Arsenaal. Jaargang 1

bron
Arsenaal. Jaargang 1. Z.n., z.p. [Gent] 1945

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_ars001194501_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

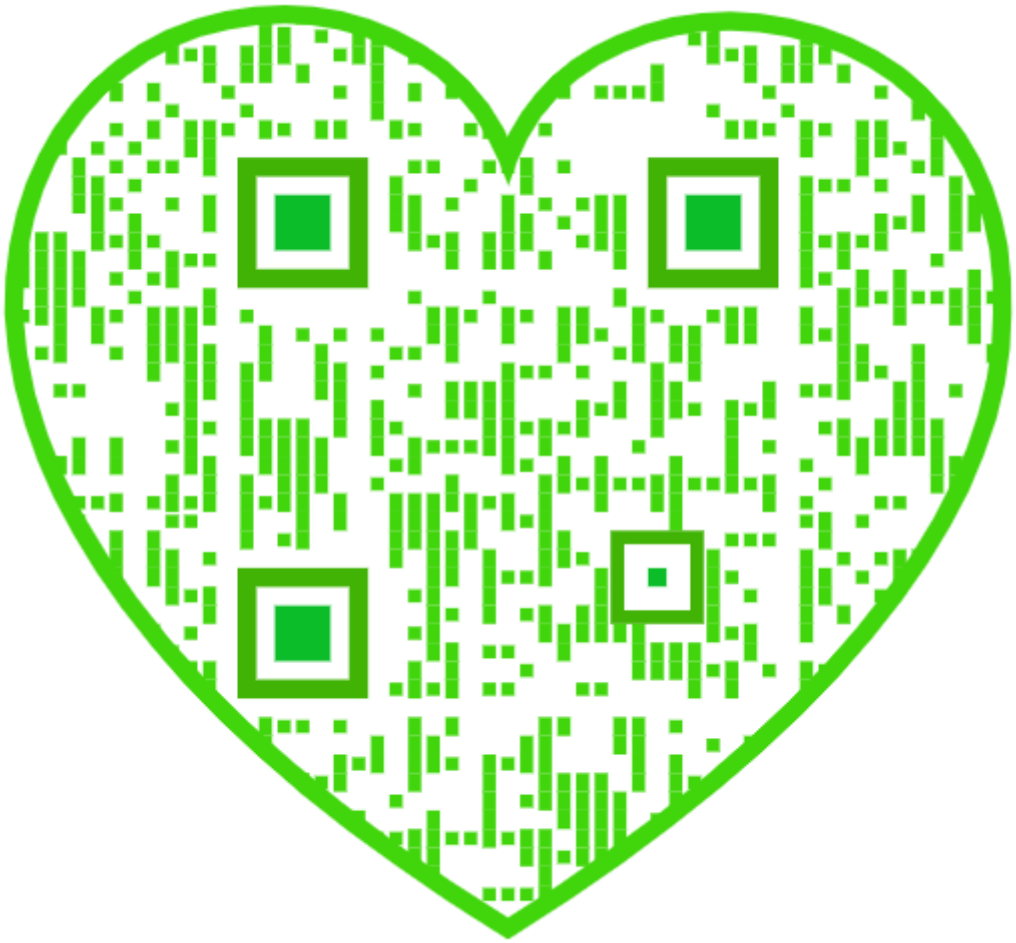

[Nummer 1]

Inleiding.

We zouden ons-zelf bedriegen wanneer we meenden dat ‘ARSENAAL’ een geheel nieuwe lading zou dekken. Kunst is immers als het leven zelf: al vermag ze zich onder schijnbaar nieuwe vormen te openbaren, in haar wezen-zelf schuilen de eeuwige weefsels die in haar het leven verwekken.

Kunst ‘is’ kunst of ze is het niet, al mogen we bezwaarlijk een zelfde karaat aan twee of meer kunstwerken toekennen. Het is onbetwistbaar dat bv. de verzen van Goethe tot het domein der kunst behooren, maar het is ook onbetwistbaar dat bv. deze van Alice Nahon tot hetzelfde domein moeten worden gerekend. Tusschen beide is alleen een verschil van graad, een mindere of meerdere aanwezigheid van zekere weefsels. Al is het niet onze bedoeling kunst als een scheikundig product te ontleden, we zijn er ons niettemin van bewust, dat indien al haar weefsels met een zelfde kracht als bij tooverslag zouden harmonieeren, we als het ware met een gesublimeerd kunstwerk zouden te doen hebben. Het eene is evenwel meer gepassioneerd, het andere meer rationalistisch, sommige ervan meer op het auditieve dan op het visueele of andersom afgestemd, zoodat de activiteit der weefsels niet als onderling evenredig mag worden beschouwd. Werd ons de vraag gesteld aan welke weefsels we evenwel het meest belang hechten dan zouden we niet aarzelen aan gevoel en gedachte, omdat ze in het scheppingsproces de rol van het zaad vervullen, den voorrang te geven. Al is de teeltbodem nog zoo ontvankelijk en al werd hem zooveel zorg besteed, wanneer hij niet of onvoldoende werd bezaaid zal hij niet in staat zijn vruchten of althans stevige vruchten te teelen.

De jongste jaren heeft men zich vergrepen aan het kunstmatige, misschien was het bij gebrek aan natuur dat men zich door het kokette heeft laten verleiden. In tijden van nood en algeheele ontreddering kan de mensch niet met koketterie en onze literatuur niet met mooischrijverij worden gediend. (Wie te kort heeft schaft zich beter een kruimig brood dan een schuimgebak aan). Ook in onze literatuur, afstraling van het leven, hebben de zuivere vormkunstenaars niet gegeven waaraan we nood hadden. We moeten het eerlijk durven bekennen: onze literatuur dreigde aan dilettantisme ten onder te gaan. De meesten wilden uitblinken door litteraire franjes, zich door het vinden van nieuwe, doch onzinnige beeldspraak opmerkelijk maken. Stilaan werd een decoratieve kunst gevormd - we schrijven niet: gegroeid, - een modern bombast, dat met beelden als fusees, opalen, winden en hinden goochelde.

Wij, die de ellenden van een oorlog doormaakten, die ons tijdens de bezetting als negativisten hielden, hebben evenwel iets geleerd: de nooden van het leven, de nooden van de menschheid. We zouden evengoed als de humanisten om liefde kunnen schreeuwen, maar we zouden ons te zeer als opgeschroefden en romantici blootstellen. Goddank, we meenen nochtans onze gevoelens aan de kontrole van onze hersenen te onderwerpen. Er moet maat zijn, verhouding tusschen hart en geest. Ook tusschen inhoud en vorm. Streven we eenerzijds naar een meer psychologische kunst, anderzijds houden we er aan ons in een soberen, expressieven vorm uit te spreken.

Een neo-classicisme? Het kan, maar dat laten we aan de etiket-plakkers over.

'Het bezielend element van vlaamsche letterkunde, door de eeuwen heen, is: leven', schreef Joris Eeckhout.[1] En ook de leuze van Johan Daisne: 'Poëzie uit en voor het leven!' kunnen we tot de onze maken. Vanzelfsprekend is dit domein zeer breed, zoodat niemand van ons voor zijn persoonlijke geaardheid dient te vreezen. En wat dit laatste betreft meenen we bij de 'Van Nu en Straksers' te mogen aanleunen. 'Al had "Van Nu en Straks" geen bindend programma, en al diende het geen ideale - of ideëele - strekking, er heerschte onder de medewerkers, bij alle verschil van temperament, waarvan de wêerslag in hun persoonlijke houding terug te vinden is, eenzelfde drang naar vernieuwen der levensvoorwaarden door een revolutionair optreden, zoowel op so-

ciaal als op artistiek gebied: een zelfde drang, welke ieder op eigen wijze doordrong, om zich zelf als de meest belangrijke figuur in de eigen wereld voor te stellen en als zoodanig allerzijds te ontwikkelen, om dan, met al de kracht van zijn verhevigd zelfstandige persoonlijkheid, de gemeenschap te dienen - ze te dienen op hoogere wegen en in een schooner klimaat van cultureelen en daarmede nauw verbonden socialen welstand'.(2)

Nu het er op aan komt alle partijtwisten uit te schakelen, nu de geloovige met den ongeloovige dient te verbroederen, opdat we 'het leven waarvan we droomden' zouden verwerven, verhopen we dat ons blad voor alle jongeren, die iets te zeggen hebben, een waar 'Arsenaal' zou beteekenen.

R.B.

Eindnoten:

(1) 'Literatuur en Leven', bl. 113. Uitg. 'De Standaard', 1934.
(2) 'Van Nu en Straks' (bl. 28, 'bijdrage' van T. van Boelaere). Uitg. 'De Standaard'.

Onzekerheid.

voor Ren.

Dit oude jaar is eindlijk ook vergleden,
al bracht het mij 't gelukkig Einde niet;
zoo tuur ik wachtend in 't nog nieuw verleden,
naar blijde dagen, maar ik staar in 't Niet....
Wie weet wat mij dit jonge jaar aanbiedt?

Zal elke dag opnieuw worden omstreden
bij stormend zingen van een oorlogslied,
of zal de nacht voorbijgaan in gebeden?....

Dat van de toekomst wij 't geheim niet weten,
de vreugd, de pijn niet in ons kort bestaan,
het uur niet van ons eenzaam ondergaan!....
En bij dien laatsten nacht van 't oude jaar,
kunnen wij, menschjes, zonder véél misbaar,
slechts wakend wachten, vreezend en verbeten....

Jan de Brugghenaere.

De vrouw.

naar André Degrois' ‘La femme’.

Er is op aarde een wezen, tevens zacht en wreed,
dat in voorbijgang onze zielerust komt rooven,
wiens oogen ons een eindloos-groot geluk beloven,
doch dat van ‘schoone droomen’ 't bitter vlieden weet.

Dat tot ons komt, met open armen, zonder leed,
maar 't harte dicht, gelijk een Engel van Hierboven;
ofwel vol zuivre Liefde, die niet is te dooven,
maar met gekruiste handen op 't gesloten kleed.

Want in de Vrouw - 't zij lief of moeder of vriendin -
wier hart gehoorzaamt aan der minne teeren drang,
slaapt de herinn'ring aan de reine Moedermaagd.

Maar niemand - vriend of zoon of minnaar - ziet, hoe in
dit hart, wiens wijken en wiens geven hem behaagt,
de heug'nis sluimert aan de slijmerige Slang.

Jan de Brugghenaere.

Gebed.

naar André Degrois' ‘Prière’.

Op aarde is alles slechts een droom,
- de slaap alleen is waar en vroom -
Op aard gaat alles gauw voorbij
- de slaap, de slaap alleen blijft bij.

Een dag van vreugde is als een stroom
die vlug vervliegt in stof en stoom:
gelukkig is slechts hij die blij
kan blijven sluim'ren, zorgenvrij.

O God, geef dat in 't avendrood
van Uwe lente - ééns de dood,
de zoete dood bij mij komt waken,

me wiegen zachtjes, héél heel licht,
opdat ik inslape als een wicht,
om nooit meer, nooit meer nog te ontwaken!...

Jan de Brugghenaere.

‘Memento homo’.... Lode Zielens.

> ‘Memento Homo’, houdt in uw geheugen diep geschreven:
> die leeft nu nog, eer 't lange lijdt, zult sterven, en niet leven.
> (Guido Gezelle)

Het is met beklemd gemoed, dat wij het eerste nummer van ons tijdschrift moeten aanvangen met de herdenking van een te vroeg gestorven letterkundige: Lode Zielens.

Op 43-jarigen ouderdom, vol vuur en enthousiasme, vol moed voor de toekomst, werd deze Vlaamsche romancier door een bom van het leven beroofd.

Door dezen tragischen dood verloren wij niet alleen een begaafd schrijver, maar ook een groot en edel mensch.

Lode Zielens werd op 13 Juni 1901 geboren. Van volksjongen wist hij zich op te werken tot journalist en letterkundige.

Sinds 1922 was hij verbonden aan ‘De Volksgazet’ van Antwerpen.

Naast zijn ijverig bestaan als journalist en leeraar aan de Koninklijke Academie van Schoone Kunsten, ontplooide Zielens een geweldige litteraire bedrijvigheid.

Naast de vele novellen, die in verspreide tijdschriften werden gepubliceerd, verschenen van zijn hand een groot aantal romans: Het Duistere Bloed (1930), De gele Roos (1933), Moeder, waarom leven wij? (1934), De Dag van Morgen (1938), Een namiddag in September (1941), Lees en Vergeet (1943), e.a. Lod eZielens mocht zich zelfs in een tweeden, derden, ja zelfs in een vijfden druk van verschillende werken verheugen.

Zielens was verliefd op het leven, omdat diep in zijn hart een nooit-verzwakkende hoop op een mooier, edeler, rechtvaardiger wereld gegrift stond.

Hoe ellendig, zielig, de toestanden ook zijn, die de steeds terugkeerende thema's van zijn werken uitmaken, toch voelen wij hierin immer zijn liefde tot de menschen, zijn genegenheid voor de arme zwoegers, zijn milde levensvizie en zijn hunkerend verlangen op een beter bestaan.

Hoe realistisch zijn oog ook de wantoestanden en de ellendige levenswijze van de Vlaamsche arbeidende klasse zag, toch was het beschrijven hiervan nooit ‘doel’ voor hem geworden.

Nevens zijn kunst van psychologische uitdieping, naast zijn soms heerlijke expressie, lag de beschrijving, het conflict zelf, als het middel om, door de aanklacht heen, het leven mooier te maken. Het is zijn liefde tot de menschen, die er hem toe gebracht heeft een aanklager te worden van sociale wantoestanden ‘....lief te hebben zonder eigenbaat en den moed te bezitten deze liefde te beleven. Zulke liefde kent men niet als men jong is, omdat men dan liefde verwart met begeerte en verlangen’. (Terug tot de bron).

Zielens was door zijn ondervinding, door zijn standing in het volk, een rijp en meevoelend mensch geworden. Hij had reeds zoo'n evenwicht verworven, dat hij mild kon neerzien op menschelijke ijdelheden, zonder nochtans zijn plicht als kunstenaar te vergeten. Want voor alles, was hij een idealist, levend in en met zijn medemenschen, die nooit zijn rechtvaardigen plicht vergat. ‘Een ideaal waar men zijn leven niet voor geven kan, loont de moeite van belijden niet’ (Het duistere Bloed).

‘Sine doctrina, vitae imago mortis’. Hij beleed zijn ideaal, hij streed bewust zijn doel na: rechtvaardig en liefhebbend.

Is het een noodlottig toeval, dat Zielens bij het vervullen van zijn opdracht, den dood vond?

Uit geheel zijn omvangrijk oeuvre stijgt die onbaatzuchtige liefde tot het volk op als een adembenemend aroma, als een zucht naar steeds meer en steeds hooger.

Zoo werd o.a. zijn boek ‘Moeder waarom leven wij?’, waarmede Zielens den Staatsprijs voor Vlaamsche letterkunde behaalde, reeds voor de vijfde maal heruitgegeven.

In al dit proza voelen wij den wilden, warmen hartslag van Zielens' liefde tot dit leven.

Zielens had het leven liefgekregen, het leven, dat in al zijn ellende voor hem nog niets van zijn frissche schoonheid had verloren.

Helaas, het heeft niet mogen zijn: in zijn productiefste jaren werd Zielens als een rijp-voldragen, levenskrachtige boom geknakt en het eeuwig zwijgen opgelegd.

Wij, jongeren, wij wenschen de gedachtenis van die edele natuur in ons hart te dragen.

Wij willen, Zielens indachtig, dit leven eeren en het in onze kunst verheerlijken en verpuren tot het hooger, tot het goddelijk bezit.

Zielens! diep geslagen smartelijk heengaan zullen wij de U waardige plaats voorbehouden in onze litteraire wereld. Wij hebben U hooggeschat, èn als mensch, èn als kunstenaar.... wij zullen U niet vergeten... ‘Memento Homo’....

Rik Lanckrock.

Sisyphus.

> Wer immer strebend sich bemüht den können wir erlösen.
> Goethe (Faust).

Sisyphus, span en staal uw sidderende spieren,
en wentel weer den blok den hoogen bergtop toe!
Laat uw verdoemde lijf een feest van opstand vieren.
Sisyphus! word een held, en vraag niet waar of hoe
uw zwoegen enden zal. - O, laat uw moed niet falen!
Waar 't einde men van ziet verbergt nooit groot gewin. -
Als 's avonds aan de kim, de roode zon gaat dalen,
herrijst zij 's morgens weer. - Sisyphus, herbegin!

Karel Dekandelaere

Ik ben als 't donkre brons....

Ik ben als 't donkre brons in oude kathedralen
dat plots de stilte breekt met luid gebimgebons;
mijn menschenharte gilt, wat niemand kan verhalen
en zelfs ik niet verhaal, ik, met mijn hart van brons.

Nu zing ik ijl een lied, dat nooit de klokken galmen,
een eeuwig wiegelied, gegroeid uit eeuwig leed.
O louter leed in mij! Ik ijvrige leer talmen
omdat ik van mezelf, voor God, mijn armoe weet.

Omdat ik d'armoe weet, wil ik het galmen staken,
maar breekt nog eens de stilt' dan vangt het hooglied aan!
Wat nooit ik heb verhaald, zal in mijn oogen blaken,
Slechts wie mijn hunkren kent, zal dan dit lied verstaan.

Karel Dekandelaere.

Populus nigra.

Hij heerscht daar recht en rank bij lusthof en kasteelen,
de slanke populier die schoon zijn twijgen leidt,
waar berk en beukeboom en zilverwitte abeelen
hun kruinen openslaan, dol van begeerigheid.

Hij kent geen wilde drift: pas uit den grond gerezen
zegt hem de ruimte niets, het firmament is daar! -
Wie naar het hoogste streeft, gaat in geen windstreek lezen;
bij dag is nimmer nacht, bij nachte nimmer klaar.

De eenheid is zijn kroon. Bij hem geen spoor van neigen
naar wat het rijzen remt, en slechts een afstand ligt. -
De pijlen zijn het schoonst als z'uit de bogen stijgen;
en wie den hemel ziet vergeet het vergezicht.

Bereikt ge nooit uw doel: den Hoogste in den hoogen,
en blijft ge eeuwig staan: de armen uitgestrekt. -
Wie onbewogen sterft heeft nooit zich zelf bedrogen.
Zôô sterven is het schoonst wat tot het leven strekt!

O, boomen, leert het ons, aleer we eenmaal sterven.
De menschen zijn zoo klein, wen hen de liefde ontbreekt.
En liefde is alleen door eenheid te verwerven. -
O, eenheid in ons hart, die oude banden breekt!

Karel Dekandelaere.

Spielerei.

Ik wil wel dichten - maar vind schier geen woord.
'k Beluister dan geruchten van de straat....
Somwijlen heb ik toch een stem gehoord
die vreemd in mij en door mijn droomen praat.

Er zijn geluiden die 'k verklanken wil,
er is een vreugd, meestal is er wat leed,
en als ik 's nachts soms van ontroering ril,
vind ik wel woorden - die 'k veelal vergeet.

Er blijven nog wat schaduw en verlangens staan,
Het is zoo moeilijk soms een wezen te doorzien,
dat in het eigen hart voorbij de tijden gaan,
onmerkbaar, vooraleer 'k hun glanzen had gezien.

Waarom dan schrijven? Is het kwaad of goed?
Ik zie de sterren boven donkre duinen staan,
ik rook een pijp, lees soms een vers, en als het moet
bid een gebed. Toch ben ik niet voldaan.....

(uit ‘Het donker Hart’)
Clement Cusse.

Kleine nachtmuziek.

Waar nachten zingen
hun ruischend lied,
kent mijn verlangen
zijn einde niet.

Al branden sterren
boven mijn hoofd,
ik heb van 't leven
meer goeds geloofd.

Komt ooit een Zomer
na dezen Mei
van goudenregen
en droomerij?

Ik kon wel schreien,
waarom weet ik niet.
Is het uit weemoed
of om mijn lied?

De nachten zingen
hun ruischend lied.
Ik hoor mijn harte
en 't uwe niet.....

(uit ‘Het donker Hart’)
Clement Cusse.

Proloog.

De Wereld is een gekke boel,
Waar menschen zonder levensdoel
Den meesten zottenpraat verkoopen
En andren voor de voeten loopen.
De dwazen hebben 't hooge woord
Terwijl men nimmer wijzen hoort,
Toch zijn zij het die deze aard
In hare woeste eeuwenvaart
Een stuur en juiste richting geven
En slechts voor d'andre menschen leven.
Maar hun bekomt slechts schâ en pijn,
De Wereld wil bedrogen zijn.

Lode Ter Wilgen.

Fabel.

Een vos zag eens een beeld,
Zeer kunstiglijk gesneden,
Hij schouwde 't aan van boven tot beneden
En sprak: ‘'t Is wonderschoon
En naar den besten zin
Doch.... 't heeft geen hersens in’.
Ach, moest de vos nog leven
Aan hoeveel menschen zou hij 't zelfde prijsken geven?
Want in veel hoofden die men ziet:
Gefriesd, gefronst, en 't haar vol krullen
Zitten van binnen anders niet
Dan prullen.

Lode Ter Wilgen.

Chanson d'amour.

Een slungel tokkelde op 't klavier.
Daar was een freule, daar was plezier.

En dicht bij mij zong er een slet
Een deuntje vuig en ouderwetsch.

En later werd ik van uit bed
Meedoogenloos op straat gezet.

Twaalf uren sloeg de oude klok.
Mijn hart was één van spijt en wrok.

En in de verte zong een slet
Een deuntje vuig en ouderwetsch.

Lode Ter Wilgen.

Het zwaard van Tristan. Tooneelstuk door Johan Daisne.

Het was met meer dan gewone belangstelling, dat de intellectueele wereld de creatie van het tooneelstuk van Johan Daisne, ‘Het Zwaard van Tristan’, tegemoet zag. Inderdaad, na de polemieken, die tijdens de bezetting in het Vlaamsche land rond dezen pionier van het magisch-realisme gevoerd werden, loonde het werkelijk de moeite eens zijn tweede experiment te gaan bewonderen.

Dat de auteur voor zijn nieuwste bewerking zijn toevlucht nam tot de Middeleeuwsche Keltische sage van Tristan en Isolde, kan ons nauwelijks verwonderen. Reeds in de inleidende voordracht tot de opvoering van de ‘Charade van Advent’, had Johan Daisne, bij de bespreking van het magisch-realisme, zijn bijzondere voorliefde voor sagen-motieven, als Parsival, de Nibelungen, Tristan en Isolde, e.d. laten doorschemeren.

Geen stof leent zich beter voor een spel op de randgebieden van droom en werkelijkheid, dan de handelingen van de Keltische en Germaansche epische-literatuur. Waar de essentie van het surrealisme ligt in een sublimatie van het wezenlijke en onwezenlijke, in een kristallisatie van rede en ziel, van geest en lichaam, daar zijn de oeroude sagen, met hun waas van geheimzinnigheid, met hun magie van versmelting van aardsche en hemelsche belevenissen, de meest geschikte inspiratie-bronnen voor dit litterair genre.

Dat nu Johan Daisne het aangedurfd heeft om ook deze stof onder den knie te krijgen, kan ons slechts met bewondering doen opzien voor dien jongen productieven dichter.

Hoe gewaagd de creatie van dit revolutionnair tooneel was, blijkt maar al te duidelijk uit de kritieken waarmee de opvoering van ‘De Charade van Advent’ werd bestookt. Er zijn weinig schrijvers in Vlaanderen, die tijdens de nazi-overheersching zoo gewelddadig geroskamd en vernederd werden als Johan Daisne. Geen smaad, geen hoon werden hem gespaard, èn niet alleen van ‘Deutschfreundliche’ zijde. De Propagandastaffel wist haar walgelijke actie zelfs zoover te drijven, dat het stuk gebrandmerkt werd met een ‘untersagt aus politischen Gründen’.

Wanneer we zulks lezen, kunnen we slechts medelijdend onze schouders ophalen en glimlachen om dien germanischen beuzelpraat. Maar, dat ook menschen, die uitgesproken anti-nazisch waren, zich door dien loenschen truc van de propaganda een beentje lieten lichten, daar zouden wij bijna om willen weenen.

Wij hebben tijdens en na de vertooning van ‘Charade’, met al de gevaren die hieraan verbonden waren, de verdediging opgenomen voor Daisne: wij zijn echter niet zeer schitterend van onze reis teruggekeerd.... Nemo phopheta in patria sua....

Maar terzake: de opvoering van ‘Het Zwaard van Tristan’ was voor ons als een zeer tactvolle rehabilitatie van Johan Daisne. Wij kunnen er slechts den Gentschen K.N.S. en zijn directeur, Michel Van Vlaenderen, om danken.

Wat het stuk zelf betreft, hebben we te doen met een moderne bewerking van de 12e-eeuwsche Keltische sage van de liefde van Tristan en Isolde. Van het oorspronkelijke epos zijn slechts verspreide fragmenten teruggevonden, o.a. van Godfried van Straatsburg, van Thomas, van Béroul, van Eilhart von Oberg, terwijl de origineele versie's van Chrétien van Troyes en van La Chèvre verloren gingen. De wereldliteratuur telt echter vele bewerkingen van het Tristan en Isolde-motief, waaronder deze van Joseph Bédier, een Fransch letterkundige, als de meest oorspronkelijke weergave mag aanvaard worden.

Toen wij bij Johan Daisne even aanliepen om een paar nadere bijzonderheden over zijn stuk te vernemen, verklaarde hij ons, dat de conceptie van zijn stuk ontstaan is, als reactie, na het bijwonen van de vertooning van ‘Tristan’, in de bewerking van José-André Lacour, die uitsluitend steunde op den tekst van Joseph Bédier.

Daisne, origineel en spitsvondig als steeds, heeft den transcendenten inhoud van het Middeleeuwsch stuk echter ingeschakeld op het plan van het moderne leven.

Wij achten de stof van de sage genoegzaam bekend om er hier niet uitvoerig op terug te komen. Wel willen wij de groote lijnen even aanstippen: Tristan van Loonnois is in treurigheid geboren (vandaar zijn naam) uit het huwelijk van Blanceflor van Cornwall en Koning Rivalen van Loonnois. Als wees wordt hij opgevoed door Rohalt. Later wordt hij opgenomen door zijn oom Marc, koning van Cornwall. Tristan moet voor zijn oom Marc de hand vragen van Isolde met de Blonde Haren. Op de thuisreis drinken Tristan en Isolde, door een onachtzaamheid van Brangen (gouvernante van Isolde), den liefdedrank, die door de moeder van Isolde bereid was om tijdens den bruidsnacht door Isolde en koning Marc gedronken te worden.

Voortaan zullen Tristan en Isolde elkaar tot in den dood beminnen. Isolde huwt met koning Marc. Haar liefde voor Tristan is echter te groot en beiden vluchten in het woud van Morois. Daar vindt koning Marc hen, terwijl ze naast elkaar slapen met Tristan's zwaard tusschen ze ingeplant. Dit is voor koning Marc het bewijs van hun onschuld en hij vergeeft hen.

Later moet Tristan, door zijn hartstocht gedreven, weer de vlucht nemen. Om te vergeten treedt hij in het huwelijk met Isolde met de Blanke Handen. Deze echt is, evenals die van Isolde met oom Marc, een schijnhuwelijk.

Tristan kan onmogelijk zijn tragische liefde vergeten en zoekt verlossing in den dood. Isolde met de Blonde Haren volgt haar eenige en eeuwige liefde in het oneindige Rijk.

De in de oude sage ver-van-alle-menschelijke sferen handelende personen, werden in deze bewerking gereïncarneerd tot typen, die we in onze maatschappij dagelijks ontmoeten. Wij maken kennis met levende menschen, met hun geestelijke en materieele aspiratie's, die ons de sprookjesachtige Tristan en Isoldesage, met het geheel van haar symbolische voorstellingen, weer doen beleven. Wie dacht, dat deze Middeleeuwsche geliefden, met hun platonische wereldbeschouwing, niet van deze aarde waren, zal zich teleurgesteld voelen. Wie echter overtuigd was van de geweldige metaforische bewijskracht, die van deze legende uitstraalde, zal zich ideëel gesterkt voelen.

De auteur heeft in dit werk eens te meer de diepe, ondoorgrondelijke leefbaarheid van het surrealisme bewezen. Wij kunnen hem om deze kranige letterkundige poging, tot verrijking van onze eigene Vlaamsche belletrie, slechts gelukwenschen.

De algeheele inhoudsconclusie van het tooneelwerk: wij zijn allen Marc's (in de sage koning van Cornwall), ttz. materialisten, met een weinig van Tristan, ttz. idealist, in ons.

De groote waarheid ligt hierin, dat een Marc op aarde thuishoort, terwijl Tristan, met zijn edele ziel, in een goddelijker, geestelijker wereld woont.

Wat de vertolking van het stuk zelf betreft, dienen wij een bijzonder woordje van lof aan Frans Roggen toe te zwaaien. Hij is er in geslaagd de vereischte a-rationeele en surrealistische stemming te scheppen. Ook Ernest Steenbrugge, in de rol van oom Marc, bracht ons een stijlvolle en typische creatie van den mondainen en beminnelijken grootfinancier (in de sage Koning Marc).

De rollen van Tristan en Isolde werden respectievelijk uitgebeeld door Gustaaf Boebaert en Celine Weenen. Hun spel was sober en verzorgd. Wij meenen de jeugdige Celine Weenen een goede carrière te mogen voorspellen. Diane De Ghouy bracht ons, met haar rijk talent, op sommige plaatsen in vervoering, voornamelijk in die scènes waar ze hare hartstochtelijke verkleefdheid aan Marc dient te verbergen.

De andere bijrollen werden op bevredigende wijze uitgevoerd. Nochtans meenen wij, wat het gezelschap van den schouwburg aangaat, een tekort aan degelijke jonge acteurs te moeten vaststellen.

Tekort dat tot een hinderend verschijnsel uitgroeit, wanneer we vaststellen, dat de rollen van één-en-twintigjarige verliefden dienen toevertrouwd te worden aan menschen van een reeds veel rijperen leeftijd. Wij hopen, dat aan dit euvel spoedig zal kunnen verholpen worden.

Wat de regie aangaat, mogen we den heer M. Van Vlaenderen, directeur, gelukwenschen met zijn zeer geslaagde creatie. Anders was het gesteld met de opkomst van het publiek. Wij staan verstomd, dat in een tijd, waar alle vermakelijkheden letterlijk bestormd worden, er slechts zoo'n geringe belangstelling bestaat voor degelijke kunstvoorstellingen. Weten onze menschen dan nog geen onderscheid te maken tusschen 18 karaat en klatergoud? Of hebben ze misschien nog den weg tot den Nederlandschen schouwburg niet gevonden?

Aan zulke toestanden dient een einde te komen. Ons volk dient de inspanningen van het KNS-gezelschap te leeren waardeeren en voor alles te leeren bewonderen. Wij moeten ons volk de juiste, de degelijke ontspanningsrichting wijzen: kunst is godenbrouwsel, maar menschendrank. Laat ons dit voor oogen houden, opdat wij allen onze eigen menschelijke waardigheid niet zouden laten teloor gaan.

Het stuk werd door de tooneelcritici op een bevredigende beoordeeling onthaald. Het kan ons slechts verheugen, dat de pers eindelijk een andere houding heeft aangenomen tegen den zoo verdienstelijken Johan Daisne. En toch stelden wij vast, dat slechts weinig critici tot de essentie's, tot de sublimeerende symboliek van Daisne's surrealisme wisten door te dringen.

Er waren zelfs kritieken, die argeloos aan de simplistische bovenverdieping van het stuk bleven haperen, en dan ook niets beter vonden dan den schrijver een verwijt te maken over een paar imaginaire taalfouten.

Wij zijn ervan overtuigd, dat Daisne, onderlegd en beslagen in de finesses van de Nederlandsche taal, eenieder durft tarten om hem die zoogezegde fouten aan te wijzen.

Rik Lanckrock.

Idealisten.

Wij, die de goedheid zelve zijn,
en veel te veel reeds kunnen dragen,
hoe komt het, dat wij arm en rein,
van knaap tot ridder zijn geslagen?

Zijt Gij het toch, die steeds U geeft,
en waakt over het spel der mieren;
of is 't een droom die weer herleeft,
zoodat wij 't sprookje willen sieren?

o Vrucht van goedheid en van kwaad,
zijn wij te diep door U bedrogen?
Wordt wie het meest bemint gehaat
omdat hij 't kleine is ontvlogen?

Maar is 't de waarheid, o mijn God,
dat al wie leeft zich zal verwinnen?
Zendt Gij geen zegen dan, en geen gebod,
dat elk van ons zal gaan beminnen?

o Chaos, altijd draaiend wiel,
waarin wij wentlend zullen sterven,
zijt Gij het rad, dat God ontviel,
opdat wij alles zouden derven?

Sla ons dan neer en sla tot gruis,
waaruit G'uw beelt'nis hebt gesneden;
doch zoo w' ontstijgen het gespuis,
heeft men, o God, vergeefs gestreden?.....

Remi Boeckaert

Wraak der engelen.

Drie knapen die trokken al zingend
van d'eene naar d'andere stad;
hun stappen die klonken zoo dringend
of z'hadden visioenen gehad.

Bij iedere woonwijk op doortocht
daar kwamen de armen op straat.
En eene, die kwam van een strooptocht,
die bood hun een heerlijk gebraad.

Ook d'anderen wilden iets schenken,
- ze zochten vergeefs tot hun spijt -
Een arme kan d'arme niet krenken,
de oudste: ‘Je treft geen verwijt.’

't Werd avond, ze werden onrustig,
- de ster in het Oosten stond hoog -
De boeren die sloten voorzichtig
de deuren van hunne alkoof.

't Was d' ure waarop ze toen telden:
de schatten, de hespen, het graan.
Een vrekke zat nijdig te schelden,
daar rottend de oogst was vergaan.

De knapen, ze sliepen in schuren,
ze rilden van honger, van kou.
De jongste, hij droomde van vuren,
een ander, wie brood geven zou.

En dagen die kwamen, die gingen,
ze waren schier Vlaanderen door.
Een klokje hing ergens te klingen,
ze volgden den weg op 't gehoor.

Op tafel stond dampend een ketel,
een hesp hing er geurend in d' hoek.
Elk schooier gescholden voor rekel
vertrok er en mompeld' een vloek.

Des nachts stond een hoeve te branden,
- dat hadden die knapen gedaan! -
Ze werden gebonden aan d' handen,
- wie had er die knapen verrâan? -

Er hingen drie knapen te benglen,
- de ster in het Oosten stond hoog -
De beul riep berouwend: ‘'t Zijn englen!’
- De ster in het Oosten bewoog...! -

Remi Boeckaert

Ars poetica.

Droomt gij nooit van spookkasteelen?
Droomt gij nooit van sprookjesland?
Waar 't verblijf de pijn zou heelen
Op de aard te zijn gestrand.

Zoudt gij nooit willen ontvluchten
Uit deez' zwart en droef bestaan,
Om in blauwe, verre luchten
't Nieuwe leven aan te gaan?

Kom dan mee en laat U drijven;
Schud van U den aardschen last;
Zweer voor altijd kind te blijven,
Wees bij Orpheus nu te gast.

Werp van U de nare zorgen,
Wasch U rein van alle smet,
Denk niet meer aan 't droeve morgen,
Want hier is uw ziel gered.

Vlieg hier vrij en onbevangen,
Van materie-banden los,
En wil enkel hier ontvangen
Rijpe vruchten van Eros.

Laat U in dit leven deinen,
Laat U vrij zijn zonder band,
Vestig hier geen levenslijnen
't Is hier stralend sprookjesland.

Alles is hier slechts een plukken,
Niets hoort hier aan andren toe,
Hier geen wetten die verdrukken,
Hier past niets van 't aardsch gedoe.

Wees hier zorgloos in 't genieten,
Wees den vriend nu van uw geest,
Zoo zal niets U meer verdrieten
En uw menschenpijn geneest.

Kent gij nu dit vrije leven,
Waar ik trots als koning sta,
't Is het rijk van 't eeuwig geven,
't Is domein van Ars Poetica.

Rik Lanckrock.

Avondspel.

Nog wiegt de tak waarop de merel zat,
als wuifde hij een laatste vaarwel -
Nog hangt het peerlend, glinst'rend bessennat
flikk'rend in het late zonnespel.

Nu spelen musschen reeds een ander spel,
een spel van zott en kwieke sprongen,
waarin de mensch zijn eigen duivelspel
als spiegelbeeld kan zien, verwrongen.

Maar reeds vouwt d' eerste avondschijn
zijn zwarte vlerken open
en schittert reeds een maneschijn.

Nu wordt het stil en komt de nacht
als van zeer ver gekropen
als gast, die eeuwig wordt verwacht.

Rik Lanckrock.

Helene.

Als kind van een anemischen tijd werkt Hélène Verhoeven in een der warenhuizen van de groote stad. Zij vormt een gesloten blok met de massa om haar heen. Een rustig, opvallendzwijgzaam meisje met groote droomoogen, die aan haar gelaat iets verheven geven. Haar mond ligt klein en week in de matte bleekheid van haar wangen. Hij geeft geen minste blijk van innerlijk leven, eerder een opgedrongen schroomvalligheid, die zweeft op het randje van de karakterloosheid. Haar gestalte past goed bij haar oogen: zedig, ijl en ontrukt aan de rauwe beslistheid van de omgeving. Zoo is ook haar gang: gedragen door een stille, angst voor de ruimte, waardoor zij schrijdt. Alles samen genomen: een schuchter, zwak karakter, zonder innerlijke noch uiterlijke aggressie tegenover de buitenwereld, een ziel waarin de vreemde belevenissen van haar jeugd den weerstand naar buiten hebben ondermijnd. Wanneer het noodlot niet ingrijpt en het verkropte niet ontbonden wordt, zal zij kalm en eenzaam naar den dood uitgroeien. Het eenige wat haar misschien beroeren kan, het liefdesleven, heeft het toeval haar tot nu onthouden. De in het onderbewustzijn verdrongen sexueele neiging, laat aan haar droomen slechts een puriteinsche, bijna afschrikkende omkransing toe. Dat en het groote bord met de schreeuwende letters ‘Chemise’ boven haar hoofd vormen het voornaamste contrast met de haar omringende meisjes.

Hélène is negentien jaar oud en wees. Haar vader, kapitein

ter zee, François Verhoeven, stierf een jaar geleden. Hij liet haar weinig anders na, dan de vreeselijke impressie van zijn zelfmoord. In haar droomen ziet Hélène zichzelf steeds weer de enge, natte zoldertrap oploopen, dan is er een donkere ruimte, een enorme angst en twee zwaaiende beenen.

Kapitein Verhoeven had op de kamerdeur geschreven:

dood! Met een zorgvuldig getrokken uitroepingsteeken. Daarna plaatste hij de portretten van hem en zijn vrouw op de deel en strooide er zand rond in een vorm van een hart. Toen hij op den stoel stond, dacht hij, dat Hélène zou gaan thuis komen en dat het vuur uit was. Hij stapte van den stoel maar vergat de koord van zijn hals te doen. Het laatste waaraan hij dacht was, dat het schip te traag voer.

Buiten de gruwelijke vrees voor die twee wapperende beenen in haar droomen, behoudt zij uit het verleden een angstige herinnering aan de vurige oogen van haar tante, en de lange zwijgzame avonden met haar vader. Deze laatsten omringen haar nu nog als een Rembrantsche schilderij, waarop uit de halfduisternis een moe, in-droeve gezicht en een hard, verbeten gelaat oplichten.

Deze twee figuren hebben Hélène gevormd. Andere heeft ze nauwelijks gezien. Zij koestert trouwens dezelfde onredelijke vrees voor de vreemde buitenwereld als voor haar engen huiskring. Alle menschen beantwoorden min of meer aan de droefgeestigheid van haar vader of de hartstochtelijkheid van haar tante. Zij leven buiten haar om, in een wereld, die zij noch kent, noch belijdt. Zij zijn fantastische wezens met vreemde gedragingen die haar extrème gevoeligheid prikkelen. Zij zijn iets anders dan zij, los van haar zielkundig omvatten van het reëele. Zij zijn hard, rauw, boos en vooral zinnelijk. De wellustige openhartigheid van de winkelmeisjes brandt vurige striemen om haar lichaam. Zij onttrekt er zich aan met een bijna ziekelijke kuischhied. De naam ‘boezem’ of ‘mannenlijf’ jaagt een gloeiend rood naar haar wangen, wijl iedere vezel van haar lichaam huivert in walg.

‘Neen! Neen! Tantetje, asjeblieft. Hélène is braaf geweest. Die kleine jongen wou haar alleen maar wat geven. Zie, tantetje, zie, hier heeft ze nog de rest: een appel. Roep hem, tantetje! Vraag hem!’

‘De zinnelijkheid is in ieder lichaam, Hélène. De vuren van

de hel branden in u. Het vleesch is het booze. Kastijd het vleesch, blusch de branden. Zoo zult gij zuiver in het Hoogere Rijk treden.'

Het vijfjarige meisje Hélène begrijpt niet. Zij weent bitter om den woesten glans in de mystieke oogen van haar tante. Er ligt een grove verheerlijking op het strakke gezicht.

Op de zolderkamer omvat de koude het naakte lichaam van het kind. Als een lelie bloeit zij in de halfduisternis. Dan brandt de koord een vurige pijn om haar lenden.

Zoo groeien de jaren in de schaduw der waanzinnige mystiek.

Het veertienjarig meisje Hélène stijgt naar de zolderkamer. Zij ontkleedt zich langzaam, gewillig. Zij weent niet, zij smeekt niet. Zij keert haar ontluikende lichaam naar de zweep. En de tante slaat.

Dan is de tante eensklaps dood. Op haar leege lippen ligt een kruisbeeld. Een laatste woord nog voor Hélène. Een brandmerk op haar ziel: hoer!

De pijnen groeien langzaam uit het lichaam, maar de schoot blijft koel als de onvruchtbaarheid van een beeld.

De stilte, de bedeesdheid, de angstige blik in haar oogen, de terughoudendheid van haar lichaam geven soms den indruk van onnoozelheid.

Dat heeft monsieur le chef du rayon ook gedacht.

Monsieur draagt een wolk van parfum en brillantine om zijn magere persoonlijkheid. Hij kamt zijn haar in een grootsche, witte streep, die zijn gore gezicht schijnbaar opensplijt. Op zijn hoogen col fladdert parvenuachtig een rood vlinderdasje. Buiten dat is monsieur wel een verzorgde verschijning. Van zijn mooieblinkende schoenen langs zijn smalle broek opwaarts. Tenminste wanneer hj zijn mond dichthoudt. Anders springen uit het groote, donkere gat een rij enorme, misvormde hazentanden naar buiten. Zij vormen monsieur onmiddellijk om in een grijnzenden aap.

In de buitengewoon gevoelige oogen van Hélène beheerschen deze afgrijselijke kauworganen zijn heele pedante verschijning. Wanneer hij praat, richt haar blik zich hypnotisch

naar zijn mond. Zij tracht soms te denken, dat zijn oogen bruin zijn en zijn haar zoo mooi zwart. Maar de tanden treden altijd als een dreigende hallucinatie in haar gedachtenwereld binnen.

Eerst zei monsieur: ‘mademoiselle Hélène’. Maar sinds hij haar blozen en haar schuchterheid verkeerd begint te interpreteeren, zegt hij: ‘ma chère Hélène’, of ‘ma chère enfant’. Daarbij trekt hij zijn mondhoeken naar zijn ooren, zoo dat zijn tanden naar buiten wippen.

De fantasie van de andere meisjes bouwt de lieftalligheid van monsieur om tot een ironisch commentaar.

Ah, voilà, Hélène, ton galant. Qu'il est beau, tu sais? Pour quand les fiançailles? Zij gichelen boosaardig. Tenslotte is Hélène toch een beetje té hautain. Waarom neemt zij anders altijd een houding aan van verstoorde maagd. Die schijnbaar kuische deerntjes verbergen veel. Er is geen reden om voor ‘nos hommes’ haar bleeke neusje op te halen. De bleekkous. Men moest haar eens duchtig uitkleeden. Zoo wordt uit de geprikkeldheid de haat opgekweekt.

Hélène komt een doos hemden halen uit de voorraadafdeeling.

- Tu sais? Hélène va-être madame chef du rayon.

Hélène buigt zich over de roze doos met het blauwe lint. In haar verbeelding ziet zij een storm opkomen. De twee meisjes zijn als twee gloeiende vlekken op haar rug.

- C'est qu'elle l'a mérité.

De vlekken groeien uit tot priemen. Hélène tracht niet te hooren.

- Crois tu? Et avec son talent?

Hélène denkt: Het is nog niet zoo erg. Het zal nog niet zoo erg zijn.

- Tu vois! Non avec ses fesses!

De priemen branden doorheen het lichaam van Hélène. Zij

laat de doos vallen en vlucht weg. In de aankleedkamer is zij alleen. Zij snikt hard, hulpeloos in de plooien van haar mantel.

Monsieur dringt echter aan. De meisjes volgen met wellustige nieuwgierigheid de uitdrukking van zijn Don-Juanisme.

Hij brengt aan Hélène een zijden vrouwenhemd. Een nieuwigheid uit Parijs. Ingewerkte borstenhouders van kant. Het motief: twee engeltjes die malkaar een kushandje toewerpen. Hij spreidt het hemd open voor Hélène. Zijn apengezicht grijnst nerveus. Hij zegt zooiets als: 'Je voudrais bien te voir là dedans'. Zijn stem slaat over. De groote izabelen tanden klappen gelijk een wolvenijzer. Dan loopt hij snel weg. Uit zijn lijkbleeke nek gloeit, o! wonder, een roze schijn.

Hélène staat verbijsterd. Over haar gelaat brandt een roode vlam. Tot nu toe is de vriendelijkheid van monsieur haar als een opgeschroefde galanterie voorgekomen. Zij was er hem innerlijk zooveel zij kon dankbaar voor. Wat bedoelt monsieur daar mee. Het is toch niet? Neen, neen! Het is niet dat. Monsieur is getrouwd. Zij heeft misverstaan. Zij moet misverstaan hebben.

De crisis reikt echter langzaam naar zijn maximum. De meisjes staan klaar om weg te gaan.

- Of Hélène even op het bureau wil komen. Zeer belangrijk.

De kleine, sproetige factotum grijnslacht zijn gezicht in twee ongelijke helften.

Hélène is verbaasd, en beangst. Zij voelt zich als 't ware gespannen in een net van vrouwelijke ironie. Als zij weggaat, hoort zij nog:

- Elle va chez son fiancé.

Dan een schel gelach.

Hélène loopt snel doorheen de nu verlaten zaal. Het zware gedreun van haar hart maakt haar hoofd duizelig.

Monsieur staat aan het venster van zijn bureau. Hij draait zich om, wanneer zij binnentreedt en bloost even vurig. Zijn lange knokkelvingers rukken zenuwachtig aan het vlinderdasje.

- Mademoiselle Hélène, wij hebben alle reden om tevreden te zijn over uw werk. (Een kuchje). Wij hebben u steeds met bizondere aandacht gevolgd en hebben uw trouw en uw

dienstvaardigheid ten overstaan van de zaak zeer gewaardeerd. (Een zeer sterke kuch).

De stem begint gevaarlijk te trillen.

- Enfin, ma chère mademoiselle Hélène, wij hebben gedacht, u moet goed begrijpen, niets is zeker, wij hadden gedacht, zooals ik reeds zegde, dat u het toezicht op de zaal C kon worden toevertrouwd.

Monsieur heeft zijn meest verfijnde vocalisatie voortgebracht. Hij kijkt loerend naar haar gezicht. Als een donkere roos rilt het boven haar kleurarme kleed.

Hélène is zoo een situatie niet meester. Zij is bevangen door het onverwachte van de woorden. Zij dankt, weet niet precies waarvoor en heeft maar een klare gedachte: weg!

Monsieur komt een stapje dichter. In zijn stem komt een melancholische klank.

- Ma chère Hélène, gij moet begrijpen. Hij is een eenzaam man. Vraiment. Met al zijn talent en zijn bezit een hoogst ongelukkig man. Men begrijpt hem niet. De wereld, Hélène, gij zijt nog jong, is koud en wreed. Maar in mijn hart, hier in dat hart, Hélène, klopt de werkelijke liefde. Hij had gedacht, dat de werkelijke liefde niet bestond. 't Is te zeggen, begrijp hem niet verkeerd, tot op het oogenblik, dat hij.... Enfin of zij hem niet begrijpt? Neen?

Hélène is totaal overrompeld. De drang om weg te loopen beheerscht nu volkomen haar bewustzijn. Weg, weg, weg van die tanden. Zij bijten naar haar. Zij verbergen monsieur heelemaal. De tanden praten, praten.

Monsieur schuift nog een beetje dichter.

- Ma chère, begrijp hem niet verkeerd. Zij kan alles van hem krijgen, alles met hem doen. Zij heeft hem in haar macht, hij is niets meer zonder haar. Hélène, chérie.

Zijn arm is plots rond haar lenden. Met een rauwe gil slaat zij haar vuist vlak in zijn gelaat. Dan zijn er de deur en de zaal en de menschen op de straat. Gelijk projectielen worden zij op haar afgeschoten. Dien nacht weent zij lang en hartstochtelijk. Om haar lichaam gloeit een pijnlijke band.

Monsieur staat verdwaasd te kijken. De zaallichten worden één voor één uitgedoofd. Misschien ook het vuur in het hart van monsieur. Hij heeft begrepen.

Pas in de morgenuren komt er weer kalmte in de ziel van Hélène. Zij ziet den dag langzaam uit het Oosten groeien. En met den dag stijgt de angst voor wat nu gebeuren zal. Zij tracht te denken, raad te scheppen. Maar haar geest is vermoeid door de hevige spanning van haar ziel. Een oogenblik denkt zij er aan niet meer terug te keeren. Maar de angst voor een nieuwe omgeving is te heftig. Normaal gaat zij weer naar haar werk. Normaal herneemt het leven zijn slentergang. Alleen bidt zij veel om haar lichaam van de aanraking der zonde te reinigen.

Eénmaal nog brengt monsieur de ontsteltenis in haar weeke ziel.

- Enfin, mademoiselle, u begrijpt. Het was niet verkeerd bedoeld, denk dat vooral niet. Noemen wij het een spijtig misverstand. Niemand hoeft daarvan iets te weten. De lieden denken zoo fantastisch. Begrijp hem niet verkeerd. Hij voelt zich heelemaal niet schuldig. Zij heeft zich wat ingebeeld. Dus, er is niets, heelemaal niets.

Dan draagt hij zijn parfum naar het kantoortje. Sindsdien is Hélène een vreemde voor monsieur.

De stand waar de hemden liggen ten toon gespreid moet worden uitgebreid. Onder het groote bord met de opvallende letters staan nu twee meisjes: Hélène en Germaine.

Germaine is volkomen nieuw aan de zaak. Zij valt in een zeer ongunstigen zin op door haar uitgesproken mannelijk voorkomen en de kracht waarmede zij de doozen versleept. Haar gezicht is hard en hoekig, haar bovenlip sterk behaard en haar stem grof. Zij nijgt langzaam naar het hermaphroditisch type.

Hélène is een beetje afgeschrikt door het rauwe van haar voorkomen. Maar Germaine is vriendelijk, praatzaam en dienstvaardig. Haar holle stem helpt Hélène door de lange donkerte der eenzaamheid heen. Soms huist er aan het randje van die stem een gespannen neiging tot zinnelijkheid. Maar de blosjes,

de angstige bedeesdheid van Hélène remmen de gewaagdheden.

Langzaam nochtans groeit uit hun samenwerken een goede verstandhouding. Zij vloeit over de brandende ziel van Hélène als koele golfjes aan de oevers van een meer. Zij breekt de eerste kloven in de wanden der zielsspanning. De druk van het onderbewuste verliest zijn intensiteit. Hélène hervindt een schijnbaar evenwicht en een groeiende belangstelling voor den normalen levenscyclus.

Tot eensklaps, zij weet niet waaruit noch waarom, een nieuwe hallucinatie uit de verborgen lagen van hare ziel naar haar geest overvonkt. Het zijn de handen van Germaine. Die handen worden dagelijks grooter, levendiger en onafhankelijker. Steeds zijn die handen voor de oogen van Hélène. Zij gaan van de armen van Germaine los en zweven in de ruimte als twee ruwe klemhaken, die zoeken naar een vracht. Eindelijk worden die handen onafhankelijk levende wezens, die steeds rondom haar lichaam zijn gelijk sterke magnetische golven. De handen verhandelen alléén de hemden, zij geven alléén het kleingeld, zij reiken alléén de nota's uit. Tegenover de enorme belangrijkheid dier handen verzinkt Germaine in een verren nevel. Alleen haar oogen lichten hartstochtelijk en beangstigend.

Op zekeren dag omklemmen die handen in een wilden roes haar borsten. Hélène slaat ze weg. Germaine lacht spottend: ah! petite Sainte. Hélène is woedend en ontgoocheld. Zij kan de daad op zichzelf niet als zondig aanzien, maar de pijnen van de zweep zijn toch weder op haar lichaam. Zij begrijpt echter niet hoe het leven van die vrije handen is ontstaan. Hoe zij voedsel zoogen uit haar vingers, uit de teedere aanraking van haar armen, van haar rug, van haar haren. Die handen waren gegroeid uit de bewuste walg van haar lichaam voor de aanraking en de onbewuste drang van het geketende vleesch.

Langen tijd blijven de handen nu weer rustig. Zij schijnen langzaam tot hun normale proporties en hun gehechtheid aan de armen terug te gaan. In de droomen van Hélène verschijnen zij als twee verminkte octopussen, die langzaam naar de blanke

golving van haar lichaam glijden. Maar zij bereiken haar nooit. Alleen op de borsten gloeien twee roode vlammen. Van de tante echter niets meer.

Germaine heeft Hélène zekeren dag opgezocht in haar kleine huurkamer.

- Ah, que c'est gentil chez toi.

Germaine doet alsof zij thuis is. Kom, Hélène, ik zal u helpen. Weet ge, daarvoor gebruik ik geen melk. Een beetje water schikt toch ook heel goed. Daarin dan de bloem en het ei. Of zij bij Hélène kan blijven eten. Si elle ne dérange pas? Non? Chère Hélène!

Hélène voelt zich bevangen en toch verheugd. Het losse, ongedwongen optreden van Germaine maakt haar kalm en meedeelzaam. Zij praat meer dan naar gewoonte. De woordenstroom en de ontspanning maken haar opgewonden. Haar oogen schitteren, haar lippen gloeien. De immer levendige drang om het geobserveerde, het aangevoelde in klanken te uiten springt plots uit de kluis weg. In haar lichaam welt een sterkende warmte.

Germaine moedigt haar aan.

- Ah, vraiment? Hélène, comme tu sais bien raconter celà. Maar onder de doffe rust harer stem ligt een vreeselijke spanning.

Hélène vertelt met expressieve, manische gebaren. Allerlei kleinigheden uit haar dagelijksch leven. Warme golven doorhuiveren haar wezenheid. Zij merkt niet dat zij moe wordt, dat zij haar energie en haar weerstand in dat ongewone verspeelt. Zij merkt ook niets van de strakke trekken op het gelaat van Germaine, noch van de starende oogen. Zij vertelt van een man, die zijn hoed verloor in den wind, oh, dit Germaine c'était.....

De handen zijn er weer. Wit en reusachtig groot. Zij komen als een ijselijke dreiging naar het lichaam van Hélène. Haar stem stokt. De hartslag jaagt het bloed bruisend door haar hersenen. Een roode nevel spreidt zich over haar gezicht. Uit dien nevel schijnen de handen en daarachter het gelaat van Germaine en ergens vandaan de holle, gespannen stem:

- Dis Hélène, tu veux bien?

Dan hebben de handen haar bereikt. De ziel van Hélène denkt even vurig: ik wil niet! Dan ziet zij haar naakte lichaam langzaam omgrepen en opgeheven door de klemhaken. Van haar dijen tot aan haar mond laait een vurige vlam.

's Anderen daags zegt zij tegen Germaine, dat zij niet meer wil. Haar stem breekt in een schrille hysterie.

Germaine lacht grof. - Petite sotte. Où est le mal?

- Neen! Zij wil niet meer, begrepen, Germaine?

Kort nadien verdwijnt Germaine uit haar leven. Zij laat een ondefinieerbare wroeging na en een geprikkelde sexueele nieuwsgierigheid. Voor het eerst bekijkt Hélène zichzelf in den spiegel. De bleeke broosheid van haar onvolwassen vormen kijkt haar aan als een onvoldaan kind. In een plotse vlaag van zinnelijkheid omvat zij de twee vlammen op hare borsten.

En vreemd, de tante blijft weg uit haar droomen.

Sindsdien is er in het zielsleven van Hélène een nieuwe spanning ontstaan. Het verlangen, dat losgebarsten is uit haar leegen schoot geeft nieuwe kracht aan haar bewustzijn. De zon omvat de lang in de duisternis gehouden bloem. Haar lichaam zet uit. Haar sociale geslachtsneiging maakt zich merkbaar. Maar ook in haar ziel is er genezing. De hallucinaties verdwijnen op den achtergrond. Zij worden bedekt door een gezonde nieuwgierigheid naar het reëele. De menschen en vooral de mannen treden weer duidelijk in haar fantasieën op. Zij zoekt te bepalen wie knap is en wie leelijk. Hun hoed, hun das, hun houding, alles vormt een onderdeel van haar belangstelling. Zekeren dag slaat haar hart vurig onder de dringende blikken van een knappen jongen man.

De meisjes in de zaal merken het eerst de verandering. De gang van Hélène is krachtiger, gezonder; ontheven van haar ruimtevrees. Onmiddellijk vlamt de naijver op. De gevoelsfantaisie der vrouw zoekt naar prikkelende wreedheden. Zij worden gebrond uit hun breed uitgebouwde sexueele basis. Monsieur is afgezaagd? En dan? Heeft Hélène een verloofde? Neen, dat heeft zij niet. Hélène is een heilige. Zij heeft niet eens de noodzakelijke bestanddeelen om een vrouw te zijn.

- Elle n'ose pas les montrer. Ah! la Sainte Hélène.

De reactie is onvoorzien, minachtend:

- Salopettes!

Wat haar echter het meest raakt is het verwijt, dat zij geen verloofde heeft. 's Avonds tracht zij zich reëel voor te stellen hoe dat zijn zou met een verloofde. Maar zij durft niet. Dan slaapt zij in met een gloeiend gezicht en een gevoel van zonde.

- Vous permettez, mademoiselle, que je vous accompagne?

Hélène is zoopas met een woelige, bonte wemeling uit de groote draaideuren van het warenhuis gestroomd in den brozen goudglans van een late zon en zie, daar gebeurt het wonder.

Het vreemde mannengelaat leunt een beetje over haar heen. Tusschen de bleeke vlakten der wangen en de hoogwelvige heuveling van het voorhoofd, liggen de oogen rustig. Maar de smalle lippen rillen nerveus. Op het gansche gezicht is er geen hoek, geen lijn die spreekt van de karaktervorming der ziel. Het is een knap, aantrekkelijk, maar mogelijk bedrieglijk masker over de verborgen wezenheid van den man.

De hoed is eerbiedig van het donkere haar gegaan, dat in mooie golven naar zijn hals vloeit.

Hélène voelt een heftigen aandrang om te weigeren, om weg te loopen en het lang verwachte op te offeren aan haar groote bedeesdheid. Maar aan den overkant staan de nieuwsgierige, ironische gezichten met een vlaag van naijver in de oogen. Haar denken komt plots onder den invloed van een onbesuisde zegeroes: een uitdaging aan de spottende wereld om haar heen. Zij zien het! Zij zullen denken!

- Mais monsieur.....

- Dat hij haar opgemerkt heeft in het warenhuis. Herinnert zij zich niet? Hij kwam een paar hemden koopen. Ja, hij koopt zijn hemden zelf. Hij is jonggezel en woont gansch alleen op een ‘appartement’. Hij is ook ambtenaar, une place de confiance. Op het ministerie van buitenlandsche zaken. Zijn naam is Paul. Hoe zij heet? Hélène.

- Hij dacht wel, dat haar naam mooi zou zijn. Hélène. Het kan niet anders. Want zooals zij is. Nu niet denken dat hij complimentjes maakt, Hélène. Absoluut niet. Zooals die andere flatteerende snobs is hij niet. Zijn beroep heeft hem ernstig gemaakt. Trouwens als zij aan zijn woorden twijfelt, moet zij maar eens in den spiegel kijken.

Zij lachen beiden.

- Nochtans gelooft hij niet dat de spiegel kan weergeven wat er voor staat. Een artist, een schilder misschien. Velasquez bijvoorbeeld. Hij heeft de doeken van alle groote kunstenaars gezien. Hij heeft veel gereisd, Hélène. Parijs, Berlijn, Londen, Zurich. Hij spreekt al die talen. De minister zelf is soms verwonderd om zijn uitgebreide kennis. De minister stelt trouwens veel belang in zijn persoonlijke overtuiging.

In razend tempo werpt hij de zinnen door malkaar. Zijn woorden zijn gelijk koorden, die omheen de ziel van Hélène worden gewonden. Langzaam breken zij haar persoonlijkheid af. Zij komt onder den invloed van dat wezen, dat naast haar loopt en spreekt over dingen, die zij niet begrijpt. Opnieuw voelt zij de warme gezelligheid van het woord. Daarbij voegt zich de hypnotische drank van het vriendelijke, vleiende; en de psychische neiging van de sexe. Zij durft hem niet aankijken. Zij waagt het niet te spreken. Maar de nieuwsgierigheid in haar groeit uit een hongeren van het gevoel, dat reeds zijn warme wade openplooit en worden zal tot een groote ontvangenis.

Wanneer hij zich over haar heenbuigt is het Ik in hare persoonlijkheid reeds grootendeels verdrongen en overheerscht de welverzorgde gestalte met het mooie, ziellooze gezicht.

- A demain? Je vous en prie, Hélène?
- Peut être, monsieur.
- Dites Paul et dites oui.
- Oui, Paul.

In den spiegel bekijkt zij zich langdurig en aandachtig.

Nu heeft de belevenis Hélène op een draaimolen gezet. Als schaduwen schuiven de menschen en de dingen aan haar voorbij. Alleen de gestalte van Paul wordt dagelijks grooter en duidelijker, tot zij de heele horizont van haar belangstelling omvat. Zij verliest haar eigen persoonlijkheid. Zij ziet door de oogen van Paul; haar mond spreekt met zijn lippen; haar geest redeneert met zijn voor- of afkeur. Drie dagen reeds wacht hij haar getrouw op. Wat zij niet aan hem begrijpt of herkent bouwt haar fantaisie vollediger uit. Iedere handeling, gebeurtenis of woord toetst zij aan zijn mogelijke critiek. De werkelijke Paul verdwijnt. Zijn nerveuse, uiterlijke normaliteit wordt omgeschapen in de vormen van haar gevoel. Paul zal dit doen en dat. Hij zal dat zeker niet doen. O! zoo zou Paul nooit spreken. Dat zal Paul zeker lief hebben. Maar dat zal hij haten. Daar denkt Paul zeker nooit aan. Zijn persoonlijkheid beheerscht haar volkomen. Doch is deze persoonlijkheid een kunstmatig bouwwerk in de harmonie van haar geest? Door haarzelf wordt Paul mooien en grootscher dan hij is. Zij plaatst hem op den hoogen troon van haar puriteinsch verlangen. Hij is een reusachtige kracht met een warm hart. Hij is

liefdevol, voorkomend, hoogwaardig en sterk. Hij wordt anders dan de mannen om haar heen. Hij stijgt op tot een groot glanzend licht dat haar zwak, onderdanig en onpersoonlijk maakt. En zij voedt dat licht voortdurend met de eigen schoone schuchterheid van haar reine gevoelsleven.

Hoewel de omwereld vervaagt door het centraliseeren van haar geest op die ééne liefdevolle idee, wordt het contact met haar eigen beperkte omgeving toch vaster en gezonder. De drie dagen hebben een zielsmirakel verwekt. Het lang onder den indruk van een ziekelijk onderbewustzijn verdrongen normale-naar-buiten-leven is vrij gerukt. Zij koopt bloemen voor haar kamer, rozen, want hij houdt zeker van rozen. Zij stelt meer belang in de versiering van haar kamer en schikt de meubels herhaaldelijk anders. Zij koopt ook een paar kopijen van beroemde schilders. Zij vraagt beroemde. Velasquez bijvoorbeeld. Maar de naakte vrouwenfiguur weigert zij toch met een hoogrood gelaat. Bloemen zijn haar liever. Bloemen zijn er niet. Maar hier, misschien? Een donkerharige Spaansche met een kostbaar kleed van mauve fluweel. Daarbij past een mannenfiguur. De handenwrijvende bult toont er verscheidene. Allemaal meesterwerken! Zij kiest echter een prinselijke verschijning à la Vandyck omdat hij den mond heeft van Paul. De bult voelt zich beleedigd. Een kladderaar, een verver, mademoiselle. Hij heft enkele papieren kopijen gelijk godenoffers in de lucht. Hier is de ware kunst, mademoiselle. Hij zal haar een kopij van Jordaens laten voor denzelfden prijs. Hij verliest er geweldig aan. Maar hij apprecieert den smaak van mademoisele. Non? Dus zij wil beslist die kopij? Zijn vriendelijkheid zakt onder het vriespunt. Hij behandelt de kopij met een groteske verachting. Wanneer zij door de smalle deur naar buiten gaat, mompelt hij hatelijk: Bourgeoise!

Overmorgen is het Zondag. Chère Hélène, hij heeft zoo gedacht eens onder hun beidjes naar den buiten te gaan. Ah! La nature. Hij exalteert de pracht en de kleurigheid van de natuur. Tu sais, Hélène? Daar is er nog eenvoud en ongekunstelheid. Daar voelt de mensch zich niet een onoogig stukje van een groote vleeschelijke massa. Daar wordt de ziel vol en zacht en rein.

Zijn nerveuse handen boetseeren de beelden die hij haar voortoovert. Zij trekken lijnen van schoonheid in golvende

vlakten. De woorden komen weer snel, struikelend, manisch.

De avond omkleedt hen met een ruime, rustige mantel. Om de lenden ligt een band van schitterende sterren.

Hij houdt haar vast in zijn armen. Tu sais, chérie, zij is de eerste vrouw die hij lief heeft. Nooit zal er na haar een andere komen. Hoe kan dat? Zij is mooier dan alle vrouwen saam. Dan alle bloemen, dan alle elfen. Tusschen hun mag geen scheiding meer bestaan, n'est ce pas, Hélène? Geen enkele vervreemding, noch op geestelijk, noch op lichamelijk gebied. Zij behooren saam als twee deelen van één geheel, als twee helften van een rijpe vrucht.

Zijn armen nemen haar geheel in zich op. Het onderbewuste verzet van Hélène houdt op. In zijn gelaat ziet zij twee vreemde oogen. Niet de oogen van Paul.

Natuurlijk, Paul. Zij begrijpt heel goed. Zij houdt toch ook zooveel van hem. Daaraan moogt gij niet twijfelen? Paul, chéri. Maar nu is het laat. Laat haar nu los, toe Paul. Enfant. Zij lacht hem schuchter toe en verwacht iets, een afscheidskus op haar mond. Maar zijn lippen overrompelen haar mond in een wilde branding en bijten in haar hals.

Paul!

O, Hélène, chérie. Tu m'excuses? Je t'aime.

Méchant garçon. Zij weet niet of zij hem zal vergeven. Dan moet hij heel braaf zijn, ja? A Dimanche, chéri.

In den spiegel staart zij lang naar de roode vlek in haar hals. In haar bekken hangt een groote, vreemde leegte.

Hoewel hij de monotone motieven van haar dagdroomen volledig vult, is Hélène wanhopig omdat hij niet in haar droomen verschijnt. Zij tracht in te slapen met de klare omlijning van zijn gezicht voor haar geestesoog. Maar de beelden, die schoksgewijze door haar ingeslapen bewustzijn schuiven, zijn weerspiegelingen van het dagelijksche gebeuren in een vervormden spiegel.

Dien nacht echter slaapt zij in met de vlam in haar hals. Uit die vlam treedt hij te voorschijn. Zijn lieve gestalte buigt zich over haar heen. Waarom is Paul zoo groot? Let op, Paul, gij zult op haar vallen. Waar zijn uw oogen? Iemand heeft uw oogen gestolen, Paul. Kijk haar niet zoo vreemd aan, lieveling. Zij voelt de striemen om haar lichaam. Ach, neem haar in uw armen, Paul. Neen, niet doen! Monsieur beloert

ons. Ik zie het aan zijn tanden. Paul, Paul, wat doet gij met die tanden van monsieur. Ik heb nooit gemerkt, dat gij tanden hadt gelijk monsieur. Hoe zonderling, lieveling. Neem mij in uw armen. Toe, doe die tanden weg. Die tanden zijn van monsieur. Hij beloert ons. Niet doen, Paul! Waar zijn uw handen? Hebt gij uw handen vergeten, Paul? Neen niet op mijn borsten. Dat mag niet. Mijn tante zal boos zijn. Doe die handen van mijn borsten. Ik ben bang. Die handen verschroeien mij. Neen, neen, niet doen. Help! Germaine!

De schrik maakt Hélène wakker. Het zweet druipt langs haar slapen neer in de bevangenheid der zwoele lakens. Met haar blikken op de zoldering wacht zij tot de dageraad grauwt. Zij durft niet meer inslapen. Iedere cel in haar lichaam rilt. Als zij haar kalmte wat herwonnen heeft tracht zij een dagdroom te maken van den beeldenrij. Alleen de tanden van monsieur en de handen van Germaine laat zij weg. Als zij uit haar fantaisie opschrikt, bloost zij hevig, omdat zij gedurfd heeft zonder schaamte.

Vandaag zal Paul niet komen. Hij heeft het haar gisteren gezegd, natuurlijk ‘une mission spéciale dans l'intérêt de l'état’, maar wanneer zij het warenhuis verlaat, voelt zij toch de groote leegte van zijn afwezigheid. Zij tracht opgewekt te denken: morgen is het Zondag. Morgen gaan Paul en ik naar buiten. Maar ze kan het drukkend gevoel van verlaten-zijn niet van haar afzetten. Zelfs niet onder den gulden loover van een middagzon, die naar April zwenkt. Een modehuis brengt haar wat afleiding. Eén kleedje vooral bevalt haar. Het heeft een slanke lendengordel en een lange rok, die drapeert gelijk een gegolfde klok. Hier en daar bloeit een eenzame roos tusschen lange rijen gouden stikdraad. De hoed die er bij past, vindt zij echter misplaatst. Hij is te klein en te modern. Zij zou het niet aandurven met zoo'n hoed te loopen. Paul zou vast en zeker lachen.

- Mademoiselle Hélène.

De journalist licht eerbiedig zijn kale hoed van zijn mager, droefgeestig gezicht.

- Monsieur André.

Zij loopen een eindje naast malkaar. Hélène beantwoordt zijn vragen.

- Dank u Goed. Zij voelt zich gelukkig.

De journalist heeft haar gezien in het gezelschap van een jonge heer. Ja, een knappe verschijning. Haar verloofde soms?

Hélène knikt ja. Het woord verloofde klinkt vreemd in haar ooren. Maar natuurlijk, natuurlijk is hij haar verloofde.

Vijftien jaar geleden heeft de journalist Hélène voor het eerst gezien. Hij was toen een pas afgestudeerd onderwijzertje in een klein afgelegen dorp. Zijn klas was gemengd en tusschen al de kinderen zat ook de stille, onopvallende Hélène. Hij stelde geen bizondere interesse in het blonde, droomoogige meisje, dat weinig of nooit deelnam aan de gemeenschapsspelletjes. Tot hij op een avond langs het huis liep, waar Hélène woonde met een, droge, onsociale tante. Hij had er op den stoep een snikkend kind gevonden, dat in haar armpjes een zwarte, doode kat hield. Hij had uit haar schreien verstaan, dat de tante Hélène bij zich had geroepen naar de kleine zolderkamer en haar had gezegd, dat de kat vol zonde was. Het vuur was in haar en zij wou toegeven aan den roep van het zinnelijke. Zij moest sterven om gered te worden. De pezige handen van de tante hadden de wanhopig spartelende kat langzaam gewor gd. De onderwijzer had getracht haar te troosten. Maar zijn woorden maakten haar nog wanhopiger. Dan had hij ze maar alleen gelaten met de doode poes.

Een tweede incident deed zich voor bij een der schaarsche geneeskundige onderzoeken der schoolkinderen. De onderwijzer had de kinderen geholpen bij het uitkleeden. Op het lichaam der kleine Hélène had hij roode, pijnlijke strepen geconstateerd. Hij had getracht haar uit te vragen, maar zij weigerde angstvallig één enkel woord te uiten. Hij was dan bij de tante gegaan en had haar op de feiten gewezen. De koele, onontvankelijke vrouw had hem volledig laten uitspreken, zonder één enkel woord te plaatsen. Dan was zij naar de deur gegaan en had die open gehouden. Hij begreep en ging met een gevoel van verslagenheid. In den kouden nacht had hij lang rondgeloopen, zoekend naar een mogelijke verklaring. Pas veel later had een dagbladartikel hem die gesuggereerd. Het luidde: Een vrouw werd veroordeeld wegens slagen toegebracht aan haar minderjarige dochter. Als reden gaf ze aan, dat haar dochter bezeten was en dat zij het kwaad uit haar lichaam dreef. Zij werd in observatie gestuurd. Maar de naam was niet Verhoeven.

Korten tijd nadien was Kapitein Verhoeven voor altijd van de zee teruggekomen. De onderwijzer zag hem als een klein, donker, zwijgzaam man, met een opvallend doorploegd

voorhoofd: Een groote melancholische omega. De familie Verhoeven verhuisde weldra naar andere oorden.

Ongeveer een jaar geleden had de onderwijzer, die onderwijl in de journalistiek was gegaan een ander bericht in de kranten gelezen.

‘Wanhoopsdaad. Genaamde F. Verhoeven, rustend kapitein ter zee, pleegde zelfmoord door verhanging. De reden voor deze daad is ongekend. Hij laat een dochter na.’

De journalist, die toen zes en dertig jaar werd, was Hélène gaan opzoeken. Hij had haar weergevonden op een klein net huurkamertje. Een eenvoudig, stil, onopvallend meisje, werkzaam in een groot warenhuis. Precies gelijk hij verwacht had. Sindsdien had hij haar ongeveer iedere maand, schijnbaar toevallig ontmoet. Haar kalme, diafane jeugd was hem langzaam in het hart gedrongen. Hij begon zich verantwoordelijk te voelen voor haar wel en wee. Sinds kort had hij zelf de hoop gekoesterd haar tot zijn vrouw te maken. Maar een ander was hem nu voor geweest. Iemand met een knapper, verzorgder en vooral jonger uiterlijk.

- Hij wenscht u alle geluk toe, mademoiselle Hélène. Zij wist, dat zij onder alle omstandigheden op hem kon rekenen, niet waar? Als er iets is.... Hij zal haar zijn nieuw adres zenden. Dan kan zij hem desgevallend schrijven. Ja?

- Zij dankt vriendelijk, monsieur André, Als er iets is....? Goed, zij zal, wel schrijven.

Dat zij niet schrijven kan, durft zij hem niet zeggen.

- Adieu, monsieur André.

- Au revoir, mademoiselle Hélène.

De afgedankte journalist werpt een brief in de postbus. Het adres vermeldt: Ministère de l'instruction. Hij behelst een aanvraag. Het dorp is te klein om op de kaart vermeld te worden.

's Anderendaags is het Zondag. Een lauwe, gulle zon klaroent haar stralen naar den zenith. De belofte van een mooien dag hangt over de daken der huizen.

Hélène is zoo pas van de kerk teruggekeerd. Zij kleedt zich om in een donker wollen kleedje, waaraan zij gisteren den ganschen avond heeft gewerkt. Een wit kanten borststuk verlevendigt het uitzicht. Een blijde gejaagdheid jeukt in de vingers waarmee zij de kanten strikjes toehaalt. Als de breed-

gerande hoed een donkere schaduw over haar gezicht werpt, bekijkt zij zichzelf in den spiegel. Zal zij bevallen? Ja, waarom niet? Zij is jong en frisch. Vandaag veelt zij zich intens blij en ruim. Haar lichaam spant strak in het kleed, alsof het wil opengroeien naar de zon toe. De omslachtigheid van haar opschik laat haar echter niet toe na te denken. Paul! Paul!

Zij weet niet hoelang zij reeds met Paul wandelt tusschen de stoere boomen met de breede kruinen. Zij heeft alle begrip van tijd verloren. Zij doorloopen een groote, stille ruimte. Paul wil niet dat zij menschen ontmoeten.

- Non, vraiment, Hélène. Zij beiden alleen, is dat niet het goddelijke?

Nu en dan laat zij zijn arm los om een kleine, witte crocus te plukken.

- Oh! que c'est gentil. Regardez chéri.

Zij praat veel, is uitgelaten en lacht. Haar lichaam verdampt in de zonnewarmte. Zij moet een strikje losmaken. Een miniem deeltje van haar witte hals bloost boven het kanten borststuk.

- Il fait si chaud, Paul.

De zon is onmeedoogend voor haar lichaam. Gloeiende priemen boren doorheen het aangroeiende loover. Haar bloed wordt dronken en bruist wankelend in haar aderen. Het brengt een groote ijlte in haar hoofd. Een tweede strikje moet los. Een fractie van het roze hemd ligt tusschen het kantwerk.

- Ah, Paul, Paul! Zij is zoo gelukkig. Zij zou al die boomen kunnen omhelzen. Kijk die bloemen, Chéri. Zijn zij niet gelijk kleine, blonde kinderkopjes? Paul, zij zou willen loopen, loopen tot zij er bij neervalt.

- Courons, Paul. Vers cette hauteur là.

Zij loopt. De lange rok heft zij hoog met haar linkerhand. De boomen schuiven eerst voorbij gelijk groote steunpilaren, dan worden zij verre vage horizonten met bruine streepen.

- Hélène!

- Ah. Méchant garçon! Altijd wil hij haar kussen. Zijn haar is zoo mooi. Of hij twee paar oogen heeft? Soms zijn zijn oogen zoo vreemd. Zooals nu. Zij houdt niet van die oogen. Vreemd, nietwaar? Ja, zij is een kleine zottin. Hoe kan hij toch van haar houden. Maar hij houdt van haar, niet waar? Ja, hij mag haar kussen. Kus mij hard, Paul. Daar ook. 't Is misschien niet goed, maar zij houdt zoo van hem. Paul,

zij is moe, zoo moe. Kijk, zij kan haar arm niet meer oplichten. Dat kleed omspant haar zoo. Neen, Paul! Niet doen. Alsjeblieft, niet doen. Het is kwaad. Paul, lieveling!

De boomen vallen in razende wenteling naar den hemel. Heel duidelijk hoort zij het gehamer van een specht.

Alles in haar ziel verzet zich in een radelooze afweer. Maar het lichaam ligt machteloos. Haar bekken groeit uit tot een breede vlakte, waarop de wereld neervalt.

Dien nacht kan zij niet slapen. Het plotse, adembenemende tempo der belevenis jaagt haar hartslag onrustig aan. Gisteren was het nog een opgeborgen drang in haar biologische leven. Nu is het een werkelijkheid. En deze werkelijkheid heeft een volte gebracht in haar lichaam, dat het rijp maakt en sterk. Intens voelt zij nu het bezit van haar eigen lichaam aan. De zwoele dekens die iedere golving omsluiten, de warme handen die langs iedere vlakte strijken. Het is nu het grootste en belangrijkste deel geworden van haar omwereld. Het is naar voor gerukt uit een gevangenis van ziekelijke negatie in het stralende licht der erkentenis. Zij voelt zich vrij, verlost van een beklemmende onrust, gereed voor de belijdenis van haar sexe. Paul is nu van haar en zij is van Paul. Uit dat primaire begrip sluit zij alle verdere redeneeringen. Zij sluit haar omgeving buiten en de wereld. Ook het leven van gisteren, met zijn zweepslagen en zijn melancholie ligt verslagen in de verste einders harer ziel. Als de Godsgedachte in haar binnensluipt, denkt zij eenvoudig: Il me pardonnera. J'aime. Dan sluit zij ook God uit haar vermetele droomerijen.

's Anderendaags is een dag van hooggespannen verwachting. Het groote warenhuis ligt heelemaal verborgen achter de enorme klok. Maar de wijzers gaan kwellend langzaam. Het hart van Hélène slaat voortdurend: Paul! Paul! Zij is onhandig, verstrooid, vriendelijk, tegemoetkomend. De klanten zijn gecharmeerd door haar hulpvaardigheid. De meisjes begrijpen het niet. Zij voelen verwondering en afgunst. In hun eigen ziel komt even de donkere eenzaamheid van hun leven dreigen.

Wanneer het sluitingsuur is aangekondigd loopt Hélène als eerste naar buiten. Paul!

Maar de hoek waar hij gewoonlijk staat is leeg; de wereld is leeg. Haar hart echter stroomt vol bittere ontgoocheling. De stroom der meisjes zwalpt haar rechts en links. Zij weet het niet eens.

Hij zal komen, hij is te laat, hij is verhinderd. Maar hij kom niet. Wel de avond en de sterren. Zij gaat naar huis en draagt het gevoel van een kostbaar verlies.

De volgende dag wordt haar een kwelling. Zij glimlacht niet meer. Strak en koel gelijk vroeger staat haar gezicht boven de toonbank. Niets heeft haar interesse; die groote, luie klok, die brandt in haar hoofd. De meisjes begrijpen iets. Zij kennen zichzelf en hun belevenis te goed. Zij triomfeeren in blijde verwachting.

Hij is er niet!

Een oud, verweerd heertje voelt de zwaarte van haar blik op zijn schrale schouders. Hij wordt rood en licht zijn hoed op. Maar Hélène gaat, onvast als een slaapdronken. De straten zijn eng, veel te eng. De huizen zullen op haar neervallen. God! geeft haar Paul terug. Een dikke, grijze nevel zonder werkelijkheid omvat haar.

Hj is er ook niet den volgenden dag en niet een der vele dagen die monotoon achter malkaar aanstappen. Stilaan wordt de koele hoop brandend als pijn in haar hart.

Hij komt nooit weer. Twee maanden heeft zij noodig om haar noodlot te aanvaarden. Twee maanden gedurende dewelke haar herwonnen levensenergie opteert en de weg wordt geopend naar nieuwe hallucinaties. Deze komen langzaam, centrisch op haar toe. Eerst een vage gevoel van beklemming, dan vluchtige schaduwen en tenslotte vaagomlijnde beelden die naar haar toeleunen.

Zij heeft hem geen oogenblik verwijten gemaakt, geen moment getracht hem te vergeten. Hij leeft verder in haar dagdroomen. Iederen dag staat hij dichter en reëeler bij haar. Zij spreekt, zij wandelt, zij loopt met hem. Maar de roes van dien éénen dag is onwerkelijk geworden, ja onwaarschijnlijk. Haar kleederen zijn weer los en ruim. In haar lichaam komt een trage, dorre rust. Na drie maanden heeft zijn beeld alle cellen van haar bewustzijn gevuld. Zij ziet hem gedurig, zij hoort hem gedurig. Soms echter heeft hij de handen van Germaine en zij voelt den brand op haar lichaam.

Dan wordt zij ziek. Duizeligheid en lust tot braken. Het ondermijnt de laatste restanten van haar weerstand. Eens stuikt zij ineen en wordt bewusteloos opgenomen. De hemden liggen bevuild op den grond.

- Ecoutez, mademoiselle, u begrijpt, enfin, het bestuur kan geen ziekelijke meisjes gebruiken. Het wenscht een attest van den geneesheer, u begrijpt?

Hélène durft niet bij een mannelijk dokter gaan. De oude, onderbewuste vrees voor de sexe is weer opgelaaid.

Haar hospita kent een vrouwelijke dokter. Trés compétente.

- Qu'avez vous donc, mademoiselle Hélène.

Hélène wuift de nieuwgierigheid weg met een moe gebaar.

De vrouwelijke dokter heeft een hard, eikenhouten gelaat. Zij evolueert in een kader van pijnlijke reinheid en nikkelglans. Op haar keizersneus drukt een fijn, gouden pinceneetje. Zij onderbreekt Hélène vlug.

- Uitkleeden, neerleggen. Op uw zijde.

De sterke verzorgde vingers doen enkele vlugge bewegingen. De dokter kijkt Hélène scherp aan. Zij heeft al opgemerkt, dat er geen trouwring is.

- U bent niet getrouwd?
- Neen.
- U draagt een kind.
- Neen!
- Daar hadt u vroeger moeten aan denken.

Geen zacht woord, geen raad. De koude hand, die het geld onachtzaam wegsluit.

Het enorme onbegrijpelijke van de verklaring ontrukt aan Hélène alle reactie. Zij gaat star, expressieloos als een automaat. Haar denken is een reflexie geweest van haar hart naar haar ziel. De felle zenuwschok heeft haar geest verdoofd. Een gansche dag duurt deze verdooving aan. Zij wordt gevoed door de monotone herhaling van éénzelfde grondgedachte: een beeld, waarin zij zichzelf herkent en dat toch haarzelf niet is; een waarheid, die op haar spreekt, maar die toch van haar niet is; een gebeurtenis die haar omprangt en die haar toch niet raakt. Zij heeft een tweede Ik; een andere persoonlijkheid dan zijzelf, een wezen waarop zij neerkijkt met medelijden en vrees. Een wezen dat niet haar lichaam heeft noch haar ziel.

Pas wanneer dit verscheurde Ego zich opnieuw vereenigd heeft kan zij weenen.

Paul! Zij moet Paul terugvinden. Waar? Hoe? Wie is Paul? Haar Paul! Hij heeft mooie zwarte haren. Zijn oogen zijn bruin en stil, maar soms zijn zij ijl en branden. Zij weet niet waar hij woont. Zijn vrienden? Hij heeft geen vrienden. Hij heeft alleen haar maar. Haar Hélène. Waar woont hij? Waar hij gewoond heeft? De plaatsen die hij bezoekt? Non, monsieur le commissaire, zij weet het niet. Maar zij moet hem terugvinden. Help haar, help haar toch of zij is verloren!

De politiecommissaris werpt zijn armen in de lucht. Zijn leelijk gezicht wankelt bloedrood boven de zilveren motieven op zijn uniform.

- Mais comprenez donc, mademoiselle....

Wanneer Hélène buiten is geleid, veegt hij zijn voorhoofd droog.

- Sacré de nom.... Toujours la même chose. Elle est hystérique.

Het regent voor iedereen in de stad, maar niet voor Hélène. Iedereen vermijdt de plassen in de straten, maar niet Hélène. De crisis nadert zijn hoogste intensiteit. Het onbewuste slaat een diepe bres in de bovenste lagen van haar wezenheid. De sluiers van werkelijkheid en droom, die haar grauw of kleurrijk hebben omhuld scheuren stuk. Paul, het kind, de wanhoop, de angst alles is verdrongen. Haar smart is een onderbewuste, lang gevoede zielsverkrachting uit het verleden. Zij heeft in het bewuste van de vrouw een groote leegte geslagen.

Iemand rukt haar onder een auto vandaan. De chauffeur snauwt: Imbécile. Tu ne vois donc pas! Zij weet het niet. Iemand ziet haar jong, armoedig voorkomen. Hij fluit eens. Zij hoort het niet. Zij gaat door een langen grauwen gang onbewust naar haar kamer.

Het schuldgevoel, eenmaal losgebroken uit een verkropte spanning, is een wervelstorm in een broze natuur. Het rukt het uitzicht der dingen uit zijn verband en laat een gore diepte na waarin de ziel neerploft. Eerst is er de radeloosheid, die een apocalyptische vaart rijdt op de knettering van het woord zonden. Dan is er de wanhoop, die lijdt naar de vervloeking van het Ik en de verachting van het lichaam. Tenslotte de scheiding van lichaam en ziel, het bidden en het kastijden.

De hallucinatie richt zich niet alleen naar het voorbije. Zij leeft ook in het huidige. Het lichaam HEEFT niet alleen gezondigd, het zondigt. De ziel moet worden vrijgemaakt van het lichaam, daarom moet het lichaam lijden en boeten.

Voor het kleine kruisje op haar kamer bidt Hélène tot laat in den nacht. Dan kleedt zij zich uit en slaat met de gordijnkoord haar lichaam tot bloed. Zij zegt: Dank u tantetje, dank u, de kleine Hélène is boos geweest.

Zij voelt de pijn als een wellust. Haar gelaat krijgt een stralende, verheven uitdrukking.

Heilige Moeder ontferm u over het lichaam. Zij wil lijden zooals Gij. Zij wil de zonde uit haar wezen verjagen. Geef haar de kracht om haar ziel volledig te reinigen.

Zij neemt een mes en steekt het in haar borst. Uit zijn blanke borne stroomt het roode bloed. Dan zinkt zij langzaam op haar knieën en stort in het oneindige.

Messieurs, ik zal u vandaag een zeer interessant geval toonen van postmelancholische paranoia met hallucinatie, geheugenverlies en mystieke schuldcomplex.

De beroemde professor in de psycho-analyse opent de witte deur, die toegang verleent tot een kleine, witgekalkte, onversierde kamer. Alleen een kruisje hangt aan een der wanden. Daarvoor zit geknield een jonge blonde vrouw gekleed in grauw-wit katoen. Zij bidt.

De professor verklaart. Monotoon, verveeld klinken de vertrouwde termen. Verkropt sexualisme; angst voor de omwereld; ideeënvlucht; ziekelijk mysticisme, hallucinaties op basis van het delirium.

Zijn sterke, behaarde hand wenkt den jongen assistent. Een kleine proef voor ‘messieurs les étudiants’:

De assistent gaat naar Hélène. Zij kijkt op en een groote angst daagt plots aan de diepe einders van haar oogen. Zij heft de handen afwerend. Met een energiek gebaar en een overwinning op zichzelf grijpt hij haar borst.

Een schelle hysterische kreet scheurt uit haar lichaam. Zij ploft met haar gezicht op den grond en sterke, convulsieve krampen doorschokken haar. Dan rukt zij zich plots recht. Op haar mond borrelt schuim.

- Non! Non! Aidez-moi! Dieu! C'est pas moi! Tante, petite tante chérie!

De studenten zijn een beetje bleek geworden. De professor glimlacht.

- Donnes-lui une injection.

Met een krachtig gebaar rukt de assistent den arm van de trillende vrouw tegen zijn borst. De fijne naald schuift onder het vel.

Wijl hij haar langzaam rustig worden afwacht voelt hij zich plots laag en gemeen.

De studenten loopen door de lange, witte gangen van de psychiatrische kliniek. Er staan mooie bloemen op de vensterbanken. Nu en dan klinkt een hysterisch gehuil.

Als zij buiten in de zon komen zegt een onder hen: ah, c'est crevant!

De jonge assistent zal de vrouw tijdens haar barensnooden bijstaan. De beroemde professor wil dat het kind geboren worde.

Doe je best, mon ami. Het kan een zeer belangrijk document zijn in onze verzameling. Teeken alle vervormingen aan, meet de omtrek van den schedel en zijn doorsnede rapporten, zie of zich geen speciale physische verschijnselen voordoen. Ik heb met professor Colette gewed, dat het normaal zou zijn. Donc, compris.

De Jonge dokter staat aan het bed der vrouw wanneer haar uur gekomen is. Een kleine nachtlamp belegt haar zweetend gelaat met een tinteling van rood koper. Doorheen het magere gezicht loopt een mond gelijk een droge beek. De luiken der oogen liggen wasbleek dicht. Er is een vreemde stilte in het gelaat en een luidschreeuwende pijn.

De stilte, het wachten vormen een rustig kader voor de gedachten van den jongen psychiater.

Hij denkt: Wat is de reden van deze tragedie. Wat is haar doel en haar waarde. Is het waar, dat de verkrachting van de ziel er de oorzaak van is? Hoe kan dat nou? Is de ziel niet een volmaakt geheel, eigen aan elke nieuwe persoonlijkheid. Neen, neen, er moet iets in de hersenen zijn of in dat lichaam. Daar ligt de eigenlijke ziekte. Daardoor wordt de uiting der ziel vervormd en abnormaal. En toch, en toch..... Hier ligt een vrouw waarvan het lichaam jong is en volmaakt. Het gruwelijke, het bezetene heeft echter niet zijn oorzaak gevonden in het vleesch, maar in de gevoeligheid, de suggestie. En wanneer de ziel vreemd is aan het lichaam, hoe kan dan

het ziekelijke zijn overgegaan van het abstracte op het concrete.

Hij denkt: Indien een schepper het lichaam van die vrouw nam en het een geest gave, er zou geen reden zijn om aan zijn perfecte functie te twijfelen. Is dan de geest ziek? Waar echter vindt men dan de physische verschijnselen die op die ziekte wijzen? Ja, zij is een bizonder geval: haar geestelijke verstomming. Maar de anderen, de geestelijk normalen en de psychische zieken? De perverse sexueelen, de maniakken, de melancholieken, de lijders aan paranoïa? Wat heeft hen van den smallen weg van het normale bewustzijn gestooten. Hun lichaam? Maar wat is een lichaam zonder ziel? Een biologisch laboratorium, waar de acties en de reacties hun gang gaan met hetzelfde monotone resultaat. Neen, daar moet een hijgen zijn, een hongeren naar iets. Een streven, dat, voortdurend verhinderd, voortdurend nieuwe wegen zoekt. Een uitgroeien naar een bepaald doel of bepaalde doelen, die de lotsbestemming van het menschelijke wezen uitmaken. Misschien dat de ziel verhinderd wordt haar baan te schrijden of dat zij afdwaalt, of dat zij verloren loopt?

Hij denkt: Ik zou willen weten wat er nog in den geest dier vrouw aan bewustzijn overblijft. Wat denkt zij nog, wat ziet of wat gevoelt zij nog? Angst jawel, maar is die angst bewust, staat hij haar voor den geest of laait hij op uit de onbegrepen diepten hareé cellen. Zij bidt, maar is God nog een begrip in haar bewustzijn ofwel een aandrang van een lang doorleefde verbeelding? Ziet zij de beelden van haar hallucinaties of voelt zij ze aan? Het is geen paranoïa meer, het is waanzin. En toch is het weer geen waanzin en ook geen paranoïa. Och, dat is alles zoo moeilijk wanneer je met de ziel omgaat.

Hij tracht de handeling in plaats te stellen van de gedachte. Zijn hand gaat over den buik der vrouw. Onder den druk zijner vingers voelt hij de welving van den kinderschedel. Met de stethoscoop beluistert hij het hart. Het lijkt hem iets te zwak toe. Hij stuurt de zuster om een hartversterker. Dan volgt het spuitje en daarna weer wachten.

Plots is de stond gekomen. Een zware convulsie doorhuivert de vrouw. Haar handen klemmen zich vast in de dekens. Maar haar gelaat blijft star alsof er geen pijn ware.

De jonge dokter houdt het kind in zijn handen. Hij reikt het

over aan de zuster die het weg draagt. Dan dekt hij de vrouw warm toe en draait het licht uit.

Hij loopt door de lange, zacht verlichte gangen naar de zuigelingen afdeeling. De leege, witte muren zijn dicht bij hem.

Het kind is reeds gewasschen en verzorgd. Nu neemt hij nog vlug het gewicht op en de schedelmaten. Dan kijkt hij het even aandachtig aan.

- Een mooie, sterke jongen. Uiterlijk niets abnormaal. Men zou zeggen, dat het gezicht iets te ernstig is, maar dat heb je zooveel bij kinderen. Nou vraag ik mij af, heeft hij de gene in zijn lichaam, die zijn leven zal verwoesten?

Op zijn werkkamer denkt hij nog lang na. Zijn denken ligt warm in de vlammen van het haardvuur. Daarboven staat een spreuk: Tout homme est l'image de son âme.

Wanneer hij 's anderen daags in het kliniek komt is Hélène Verhoeven dood. Oorzaak: hartverlamming.

De beroemde professor in de psychoanalysis loopt arm in arm met professor Collette door de rumoerige gangen.

- Gelukkig mijn beste, dat die plaats vrij is. Wij hebben juist zoo'n prachtig exemplaar binnen gekregen: schizophrenie met een mooie scheiding van het vitale. Een echt brokje om aan te snoepen. Ja, ja haar hersenen kan je wat mij betreft krijgen. Maar het is de ziel, mijn beste, de ziel.

De jonge psychiater staart zijn beroemde leermeesters na. Dan schuift hij met een hard gebaar het sentimenteele opzij.

De journalist is doorheen het koude net geloopen, dat de regen over de groote stad gespannen heeft. Hij wil de Eerwaarde moeder spreken.

- Alleen maar voor zeer belangrijke zaken is de Eerwaarde moeder te spreken.
- Het is belangrijk, zeer belangrijk.

Doorheen lange gangen, vol rust en eenzaamheid brengt de oude non hem in een groote gothische zaal. De Eerwaarde moeder staat grotesk klein in de schaduwvolle ruimte.

- Vous désirez?

Van haar scherpen neus loopen twee diepe plooien naar de hoeken van haar mond.

- Hij wil haar spreken over een kind. Een nieuwgeborene. Men heeft hem hierheen verwezen. Hij heeft de moeder gekend van het kind....
- Uw zoon??

- Neen, o, neen! Begrijpt hem niet verkeerd Eerwaarde. Hij heeft de moeder gekend als een kennis. Hij had gedacht misschien kon hij later iets doen voor het kind. Nu is hij arm, maar ziet U, hij zou later iets willen bijdragen tot de opvoeding van den jongen. Hij voelt zich moreel daartoe verplicht, daar hij haar toch gekend heeft, de moeder. Zij was een zwak meisje, een kennis van hem, begrijpt hem toch niet verkeerd, Eerwaarde.

Waarom zegt zij niets, denkt hij wanhopig. Zij denkt dat ik de vader ben. Al haar verachting sproeit uit haar oogen. Waarom spreekt zij niet?

- De tijd waarvan u spreekt is nog niet gekomen. Men zal u terugleiden.

Buiten zuipt de regen in stage eentoonigheid. Hij trekt zijn uitgerafelde kraag hoog op. Zoo gaat hij als een eenzame naar de grauwe heimat van zijn belevenis.

uit ‘Zielen in de Branding’

Robert J. de Namur.

De bestendige tegenwoordigheid.

Zoo zoek ik immer 't spiegelbeeld van haar gelaat
in deze koele bron, waar vogels komen,
waar roode rozen zwijmelen en droomen
van haar, die zacht en teeder als de dageraad

mijn leven licht en vreugde gaf met milde maat
en zingend door haar vingeren liet stroomen
het water van de bron; de lieve vrome,
wier naam als doode op een zerk gebeiteld staat.

Maar niet alleen in steen heeft men geschreven
voor 't laatst haar hoogen naam, zij zelf heeft metterdaad
gevraagd om eeuwig in mijn hart te leven.

Zoo zoek ik steeds haar zoeten mond in 't klaar gelaat
van deze bron en 'k voel, in teeder beven,,
haar hart in iedre roos, die huivrend opengaat.

A. De Longie.

Over de kleine waarde van het geluk hier op aarde.

't Geluk, waarvan wij allen droomen,
het zoekend in de vrouw, in rijkdom, eer of roem,
hoe ras moet elk de zekerheid bekomen
van zijn kortstondigheid als 't bloeien van de bloem?

Hoe vaak heb ik mijn beide jonge handen
geheven naar zijn schoonen schijn,
doch vôôr de avond daalde over de landen,
voelde ik verraderlijk de schaduwen der pijn.

Begoocheling, o gulden leugen van dit leven,
hoe vaak weer steeds liet ik mij vangen als een kind,
dat even argloos speelt in haar verrukkelijke dreven,
zich op den donkerrooden droom des levens niet bezint.

Geluk, trouw aan mijn aard wou ik u laten glijden
voor 't zware en eeuwig rusten in den dood.
Hoe zijn wij lieden, die hier lijden en hier strijden,
in vreugd vaak leelijk, schoon soms enkel in den nood,
wanneer wij smeekend handen reiken, ons erkennend nietig klein.

O neen! het kan niet anders of daar moet een Vader
en veel vreugde voor ons allen na dit leven zijn.

A. De Longie.

De dood.

Steeds klopt een zilvren hamer,
de hamer van den dood.
Wie helpt ons uit de kamer
van onzen laatsten nood,
dan gij, o bleeke dood!

Gij plaatst u aan de sponde;
de priester reikt het Brood.
Uit mompelende monden
van vrienden in de ronde
stijgt angstig een gebed,
tot onze ziel, ontbonden,
de wieken openzet.

Dan vogelsnel, gered,
ijlt zij door hooge bogen,
nog even nagelet
door twee wijdopen oogen.
En zacht en blij bewogen
zingt ademloos de dood:
‘Met lichtglans overtogen
rijst ge eens uit aardes schoot!’

Steeds klopt een zilvren hamer,
de hamer van den dood.
Wie maakt ons in de kamer
tot 's engels speelgenoot,
dan gij, o goede dood!

A. De Longie.

Korte berichten uit de litteraire wereld.

- In het dagblad ‘De Nieuwe Standaard’ van 3-4/12/44 lazen wij een artikel ‘Marnix Gijsen in Amerika’. Hieruit blijkt, dat Dr. J.A. Goris niet werkeloos zijn dagen; heeft gesleten in de nieuwe wereld. M. Gijsen heeft aldaar meegewerkt aan het tijdschrift ‘News from Belgium’. Daarenboven gaf hij lezingen in de U.S.A. en in Canada. Hij stelde, in opdracht van uitgeversfirma's bloemlezingen samen, werkte mee aan de ‘Columbia Dictionary of Modern European Litterature’ enz.....
  We hopen dat we Marnix Gijsen spoedig in ons land mogen verwelkomen en drukken de hoop uit, dat hij alras zijn plaats van banierdrager van de Vlaamsche Lyriek terug moge innemen.

- ‘Klaverdrie’ - tweemaandelijksch tijdschrift voor poëzie, onder leiding van Daisne, Dubois en Van Brabant. Het eerste nummer van den achtsten jaargang (Sept-Nov. 1944) is verschenen. - Benevens verzen van de redacteurs verschenen in dit nummer gedichten van B. Aafjes, R. Boeckaert, D. Boens, J. De Brugghenaere, M. De Doncker. A. De Gondelier, E. Hoornik, T. Schalk, L. Swennen en J. Tulkens.

- ‘De Schijnwerper’. - Te Gent verschijnt sinds 3-11-44 het wekelijksch tijdschrift ‘De Schijnwerper’, spiegel van het Gentsche kunstleven.

- ‘Nu’. - In December 1944 verscheen, eveneens te Gent, het maandblad ‘Nu’ tijdschrift voor kunst en wetenschappen.

- ‘Pan’. - Bond der Oost-Vlaamsche letterkundigen - steekt geestdriftig van wal na het lange stilzwijgen der bezettingsjaren. - Secretaris-penningmeester: Dr. Deruelle, Papegaaistraat, 51, Gent.

- Zuivering bij de Vlaamsche letterkundigen.
  De vereeniging van letterkundigen heeft besloten volgende leden te schrappen wegens hun houding tijdens de bezetting: Cyriel Verschaeve, F. de Pillecijn, Jef Van de Wiele (Ward Auweleer), Frans Demers, Marc Eemans, Blanka Gijselen, Sylva De Jonghe, Marcel Matthys, Willem Putman, Lierman Van Puymbroeck, Antoon Miry, Lode Van de Wijngaert.

R.L.

[Nummer 2]

In memoriam August Vermeylen.

Grooter verlies kan de Nederlandsche in het algemeen en inzonder de Vlaamsche literatuur niet ondergaan, dan deze welke haar nu komt te treffen met den dood van Dr. August Vermeylen. August Vermeylen was, is en zal blijven een mijlpaal in de geschiedenis der Nederlandsche letteren. Het is immers de eeuwige wet van het leven, de juiste wet, dat men niet op de wereld gekomen is om er eeuwig te vertoeven. De dood is ongenadig, voor iedereen, en juist daarom verzoent men zich snel met zijn werkelijkheid. Maar dat die dood nu hem treffen moest, hij de eeuwige jonge, met het groote hart, dat zoo vol was van liefde voor de kunst, nu hij met een onbluschbaren ijver van zijn hevig temperament zich wijden ging aan al wat nog aan onbekende kracht in hem verscholen lag. Wat hadden wij nog van hem niet mogen verwachten? Helaas! Nu is hij niet meer. Maar nu hij als mensch van ons is heengegaan, nu pas zal zijn opgang beginnen. Nu zal hij groeien ver over de hoofden zijner tijdgenooten heen, om er te blinken als de ster, die lichtend was voor zijn generatie en lichtend blijven zal voor de generatie die is en deze welke nog komen moeten.

Vermeylen! Niet zonder ontroering denken wij aan U terug. Ahasverus heeft eindelijk rust gevonden.

Wat is een menschenleven kort. Waanzinnig kort. 73 jaar en wat is 73 jaar om zijn ideeën uit te drukken als men in zijn brein gedachten voedt die eeuwig zijn. Gedachten die geboren worden, groeien en ontwikkelen, evolueeren met de tijdsomstandigheden en welke dienend zijn aan de kunst en aan uw volk.

Wie kende hem voor een vijftigtal jaren, de Atheneumstudent Vermeylen? Eenigen zijner naaste vrienden. Hij ook lag onder den druk der verfransscching welke zoo diepe won-

den had geslagen ín het vlaamsche hart van Brussel. Doch híj rukt zich los, voelt in zich den drang naar zijn moedertaal oprijzen. Hij zet zich aan het werk. Niet de duistere werker, niet de stille wroeter, maar de jeugdige kracht, de ontembare, de tamboer, die het meeste gerucht maakte, om de anderen mee te slepen. Een kampvechter. Een eerste planrol. Bezield met zoo'n temperament moest hij onvermijdelijk in de branding staan. Niet midden in, maar vooraan. Hij werd een der stichters van 'Van Nu en Straks', 'nu gaan wij', zoo zegde hij, 'Vlaanderen inlijven in de Europeesche kultuur'. Hij zelf heeft neergeschreven wat 'Van Nu en Straks' in der waarheid wilde. 'Wat ons dreef was het verlangen, dat ons Vlaamsch wereldje niet achterblijven zou bij het intenser kunst en gedachtenleven, waarvan de hoofdstad nu het voornaamste brandpunt was'. 'Soyons nous'. Deze leuze bazuinde hij uit als een heraut der vernieuwing. Hij voelde te goed aan, dat de periode van dommelende rust voorbij was. Dat schrijft hij ook aan zijn vriend De Raet. 'Nu is onze tijd daar, nu is het aan ons om te werken'.

Afbreken wat oud en vermolmd is. Niet afbreken om te vernielen, om te vergruizelen, zonder verder uitzicht; maar om eenmaal het oude weg, een nieuwere, sterkere basis te leggen. Hij hamert er dan ook duchtig op los als hij de gezetelde scribenten als volgt neerhaalt. 'Lach ze vierkant uit de krabbelaars, de pennelekkers wier taaie volzinnen zoo kleurloos en langdradig zijn als macaroni'. 'Als een klaroen in het ingeslapen leger', aldus Besseleers, 'viel het tijdschrift hier binnen, onverwachts, vol verrassing. De stoot was gegeven, de wagen was aan het rollen'. Thans zou Vermeylen voorop in de branding komen te staan. Het is aan ons om te werken, en hij werkt. Hij studeerde verder in zijn geboortestad en verwierf het speciaal doctoraat met een verdienstelijk proefschrift over den Renaissance-dichter Jonker Jan van der Noot. Hij wordt hoogleeraar in letterkunde en kunstgeschiedenis. Dan schreef hij een merkwaardige persoonlijke 'Geschiedenis der Europeesche Plastiek en Schilderkunst'. Hij wordt een der leidende figuren van zijn tijd. Naast enkele gedichten, verschenen in verspreide tijdschriften, komt van zijn hand het symbolisch verhaal 'De wandelende Jood'. Deze figuur behoort tot een der meest verspreide verhalen uit de wereld van het Christendom. Dit is geen zuiver episch verhaal, neen onder de

pen van Vermeylen wordt de legende van den wandelenden Jood slechts een gelegenheid, een middel om een stuk van zijn eigen ziel bloot te leggen. Het gaat hier niet om Ahasverus, het gaat hier om Vermeylen zelf. Ahasverus is het symbool van den modernen, twijfelzieken, dolenden, zoekenden geest en zooals Achilles Mussche zegt ‘een ziel op zoek naar eene levensopvatting’. In dit merkwaardig schrift ligt de ziel der gansche generatie van Vermeylen's tijd. En niemand anders dan hij heeft dit beter aangevoeld, beleefd en weergegeven. De generatie der einde-negentiende-eeuwers zoekend naar een vernieuwing, naar een vorm, naar een ‘moulure’ om hun ideeën, hun jagende onrust in den smeltkroes te werpen om ze er vernieuwd en jong te doen uitkomen. Had Vermeylen ons maar alleen ‘De wandelende Jood’ gegeven, het ware meer dan genoeg geweest om hem een blijvende plaats in onze letteren te verzekeren. Verder komt nog van zijn hand een ‘Critiek der Vlaamsche Beweging’. Hij was een der voornaamsten zijner generatie, die dat groote tekort voor de Vlamingen begreep. Hij wierp zich dan ook in den strijd voor de vervlaamsching van het onderwijs, en voor de rechten der Vlamingen in het algemeen. In een brochure uitgegeven door ‘Le Peuple’ en getiteld ‘Quelques aspects de la Question des langues en Belgique’ toont hij de noodwendigheid aan om na den wereldoorlog van 1914-18 zoo snel mogelijk een degelijke en gezonde oplossing te vinden. Later werd hij rector aan de Vlaamsche hoogeschool te Gent. Hij was de fakkeldrager der Vlaamsche socialistische Intellectueelen, hij wilde zooals hij eens gezegd had Vlaanderen brengen op de plaats waar het recht toe had in de Europeesche cultuur. ‘Laat ons’, zei hij, ‘Vlamingen zijn om Europeeërs te worden’.

Gedurende deze oorlogsjaren schonk hij ons zijn testament onder den vorm van zijn roman ‘Twee Vrienden’. Het plan opgesteld in 1897 werkte hij 45 jaar later uit. Het is geen roman van groote handeling, maar een ideeënroman. 45 jaar bezinking is er over heengegaan. De menschen, die er in verschijnen zijn meer dan levensbeelden, zij zijn onderwerpen tot overpeinzingen over de talrijke levensvraagstukken. Voor Vermeylen was de literatuur meer dan woordkunst, zij was diepe menschelijke zielkunde, een ontleden van den mensch tot in het diepste van zijn gedachtensfeer. Nu is hij niet meer. Zijn zoekende geest heeft rust gevonden. Veel woorden kan men rond

zijn heengaan uiten, maar de beste, de schoonste hulde welke men hem brengen kan is de stille overweging. Meditatie over zijn persoon, over zijn persoonlijkheid, en over zijn werk. Met de jaren zal hij groeien in de geschiedenis der Vlaamsche belletrie. Gelijk Ahasverus ging hij hier voorbij, maar den stempel van zijn werk blijft op onze letterkunde gedrukt.

Wij gedenken.

De Redactie.

Het einde.

Eéns springt ons wrakke hart kapot:
't staat in ons levensboek geschreven;
- aan elk verhaaltje is er een slot
en 't doodgaan is toch 't laatste in 't leven!

Maar hoé, wannéér of wààr we tot
die dood gaan, is niet opgegeven:
want de epiloog ontbreekt - slechts God
kent 't uur van dit onzalig sneven!

Dàn worden we van boekenheld
auteur en schrijven zèlf het blad
ten einde, en van ons laatste woord

hangt af welk vonnis wordt geveld:
of, wat we hebben neergeklad,
ons dôôrhelpt door de hemelpoort!

Jan de Brugghenaere.

Bekentenis.

voor L.

Ik voel mij nog niet sterk genoeg
om u te naadren en te aanschouwen;
voor samenzijn is 't uur te vroeg:
ik kan mijzelf nog niet vertrouwen,
wijl van de wonden die ik sloeg,
mij de ongeheelde teekens rouwen....

Zoo is de lijn van 't grillig denken
bij dwazen en bij booze lieden:
't geluk van andren wreed te krenken
en lach en leven ver te onvlieden.

En toch: ik zie mij handen wenken
en in vergeving bloemen bieden,
maar 'k kan geen rozen wederschenken,
noch uit mijn hart de distels wieden....

Jan de Brugghenaere.

De reiger.

Gij zijt mijn vreugde en pijn, o vogel der moerassen,
gij zijt mijn hunkering, mijn onrust en mijn leed,
nu gij met loome vlerk ontvliegt de lage drassen
ten verren einder toe, waar gij geen nest en weet.

Gij zijt mijn groote vreugd: uit poel en more stijgen
in lichte, teere glans van avondlijken schijn;
en eenzaam en alleen, ter verste verte zijgen
en in die eenzaamheid een blijden pelgrim zijn.

Mijn hunkeren zijt gij, o vogel in 't geluchte,
die zwervend verten peilt en klaren vijver spoort;
bij avondstille tijd en 't zwijgen der geruchten
Zet gij, o vogel, traag uw late reize voort.

O mijn gevreesde pijn! Gij trage avondvogel,
gij zijt mijn zwijgend beeld, die stom de smarte draagt,
gij zijt mijn lekend hart, gewond door vele kogels,
dat trage ledig bloedt en nooit en kreunt noch klaagt.

O onrust in mijn hart! O angst en diepe zuchten!
Wie ben ik, arme dwaas, die naar den Schepper grijpt?
Ik ben die vogel daar in 't eenzaam grauw geluchte;
Ik ben de onrust zelf, die tot geen rusten rijpt.

K. Dekandelaere.

Ik moet nog ver....

Ik moet nog ver, ik moet nog ver
    Door avondlijke landen,
naar waar geen kerk is en geen huis
geen klooster of geen stille kluis
    geen zeeën en geen stranden.

Ik moet nog ver, ik moet nog ver
en kan geen ruste vinden:
mij wenkt iets boven d'horizont
veel lichter dan een lentezon
waaraan 'k mijn hart wil binden.

Ik moet nog ver, ik moet nog ver
door avondlijke landen,
naar waar geen stervling op me lacht
en waar niets anders op me wacht
dan twee doorboorde handen.

K. Dekandelaere.

Nocturno.

Als eens de dood zijn zwarte sprei
over 't lichaam heen zal vouwen,
dan zal het leven ver van mij
doodsche stilte verder bouwen.

Ik zal als menigeen geschrapt,
vernietigd zijn voor dit bestaan.
geweerd zal eens mijn lijf vertrapt,
tot stof onder den mensch vergaan.

Daarom dit woord, daarom die klacht,
nu 't leven nog jong en bruisend
mijn hart en ziel vervult van kracht,
't leven bloeiend is en ruischend.

Daarom gedicht, zoodat mijn klacht
niet verre weg een klagen blijft,
dat toegesnoerd door zwarten nacht
mijn zucht naar eeuwigheid verdrijft.

Rik Lanckrock.

Teleurstelling.

Er steeg een mist'ge dauw alom omhoog,
een purpren lichtstraal vloeide langzaam open.
Het was of God zijn aureool bewoog,
de hemel scheen als van Zijn bloed doorloopen.

De schitterende sneeuw lag blank gespreid,
in 't milde zonlicht fier en rein te pralen.
Het was als werd de komst van God bereid,
als zou Hij uit Zijn troon op aarde dalen.

De zon steeg glorievol ten hemel op
met kleurenslierten in haar baan omgeven.
Zij steeg maar steeds in 't blauw en paars ten top,
het scheen een vuurwerk uit het hemelsch leven.

Het was een wond're kleurensymfonie,
een lied van mildheid, liefde, hoop en vrede,
een hemelsch lied, een kleurenmelodie,
verlossing als na smart'lijke gebeden.

Kwam God nu neer in 't stralend zilverlicht,
bracht Hij verlossing voor ons vele lijden,
bracht Hij den balsem uit zijn edel Licht
of kwam Hij enkel 't bloed met zon verblijden?

Maar neen, ook dat licht bracht een spiegelbeeld,
een schim, een waz'ge vlam uit Godenoorden,
want ook die kleur werd in het oog vereelt,
het waren enkel fletse disaccoorden.

Rik Lanckrock.

Het geschenk.

'k Had weer 'ns reuzig op de beurs gewonnen,
- en wat ik won had ik aan 't hart gespaard -
'Een nieuw japon, een hoedje zonder bonnen?'
Ik had haar lang en troostloos aangestaard....

Maar onlangs toen ik weerkwam was ze wandlen,
zoo zei haar zus en 'k weet niet of ze loog.
Ik bleef er net het pakj' als dwerg behandlen
en 'k wist niet eens hoe ik mijn hart bedroog.

Ik heb een slet nadien den hoed geschonken
en 't nieuw japon haar vroolijk aangedaan.
Een spiegel zag verbaasd hoe tranen blonken
en vroeg zich af of ik nog recht kon staan.

R. Boeckaert.

Kerstmis van den soldaat.

aan R.L.

De vrienden vieren Kerstmis in hun kring
en ik loop eenzaam bij mezelf te praten.
In kleine nachtlokalen danst men ‘swing’,
ik houd vannacht de meisjes in de gaten.

Een kleine blonde deelde m'eens haar bed
en 'k wou voorgoed in hare armen slapen,
maar in den ochtend schalde een trompet,
een rij soldaten stond mij aan te gapen.

Dit is voorbij. Het heeft nu ook geen zin,
ik zou van heimwee anders moeten braken.
Dan vecht ik maar, ofschoon ik veel bemin,
om niet van pijn een gil te moeten slaken.

Ik moet van hier. Een dag greep ik 't geweer,
ik had mijn hart verpand voor d'avonturen.
Toch blijft de Vrede uit, maar immer weer
denk ik aan jou, het Kerstfeest en de buren.

R. Boeckaert.

Pelgrimage.

Ik ben de eenzame man,
die door een bergland trekt,
waar elke nieuwe kam
zijn hoop en heimwee wekt:
Dat ééns de horizon
vertoone 't oeroud dal,
waar 't lijden slechts begon
na 's menschen diepsten val.

Ach, Eva's rooden mond.....
Hoe klonk haar wondre lach
toen zij hem slapen vond
en liefelijk aanzag.

Geliefden, vogels, zon....
Geluk, gezang en licht.....
Aanvankelijk begon
aldus het schoonst gedicht
van 't roode paradijs,
dat ik steeds zoekend ben,
waarheen mijn hart me wijst
den weg, dien ik herken,
doch aarzelend betreed.

Ik ben een eenzaam man,
die zich herinn'rend weet
verjaagd en in God's ban.

Albert De Longie.

Na mijn dood.

Ach, laat het lijden.
laat het geween.
Tot mijn verblijden
ging ik heen.

Wil slechts beklagen
mijn aardschen tijd:
der vele dagen
ijdelheid.

Nu Dood me kuste
op oog en mond,
kan ik eerst rusten
in den grond.

Een kuil in de aarde
voor klein en groot....
Waar zijn de waarden
na den dood?

Ach, laat het lijden
en het geween.
Tot mijn verblijden
ging ik heen.

Albert De Longie.

Uitnoodiging.

aan M. Th.

In 't herfstgetaande loof loert somber reeds de Dood.
Laat nog de late zon ons beide harten schroeien.
- Was dit de najaarswind die door de twijgen floot? -
Ook late zomerbloemen kunnen welig bloeien.

Wil nog uw rooden mond tot wilde kussen reiken;
Hoe menig weeldrig uur heeft onze gril verspild.
Ons leven ging stilaan ook op den herfst gelijken,
De grijze lucht had reeds de drieste drift gestild.

Maar voor ons beiden nog ligt gansch de wereld open
En beidt de laatste weeld' van 't zindrend zonfestijn.
Kom bij, nog kunnen wij op nagerechten hopen,
Misschien zal 't laatste lied ook 't wonderschoonste zijn.

René van Meerhaeghe.

De rozen.

's Morgens zijn de rozen rood,
'k dicht hun leven;
's Avonds zijn de rozen dood,
't Is geschreven;
In dien enklen zonneboog
Zijn zij frisch en zijn zij droog,
Zijn zij even.

Heden zijn de menschen sterk,
Gul hun leven,
Morgen staat alop hun zerk
‘Was’ geschreven;
In dien korten zomertijd
Zijn zij uur en eeuwigheid,
Zijn zij even.

Menschen, rozen, sterk en rood,
U gegeven
Is het wezen en den dood,
Baren, sneven;
Frisch en droge, uur en eeuw,
Lijk in Mei een blanke sneeuw,
Mooi, maar even.

Robert J. de Namur.

Onrust.

Dit wordt een nacht van rusteloos bezinnen:
de dag was druk, als dronken gonst mijn hoofd.
Ik wou elk uur een ander vers beginnen,
ontstak een vuur en heb het weer gedoofd....

Nu groeit het duister in een hoek der kamer,
't rumoer verdooft, de schemering wordt stil.
Maar op mijn heete slapen klopt gehamer
van donker bloed, dat nog niet rusten wil.

Vanwaar die onrust, vaag en zonder reden?
Dat ongeduld, dat mijn gedachten kwelt?
Zijn 't droomen, die nog vôôr mijn oogen treden,
of is 't de Lente reeds, die in me welt?

Clement Cusse.

De jongen en de verbeelding.

De boot lag stil op 't slapend meer;
De jongen starend, boog zich neer,
Al over 't water, dat blij blonk
En hem wel duizend beelden schonk.

't Vertelde van een vurig ros.
Dat wild zich uit den teugel los-
Gerukt had en zijn mane en staart
Liet wappren in de wilde vaart.

Met éénen sprong zat hij op 't paard
En greep den nek. Hij heeft gespaard
Noch zweep, noch spore want de baan
Is langs een hoog kasteel gegaan.

En over bergenkammen heen;
Door 't donker woud is hij gereên,
Voorbij het blinkend oorlogsveld;
Door de woestijn is hij gesneld.

Van 't zwemmen in een macht'ge stroom
Werd paard en ruiter slaaprig-loom;
Ze waren samen moegedwaald.
Toen is de jongen afgedaald:

Plots zag hij 't ware van zijn droom;
Van 't meer zag hij den donkren boôm.
Hij sloeg zijn hand in 't beeldrijk nat
En vond slechts krinkels en gespat.

Joris Dillen.

Wen uwe ziel....

Wen uwe ziel vloeit in de mijne
dan wou ik sterven
of in de sterren met u zijn en
zwerven.....

Maar niet ontwaken op deze aarde
ach, liever dood zijn.
ach, liever naar de doodengaarde
en uw genoot zijn....

Erik van Ruysbeek

Kwatrijn.

Mijn hart is zoo klein, de wereld zoo groot,
Het leven zoo kort en eeuwig de dood.
Waarom dan betrachten 't geluk op deez' aard
Als alles vervalt wat eens werd vergaard?

A.H. Onghena.

Uit het gulden boek der Nederlandsche lyriek.

Met deze rubriek openen wij een reeks van fragmentaire overzichten over grootmeesters van de Nederlandsche poëzie. Wij houden er aan deze serie kronieken logisch en volgens de chronologie te ontwikkelen. Telkens zal er een representatief figuur belicht worden. Deze verhandelingen zullen nu eens zuiver biografisch werk, dan weer uittreksels uit het oeuvre van beroemde dichters brengen.

Wanneer echter enkel een gedeelte van het werk van een letterkundige zal verschijnen, zal er tevens gepoogd worden om den auteur nader toe te lichten en hem in zijn eeuw te situeeren.

Wij hopen, dat ons initiatief gunstig zal onthaald worden, en dat het onze lezers zal aanzetten dieper door te dringen in het werk van de groote dichters uit de Nederlandsche literatuur.

Tevens verzoeken wij onze medewerkers, die zich zouden gespecialiseerd hebben in de studie van één of ander tijdvak van de Nederlandsche letterkunde, of in de uitdieping van één enkel dichter, ons voor deze rubriek een passend artikel in te zenden.

Aldus zullen deze verhandelingen tot hun ware bestemming uitgroeien: een verzameling van proeven en essay's over het ontstaan van ons Nederlandsch poëzie-patrimonium.

Jacob Van Maerlant: (1235-1300).

Met Jacob Van Maerlant neemt de Nederlandsche literatuur eigenlijk een aanvang. Wel zijn aan Van Maerlant een paar woordkunstenaars vooraf gegaan (o.a. Hendrik van Veldeke, die door vele geschiedschrijvers als den eersten Nederlandschen letterkundige wordt beschouwd), maar toch wordt Van Maerlant steeds als één der eerste Standaarddragers van het belletrie-banier aanvaard. Het is rond dezen tijd, dat eigenlijk het Nederlandsch, als taal, haar ontstaan vindt. 'Au XIIIe siècle, la langue cultivée se forme en même temps que la littérature: elle tend à s'élever au-dessus des dialectes. Maerlant surtout joua un rôle important dans cette oeuvre d'unification. (Le "Dietsch" (thiois, ou moyen-néerlandais) est alors une langue littéraire très affinée et parfaitement distincte'.[(1)]

Silaan zien wij rond Van Maerlant een school ontstaan, waarvan Jan Boendale als de voornaamste vertegenwoordiger mag beschouwd worden.

Bij al deze dichters is echter nog de Latijnsche invloed duidelijk voelbaar. 'Die stukken, meest al Vlaamsche of Brabandsche lettervruchten, bestonden voor het grootste deel in vertalingen uit het Latijn of Fransch. Veel daarvan is verloren gegaan. Tot de stukken ons toegekomen, behooren de Esopet of berijmde vertaling van de Esopische en andere fabelen, de rijmwerken van J. Van Maerlant en van M. Stoke, die van J. van Heelu, voortbrengselen uit de dertiende eeuw, en welke zich door zuiverheid van taal aanbevelen'.[(2)]

Hieruit blijkt reeds, dat in dit tijdvak een aanvang gemaakt werd met den kultureelen uitbouw van onze Nederlandsche lyriek. Honderd jaar later kunnen wij reeds bogen op een verworven kultuurschat, die andere volkeren ons mogen benijden. 'Wij hebben het meesterstuk van de dierennovelle, den Reinaert, van het epische heiligenleven, Lutgart, van de epische legende, Beatrijs, van de moraliteit Elckerlyc, van het mirakelspel: Mariken van Niemeghen, van het wereldlijk drama, dat in dien tijd nergens hoogten bereikt heeft als in onze abele spelen. Al worden wij in andere soorten elders overtrof-

fen, toch bezitten wij daar ook nog zeer verdienstelijke werken, als Karel ende Elegast in het volksepos, als Walewein in de fantastische symboliek, als Floris ende Blancefloer in de sentimenteele novelle. Op het gebied van lyriek mag Hadewijch op één voet met de grootsten gezet worden, terwijl Van Maerlant met enkele zijner strophische gedichten zijn tijdgenooten, dichters in de volkstaal vooraanstapt. Bijzonder in de mystiek hebben wij werken voortgebracht van uitstralende schoonheid: bij ons is het, dat de mystiek in de volkstaal is opgebloeid; vanwaar zij zich over Westelijk Europa heeft uitgebreid, om geheel het godsdienstig leven van de Katholieke Kerk op te voeren: door de mystiek voornamelijk zijn wij in de wereldkultuur doorgedrongen. En waar zelfs bloeide het volkslied, in zijn tweevoudige openbaring, het wereldlijke en het geestelijke, als ten onzent?'[3]

Van Maerlant heeft dan ook onze heele dichtersschaar met een rijpheid bevrucht, die hem terecht als 'die vader der Dietschen dichtren algader', zooals zijn leerling - Jan Boendale - van hem heeft gedicht, mag doen beschouwen.

Jacob Van Maerlant werd vermoedelijk in de omgeving van Brugge geboren. Hij werd koster te Oost-Voorne. Daarna ging hij als 'scepenclerc' te Damme wonen.

In het eerste deel van zijn letterkundige loopbaan bewerkte hij de ridderromans uit de Keltische en Britsche sagenliteratuur. Spoedig kreeg hij van deze idyllische en romantische motieven genoeg en ontpopte hij zich als moraliseerend en didactisch dichter. Zijn critische waarheidsliefde was zoo groot dat hij voortaan steeds dit genre zou blijven beoefenen.

Gansch de toenmalige wetenschap bezingt en onderwijst hij met de hem eigen poëtische kracht.

Zoo hebben wij o.a. van hem:

'Der Naturen Bloeme':
een berijmd werk over natuurwetenschap.
'Rijmbijbel': berijming van de heilige geschiedenis.
'Heimlicheit en heimlicheden':
eveneens een didactisch rijmschrift van gezondheidsleer.
'Spieghel Historiael':
Zijn meesterwerk - overzicht van de wereldgeschiedenis.

Dit grootste werk heeft hij echter niet kunnen voltooien.

Lodewijk van Velthem (14e eeuw) heeft dit werk verder afgewerkt.

Doch naast den wetenschapsmensch, kennen wij ook Van Maerlant als een fijngesnaard lyricus in zijn:

Van der Drievoudichede
Wapene Martijn
Der Kerken Claghe
Vanden lande van Oversee (waarschijnlijk zijn mooiste lyrisch gedicht).

In 1860 werd te Damme ter eere van den grooten Vlaming een standbeeld opgericht.

Prologhe (Uit Spieghel Historiael)

Die de werelt eerst werrelt hiet,
Hine was al in dole niet.
Hij gaf hare bi na rechten name;
Want bider mesdaet van Adame,
Daer hi Gode omme vererrede,
Entie werelt al verwerrede.
So es hare die name comen.
Werrelt machmen de werelt nomen;
Want je sidert alle jare,
Heuet soe sijn gewerret in hare.
Wie dan weten begaert,
Hoe swaerlike, en hoe hinderwaert
Soe heuet ghesijn gewerret dan,
Sidert dat die eerste man
Ghemaket was vander erden lime,
Hi come en lese minen rime.
Hier vint hijs meer, in rechten ware,
Dan els ieweren openbare.

Vanden lande van oversee (2 strophen).

Kersten man, wats di gheschiet?
Slaepstu? hoe ne dienstu niet
  Jhesum Christum dinen Here?
Peins, doghedi dor di enich verdriet,
Doe hi hem vanghen ende crucen liet,
  Int herte steken metten spere?
Tlant, daer hi sijn bloet in sciet,
Gaet al te quiste, als men siet:
  Lacy, daer en is ghene were.
Daer houdt dat Sarracijnsche diet
Die Kerke onder sinen spiet
  Daerneder, ende doet haer groot onnere,
  Ende di en dunkets min no mere.

Die Kerke is van haren lene
Ontervet: dijn herte is van stene,
  Kerstijn, en gaet het di na.
Si is dijn moeder, die ic mene,
Die di suver maect ende rene,
  Alsmen di in die vonte dwa.
Satanas kinder alghemene
Hebben die mammorie allene
  Beset op dat di toebesta.
Nu roept die Kerke met groten wene:
'Jhesus Kerst van Nazarene.
  Men rovet dat erve dat di toega:
  Pugna pro patria.'

Rik Lanckrock.

Eindnoten:

(1) 'Quelques Aspects de la Question des Langues en Belgique' door Aug. Vermeylen - 'Le Peuple' - 1918 - bladz. 20.
(2) 'Proeven van Nederlandsche Dichtkunde uit zeven Eeuwen' door J.M. Schrant - Gent - 1827 - bladz. VII.
(3) 'Beknopte Geschiedenis van de Oud- en Middel-Nederlandsche Letterkunde' door Dr. J. Van Mierlo, Jun. S.J. - N.V. Standaard Boekhandel - 1930 - bladz. 160.

Als het vrede wordt....
Fragment uit 'Houten dorp op de heide'.

Er waait een geur van den en hei doorheen mijn jeugd, waar ik mij door de gebeurtenissen van de laatste dagen in herinnering voel naar teruggetrokken. De oorlog die reeds maanden duurt, duurt nog immer voort, er is geen mensch die weet hoelang hij nog zal duren.

Moeder heeft de laatste weken veel geweend en we hebben ook een paar maal naar het comité geloopen. Wat men haar daar heeft gezegd, weet ik niet, maar het weenen is er niet om geminderd. Integendeel.

We loopen zwijgzaam naast elkaar, moeder en ik, langs de baan Amersfoort-Utrecht, op weg naar het Kamp van Zeist waar we vader gaan bezoeken. Die wandeling, ongeveer twee uur, doen we driemaal in de week, in den voormiddag heen, in den namiddag terug. Ik mag zeggen, dat ik die baan begin te kennen. Eindeloos recht ligt ze voor ons uit, tusschen dennenbosch en heide. We loopen op het fietspad, waarvan we nu en dan eens moeten wijken voor het gerinkel van een bel. Ook een auto snort ons soms voorbij en om de twee uur is er de electrische tram Amersfoort-Utrecht en vice versa. Maar wij loopen.

Tram-rijden kost ‘geld’. De beteekenis van dat woord heeft moeder me leeren begrijpen. Het is een streng begrip, waardoor ik alle uitgaven met een overdreven angstvalligheid ben beginnen aanschouwen. En met reden: leven we niet van onze centjes? Moeders zorgen zijn ook de mijne, en dat die zorgen talrijk zijn, kunt ge aan moeders voorkomen dadelijk merken.

Moeder spreekt niet veel, maar wat ze zegt is overwogen. Ze neemt het leven ernstig op en ik ben gevoelig voor ernstige dingen. Misschien wel te gevoelig....

Moeder zucht en kijkt verder zwijgzaam voor zich uit. Ik ben overtuigd dat het nogmaals geldelijke zorgen zijn, die haar bekommernis uitmaken. Is de kleine ruzie die ze gisteren met juffrouw Hendriks heeft gehad er niet genoegzaam een bewijs van? Juffrouw Hendriks is onze hospita. Toen moeder gisteravond voor de tweede maal die dag naar de keuken ging om een keteltje water te warmen, merkte juffrouw Hendriks haar bitsig op, dat ze best ook eens een dubbeltje in de gasmeter mocht steken. En dan moet u weten, dat het gebruik van het gaskomfoor volgens overeenkomst in de huur begrepen is. Moeder vroeg of juffrouw Hendriks zich niet schaamde en is weenend en zonder warm water in onze kamer teruggekeerd.

Deze mogen was juffrouw Hendriks uitermate lief, maar zoo gauw heeft moeder niet vergeten. Ik vrees dat het voorval van gisteravond zelfs aanleiding zou kunnen geven tot het zoeken van een nieuwe woonst. Wie weet of dat moeders toenemende bezorgdheid niet is?

In tegenstelling met moeder is vader altijd opgewekt en spraakzaam. Van den Zaterdagnamiddag tot den Zondagavond komt hij ons vervoegen. Achter onze straat die in een nieuwe wijk is gelegen, strekt zich langsheen de beek een stuk braakland, dat loopt tot aan de houten brug waarmee men het eigenlijke stadsgedeelte kan betreden. Tot aan die brug loop ik den Zaterdagnamiddag vader te gemoet. Van verre wuift hij me toe. In de zakken van zijn capote heeft hij immer een verrassing voor ons steken. Het is een zakje rijst, een busje gecondenseerde melk, een broodje. Waar vader die dingen haalt, weet ik niet, het is een feit, dat hij meebrengt wat juist op dit oogenblik nergens te vinden. Vader is immer om onzen innerlijken mensch bekommerd. Ik kan hem mij in die dagen moeilijk anders voorstellen, dan met een pot of pan bij het vuur. De lekkerste dingen weet hij voor ons klaar te maken, terwijl hij geestigheden vertelt, die zelfs moeder aan het lachen brengen, zoodat tranen langs haar wangen loopen en ze roepen moet: ‘Felix, schei nu toch uit!’

Het is alsof moeder herleeft op die Zaterdag en Zondag. De andere dagen is ze ingetogen, droef en zucht. Ik verdiep mij in mijn spel of oefen mij in het letters-schrijven, kennis waarin vader mij heeft ingewijd, omdat ik ondanks mijn zes jaar en half nog niet naar school ga. Die gunst heb ik tot ergernis van mijn broeders Herman en Oskar - respectievelijk twee en drie jaar ouder dan ik - aan mijn tenger uiterlijk en moeders tusschenkomst te danken.

Als de tijd voor onze wandeling naar het Kamp gekomen is, komt er een lichte herleving. Moeder kleedt zich op en weet zich nog wonderwel voor te doen. We loopen zwijgzaam of babbelend naast elkaar. Het gaat langs de Langestraat, de Utrechtschestraat, zoo naar het station. Vandaar waait een boschlucht ons reeds tegen....

Ik voel me uitgelaten die dag - een zonnige Februarimorgen na dagen van regen en sneeuw - en snater over allerlei dingen, vage maar niettemin aangename dingen, die in een onafzienbare toekomst liggen. ‘Als het vrede wordt....’ Met die woorden beginnen al mijn droomen en die hun inspiratie vinden in een ver en wazig verleden. Ik denk met heimwee terug aan mijn driewielige fiets, mijn groote trom, mijn trein op sporen; aan onze straat en de trappen van het Oud-mannenhuis

waarop ik spelend zooveel uurtjes heb vedsleten.... Het zou onmogelijk zijn alles te vernoemen wat we ginds hebben achtergelaten. Maar als het vrede wordt....

Ik zie ook bonne-ma en bon-pa terug, grootmoe en grootva, ze zijn allen bij ons op bezoek en zitten in de woonkamer achter onzen winkel. (We houden een spekslagerij). Vader vertelt en de anderen lachen. Ik zit op grootvaders knie en mag paardje rijden. De rook van zijn pijp stijgt breed uiteenwolkend boven de tafel en gaat zich met de spiraalvormige kringetjes van bon-pa's sigaar mengen. Het wordt één blauwachtige mist, die alles verdoezelt. Vader staat bij de fonograaf en manipuleert de wassen cylindertjes. ‘Van de vogeltjes!’ roep ik hem smeekend toe. Een muziek begeleid door vogelzang ruischt in mijn ooren. Het is schoon, oneindig schoon....

Een andere maal ben ik zelf bij bonne-ma, en bon-pa op bezoek of liever uit logeeren. Ik geloof dat ik ziek ben geweest, want in de hoek van de kamer staat een noodbed op stoelen. Ik zit op bonne-ma's schoot vôôr een open raam. Jonge zon tuimelt naar binnen. Aan de overzij boomen en groen. In de verte zie ik paarden rennen. Bonne-ma vertelt van engeltjes - kindjes die gestorven zijn en die vleugels hebben gekregen - en van een kindeke, dat Jezus heet en van Ons-Lievevrouwke. Het is een onwezenlijke wereld als in een droom....

Ik voel me gelukkig met mijn droom en meewarig om het lot van de Hollandsche menschen rondom mij, die immer aan deze alledaagsche omgeving zullen gebonden blijven. Het is meer een drang dan mijn fierheid, die mij noopt er tegen Jo, juffrouw Hendrik's jongste, over te praten. Maar Jo geraakt niet onder den gewenschten indruk, staat zelfs sceptisch tegenover mijn verhaal. Is het de jaloezie die er hem toe brengt mij ‘smerige Belg’ te noemen? Ik neem weerwraak met een spontaan opwellend ‘Kaaskop’ en zet het op een loopen.

Vader kan soms mee opgaan in mijn droom door me allerlei herinneringen of bijzonderheden over onze stad te vertellen.

Wat ik niet meer weet of vaag maar herinneren kan, krijgt weer vorm door zijn verhalen. Want ook vader heeft het verleden lief en durft op de toekomst bouwen. Als het vrede wordt.... In die woorden ligt niet alleen mijn hoop omsloten....

Alex Baelde.

Visioenen van ontbinding.

Aan André Gerard, die het zooveel schooner zou gezegd hebben met kleuren.

7 Mei 1944.....

De schemering daalt vanavond zoo vreemd over de stadsstraten. Een kleverige brij druipt almeteens over de onthutste voorbijgangers, een grillige wolk die het gelaat van den eene verbergt, zoodat slechts een uitpuilende buik op u toekomt; die het hoofd van den andere met een vuile, modderige aureool omringt. Grijs is de kleur van alles.

Zonder ziel staan soldaten in de straten die naar de Markt leiden. Leer of ijzer van kop tot teen, met een tweeloop als oogen en een politieplaat als mond. Mannen zoeken in vergeelde brieventasschen naar identiteitspapieren.

'...Ik ben Jan...ik ben Jaak...ik ben tweeëndertig jaar oud...ik ben gehuwd...'

In den rug der soldaten, hoog boven hun koppen uitstekend, liggen zes auto's als schepen gemeerd. Groen- en bruinbeschilderde voertuigen waarin de bevende twintigjarigen hun wanhopige reis naar de verschrikkingen inzetten. In de vallende duisternis ontwaart gij eerst de lompe karossen en aan hun voet de stomme, bedrijvige militairen. De regenjassen hangen haast tegen de aarde: het is een regenjas met helm die u toeschreeuwt.

Welk onverklaarbaar gewoel voorbij die omheining! Wie het soldatenhekken doortrok, ondergaat plots alle krampen der bezetenheid. Hier is meer dan grijs, hier is rood. Hier is ook meer dan angst, het demonisch verlangen om angst aan te jagen. En haat. En getwist.

Op den hoek van elke straat zitten dikke vrouwen op lage stoeltjes. Rauwe, ontvrouwde aanroepingen... Kreten van drenkelingen om de onverschilligheid te doorschokken... In diepe manden, waarvan het gele vlechtwerk als een naakte buik vôôr de vrouwen blinkt, pralen de geroemde schatten. Witte brooden waarvan de geur als keukenwarmte opstijgt, gouden klonten boter die stralen in den avondnevel, krullende, moorzwarte tabak, lichte thee die van overzee komt, chokolade die smelt onder de tanden, vloeiende, onbevlekte olie, sneden zacht-glanzend varkensvleesch die vet en aanlokkelijk op sneeuwwit papier liggen en ...patatten. PATATTEN...! Maar tusschen de begeer-

lijke oogen van den kooper en de waren, verrijst de kolom der prijzen als een verdoemenis. De prijzen zijn uitgerokken als de tong van een verhangene. En boven de aantrekking der prijzen en de afstooting der getallen klabbetteren onvermoeibaar, monsterachtig en schor de stemmen der wijven.

Maar zie, de Markt! Wat is de Markt groot! Zooals een hand die men in den nevel steekt, reikt zij tot in de duisternis. De Markt is geen sierlijk-uitgeteekende rechthoek, haar teekening is bultig en wanstaltig. Daar zijn hooge huizen, waarvan de tinne in de zwarte wolken verdwijnt, en andere, zeer laag, met tralies voor de vesters, zooals in den tijd onzer grootouders. Sommige gebouwen trekken zich beschaamd achteruit en andere doen verwaand een stap voorwaarts, juist als in het leven. Waarschijnlijk wonen hooggeachte Farizeeërs in de huizen, die den buik intrekken, en doodgezwegen tollenaars, waar het gaanpad plots versmalt, want schijn is geen waarheid. De Markt is ook eigenaardig van veelgekleurde lichtglansen. Daar zijn immers veel herbergen en uit elk raam gutst electrisch licht. Wit en geel teekenen onrustwekkende trapeziums over de plaveien; hun schittering is te fel in de allesomvattende deemstering. Rood gelijkt op het bloed dat in de nauwe steegjes vloeit; men durft het niet vertrappen. Bruin wekt vreemden reuk op en doet walgen. Maar blauw is het mooist, het drijft de verbeelding naar de Zwitsersche meren, waarin een kalme hemel zijn effenheid weerspiegelt. Een oerwoud van kleur en volume is de Markt.

Neergehurkt tegen die hooge huizen spelen kinderen, onnoozele kinderen, met de kaarten. Raar hoe malsch de kaarten werden van ouderdom en toch hangt de goede reuk der drukkerij nog rond hun gewelfden vorm. De koningen en koninginnen in hiërarische houding, de afgemeten klaveren, de onbloedige harten spannen een regenboog over de kleine vuisten der kapoenen. Zij spatten op de straatsteenen, vertegenwoordigers van geheime waarden, en de uitroepen, die hun zwaai vergezellen, zijn doorspekt met onkuischheid. De schuldige kinderen verbergen bulten munten in de diepten van hun broekzak. Niemand laat het geld rinkelen, maar het reist ongezien van zak tot zak.

Atmosfeer van duikers en dieven rond de kinderen die tuischen.

Uit de eerste straat op uw rechterhand, die wij de Blijdschapstraat noemen, dringt een magere kolom werkvolk naar het middelpunt van de Markt. Het zijn de ‘arbeiders in den vreem-

de’. Gekromde ruggen, knoestige handen, gezichten vol baard en oogen die niet durven gelooven. ‘Hier is het Paradijs...’ zucht er eene, een bijzichtige natuurlijk. Een andere sjouwt zijn valies als een noodlot, gelaten, de oogen toegespitst, woordenloos. Een derde praat als een gek, maar in hem woelt het schuldbesef dat de vloed der woorden zijn ontvankelijkheidsvermogen versmoort. En nochtans, hij zou Markt en menschen willen inzwelgen, hij zou - terwijl hij de dingen doet tanen met de tong - de dingen willen aflikken met de oogen. Een vierde treuzelt nonchalant, vermits hij slechts een afgepelden eiken stok over den schouder draagt en zelfs het klassiek-roode bundeltje mist. Op zijn maag ligt het verhaal, als slechte spijs, gereed om uitgeworpen te worden, het verhaal van den woesten brand die zijn kleederen en zijn linkerhand, die zijn geld en zijn levenslust verslond. Hij die vooraan stapt, zoekt zijn vrouw en ziet immer het judasgelaat van den vriend die haar echtelijken trouw verduisterde aan het station. Voor hem is de thuiskomst geen zegen, gaat hij een afschuwelijken moord tegemoet? Invloed van Paris-Soir of van de Amerikaansche film op dezen mensch?

Maar over allen - die vaderlandslooze werkers in den vreemde - zweeft de besmettelijke ziekte der eenzaamheid de kerker van een onafwerpbaar sentiment: wij zijn ons verleden ontgroeid. Zij rijden buiten het spoor, omdat ze de breedte van het spoor ontleerden, zij drukken geen hand, omdat ze vergaten waar de hand der menschen hangt: hun oogen hebben vreemde vrouwen en vreemde Markten aanschouwd. Ginder was alles nieuw, hier is alles gekend, maar het nieuwe was hen meer gekend dan het oude. En met den last om hun magen opnieuw naar de oude spijzen te schikken, met hun oogen verdoemd om nooit meer het avontuur te aanschouwen, met hun hart verdeeld door de eeuwige dualiteit van rust of vooruitgang, van zijn of worden, ontbinden zij hun kortstondige gemeenschappelijkheid van arbeiders in den vreemde en verzwinden in het koortsachtig gewoel van de Markt. Welhaast zal ook hun weemoed verstikt zijn.

Niet alle straten die op de Markt uitgeven zijn breed als de Blijdschapstraat. Daar hebt ge de gang van Luik, smal en doodloopend op de Odon Warlandfabrieken. Hier is de schemering bezweken voor den ondoordringbaarsten nacht. En de nacht is medeplichtig aan alle geheim. Zij hebben het meisje gewacht van den eersten noodkreet der zon af. Nu de vuurbol zieltoogt

in de verten van het onzichtbare Westen, jaagt het bloed als lava door hun aderen. Als zij komt, weerklinkt slechts één kreet, bliksemt slechts één sprong door de ruimte. Dan....

Maar ook de ijdelheid heerscht op de Markt. Aan den voet der kathedraal verrijst een houten verhoog, met veelkleurige spandoeken en luidsprekers die over de Markt weergalmen als den donder van Jehovah. Mannen in zwarte en elegante uniformen paradeeren achter groene tafels en verkondigen den nieuwen tijd. Zij zijn de Sint-Johannessen van deze eeuw, morgen staan zij aan het hoofd van dit land of... zonder hoofd. Opengespalkte monden in aanhoudende o-klanken, heesche stemmen, geïntensifieerd door de luidsprekers tot het geloei van duizend koeien, opgezweepte gebaren, vurig en pathetisch. Wie zal hun boodschap ontcijferen? Niet de man naast den man die spreekt.

Die draagt slechts de zinnen van zijn rede in den kop, zooals een moeder slechts haar jongen liefkoost. Verwaand en onverschillig glijden zijn blikken over de massa. Mooie handen bezit hij, en de meisjes begluren liever die lange vingeren, met hun troebleerend streelvermogen en hun bekwaamheid om in de nauwste gleuven te dringen, dan het schuimende bakkes van den kandidaat-diktator.

Goddank, diens stem brult oorverdoovend en zonder bekoring over de massa. Want de massa is geen harmonieuze, willekeurige Bachfugua. Zij is stuwen en dringen, zij is botsing en val, stijging en luwen van politieke dwaasheid. Geen huis zonder twijfel en onzekerheid. Niet één gedacht ontrolt zich in het brein der massa, maar honderden ideeën spetteren als vuurpijlen door hun ontwricht gemoed. Haat en vechtlust groeien daaruit, bestialiteit en getier. Heeft deze zijn gebuur niet bij de keel gegrepen en zoo diep den adamsappel ingeduwd, dat zijn oogen uitpuilden als blauwe marbollen? Heeft gene zijn eigen zoon niet vervloekt en zonder traan het nieuws van zijn slachting aan het ijskoude front ontvangen? En de laatste, de rosse, vergaart alle schuine woorden, grift ze op het was van zijn onfeilbaar geheugen en verkoopt ze voor dertig ziverlingen aan de M.O. Goddank, de luidsprekers overschallen het onafgewerkte, dubbelzinnige rumoer der massa, en scheppen de eenheid van hun superieur gebrul.

Niets zeggen van den blinden soldaat, die, eenzaam en koppig. ‘Nooit meer Oorlog’ wil.

Maar Shakespeare beweert dat de ergste feeks haar meester vindt en zelfs het onweder werd door Jezus Kristus gestild. Zoo rijst boven het gehuil van den luidspreker plots het gehuil van de sirene. Er is geen strijd, slechts een verglijden van gehuil in gehuil. Er is een kreet die boven de Markt naar de duistere luchten stijgt en in zijn opgang alle geluiden samenraapt, ze bundelt tot éénen tros van klanken, ze opvoert tot hun hoogst-mogelijke, hun ongelooflijkluide ontplooiïng, die ze dan loslaat, ze achteloos over de Markt strooit zooals bloesems, ze vergeet in zijn eigen dood. Maar zijn dood is hun dood. Plots de stilte over de Markt, de stilte en de roerloosheid. Hoe ging de lijn ook weer? De vliegtuigen die uit het sirenegehuil schoten en nu onvermijdelijk als het Noodlot boven de Markt glijden, zij worden met vrees bestaard door de soldaten, die plots den klop van een hart onder hun regenjas voelen en denken aan den ontvaderden angst van hun kinderen; door de vrouwen waarvan de artificieele S-O-S-kreten stil gevallen zijn en die hun armen beveiligend over de dure waar kruisen; door de gebouwen die samenkrimpen onder de bedreiging en waarvan de vensters blinken als ontzette oogen in het gelaat van een neger; door de kinderen, de winnaars en de verliezers, de valschspelers en de groentjes; door de werklieden in den vreemde, die - over de hoofden van het bange volk - hun verstrooide eenheid terugvinden, omdat in ieders geest dezelfde beelden opslaan: vuur, verwoesting, dood; door de onkuischaards die genoten en het meisje dat leed; door den man die schreeuwde en den maat die wellustig de fijne vingeren over de blaadjes van zijn toespraak liet glijden; door de massa, die, als een vormelooze vod, haar honderdkoppige leelijkheid op de Markt uitspreidde; door den blinden soldaat, die waarheid sprak. Allen pegelen door de grijze schemering, maar niet één die vlucht. Allen kruisen plots het probleem der problemen, de allerlaatste vraag, de aankomst van alle wegen: de Dood... Onrustzaaiende roerloosheid der standbeelden, de Markt is één groote zaal van verwrongen en gespannen beelhouwkunst.

Eindelooze minuten van onvermengde aandacht. Dan, luchtig als kermisballonnetjes, roode en groene lichten die uit de wolken tuimelen en de Markt in een benepen feeststemming zetten. En als de staart van het licht, één, drie, vijf bommen die met een bekoorlijken sss-klank in de bonte kleuren verschijnen, de kleuren in snelheid voorbijstreven en in het achterdekor verdwijnen. Maar dan, een siddering als bij het vergaan van alle

leven, de huizen die beven als een bedelaar in December, de ruiten die rinkelen en hun geometrische figuren over de Markt strooien, de knoken der ontstelden die rekken en samenkrimpen gelijk de slachtoffers der vallende ziekte. De Markt is een kantelend schip. Het lijkt dat ieders hoofd met de verdwijnende vliegtuigen naar de hoogte schiet, los van romp en bestaan. Het lijkt dat de Markt in de hand van God ligt, zooals een balletje in een rammelaar.

Eerst wanneer de onrust terugkeert over de geheimzinnige Markt en de lichtglansen gelijk bloed op elks gelaat verschijnen, rijst de brandende fakkel der kathedraal voor aller oogen op.

De kathedraal gelijkt een reusachtige tuil van vuurroode rozen, een opgestoken, laaiende hand, druipend van bloed. In het tabernakel van de vuurzee kraken en kreunen de vuurbalken, schuiven de steenen uit hun fijne ribben en vervallen tot wanstaltige, aangevreten hoopen gruis. De kathedraal zakt inéén en de val van haar muren onthult de wijde ruimten, waar gebeden als engelen opgestegen zijn, waar zonden van mond tot oor gingen en het zwarte hout der konfessionalen met een ziekelijken reuk doortrokken, waar God zelve, onder het pueriele voorkomen van een hostie, Zijn vleesch aan de menschheid heeft geschonken.

Niet de kerk verbrandt, maar het laatste overblijfsel van die godsvrucht en die verknochtheid.

Eerst wanneer de massa dien verschrikkelijken brand van de vroomheid van haar jeugd aanschouwt, begrijpt zij de barbaarschheid van het hedendaagsche Marktgebeuren. Eerst dan ontspringt haar ware ontzetting en haar ware heldhaftigheid.

Gillende vrouwen, vloekende mannen, bezeten kinderen, alles snelt naar de getroffen kathedraal, bestormt de uitgevreten gebinten, dringt door de zee van vuur en grijpt naar het hart van het heiligdom. Kruipende mannen, die de heilige beeldhouwwerken bereiken en uit den poel dragen, geilaards van zooeven, die de gewijde ciborie in handen houden en aan de verknochte zorg der sletten overhandigen, moede arbeider die den wankelenden toren beklimt, norsche soldaat, die den ouden pastoor uit den knetterden vuurstapel haalt, bandietenzoons, die de machtige waterspuiten hanteeren, alles redt, alles helpt de lijdende kathedraal. Alles wankelt om den val van dat ééne, verlaat den weeken schijn van het goud, derft den voorbijgaanden luister van het vleesch, grijpt naar het ééne, het éénige, het onvervang-

bare dat vergaat: de groote, stoere mysterieuze kathedraal uit de Middeleeuwen.

Achter de kathedraal staat een schilder, met den rug naar de ontstoken toorts en de menschen, die haar gelijk muggenzwermen overrompelen. Vôôr den schilder daalt de zon in een andere brandende wereld van roode en paarse stralen. De zon gelijkt een opengekerfde vrouwenborst, een doorstoken oog. Op zijn doek konterfeit de schilder aandachtig de schokkende en dagelijksche dood der zon. Achter hem is niets.

Mei-Juni 1944.

Jan Walravens.

Bij Karel Dekandelaere's 'Aldus sprak Zarathustra nooit'.

In 'Streven' lazen we L. Vanderkerken's bespreking: 'Van poëtisch standpunt echter is deze bundel van K. Dekandelaere zeker nog geen groote aanwinst voor de literatuur. De intuïtie houdt het gewoonlijk niet lang uit en verpraat zich steeds weer opnieuw in zwaartillend geredeneer of ongenuanceerde romantiek'. Maar in tegenstelling met veel jongeren, die het zuiver poëtische beoogen, heeft deze dichter ons iets te zeggen.

Hoewel we dezen religieus doordeesemden bundel onder een vageren titel wenschten te zien, kunnen we hem toch eenigermate als tegen Nietzsche en zijn Zarathustra opvatten.

Nietzsche verkondigde op heidensch dictaat van zichzelf. In het eerste gedicht van Dekandelaere 'Also sprach niemals Zarathustra' kunnen we een praeludium beluisteren dat ons de verdere ontwikkeling laat vermoeden:

> 'Kent u den wensch van Job: o kind dat nooit geboren
> ons aantal niet vergroot, en nooit den tocht begon,
> die aanvangt in een licht van 't vroegste morgengloren,
> maar zelden eindigt in een licht van morgenzon.
>
> Dit kan 't geluk niet zijn. Wie nooit de zon zag dagen
> en nooit den hemel zag, bij storrem of orkaan,
> kan nooit op zijn gezicht de blijde sporen dragen
> als 's avonds, schoon, ter kim, de zon zal ondergaan.

Mijn God, ik dank u blij om 't lot van mijn geboorte!
Dit is mijn grôôtst geluk. - Uw zegen op mijn hoofd!...
O, weten, als de tocht zal einden aan de poorte,
men aan het heiligst woord toch altijd heeft geloofd.'

Het is een praeludium van het optimistisch levensaanvaarden. Nooit vernemen we bij Nietzsche deze gelatenheid van een diep christelijk gemoed, maar wel den eisch van den 'Ubermensch'. In 'Aldus sprak Zarathustra nooit' wordt een vloed gevoeld tegen den invloed van Schopenhauer, die Nietzsche meesleurde in zijn pessimisme. Bij Dekandelaere is geen eenzaamheid te bespeuren van hij die God moet loochenen, van die 'misère de l'homme sans Dieu' waarvan Pascal sprak. Alle radeloosheid in rede en hart ankert hier aan bij God om redding en rust.

Het menschelijk hart is vol eigenliefde en drift. Doch alle onvolmaaktheid wijst op een hoogeren eisch in den mensch. 'Het waardevolste in den mensch is dat hij onvoldaan kan zijn. Indien er iets goddelijks in den mensch is, is het zijn onvolmaaktheid van verheven aard, een soort van pijn in denkbeeldige ledematen.' (Ortega Y. Gasset). Zijn drift, a fortiori zijn liefde

'.....kan nooit leeren

De taal van Eindstation.'

Gedreven door de drift verwerft de mensch nimmer de rust.

Zoo ervaren we dat de mensch niets anders zoekt dan zijn lotsbestemming: God. Strevend voelt hij zijn machteloosheid, die Dekandelaere tot zege en over-zichzelf-stijgen in kracht oplost met God, wijl Nietzsche een eigenmachtige oplossing eischt, en oplossend aan zichzelf ten onder gaat. Dekandelaere's kennisdrang rust nimmer in voldaanheid en hij wil bij God staan als oneindig wezen in onbeperkte bewustheid. 'De drang naar 't eeuwig voortbestaan' kwelt.

'En weten wat ons denken, wil, en dragen in ons levend harte den drang naar 't eeuwig voortbestaan.'

'Der mensch stirbt und weisz es. Und wissen, die höchste Lust, bringt auch die tiefsten Schmerzen.' (Otto Karrer) En waar hij de liefste zijns harten een naam wil geven zinkt hij even machteloos, doch

‘Mijn moedertje, Gij voedster mijner aarde
ploeg door mijn hart en pluk er 't roode woord,...
en vrees vooral om geen te diepe vore.
- o Liefdepijn!... - Ligt niet in 't diepste diep'
den vreemden grond, waar soms een boom geboren
de beste vrucht ons schenkt die God ooit schiep?

Het hart weze de grond, welig van deugd, die is een bestendige gesteltenis en een kracht waaruit de schoonste vruchten en bloemen van moederliefde ontspruiten; moederliefde die als alle liefde is: ‘iets grenzeloos, een onbeperkt willen geven. Zoo spoedig zij dan wordt opgesloten in beperktheid moet zij lijden.’ (Lippert) En vindt hij geen genoegzaam geven voor zijn liefde, zijn armoede vindt ook nooit een genoegzaam ‘erlangen’ op zijn bedeltochten. Doch het bedelen moe, bidt hij God en landt onbewust vôôr 't huis:

‘waar eeuwig licht zal branden,
en waar de Mildste eenzaam leeft,
die bedelaars geen aalmoes geeft,
maar Zijn vertrouwde handen.’

Zijn ziel zingt het ‘in manibus tuis commando spiritum meum’: een dankbare overgave in God's lichtende leiding. Hij vertrouwt zich toe aan God's wegen, die niet de onze zijn, en zoekt niet eigenmachtig in de donkerte van zijn leed. Hij zinkt niet met zijn leed mede tot zichzelf als hij die, ‘om erbarmen aan het aardsche leven vraagt’ en in vertwijfeling valt; maar hij zoekt Hem tot vreugde uit zijn leed. Dieper nog: hij wil puurste Zelfverloochening waar niet ‘het ik, dat wil sterven-aan-zich-zelf; blijft om te genieten van dit sterven.’

Zoek in dit lijden Hem
En in dit lijden geen verdriet.

Hem tot vreugde! ‘La tristesse c'est le souvenir de moi, la joie c'est le souvenir de Vous.’ (Hello).

Vele dagen kwamen lichten en iedere nacht van leed belooft een dag, doch nooit kwam de ‘lamp die eeuwig brandt’. Als een Diogenes zoekt de mensch vrede en licht in den vrede en het licht der aarde:

> ‘Wij zijn de pellegrims die sedert eeuwen zoeken naar nooit gevonden schat.’

Doch God ‘liet dan plots een lamp in 't donker branden’. Hij zond Zijn Zoon: de Weg, de Waarheid en het Leven. Maar het tegennatuurlijke werd door perverse neigingen en stilaan door verkeerde gewoonten natuur, en verwierp als tegennatuurlijk Zijn Leven en diepste Natuur:

> ‘Zoo hebben wij, de blinden dezer wereld,
> Uw heilig Hart aan 't Kruishout maar doorboord -
> Vergeef ons, Heer! Ons oog is traanbepereld,
> We hebben toen ons eigen hart vermoord.’

Hoelang de pelgrimage naar God ook worde, zoodat menig hart tot wanhoop zinkt en de volhardende in eenzaamheid strandt, de godsgedachte omgrijpt hem aanhoudend als een ‘Hound of Heaven’,[(1)] die het schepsel najaagt; en daar God den mensch op de hielen zit zoekt de mensch Hem. We hooren Hem zeggen: ‘Tu me ne chercherais pas, si tu me n'avais pas trouvé’ (Pascal) De mensch kan God vluchten tot onrust en ondergang, hij kan den Vervolger tegemoet loopen tot rust. ‘Si vis ab illo fugere, ad ipsum fuge’.[(2)] Al dooft God's licht ook uit, die ‘Hound of Heaven’ blijft. Hij weze gids van God; zijn roep wordt vaak als den roep van een schepsel verstaan: de mensch is zoo dikwijls een Samuel, dien God roept: ‘Samuel, Samuel!’, en Samuel loopt tot Eli: ‘Roept gij mij?’. Doch wist hij van waaruit de roep weerklonk, hij volgde die richting; zijn achtervolging werd evenwel onderbroken: de nood aan God, de nood aan de Volmaaktheid, blijft. De Volmaaktheid is niet van deze wereld.

> ‘Groeit hier ons schoonst genot, ons hoogste heil bloeit daar, waarheen ons harte wil, en waar het nooit kan komen.’

En Schiller legt:

‘Ach, kein Steg will dahin führen,
Ach, der Himmel über mir
Will die Erde nie berühren,
Und das Dort is niemals hier’

Sterk huilt de nood aan God in den nood, wanneer er ‘geen wezen meer (is) dat aan de rust doet denken’ behalve Hij.

Berusting.

Bij een nachtelijken bomaanval.

Hier is geen wezen meer dat aan de rust doet denken.
Het vale lampelicht maakt allen bleek en grijs.
Het onderaardsche hol moet ons een bedstee schenken,
en elkeen maakt zichzelf een wank'le illusie wijs.

In ieder vreemden blik ligt 't hopeloos gevoelen,
dat straks wellicht de dood elk lichaam scheuren wil,
Bij 't somber tafereel, ons in ons bloed te voelen,
ontsnapt reeds diep in ons een tragisch noodgegil.

Bij 't zuchten van een mensch, of 't rijzen van twee handen,
stijgt nieuwgeboren moed op 't komen van een dag.
In 't diepste van ons hart ligt nog een vuur te branden,
doch 't minste, stil geschrei groeit slechts tot zieken lach.

Zôô staan we ver van God. Laat nu de lampen dooven,
en leggen wij ons hoofd op d'harden, killen grond.
Laat boven onzen angst ons Zijne wijsheid loven,
en zoeken wij den troost, waar Hij het lijden vond.

Uit dit vers spreekt een godsdienstig gemoed dat zich van onder het drukkende noodlot opricht tot adem in God's wijze Voorzienigheid als een kerngezonde plant die van onder den verpletterden steen opkruipt tot in het zicht van de zon. Het is het gemoed van een màn; der menschen steun, gesteund op God.

> ‘Vor Menschen ein Adler, vor Gott ein Wurm,
> So steht ihr fest in Lebenssturm.’ (Arndt)

Het oog op God gericht en aan zichzelf ontrukt, geankerd aan ‘het goddelijk strand’, ontankerd van het eigen ‘ik’ - ons in zijn draaikolk zuigend - zoo staat de dichter sterk in zijn vaart naar God.

Maar zoovelen streven en bereiken niet. God schenke hun Zijn barmhartige hulp. ‘Wer sich immer strebend bemüht, den können wir erlösen.’ (Goethe) ‘Schenk hen barmartigheid’ klinkt zijn teedere meewarigheid en bij alles wat hij aanvoelt, voelt hij het ‘waarom?’

> ‘Want heerscht er in mijn ziel een feest van geluk,
> bij anderen ligt Gode's lampe er stuk
> en ik vraag aan mezelve: waarom,
> o, waarom?...
> en mijn ziel schreit naar louter geluk!’

Dit gevoelen noopt tot apostolaat. Alle apostolaat zegt:

> Wat m i j n God is moet a l l e r God worden. ‘Deze woorden zijn des apostels nood en die nood is zijn kracht. ‘Bonum est diffisivum sui’[3] zegt de philosophie. Zoo overbruggen we 't voorgaande weer tot de volgende gedichten: ‘De wonderbare Vischvangst’ en het eenvoudig vroom ontwelde ‘Appel’, waar de begenadigde zijn geluk wil zien bloeien in alle middens, het geluk dat hij thans kent en waarvan wij eens afdwaalden, want

‘Als wild de harten slaan
ontgaat vaak onze ooren
Uw zacht, vermanend woord
dat 't hart niet wil verstaan.’

Wilde harten zijn wilde wateren, ze breken den hemel die in hun spiegelen komt staan. De storm der driften moet gestild.

Den heelen bundel door zingt een edele zelfloutering opdat het rijk God's kome, want ‘qui invenit animam suam, perdet illam.[4] Er klinken optimistische tonen uit deze verzen, een zich ontankeren van het melancholisch genieten van eigen leed tot een ‘jacta cor tuum in Dominum.’[5] Trouwens, een citaat van H. Roland Holst-Van der Schalck, waarmede Dekandelaere zijn bundel inleidde, mag als de incarnatie van ‘Aldus sprak Zarathustra nooit’ worden beschouwd.

‘We hadden ons misrekend en vergist.
We bouwden op een te smal fundament:
Uw rijk komt niet, aleer gelouterd is
Ons hart van zelfzucht en zijn drift getemd.’

Moge Dekandelaere ons nog vaak zulke stichtende en lichtende schoonheid onder den vorm van poëzie aanbieden. Het licht lichte op den kandelaar!

A. Rodens.[x]

Eindnoten:

(1) Hond van den hemel.
(2) Wilt ge den Vervolger vluchten, vlucht dan tot Hem!
(Augustinus)
(3) Het goede deelt zich mee.
(4) Wie zijn leven vindt, verliest het.
(5) Werp uw zorgen op den Heer.
(x) Vonksteen, Langemark, 64 blz. - 35 fr. of bij J. Deman, Burg, 15, Kortemark.

Boekentafel.

Het hart en de klok. - Piet van Aken. (Manteau, Brussel, 324 blz. gen. 60 Fr., geb. 80 Fr.)

Elke roman - indien het geen humoristische is - draagt het karakter van een drama. Het zijn de conflicten naar binnen en naar buiten en de manier waarop ze voldoende suggereeren, die de eigenlijke waarde van den roman bepalen.

P. van Aken, die met zijn novelle, 'De falende God', het voorspel van zijn roman, 'Het Hart en de Klok', als een belofte werd aangezien schijnt dit maar weinig te hebben begrepen.

Hij gaat niet regelrecht op den man af - het duurt bijna den helft van den roman vooraleer er vaart in het verhaal komt - wel stelt van Aken hier en daar enkele problemen, welke zich in de hoofdpersonages afspelen, maar nergens vermag hij een van zijn figuren helder te belichten. Het verhaal hangt vol nevel, de personages bewegen zich als schimmen; en nochtans, niet het onderwerp-zelf draagt de schuld, met een dergelijk thema kon een epos in zakformaat worden geschreven. Het is vooral de stijl, de atmosfeer, welke het verhaal niet tot een suggereerende gebeurtenis vermag te verheffen. Piet van Aken is bij uitstek een poëtisch-beschrijver, aanmerkingen nopens plastische en sonore capaciteiten, die hem als aangeboren blijken, zouden we vruchteloos in zijn lijvig werk moeten opzoeken. Piet van Aken heeft wellicht zooveel talent dat zijn gaven hem worden tot gebreken. Ook zijn personages spreken in een even correcten vorm.

Al zijn er soms geleerden of quasi-geleerden aan het woord, niemand kan er toe komen zich in een zoo sierlijke, intellectualistische taal uit te drukken; het wordt zelfs ergerend wanneer van Aken een boerenmeid dergelijke psychologische verworvenheden laat uitpakken: 'Ja, zei ze. Ik heb het niet gewild. Ik had mij een anderen minnaar gedroomd. Een vroolijke, met krullend haar en een kuiltje in zijn kin; men heeft er thuis altijd om gelachen. Maar nadat hij mij eenmaal aangeraakt had was ik hulpeloos. Hij verlamde mij. Telkens ik door hem werd aangeraakt had ik het gevoel dat er in mij iets verschroeide. Maar

ik weet het niet. Ik kan het niet uitleggen; mijn God, het was alsof ik van alles werd losgemaakt, zelfs van mezelf.' De feiten spreken niet uit zichzelf, van Aken wil ze doen spreken door sierlijk geschreven kommentaar. In een roman als deze, welke zich in Vlaanderen rond 1890 afspeelt en welke zich op een paar uitzonderingen na tot ruwe en ongeschoolde naturen beperkt, loopt dit voorzeker verkeerd af.

Piet van Aken heeft hiermede een regionalistischen roman aangedurfd, - de ontwikkeling van den steenijverheid aan de Rupel - voor een jong auteur, die zoo'n werk in de breedte aanpakt, werd het een waagstuk. Van zijn novelle naar zijn roman heeft van Aken nochtans méér dan één sprong gedaan.

Hij heeft meer dan gewoon talent, daarom zetten we er alles op, dat hij, indien hij meer naar de diepte wil peilen en minder aan het poëtische wil offeren, met de jaren tot benijdenswaardige hoogten opklimmen zal.

Het kleine rijk van het hart. Firmin Van der Poorten. (Manteau, Brussel, 52 blz. - 35 Fr.)

De verzen van Van der Poorten zijn beslist niet geschikt om over dag - en dan zeker niet door liefhebbers van realisme - te worden gelezen. Het zijn stemmingsgedichten van een teedere, zuidersche natuur. Levensdiepte en levenswijsheid hoeven we er niet in op te zoeken. Geen enkel van de talrijke gedichten heeft ons zôô getroffen dat het ons een zekeren tijd is bijgebleven: daartoe is er te veel aan atmosfeer en te weinig aan leven. Het is opvallend hoe onze jongeren zich aan moderne rethoriek bezondigen: 'wijl winden murmelen uw fulpen naam, en aan de winden fluisteren wondere verhalen', alsmede verscheidene andere clichés worden door ons hardnekkig veroordeeld. In 'Het kleine Rijk van het Hart' blijkt er gemis aan persoonlijkheid: Jonckheere en verscheidenen van de Vormengroep drukten er hun stempel op af. Ook aan inhoud - wat

voor een debutant erger is - blijkt Van der Poorten niet rijk te zijn. Wanneer hij zijn vorm vermag te beheerschen, bv. in ‘Elegie’, schrijft hij zijn beste gedichten. Mocht Van der Poorten er toe komen slechts te schrijven wanneer hij werkelijk geïnspireerd is, dan zal hij zijn gebrek aan inhoud niet achter holle woorden moeten verbergen. We geven hem evenwel gaarne krediet. Mits nog wat meer levenservaring en vooral nog wat meer levensontgoocheling zullen we in het vertrouwen, dat wij eens in hem stelden, niet worden ontgoocheld.

‘Churchil pakt aan’ door Fritz Francken. (Van Uffel-Delagarde, Antwerpen. - 100 Fr.)

Reeds enkele weken na de bevrijding van Antwerpen verscheen een nieuw boek van Fritz Fracken, ‘Churchill pakt aan’.

Het hoeft geen betoog dat auteur en uitgever er vlug bij waren om de aandacht van het publiek op zich te trekken. In dit geval is hun voorbedachtheid niet verkeerd, na vier jaar lang dezelfde klok te moeten hooren zijn we verheugd een andere klok, eene van de onze, te mogen aanhooren. Men zal zich afvragen hoe ‘Churchill pakt aan’ in enkele weken tijds werd geschreven en uitgegeven. Doch vanaf het doorbladeren van het boek zien we dat Francken er vanaf D-day een dagboek op nagehouden heeft. Overbodig er nadruk op te leggen, dat een boek in de illegaliteit geschreven, meer dan onze gewone belangstelling heeft veroverd. Zoo hadden we niet alleen onzen terrorist met de wapens, maar ook onzen terrorist met de pen.

Beter dan Fritz Francken was misschien niemand in Vlaanderen in staat om een kroniek der bevrijding, die door duizenden patriotten moet worden gelezen, te schrijven, omdat hij niet alleen vertrouwd is met de streek van Normandië, maar ook omdat hij dank zij zijn buitengewone vertellersgaven, zijn poëtische charme en zijn fijne humor hij er zich op beroemen mag een graag gelezen auteur te zijn.

Aan de pluimen kent men den vogel, aan zijn boek kent men den auteur, den mensch. Niet alleen de nuchtere feiten op zich-

zelf zijn in Francken's boek van beteekenis, vooral het gezichtspunt en het gevoelspunt van waaruit Francken de gebeurtenissen heeft beschreven zijn het overwegen waard. We kunnen alleen den raad geven het boek zoo dra mogelijk te lezen. Het behandelt een der treurigste episoden uit onze geschiedenis, daarom zal het boek ook na verscheidene jaren het herlezen en het napluizen waard zijn. Men kan opwerpen dat Francken soms van den hak op den tak springt. Inderdaad, maar juist dàt maakt het mooie uit van zijn 'Churchill pakt aan'. Het is een dagboek, een cock-tail van wetenswaardigheden en ideeën, een levende belichaming van Francken's veelzijdige persoonlijkheid.

'Nieuwenhove' door Jef Van der Boeren. (128 blz. - Uitg. B.J.B. Leuven).

Het is ons altijd een vreugde wanneer we met een self-made-jongere contact kunnen aanknoopen. Misschien omdat we heel wat meer belang hechten aan het leven-zelf, doch vooral aan het cultureele en sociologische welzijn van een wereldgemeenschap dan aan alle literatuur met een sierlijke L. Jef Van der Boeren, een West-Vlaamsche boerenzoon, zond ons zijn eersteling 'Nieuwenhove', een roman die hij op negentienjarigen leeftijd schreef. We mogen ons niet afvragen: 'Welke plaats heeft deze roman in onze literatuur verworven?' Het gaat hier niet om literatuur op zichzelf, het gaat hier vooral om de paedagogische rol van dezen landelijken roman. Zooals de schrijver ons toelichtte wilde 'Nieuwenhove' zijn: 'een eerste poging tot het wekken van een volksche vertelkunst, en richtte zich in het bizonder tot de jongere boerengeneratie'. De auteur zet twee stellingen voorop: deze van de moreele ontaarden en deze van de verbonden aan bodem en godsdienst. Deze specifieke typeering van het leven op het platteland wordt eenerzijds belichaamd in Fons Jonckheere, die een herbergmeid huwt, in een groote stad ten ondergaat en na jaren als een verloren zoon terugkeert en anderzijds in zijn jongeren broer Walter, die 'Nieuwenhove' van een ondergang redt en die de traditie van het West-Vlaamsche ras - verbondenheid aan bodem en godsdienst - vertegenwoordigt.

‘Renaat, jongen, onthoud heel uw leven lang dat een boer nergens ter wereld wortel kan schieten dan in de aarde, een mensch die de aarde verloochent is geen mensch meer. Met onze handen moeten wij de aarde dienen, anders deugen wij niet.’

‘De aarde met onze handen en God met onze ziel’.

‘Nieuwenhove’ is een roman van strijd en zelfoverwinning Om tot de eigenlijke literatuur te worden gerekend zou deze roman heel wat meer moeten uitgediept worden en zouden we hem willen geschreven zien in een kloekeren, minder schoolmeesterachtigen stijl. Het is echter een groote verdienste dat een self-made-man op zoo'n jeugdigen leeftijd een roman, die een werkelijk talent laat vermoeden, wist klaar te krijgen. Wanneer Jef Van der Boeren zijn persoonlijkheid zal ontdekt hebben, - en dat zal hij, al duurt het ook jaren - dan zal hij bij machte zijn om de traditie van een Ward Vermeulen, die al te zeer verwaarloosd wordt, voort te zetten.

‘Morgenrood’ door Ghislain Laureys. (Uitg. Demesmaeker, Halle. - 64 blz.)

Een tweede self-made-jongere diende zich aan, Ghislain Laureys, een achttienjarige suikerbakker uit een Brabantsch stadje. Zijn bundel ‘Morgenrood’ werd ingeleid door Valeer Dann, een voor ons onbekende. Dhr. Dann heeft de verzen van G. Laureys degelijk gekarakteriseerd. ‘Zoo vinden we naast zuivere poësie ook verzen van minder goed gehalte. Laureys is zich van zijn onvolmaaktheid bewust en waar hij zich laat meesleuren door zijn dichterlijke ontroering vindt hij soms heel mooie strophen. Dan weer is zijn gebrek aan technische vaardigheid de oorzaak van minder goede verzen.’

We kunnen het niet ontkennen dat Ghislain Laureys een dichter zal worden, ook Fons van de Maele was een dichter. Al zal hij wellicht nooit in onze litteraire kaste kunnen binnendringen, hij zij er evenwel van overtuigd dat zijn verzen door de eenvoudigen van hart en geest zullen gesmaakt en gewaardeerd worden. En dat is ook een verdienste, zoodat we jongeren als Laureys, die er zich van bewust zijn niet tot het litteraire wereldje te behooren, telkens moeten aangemoedigd en ondersteund worden.

R.B.

Interview met Johan Daisne over de creatie van 'Tine van Berken'[1)]

Speaker:
Mijnheer Daisne, we vernemen dat Maandag 19 Februarie a.s. uw nieuwste toneelstuk 'Tine van Berken' door de K.N.S. van Gent zal worden gecreëerd.

J.D.:
Inderdaad, en wel als gala voor het Jaarlikse Algemene Feest van de studenten van de universiteit te Gent. En het zijn de studenten-zèlf die het stuk zullen spelen!

Speaker:
Hebt u dat stuk speciaal voor hen geschreven?

J.D.:
Nee, het dateert van de vorige lente, en was eigelik bestemd om, na de oorlogsgebeurtenissen te Amsterdam te worden gecreëerd. U moet weten dat ik, na de creatie te Gent van mijn 'Charade van Advent', een uitnodiging had ontvangen van Amsterdam, waarop ik natuurlijk om politieke redenen niet heb willen ingaan gedurende de bezetting. Ik verkoos te wachten tot na de oorlog om dan met mijn stuk over Tine, die te Amsterdam is geboren en gestorven, te voorschijn te komen.

Speaker:
En de studenten zijn u nu vôôr geweest om er de primeur van te krijgen?

J.D.:
Ja. Na de opvoering van mijn 'Tristan', in November laatstleden, is een delegatie studenten me aan huis komen vinden, om me te vragen of ik nog geen ander stuk had liggen voor hun jaarlikse gala. Die jongelui zagen er zo enthusiast uit dat ik de bekoring niet heb weerstaan hun mijn manuscript af te staan.

Het is immers een spel van de jeugd, en wie zal het al oprechter kunnen spelen dan de jeugd zelve?

Speaker:
Ja, maar is u toch niet bang, mijnheer Daisne, dat het hun zou kunnen ontbreken aan voldoend techniese geoefendheid. Speelt zo maar niet toneel die het wil!

J.D.:
Heel juist zegt u dat. Maar de hoofdrollen zijn toevertrouwd aan de studenten laatstejaars Germaanse filologie, en die hebben al meer gespeeld. Bovendien moet het belang van toneelknepen niet worden overschat, vooral niet als de spelers zichzelve mogen blijven. Hoe het ook zij, ik vind het een boeiende proefneming en de repetities zijn heel bevredigend.

Speaker:
Wie was eigelik Tine van Berken, mijnheer Daisne? Als we 't wel hebben, heeft u reeds haar naam een eerste maal te pas gebracht in uw bekende roman ‘De Trap van Steen en Wolken’?

J.D.:
Jawel. Tine van Berken is een Hollandse schrijfster voor de jeugd. Ze werd geboren, als gezegd in Amsterdam, in 1870.

Ze is heel jong gestorven, pas 29 jaar oud, maar heeft verscheiden jonge-damesromans nagelaten die destijds veel succes hebben gekend en ook literair zeer gunstig werden beoordeeld door mannen als Jan ten Brink en Herman Heyermans. Zij was de voorgangster van het stel verrukkelike Hollandse schrijfsters voor de jeugd, dat reikt van Top Naeff tot Fenna Feenstra. Later heeft haar naam veel van zijn welbekendheid verloren, maar tans ben ik er in slagende hem weer de erkenning te brengen die hij zo ruimschoots verdient. Op 't oogenblik wordt Tine weer herdrukt en binnenkort zal haar beste boek ‘Mijn Roman’ (‘Rudi Willenborg’) ook in vertaling verschijnen.

Speaker:
En uw stuk, mijnheer Daisne, behandelt het de figuur van Tine van Berken op biografiese wijs?

J.D.:
Gedecideerd niet! Het is een modern stuk en speelt in de hedendaagse tijd op de Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen te Amsterdam. Maar op een manier die ik u voorlopig niet wil verklappen, heb ik de herinnering aan het verleden met dit modernisme dooreengemengd, precies met de bedoeling er des te suggestiever, de geest van het verleden door te doen uitkomen. Het geheel wordt, geloof ik, een aardig gepatineerd pois-de-senteur schilderij.

Speaker:
...waarin voorzeker het liefdesthema niet ontbreekt (lachend)?

J.D.:
(lachend): Inderdaad.

Speaker:
Hoeveel personen treden in het stuk wel op, mijnheer Daisne?

J.D.:
Een ruim vijftigtal: leerlingen, leraars, ouders en bezoekers op het schoolfeest. Een bont wereldje.

Speaker:
Er komt dus een schoolfeest in voor?

J.D.:
Jawel, een Kerstrevue, met surprises!

Speaker:
En het zijn alle studenten die in het stuk spelen?

J.D.:
Ja, als gezegd germanisten, maar daarnaast ook studenten, meisjes en jongens, uit de andere faculteiten, en zelfs leerlingen van de Stedelike Normaalschool voor Onderwijzeressen. Heel prettig is het met dat grote gezelschap saam te werken.

Speaker:
Dat zal wel. En wie leidt ze, mijnheer Daisne?

J.D.:
De regie is het collectieve werk van uw dienaar, van André Waterschoot, student en vertolker der hoofdrol, en van de sympathieke directeur van onze K.N.S., Michel van Vlaenderen.

Eindnoten:

(1) Uit een interview voor de B.N.R.O. op 9 Febr. 1945.

Even nakaarten.[1]

Een literair aangelegde Noor schreef eens aan Jonas Lie om hem te vragen hoé men een groot schrijver wordt. Na maanden kreeg hij een papiertje thuis waarop de wereldwijze romancier geschreven had: ‘Werken en werken en dan... werken!’

Dààr komt het voor de jongeren in de eerste plaats precies op aan.

Het is niet moeilijk er over te leuteren en even gemakkelijk er over te schrijven, dat de anderen, die wij wàt graag de ‘ouderen’ noemen, het heelemààl verkeerd voorhadden en dat wij de boel nu eens even zullen opknappen! Op zich zelf is dat allemaal een gezellig en meestal onschuldig tijdverdrijf, zelfs een oudere af en toe eens op temperatuur brengen heeft zijn eigen bekoorlijkheid - zooals ook al dat andere: het eindelooze vergaderen en praten over literaire doelstellingen, het uitgeven van tijdschriften met publicatie van eigen foto's en (o, zoo interessante!) gegevens over ouderdom, geboorteplaats en gepresteerde werk. (Kijk eens, zôô jong en wat heeft die kerel al geschreven!)

Och ja, gezellig en onschuldig is dat wel en het kàn zijn belang hebben in ons eigen familiekringentje, maar of het daarbuiten veel waarde heeft is een andere zaak.

En dan, laat er ons om 's hemels lieven naam eindelijk eens mee gaan ophouden elkaar tusschen de kaarsen te zetten en elkaar netjes op beurt te bekronen. Het is tenslotte even ijdel als elkaar om kleinigheden de dampen aan te doen.

Het is van niemand kwaad vertellen en een groote openbaring is het evenmin te beweren dat onze literatuur niet zoo almachtig veel beteekent in de wereld.

Zeker, wij hebben groote dichters en schrijvers gehad en onder ons leven nog heel interessante menschen, die het bekijken overwaard zijn, maar of wij enkele mijlen over de grenzen zoo belangwekkend zijn, als wij ons zelf toeschijnen, is ook een vraag.

Daar is een heele wereld waaraan jongeren zich kunnen interesseeren, maar waar het in de eerste plaats en vooral op

aankomt is dat zij ‘werken’. Dat zij er niet alleen over praten hoe het moet.

En ja, nietwaar: studeeren! Hoe misselijk dat woord ook klinke voor jongelui die zich afgestudeerd wanen. En niet alléén literatuur: literatuur misschien nà al het andere! Daar is een massa dingen die een alzijdig ontwikkeld mensch behoort te kennen en te doorgronden. Daarenboven moeten wij in ons een sterk innerlijk leven doen groeien om ten allen prijze aan de noodlottige oppervlakkigheid en geestelijke leegte te ontkomen.

De oppervlakkige, druk-doende maar geestelijk-arme mensch kan er toe in staat zijn door net en- vliegwerk de aandacht op zich te vestigen, maar tot werkelijk ernstige zaken is hij bepaald onbekwaam.

Om dàt te bereiken is het noodig dat wij in ons zelve leeren kijken, eenvoudig en oprecht en door meditatie (och, dat gehate middeleeuwsche woord!) er toe komen het leven in ons en ôm ons van alle artificieele zwachtels te ontdoen en tot zijn eenige en eeuwige waarde te herleiden.

Zôô uitgerust zal het ons misschien mogelijk zijn met de mindere of meerdere begaafdheid die we meekregen, dingen te presteeren die ‘spontaan en harmonisch opborrelen uit de eeuwige oerbronnen van ziel en hart, geest en stof’ en die voor ons zelf en voor velen een hoogere waarde hebben, dan het goud heeft in de stoffelijke orde.

Willem Wynants.

Eindnoten:

(1) Na een bijeenkomst van jongeren.

Mededeeling van de redactie.

Hiermede verzoeken wij beleefd onze lezers, die reeds op een abonnement voor ‘A R S E N A A L’ inschreven en verzuimden te storten, zonder verwijl den abonnementstrijs te storten op Postgiro Nr 4 7 5 0 3 1 van Remi Boeckaert, Kortrijksche steenweg, 40, Petegem-Deinze.

Dank!

D e R e d a c t i e .

Kroniek der tijdschriften.

Een paar maanden na de bevrijding van ons grondgebied, toen de laatste accoorden van een vreugderoes dempten, weerklonken links en rechts reeds de kreten van jongeren, die op eigen vleugels vliegen wilden (dit was tijdens de bezetting een gevaarlijke zaak - kwestie van comprimiteeren, annexeeren en zich tegenover eigen volk te blameeren).

Stilaan, bij manier van spreken tenminste, kregen de kreten van de jonge generatie vasten vorm en er ontstonden organen, groepeeringen, elk met een eigen tijdschrift.

Ook de oudere, klassieke garde, ttz. menschen wier namen reeds aan den litterairen sterrenhemel flikkerden, lieten zich niet uit het lood slagen en groeven eveneens, na vier jaren gedwongen werkloosheid, den strijdbijl op. Zoo ontstonden naast spiksplinternieuwe geluiden, ook bezadigde, reeds beter gekende stemmen.

Naast litteraire week- en tijdschriften zagen wij het aanschijn geven aan meer algemeene, wetenschappelijke en kultureele periodieken, zoodat we reeds na vier maanden democratisch regeeringsstelsel, kunnen terugblikken op een ‘rijk verleden’ inzake tijdschrifthistorie.

Al die initiatieven kunnen wij slechts met een luid hoerageroep onthalen, wij kunnen ons slechts verheugen over een zoo bloeiend heropleven van onze nationale kultuur.

Vele tijdschriften zullen wellicht hun tweeden jaargang niet halen, vele zullen versmachten in eigen zegekreten.... velen zijn geroepen, maar weinigen zijn uitverkoren.

Wij, eveneens kandidaat voor een glorierijken terugtocht, wenschen toch al onze mede-tijd, -strijd- en -orgaangenooten een hartelijk goed heil toe.

Laat ons even een overzicht van de aan ons bekende tijdschriften geven:

- in December 1944 verscheen ‘NU’ - tijdschrift voor kunst en wetenschappen (Gent)

- einde 1944, ‘DE FAUN’ - critisch bulletin (Gent)

- op 25-12-44 bij de uitgeversmaatschappij Manteau N.V. ‘ZONDAGSPOST’ - onafhankelijk weekblad voor politiek en cultuur.

- in December 1944 ‘NIEUWE STEMMEN’ - tijdschrift voor jongere intellectueelen (Aalst).

- in November 1944 het eerste nummer, na de bevrijding, van ‘KLAVERDRIE’ - tweemaandelijksch tijdschrift voor poëzie (viert reeds een 8e jaargang).

- op 3-11-44 ‘DE SCHIJNWERPER’ - spiegel van het Gentsche kunstleven.

- in Januari 1945 ‘GENTSCHE BLADEN’ - uitgave van de Gentsche universitaire jeugd.

- in Januari 1945 ‘VERZET OM DE WAARHEID’.

In ‘Zondagspost’ van 24-12-44 lazen wij een bericht, waarin ons werd bekendgemaakt, dat vermoedelijk rond Maart of April het tijdschrift ‘Richting’ zal verschijnen.

Wij zullen nu even een paar van de ons ter recensie gestuurde tijdschriften bespreken.

Eerst echter een mise-au-point: in deze kronieken zal steeds gepoogd worden om objectief een oordeel uit te spreken, los van kleingeestig vitten en chicaneeren, vrij van elleboogpolitiek en ander walgelijk arrivisme.

Steeds zullen wij het gemeenschappelijk ideaal: ‘ons volk kultureel inlichten en opvoeden’, voor oogen houden. Wij zullen trachten op te bouwen, maar afbreken en bestrijden waar wij zulks, tot voordeel van het gemeenschappelijk doel, noodig achten.

‘Nu’ - redactie: A. Carlier - Rijke Klarenstraat, 17, Gent

In het Decembernummer 1944 wordt het programma van het tijdschrift uiteengezet: onderwijsstrijd, verdediging van het officieel onderwijs; taalstrijd, de Nederlandsche taal haar waardige plaats doen bekleeden in ons land; kultureele manifestatie's steunen.

In dit nummer lazen wij benevens een tweetal litteraire artikels, eveneens een geslaagd gedicht van E. Parez en een paar wetenschappelijke bijdragen.

De typographische afwerking was verzorgd. De inhoud kon ons, voor een debuteerend tijdschrift, bevredigen. Wat de strekking aangaat, hopen wij, dat de redactie konsekwent met haar leuzen zal handelen - het kan slechts ons land en ons volk ten goede komen.

Wij verwachten, dat het redactiekorps het ‘steeds beter’ indachtig zijn zal.

Intusschen verscheen het tweede nummer van ‘Nu’ - wij stelden met voldoening vast, dat onze verwachtingen niet werden teleurgesteld. Naast litteraire bijdragen, bemerkten wij artikels over folklore, muziek, film, tooneel, pedagogie.

In zijn geheel een zeer interessant nummer.

‘De Schijnwerper’ - Beheer en redactie - Zwijnaardesteenweg, 2, Gent.

Over dit weekschrift willen wij kort zijn. In een stad als Gent, met twee schouwburgen, één conservatorium, een vijftal tentoonstellingszalen en tientallen bioscopen, was een spiegel van het kunstleven een noodzakelijkheid. Er was behoefte aan een dergelijk tijdschrift. ‘De Schijnwerper’ heeft die leemte aangevoeld en aangevuld. Regelmatig verschijnen interviews met kunstenaars, muziekpraatjes, tooneelvaria, filmnieuws, bijdragen en kritieken over plastische kunstenaars en programma's over allerhande kunstmanifestatie's.

‘Nieuwe Stemmen’ - Hoofdredactie Dr. A. Van den Daele S.J. - Brusselschestraat, 13, Aalst.

In de inleiding van het eerste nummer lezen wij: ‘Bestemd voor de jongeren, na hun middelbare studiën, wordt dit tijd-

schrift ook door jongeren, hoogstudenten en jongere afgestudeerden, opgesteld.' Het is een katholiek tijdschrift dat 'elke talentvolle poging aanmoedigen' wil.

Inhoud: een paar gedichten, welke wij niet als zeer hoogstaand kunnen catologeeren - té tendentieus om met belanglooze poëzie-liefde te benaderen; daarnevens een paar algemeene artikels - een oproep tot de jonge intellectueelen - de toestand van onze volksjeugd - het onderwijs in de geschiedenis - een novelle (De Laatste Vlucht) - tooneelbelangstelling - preventieve geneeskunde.

Wij hadden meer van dit tijdschrift verwacht. Het is tamelijk eenzijdig in zijn vizie. Ook hadden wij meer intellectueele bijdragen willen zien verschijnen.

Wij hebben dit nummer dan maar, in zijn geheel, als een inleiding beschouwd en zien verlangend naar het volgende uit.

'De Faun' - Secretariaat E. Parez - Grensstraat, 59, Gent.

Dit tijdschrift bestrijkt de gebieden van letteren, kunst en geestesleven.

'De Faun' wil 'de merkwaardigste cultureele gebeurtenissen vrij en critisch bespreken'.

De pen der redacteurs is vrij scherp. Met sommige bijdragen konden wij ons zelfs moeilijk eens verklaren, o.a. verscheen er een artikel over Daisne, waarin deze schrijver op een tamelijk tactlooze wijze wordt afgebroken. Daarenboven lezen wij een artikel over het tooneelstuk 'Gebroeders' van Vondel, waarin schrijver zijn litteraire kennis in een tamelijk verdacht licht heeft gesteld. Hij werd dan ook op behoorlijke wijze door Mich. Van Vlaenderen, directeur van K.N.S.-Gent, terecht gewezen, (cfr. 'Programma' K.N.S.-Gent N° 9).

Afgezien van bovenstaande verschenen ook een paar zeer verdienstelijke bijdragen, o.a. van E. Parez over Lode Zielens (dit stukje getuigt van een knappe vizie), een kritiek over K. Jonckheere's bundel 'Wat niet geneest', een recensie over het boek van Dr. Julius Pee 'Aspecten van Multatuli naar zijn brieven aan C. Vosmaer e.a.'.

Wij moeten erkennen, dat het tijdschrift, als critisch bulletin een zeer kiesche rol te vervullen heeft in de beoordeeling van allerlei manifestatie's van het geestesleven. Derhalve wenschen wij het tijdschrift, van harte, een glorierijke carrière.

‘Verzet om de Waarheid’. - Hoofdred. en directeur Drs. A. Droesbeke, Ferrerlaan, 36, Gent.

‘Verzet’, alg. kult. weekbl. voor Vl., dat zich ten dienste stelt van Kerk en Vaderland, blijkt over flinke medewerkers te beschikken. We treffen er o.a. bijdragen in aan van R. van de Moortel, mevr. Buckinx-Luyckx, Staf Weyts en P. Alfr.

Scheers o.f.m., wiens artikelen we reeds in vroegere tijdschriften leerden waardeeren. In Nr. 1 schrijft A. Droesbeke ‘...nu is het de tijd om gedaan te maken met de would-be cultuur en de verregaande decadentie van een Vlaamsch schrijverbent. Er bestaat bij de meeste Vlaamsche jongeren, tenminste de katholieke, een drang naar katholieke gemeenschapskunst. Deze mag niet langer een gevoelskunst zijn, doch moet een idee transponeeren in 't gebied der schoonheid.’

In een van zijn beste artikelen, ‘Wij en de litteratuur’, zet R. van de Moortel het litteraire programma van ‘Verzet’ directer en breedvoeriger uiteen. Kordaat schrijft hij: ‘Diensvolgens geven we het gaarne toe aan hen die het mochten vragen dat we, bij gelijke objectieve waarde, de godsdienstige kunst als de hoogste en beste aanzien, terwijl wij onder elkaar en tegenover ons zelf met fierheid bekennen dat alleen deze kunst onze persoonlijkheid volledig bevredigt.’ En verder ‘Wij verlangen geen levensgeleerdheid, maar doorleefde waarheid, die wijsheid baart en levensdiepte’. Met deze richting treden zij verder in de voetsporen van wijlen Dr. J. Persyn. Ook de andere bijdragen, alle vlot geschreven, zijn het lezen waard.

Staf Weyts' novelle heeft ons bizonder getroffen. De verdraagzaamheid van het deerniswekkend hoofdfiguur deed ons, beoogers van sociale rechtvaardigheid, opstandig worden. Zoo eenvoudig en waarachtig werd deze novelle geschreven. Gebrek aan plaats laat ons niet toe er dieper op in te gaan.

De Redactie.

[Nummer 3]

Kultuur en beschaving.

Wij treden zoo juist uit een tijd, waarin de begrippen ‘kultuur’ en ‘beschaving’ als om prijs door elkaar werden gegooid. Van Duitsche zijde werden onder de mom van kultuur allerlei politieke drijverijen gedekt en doodgeverfd. Maar ook van zuiver burgerlijke zijde werd aanleiding gegeven om deze begrippen op een verkeerdelijke wijze te vulgariseeren. En nu wij aan het morgengloren van een nieuwen tijd staan, nu veel dient afgebroken, maar nog meer dient opgebouwd, ook nu wordt elke nieuwe geestelijke strooming met het woord ‘kultuur’, als parool, ingeluid. Andersom zien wij hoe de politieke partijen zich afslooven om een vernieuwden beschavingsgrondslag te leggen. Er wordt i.e.w, weer, juist als onder de bezetting, een té oppervlakkig gebruik gemaakt van begrippen, die om zuiver terminologische redenen strikt gescheiden dienen te worden. Het is bijna een modesnufje geworden om te dwepen met woorden als ‘kultuur’ en ‘beschaving’. Het gebruik verleent aan de redeneering een eigenaardig geleerd cachet en de spreker verheft er zich bijna in een aetherische sfeer van wijsgeerige beschouwing door. En juist dit onbezonnen spraakgebruik van een paar pedante grootdoeners is oorzaak geworden van die groote verwarring op terminologisch gebied. Niets is gevaarlijker dan wapenen in handen geven van menschen die ze niet kunnen gebruiken: ofwel richten ze er dwaasheden mee uit, ofwel maken ze er een nutteloos gebruik, ja zelfs een misbruik van.

Zoo was en is de toestand op het oogenblik, dat bij ons de noodzakelijkheid van een begripsdetermineering tot een behoefte was uitgegroeid. Doch niet zoodra was de voorbereidende documentatie aangelegd, of daar stuitten wij reeds op een paar ongerijmdheden, hiaten en contradictie's èn deze maal was het niet bij den doorsnee-intellectueel, maar zelfs bij vooraan-

staande wijsgeerige schrijvers. Wij weten zeer goed, dat definieeren allesbehalve een gemakklijke taak is, taak, die dikwijls zooveel tegenkantingen biedt, dat er tot slot niets anders te voorschijn treedt dan een paar gebrekkige omschrijvingen. Maar bij zoo licht te verwarren, wij mogen bijna zeggen in-elkaar-gestrengelde, objecten als kultuur en beschaving, is het reeds een heele verdienste om de bestaande vaagheid te weren en door omschrijvingen het onderscheid scherper uit te beelden. Zoo lezen wij o.a. in de eerste uitgave van Prof. Dr E. De Bruyne's werkje 'Beschaving en Cultuur'[1], op bladz. 3, '...aan de termen "cultuur" en "beschaving" kan men de beteekenis geven die men wil', en verder op bladz. 5, '...tusschen beide liggen afgronden, die geen woorden ooit zullen vullen'. Wij kunnen het slechts betreuren, dat een zoo eminent schrijver als Dr. De Bruyne, die toch eveneens het geweldig belang van een juiste afbakening der terminologie moest aanvoelen, dergelijke uitspraak heeft gedaan.

Doch laat ons na dit kleine intermezzo nader op het onderwerp zelf ingaan. Tusschen de objecten 'kultuur' en 'beschaving' is de afgrond even groot, als tusschen ziel en lichaam - geest en materie; niettegenstaande beide begrippen met termen als menschheid en volk inhaerent verbonden zijn, toch is er tusschen beide a.h.w. een essentieel verschil.

Laat ons aan de hand van een simplistisch voorbeeld, grosso modo, een differentieering maken.

Wij nemen een doorsnee 'ontwikkeld' en 'welopgevoed' mensch. Deze persoon heeft middelbaar onderwijs genoten en is nu tewerkgesteld als ambtenaar. Alhoewel zijn beroepsbezigheden hem bijna heel en al in beslag nemen, vindt hij tijdens zijn vrije uren toch den tijd, om zich op de hoogte te houden van het artistiek leven en de wetenschappelijke vorderingen. Hij bezoekt regelmatig tentoonstellingen, kunstvoorstellingen, voordrachten, debatavonden, e.d.

Benevens dat alles, houdt hij van een gezellig interieur, knusse gezelschapsavondjes en amusante partijtjes. Hij is dol op reizen. Steeds is hij elegant en smaakvol gekleed. Hij verheugt zich over elke nieuwigheid welke zijn confort kan verhoogen, enz.

Welnu bij dien mensch zien wij een dubbele betrachting: eenerzijds een belanglooze verzuchting tot opvoeding van zijn geest en anderzijds een doelbewust nastreven van materieele genoegens. Zoo kunnen wij van een dubbel aspect van dien

persoon gewagen: het ‘cultiveeren’ van zijn innerlijk en het ‘civiliseeren’ van zijn uiterlijk.

Zoodoende hebben wij reeds twee fundamenteele bestanddeelen van de te bespreken begrippen opgespoord: kultuur houdt verband met het innerlijke, beschaving met het uiterlijke. Uit het voorgaande vloeit voort, dat er een zekere wisselwerking, een verhouding te bespeuren valt tusschen beide objecten.

Het louter passieve in den mensch: de beschouwingszin, het contemplatief vermogen, het artistiek genot, de associatieve geest - is dus bij uitstek van kultureelen grondslag. Het vormt een spiritueele waarde, een hooger bezit - een perel van den geest. Uiteraard is het van individualistischen aard en staat dus buiten alle sociologische beteekenis. De beschaving integendeel is meer dynamisch, ze is het werkend element der maatschappij: ze brengt de menschen tot betere maatschappelijke toestanden, ze voert tot verhoogd confort en tot weelde. Ze betracht een nieuw ‘aardsch’ paradijs.

Mechanisatie, rationalisatie, rechterlijke instellingen, sociologische structuren en conceptie's zijn dus typische facetten van een beschavingspolitiek. Anderzijds zijn dieper beleven, moralistische problemen, geloofsconflicten, bezinning op historische feiten en het artistiek verleden karakteristieke uitingen van kultureelen aard.

Hoe nationaal het geheel aspect der kultuur ook zijn mag, toch is het steeds de resultante, het totaal der verschillende individueele waarden van de élite van een volk. Valt het dan ook te verwonderen, dat wij hierbij een parallel zouden trekken tusschen een hoogstaande kultureele persoonlijkheid en den Ubermensch van Nietzsche? Heeft hij, onbegrepen mensch, niet zelf in zijn ‘Aldus sprak Zarathoestra’ het enorm onderscheid tusschen Kultur en Zivilisation aangetoond, wanneer hij zegt: ‘Luttel begrijpt het volk het groote, dat is: het scheppende. Maar zintuigen heeft het voor alle opleiders en tooneelspelers van groote zaken’ (sic - en dan durft men beweren, dat Nietzsche de philosooph van het Nationaal-Socialisme was).

Uit bovenstaand citaat blijkt hoe geweldig Nietzsche het onbegrip en vooroordeel van den man of the street heeft aangevoeld, de mensch wiens eenige aspiratie culmineert in ‘panem et circenses’. Zoo begrijpen wij de individualistische levenshouding van den grooten Duitschen philosooph en zoo vatten wij eveneens zijn zucht naar een caste van kultuurmenschen - zijn

Ubermenschen. In het boek van Jan Van Lumey - ‘Op de Kentering’ -[2] handelt schrijver over de visie van Nietzsche:

> ‘Wanneer kan men spreken van cultuur? Indien eenieder bestendig ervoor ijvert, om in zich en buiten zich het genie te verwekken. Niet de opvoeding der menigte, de cultus van het genie - dat is het, wat Nietzsche beschaving noemt.’

Kultuur is hier dus een zuiver individueel proces, waarbij ieder mensch de potenties zou oproepen, aanwakkeren en ontwikkelen om uit te groeien tot een Ubermensch, tot een mensch van hoogere intellectueele waarde, i.e.w. tot een kultuurmensch. Tevens blijkt, dat de opvoeding van de massa, niettegenstaande den kultureelen waarde-ondergrond, toch tot het domein der beschaving behoort.

In die twee takken wordt dus de opvoeding van den mensch ondersteld: een zelfde doel, dat toch zoo verschillend is - daar hebben wij, de bevrijding van den geest uit de stof (kultuur), terwijl de beschaving in zijn actie tot beheerschen, het domineeren van de materie beoogt.

‘Beide onderstellen dezelfde elementen, doch de beschaving, zegt men, is meer het geheel in zijn oppervlakkigheid beschouwd, terwijl de cultuur er de ziel van is. De cultuur is scheppende levensdrang en oorspronkelijke productie van nieuwe kennis, nieuwe kunst, nieuwe idealen: de beschaving is verstarring van het levend scheppen, academisme in plaats van genie, formalistisch puritanisme in plaats van vlammende deugd, technische toepassing van reeds bezeten wetenschap in plaats van ontdekking.’[3]

In dit verband gaat Oswald Spengler in ‘De Ondergang van het Avondland’ reeds zoover, dat hij kunst, religie, wijsbegeerte als strikt kultureele activiteiten bestempelt, ferwijl anderzijds techniek, wereldhandel en politiek, typisch zijn voor de beschaving.

Bij beschouwing van het voorgaande, kunnen wij reeds, tenminste voor algemeene begrippen, een globale balans opmaken. Het scheppen - ‘hoogste uiting van de persoonlijkheid, waarin ge U tevens van de persoonlijkheid ontdoet om ze in iets algemeeners op te lossen: een bevrijding als in een schoonen zegevierenden dood, die ons van al het vleeschelijke komt losbinden’ (August Vermeylen in ‘Twee Vrienden’) - is eigen aan kultuur, terwijl het toepassen van het door het genie geschapene,

het zuiver technische, de basis is van de beschaving. In essentie, juist door het spiritueele, is kultuur immer belangloos en onbaatzuchtig, die niettegenstaande ze uigaat van een sterke persoonlijkheid, toch de eigenlijke persoonlijkheid oplost in het brandpunt van de kultureele hallucinatie. Het is een zich-totaal-overgeven aan den geest, het uitleven in een geesteschaos, met als belooning, een ontbinding aan de stof. Deze activiteit is bijna als een zeer menschelijke weerspiegeling van de hoogste daad van Gods Wezen: ongebonden door de stof, door den geest heen, het aanschijn geven aan de materie.

'De cultuur is de ontwikkeling van het geestelijk leven naar het steeds grootscher en subliemer verwezenlijken van de objectieve waarden en naar de steeds dieper gaande bevrijding van al wat stoffelijkheid is, baatzuchtig genieten, verbrokkeling van de ware persoonlijkheid.'(4)

Teruggebracht op het plan van de hellenistische wijsbegeerte, zouden wij, binnen de perken van een vergelijking, kunnen zeggen, dat het stoïcisme een zuiver kultureele wereldbeschouwing was, terwijl het epicurisme (en nog meer het hedonime) een karakteristieken beschavings-grondslag had.

'De beschaving streeft naar het grootst mogelijk aardsch genot van enkelingen en maatschappijen die oprecht of huichelend hun egoïstisch Ik boven alles stellen: "Men leeft maar éénmaal en wie den lust van het leven geniet, die is wijs en goed." De cultuur betracht, vôôr al het andere, de uitbreiding van het geestelijk leven, het verwezenlijken van wat in zich zelf goed en waardevol is, het onbaatzuchtig bevestigen van zielenadel en karakterschoonheid.'(5)

Tot hiertoe bespraken wij onze begrippen steeds op een algemeen plan, doch wij kunnen deze onderwerpen ook op een bepaalde persoonlijkheid doen betrekking hebben - er bestaat zooiets als persoonlijke kultuur en - beschaving.

Grijpen wij terug naar ons eerste voorbeeld en dan kunnen wij zeggen, dat de persoon in kwestie kultuur, maar tevens beschaving bezat.

Logischerwijze vloeit daaruit de vraag voort: Kan een persoon kultuur bezitten zonder beschaving en andersom beschaving zonder kultuur?

Het is geenszins paradoxaal wanneer wij deze vraag bevestigend beantwoorden. Laat nu het aantal van dergelijke personen gering zijn (o.i. zijn ze niet zoo luttel - voornamelijk de

beschavingstypen zonder kultuur - brute vermaterialiseering 100%), toch is het mogelijk één van deze waarden te bezitten, of liever nog te beheerschen, terwijl de andere volledig genegeerd wordt. Wij kennen in onze omgeving een groot aantal personen, die door technisch onderwijs zoodanig eenzijdig gevormd, of liever misvormd werden, dat ze volledig gepantserd blijken voor kultureele prikkels. Dergelijke personen zijn zoo vast ingeschakkeld in den cultus van het jagend gemechaniseerd en gerationaliseerd economisch leven, dat hun gansche activiteit geregeld wordt volgens 'la loi du moindre effort'. Ze zijn ziende blind voor schoonheid, hoorende doof voor klassieke muzikale evenwichtigheid en sprekende brengen ze slechts gebrabbel en gebeuzel voort, waarin de woorden geld en weelde de dominanten zijn van hun armzaligen woordenschat.

'Een ontwikkelde beschaving kan samengaan met een in puinen vallende kultuur, een kerngezonde cultuur met allerprimitiefste vormen van materieele techniek en juridische ongedifferentieerdheid.'(6)

En staan we nu niet op een keerpunt? Zullen onze tijdgenooten, na jaren oorlog (gevolg van een te ver doorgedreven beschavingspolitiek), na bange dagen van voedselschaarschte (gevolg van een té-egoïstisch materialisme), na schrikkelijke doodsgevaren (gevolg van een té-nadeelig verfijnde techniek) nog den weg tot een kultureel leven vinden? Jarenlang zijn wij ondergedompeld geweest in materialistische beslommeringen: niet verhongeren en levend het oorlogsgevaar ontsnappen, waren de heerschende leuzen.

Dit heeft ons geheel verstoffelijkt en slechts gering is het aantal menschen dat, niettegensaande de ongunstige economische konjunktuur en de dreigende oorlogswolken, verder hun geestelijke behoeften hebben bevredigd.

Laat ons echter niet te pessimistich zijn en met M. Roelants hopen, dat 'alles terecht komt'.

Rik Lanckrock.

Eindnoten:

(1) 'Beschaving en Cultuur' - Prof. Dr. E. De Bruyne - 1936 - N.V. De Standaard Boekhandel (Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding).
(2) 'Op de Kentering' - Jan Van Lumay - bldz. 86. N.V. 'Ontwikkeling' A'dam, 1928.
(3) 'Beschaving en Cultuur' - Prof. Dr. De Bruyne - bldz. 24
(4) Idem. bldz. 24-25.
(5) Idem. bldz. 25-26.
(6) Idem. bldz. 25.

De kruisweg (Eerste Statie).

Jezus voor Pilatus

Hij is de tocht begonne' en zal tot 't einde dragen.
De aarde is het graf waarin de wereld vliedt...
Er is geen angste meer, geen weenen meer noch vragen;
Er is alleen nog Hij die naar den Vader ziet.

Was ooit een kim in nood als verre stormen loeiden
En bliksem door het ruim in wilde schichten schoot?
En smolt zij met het ruim waar donkere wolken broeiden,
Zij was meer parelmoer bij 't eerste morgenrood.

Laat bonzen al het brons. Laat alle stormen gieren.
Laat ied're mooie bloem en alle vruchten staan.
Wie oog en ooren sluit kan zonder dit ook vieren:
De zege van den geest, die naar zijn God wil gaan.

En wie naar Hem wil gaan, moet in zichzelve keeren.
Diep in het eigen hart daar staat de lamp van God
Gevuld met liefde. Ontsteek en al het zinsbegeeren
Ruimt voor de groote zorg, om 's menschheids donker lot.

Eens was een horizont, er waren blauwe lochten,
Er was een morgenstond, een aarde in licht gezet,
Er was een hooge rots, waar Hij, na lange tochten
De schoonste woorden vond voor 't vurigste gebed.

Er hing een heerlijkheid in ieder uur der dagen
En nachten. Door 't gewas klonk eeuwig zachten zang.
Hij leerde menschen blij de zwaarste vrachten dragen,
Al dronk het lijden soms de kleuren hunner wang.

Er is geen horizont, er zijn geen blauwe lochten
Meer. Morgenstond gelijkt den avondzonnegloed.
De aarde is zijn rots en einde zijner tochten,
En ieder woord van Hem is thans een droppel bloed.

Er is noch dag noch nacht, er is noch uur noch stonde.
Nooit klinkt het zachte lied weer in zijn oor terug.
Alleen de mensch is nog met de oude zware zonde,
En, wat aan vragen rest, torst Hij op eigen rug.

Maar Wie de verten wijst aan hen die blijven talmen
Bij eigen broze hut, waar klein gewin hem bindt,
Hij weet dat aan die vert' de klokken vreugde galmen,
En Hij aan 't verre doel een schooner leven bindt.

O klop van eigen hart waar duizend harten leven,
Die elk om zijn bestaan een eigen vreugde baart
En eigen leed. - O hart dat levend u wil geven,
Opdat in ieder hart éénzelfde vreugde klaart.

K. Dekandelaere.

Sic dilexit.

Hef nu dit hoofd, geschonden en bebloed,
van 't kruis en zie me oneindig zacht,
en vreedzaam aan. Gij waart het, die voorgoed
mij bracht het einde van den nacht.

Laat nu dit leven mild en goed weer zijn.
Uw kind, herwonnen door uw dood,
herneemt het leven in uw zonneschijn
en nut uw Vleesch, dat wonder Brood.

Heer zie! rouwmoedig buig ik 't trotsche hoofd,
rouwmoedig over 't wilde hart,
waarin ik onvoorwaardlijk heb geloofd

en voel me voor uw plompe kruis zôô klein.
Hier lijdt een God de zwartste smart...
O wondre God, die ook eens mensch wou zijn!

Albert De Longie.

Twee menschen mijmrend...

Twee menschen mijmrend voor een venster,
waarboven grijze hemel grijnst;
het bliksmen van een gouden genster,
waar men verrukt voor binnendeinst.

En regen ruizelt rustig neder
tot een aëro bromt en breekt
den vrede, welke mild en teeder
op ons hartstochtlijk harte leekt.

Wij kunnen nimmer samen schrijden
door 't licht-stil lied van ster en wind,
daar gij den dichter niet kunt lijden,
stoort gij den zang, dien hij verzint.

Wen hij weemoedig wordt en droever,
dan denkt gij dat hij tobt en lijdt;
uw lachen klinkt dan tot den oever
der vreugdezee, waar 'k weenend glijd.

Albert De Longie.

Schoonheid.

O God toch, waarom is Uw wondere wereld,
Uw schepping, zoo over van schoonheid, waarom?
Waarom kom ik weenend van 't schoone gedwereld
Als van een geliefde en beî zijn we stom?

Och, al wat ik voel, al de tonen die 'k hoore
Van mensch of natuur, of van orgel of lied.
De hemel, de boomen en d'aard en haar koren,
Ze streelen wat weemoed en zoenen verdriet.

Een weemoed naar streken van liefde, naar landen
Waar alles verdeeld en waar 't al is vereend,
Wat 't hart heeft verlangd of gekjegen, mijn handen
Gevat of verloren, mijn oogen geweend.

A. Rodens

Eens grijpt de dood...

Eens grijpt de dood ons bij den strot
en worden we in het graf gedreven,
en, of we 't kalmpjes doen, of zot:
we nemen afscheid van dit leven!

En hoe we ook zinnen: och, ons lot
is STERVEN; maar, we kunnen streven,
tot 't einde toe - zoowil het God -
om na den dood opnieuw te leven!

En dat is eindlijk 't hoogste bod
dat voor ons wezen wordt gegeven:
daarom is sterven 't schoone lot
dat ieder mensch wordt voorgeschreven
en ons - van 't leven 't batig slot -
de wrange koopprijs doet vergeven!

Jan de Brugghenaere

Een oude.

Wie zou ooit denken dat ook ik eens blijde
en jong was - ja, waar zijn die jaren heen! -
en dat aan 't strand mij lokte de overzijde,
waar 's avonds 't zonnelicht in vuur verdween?

Sinds bèn ik in dit droomenland, nà lijden,
na storm en schipbreuk; zonder huis of steen.
Nu roept weer 't oude land van de overzijde,
maar 'k blijf, - waarom opnieuw? 'k Ben toch alleen.

Mijn ouders, vrienden gingen, 't was hun tijd.
Een makker nam mijn lief tot vrouw - die slang! -
Een concurrent me ontnam m'n klanten: nijd!

En of ik nu nog verder leef of hang,
ik ben toch oud, alleen en arm. Geen strijd
meer: 'k ben tevree - de rest heeft geen belang!

Jan de Brugghenaere

'Ik dien'.

Het geeft een naar en stroef gevoel,
't besef dat men te veel is;
't verzaken aan een levensdoel,
te zijn een blad dat geel is.

Een blad dat zwirrelt van den boom,
verpulvren gaat in 't rulle zand;
een tragisch wrak op dooden stroom,
wat drijfhout aangespoeld op 't strand.

Dan is het raadzaam, ongezien
de plaats te ruimen aan 't select
dat onder nobele leus: ‘Ik dien’
methodisch-knap zijn vrienden nekt.

Knocke, 31 December, 1944.
Ward Vervarcke.

Ik ben een mensch.

Dit is het vers dat ik zou willen schrijven,
of neen, dit is het niet - ik zal het nooit -
want altijd zal er iets van d'aarde blijven,
ik ben zoo arm en van veel zaaks berooid.

Ik ben maar mensch. Ik heb het overwogen,
er is de zorg, 't gevecht om een stuk brood.
En schoon ik 't hart een wijle had bedrogen,
ik heb het nooit bevochten op den dood.

Dan is 't gedaan, als ik genoeg geleden,
als ik vergeefs van néér - ben opgestaan,
en heb ik soms een weg te druk betreden,
ik bleef nog nooit bij élke schandpaal staan.

En dit is hard, den strijd te weten branden,
een god te zijn en ook soms wel een beest.
Is het de ziel die winnen zal op d'handen
of wint het hart het altijd op den Geest?

R. Boeckaert.

Immer dorstig...

Een koele bron is in mijn hart ontsprongen,
- een avond toen ik danste aan je zij -
Je hebt van voog'len, liefd' en droom gezongen,
- en in je oog een lach en soms een schrei -.

Want nooit zoo frisch wist ik een oog bepereld,
- en was 't een traan die langs je lippen liep?...
Om al dit booz' en wrang' in deze wereld,
waarin een God met lijf en ziel ons schiep?

En slechts een avond moe aan jouwe zijde,
een droom die plots in zijn vervulling trad.
En nu nog altijd niet de gansch bevrijde,
alsof een spaak weer doorbrak in het rad.

Zoodat ik nu je beeld uit mij wil wissen,
je mond vergeten in deez' zandwoestijn.
Er is zooveel uit mijn gepeins te glissen,
maar immer dorstig zoek ik een fontein.

R. Boeckaert.

Doodsrefrein.

Ik hang mij of ik spring
het koude water in -
Ik lach nu of ik zing
van mijn verloren min.

De liefde maakt soms hard,
soms woest en wild en lêeg -
En klopt mijn bloedend hart,
't is toch slechts pees en deeg.

Geef mij een sterke koord,
ik maak gezwind een strop
en over 's levensboord
verzuip ik mij den kop.

Neem dan mijn hersens uit
dien kop en zing uw lied
en dans en speel de luit -
ik hoor het zeker niet.

Rik Lanckrock.

Haat.

Ginds op een toren slaat het negen
en ik loop eenzaam langs de straat,
ik huiver in den killen regen,
ik bibber, gruwel, walg en haat.

Ik haat de menschen en dit leven,
ik haat den man die voor me stapt,
ik haat de hoer die zich wil geven
en 't eigen lijf tot drek vertrapt.

Ik huiver van die kille aarde,
ik gruwel van haar valschen schijn,
en ik stap voort, de nooit-bedaarde,
met hoop op iets als zonneschijn.

Rik Lanckrock.

Verlangen.

Door U ontving ik deze tweede ziel:
Dat langgerekt verlangen naar een streeling,
Dat bitter, bijtend, bont gevoel: verdeeling
Van 't machtloos hart en d'overmacht'gen wil.

Toen aan Uw glanzen ééne straal ontviel
En ik, een man vol leegheid en verveling,
Met juist één nootje zelfvoldane kweeling
Ze vond, toen vond ik bede en gekniel.

Sindsdien is zonde 't passievol beminnen
Van al die bleeke verten Uwer leên,
Want ik drijf gansch mijn denken in U binnen,

Tot Gij verklaard en helder overheen
De wazigheid van Uw heel verre wezen,
Gelijk mijn, ziel, zoo voelbaar, zijt verrezen.

Robert J. de Namur.

Matroos.

Van jarenlange tochten ben ik weergekeerd,
Ik vond geen rust in 't water van een vreemde haven.
In iedre kroeg heb ik verbeten 't geld verteerd
en dronk verveeld en lui wat drieste meiden gaven.

Bij iedre nieuwe reis, bij elke schorre kreet
der stoomfluit kwam een nieuwe hoop me telkens vangen.
Doch welke wal of welke landing... immer beet
het heimwee 't rustelooze vleesch van mijn verlangen.

Nu ben ik in mijn dorp en voel me toch niet thuis:
mijn oog zoekt nog een verre kim, geen meeuwen krijschen,
doorheen 't gelui der klokken hoor ik zeegeruisch
en wil aan iedren telefoonpaal wimpels hijschen...

Clément Cusse.

Lenteroes.

Het juicht in mij, als boomen blozen,
In lentezon, van bloesemlach,
Mijn hart hangt innig aan het broze,
Verrukkend wonder van den dag...

'k Drink gretig weer de richels goud,
Die trillend door het loover leken;
Mijn hart heeft zich een droom verstout,
Maar weet zijn drift niet uit te spreken...

Op heuvelgroen: de zonnebeet...
Hier kan de drang niet langer wijlen,
Als ik verrukt de wolken meet,
Die eindloos mijn verlangen heilen...

René Van Meerhaege

Eenzaamheid.

Wen ik u eens verliezen moest
o zachte hoedster mijner dagen,
dan werd mijn hart eenzaam en woest
en veel te oud om nog te dragen.

Nochtans, gij kunt geen vrede brengen
noch stillen 't heimwee van dit bloed,
uw oog kan zich in 't mijne mengen,
uw gloed kan smelten in mijn gloed,

toch zijt gij ver, en niets kan ons vereenen,
gij zijt een zee, ik ben een andere zee,
en tusschen ons is niets, noch jubelen noch weenen...
Begrensd zijn wij, maar grensloos is het wee.

Erik van Ruysbeek.

Indien ik wist...

Indien ik wist waar elke droom
zich van het werkelijke scheidt,
ik werd een kind van God, en vroom
in mijn beklag en mijn verwijt.

Maar als de droom zijn volheid reikt,
verglijdt de vreugde en keert in haat
omdat hij immer beeft en wijkt
voor zijn met zorg gebaard gelaat.

En uit het veelbelovend kind
ontrijst de wrangheid van 't bedrog,
die hare moeder wedervindt
in 't eigen, slijkerige zog.

Geo Buyssens.

Filosofie van een kater.

Tipsie, de kater ligt op het hooi in de zon.

Het is een droefgeestige zon. Telkens er een wolk overheen schuift verwacht hij er zich aan haar betraand gezicht te zien.

Tipsie ligt hoog op de mijt. En zoo kan hij uitkijken over de meerschen, die in de verte met de lucht verwazen. Een zee van gras lijkt die vlakte, met den bleeken glans van een beek er doorheen, en altijd weder dreven met populieren. De bladeren trillen, en al worden ze doorstraald van het hersftlicht, het vaarwel leest ge er in. Ge hoort het in hun lied dat één zucht is, vol van droeve mijmeringen en verborgen wee.

Er loopen koeien in de meerschen.

Er zwermen vogels in de lucht; musschen? Hoort Tipsie hun tergend getjilp niet in de hulsthaag rondom het erf?

Een zwaluw scheert voorbij naar zijn nest in den paardenstal. ‘Een stal waar het geluk dient,’ zeggen de menschen. Gek, hoe de menschen altijd behoefte voelen om het geluk aan een beest toe te schrijven. Alsof ze niet weten dat het geluk in henzelf ligt!

Smaller wordt de spleet van Tipsie's oogen.

Er is niets in de wereld zoo belangwekkend als een mensch.

Tipsie likt zijn snorrebaard, uit spot of uit waardeering, wie zal het weten?

Oud is Tipsie. En al wat hij ervaren heeft aan wijsheid, ligt hij te bepeinzen, uit pure gewoonte, omdat hij een peinzer is.

Toen hij, met zijn moeder, voor het eerst in het licht van den dag kwam, hamerde zijn hart. O, het liefst had hij onder haar weggekropen om zijn oogen te sluiten aan de warmte van haar tepel. Want zoo overweldigend groot was de hemel, zoo

dreigend de boomen, zoo zwaar stonden daar de huizen, zoo vreemd klonken de geluiden die hem voorbijschoten. Honderd keer voelde hij zich sterven, duizend angsten staken in zijn lijf. Wondere beesten kwamen naar hem toe op twee pooten, met puntige bekken, een heel stel dat hem aangaapte met vijandige oogen. Ergens blafte een hond; het geluid zinderde in Tipsie's pooten.

Dicht naast moeder liep hij voort, verlangde tenslotte naar een mensch, als naar een redding.

De mensch was goed, zei moeder. Maar hoe zag hij er uit?... Tipsie had misschien gedroomd dat het iets was als melk en rust, dat het zon en licht was, muziek en liefde... Hij weet het zelf niet meer. Alleen herinnert hij zich dat de mensch plots voor hem stond, als iets... Waarom Tipsie niet dadelijk heenliep?... Omdat zijn moeder bij hem was, en er waren die menschenoogen. Ze keken Tipsie aan en hij vond er een wereld in, vol geheimzinnige titanische krachten. Hij zag er een licht in, door duisternis beloerd, een wenk en een dreiging, een rust en een...

- Storm-moet het geweest zijn. Die ineens opborrelde met groot misbaar, met harde en snijdende woorden.

Wellicht waren het vloeken. Want menschen vloeken altijd als ze hun eigen persoontje geen meester zijn. Kleine katers vluchten er voor weg, maar ouderen verkneukelen zich om die dwaasheid. Tipsie is er toen voor weggehold, miseriekatje, dat te bibberen zat onder een haag. Vijandigheid begluurde hem van alle kanten. Alleen de zon drong tot hem door met zachte streelingen en tusschen het gras lachten witte bloemen, hun geel hartje bloot.

Vreemd stil werd het in Tipsie, zooals bij iemand voor wie alles afgesloten is.

Over de straat liep de dood met vreeselijk geraas.

En menschen gingen voorbij.

Tipsie begluurde ze door de stekelige hulsthaag. Er was veel verschil tusschen menschen en menschen!

Hij zag oogen die straalden als de zon. Hij hoorde een lach, frisch als een voorjaarsregen en in een stem trilde soms een klank, droef als dwarrelende bladeren.

Tipsie voelde er zich door aangetrokken, als de mot door

de kaars. Groot werd het verlangen om naar moeder terug te keeren, en zich herinnerend haar zoete melk, haar streelingen, hun nest in het hooi, haar vermaningen zelfs, kroop hij onder de haag uit. Maar op hetzelfde oogenblik hield zijn hart stil. Een paar oogen keken hem aan, een muil, een roode tong, scherpe tanden... De straat, die te blinken lag in de verlatenheid van het middaguur, de huizen aan den overkant, waarvan de vensters als lichten schenen te branden, de hond, alles dwarrelde rond in een draaikolk, waarin Tipsie meegetrokken werd. Hij voelde zich verloren. Toen blafte de hond.

Tipsie's haar rees omhoog, zijn staart zwol, door zijn lijf joeg een gloed. Hij blies naar het monster, zijn haat en zijn angst tegelijk, al de vijandschap, die sedert eeuwen tusschen kat en hond had bestaan. Zijn kleine nagels kromden zich, zijn oogen waren als van glas, maar hun blik priemde en stak. Tipsie voelde zelf den steek en pathetisch Werd hij in zijn roerloosheid. Het was wellicht het raadsel van dat verzet dat zooveel indruk maakte op den hond. Zijn geblaf werd een zacht keffen, een flauw gejammer, een roep om hulp. Toen viel de stilte. Waarin de gespannenheid uitgroeide naar verwondering, en verwondering die rijpen wilde...

Maar zoover kwam het niet. Daar waren menschen; twee kinderen.

Hun oogen waren vol van het licht van de zon en de woorden dansten op hun lippen.

Zacht en klein school Tipsie weg in de armen van het meisje, zijn leven tusschen de menschen tegemoet!

Of het gelukkig is geweest?

Er is geen antwoord te geven op zoo'n vraag, want Tipsie weet niet of hij over zijn leven bij de menschen zou moeten lachen of weenen. Zooals alles, waarvan men zich veel beloofd heeft, teleurstelt, zoo is de mensch voor Tipsie geweest. Zijn katerinstinct heeft hem het veelzijdige en het tegenstrijdige in den mensch doen ontdekken, zoodat hij hun intonatie al zoo goed kent als den roep der katten.

Hij heeft de menschen begluurd, in huis en op straat, dag en nacht. Den schijn kon hij aannemen of hij te sluimeren zat, maar tusschen de smalle spleet zijner oogen vonkte zijn blik, een beetje sceptisch en koel. Hij hoorde hun gepraat, en praten doen

ze altijd. Dreigende woorden hoorde hij, wie weet aan welk adres. Venijnige, harde, kwetsende woorden, maar hij, voor wie ze bestemd waren, hij hoorde ze niet. Zalvende woorden hoorde Tipsie, jammerklachten, medelijden... maar het bleef daarbij. De mensch haalt de schouders op over wat hij niet zelf ondervindt. Och, Tipsie weet het; menschenwoorden zijn als de wolken die komen en gaan langs den hemel. En noem den dag dat er geen wolken zijn!

Over liefde en trouw spraken ze. Fluisterstemmen in den avond, die zacht waren als lammekens, vol grootmoedigheid en edele bedoelingen. Maar de begeerte in hun oogen liet zich niet verschalken! Die zag Tipsie vonken in het oog van het meisje, dat al geen kind meer was. Die hoorde hij trillen, moeilijk bedwongen, in de stem van den jongen. Tipsie zag en hoorde zooveel in een zomernacht!

Hij vroeg zich niet af, lijk Kiki's Hiddigeigei, ‘Warum küssen sich die Menschen?’

Tipsie was een kater met veel intuïtie. Hij kneep de oogen dicht, alsof hij niet zien wou. En in zijn binnenste was er een gevoel van vreugde, van heel nieuwsoortige vreugde. De mensch, denk eens aan, de mensch was tenslotte ook een dier! Het gaf Tipsie voldoening. Wellicht had hij gedacht nu op vertrouwelijker voet te komen met den mensch, maar hij had zich misrekend.

De jongen stak terug in zijn menschheid, hij had zijn vierkantige manieren, zijn ernst en zijn waardigheid terug.

En toen de dag stierf, en het laatste avondrood brandde op de ruiten, zag hij het meisje droomen. Maar droomen met haar oogen open, zoodat hij zich als kater schaamde, zoo belachelijk en kinderachtig was het. Was het leven een komedie? Waren de menschen komedianten?

Tipsie bekeek ze langs vele omwegen en hij keek ze recht in de oogen. Dagen en nachten.

Het leven was schoon, maar de menschen waren grauw van gebreken. Gebreken die zich openbaarden in duizend vormen.

Kiemde niet in iedereen de zucht naar geld? Geld! Hoeden er voor af, of het verworven was door list of door bloed, om het even.

De strijd voor het geld dreef de menschen tot geniepigheid en twist, tot onrecht en laagheid. De begeerte speelde met den mensch lijk de kat met een muis.

Soms meende Tipsie dat het begeeren der menschen niets anders was dan het heimwee naar het verloren paradijs. Maar de aarde kan niet geven wat de hemel heeft beloofd. Dat wisten de menschen toch. Wijzen hebben vaak aan dwazen om raad gevraagd. Dat staat in oude boeken. Moest de mensch tot Tipsie komen, hij zou hen zeggen: '...Aanvaard het leven zooals het is, met zijn raadsels en zijn wonderen. Berust er in. Ge zult in het hart van uw miserie of in de miserie van uw hart nog voldoening vinden...'

Maar de menschen gaan nergens om raad. Verbeeld u, de mensch die alles weet wat er te weten valt!

Tipsie's snor trilt. Zijn groene oogen schijnen verdoezeld in gepeins.

'De mensch is goed,' zei moeder.

Ja, hij is goed...

Kijk, hij zal het hoofd buigen en de handen vouwen en zijn gebed zal een gebed om vrede zijn. Hij zal de klokken luiden om de boodschap te verkondigen. 'Vrede aan de menschen van goeden wil.' Hij zal zich herinneren wie de boodschap bracht, misschien Hem gedenken, maar zou hij begrijpen dat het een God van Liefde moet zijn geweest?

Als ge dien vredeswensch hebt gehoord, als ge in ieder hart het verlangen leest en ge ziet de weelde en de vreugd van een feest in huis...luister, de woorden zijn dien avond zachter, er ligt innigheid in de gebaren...

Tipsie weet dat alles, ...en hij weet hoe valsch het is.

- Vrede - juicht de boodschap, maar boven dien harteroep gromt het kanon. - Vrede - twinkelt in de ster, maar van de aarde slaat een brand van haat er overheen.

Weet de mensch, dat vrede niet komt over een wereld die ruikt naar bloed?

Tipsie vraagt het zich af. En hij herinnert zich ineens een fabel te hebben gehoord over een wijs man, die met een ontstoken lantaarn liep onder de zon.

Romy De Witte.

‘Droom bij de golven’.

Ik was in dien tijd een knaap, een herder met kastanjebruin haar. In de bergen die de voortzetting zijn van de steile kusten van het eiland Skiathos hoedde ik de geiten van het ‘Maria-Boodschap’ klooster. Ik beschikte over een kleine, door de natuur gevormde haven met het daartoe behoorende hinterland, een tamelijk groot berggebied, dalen, afgronden en bosschen. De boer kwam maar dan op het veld wanneer hij zaaien of ploegen wilde en sloeg daarbij driemaal een kruis en zegde: ‘Ik bewerk dezen akker in den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes, omdat de vreemdelingen, de voorbijtrekkende reizigers en de vogels van den hemel iets te eten zouden krijgen en omdat ik terzelvertijd voor mijn moeite zou beloond worden.’

Ik zelf, zonder te ploegen of te zaaien kreeg gemakkelijk mijn deel van den oogst.

Ik deed zooals de hongerige volgelingen van den Heer en zette zonder ze te kennen de wetten van het Deutoronoom te mijnen gunste in de prakijk om.

De wijnberg behoorde slechts dan aan een arme weduwe wanneer zij er persoonlijk verscheen om de druivenstokken te overzien, om te babbelen, haar korf met druiventrossen te vullen, of te oogsten als er nog iets te plukken overbleef. De overige tijd was het stuk grond van mij.

De eenige mededingers hierin waren de kamerwachters van het gemeentehuis, die, onder voorwendsel, de hoven en de velden van de boeren te bewaken er een handje van weg hadden steeds de beste vruchten uit te kiezen. Deze waren inderdaad slecht over mij te spreken. Gevaarlijke tegenstanders!

Mijn eigenlijke weiden lagen iets hooger, buiten het gebied der olijfbosschen en wijnbergen, maar niettegenstaande dat waagde ik mij dikwijls over de scheidingslijn. Daarboven op twee hellingen en drie bergtoppen vol struikgewas, kruid en heesters hoedde ik de geiten van het klooster. Ik had een maandelijksch loon van vijf drachmen, later ontving ik er zes. Bovendien kreeg ik van het klooster banden voor mijn puntschoenen en veel zwart brood of ‘Pitta’ zooals de monniken het noemden.

Mijn eenige gebuur in de dieper gelegene, aan mijn weiden palende gebieden was Kyrios-Mochos, een kleine grondbezitter

van bizonder allooi. Hij bewoonde een kleine mooie villa samen met zijn nicht Moschula die hij als pleegkind opgenomen had. Hij was weduwnaar en had geen kinderen. Hij had ze bij hem genomen omdat ze een wees was en hij had ze lief als zijn eigen dochter.

Kyrios-Mochos had als handelsreiziger een fortuin bijeengebracht. Hij bezat reeds een uitgestrekt grondgebied en door zijn overtuigingstalent kon hij enkele arme geburen ertoe brengen hem hun akkers te verkoopen. Zoo had hij acht tot negen nevens elkaar liggende velden die hij door een muur omheinde en die met het oorspronkelijk bezit een aanzienlijk stuk grond vormden. De kosten van het omheinen waren zeer hoog, misschien wel grooter dan de waarde van het gansche bezit. Maar hj bekommerde er zich niet om, want hij wilde voor hem en zijn nicht om het zoo uit te drukken, een eigen koninkrijk hebben.

In den eenen hoek van het stuk grond had hij zijn villa met twee verdiepingen gebouwd. Hij zuiverde en herzuiverde de verschillende kleine beekjes en deed ze bij elkaar vloeien, vormde zoodoende een waterreservoir voor bewatering van velden en tuinen. Hij verdeelde het bezit in vier door hagen van elkaar gescheiden grondstukken: een wijngaard, een olijfbosch, een boomgaard en een moestuin.

Hij kwam er zich vestigen en leefde ononderbroken op het platteland. Zeer zeldzaam ging hij naar het naburige stadje. Hij had verder werk genoeg in zijn uitgestrekt koninkrijk. Terwijl de bovenmuur bijna tot aan den top van den kleinen berg omhoog liep, werd de onderste bij sterken noordenwind bijna door de zeegolven omspoeld.

Als eenig gezelschap had Kyrios-Moschos zijn lange pijp, zijn rozenkrans, zijn hark en zijn nicht. Het meisje kon twee jaar jonger zijn dan ik. Zij sprong van rots tot rots en liep van baai tot baai - de kust bestond uit een opeenvolging van zeeboezems - zij zocht mossels en ving kreeften. Ze had warm bloed en was opgewekt als een strandvogel. Haar heerlijke gestalte herinnerde aan de bruid uit het volkslied die op haar broeders bevel den wijngaard bewaken moest:

> Hier ben je naast mij mooi kindje
> Met je oogen als duifjes.

Hoe prachtig wit glansde onder haar golvend haar de

sneeuwwitte hals, die nog witter was als de zachte huid van haar snoezig aangezicht. In haar opgewektheid geleek ze op mijn liefste geitje dat ik Moschula gedoopt had.

De westkant van het landhuis gaf uit op het bosch dat zich over den bergtop tot op de andere helling uitstrekte. Daar begon mijn gebied dat de monniken als afgrazingsgebied voor de geiten uitgekozen hadden.

Zekeren dag als ik naar gewoonte mijn geiten telde - ik had er zes-en-vijftig - was Moschula, mijn lievelingsgeit verdwenen. Er waren er nog slechts nog vijf-en-vijftig. Ware het een andere geit geweest, ik had het nauwelijks opgemerkt. De afwezigheid van Moschula viel me echter onmiddellijk op. Een groote angst bekroop mij. Had misschien een arend het dier geroofd?

Op deze plaats die wat lager gelegen was, waren slechts zelden arenden of andere roofvogels te zien. Hun nesten waren veel hooger, in westelijke richting op den uit witte rotsen bestaanden berg, ‘het arendsnest’ zooals het volk hem noemde.

Toch kon het misschien wel gebeuren dat een van de vraatzuchtige vogels aangelokt door de schoonheid van Moschula in de dieper gelegen gebieden afgedwaald was.

Ik was radeloos!

- ‘Moschula! Waar is Moschula?’

Ik had echter de aanweziheid van Moschula, de nicht van Kyrios-Moschos niet opgemerkt. Bij toeval stond haar venster open. De muur van het grondstuk en het er aanpalende landhuis waren ongeveer vijfhonderd schreden van de plaats verwijderd waar mijn kudde graasde. Als het meisje mijn stem hoorde leunde zij uit het venster en riep:

- ‘Wat is er gaande? Wat wil je van mij?’

Ik wist eerst niet wat ik haar zeggen zou.

- ‘Ik roep op Moschula, mijn klein geitje... ik heb met U niets te zien.’

Als zij mijn stem vernam sloot zij haastig het venster en verdween. Een paar dagen later sloeg zij mij gade op dezelfde plaats vanuit haar venster. Ik lag uitgestrekt in de schaduw van een boom terwijl de geiten in mijn omgeving graasden, ik floot een bekende melodie, een herderslied zoo voor mezelf.

Ze riep me toe:

- ‘Een zonderlinge manier om te zingen. Ik heb U nooit schalmei hooren spelen: een herder zonder herdersfluit is toch iets merkwaardigs.’

Ik had weliswaar een schalmei maar bezat den moed niet haar iets voor te spelen. Om haar aangenaam te zijn besloot ik toch mijn muzikaal talent niet onder de korenmaat te houden. Ik weet niet hoe haar mijn fluitspel beviel. Ik weet alleen dat ze mij als belooning enkele vijgen en een weinig honig toegooide.

Zekeren avond had ik mijn kudde tot aan de kust gedreven waar de rotsen ontelbare golfjes vormden. Holen gaapten in de rotswanden. Alles werd van het witte schuim overspoeld. Terwijl ik het klotsen der golven aanschouwde steeg in mij het groote verlangen - het was in Augustus - een bad te nemen.

Ik dreef eerst mijn kudde tusschen twee hellingen op den rotswand, op het voetpad waarlangs ik beneden gekomen was en langswaar ik 's nachts terugkeerde naar de omheining. Alhoewel de geiten geen honger meer hadden liet ik ze daar het vette gras afbijten. Zeven of acht bokken droegen bellen en ik dacht aldus dat de dieren samen zouden blijven.

Ik liep terug naar beneden en kwam op het strand. De zon was juist onder gegaan en over het naburige eiland rees de volle maan. Links van mij zag ik nog den vuurgloed der laatste zonnestralen.

Rechts van de rotsen aan de kust lag een zeegeul die met kristalachtige witte mosselen en glinsterende bonte kiezelsteenen aangeduid was. Juist als hadden zeenimfen deze plaats versierd. Van de geul uit slingerde zich een klein pad langs de kust langswaar men den dieper gelegen ingang van Kyrios-Moschos' bezit bereiken kon.

Ik ontkeedde mij en dook in het water. Ik waschte mij eerst over gansch het lichaam en begon dan te zwemmen. Ik voelde mij één met de golven, één met het zoute en koude element. Ik wilde het water nooit meer verlaten, immer verder in de open zee zou ik gezwommen zijn, had mij de bezorgdheid om mijn kudde niet gekweld. Hoe gedwee de dieren ook naar mijn stem luisterden, hoe gewillig ze mij ook gehoorzaamden, het waren kinderen. Ik was bang dat de eene of de andere zou wegloopen en had geen lust op de belhamels af de verdoolde dieren achterna te loopen. De onbekende dief had, toen Moschula mijn lievelingsgeitje weggeloopen was, het vergulde belletje met een

zijden band gestolen. Nu had ik het beestje in de nabijheid waar ik mijn kleederen achtergelaten had met een strik aan een struikwortel vastgebonden.

Ik sprong terug uit het water, kleedde mij aan en wilde naar de omheining terugkeeren. Op dit oogenblik vernam ik een luide plons net als een menschenlichaam dat in de golven stort. Het geruisch kwam uit de richting der mosselgeul. Ik wist dat Moschula, de nicht van Kyrios-Moschos, hier soms baadde. Ik zou het echter nooit gewaagd hebben haar badgebied te naderen had ik geweten dat zij de gewoonte had van tijd tot tijd in den maneschijn te baden.

Ik ging zeer traag enkele passen verder, klom langs het pad omhoog en verborgen achter een struik, beschut door de rotspunt, boog ik mij voorzichtig naar voor. Het was inderdaad Moschula, die zich splinternaakt door de schuimende golven bewoog. Ik herkende haar duidelijk in den klaren schijn der volle maan in wier zilveren dansstralen de fosfoorachtige golven een magischen dans voortooverden. Ze was zooeven ondergedoken en toen zij weer boven kwam droop het als parelen uit haar haarlokken. Bij toeval keek ze naar mij op zonder mij te bemerken. Ze was overigens een uitstekende zwemster.

Om ongemerkt weg te komen moest ik zoo snel mogelijk over het hoogste punt der rots loopen, mij achter de struiken verbergen, mijn klein geitje losmaken en zonder het minste gerucht verdwijnen. Ik liep echter gevaar dat het meisje mij ontdekken zou als ik juist op de rotspunt zou komen. Ik hield het voor onmogelijk onopgemerkt weg te komen terwijl zij naar de rotsen keek. In den klaren maneschijn kon ik aan haar blik niet ontsnappen. En dit zou haar den schrik op het lijf jagen. Misschien riep zij wel om hulp, om mij later wegens twijfelachtige bedoelingen aan te klagen. En dan, wee den armen herder.

Mijn eerste inzicht was haar door luid gekuch mijn tegenwoordigheid te melden en haar toe te roepen: ‘Ik ben hier en wist niet dat... Wees niet bang. Ik ga dadelijk weg...’

Uit aangeboren schuchterheid had ik hiertoe den moed niet. Ik was in de bergen ook nooit in de gelegenheid geweest een leergang in de beleefdheid of in de goede zeden te volgen. Ik kwam terug aan den voet van de rots en wachtte af wat gebeuren zou.

Zij zal niet lang meer hierblijven, dacht ik. Zij zwemt nog een paar maal uit, kleedt zich dan aan en gaat naar huis.

En ik herinnerde mij den waardigen Pater Sisois en den biechtvader van het klooster, Grigorios, die mij zoo dikwijls aangeraden hadden alle verleiding, vooral deze van het zwakke geslacht te vermijden.

Moest nu haar nachtelijk bad lang duren? Hoe zou ik hier vandaan komen zonder dat zij mij opmerkte? Om naar mijn kudde, waarover ik mij stilaan meer en meer begon te bekommeren, terug te gaan moest ik niet ver van waar zij baadde voorbijgaan, ofwel, om dat te vermijden - zij mocht mij in geen geval opmerken - moest ik met mijn kleederen in het water duiken, in tegenovergestelde richting wegzwemmen en langs een grooten omweg mijn dieren bereiken. Dit vergde een uur en meer, zoolang mocht ik mijn kudde niet alleen laten.

Er bleef mij iets over dan te wachten. Ik hield den adem in om haar mijn aanwezigheid niet te verraden. Ik voelde mij totaal onschuldig en dat suste mijn geweten. Maar niettegenstaande dat kreeg de nieuwsgierigheid de bovenhand... Ik klauterde heel voorzichtig terug op de rotspunt en verborg me achter een struik: ik leunde lichtjes naar voor om het zwemmende meisje te zien.

Als een wonder, als in een droom staarde ik haar aan. Zij had zich al zwemmende enkele meters uit de baai verwijderd den rug naar mij toegekeerd. Ik zag met wellust haar donkerglanzend haar, haar hals, haar melkwitte schouders, haar fijngeciseleerde armen, dit alles leek een sprookje in den glans van de lichtende stralen der volle maan. Ik bewonderde haar mooigevormde heupen, haar kuiten, haar voeten; het geheel in een zeldzaam spel van licht en schaduw in den dans van de fonkelende waterdeining. Haar boezem zag ik niet maar ik benijdde de golven die hem streelden. Een heerlijke droom die op het water weggleed. Ik leefde als in een heilige extase. Rondom mij zonk al het aardsche weg.

Ik herinner me nu niet meer of in mij plotseling den wensch opkwam haar om hulp te hooren roepen bij het zien van een groote visch of iets dergelijks. In elk geval kon ik niet genoeg naar dit zwemmend droombeeld kijken. Ik begon te twijfelen, zou ik in het water duiken en mij langs den landweg in tegenovergestelde richting verwijderen? Of zou ik hier blijven en verder van het verrukkend schouwspel genieten? Eensklaps riep het geblaat van het geitje me in de ruwe wereld der werkelijkheid terug.

Dat had ik toch nooit verwacht. Mij viel het niet zwaar rustig te blijven, maar de vierbeenige Moschula kon ik op den duur het zwijgen niet meer opleggen. De onbekende dief had wel het belletje maar niet haar tong meegenomen. Ik wist niet wat ik doen moest. Van de methode van het knevelen die bij menschen toegepast wordt wist ik toen nog niets. En, had ik er iets van af geweten dan had ik er waarschijnlijk niet aan gedacht. Buiten mezelf van ontroering liep ik naar den struik waaraan het vastgebonden stond. Ik wilde het met den handpalm den muil toehouden om het geblaat te beletten. Ik dacht er niet aan dat het meisje mij gemakkelijk ontdekken kon vooraleer ik de geit bereikte, al kwam ik zoo voorzichtig mogelijk uit mijn schuilplaats te voorschijn. Ook was ik om het leven van het dier bekommerd. De strik waarmee ik het aan den struik vastgebonden had was veel te kort. Hoe gemakkelijk kon hij zich bij de onrust van het kleine schepsel rond den nek verwikkelen en het wurgen.

Ik weet niet of het badende meisje, de geit gehoord had. Maar zelfs indien zij ze gehoord had, was daar iets ongewoons aan? Waarom zou ik bang geweest zijn? Als een zwemmer, die nog nooit zoover van het strand af geweest is, het geluid van een dier hoort is dat toch niets buitengewoons! Maar op het oogenblik dat ik over de spits van de rots kroop kon de katastroof gebeuren. Het jonge meisje - al had zij ja dan neen de stem van het dier gehoord - bemerkte mijn donkere schaduw tusschen de struiken op de rots en gaf een half onderdrukte gil uit angst.

Mij beving een ijzige schrik maar ook een onbeschrijflijke zorg. Dat had ik niet gewild. Mijn knieën beefden en ik riep. ‘Wees niet bang... Ik doe je geen kwaad...’

Ik beraadslaagde: moest ik haar ter hulp snellen - want door de angst kon haar gemakkelijk in het water wat overkomen - of zou ik snel op de vlucht slaan?

In de verte kwam bij toeval langzaam een roeiboot uit het labyrint der talrijke bochten aangevaren. Deze verschijning in plaats van het meisje gerust te stellen jaagde haar nog meer schrik op het lijf.

Een gillende kreet doorboorde de maanklare nacht. Op hetzelfde oogenblik zag ik hoe zij onderdook en in de golven verdween.

Ik moest handelen. De boot was nog tamelijk ver verwij-

derd van de plaats waar zij ondergegaan was. Het was ook een vraagteeken of men het voorval opgemerkt hd. In duiksprong stortte ik mij van de rotspunt in het water. Ik had hier dikwijls zelf gezwommen en wist nauwkeurig dat de diepte van de zee op deze plaats meer dan twee menschenlengten bedroeg, steenen lagen er niet en er kon me dus niets overkomen. Snel kwam ik aan de oppervlakte van den zeespiegel terug. Ik wist dat er in deze omgeving verscheidene kleine draaikolken waren die ook een geoefend zwemmer konden verslinden indien het hem aan de noodige tegenwoordigheid van geest ontbrak. Met enkele krachtige slagen was ik in haar nabijheid.

Ik kon duidelijk zien hoe zij op den zeebodem met den dood worstelde. Ik dook onder, nam haar vast en zwom naar de oppervlakte terug. Ik hield haar met den linkerarm omvat en voelde haar zwakke adenhaling op mijn wang. God zij dank, het was dus nog niet te laat. Ik slaagde erin haar met een krachtigen ruk op mijn rug te krijgen. Zwemmend met rechterarm en beide voeten naderde ik het strand. Mijn krachten schenen verdubbeld. Ik dacht aan niets anders dan haar leven te redden. Geen zondige bedoeling was op dit oogenblik in mijn hart.

Nooit zal ik het zachte aanvoelen van dit reine meisjeslichaam vergeten, ...enkele oogenblikken zonneschijn in mijn anders zoo onzinnig leven. Alles was voor mij als een sprookje en een droom. Welk verschil tusschen dit kontakt en de omarmingen en liefkozingen der gemeene wereld! De op mij rustende last was voor mijn ziel een verlichting zooals ik tot nu toe nog niet ondervonden had. Met mijn eigen handen had ik bezit genomen van een droom die - spijtig genoeg - zooals alle droomen slechts een droom bleef.

Moschula was gered. Zij behield het leven. Ik heb haar nooit terug gezien, ik weet ook niet wat er uit haar geworden is. Dat is me tenslotte ook om 't even, want ze is thans voor mij niets anders meer dan een gewone Evasdochter zooals alle vrouwen.

Ik had echter een losprijs voor haar leven moeten betalen. Zooals ik het gevreesd had vond mijn kleine lievelingsgeit daadwerkelijk den dood door verstikking in den strik waarmee ik ze vastgebonden had. Dit ontstemde me niet zoo zeer, want het meisje was dit offer wel waard.

Met de financieele ondersteuning der monniken bezocht ik enkele instellingen van hooger onderwijs. Men verwachtte dat

ik een geestelijke zou worden. Ik werd echter rechtsgeleerde wat geen verwondering wekte daar ik o.a. twee scholen voor opleiding van geestelijken met goed gevolg doorloopen had.

Was het misschien dit avontuur - éénig in zijn soort - de droomerige herinnering aan het badende meisje, dat mij belette clericus te worden? Ik geloof het niet want juist deze herinnering had er mij moeten toe drijven de monnikskap te dragen, want dan was mijn 'droom bij de golven' waarschijnlijk mijn schoonste levensdroom gebleven.

Alexandros Papadiamandis (Athene)
(Vertaling van Joris De Graeve.)

Geloovigen, leest Andre Gide.

André Gide heeft zijn levensleus vastgelegd op twintigjarigen leeftijd, toen het puritanisme nog als een dierenriem rond hem gespannen was en hij overmoedig verklaarde: 'Il faut tout représenter!' ALLES was de eerste vereischte, het was de uitdrukking van zijn absolutisme, van zijn onvoldaanheid met het halfslachtige. VOORSTELLEN was de aanvullende noodzakelijkheid. Geen sprake van alles te 'zijn', wel van alles voor te stellen. Het philosophisch vertrekpunt van André Gide is immers Goethe geweest, Goethe die schrijft: 'Stirb und Werde...', Goethe die nog beminde op tachtigjarigen ouderdom en de sereniteit van Socrates vereenigde met het vitalisme van den romantikus.

'Zijn' veronderstelt eenheid, afbakening, beperking. Wie 'is' blijft, daarom veronderstelt 'zijn' ook stilstand. Wie 'is' groeit niet, tenzij in zichzelve. Wat de mensch op twintigen op zestigjarigen leeftijd van zichzelven onderscheidt, is slechts uiterlijk: physiologische stoornissen of psychologische verrijping, maar nimmer essentieele wijzigingen. De mensch blijft gelijk aan zich zelf en dit sluit de idee van den vooruitgang uit, want alleen de verschijningsvormen verbeteren of versleckten. Wat van de ziel is, verandert nooit, omdat het streng gedetermineerd is in den cirkel van zichzelf.

Heel de tragiek - en wellicht heel de grootheid - van André Gide ligt in de ontkenning van deze waarheid. Zijn bestaan is niets meer geweest dan een opstand en een nederlaag tegen-

over de eenheid, die de ziel ons oplegt. André Gide heeft zich van alle banden losgerukt, ten einde niemands overwicht te ondergaan, maar dit geschiedde om des te vrijer zichzelf weg te schenken aan het noodlot. Hij wou ten allen tijde ‘disponibel’ zijn voor het leven en klaar om het te aanvaarden. Zijn individualisme ontstaat uit een zeer bijzondere interpretatie van het Evangeliewoord: ‘Wie zijn leven om Mij zal verliezen, zal het gewonnen hebben.’ Maar kon hij zich losmaken van zijn diepste wezen, zooals hij zich bevrijdde van conventie's en vooroordeelen?

De kritiek van Gide's boodschap ligt in deze standname tegenover het ‘zijn’, in dit onverschrokken individualisme van den mensch, die zoekt en beweert te vinden in het veelzijdige, ten koste van het ééne en het omschrevene. Want de volharding van André Gide wordt gekenmerkt door een doorloopend verraad tegenover het oude en een onvermoeide toetreding tot het nieuwe, door een onbekwaamheid om door te drijven, maar een bewonderenswaardigen moed om te herbeginnen. Zijn aard is zoo, dat hij niet trouw en aandachtig de webben van één rag kan uitspinnen. Hij kan zich niet vastklampen aan één geloof, niet strijden voor één ideaal, niet droomen van één paradijs: zijn eenig ideaal ligt in de veelzijdigheid van het verbijzonderd bestaan; zijn eenig paradjjs is het duizendvoudige leven. Hij kiest nimmer, omdat de verkiezing van ééne zaak boven de Andere hem van de andere berooft. Hij kent slechts de volharding van het veelzijdige en kiest geen baan, waarop hij zich koppig en roekeloos verder waagt, tenzij het heele wegennet. Hij begeert immers het AL en niet het EENE!

Daarom houdt hij ook niet van het eeuwige. Hij houdt van de dingen, in de mate dat hij ze afzweren kan. Hij weet welk overwicht een al te trouwe vriend, een al te sympathiek oponthoud, een al te zware passie, op den willoozen mensch uitoefenen kan. Het volstaat hem ééne zaak - een liefde, den roem, de fortuin - te bezitten, om haar te haten. Hij haat afspraken die binden en boordknoopjes die spannen. André Gide wil vrij blijven, dat beteekent voor hem: alles bezitten en door niets bezeten worden, tenzij op het exaltisch moment van het genot.

Hij zoekt geen ontroeringen, hij wenscht vervoering van de zinnen. ‘Les Nourritures Terrestres’ is een samenloop van gewaarwordingen, ‘L'Immoraliste’ is de overgang van een ziel, die gevoed wordt door beschouwingen, naar een lichaam,

dat geprikkeld wordt door sensatie's. Gide zoekt het impressionistisch-vluchtige, zijn leven is een aaneenschakeling van overgangen, het genot vindt hij in de gedurige vernieuwing van zijn gewaarwordingen.

Daarom wilden zijn eerste werken een reactie zijn op de onaardsche, ijle woordkunst der symbolisten. Met ‘Les Nourritures Terrestres’ verdedigt André Gide de rechten van de zinnen in de Fransche literatuur; meer, hij zoekt door de overgave aan de zinnelijkheid allen tweespalt in het menschelijk hart uit te roeien: van een literair probleem maakt hij een ethisch probleem. Het is de pantheïstische oplossing, die hij ontdekt in Algiers.

Juist omdat André Gide die kentering met zulke intensiteit in het eigen bestaan beleefd heeft, verkrijgt ze ook zulk hartstochtelijk aspect in zijn kunst. Gide's kunst lijdt immers aan verbeelding, heel zijn werk is gesublimeerde autobiographie. Daarom vinden wij evenveel in zijn romans, als in zijn dagboek de opeenvolgende phazen uit zijn leven terug.

Eerst zijn jeugd, die hij doorbrengt onder de strenge voogdij van een kalvinistische moeder, bezwaard met de vroege kennis van het kwaad, opgeheven door de geïdealiseerde liefde voor een verre nicht. Dan de plotse doorbraak, de onweerstaanbare oprisping van heel het sexueel potentieel, dat in zijn binnenste opgehoopt zat en hem naar de levensbeschouwing van ‘Les Nourritures Terrestres’ leidt. Deze volstrekte koersverandering is des te beteekenisvoller voor Gide, daar zij hem de onthulling en - wat meer is - de aanvaarding brengt van zijn homosexueele aandriften. Hij gaat zijn persoonlijkheid weleens identificeren met die bijzondere vorming van zijn gestel. In zekere mate laat zijn werk zich zelfs bepalen - of ten minste fel verlichten - door die driften. Zal hij zich niet hoofdzakelijk richten tot jonge menschen, zal hij niet steeds op angstwekkende wijze zijn helden laten schommelen tusschen normale en abnormale liefde, zal hij niet één zijner werken schrijven om de rechten van den homosexueel te verdedigen? Wat die abnormale aanleg hem in alle geval bijbrengt, is het scherp bewustzijn, dat hij niet gevormd is gelijk de anderen en dat hij op het belangrijke gebied der liefde bewogen wordt door driften, die de anderen verdorven noemen en die zij veroordeelen.

Op die wijze laat de heidensche oplossing, die André Gide in 1893 met ‘Les Nourritures Terrestres’ voor de dualiteit van het leven aangeeft, zich verstaan. Het is de reactie van een

domosexueele natuurwet met al wat dit begrip aan gewaagdheid en afstooting inhoudt - op den strengen geest van puritanisme, die sedert ontelbare generatie's in zijn bloed aanwezig is. André Gide zoekt de zuivere exaltatie der zinnen, niet alleen op sexueel, maar op alle wereldlijke gebieden. Het is de vergoddelijking van den oneindigen stroom genoegens, die het leven ons schenken kan en die gaan van een sidderenden tocht door de groene velden van Normandië tot de uitputtende exaltatie's in de kroegen van Algiers.

Maar André Gide ankert nimmer vast. De terugkeer te Parijs, de dood van zijn moeder, het huwelijk met de diep-godsdienstige Emmanuèle R..., brengen een nieuwe mystische strooming teweeg. Twintig jaar later zal hetzelfde hem gebeuren bij de aanschouwing van de gruwelen, die de eerste wereldoorlog over de menschheid stort. En wanneer zijn kinderloos gebleven vrouw in 1938 overlijdt, is hij ten prooi aan denzelfden nieuwen opgang naar godsdienstigheid en geestelijke koncentratie.

Hij legt heel den droesen van zijn onuitroeibare, kalvinistische geaardheid vast in een werk dat verschijnt in 1909 en één der meesterwerken van de Fransche letterkunde uitmaakt: ‘La Porte Etroite’.

Is er iets meer dan zinnelijkheid? vraagt André Gide zich af. Is er geen aspiratie in de menschelijke ziel aanwezig, die naar zuiverheid vraagt, hetgeen outhouding en offer beteekent? De mensch wil paroxysme. Maar zoekt hij de uitputting van zijn vermogens alleen in de zinnelijke voldoening? En André Gide schrijft het boek, dat brandt gelijk een woestijn, dat een barre zandvlakte is, zonder vreugde, zonder rust, zonder geluk, alleen gevuld met een zwellend, onuitsprekelijk verlangen naar het hoogste, naar het absolute, naar God...

Het wordt een stug boek, klassiek van vorm, wonderschoon van taal, maar Noorsch van inspiratie. Gide draagt immers de sporen van zijn Normandische afkomst en van het Germaansch protestantisme in zich. Zooals hen is hij de onvermoeide zoeker van den Geest. Hij zoekt dat plan waarop de mensch aan zijn lichaam ontsnapt, om alleen ziel, alleen vernietigingsverlangen, alleen liefde tot God te worden.

En zie, op het oogenblik dat Alissa - de tragische heldin van het boek - voor den dood en meteen voor haar God staat, wijkt zij achteruit en slaat de angel van den twijfel opnieuw in haar hart. Verwarring en onrust buitelen over haar heen, omprangen één oogenblik haar zelf-gemarteld hart, verzwinden dan

plots in het groote onbekende dat haar omvalt. Wie zal zeggen waar de oplossing van het levensraadsel ligt? Zinnelijkheid? Spiritualiteit? Nemen? Geven? Gide besluit niet... Hij kan slechts oproepen, niet stilleggen.

Zoo draait en keert André Gide zich in het enge bed van zijn onzekerheden. Nu holt hij uitzinnig naar de prikkelende extasen van het vleesch, en van de zon, en van de aarde; dan hurkt hij koortsachtig aan de sponde van een doode en verlangt en roept op het absolute, dat zijn enge geest niet omvatten kan... en weer laat varen... Hij wil Alles en Alles is niet te bereiken. Wat hij bezit, doet hem naar nieuwe bezittingen reikhalzen; wat hij verovert, stemt hem droef en drijft hem naar nieuwe veroveringen. Hij is de eeuwig-onverzadigbare, immer bereid om de vlucht van Icarus te hernemen, maar tragisch vastgeklonken aan het onleschbare van zijn dorst.

Zoo werkt hij de bittere onvoldaanheid van Madame Bovary om, tot een systeem. Hij wordt de verpersoonlijking van de onrust. Zijn moe gelaat draagt de sporen van uitzinnige extasen en diepvretende vertwijfeling. André Gide wordt de auteur die nimmer besluit; het kunstwerk gebruikt hij als de wonderschoone projectie van de troebelen, die in zijn binnenste woelen. Hij wordt de ongeëvenaarde woordkunstenaar, die met verbluffende intelligentie en Franschen zin voor maat de diepste geheimen van zijn personages blootlegt, maar slechts twijfel, schommeling van deugd naar zonde, vlucht voor de konsekwenties van het Eéne, uitdrukt. Zoo groeit André Gide uit tot den demon van de moderne letterkunde, de esthetieker die schrijft: C'est avec les bons sentiments qu'on fait la mauvaise littérature,' de schepper van Ménalque in 'L'Immoraliste' en van Saül in het gelijknamige tooneelspel.

'Gide désire séduire, conquérir peu à peu une âme, entrer en elle, y agir. On sent dans son amitié le désir d'une possession intellectuelle absolue', beweert Leon-Pierre Quint van den mensch. Hetzelfde mag van den schrijver gezegd worden. Gide misprijst de boeken die men doorbladert gelijk een prentenalbum en achteloos terzijde legt. Hij wil invloed krijgen op het karakter van den lezer, hij klampt zich vast en werkt zich in. Hij wil dat het leven van zijn personages eerst aanvangt, wanneer de lezer het boek gesloten heeft, daarom belaadt hij zijn helden met den last van eigen twijfels en folteringen, om er den lezer op zijn beurt mee te beladen. André Gide is demonisch, omdat hij de

onrust wekt, diep in het moerassige onderbewuste van den bourgeois en van dengene die de waarheid in pacht heeft. Hij sust niet, predikt geen verzaking aan, leidt naar geen haven. Integeneel, hij wil opwakkeren, ontvankelijk maken voor het duizendvoudige, voorbereiden tot de reis. ‘Vertrekken’ is het magische woord, ‘aankomen en rusten’ is de verdoemenis.

Hij aanvaardt geen doelstellingen en geen principes meer. Alleen de hevigheid van het innerlijk vuur heeft waarde, niet de dingen waarheen die vurigheid stuwt. Gide houdt meer van den dorst, dan van het lesschen, meer van het zoeken - dat leven is - dan van het vinden - dat dood beteekent.

‘Je t'apprendrai la ferveur, o Nathanael...’

Hij wil in het hart van zijn lezers het verlangen wekken naar een àndere vreugde, een àndere liefde en een ànder geluk, dan dit van hun kaste, opvoeding en milieu. Vooral de jeugd wil hij onttrekken aan de enggeestigheid en de burgerlijkheid van hun familie.

‘Families, je vous hais!’

Hij is de meester, die onvermoeid nieuwe volgelingen aanwerft en ze uitzendt naar de duizend mogelijkheden van de in vier windstreken. Hij is de rustelooze, die de gezapigen en de lauwen met zijn onrust belaadt en ze in de barre woestijnen van het zoeken jaagt. Boven al is hij de verdoemde, die niet huichelen kan en liever verderft dan vleit.

Wij moeten André Gide lezen. Niet omdat hij tot degenen behoort, die men onvoorwaardelijk aanvaardt. Dat heeft hij ook niet gezocht.

Maar omdat hij losmaakt van de zelfgenoegzaamheid en de passielooze rust. Omdat hij angstig maakt voor het mysterie en de oogen opent voor de woestijnen en de bronnen in het eigen wezen. Hij verbrijzelt de vergulde afsluitingen, die de hoogmoed of de onwetendheid rond ons gespannen hebben. Hij gaat de burgerlijke zekerheden te keer en stelt den roekeloozen treklust der jongeren in de plaats. Hij haat zekerheden en misprijst vooroordeelen.

Hij onthult onvermoede mogelijkheden. Hij irriteert den zinnelijke met de blootlegging van zijn onbewusten drang naar zuiverheid, hij troebleert den geestelijke met de opwakkering van zijn zinnelijkheid. Don Juan doet hij aan zijn sexe twijfelen en Christus aan zijn kruis. Maar hij schept leven en dat is de hoofdzaak!

Geloovigen van alle slag moeten hem lezen. Zij zullen aan

hem het lemmet van hun geloof scherpen. Zij zullen door hem voor de essentie van hun overtuiging geplaatst worden. Hij zal hun onthullen om welke redenen hun geloof misschien niet juist is. Want hij geeft niet het Eéne, maar het Al, en dat Al bevat evenveel de negatie als de goedkeuring van wat zij denken.

En de geloovigen van onzen tijd hebben dien twijfel noodig. Alleen wanneer de katholiek aan zijn God leert twijfelen en de kommunist aan zijn ideaal, zullen zij lijden voor hun gedachten. Nu is de godsdienst, zooals het idealisme, ontaard tot werveloos verbalisme. In het leven van den katholiek heeft een potsierlijk gebarenspel de verschrikkelijke idee van het Godsbestaan vervangen; zooals het verlangen naar een betere menschheid door de huidige politiekers omgezet werd in kleinzielig en krakeelend partijbelang. Maar de onrust in het hart van den geloovige is gelijk de vuurdoop der antieken.

'Education, c'est délivrance', schrijft André Gide. En waarvan moet de mensch zich bevrijden, tenzij van het zelfgenoegzame, het passielooze en het onoprechte? Daarom is het werk van André Gide gelijk aan de Inferno, waardoor Dante met ontzetting schreed, toen hij de gelukzalige Beatrice tegemoet stapte. Het schept nieuwe en vreemde zuiverheden in ons, het loutert en bevrijdt ons. Daarom is het goed.

De valsche geloovigen zullen in het moeras van den Gidiaanschen twijfel ten ondergaan en het schouwtooneel niet langer overlasten met hun bombast en hun huichelspel. De ware geloovigen - zeldzaam zijn zij, maar sterk - zullen langs de duizend mogelijkheden, die Gide's onzekerheid belicht, de ééne richtsnoer van hun essentie ontdekken.

Hem zullen zij wellicht terzijde leggen, omdat hij den weg gewezen heeft, maar niet opgegaan is. Uit zijn voorbeeld zullen zij leeren, dat het Eeuwige zich niet verschalken laat. Zij zullen hem, in hun roes van overwinnaars, voorbijstappen en brandmerken: armzalige peuteraar aan het kalvinistisch geloof van zijn voorouders. Want hoe intens zijn begeerte naar pantheïstische zinnenvreugde ook mag geweest zijn, het ingevreten kalvinisme heeft hij nooit volledig kunnen afzweren. En uit den smartelijken kamp van beiden is zijn ongeneesbare, bittere onrust ontstaan.

Heil dengene, die aan de vurigheid van deze - de Gidiaansche - onrust, de diepste roerselen van zijn onvervangbaar 'Zijn' heeft leeren bevroeden en aanvaarden.

Jan Walravens.

‘Tine van Berken’. Tooneelstuk door Johan Daisne.

Op 19 Februari werd in den K.N.S.-Gent voor de derde maal een tooneelstuk van Johan Daisne gecreëerd. Ditmaal echter werd de vertolking waargenomen door de tooneelvereeniging van de N.S.G. (Nationale Studentengroepeering) van de Gentsche Alma Mater. Deze avond had dan ook een zeer speciale beteekenis. Waar we eenerzijds de uiting van een degelijken heropbloei van de kultureele actie van het studentenleven mochten bewonderen met al haar gunstige complementen als kameraadschapsgeest, verstandhouding in kunstverbroedering, e.d., hadden we anderzijds de gelegenheid een ander aspect van Daisne's cyclus tooneelstukken ‘Liefde een schepping van vergoding’ te smaken.

Het werk van Johan Daisne, ‘Tine van Berken’, schijnt als speciaal geschreven te zijn voor opvoering door studentenvereenigingen. Het romantisch motief is ingeschakeld in het kader van de normaalschool (kweekschool). Waar in de andere tooneelstukken van Daisne de belevenis van droom en realiteit met een tikje onaardsch leven innig verbonden is, werd in ‘Tine van Berken’ meer nadruk gelegd op ‘werkelijke’ liefde, al is deze dan ook uit beide polen, esthetica en ethica, tot een daadwerkelijk ‘iets’ gesublimeerd. Zulks verleent aan het stuk,

naast al het sentimenteele, een sterk realistischen ondergrond, zoodat we hier tot een echt dynamisch geheel komen.

Het talrijk opgekomen publiek heeft dan ook dit werk niet als ‘gedurfd’ kunnen classificeeren, al schijnt ons de tooneeltechniek van Daisne gewaagd en revolutionnair, en zulks geenszins in pejoratieven zin. We wisten reeds dat onze Gentsche dichter niet aarzelde om met normatieve gebruiken ende costuymen te breken. Nu echter heeft hij de lijn, wellicht ‘zijn’ lijn, niettegenstaande veel afwijzende kritiek, verder doorgetrokken.

De inhoud was zooals steeds van een ‘hyper’-modern soort. Misschien wat tendentieus en didactisch, doordat de auteur een Nederlandsche letterkundige uit de vergetelheid heeft willen op den voorgrond brengen. Dit spruit voort uit een zeer subjectieve vereering van den schrijver voor Tine van Berken. We schrijven subjectief en houden er aan even op te merken, dat geheel het stuk een uitgesproken persoonlijk karakter draagt. Doorloopend zien en hooren we Daisne onder den vorm van het hoofdfiguur. Dr. Henri van Erlevoort: nu eens als leeraar, dan weer als dichter en last not least als mensch. Het tooneelwerk is dan ook een zuiver autobiographisch oeuvre. Een verwijt?... Eigenlijk niet, want is per slot van rekening elk litterair voortbrengsel geen autobiographie, maar dan in haar breedste beteekenis?

Laat ons nu even den draad van het tooneelstuk uitspinnen:

Dr. van Erlevoort is een jong leeraar in Nederlandsche letterkunde aan de kweekschool te Amsterdam. Hij koestert een geestelijke liefde voor Tine van Berken, een reeds lang overleden romancière. In eenzaamheid, terend op zijn zg. esthetische, reine en verheven liefde, leeft hij zijn vrijgezellenbestaan. Zijn vriend Dubois, leeraar in psychologie, zelf gelukkig gehuwd, tracht hem tot een huweijk te bewegen. Tusschen die twee hoofdfiguren worden diepzinnige discutie's gevoerd over de mogelijkheid om de abstracte gevoelens, als esthetische liefde, met als grondslag de schoonheid, aan de ethische, geschraagd of liever gebouwd op goedheid tot een ‘daad’ te combineeren. Dubois betoogt de mogelijkheid hiervan. Van Erlevoort moet echter zijn hoogere platonische beschouwing in zijn diepste innerlijk zelf verwerken. In één van zijn lessen hooren we hem zijn leerlingen over Tine Van Berken toespreken. In zijn stem trilt zijn teeder gevoel door. (Heerlijk oogenblik.)

Voor één zijner leerlingen, Anne-Marie Tuinstra, koestert hij een sentimenteel verlangen. Hij denkt zich echter té oud om zich met haar te engageeren. Dit vertrouwt hij zijn vriend Dubois toe, die hem van het tegendeel tracht te overtuigen.

Zekeren dag heeft van Erlevoort, met het oog op het schrijven van een essay over Tine van Berken, een afspraak met een aantal jeugdvrienden van deze schrijfster. Deze oude lui vermoeden echter bij hem meer dan litteraire belangstelling en houden hem, in zijn eigen voordeel, een zeer onromantisch beeld voor van hun jeugdvriendin. Diep ontgoocheld dwaalt van Erlevoort door den avond en zoekt het huis op waar Tine van Berken heeft gewoond. Hij belt aan en tot zijn verwondering schijnt daar Anne-Marie te wonen. Het is iets als een goddelijk toeval. Hij treedt binnen en maakt kennis met haar vriendelijken vader. En in dit huis vindt hij de idyllische atmosfeer van Tine's werken: knusse gezelligheid, warme liefde en een ontroerende genegenheid.

Het leven gaat voort. Van Erlevoort tracht zijn gevoelens voor Anne-Marie te ontveinzen, terwijl in haar hart een diepe liefde voor haar leeraar ontspruit.

Tijdens een Kerstrevue van de leerlingen van de kweekschool zal in een sketch een bladzijde uit Tine van Berken's werk opgevoerd worden. Door een ongelukkig(!) toeval worden in dit feest Van Erlevoort en Anne-Marie tot elkaar gebracht.

Het stuk eindigt terwijl ze beiden, als in een sprookje, den Lentewals dansen.

Het geheel een knap tooneelstuk; logisch op- en uitgebouwd; vlotte, gezellige en interessante conversatie; innige, diepaangrijpende effecten. De vertolking zouden we in één woord prachtig willen noemen. We bekennen het eerlijk, dat we bij het hooren dat deze creatie door dilettanten zou opgevoerd worden eenigszins bevreesd waren. Deze dilettanten, in de beteekenis van het meest gunstige... à la Schopenhauer, hebben zich echter op meer dan behoorlijke wijze van hun taak gekweten. We vernoemen in het bijzonder het zeer talentvol optreden van de heeren A. Waterschoot, Paul Van de Velde en Willy Hegman en de juffrouwen Hilda De Meulemeester en Georgette De Rycke. Ook de andere spelers brachten gaaf en verzorgd spel.

De regie van het stuk werd verzorgd door den auteur zelf en André Waterschoot, met de vriendelijke medewerking van Michel Van Vlaenderen en Frans Roggen. We vermoeden ech-

ter, dat Daisne het grootste aandeel had als regisseur, zoodat we hem hier weer op een ander plan aan het werk hebben gezien - werk, dat hij ten andere 'af' en 'degelijk' heeft voltooid.

Een bijzonder lofwoord verdient de stemmige, aangepaste muziekuitvoering, die op merkwaardige wijze bijdroeg om de geheele vertooning tot een climax op te voeren.

Wat ons in dit stuk vooral heeft ontroerd is het jonge en frissche van den inhoud, het rustige en intieme van de uitvoering, het uitzonderlijk optimistische van het geheel en het diepmenschelijk tasten en zoeken naar het subliem geluk, dat de essentieele kern van dit werk uitmaakt.

Rik Lanckrock.

Boekentafel.

J. Spillmann, S.J.: 'De Goudzoekers'. Naar het Duitsch. Uitgave: Goede Pers. - N.V. Altiora, Averbode, 1945. 100 bldz. lng. 25 frank.

Het elfde boek van de reeks 'Uit verre Landen' is een keurig heruitgegeven missieverhaal, dat door R. Demoen prachtig geïllustreerd werd. Het is spannend en vlot geschreven, met een sterk idealistische strekking. Het vormt samen met de vorige vertalingen van den Zwitscherschen Jezuiet een reeks van onze mooiste missie- en reisverhalen, die in geen enkele jeugdboekerij zou mogen ontbreken. Ware helden, zooals die uit het boek, begeesteren onze jeugd en wekken ze op tot het edelmoedige en het heldhaftige- Ook volwassenen zullen dit werkje graag lezen.

A.D.L.

A. Huonder, S.J.: 'Gil en Blas'. Vertaald uit het Duitsch door Fr. Verachtert. Uitgave: Goede Pers. - N.V. Altiora, Averbode, 1945. 100 bldz. lng. 25 frank.

In dit twaalfde boek van de jeugdreeks 'Uit verre Landen', een mooie heruitgave, puik geïllustreerd door R. Demoen, volgen wij met 2 Spaansche zeejongens de beroemde vaart van Magellaan rond de wereld mede; rijk aan avonturen, vreeselijke lotgevallen en ontzettende moeilijkheden. Dit werkje is uitermate spannend; de vertaling van Verachtert vlot en flink. Warm aanbevolen.

A.D.L.

Robert Vlaemynck: 'En Morgen...'. Uitgave: Goede Pers. - N.V. Altiora, Averbode, 1945. 128 bldz. lng. 22 fr.

Een debuut van een jong Oostvlaming in een keurige uitgave. Een eenvoudig gegeven uit het jong arbeidersleven. Zeker had het onderwerp tot een stralender bewerking aanleiding kunnen geven, toch merken we hier en daar een bescheiden talent. En in de eerste blz. doet schrijver het uiterst goed. Verder verslapt het verhaal (een roman is het niet geworden) en geeft een gevoel van vermoeiïng, ten gevolge van de talrijke herhalingen, psychologische spitsvondigheden en allerlei beschouwingen. 75 blz. zouden ruim volstaan hebben. Wanneer Vlaemynck het essentieele zal inzien en nog pregnanter schrijft, mogen wij heel zeker goed werk van hern verwachten. Boek voor de rijpere jeugd.

A.D.L.

Da nobis pacem....

MELCHIOR KUNDER komt niet meer in de kerk.

Melchior Kunder. De man die heereboert op de Roothoeve. Vijftien hectaren wijd en goed land. Hij komt niet meer in onze kerk, en daar spreken de menschen schande van in het dorp.

D'er zijn er die beweren dat zij weten waarom hij dat gelaten heeft.

Ook onze oude grijze pastoor, de goede herder, want hij schuddebolt over het geval en zegt: 'Hij heeft ongelijk.'

Anders was Kunder nochtans in den kerkraad en ingeschreven in God weet hoeveel andere kristelijke genootschappen.

Uit zijn stam werden mannen met kristelijke vuisten geboren. Een voorvader van hem, Christiaan Franciscus Kunder, is doodgestoken in den boerenkrijg te Overmere, waar nu dat standbeeld prijkt, en één van zijn ooms, Paulus Ludovicus Kunder heeft met zijn bloed den grond van Castelfiardo gewijd.... God hebbe hun ziel.....

Maar Melchior blijft nu weg uit de kerk. Nu met den oorlog....

Den zondagvoornoen treuzelt hij elken keer den kant van Korenges bosschen op. Wijdbeens en sterk. Een man als een

levende anaal uit de geschiedenis van zijn voorgeslacht, die vechters waren en dijkebouwers langs de Schelde, en die het land vruchtbaar hebben gekeerd, vele jaren her.

Gaat hij bidden den zondagvoormiddag?

Ik weet het niet en de oude boomen vertellen het niet verder, zooals de menschen dat zouden doen....

Maar hij gaat niet naar de kerk zooals dat hoort.... en dat is zoo gekomen....

Verleden jaar. Met den herfst. Het was toen het derde oorlogsjaar.

Het regende reeds den godganschen dag. Zoo van dien fijnen, killen motregen. En d'er was ook al wind die de bronzen saplooze blaren voor 't eerst weer rijzen deed. Vroeg viel de avond in.

En toen kwam plots een schamele schaduw van een vrouw op die groote Roothoeve aan. Los door het Root heen was ze komen stappen. Los door dien klammen regen en dien jongen wind. Ze was mager, en moe, en nat, en modderig.

En dan zat ze een pooske achter den Leuvenschen kachel zich uit te warmen. Zoo'n schamel hoopken mensch.

Ze kenden haar wel, daar op de Roothoeve. Van den kant van het dorp was ze ergens en Beerend Tjanne werd ze genoemd bij de menschen. Vijf jaar her was haren man verongelukt in den Zavelput in het Rompeland en ze was daar blijven zitten met drie onnoozele schaapkens van kinderen, en toen was kort daarop de oorlog als een afgrijselijk spook ook over dit land gekomen.

Dat wisten ze van haar en dat overpeinsden zij terwijl ze daar zat, als een worm ineengedoken achter die stoof.

En toen heeft ze met een haast stemloos geluid gevraagd, toen Melchior Kunder en zijn vrouw daar alleen met haar zaten.

- ‘Kunt ge me wat verkoopen? Tarwe of rogge en wat eiers voor mijn ziek kind. Ik kan niet veel betalen, dat weet ge wel, maar ik kom ook niet bedelen, ik heb wat geld. Ik heb er me krom voor gewerkt om dat te hebben. Met twee gezonde kinders zit ik en een ziek, en zonder man. Maar ik zou toch graag wat koopen.’

Koopen zei ze? En ze zat daar zoo schamel in die nattige modder dat ze een verslagen en uitgemergeld menschenbeeld geleek.

En toen had Kunder ‘Zoo’ gezegd en zijn vrouw aangekeken. Maar die keek van de werke weg als de honden.

‘Zoo’ zei hij enkel.

Dan viel er een lange stilte. Een lange doodsbange stilte waarin het bleeke beenderige wezen van de vrouw van dien grooten sterken boer naar die dikke boerenvrouw keek. Ze bezag ze zoo smeekvol beiden met haar diepe, blauwe oogen, waaromheen donkere kasten sloten.

En toen was die boerin ook begonnen. Een heele litanie van oorlogsellenden die zij, boeren, te doorworstelen hadden....

En daar stond die groote boer aan het venster. Die groote blok van een boer. Hij stond daar. Onbeweeglijk door het venster naar dien regen te kijken die traag over het hof neerzeeg.

Ze hadden ook miseries deze menschen. Tjanne keek rond in de keuken naar al die nieuwe meubelen, naar al dien welstand. Zoo was dat hier vroeger toch niet geweest? Het wrokte in haar. Wisten zij wat miserie, eigenlijke miserie was?

Zooals zij dat wist ginder in haar huis aan den rand van het dorp.

En daar was dat mensch terug. Die boerin met haar vet rood wezen, met drie blanke eiers in haar eeltige vingers.

Tjanne keek haar wezenloos aan, zoo schijnbaar oud en moe als ze daar stond met oneindig veel droefheid in haar blauwe kijkers.... zooals een geslagen hond, zonder verroeren....

Ze wist verder niet dat ze die eieren aannam, want ze trok haar schrale hand niet terug. De groote groene keuken en de vetroode boerin en die groote boerenblok en de drie stomme eiers, het draaide alles in haar hoofd, onwezenlijk als iets dat in een droom gebeurt...

Melchior Kunder wendde zich af, toen hij dat schamel menschke daar zoo zielig staan zag met die drie eiers....

Had de bliksem plots in zijn erf ingeslagen, zonder onweer, hij zou niet meer geschrokken zijn dan.... wanneer Tjanne

plots die eiers neersmakte tegen den blauwen vloer en waanzinnig wild door de keuken schreeuwde:

- ‘Beesten die ge zijt, weet gij niet dat ik drie kinderen heb en geenen man.... weet gij niet dat wij honger hebben....

Waarom kunt gij mij niet wat tarwe geven en moet ik krepeeren met mijn schaapkens van kinderen?.... Beesten.... gaat gij maar voor den pastoor zitten.... voor ons Heer in de kerk, schijnheilig, en luistert gij maar naar den preek van den pastoor.... bemin uwen naaste als u zelve.... maar als gij daar nog komt, dan kan ik, dan wil ik daar niet meer zitten, neen ik, nooit.... Beesten.’

Smak.

De deur viel dicht.... over het erf liep een vlugge stap, die moe leek en beangstigd.... De kettinghond blafte heesch.... en de regen sijpelde op het dak van de veranda.

Een dichte stilte hing loodzwaar in de sombere keuken, voelbaar en streng was ze die stilte....

Tot plots de boerin loskwam als een wekker in den vroegen morgen en het huis vol ratelde met heel hel geluid.

Maar de boer stond onbeweeglijk voor het groote venster... hij had den kruipenden gang gezien van dat mensch.... tot aan het groote hek.... daar was ze verdwenen.... maar hij volgde haar in gedachten door het Root tot aan haar simpel huizeken bij het oude dorp, en onderwijl overdacht hij wat ze door de keuken geslingerd had, die felle woorden.

Zwaar en vuil was de avond, en de regen pletste onophoudend neer op de verlaten velden en over de lage huizen waar geen licht naar buiten week.... Hoog in de lucht hing het doffe gezoem van de boomenkruinen in den najaarswind en langs den grijzen hemel schoof de lugubere donkerte van meer-zwarte wolken.

Door het zompige Root polste een zware duistere man in de richting waar het dorp inkzwart vlekte.

Hij vocht zich een weg door dit woeste weder en door dezen moerassigen grond. Voorovergebogen vanwege den last

op zijn schouders schreed hij traagzaam en zuchtend voort. Hij leek zwaar, die last, want de man rustte bijwijlen.

Bij het dorp beterde zijn gang en weldra werd het een regelmatig geklop van zijn klompen op de straatsteenen.

Voor een laag, scheef huizeken bleef hij staan als om te rusten. Het avondgebed der kinderen drong tot hem door....

....Geef ons heden ons dagelijksch brood....

Hij stootte brutaal met zijn zware schouders de scheeve deur open en stond in een proper armoedig keukentje met een smal, oud vaal licht.

De kinderen hielden op met bidden en keken met ronde vraagoogen naar dien zwaar beladen grooten vent....

Melchior Kunder, was dat.

Hij stond in dat kleine plaatske, beschaamd en groot. Onhandig zette hij zijn zware vracht neer en schudde de nattigheid van zijn kleeren.

Schuw keek hij naar die vrouw die hij vanmiddag ook gezien had in zijn ruime groote keuken en aan wie zijn vrouw ook miserie had geklaagd. Het was of ze hem nu anders voorkwam, moediger en mooier ook.

Toen sprak hij schor:

‘Ik heb hier van alles wat.... tarwe en een stuk spek, wat eiers en melk voor uw ziek kind.’

Hij keek op en zag een armbloedig bleek ventje naast de stoof in een bedje van zetel en stoel en een blauw kussen liggen.

- ‘Goedenavond’.

Hij stond weer met den houten appel van de klink in zijn ruwe hand.... sterk en groot.

‘Ge moet voor mij niet weg blijven uit de kerk.... ik ga er niet meer heen.... ik hoor daar niet thuis zooals jullie.... Ik bemin mijn naaste niet als mijzelve.... dat heb ik nu gevoeld.... maar als je wat noodig hebt... kom gerust... goeden nacht.’

Sleepend schuurde de deur dicht, en Tjanne legde er weer den zak tegen onderaan, voor den kouden tocht.

Je moet het voor mij niet laten, alsof ze het toch zou ge-

daan hebben. Neen, dat zou ze niet.... dat zou immers niemand die zoo 't bidden noodig heeft als zij en dat van moeder heeft geleerd. Moeder. Wat zou ze verwonderd kijken als ze nu hooren moest dat zij dat gezegd had, misschien zou ze er droef om zijn. Misschien wel....

Sprakeloos stonden ze daar in dat kleine huizeken, de moeder en de kinderen, als was Sinte Marten zelf hier binnen gekomen, echt en waarachtig als een levend mensch.

Dan moest moeder nog eieren bakken en brood snijden met smout, en melk mochten ze drinken inplaats van malt. Maar moeder was wonderlijk verstrooid bij al dat festijn.

Laat in den avond werd het avondgebed voortgebeden.

‘Voor Sint Elooi, dat hij onze dieren en onze vruchten beschermt.’

- ‘Wees gegroet....’
‘Voor onze overleden familieleden en kennissen.’
- ‘Wees gegroet....’
‘Voor vader.’
- ‘Wees gegroet....’
‘Voor den vrede.’
- ‘Wees gegroet....’
‘Voor de ziel van den mensch die ons eten bracht’.
- ‘Wees gegroet....’

Zoo is het gekomen dat Melchior Kunder niet meer in de kerk komt en dat de menschen er schande van spreken.

Tjanne heeft hem weleens gezegd, een zondagvoormiddag dat hij naar Korenges bosschen trok om het zoo niet op te nemen, maar hij schudde zijn hoofd en ging verder....

Daarom zegt de pastoor dat hij ongelijk heeft en dat is zoo, maar wij moeten allen bidden, voor onszelf, voor anderen als Melchior Kunder: ‘Geef ons vrede... DA NOBIS PACEM’.

Gaston van der Gucht.

Mededeeling van de redactie.

Degenen die nog steeds verzuimden hun abonnement op ‘Arsenaal’ te betalen worden vriendelijk verzocht onverwijld het bedrag te storten op de P.C. rekening nr 475031 van R. Boeckaert, steenweg op Kortrijk, 40, Petegem-Deinze.

Een revolutionair-democratische kunstgroepeering.

Er werd overgegaan tot de stichting eener kunstgroepeering, met als doel, alle links-geörienteerde artistieke elementen samen te bundelen op grondslag van hun democratische overtuiging.

Voornaamste streven van deze groepeering is:

1. Op artistiek gebied in te gaan tegen de heerschende innerlijke verwarring en te komen tot een kunst, die een minimum van sociale dienstbaarheid zou inhouden.
2. Op maatschappelijk gebied: de bevordering van een gezonde kunstpolitiek, waardoor ook zal verholpen worden aan den heerschenden nood der scheppende en vertolkende kunstenaars.

Voor inlichtingen wende men zich tot het voorloopig secretariaat Frans Buyens, Pastoor Boelstraat, 32, Temsche.

‘Cultura-Gent’. Vereeniging tot het opbeuren en bevorderen van het kunstbeleven.

Meer dan ooit bleek het noodig onze krachten te bundelen tot het bevorderen van den drang naar schoonheid en de geestelijke opvoeding, tot het moreel en kultureel heropbeuren van ons volk, dat door het neerhalende en verbeestende van het ellendige oorlogsgebeuren zoo zeer gehavend en diep geschokt werd. Reeds meer dan een geluid liet zich hooren, van meer dan een kant afkomstig, doch ieder scheen te wachten op de anderen.

Thans zijn wij verheugd te kunnen melden dat in 't Gentsche tot stand gekomen is: CULTURA-GENT, vereeniging tot het opbeuren en bevorderen van het kunstbeleven. Zij richt zich tot alle kunstminnende burgers, zoo oud als jong, om vereenigd, allen samen te ijveren voor een gezond kultuurleven en opvoeding ertoe. Bij de hoogere instanties zal ze aankloppen en aandringen tot het instellen van een K.N.S. van eerste rangs-gehalte, de Vlaamsche opera, een flinke stadsbibliotheek, een degelijk concertleven, e.a. meer.

Anderzijds wil ze trachten haar leden te leiden in de richting van de ware Kunst, hen den weg erheen aanwijzen, hen aanzetten een dieper en rijker schoonheidsbeleven, dat tot hart en ziel spreekt, te zoeken en te vinden in de groote kunst in al haar verscheiden uitingen.

We durven hopen dat deze beweging, die het slechts goed wil meenen met het openbaar kultuurleven in 't Gentsche, uw begrijpen en goedkeuring zal wegdragen en gij zonder verwijlen zult willen toetreden.

Namens CULTURA-GENT
Rik Lanckrock.

Lidmaatschap: minimum 20 Fr.

Secretariaat: Lic. Carol G. Hoste - Frère-Orbanlaan, 90 - Gent. Penningmeester: Lode Lentdecker - Beukstraat, 25 - Gent - P.C.R. 432782.

Kroniek der tijdschriften.

‘Nieuwe stemmen’, 1ste jaarg., nr. 2, hoofdred.

Dr. A. Van den Daele, S.J., Brusselsche straat, 13, Aalst. Dit tijdschrift, dat bestemd is voor jonge intellectueelen, brengt ons artikelen van godsdienstigen, sociologischen, wetenschappelijken en letterkundigen aard. Wegens hun vulgariseerend karakter zijn deze artikelen best geschikt voor dilettanten. En meteen werd ‘N. St.’, dat van een sterke katholieke ruggegraat getuigt, als apostolisch middel bedoeld.

‘Nu’, 1ste jaarg. Febr. 1945. Red. A. Carlier, Rijke Klarenstr., 17(1) Gent.

In een ‘In memoriam Aug. Vermeylen’ was K. Jonckheere op zoek naar een plaatsvervanger voor den ‘Van Nu en Strakser’. Van een kale reis teruggekeerd stelt hij vast: ‘Laten we voorloopig verder luisteren naar den echten Vermeylen, die nimmer sterven zal.’ Akkoord. Maar wij, jongeren, hopen op de terugkomst van Kamiel van Baelen, die tijdens de bevrijding door de Duitschers werd aangehouden, en ook wel op Johan Daisne, die nog altijd voor een aantal pseudo-dooven blijkt te moeten spreken. Naar aanleiding van een kleine voordracht over den grooten Elsschot schrijft R. Minne: ‘Over een “literator” spreekt ge, met een stijf bordje aan en een paar glacé-handschoenen. Over een “mensch die schrijft” spreekt ge, met uw handen in

uw broekzakken en een pijp in uw mond.' Zeer raak. A. Duflou, een jongere die intiem met de Fransche literatuur blijkt te zijn vertrouwd, heeft het thans over Jules Renard en zijn 'Journal'. Verder een gedicht van H. Schoofs en R. Lanckrock. Ook allerlei vulgariseerende artikelen.

'Gentsche bladen'. 1 ste jaarg., nr. 2. Redactie: Kanunnikstraat, 23, Gent.

Wat we in 'Gentsche Bladen' herhaaldelijk herlazen is het gedicht 'Eline Vere' door Wega Vandelier. Mooi heeten we vooral de laatste strophe:

> Wie weet het verschil tussen bergen en meren?
> De balkondeur staat open. Eline Vere
> Sliep zoo klein op de bittere grond.
> De lente, die de bloemen blondt,
> Zag zij maar vijf-en-twintig keren.

In een rede, die prof. Fr. De Backer bij het stoffelijk overschot van Aug. Vermeylen uitsprak, onderlijnen wij: 'Wij willen den geest van Vermeylen voortzetten, een geest die in ons blijft leven, niet enkel als een aandenken, maar als een edele werkelijkheid.' Een bijdrage van de redactie: 'Kritiek der Kritiek' is kort maar doorslaggevend. Het nummer bevat nog een novelle, een blik op de Engelsche literatuur tijdens den oorlog een debat over Johan Daisne, dat voor den auteur van 'De trap van steen en wolken' ten goede uitvalt, en tenslotte de kroniek der tijdschriften. Nummer 2 bracht meer eigen werk dan nummer 1, voor ons, jongeren, werd het des te interessenter. 'Gentsche Bladen' groeit.

'De faun', secretariaat: E. Parez, Grensstraat, 59, Gent. (nr. 2-3-4).

Dit critisch bulletin is zoo agressief dat het van aard is om uit alle zijden reactie te doen ontstaan. Er wordt zooveel neergehaald, dat het heel wat plaatsruimte zou vragen om alles, dat ten onrechte werd vergruizeld terug op te bouwen. De beste bijdragen zijn deze van André Duflou. Op het gebied van de plastische kunst en de Fransche literatuur blijkt hij nog veel 'interessents' te zeggen te hebben. Het beste gedicht tot op heden in 'De Faun' verschenen is 'Sappho' door Sidy De Keyser. In een artikel, waarin E. Parez het heeft over jonge beloften: H. Lampo, P. Van Aken en L.P. Boon, blijkt hij

Kamiel Van Baelen te vergeten, die met zijn roman ‘De oude symphonie van ons hart’ een prestatie leverde waarop zich onze literatuur niet elke decennia vermag te beroemen.

‘Verzet om de waarheid’. Dr. A. Droesbeke, Ferrerlaan, 36, Gent. (n. 3).

Dr. Karel Elebaers, die we als onze beste katholieke criticus beschouwen, schrijft een in memoriam Lode Zielens, waarin hij van Zielens zegt: ‘Het doel dat hij nastreeft is: een maatschappelijke ordening waarin alle menschen gelukkig zouden zijn op aarde. Maar om gelukkig te heeten moeten de menschen streven naar het bezit van een behoorlijk werkelijk goed. Welnu de maatschappelijke ordening waar Lode Zielens naar tracht zal nooit een werkelijkheid zijn, want nooit zal hij dood of ziekte of zonde vermogen weg te cijferen.’ Een nota: ‘De erotiek speelt er een te overwegende rol in, zoodat aan de sexueele verhoudingen - ook aan de abnormale - te groote plaats wordt ingeruimd. Het levensbeeld wordt er door vervalscht’, geeft aanleiding tot discussie. E.H.G. Michiels meent een verschijnsel waar te nemen, dat den heropbloei van een katholieke gemeenschapskunst zou bespoedigen. Wanneer deze van intuïtieven groei en contact met het leven, het echte en volle, moge getuigen, zal ze de normen bevatten die de waarachtigheid van elk kunstwerk bepalen. Want de ervaring heeft ons geleerd, dat we van zuiver litterair standpunt uit, een weinig vertrouwende houding dienen aan te nemen. Naar aanleiding van een artikel ‘De christelijke kunst in nood’ door Br. Maximinus blijkt er een polemiek te kunnen ontstaan met M. Bilcke. ‘Ik ben geneigd een woordje te veranderen in een zin van Br. Maximinus,’ schrijft Bilcke, ‘De kunst werd door menschen MET God (Br. M. schreef ZONDER God) op paden geleid die we nooit hadden mogen betreden.’ Eens temeer blijkt hier een misverstand te zijn begaan, oogenschijnlijk heeft Bilcke maar in den diepsten, eigenlijken zin, heeft Br. Maximnus gelijk. Meschen MET God, zooals Bilcke ze opvat, zijn eigenljjk menschen ZONDER God, zooals Br. Maximinus betoogt, want deze blijken wel UITERLIJK met God te leven. Br. Maximinus kon zich niet klaarder uitspreken dan door een uitlating van Fra Angelico: ‘Om de dingen van den Christus te schilderen moet men MET den Christus leven.’ R. Van de Moortel schrijft: ‘Joris Eckhout leert ons lezen.’ Inderdaad, maar Joris Eeckhout leert ons ook BLOEMLEZEN.

De Redactie.

[Nummer 4]

Bij Kamiel Van Baelen's boek: 'De oude symfonie van ons hart'.

Het is een merkwaardig feit, dat er sinds de bevrijding nog geen woord gerept werd over den begaafden auteur Kamiel Van Baelen. Komt het doordat Van Baelen in de onmogelijkheid verkeert zijn stem in de litteraire polyphonie te laten weerklinken of drong zijn werk nog niet tot het breede lezerspubliek door? Wat echter nog merkwaardiger schijnt, is dat R. Herreman in zijn artikel 'De Vlaamsche Roman in Bloei' (cfr. 'Zondagspost', 7-1-1945) dezen letterkundige in alle talen doodzwijgt. Waar R. Herreman in bovengenoemd artikel Johan Daisne, Piet van Aken en Louis-Paul Boon op een voetstuk tracht te verheffen, vindt hij tevens de mogelijkheid om ook Hubert Lampo als een belofte aan te kondigen. Over Van Baelen, geen woord. Het ligt niet in onze bedoelingen de verdiensten van deze literatoren te kleineeren of te minimaliseeren. Neen, we deelen hierin volledig de meening van R. Herreman: het viertal 'is' een belofte, zelfs meer. Maar toch hadden we graag K. Van Baelen aan dit bloeigeslacht toegevoegd gezien.

Men kan opwerpen, dat men toch niet 'iedereen' kan bespreken. Accoord! Maar Van Baelen is nu juist 'iedereen' niet.

In 1943 debuteerde hij met 'De Oude Symfonie van ons Hart'[1], een roman die we moeilijk bij een bepaald genie zouden kunnen rangschikken. Deze eersteling gaf geen indruk van een aarzelend debuut. Veeleer openbaarde het een werk te

(1) 'De Oude Symfonie van ons Hart' - door K. Van Baelen.
De Kinkhoren - Brugge - 1943.

zijn van iemand die reeds een stevig gebeende ruggegraat had voelen groeien, van iemand met een scherp intellect en een zuiver gevoel, kortom van een schrijver, begaafd met diep levensinzicht, ruime menschenkennis en een talent, dat boven de middelmaat uitsteekt.

Dit werk treffend en precies te typeeren lijkt ons bijna een onmogelijkheid: het is fantastisch, zonder wansmakig aan te doen; het is realistisch, zonder brutaalweg feiten ten toon te spreiden; het is een boek van hoogere abstractie, zonder gewone logica uit te spinnen. Is het soms surrealistische litteratuur? Mogelijk, maar die titelatuur doet eigenlijk weinig ter zake. De verscheidenheid van de interpretatie verraadt immers de grootheid van dit werk.

Den inhoud kunnen we in een kort zinnetje samenvatten: het is het boek van een mensch op zoek naar het geluk. Dit zegt alles en ook niets. Een mensch op zoek naar het geluk... iedereen zoekt dit immers heel het leven door. Zou deze roman dan op een tot in-den-doode-afgezaagd thema opgebouwd zijn? Neen, daarvoor is de stof té edel, té eeuwig, té menschelijk en de verwerking té origineel en té spiritueel.

Het brengt ons een normalen mensch, gebukt onder materieele beslommeringen en hongerend naar hoogere idealen. Het weerspiegelt de incarnatie van den wandelenden jood... Ahasverus, op zoek naar Waarheid en Geluk.

We zouden dit werk een satire op het leven durven noemen omdat Van Baelen, scherp-hekelend, elke hoop, elke verwachting als een prelude van de ontgoocheling en de teleurstelling laat klinken.

En toch getuigt dit boek met zijn naargeestige en drukkende bitterheid van geen deprimeerend pessisime, omdat het de ‘juiste’ projectie is van het ‘ware’ leven in een ‘echtbestaand’ milieu.

V.B. stelt den mensch voor als een stukje stof en een stukje van God. Die twee uitersten zijn in ons hart vastgehaakt en tusschen deze twee polen slingert ons leven, als een betrachting naar het Eéne: het geluk.

Deze stof is verwerkt op een zeer modern, op een hypernieuw plan. Reeds de indeeling breekt met een stijf-conventionalisme.

Elk hoofdstuk vormt een onderdeel van een symfonie: prélude, humoreske, fuga, da capo, capriccio, andante cantabile e.a.,

en elke entiteit belicht de bijzondere gemoedsgesteltenis van het hoofdfiguur, Lou Anders.

Deze Lou Anders, corrector bij een uitgeversfirma, wordt door wanhoop en vertwijfeling tot zelfmoord gedreven.

V.B. stelt hier reeds een eerste dilemma: is zelfmoord lafheid? We mogen ‘hen ook niet laf noemen, omdat zij toevallig meer schrik hebben voor het leven en wij voor den dood.’ (blz. 10).

Op het fataal oogenblik weet echter een professor de zelfmoordpoging te verijdelen. Deze professor doet Lou een voorstel, hij zal als proefkonijn dienen voor een chirurgischen proef - de dokter zal hem een ander hart in de borst plaatsen. En hier begint eigenlijk de roman: de held zal telkens met een ander hart het geluk trachten te verwerven. Hij krijgt achtereenvolgens de harten van een groot-financier, een zwerver, een dokter in de wijsbegeerte, een krankzinnige, een losbol... en 't laatst krijgt hij er een van chroomstaal (dit wordt zijn dood).

Deze verschillende harten worden het middel om telkens den mensch in zijn zoeken naar het geluk van uit een ander standpunt te bekijken.

De groote synthese, het geluk, zien we hier in een verrassende complexiteit gesteld.

Ligt het geluk in fictie, droom, roes, beschouwing, ontworstelen aan stof of geest, atheïsme of theïsme, huwelijk, vrij-liefde-leven, verzaken, levensaanvaarding, mystiek, ongedifferentieerd uitleven in de natuur?

Schrijver brengt geen positief antwoord, maar onbewust gaat de lezer die verschillende punten voor zichzelf verwerken. In deze schematische diversiteit ziet men de volheid van het groot probleem. En uit die diversiteit kan men nu deducties maken voor een strikt persoonlijke levensbeschouwing, of liever - wijze. En dat noemen wij het schoonste resultaat dat een auteur kan te beurt vallen: een middel te zijn tot den opbouw van een andermans geluk.

Deze grootsche, doorvoelde ideeën verwerkt Van Baelen in een dynamischen stijl en in een sobere, expressieve beeldspraak, die soms overslaat in een poëtische taal. Het wasemt een ‘schwung’, een ‘train’ uit die den lezer boeit en hem letterlijk meetrekt in de hoogten en laagten van den oerstrijd op geluk.

Als geldmagnaat zien we Lou Anders gebukt gaan onder het knellend juk van het mondain zakenleven. We leven de baldadige verspillingen mee van wispelturige en grillige kapitatalisten, die een fortuin offeren voor de bevrediging van een dierlijken lust. Lou Anders gaat ten onder in dien goudcultus. Ook daar vindt hij het begeerde geluk niet.

Als ‘zwerver’ vinden wij hem op zijn mooist: de trekker, de doler.

Deze passage is misschien wel het best te vereenzelvigen met den essentieelen inhoud van het boek. In dit hoofdstuk komt hij in betrekking met naïeve landbouwers, bohemers, kluizenaars en pastoors. En als obsedeerend thema hooren we steeds het geluksrhythme getransponeerd in elke personnage.

In dit verband noemen we de gesprekken tusschen den zwerver Anders en den kluizenaar Arthur iets subliems. Tusschen die twee figuren worden diep-philosophische gedachtenwisselingen gevoerd, die naar een climax voeren, maar die toch weer gedomineerd blijken door de overmeestering van het Fatum.

Zoo belandt het hart van een dokter in de wijsbegeerte in de borst van Lou Anders. Nu gaat de mensch gebukt onder den zwaren last van het intellect.

Logisch en konsekwent is hij wel (en hier parodieert V.B. op zeer humoristische wijze) doch met het gevoel weet hij geen raad. In deze passus krijgt het klein burgerlijk gedoe het hard te verduren.

De Symfonie gaat door en we zien den romanheld nu als een krankzinnige aan het werk. Een zeer eigenaardige krankzinnige weliswaar; hij is n.l. bewust krankzinnig of liever behept met de obsessie, dat hij krankzinnig is. Deze uitersten schijnen ons vooropgezet om het probleem van het ‘bewuste’ en ‘onbewuste’ geluksleven verder uit te rafelen.

In dit deel treffen we misschien wel het mooiste stukje proza aan, onder den vorm van een symbolisch verhaal. Onder het motto van Luigi Pirandello, ‘Chacun sa vérité’, discht schrijver ons het verhaal op van de waterlelies, die ‘sierlijk leven, vriendelijk op den adem van den frisschen wind’. Die waterlelies krijgen echter de zeer menschelijke ondeugd om te gaan piekeren. En er ontspint zich een discussie over het feit of de uit de wolken schijnende zon ofwel de in het water weerspiegelde (schijnbeeld) de echte is.

Dit diep-tragisch ontleden van werkelijk- of spiegelbeeld

(drama van het ontledend verstand - cfr. philosophie) neemt steeds grooteren omvang aan. Er vormen zich pro- en contrarichtingen in de waterlelie-familie, die zich op hun beurt weer splitsen in super- en hyper-'isten', enz... Tot zoover, dat de sierlijke lelies in het vuur van hun beschouwingen vergeten te leven, verslensen en ten slotte op den vuilhoop belanden.

Dit klein fragment zou reeds volstaan om afzonderlijk gepubliceerd te worden. Doch de symfonie galmt steeds verder naar het allegro scherzando dat ons de incarnatie brengt van Lou Anders als losbol. We treden langzaam naar het summum van deze hartsymfonie. Lou Anders slaapt nu veel, geniet van het leven en kent nog slechts het 'dolce far niente'. Het dramatisch element komt echter weer om het hoekje gluren: mislukte liefde, wanhoop, bitter einde van de zooveelste illusie.

Voor het laatst gaat men een ander hart beproeven: een mooi stukje techniek, een chroomstalen hart. De operatie lukt schitterend, maar Lou Anders besterft het. (Laatste bittere ironie.)

Dit is dan die oude, die eeuwenoude Symfonie van ons Hart. Doch naast de profane gestalte van Lou Anders, duikt er telkens een ander, edel figuur op: Kanunnik Dufraing- - het type van den ideëelen en idealen geloofsmensch die steeds de geloofsidee aan Lou Anders komt voorhouden. Het is een heerlijk type van ontroerende diepmenschelijkheid en naastenliefde, het subliem voorbeeld van den idealist, die weet dat zijn bestaan zin heeft, die weet dat hij een doel heeft in zijn leven en voor dit doel met al zijn potentieel aan wilskracht, durf en overmoed, weet te strijden.

Hij brengt Lou Anders, die in zijn zoeken naar geluk, eigenlijk meer naar waarheid en God zoekt, tot een beleven van die allergrootste idee.

'God bestaat. Dat is één. Dat is eigenlijk ook twee en drie. Alles valt of staat daarbij. Eindelijk een gewis steunpunt, de zekerheid waar het op aankomt: God bestaat. Is daarmee niet alles gezegd?' (blz. 257).

Hij legt Lou Anders bij zijn sterven de synthetische waarheid van Augustinus 'Inquietum cor nostrum, donec requiescat in Te' in den mond.

Dat zijn dan beschouwingen bij het heerlijk boek, dat we U wilden voorstellen. Een boek met enorme kwaliteiten naar

stijl en naar stof... een boek met tekortkomingen (dat is menschelijk!)

Als we aan K. Van Baelen een verwijt, of liever een opmerking, en dan nog onder alle voorbehoud, mogen maken, dan zijn het de hyper-moderne bewerkingen die zijn boek misschien minder genietbaar maken en de soms wat overdreven expressionistische voorstellingswijze.

Rik Lanckrock.

II Statie (Jezus neemt zijn kruis op)

Zwaar kan een vracht niet zijn, als liefde dwingt tot dragen,
Het schoonst is dàn de mensch: als nooden groeie' in hem,
en vreten aan zijn heil in ieder heil der dagen
doch zaal'ge vrede bloeit in zijne moede stem.

O liefde, zoete vrucht, die aan geen boom kan blinken
noch in geen lentezon de roode bloesem zijt,
O koele zieledrank, die nooit een mond zal drinken;
O Licht uit Licht gevloeid. O passielooze strijd!

Het Kruishout op Zijn rug, gaat Hij de verten tegen,
er is geen afstand meer en overal is licht.
Kan, wat de liefde draagt, op menschenschouder wegen?
O blanke heerlijkheid op Jezus' aangezicht!

Nooit zal Hij schooner zijn! - Is ooit de zon gezonken
des avonds aan de kim om nooit weer op te staan?
Heeft ooit een vuur gesmeuld bij 't spatten van zijn vonken
Waar eens een bloesem bloeit zal ook een vruchte staan.

Nooit was er blijder pijn! Nooit was er schooner wezen.
Van waar dien zachten lach om zijn bebloeden mond?
Wat is het dat zijn oog aan 't firmament wil lezen
terwijl Hij ledig bloeit uit menig diepe wond?...

't Kan slechts die liefde zijn die teekent 't schoon erbarmen
en alverteerend licht op 't bleek bebloed gelaat
van Jezus die in smart het Kruisthout schijnt 't omarmen
terwijl zijn moeden stap den steilen weg opgaat.

Dit wordt zijn laatste tocht, maar niet zijn laatste zege:
Wie op een afstand telt, vergeet oneindigheid,
en wie zich waant te staan aan 't einde aller wegen,
ontdekt er vaag den weg die naar de Verte leidt.

En wie naar Verte gaat zal voor geen verten vreezen:
nooit klonk een zegekreet waar strijd niet heeft gewoed.
Wie in het gulden boek der waarheid heeft gelezen
kan wegen elke waard', ook deze van zijn bloed.

En bloed is hoogste waard! geen hopen zonder leven!
Waar is het kloppend hart dat bloedloos leven baart?
O schoon is dan de mensch, die levend zich wil geven,
zijn harte is het bloed, dit bloed den hemel waard.

En Jezus draagt Zijn Kruis. Hij gaat de Verte tegen,
maar elken afstand slorpt voor eeuwig aan zijn Bloed.
Is bloed de hoogste waard, het schenkt ook hoogste zege...
O zege van den Mensch, die voor de menschheid boet!

K. Dekandelaere.

Na uw schoonheid.

Na uw schoonheid, geluk, en uw hemelsch vertrouwen
wat is het verdriet onuitstaanbaar zwart,
is al het lichte vergrauwd en verschemerd,
is al het goede tot grijnzen verstard.
Verdriet, waar is schoonheid? 'k Zoek in uw boezem
doorheen heel uw zijn, ik ween en ik smeek,
maar nergens is deernis, nergens is deze
die 'k haast niet durf noemen uit angst dat breekt
de beeltnis der ééne schoone op de wereld:
o liefde, o teedre sterke, uw gloed
stuwt heel ons wezen naar hooger en beter,
o stralend beleven van eindloos goed.

Gabriëlle Demedts.

Nu wil ik.

Er werd mij eens gezegd
dat ware menschensmart
een dolk is tot het heft
geplant in 't menschelijk hart.

Zeer lang heeft het geduurd
voor ik de klare dracht
dier woorden heb gepuurd
uit hun mysterienacht.

Maar nu dat 't al verzonk;
van elk vermeenden vriend,
zijn huichelgroet verklonk,
zijn mom heeft uitgediend;

nu wil ik, moegesard
me schuilen in mijn schelp
en bidden, leedverstard,
dat God mijn wonden stelp'...

Knokke, 8 Dec. 1944.
Ward Vervarcke.

Orpheus.

O Hemelrust der heiligheid,
Aan U blijft steeds mijn heimwee hangen,
En dit verlangen - ik belijd -
Het is 't verdriet van al mijn zangen.

En ik belijd: 't is het verdriet
Na 'k alles ving als ijl verzwinden
In 't hart dat in het ver verschiet
Verzucht en zijnen God moet vinden.

Keer ik ter aard', 'k ben angstig-ijl
Rondom het niet dat ik bevange,
Wijl 'k vreugden wensch, die 'k ieder wijl
Der eeuwigheid geheel ontvange.

Wil ik die hooge en d'eigen sfeer,
Het vleesch houdt al mijn tochten tegen.
Ik durf naar 't Vaderland niet weer,
Want ieder scheiden maakt verlegen.

En op die zee van wisselsmart,
Zoo wiegend, door de dagen, wiekend,
Wil 'k, moe, den slaap aan 't nachtenhart
En wil ik, God, nog Euridike.

A. Rodens.

De kunstenaar.

De kunstenaar gelijkt het spelend kind:
een droomenwereld is z'n wondre woning,
waar hij zich heer en meester voelt, als koning,
en vreugde voor dit dwaze leven vindt.

En in dit kind-zijn ligt al zijn belooning:
door mensch en goden wordt het Kind bemind;
maar in z'n Kunst, die allen band ontbindt,
wordt hij zèlf God-en dàt is zijn bekroning.

Want hij is méér dan Kind-dat maar kan droomen-
hij geeft zijn droomen werkelijkheid en leven
en laat ook andren tot de schoonheid komen.

Hij is de schepper van 't algoede en 't schoone
die naar volmaking in de menscheid streven
en door zijn ziel hun godlijk wezen toonen!...

Jan de Brugghenaere.

Grooten.

De grooten komen steeds te vroeg op aarde:
die wereld is voor hun nog niet bereid,
de mensch bevroedt niet eens hun reine waarde,
en kunstenaars, ze komen vôôr hun tijd.

En wat hun ziel aan godlijk schoon vergaarde,
ze geven 't al in liefde en eeuwigheid;
maar 't menschdom - dat een grooter mensch nooit spaarde -
verguist hun leven en hun werk-uit nijd.

En als hun hart is uitgebloed (hoe rood
is 't bloed van groote harten), als voltrokken
is de aardsche doodengang en zij vertrokken,

dan plots begrijpt het volk wat was hun leven,
dan worden ze tot held, tot God verheven.
Ja, grooten worden goden-nà hun dood.

Jan de Brugghenaere.

Een nacht met haar.

Gij hebt mij niet gekust, toen deze nacht
zacht daalde over boom en bloem en blad,
zoodat ik dralend in mijn diepe donker zat,
wijl al de verre klokken gonsden zacht

en zonden middernacht van stad tot stad.
Mij leek het of me wenkte een zachte wacht,
die om het heimwee van zijn broeder stil glimlacht,
dewijl hij al zijn droomen kent en droefheid vat.

'k Zie weer haar oogen met hun donker licht
en hoe die smachtend in de mijne staarden
uit een verengeld en zoet aangezicht.

Eens scheuren de eeuwge lichten door den nacht,
den wreeden nacht van 't leven op deze aarde.
Mijn lieve doode glimlacht zacht en... wacht.

A. De Longie.

Stem der stilte.
(Herinnering aan Kussnacht)

Zooals dees dag, mijn God, was eens er één.
Een gouden damp dreef over 't land;
geen winter nog, maar zomer toch reeds heen,
en wij, twee blijde kindren, hand in hand.

Weer ligt het bosch vol doode, roode blaên,
een luid geklop, het haamren van den specht,
en in de stilte, hoort mijn voeten ruischend gaan,
ach, luistert wat de stem der stilte zegt:

'Hier ligt de steen nabij den heldren plas.
Waar zij eens kusten en elkaar beminden,
daar rustt'haar wit gelaat in 't koele gras.'

En mijmrend houd ik stil vôôr dezen steen,
waar ik herinnerend haar steeds kan vinden,
en pluk een bloem en ga weer mijmrend heen

A. De Longie.

Speelbal.

Een speelbal ben ik nog
van hand tot hand gekaatst,
tot ik de grillen moe
den schuinen worp voor 't laatst
zal vallen - zwaar en log
een steen zijn.

Ik zal een mooien boog
omschrijven in de zon
en einden waar 'k mijn tocht
met hoogen sprong begon
en waar de aard mij zoog
een lijk zijn.

Ik weet dat in dien val
mijn ziel te pletter stuikt
en nooit verrijzen zal,
mijn 'al'-heid zal gefnuikt
en ik, de arme bal,
een steen, een lijk zijn.

Rik Lanckrock.

Levensbevestiging.

Nog slechts dit eene heeft voor mij belang:
mezelf te blijven in dit leven
en sterk mijn voeten in den wilden drang
gestand doen, maar niet blijven kleven.

Ik zal den mensch voortaan slechts zôô bezien
om enkel nog in zijne daden
iets van mezelf te vinden en... misschien
‘zijn’ schoonheid in mijn ziel te laden.

Ik wil mij walgend wenden van zijn stank
en enkel 't zoete geurtje snuiven -
'k aanvaard zijn nijd en weerzin met mijn dank,
gelijk de vos de groene druiven.

En als de mensch mij voortaan haten zal,
kan ik mij knusjes lachend keeren
en haastig stappen naar een ander dal,
waar mij noch wrok, noch walg kan deren.

Rik Lanckrock.

Ballade van heer Janus.

Heer Janus die vrijde een meisje,
een wonderknap ding van een meid;
hij had haar getoond een paleisje,
ze had hem heur hart toegezeid.

Hoe zou hij haar kunnen verliezen?
- Ze had hem nog 's morgens gekust -
Zou eerder de zee niet bevriezen
dan was hare liefde gebluscht?...

Hij was er zoo zeker van 's avonds,
dat hij bij haar beeltenis sliep.
Een ruiter kwam plotseling dravend,
voor 't venster: ‘Marieke!’ hij riep.

Het was of er één brak heur herte.
Wie zond hier dien ruiter voorbij?
Ze sprak, sloeg hem ga in de verte:
‘Ach, kwam toch die ruiter voor mij!’

Die ruiter kwam telkens daar weder,
hij merkte heur blos op 't gelaat.
Hij sloeg met de hand aan zijn veder,
zoowaar als die boom die daar staat.

Eens vroeg hij: ‘Mijn liefje, bemin je?
Ach, ben ik je schoonheid wel waard?’
Ze loosde toen lachend een zuchtje,
meteen was 't van binnen bedaard.

Heer Janus had d' ontrouw vernomen,
hij maakte zich ziedend, ontdaan.
Bij Flip aan het smishuis gekomen,
daar liet hij zijn merrie beslaan.

En vloekend verzocht hij den ruiter
met hem in het strijdperk te gaan.
‘Heer Janus, ik ben geenen muiter,
ik zal er mijn man wel bij staan!’

De paarden begonnen te steig'ren,
niet één bond er aan dan den strijd.
En vruchtloos, als bleven ze weig'ren,
de paarden verbeurden den tijd.

Er daagde een vriend zonder zorgen,
‘Maar, vrienden, wat bent U van zin?
Uw lief is gestorven vanmorgen,
de graaf streelde laatst haren kin.’

Remi Boeckaert.

De trommel sloeg aan 't strand.

Een trommel sloeg aan 't strand,
De diepe zee liep leeg,
De zon, die uitgevlamd,
Zich naar het Westen neeg,
Gevolgd werd door een donker,
Bestikt met sterfgeflonker,
Waardoor de mane steeg.

Een trommel sloeg aan 't strand,
't Werd alles stil en zacht,
d'Oneindigheid werd wand,
De wand werd enge nacht,
De nacht werd opgeroepen
En ik zag dichte groepen
In schaduwvolle dracht.

Een trommel sloeg aan 't strand,
Er lag een bleeke straat
Vol geinsters op 't gedamd
En uitgestrekt gewaad:
De glimlach van een hemel
Vol matte maangefemel
En helder stergepraat.

Een trommel sloeg aan 't strand,
Ik kwam en hoorde aan,
Mijn ziel werd overmand
Door 't eindeloos bestaan,
Toen alles stil verklonken,
De sterren kalmer blonken,
Hoorde ik mijn harte slaan.

Een trommel sloeg aan 't strand,
Het was mijn eigen hart,
De zee liep leeg, 't gespant
Des hemels werd bestard;
Het was een nacht als velen
En toch 't geheel van deelen
Der alledaagsche smart.

Robert J. de Namur.

Herinnering.

Eens heeft een meisje me hartstochtelijk gekust:
een zachte mond bleef op mijn lippen kleven;
en lang, misschien nadat zijzelf vergat haar lust,
zag 'k in mijn denken nog haar oogen leven.

Zij ging - ik bleef. Doorheen het monotoon geluid
van alle doffe en lustelooze dagen,
bleef, als een geurig en welriekend kruid,
mijn hart den lust van hare lippen dragen.

Sinsdien vervloog de tijd. Ik heb een kind,
ik heb een vrouw. Wanneer haar oogen dorsten
en 'k haar omhels, en onze mond elkander bindt,
voel ik nog 't bevend hijgen van hààr borsten...

(uit ‘Het donker Hart’)
Clement Cusse.

Excelsior.

Reeds waart de mist lui-loomig in de weiden.
Neemt deze zwerftocht dan geen eind?
Een licht komt nader en verdwijnt;
Is dit de vrees van 't onbekend verbeiden?

Weer gaat het bosch in valen luister baden,
De stilte noodt tot vreemde rust.
Maar 'k ben op rijkren buit belust,
'k Neem onversaagd de nauwe en steilste paden.

Lokt niet uit gindsch gehucht een luide schater?
Zingt niet op zachten toon een vrouw?
- Ik zwoer gelukkig niemand trouw
En pluk de rijpe vruchten wel eens later...

René van Meerhaeghe.

Lente.

Na deze maan zullen de botten zwellen.
Na deze koude kiemt het jonge gras.
Dit zijn de laatste blommen op het glas.
Waarom blijft 't oude heimwee nu nog kwellen?

Voor deze zon zet ik de vensters open,
en bergt de kast de warme overjas.
De blauwe hemel blinkt in elke plas.
Nu zal de vrouw een zomerkleedje koopen.

De zon zal rooder aan de kim ontgloeien.
De koeien zijn weer op de nieuwe wei.
Maar 't ongekende tusschen u en mij
zal 't deze Lente met de bloemen bloeien?

Jan Meirhaeghe.

Vrede.

Zal uit dien chaos eens de vrede rijzen,
waarnaar mijn harte zoo verlangend zucht?
Zie 'k droom van eenzaamheid en blauwe lucht
en heerlijkheid vol kunst voor 's levens wijzen?

Komt dan wellicht een tijd van diep begrijpen?
Een tijd van liefde welke haat verbant?
Zal dan het menschdom naar elkaar toe rijpen
of zinken in een roes van zege, overmand?

Kom, laat ons voller naar elkander groeien
in vrede en peis, daar ligt de heerlijkheid
van 't warme leven waar de rozen bloeien
en waar geen plaats meer is voor haat en nijd.

K. Van Eckerghem.

De bourgeois.

Hoera!
Daar stapt hij fier en zelfvoldaan,
Verwaand - en chickjes aangedaan.
Al-deftig en al-krachtig,
Al-monter en al-machtig,
Fatsoenlijk en beredeneerd,
In scherts en lachen gegêneerd,
Vol zekerheid en schralen moed
Met wandelstok en hoogen hoed,
Met gouden speld in zijden das
En decoraties op de jas.
De stijve, witte, hooge boord
Werpt luie nekvleesch overboord.
Zoo paradeert hij in de stad
En is van zelfvoldaanheid zat.
‘Bonjour’ langs hier... ‘Ca-va?’ langs daar.
De hoeden af: men groet elkaar.
De wandelstokken gaan omhoog
En dalen met een wijden boog.
Het weder noemt hij formidabel,
het stadsverkeer abominabel,
der menschen drukte incroyabel,
de volkstoeloop épouvantabel.
Naar 't oolijk wijf uit een kantien,
Trekt hij een oogje... ongezien,
En wandelt verder, stijf en dik,
Met glad gezicht en trotschen blik.
Hoera!
Daar staat hij pienter voor de poort
der kerk, en voert er 't hooge woord,
En geeft - zoo zichtbaar als 't maar kan
Een bankbiljet den armen man
Die kreupel voor den ingang mankt

En hem met loftuiging bedankt.
En ieder die dit hooren kan,
die denkt: ‘wat een vrijgevig man!’.
Al-deftig en al-krachtig,
Al-monter en al-machtig,
Stapt hij weer fier en zelfvoldaan,
Verwaand - en chickjes aangedaan.
Hoera!
Maar denk, o chick-gekleede heer,
Aan 't woord van Onzen Lieven Heer
Dat eens weerklonk: ‘Gedenk voorwaar
Den Pharizeeër en den tollenaar.’

(Uit ‘Alter Duo’ in voorbereiding.)
André Ysebaert.

Verlangen naar den dood.

M'n heele wezen hunkert,
naar 't één zijn met den dood.
Ik leerde hem beminnen,
toen hij m'n vader floot.

Hij lei in pijnloos knijpen,
zijn jagend harte stil.
Dit hart dat zwerft als trekker,
nooit weet waarheen het wil.

Slechts hij brengt rust en vrede,
die ik vergeefs betracht.
Kom, zoete dood, heel spoedig,
ik heb op u gewacht.

(Uit ‘Alter Duo’ in voorbereiding.)
M. Van Craeyvelt.

Avond.

Kom, kleine vrouw,
kom nu bij mij;
weer ging een dag
als in een droom voorbij.
In 't Westen sterft het laatste licht.
Ik ken een mooi gedicht.

Wel, kleine vrouw,
ben je tevreê,
al bracht die dag
je zooveel zorgen mée?
In 't Westen is de hemel rood.
Ach, vond je weer geen brood?

Lach, kleine vrouw,
en wees bereid.
Wij bouwen saam
het wezen van den tijd.
Het Westen is nu purperblauw.
Wat ik nog weten wou?

Is, kleine vrouw,
of je verstaat,
hoe vlug 't geluk
voorbij de menschen gaat?
Het Westen is nog enkel zwart.
Kom, druk me aan uw hart!

Jos. Welffens.

Uit het Gulden Boek der Nederlandsche Lyriek. Lodewijk van Velthem.

Tijdens de tijds- en persoonstypeering van Jacob van Maerlant in een voorgaand nummer, gewaagden wij van een didactische lyriek.

Vele lezers zullen hierin wellicht een contradictio in terminis vermoed hebben, en niet heelemaal ten onrechte.

Wanneer wij onder lyriek een spontane (belanglooze) en niet-doelbewuste uiting van gevoelens, ontroeringen, stemmingen, e.d. verstaan, dan kan, uit de essentie van de lyriek zelf, nooit een didactische ondertoon hiervan de basis vormen. Wel kan een lyrisch vers een gradueele didactische waarde in zich sluiten, maar nooit zal het bewust verkondigen van een moraliseerende of onderwijzende idee, a priori, hiervan den grondslag zijn. En toch, uit traditie of conventie althans, zullen wij steeds bij een bespreking van Van Maerlant, Boedale, de Weert, enz. van didactische lyriek gewagen.

Wij lichten dit nader toe. Tijdens de 12de en de 13de eeuw stond onze Nederlandsche letterkunde in het teeken van de fantazie en de mystiek. In dit verband stippen wij de graag bezongen sagenmotieven en ridderhistories aan, zooals Karel ende Elegast, het Roelantslied, de Historie van den Graal, enz.... In de mystieke lyriek zagen wij de dichters teruggrijpen naar de thema's van het mirakel en het heiligenleven (Sint-Lutgardus, sproke van Beatrijs). Daarnaast ontwikkelde zich, onder Frankischen invloed, het dierenepos als bron van lyrische ontboezeming (Esopet, Reinaert de Vos).

Stilaan echter zien wij het staatkundig leven evolueeren. Het feodaal stelsel wordt verdrongen door de gemeenten. De economische bloei der steden bereikt een hoogtepunt (het Brugsche Vrije). Handel en verkeer nemen uitbreiding. Het gezag der gemeenten stijgt. Ze worden het centrum van de lage landen. De bevolking verlaat het platteland om in de steden aan het werk te gaan. Ook het intellectueel leven wordt door die centra opgeslorpt. De burgerij wordt leidinggevend en gezaghebbend. Bij die caste echter, die door weelde en finantieelen bloei is groot geworden, vinden wij geen ‘belanglooze’ verzuchting naar schoonheid. Ze zijn ‘materieel’ verheven, ook ‘intellectueel’ willen ze gezag hebben: de zucht naar kennis laat zich gevoelen. In dien tijd was de algeheele ‘wijsheid’

geboekstaafd in latijnsche teksten, vandaar de behoefte aan verstaanbare lectuur.

Ook de letterkundigen voelden die leemte aan en zij trachtten die kloof te overbruggen. ‘Niet uit den hartstocht des levens, in den hoogen zin des woords, is die kunst nog geboren. Zij gaat zich vermeien in positieve kennis, in wetenschappelijke werken: historische; andere; zedekundige werken.’(1)

Geheel het leven was doordrongen van een verlangen naar nut en waarheid (nutscap ende waer). Handel drijven en geld verdienen waren de heerschende leuzen. Men had geen tijd om in droomen te verwijlen. Men had het land aan romantisch gedweep dat met de waarheid niet strookte en niet paste in het kader van het tijdsgebeuren.

Zoo zien wij dan ook, dat de toenmalige dichters voor hun werken naar een andere stof grijpen. Moraal, realia, geschiedenis, wellevendheid, e.d. gaan den steeds terugkeerenden inhoud van hun werken uitmaken.

‘Het was een strijd tegen de verbeelding en de fantazie; ten slotte dus een strijd tegen de schoonheid zelf. Voor het eerst dringt in de kunst de noodlottige scheiding door tusschen inhoud en vorm: op gelijk welken inhoud gaat men verzen maken.’(2)

Men kan zich nu terecht afvragen waarom deze literatoren naar het vers, en niet naar het proza grepen om hun stof vorm te geven. Hier heeft wellicht de traditie schuld aan. Het was nu eenmaal de gewoonte van een kunstenaar om berijmd werk aan het publiek aan te bieden. Een andere uitleg ware misschien, dat met het oog op het voorlezen van het werk, gebruik werd gemaakt van het rijm.

In dit tijdperk stond ook Lodewijk van Velthem, die samen met Van Maerlant, Boendale, van Heelu, de Weert, Melis Stoke, e.a. de didactische lyriek opbouwden.

Over het leven van Lodewijk van Velthem is eigenlijk zeer weinig bekend. Men weet, dat hij in de 14^{e} eeuw heeft geleefd en geestelijke was te Velthem. De juiste data van geboorte en overlijden ontbreken ons, zoodat wij dan ook op geen uitgebreide biographie van dien dichter-didacticus kunnen bogen.

Hij was het die het opgezet werk van Jacob Van Maerlant, ‘De Spieghel Historiael’, heeft voltooid.

Wij laten hier een fragment uit dit werk volgen.

(1) Beknopte Geschiedenis van de Oud- en Middel-Nederlandsche Letterkunde door Dr. J. Van Mierlo, Jun. S.J: - 1933 - N.V. De Standaard Boekhandel. Bldz. 73.

(2) Idem. Bldz. 73.

Spieghel historiael.

Van den tempeesten, die nu gescieden, in desen tiden.

In 't ander iaer oec na desen
Dat dit wonder hade gewesen,
So was die winter herde quaet,
Van groten regene, dat verstaet,
So dat men niet gesayen conde;
Ende in den somer oec begonde
Te reine, dat eer yet lanc
Dat somer-coren al verdranc;
In Hollant, ende in Zelant mede,
Ende elre oec in meniger stede;
In Brabant oec al, oueral,
Daer neder lant was ende dal,
Dat verdranc al te male;
Ende d'water bleef also wale
In die beemde staende daer,
Tot Sinxenen wel naer,
Alse of 't een zee had gewesen.
Hier af was menich in vresen
Van dier tiden die volgen souden
Als 't oec dede herde boude.
Want in 't ander iaer, (God weet)
Werd die dierste tyt gereet
Die nie werd gesien daer voren,
Als gi hier na selt horen.

Rik Lanckrock.

Karel de Koker.

Ik, Karel de Koker, dichter en wijnhandelaar, moet bekennen dat ik een voorbeeldige vrouw heb gehuwd. Trouwens haar vader was een antiquaar, die zelden buiten zijn deurgat kwam, en haar moeder, een ingetogene ziel, die dagelijks ter kerke ging. Wie van beiden het zuinigst, misschien het schraapzuchtigst was, kan ik moeilijk uitmaken. Mijn Schoonvader verteerde bij de herbergiers, die geen liefhebbers van oudheden zijn, geen frank; doch bij den brouwer van Aksel, die soms een ouderwetsch

postuurke kocht, bestelde hij een ton Helles. Als verkooper van oudheidkundigen rommel had hij in onze provinciestad weinig klanten en dus ook weinig verplichtingen. Zijn beste klanten kwamen uit Brussel of Antwerpen, kenners die beterkoop dan in eigen stad werden bediend.

Sinds jaren was mijn schoonmoeder stoeltjeszetster en geldophaalster in de Sint-Baafskerk. Een postje, dat vanzelfsprekend weinig wordt betaald, zoodat velen er zouden aan denken het stoelgeld voor eigen rekening op te halen. Zoo'n booze gedachte kwam er wellicht nooit in haar op en ongetwijfeld zou ze nooit aan zoo'n influistering hebben toegegeven. Stoelen op rijen zetten en geld ophalen in het huis van God, dat kan iedereen; doch borduren als mijn schoomama, dat konden weinigen uit onze provincie. Bejaarde dames, die nog op borduurwerk verzot waren, wisten het winkeltje in de Seminariestraat, doch ook de onderpastoor wist er voor een of ander missiewerk aan te kloppen. Zoo mocht schoonmama eens door zijn toedoen den purperen mantel van Zijne Hoogwaardigheid borduren.

Hoeveel nachten ze er aan gewerkt heeft, weet ik niet, doch wel dat ze uit devotie er nooit een frank heeft voor aanvaard. Tot op haar sterfbed heeft schoonmama het over dezen eerbiedwaardigen mantel gehad, en voor haar hemelvaart heeft ze voorzeker een bizonder getuigschrift van monseigneur meegekregen. Vanzelfsprekend kwam de onderpastoor haar meer dan monseigneur bezoeken, doch mits één bezoek van Zijne-Hoogwaardigheid zou haar devote ziel den voorsmaak van den hemelschen rijstpap hebben gekend. Helaas, dit gerecht door de engelen bereid en door de heiligen geproefd, bleef haar tot op haar sterfbed onthouden. Wij, die nog in God en als het nood doet ook in de fabeltjes van de nonnen gelooven, troosten ons bij de gedachte, dat deze hemelsche spijs haar reeds veelvuldig op de tafel des Heeren is voorgeschoteld. Denk nu daarom niet, dat ik, Karel de Koker, dichter en wijnhandelaar, met God spotten wil, integendeel, zoo er één voor het schrikbeeld der hel te vreezen heeft, dan is het ongetwijfeld hij, die bij de genade Gods de Schoonheid op rijm zetten kan.

Om mijn ironie te motiveeren moet ik bekennen, dat ik in zekere mate pedant en onevenwichtig, als elk waarachtig dichter, ben. Trouwens, het was niets anders dan de eerzucht, die me vanaf mijn kinderjaren schrijven deed. Nochtans, er zijn

dichters die beweren slechts uit innerlijke noodzaak te schrijven; doch zoo'n uitlating, die door een interviewer ruchtbaar wordt gemaakt, is even min waar als een verschijning te Banneux. Meen nu ook niet, dat ik mijn geval generaliseeren wil, want menige staaltjes van litteraire boosdoenerij zou ik U kunnen verklappen. Echter loop ik gevaar op door mijn collega's in een proces te worden betrokken, zoodat ik me verplicht voel ‘mijn’ manier van dichten op te biechten. Het ware natuurlijk een leugen te beweren, dat ik een hart heb als een stuk arduin, want om iets op rijm te zetten, mits den noodigen rijkdom aan beelden en zangen, moet uw hart kunnen vibreeren als kristal. Wanneer mijn hart toevallig vibreert, hetzij door een wandeling in de natuur, hetzij door het aanraken van mijn vrouw, dan grijp ik eerst en vooral naar mijn pen. Op de tafel in mijn doodstille werkkamher leg ik een onbeschreven papier en... wacht. Soms duurt het wachten een uur, soms duurt het een nacht. Denk vooral niet dat ik er vadsig zit als een koning na Clovis, soms loop ik vloekend rond of bonk met de vuist tegen mijn koker. Waarschijnlijk omdat ik de Koker heet begint het in mijn koker te koken. Na een kwatrijn geschreven te hebben is die koker tot op den bodem gekookt. Goddank, ik beschik nog over een stapel boeken, waarvan de verzen van Vondel, Bredero of Hooft me te pas komen. Soms lees ik mezelf uit hun werk voor, zoo luid dat de buren me afluisteren komen. Vandaar neemt niemand uit mijn straat me au serieux op. Het kan zijn dat mijn wijnhandel er eenigszins onder te lijden heeft, doch anderzijds heb ik het voorrecht als een zot, dus als een genie, te worden beschouwd.

Wanneer mijn stem van het luidop-lezen vermoeid is en mijn oogen van het rooken beginnen te tranen, roep ik mijn vrouw die me aanstonds den strafsten Pommard brengt. Bij ervaring weet ik dat de inspiratie dieper uit de flesch dan uit den koker komt, daarom is het gebruik van een glas me totaal overbodig. Alleen het uitzicht van een donkere, met spinnewebben omgeven flesch, is een brok poëzie op zichzelf. Midden op tafel staat ze daar, een oudheidkundig postuur uit schoonpapa's winkel, een ideaal model voor een plastisch kunstenaar. Dan overvalt me het verdriet om mijn taalarmoede, de slaap die ik grimmig verdrijven wil.

Brommend wandel ik de kamer rond, reminescenties wellen soms op, beelden die ik even zeer had kunnen ontdekken. Dan

zweer ik nooit meer poëzie van anderen te lezen, wanneer ik gedachtenloozer word begin ik te aanbidden wat ik heb verfoeid. Op de beelden van Van de Woestijne schrijf ik ander ritme en op het ritme van Kloos schrijf ik andere beelden. Zoo schrijf ik vier, soms vijf à zes strophen. Het lijkt een pot-pourri. Na eenigen tijd breng ik enkele wijzigingen aan. Het wordt een persoonljk vers. Met het rijm heb ik thans minder last, met de leesteekens weet ik echter geen weg. Daarom zet ik er geen. Doch dat is bijzaak. Hoofdzaak is dat mijn vers vloeit. En waarlijk, luister naar mijn stem:

Op zachte wieken wiekt de wind...

Gelukkig als een jong-gehuwde, die voor het eerst vader wordt, ga ik te bed. Als een jong-gehuwde, zeg ik, omdat het vaderschap van een ongehuwde weinig te vereeren is. Misschien ware me ook zoo'n ramp overkomen, ware het niet van Genoveva, die ik niet boven den knie aanraken mocht. Een voorbeeld, zegde ik, mijn Genoveva. Luister, hoe vol poëzie klinkt haar naam... Kon ik ooit iemand huwen die Gusta of Pelazie heette? Daarbij, was Genoveva niet voor mijn dichterlijke natuur bestemd? Wist ze niet te deelen in mijn droefheid, mee te jubelen om mijn succes?

Mijn dichterschap, dat nochtans dient te worden geapprecieerd, want velen raken niet eens tot aan mijn knie, heeft me nooit een frank opgebracht. Mijn uitgever, de eerste die het aandierf mijn bundel uit te geven, zegt dat poëzie niet wordt gelezen, een bewering die ik niet kan weerleggen, daar ik aan iedere uitgave mijn broek scheurde. Dan spreek ik niet eens over de recensenten, die soms van poëzie zooveel afweten als een kruier van logica. Misschien zijn deze scherprechters niet minder voor geld gevoelig als een schoolmeester, want ook zij hebben minder geboterd dan droog brood naar binnen te werken. Zoo kan ik vertellen over een criticus, die nochtans door de literatoren van nu hoog aangeslagen wordt, al heeft deze schalkaard reeds meer dan één plagiaat op zijn geweten. Het betrof mijn debuut: ‘De lach van het Vuurbeeld.’ Zeer beleefd en zeer vleiend vroeg ik hem een onderhoud. Hij zou me ontmoeten te X..., waar hij een lezing houden kwam. Zijn lezing was zoo geleerd dat enkelen er van geeuwden, een getuigenis dus voor de degelijkheid van zijn essay. Toen zijn laatste woorden uitstierven werd er luidruchtig geapplaudisseerd. Om den voordrachtgever te beha-

gen applaudisseerde ik echter zoo, dat allen mij als een zonderling opnamen.

Enkele vrienden en bewonderaars kringden zich na het dankwoord rond den voordrachtgever. Hoe ik criticus, Jan Peypaert, aanspreken kon werd me een obsessie. Als het vijfde wiel aan een wagen sloot ik me bij het groepje aan. Jan Peypaert scheen me evenals zijn bewonderaars niet op te merken, zoodanig werd hij het lastig gemaakt door den voorzitter der club. Het mannetje week geen vin van Peypaert's zijde tot hij hem voorstelde een biertje te gaan drinken. Als door jonge kuikentjes, die angstvallig hun klokhen volgen, werd Jan Peypaert achterna gezet. Plots bemerkte ik een opening, die me toeliet op Peypaert's schouders te kloppen. Te laat dacht ik er aan oneerbiedig te zijn geweest. Peypaert, die het hoofd omwendde, keek me verbaasd aan. Aarzelend bood ik Peypaert de hand en stotterde: ‘Karel de Koker’. ‘Dichter en wijnhandelaar’, voegde er een spottend aan toe. ‘Tiens’, zei Peypaert ‘aangenaam’. Bij zwarte Wieze in ‘Café Belge’ betaalde dat voorzittertje het gelag. Als wijnhandelaar mocht ik voor dat voorzittertje, een leeraartje aan het Atheneum, niet onderdoen. Resoluut bestelde ik vier flesschen wijn. Toevallig had ik geld genoeg op zak om het gelag te kunnen betalen. De bewonderaars, die er voor vreesden op hun beurt te moeten tracteeren, trokken er met vele complementen van door. Ook de voorzitter, die onder den plak van zijn vrouw stak, muisde er uit. Zoo bleef ik met Pypaert alleen. De wijn had ons half-dronken en zeer spraakzaam gemaakt. Onmiddellijk begon ik over mijn bundel die ter perse was. Doch Peypaert liet me niet uitpraten, zoo vurig sprak hij over de voordrachten die hij nog houden moest. Inmiddels rekende ik na of ik nog een volgende flesch kon betalen. Zonder dat Peypaert het opmerkte stond er reeds een nieuwe flesch op tafel. Peypaert, die uit zuinigheid meer water dan wijn dronk, begon te geeuwen. Naast mijn dichterschap bezat ik, goddank, de knepen van een handelaar. Zoo maakte ik er Peypaert op attent innig tevreden te zullen zijn over een lovende recensie. Zonder een rechtmatige aanmoediging zou een genie het zelfs niet uithouden kunnen. Waarom niet elkanders verdiensten te erkennen in plaats van elkander te bevitten? Moesten wij, jongeren, niet in de eerste plaats onze kleingeestigheid afleggen? Ware het bovendien niet billijk zoo de dichter den criticus gaf wat hem toekwam? Wellicht was Peypaert zich ondanks zijn dronkenschap

bewust waar ik heen wilde. Instemmend knikte hij met halftoeë oogen bij elke rustpoos van mijn pleidooi. Van mijn kant zou ik hem vijftig flesschen Bourgogne voor een lovende recensie bezorgen. Hij trachtte het na te cijferen hoeveel hem mijn Bourgogne waard was. ‘Voor duizend frank heb ik me eens laten verleiden’, bekende hij, ‘Zoo ge me zestig flesschen Bourgogne en tien flesschen cognac bezorgdet, dan zorg ik voor iets puiks.’ Beneveld en slaperig begonnen we als kooplui te twisten. Tenslotte wist ik hem voor vijftig flesschen Bourgogne en vijf flesschen cognac te overreden. Toen we opstonden kon Peypaert bijna op zijn beenen niet meer staan. Ik bracht hem op zijn kamer waar ik hem toedekte als een kind.

Deze lovende recensie is nu al twee jaar geleden in de krant verschenen. Het slot er van liet ik afdrukken op de prospectussen van mijn volgenden bundel. ‘Karel de Koker is een dichter die er zijn mag. Immers hij onderscheidt zich van zijn tijdgenooten door een opvallende conscientieuseteit, een uiterst persoonlijke visie, fijnzinnig en aristocratisch verwoord, alsook door een ongemeene welluidendheid die natrilt in het geheim van zijn taal.’ Ongetwijfeld werden mijn collega's groen toen ze zoo een durvend stukje lazen. De muilperen aan hun kinderen en de uitbranders aan vrouw en onderhoorigen toegediend zou ik niet graag op mijn actief nemen. De dag waarop deze recensie verscheen heeft mijn vrouw me als in het bruidsbed omhelsd. Niemand kon haar uit het hoofd praten, dat ze niet met een groot dichter, misschien met een genie, was getrouwd. Voor mijn naamen verjaardag kocht ze me lijvig, gebonden boeken. In mijn bibliotheek hield ze orde als in haar huishouden en wanneer ik dichtte bespiedde ze me als ging ik met den duivel om. Ik moet er aan toevoegen, dat mijn humeur sinds die goede recensie er zeer op verbeterd was. Wanneer ik Genoveva een uitbrander gaf, wat nog zelden gebeurde, wist ze zich telkens te troosten. In den ‘Bon-Marché’ had ze een boek gekocht ‘La femme de l'artiste’. Zeker heeft ze deze richtlijnen tot in de détails toegepast, want 's anderendaags schotelde ze met dubbele zorg mijn spijzen voor. Toen ik grimmig was, daar een collega door Peypaert nog erger dan ik over het paard werd getild, sneed ze zelfs mijn vleesch. De boeken, die ik pas had gelezen, begon zij te lezen, nooit echter zonder vooraf mijn oordeel te hebben gevraagd. Stilaan werd ze een boekenworm. Ze ketste de stad af om occasie's te koopen. Toen ze thuis kwam moest ik

naïef raden wat ze had meegebracht. Dat ze verstand had van boeken koopen als van haring inleggen is een deugd die niet elke vrouw toekomt. Als belooning gaf ik haar telkens twee kussen. Het werd een ware triomf toen ik nieuwe 'gewrochten' had gemaakt. Met tremelo-stem en de noodige grimassen las ik Genoneva mijn nieuwe verzen voor. Slechts zij bezat het voorrecht mijn onuitgegeven verzen te mogen lezen. 'Het voor recht', alvast een leugen, want niemand anders bekommerde zich om mijn verzen. Ook niet wanneer deze gedrukt waren. Dan schreef men er over - goed of slecht - (meestal slecht) en daarmee fini.

Benevens Geneveva was er toch iemand, die zich aan mijn werk scheen te interesseeren. Van een jonge onderwijzeres, die in een nonnenschool te Brussel klas deed, ontving ik onverwachts een brief. Een loflitanie over mijn jongsten bundel. Overmoedig liet ik Genoveva dezen brief lezen. Tot mijn verbazing zag ze er eerder ontstemd dan vroolijk uit. Ha, ze was jaloersch. Om Genoveva te treiteren, ook om me-zelf eer aan te doen, stuurde ik mijn bewonderaarster een handschrift. Twee dagen pruilde Genoveva, gevaarlijk als een klokhen. Was het niet noodig iemand jaloersch te maken om dieper te worden bemind? Bij een tweede schrijven van mijn onderwijzeresje werd het een twist. Kost wat kost wou Genoveva weten wat de brief inhield. Het schrijven was eigenlijk zeer onschuldig, zeer onbelangrijk zelfs, met leedvermaak hield ik echter den brief op zak. Toen ik Genoveva voor het laatst dien brief weigerde, trachte ze me te krabben als een kat. Vroeger dan ik het wist gaf ik Geneveva een klap. Huilend liep ze naar haar kamer, waar ze den nacht schreiend doorbracht.

Thans zou ik graag een punt achter het correspondeeren hebben gezet. Mijn onderwijzeres scheen echter tijd voor het rapen te hebben. Twee à drie brieven in de week diende ik van haar te verstoppen. Daar ik mijn prestige niet schaden dierf schreef ik haar telkens terug. Soms een nieuw vers, soms een meditatie over de liefde. Bij haar voorlaatste schrijven had ze eenige van haar verzen gevoegd. Beleefd verzocht ze me er mijn oordeel over uit te spreken. Aan zoo'n eer kon ik niet wederstaan. Haar verzen waren heusch niet kwalijk. Een nieuwe Alice Nahon?... Sommige strophen meende ik reeds vroeger te hebben gelezen. Zoo lovend schreef ik over haar verzen, dat ze me graag ontmoeten zou. Het rendez-vous zou te Brussel plaats

hebben. Met het definitieve antwoord stond ik aarzelend voor de postbus. Keken voorbijgangers me wantrouwend aan, knipoogden ze naar elkaar? Den brief voelde ik vallen als viel hij op mijn hart. Bij mijn schrijven had ik een foto gevoegd, zoo Genoveva het te weten kwam! - Huiselijk kabaal, echtscheiding. - Het duurde een week vôôr ik antwoord ontving. Zeven dagen was ik verplicht geweest mijn postbus gade te slaan. Als een dief sloop ik met het schrijven naar mijn kamer. Het kan pathetisch zijn, doch ik beefde toen ik den brief opende. Een glanzende foto slierde uit den omslag. De onderwijzeres zag er zoo dichterlijk uit als... enfin, onvergelijkbaar. Ze scheen eerder frivool, te ver gedecolleteerd. Nauwelijks twintig jaar kon ze zijn, Maria van der Kwaden. Overmorgen zouden, we dus elkaar ontmoeten. Ze zou me opwachten aan het station. Aan een grijzen kaphoed en een rooden das zou ze mij herkennen. Maria van der Kwaden - hoe poëtisch klinkt haar naam - zou een rood handtaschje bij zich hebben. Ze zou van de gelegenheid gebruik maken me te interviewen. Zoo zou ze me vragen waarom ik nooit aan critiek heb gedaan. Dat ik nooit de kans had gekregen anderen af te kammen, zou ik haar verzwijgen. Wanneer er een nieuw tijdschrift werd gesticht smeekte ik een kroniek te mogen verzorgen. Antwoord op mijn schrijven, waarbij er retour-port stak, kwam er nooit. Ik zou Maria het antwoord geven van den vos en de druiven. Kon ik haar verklappen dat niemand, behoudens haar, me au serieux opnam? Dat mijn vrouw, sinds de brievenhistorie, over mijn werk niet meer sprak?

Bah, wat gaf het dat mijn vrouw me afvallig werd! Had ik niet een knappe bewonderaarster, die, naar ik kon vermoeden, nog niet verloofd was? Was het leventje met Genoveva niet schadelijk voor mijn temperament? Kon ik als artist, die nooit het conservatieve te buiten ging, nog worden geïnspireerd? Was het den dichter niet noodig af en toe aan een ander been te knagen? Had Goethe ik-weet-niet-meer-hoeveel lieven gehad? Was ik, Karel de Koker, dichter en wijnhandelaar, artist of was ik het niet?...

Toen ik door het treinraampje keek, bemerkte ik een roode handtasch. Vóór de treinremmen knarsten, duizelde ik reeds op het perron. Een treinwachter nam me bij mijn schabernak. Misschien een proces op den koop toe? Goddank, de treinwachter liet me los. Schaamterood als een pioen zocht ik het roode handtaschje op. Ha, daar! Ik drumde me tegen stroom in tot

bij het meisje. ‘Dag Maria’, zei ik verrukt. ‘Pardon’, was het antwoord. ‘Vous vous trompez’. Verdomd, had er me iemand voor den aap gehouden? Toen ik me ontgoocheld door de menigte liet meedrijven, kwam een onbekende me tegemoet. De kennismaking was kort en vriendelijk. Ik vlijde me tegen Maria aan, trok een dichterlijk gezicht. Het begon te motregen. Ik stelde voor ergens binnen te gaan. In een half-donker kroegje bestelde ik porto. Dat de porto, dien ik verkocht, beter dan dit spoelwater was, verzweeg ik. Over niets anders dan over poëzie wou ik het hebben. Wanneer ik echter over poëzie begon, met het oog op het interview, begon Maria, over het slechte weder. Eigenaardig, had ik wel Maria Van der Kwaden voor? Was zij het die me haar foto had gestuurd? Was het meisje op de foto niet blonder dan deze, welke dicht tegen me aankroop? Had het meisje op de foto geen grootere, opener oogen? Doch neen, ik kon me-zelf niet gelooven! Was ik niet verblind door de schoonheid van Maria? Was ik niet getroffen door haar, die me met haar geuren bedwelmde? Daarbij, speelde mijn vrouw in deze waanvoorstelling geen rol? Was het niet de vrees die me allerlei denkbeelden ingaf? Had ik Genoveva niet gezegd door Jan Peypaert te zijn uitgenoodigd? Zou Genoveva te weten komen, dat ik Aalst, waar Peypaert woonde, was voorbij gestoomd? Was het wel noodig me daarover ongerust te maken? Had ik niet Maria, die me reeds dieper scheen te vereeren dan Genoveva? Liet Maria ook niet blijken dat ze verliefd op me was? Ik legde mijn hand op Maria's schouder, ik streelde haar lokken. Haar oogen waren wonderbaar diep, haar neus was als deze van een Grieksche godin. Moest ik er aan twijfelen dat nooit een dieper geluk me werd beschoren?...

Over vele zaken hadden we geklapt, Maria Van der Kwaden en ik. Uitgenomen over de poëzie. Ook ik dacht er niet meer aan over poëzie te zwetsen. Maria was een brokje poëzie op zichzelf, een model om ten voeten uit te schilderen. ‘Engel’ noemde ik haar. Ik kuste haar in een reeds donker geworden hoek. Af en toe dook Genoveva in mijn verbeelding op. Onrustig en misprijzend trachtte ik haar beeld te weren. Had ik me niet blind op Genoveva gestaard? Was ze niet een antikiteit, die paste in haar vader's winkel? Iets, dat men geweten noemt, zweeg daarom niet. Maria streelde mijn hand, haar lippen zogen me leeg.

De laatste trein naar Gent was vertrokken. Het berouwde me niet meer bij Maria te zijn gebleven. We zochten een hotel

op waar we zouden vernachten. Vanzelfsprekend konden we in het klooster, waar Maria les gaf, niet samen vernachten. Ik bestelde een duur avondmaal. Om vroolijk te worden liet ik wijn brengen. Al praamde ik haar, Maria dronk er niet van. Dan zoop ik de flesch alleen leeg. We gingen te bed. Maria ontkleedde zich schuchter.

Reeds drong het daglicht door het raam wanneer ik ontwaakte. Mijn handen zochten naar Maria. Leeg. Mijn oogen openden zich langzaam. Had Maria mij verlaten? Nam ze reeds het ontbijt? Waarom had ze me niet gewekt?... Vlug schikte ik mijn toilet. Bij elken stap naar beneden bonkte het in mijn hoofd. In de ontbijtzaal zaten een drietal gasten. Aarzelend vroeg ik den kelnner of hij mijn vrouw had gezien. Hij antwoordde ontkennend. Ook de kassierster gaf me evenveel appels als peren. Had ik me niet vergist? Droomde ik nog? Of was Maria in de badkamer? Neen. Het was duidelijk, ze was vertrokken. Niets restte van haar in de kamer. Plots gleed mijn hand daar waar steeds mijn brieventasch stak. Leeg. God, drie duizend frank!

Genoveva, zij mij genadig!...

Remi Boeckaert.

Basiel de Craene.
Een uitnoodiging, een interview, een heilwensch!

Van E.H. Basiel De Craene, ontvingen we een interessante uitnoodiging:

‘Op Goeden Vrijdag, 30 Maart, te 17, uur, draagt de bekende declamator Rudolf De Buck, van de Tooneelschool te Gent, de passie voor van Basiel De Craene.’

Deze kunstgebeurtenis werd door de Davidsfonds-afdeeling Merendree ingericht. Met ‘spijt’ (niet die conventioneele beleefdheidsformule) moesten we ons wegens officieele broodverdienerij laten verontschuldigen. Dan maar een briefje geschreven aan den vriendelijken gastheer van ‘Gerolfswal’. Immers, het zou niet alleen ons, maar zeker ook onze lezers interesseeren iets meer over pastoor De Craene's ‘Passie’ te vernemen. Maar laten we intusschen de steeds jonge, levens- en werklustige E.H. Basiel De Craene voorstellen.

Geboren te Waarschoot, 15 April, 1880; studeerde te Eekloo, in 't Seminarie en te Leuven aan de Hoogeschool; werd

onderpastoor te Mijlbeke-Aalst, te Tereecken-St-Niklaas, te Kaprijke; pastoor te Leerne en te Merendree; was de inrichter der Vlaamsche Poëziedagen.

Proza:	‘Evangeliebeelden’, Zijn Getuigen’ (vertaald in het Duitsch); ‘Simon-Petrus’; ‘Mozes’ (de Volksmenner); ‘De Moeder der Vernieuwde Menschheid’.
Drama:	‘Christus’.
Gedichten:	‘De Leye-verte’; ‘Overdaad der Stilte’; ‘De Wording der Dagen’, enz.

Afbreuk makend met de traditie, na tal van godsdienstige proza- en tooneelwerken te hebben geschreven, debuteerde Basiel De Craene met ‘Uit 't Leye-Lisch’ als dichter. Een bewijs, dat de dichter vaak door de Leie geïnspireerd werd, spreekt uit de titels van zijn daaropvolgende bundels: ‘Het Leye-rimpelen’, ‘Leye-ruischen’, ‘Uit de Leye-Verte’. Dat De Craene met zijn milieu verbonden leeft bewijst eveneens ‘De Overdaad der Stilte’, waarvan de titel alleen reeds de stilte rond de mooie verscholen kasteel-pastorij van den jovialen gastheer, E.H. De Craene, laat vermoeden. Immers, weinigen zijn zoo voor de natuur ontvankelijk als De Craene, voor hem echter is ze geen idyllisch toevluchtsoord als voor romantische zielen, ze bleef hem zooals God ze schiep; in wezen oerelement, symbool voor den van leven-trillenden Ubermensch.

De verzen van De Craene zijn meer dramatisch dan lyrisch, ze zijn de harde beeltenis van een primitieve, onopgesmukte natuur. Zoete zangerigheid is De Craene vreemd, hij kerft. In De Craene wemelt het aan gedachten, hij flapt ze er uit als een schilder die het verfijnde vreemd is, als ruwe kladden naast elkaar. Zijn gaven worden hem soms een gevaar: een te strak, te stug, te prozaïsch accent breekt soms de welluidendheid zijner verzen. Altijd echter is De Craene zichzelf: hij heeft een eigen stempel, een eigen stijl; en steeds weet hij met oorspronkelijke beeldspraak te verrassen. Hij is daarbij een psycholoog, ‘Er is bij dezen dichter altijd een konflikt; elk gedicht is een klein treurspel’. (A. Demedts)

Zijn psychologische en plastische capaciteiten doen zich eveneens in zijn proza - meestal Evangeliebeelden, en in zijn tooneel - van eveneens Bijbelschen inslag - opmerken. Louis Sourie, die aan het werk van De Craene een boek wijdde, schreef: ‘De periode waarin De Craene ons zijn Evangelische

uitbeeldingen schonk is de meest gave in zijn kunstenaarsloopbaan. Geen enkel dezer werken misstaat in de rij van onze beste, geestelijke scheppingen.'

En ziehier het sympathiek antwoord van E.H. De Craene:

1. Meneer Pastoor, dateert deze Passie van vroeger of van nu?
2. Kan U verklaren hoe deze Passie in U is ontstaan?
   Antwoord. - Het Passie-Verhaal is ontstaan rond het jaar 1920. Ik had reeds meermalen brokken gepredikt uit de Passie van Verschaeve. Doch Verschaeve verwittigt er ons zelf van dat zijn Passie geschreven werd om ook in protestantsche middens te kunnen voorgedragen worden.
   Dan rijpte bij mij het voornemen een Passie-Verhaal te schrijven dat meer ons eigen volk kon dienstbaar zijn. Jaren heb ik er aan gewerkt en er voor gestudeerd.

   Het gehalte en den vorm ervan heb ik getoetst aan ons volk zelf, namelijk in de talrijke Passie-avonden die ik, het Vlaamsche land door, gegeven heb. Ik had er spel, tooneelmiddelen ingeschakeld.
   Naarmate de proef mij bevredigde en mijn letterkundige ontwikkeling vorderde heb ik het Verhaal omgewerkt en gesnoeid.
   Het rustte nu sedert jaren.
   Nu waagde ik de proef alleen door voordracht. Ik wilde ondervinden of het Verhaal ook zoo genietbaar was, of het, desniettegenstaande zijn godsdienst-wetenschappelijken ondergrond, dramatische mogelijkheden genoeg bevatte om een kunstenaar declamator toe te laten al zijn vermogens te ontplooien.
   De heer Rudolf De Buck van de Koninklijke Tooneelschool Gent heeft met mijn Verhaal der Passie het publiek zoodanig geboeid, dat het een paar uren heilig-stil zat te luisteren.
   Of ik gelukkig was!!
   Nu mag ik gerust de uitgave er van wagen.
3. Natuurlijk treedt Jezus-Kristus op het voorplan, maar graag zouden we den bouw - de bijkomende figuren en de omstandigheden - nader willen verklaard weten.
   Antwoord. - Ik heb getracht het drama der Passie uit te teekenen in zijn ware toedracht. Welke was de oorzaak van de botsing? Hoe en waarom leden de apostelen er onder? Heeft de Moeder er bij een rol gespeeld? Bizonder de opgaande lijn van spanning in die botsing heb ik, Schriftuur getrouw, trachten uit te teekenen in het Sanhedrin en op den Kalvarie.

4. We zullen ons wellicht niet vergissen wanneer we uw ‘Passie’ als een karakterstuk durven te beschouwen. Hoe hebt U deze personen, en vooral Jezus-Kristus, uitgebeeld?
   Antwoord: Natuurlijk heeft mij de gemoedsbewogenheid der apostelen bij die ineenstorting van al hun droomen, bizonder geïnteresseerd. De tegenstelling Petrus-Judas is belangrijk in alle opzichten. Ik heb den Kristus geen woord in den mond gelegd dat niet in de Schriftuur staat. Wat Hij zei is ook genoeg om het drama duidelijk te maken.
5. En wat denkt U van de vertolking? Hebt U plannen voor eventueele ‘Dagen voor de Poëzie’? En mogen we nieuwe bundels van U verwachten?
   Antwoord. - De heer Rudolf De Buck heeft zich in het drama totaal ingewerkt en is kunstenaar genoeg om de moeilijksten te bevredigen. Wij durven hem graag aanbevelen.
   De Poëzie dagen gaan stellig door. De meestvooraanstaande dichters verlangen er naar.
   Ik ben in onderhandeling voor de uitgave van twee bundels gedichten met Meddens, Brussel. Aangenomen werden zij reeds, maar de papierschaarschte!!

Hier hebt gij een gedicht uit mijn oorlogsbundel:

De moderne Isaak.

Den brief van zijn vrouw, de foto van zijn kinderen borg hij toen hij werd opgeroepen voor het Russisch front.

Hij zat alleen; hij zat alleen te staren in
de pijn der stilte. Hij zat gebogen over zijnen
toegegespten ransel, dien hij te dragen had.
Hij zat gebogen op de stilte der herinnering.

Hij kwam alleen de pijn der stilte uit,
Hij brak de pijn der zwang're stilte en liet
zijn zware stappen op de steenen helmen,
zijn ransel ramm'len in den zwarten avond.

Doch geen gerucht: zijn zware ransel niet,
zijn zware stappen niet, zijn verre woorden niet
vermochten uit te vagen de herinnering.

Den toegegespten ransel op den rug,
de zware herinnering op de toe-e ziel,
zoo ging de nieuwe Isaak naar 't offer toe.

29-1-44

Vorigen Zomer hadden wij het genoegen dit gedicht in den tuin van ‘Gerolfswal’ te hooren voordragen. Nog altijd herinneren wij ons die pijnlijke stilte, die door pastoor De Craene zoo diep wordt aangevoeld. Toen is ‘De moderne Isaak’ voor ons levend geworden, zôô dat wij hem sindsdien niet meer konden vergeten. Pastoor De Craene, wij danken U voor zooveel schoonheid, zooveel ‘doorvoelde waarheid’, zou Persyn er aan toevoegen. En wij kunnen niet besluiten zonder de aandacht te vestigen op 15 April 1945, Uw 65sten verjaardag! 65 Jaar. Wie van ons kan het zich voorstellen!... Gij zijt zoowat de peter van onze jonge dichters, een goede, peter die men niet kan vergeten. Indien het Nieuwjaar ware zouden wij U schrijven: ‘Moge God U nog lange jaren voor ons behouden.’ Ook nu zijn wij dit aan U, aan onze Vlaamsche dichtkunst niet in het minst; verplicht. Wij wenschen U de werkzaamheid van een dertiger en van harte proficiat!

Remi Boeckaert.

Daisne, een geval

Het is een wonderbaar geval, dat van Johan Daisne. Hij laat ons den indruk te leven al schrijvend en te schrijven al levend, (we zijn er bijna zeker van dat Daisne elke dag voor de literatuur weet te benutten) zoo productief is deze dichter. En of hij verzen schrijft, een tooneelstuk, een roman of een novelle, hij beoefent elk genre met zoo'n habiliteit, dat deze aan het wonderbare grenst. Is literatuur voor Daisne een sport geworden of een noodzakelijkheid? Daar gewoonte ook hem een tweede natuur werd, werken behoefte en training bij Daisne zoo intens samen, dat hij van zichzelf mocht getuigen:

Al wat ik heb geschreven,
al zooveel jaren lang,
't was om te* leren *leven,
het was mijn vóórgezang.

Een voorgezang van zijn ziel, die zich niet met het aardsche kan bevredigen, want het slot van dit vers:

het was mijn zwerverszang
naar Jou, mijn Hoger Leven!

verklaart de incarnatie van Daisne's streven en denken. Want niet het leven kneedt dezen dichter, maar hij-zelf kneedt het leven.

'Nous possédons en nous une force d'une puissance incalculable qui, lorsque nous la manions d'une façon inconsciente, nous est souvent préjudiciable. Si, au contraire, nous la dirigeons d'une façon consciente et sage, elle nous donne maîtrise de nous-mêmes et nous permet non seulement d'aider à nous soustraire nous-mêmes et à soustraire les autres à la maladie physique et à la maladie morale, mais encore de vivre relativement heureux, quelles que soient les conditions dans lesquelles nous puissions nous trouver.'[1.]

Inderdaad, Daisne's verbeelding, na zich in het onderbewuste via het onbewuste te hebben geankerd, is er op gericht zich om te zetten in concrete realiteit, zoodat realiteit en imaginatie bij hem wonderbaar harmonieeren. Poëzie is de taal van het onbewuste, het tooverteeken van een ontroerende magie. Zoo meenen we het magisch-realisme van Daisne's persoonlijkheid te kunnen verklaren.

Bestijg mijn trap
onder je voet
wordt-ie geslepen,
en op je stap
mijn wolk eerst goed
begrepen.

(De trap van Steen en Wolken)

Daisne beschrijft niet het leven zooals het is, hij geeft er ons het droombeeld van: zôô zou het moeten zijn. Als het ware toovert hij zich een eigen wereld, deze welke zich afspeelt op een hooger plan, dank zij zijn autosuggestie.

Il faut le mythe, il faut le rêve,
pour réaliser le réel.

(Freud)

De werkelijkheid is evenwel hard, ‘maar elke dag word ik in alle opzichten beter en beter’ leert ons de methode Coué.[2] Deze slogan dringt door tot het onderbewuste, dat ons streven en onze daden regelt. Ook Daisne is een mensch, op de eerste plaats: mensch, op de tweede plaats: literator. Dit blijkt uit zijn innerlijke verscheurdheid, zijn levensstrijd en tenslotte uit zijn overwinning op het leven.

Bevel* van *'t lot? - Bevel* aan *'t lot!

spijts

de dagen van het dom gedoe,
van broodstrijd, zich moeten verlagen,
van koortsdroom, krijgen van de roe,
van alles wat een mens moet dragen.

(Het gouden Sonnet)

Daisne leerde echter zichzelf overwinnen: hij leerde de schadelijke elementen uit te schakelen, zich te richten naar een bepaalde idee, zijn inzichten in het leven te verruimen en te verdiepen, hij wist zich een nieuwe levensleer voor te schrjven, hij leerde gelooven in den luister van het leven, de slagen van het lot te incasseeren om deze met een nieuw levensgeloof en een nieuwe levenshoop te aanvaarden en te sublimeeren.

Misschien, als alles van ons lot
is ook dit goed, dit nu zo harde

(Taak)

‘De mensch, die deze leer aanvaardt’, schrijft Mia Kloek-Pirée, ‘wint innerlijke rust en zelfbeheersching: zelfvertrouwen, optimisme, levensblijheid, arbeidsvreugde.’[3] Merkwaardig, al deze deugden liggen in het werk van Johan Daisne te observeeren. Ook het naïeve, kinderlijk-blijde en het sentimenteele, die uitvloeisels zijn van deze deugden, zijn aldus in het werk van Daisne te verklaren. ‘Autosuggestie, is eigenlijk een arm woord. Het geeft weer: jezelf beïnvloeden ten goede; doch het omvat oneindig veel meer dan dat alleen. Autosuggestie beteekent vorschen in de geheimzinnige onbekende gebieden van het menschelijk innerlijk.’[4] We vragen ons af: ‘Is niet de dichter dé begenadigde om tot deze gebieden door te dringen? Heeft Johan Daisne niet dén weg gevonden?

Wegwijzer.

Soms komt men in zijn leven een paal tegen
(o hooggelukkige die dat beleeft)
waar, boven uit de warboel onzer wegen,
de vaste vinger Gods een wenk op schreef.

Een teken maar, een pijl, of om het even,
maar zó zeer heerlik duidelik en wis,
dat men 't voor altijd weet: 't is niet hierneven,
't is hier, de weg doorheen de wildernis.

De weg, misschien wel steil, beklemd, gewonden,
van rotsen, drijfzand, over schotsen ijs,
maar dé weg, waarover gezonden
en hardend-vól, men landt in 't Paradijs.

Dié weg, mijn kind, hebben we sâam gevonden.

Daisne is niet met weinig tevreden, hij betracht het Paradijs. En toch houdt hij vol: hij heeft zijn Kunst, zijn ideologie, zijn kwajongens- en terzelfdertijd zijn bovenzinnelijken droom, de liefde van en voor een vrouw.

Aan deze vrouw heeft Daisne zijn jongsten bundel gewijd: 'Hermine-uit-de-Storm.'[5.] We zouden dezen bundel 'private lyriek' kunnen noemen, niet omdat de buitenstaander er geheel zou buitenblijven, maar omdat deze verzen als de briefwisseling zijn van den dichter met zijn vrouw. Deze verzen verschenen dan ook naar aanleiding van Daisne's huwelijk, zoodat hij niet alleen door de wet maar ook door de Muze met een 'trouwboek' werd bedacht. En inderdaad, 'Hermine-uit-de-Storm' is een boek van trouw, zoo schrijft de dichter. Vôôr 'zij' is gekomen heeft de dichter wel elementen van liefde gekend 'Voor je bent gekomen...', maar toch is hij altijd zijn kinddroom trouw gebleven, dat de Eene, Zuivere, eens zou komen.

Daisne is te surrealistisch om alleen het zinnelijke in de vrouw te aanbidden, want telkens weet hij het aardsche, als door een flits, dank zij iets als van de bovenwereld te sublimeeren. Liefde is voor hem een magie, een ritus:

Een liefde die haast godsdienst is
(Veva)
O liefde, godendienst uit Indië
(Prisma)

De liefde is onsplitsbaar. Ze is harmonisch: wisselwerking van gedachte en gevoel tusschen man en vrouw, een mysterieuze verstrengeling van ziel en zinnen, een hunker naar het Paradijs - alleen door de coalatie van man en vrouw als één lichaam en één ziel te betreden. - Daisne titelde een gedicht 'Hermine-**in**-de-Storm', een ander en zijn ganschen bundel 'Hermine-**uit**-de-Storm'. Dit wijst op een gestreden strijd, een louterings- en een zuiveringsproces, een eindelijke overwinning van de ziel op de zinnen, zoodat hij met 'tere **kameraad** Hermine' de Reis kan beginnen.

> ***Daar slechts de wereld telt* in *ons en die van* Ginds**
>
> ***zelfzuchtig zijn is pas oprecht beminnen***
> ***al blijve men naar buiten 't Goed dienstbaar***
>
> ***Kunst, zingt de dichter, is een eeuwig tràchten!...***

Dit is het levensprogramma van Johan Daisne. Eenerzijds is hij individualistisch en anderzijds is hij om de gemeenschap bekommerd. Om zich volledig van de buitenwereld af te sluiten is hij te zeer mensch.

> **'*Dat is dan* Communisme, *niet van stof en schijn,***
> ***maar naar het enigst woord dat stand hield in het enge***
> ***het Christus-woord. Muziek van vrede, stil diep-in,***
> ***en geen sociaal demagogistiese fanfare,***
> ***een stille strijkmuziek, natuur en najaarsblaren,***
> ***het Huis, het Werk, drempelmuziek, het waar Begin.***
> ***Voor hem die hier zoo spreekt ging reeds de storm bedaren;***
> ***het ongewone plichtswerk liet een stramme hand,***
> ***die haastig tans teruggrijpt naar de eigen snaren...***
> ***elk zij in* zijn *taak van de Hemel muzikant.***

In 1937 schreef Marnix Gysen: 'De meest opvallende verschijning onder de talrijke dichters, die bij de uitgeverij 'De Waterkluis' publiceerden, is Johan Daisne: zijn vers is voorloopig nog een cocktail van romantische, sentimenteele, lichtcynische en vooral intellectueele bestanddeelen. In 'Hermine-

uit-de-Storm' heeft Daisne al deze elementen versmolten, zijn fijn-besnaard gemoed en zijn spiritualiteit hebben zich verstrengeld. Aan Johan Daisne hebben we een groot dichter, een sterke persoonlijkheid. Hij is een geval.

Remi Boeckaert.

Eindnoten:

1. Mia Kloek. Pirée 'Het woord geneest'. Suggestie en Autosuggestie'. Uitg. 'De Tijdstroom', Lochem.
2. Mia Kloek. Pirée 'Het woord geneest'. Suggestie en Autosuggestie'. Uitg. 'De Tijdstroom', Lochem.
3. Mia Kloek. Pirée 'Het woord geneest'. Suggestie en Autosuggestie'. Uitg. 'De Tijdstroom', Lochem.
4. Mia Kloek. Pirée 'Het woord geneest'. Suggestie en Autosuggestie'. Uitg. 'De Tijdstroom', Lochem.
5. Uitg. 'Manteau', Brussel.

Boekbespreking.

Winston Spencer Churchill door Gust De Muynck. Uitg. Manteau, Brussel. 288 blz.; genaaid: 80 frank.

Er zijn weinig Vlamingen die het aandurven - of liever die het aankunnen - ons de biographie van een staatsman te bezorgen. Dit valt best te begrijpen. Zijn wij niet eerder een volk van dichters dan van politiekers? En wat hebben wij tenslotte in deze wereldgebeurtenissen mede te praten? En nochtans, is het mogelijk zich van deze conflicten, die door tegenstrijdige levensbeschouwingen werden veroorzaakt, afzijdig te houden? Wij meenen het niet, wij zijn mensch. En mensch zijn beteekent: leven met lichaam en ziel, zich inlaten met de problemen van zichzelf en van dezen tijd. Wie alleen in zichzelf schouwt staart zich stilaan blind, al zoekt hij ook wat wij allen zoeken: het leven, den mensch, de gemeenschap, de liefde, de Godheid. En daarom houden we niet van een inhoudlooze Literatuur met een sierlijke L. Zonder moreelen grondslag, zonder levensbeschouwing - hoe verkeerd ze ook in haar oprechtheid zij - heeft niets in deze wereld zin. Zoo dikwijls zongen wij - als knaap heilig overtuigd van het tegenovergestelde! - 'Wij reizen om te leeren', maar hoe vaak vragen wij ons nu af: 'Leven wij om te leeren en leeren wij om te leven?'

Dit zij dan een korte en een oogenschijnlijke afdwalende inleiding voor de bespreking van Gust De Muynck's 'Winston Spencer Churchill'. En omdat wij weten wat wij aan Churchill hebben is hij een nadere en zeker een diepere kennismaking waard. Gust De Muynck's boek samenvatten willen wij niet,

daarom is het te interessant, wij willen slechts aanraden deze bibliographie te beginnen lezen. En men zal ze tot het einde toe willen lezen. Denken wij vooral niet met propaganda-materiaal kennis te zulen maken. Gust De Muynck is eerlijk geweest, objectief en toch subjectief (in de beteekenis van persoonlijk!). ‘Ik beschouwde hem (Churchill) als een militarist en een reactionnair, omdat hij in de Russische revolutie aan de zijde van de contra-revolutionnaire generaals stond en hij nooit een gelegenheid liet voorbijgaan om het socialisme of het communisme aan te vallen met een felheid die mijn eigen reactie fel maakte.’ (blz. 9)

‘Maar ik begin in Churchill den realist te waardeeren. Men kan er niet omheen: hij heeft een magnetiseerende persoonlijheid die des te sterker werkt naarmate het duidelijk wordt dat zijn strijd tegen het nazisme werkelijk gedragen is door een diepgewortelde democratische wereldbeschouwing.’ (blz. 9-10) Gust De Muynck vermocht Churchill te typeeren - zijn deugden en ôôk zijn tekortkomingen - zijn boek werd geen brave Hendriken-literatuur. Slechts door iemand met schranderheid en visie en jarenlange vertrouwdheid met de politiek kon er van Churchill's biographie zooveel klaarte uitstralen zooals dit met Gust De Muynck's poging het geval was. Gust De Muynck kan daarbij knap en boeiend schrijven als een benijdenswaardig romancier: zakelijk en treffend. ‘Toen Gravile Principe op 28 Juni 1914 den Oostenrijkschen troonopvolger te Serajevo neerknalde, dacht hij niet aan den ondergang van de Romanoffs. Hij was een enge, bekrompen nationalist - zooals alle nationalisten’. Daar hebben we nog wat anders aan dan aan elk melodieus fabrikaatje!

R.B.

‘De rat’ **door Joost van den Berckhoudt. Uitg. ‘De Sleutel’, Turnhout. Geb. 224 blz.**

Veel zaaks gebeurt er niet in ‘De Rat’ en toch laat deze kleine roman ons niet onverschillig. De conflicten, die er zich in afspelen, zijn van meer inwendigen dan van uitwendigen aard. Slechts drie personages treden op het voorplan. We moeten ons afvragen of Joost van den Berckhoudt zijn figuren vermocht te belichamen. En inderdaad, hij wist ze psychologisch

te verantwoorden, ons vertrouwd te maken met hun milieu en hun mentaliteit. De toestanden zijn typisch Hollandsch en toch algemeen-menschelijk. 'De Rat' is het relaas van een mislukt huwelijk. Een man, die van weinig sexueele maar van des te meer intellectueele affecties blijk geeft, en een vrouw, die van nieuwe rijken afstamt en door ze werd verwend, maken Vondels vers. 'Waar werd oprechter trouw...' eerder tot een satire dan tot een lofzang. Het geval is echter te deerniswekkend om er mee te spotten. Gelukkig, dit geval werd door een Noordnederlander behandeld, want de meeste Vlamingen zouden het thema misschien met een zekere tranerigheid verbrodden. Joost van den Berkhoudt heeft zich zakelijk van zijn taak gekweten. En juist hierdoor wist hij zooveel te bereiken. Hij onthoudt zich oogenschijnlijk van elke misprijzende reactie, zijn levensopvatting, die een harmonieus huwelijk huldigt, spreekt van uit zijn onderbewustzijn, zoodat hij zijn roman, als toeschouwer en terzelfdertijd als betrokkene, als een brok uit het werkelijke leven wist om te scheppen. In zijn soberheid en strakke gespannenheid is 'De Rat' een beheerschte aanklacht tegen de bourgeoisie, een brok nuchtere moraal. Het mevrouwtje, aan mooidoenerij en passie onderhevig, wordt het slachtoffer van haar kwade neigingen en verkeerde opvoeding; meneer, die in het huwelijk vriendschap, genegenheid en geestesverwantschap zoekt, ontdekt tenslotte de liefde in een jonge weduwe; de meid, een physionomisch misbaksel, die slechts van haar dieren en haar meester genegenheid ontvangt, weet zich voor ze op te offeren en zelfs voor een door haar getemde rat haar mevrouwtje doodelijk neer te slaan. 'De Rat', die ons soms aan 'Een spook op zolder' van Marcel Matthijs herinnert en die van een ietwat artificieel slot getuigt, is geen revelatie; hij is evenwel een knap geschreven en een van intelligentie en moraal blijk gevende roman.

R.B.

'De zware weg' **door A.M. De Jong. Uitg. 'De Sleutel', Turnhout. Geb. 80 fr., 484 blz.**

Een roman van circa 500 blz., die niet oppervlakkig is en onze aandacht systematisch verhevigt, treffen we zelden in onze literatuur aan. Lijvige en terzelfdertijd goede romans moeten

we bij uitstek zoeken bij de Skandinaviërs en bij de Russen. En onder onze jonge Vlaamsche romanciers heeft André Demedts met zijn roman ‘Het heeft geen belang’ ons een verrassing bezorgd. Om een lange roman te schrijven moet men over enorme stof beschikken ofwel moet men détailleeren, beschrijven en afwijken, zoodat de spanning en de draad van het verhaal worden gebroken. ‘De Zware Weg’, van A.M. De Jong, was ook een lange weg: Een voor den lezer om zijn gerokkenheid een lastige weg. Dit komt wellicht omdat we rapper leven dan onze ouders en grootouders, maar anderzijds grijpen we meer naar de kern dan naar het gepraat en de omschijving. Het ware verkeerd te beweren dat ‘De Zware Weg’, van conflicten, die onze aandacht verdienen, gespeend blijft, maar A.M. De Jong, wist zoo uit te spinnen, zoo breedvoerig te omschrijven, zoo doodbedaard te praten dat we zijn ideeën liever in een formule zouden samengebald weten. Gebrek aan ideeën mogen we A.M. De Jong's posthume roman niet verwijten; integendeel, de auteur spreekt zich tegenover het leven in Noord-Brabant zeer subjectief en zeer tendentieus uit. ‘De Zware Weg’ is immers een heimatroman, maar de personages beperken zich niet bij een bourgeois-leventje, ze voelen zich in religieuze, sociale en algemeen-menschelijke problemen betrokken. Twee broers treden op het voorplan, Jules en Bart, respectievelijk de verpersoonlijking van het individualisme en het socialisme. Jules is een eenzame, schuchtere jonggezel, die door zijn oprechtheid het slachtoffer wordt van een laag-menschelijk pastoor, te sentimenteel en te edel van hart om tot een tegenoffensief over te gaan, een weg-droomer bij een onuitgesproken jeugdliefde, die tenslotte na een noodlottig huwelijk door een begrijpend pastoor wordt gesterkt. Zijn broeder, Bart, onderwijzer en vurig socialist, vindt echter het geluk in een vrouw-kameraad en in zijn strijd voor sociale rechtvaardigheid. A.M. De Jong, maakte ook gebruik om het ruwe leven van stroopers en kleinzielige dorpers op een voortreffelijke manier te schilderen. Het gevecht tusschen Geert, den strooper, en Frans, den smid, is een psychologische en aangrijpende uitbeelding. A.M. De Jong, heeft groote gaven, maar ook groote gebreken. Stylistisch is hij knap, hij heeft ideeën en vertellersgaven, maar soms is hij oppervlakkig, praatziek en opvallend temperamentloos. Eenigszins sentimenteele en weinig koortsige naturen zullen ‘De Zwarte Weg’ nochtans gaarne lezen; om de rake typeering van de Noord-Brabantsche zeden en de sociale toestanden aldaar is hij het ook waard.

R.B.

***'Donkere stroomen'*. door Ch. Nordhoff en J. Norman Hall. Uitgeverij 'De Sleutel' - Turnhout. - 313 bl. - Gebonden: 88 frank.**

'Donkere Stroomen' is de titel van een tragisch diepmenschelijk verhaal. De schrijvers, Ch. Nordhoff en J.N. Hall, die in ons land reeds een gunstigen naam verwierven met hun avonturenroman 'De Mannen van de Bounty', schonken ons met dit werk geen banale exotische roman. De auteurs verplaatsen ons naar de zonnige eilandjes van de Stille Zuidzee en inhet bijzonder naar het sprookjesachtige Tahiti. In dit romantisch milieu beleven we een ontroerend liefdedrama.

Alan Hardie, zoon van een Engelsch generaal, verliefd op Naia, dochter van de inlandsche Mauri. Ze trouwen in het geheim. Alan wordt blind. Bij een poging om voor hem genezende kruiden te bemachtigen stort Naia in den afgrond. Voor Alan heeft het leven geen zin meer en hij pleegt zelfmoord. Er is echter een kind, dat door Alan's hardvochtigen vader om zijn inlandsch bloed geweigerd wordt. In een vlaag van woede bekent Mauri, dat Naia de dochter was van Engelsche vrienden.

Dit is de simplistische inhoud van deze bittere tragedie. Doch rond die kern zijn andere conflicten verweven, die het verhaal op een hooger plan verheffen, spannender, maar ook meer bitter maken. Doorheen die hartverscheurende treurige atmosfeer voelen we stilaan het noodlot naar een climax reiken, climax die uitmondt in een drukkende mistroostigheid. Doch naast de weemoedige vindt men ook luchtige, spannende, ja zelfs geestige bladzijden. In dit verband verwijzen we naar de heerlijke idyllische liefdetooneeltjes van Naia en Alan, naar de adembenemende beschrijving van een storm op de Stille Zuidzee, waar de monsterachtige natuurtormenten in dolle woede op de menschen losbarsten en naar de ironische, drooghumoristische beschrijving van een rit in een autobus.

Benevens de psychologische uitdieping van de twee hoofdpersonages typeeren de schrijvers ook een tweetal bijpersonen: de edelmoedige, sterk gevoelige en sympathieke oude grootvader Raitua schijnt ons veruit het schoonste figuur uit dit werk - scherp contrasteerend met die altruïstische grootvaders-

liefde huiveren we voor den jaloerschen, blinden hartstocht van Mauri voor haar pleegdochter. Deze twee inlandsche menschen werden door de auteurs op meesterlijke wijze uitgebeeld.

Verder willen we nog op iets drukkends wijzen, en wel het Tahitiaansch naïef bijgeloof, wortelend in een vereering van de natuurelementen, dat doorheen het gansche boek zindert en er een sterk melancholischen exotischen klank aan verleent.

Deze roman werd in een vlot Nederlandsch vertaald. Spijtig, dat een paar storende taalfouten in den tekst zijn binnengeslopen.

Het geheel: een stevig gebouwd werk, dat we aan onze lezers graag aanbevelen. Geen roman met zeer hoogstaande litteraire pretentie's, maar een boek van pijnlijke diepmenschelijkheid.

R.L.

***'Vlaamsche dichters bidden'*. Samengesteld door Leo Simoens. Uitg. 'De Kinkhoren', Brugge. - 1944 (140 blz.)**

'Vlaamsche dichters bidden', is een werkje dat op zijn tijd komt. We kunnen anders niet, dan bitter instemmen met den samensteller, die, terecht in zijn verantwoording zegt: 'Aanleiding tot deze uitgave was de meening, dat het huidige Vlaanderen afvallig wordt van zijn verankerd geloof, m.a.w. het niet meer of althans minder bidt'.

Inderdaad. Ons volk heeft - naast veel andere volkeren - groote gaven verwaarloosd: de gave van godsvrucht; van vreeze, van sterkte, van wijsheid. Verwaarloosd is gelukkig niet verloren. Er blijft hoop op herstel. 'Vlaamsche dichters bidden' is een poging daartoe. - Het eventueel resultaat? - Spijst men wel hongerigen met onvoldoende of te zwak voedsel?

Vele verzen in dezen bundel opgenomen dragen den alouden, duisteren stempel van dichterlijk egoïsme, al zijn het dan ook gebeden van Vlaamsche dichters. - O zeker: het is altijd heerlijk menschen te ontmoeten die nog voor persoonlijke nooden met vertrouwen bidden kunnen. Maar die heerlijkheid zou tot een aanstekelijken ijver overslaan, en tot een offergeest groeien, konden wij menschen ontmoeten, die, naar het voor-

beeld van den Verlosser, bidden uit naastenliefde; zich zelf offerend om anderen.

Aldus zou grootmenschelijk gebeden worden.

Mogen wij zulks niet verlangen van dichters? Leerden wij altijd, dat dichters cultuurvormers zijn bij uitstek? En waaruit groeit ware cultuur anders, dan uit christelijke naastenliefde?

Slechts een paar gedichten zijn waarlijk gedragen door een edel gemeenschapsgevoelen, dit, wat zoo vele dichters tot levende wegwijzers of noodhavens zou kunnen omvormen.

Alleen de dichter Moens heeft ons weer eens doen huiveren. Leest en herleest zijn prachtig, apostolisch gedicht: 'Laat mij mijn ziel dragen'.

'Vlaamsche dichters bidden', is anderszins een werkje, dat, smaakvol uitgegeven, aan de ware poëzieliefhebbers zeker zal voldoen.

K. Dekandelaere.

'Loekie Hoogwaard'. door Marianne Jurgens. Band- en omslagteekening van E. Hermans, Uitg.: Antwerpen, 'De Sleutel', 1944. 240 blz. (20 × 15). Geb.: 78 frank.

Een mooi uitgegeven boek voor meisjes boven de zeventien jaar, in katholieken zin en uiterst prettig geschreven. De taal is zuiver; de stijl zwierig en vlot. M. Jurgens beschikt over een flinke dosis fantasie en weet elke handeling psychologisch te verantwoorden, zoodat het verhaal tot het einde toe blijft boeien. Loekie werd een zeer sympathieke meisjesfiguur, ook Simone, bezadigd en ernstig, in tegenstelling met haar jongere zuster. Voor de vroolijke Loekie stemt ons hart, voor de bezorgde Simone ons verstand, en voor de liefhebbende, voorzichtige moeder hoofd en hart. En deze drie vrouwen gaan elk op hun eigen wijze naar hun bestemming. Loekie huwt een sportieven jongeman; Simone krijgt eindelijk haar Jan, tot groote voldoening van moeder Hoogwaard. Dit alles maakt 'Loekie Hoogwaard' tot een der heerlijkste meisjesboeken, die wij gedurende het verloopen jaar mochten lezen.

A.D.L.

***'Als druppel dauw'.* door Frans Verachtert, tweede druk, N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen. 1944. - 195 blz.; geb. 48 fr.**

Het hoeft ons niet te verwonderen dat deze verhalen reeds een tweeden druk beleefden. Werkelijk, 'als druppels dauw', werken ze op het gemoed van den lezer in. Wie ontspanning zoekt zal er deugd aan beleven en ontspanning hebben wij in dezen koortsigen tijd noodig. Frans Verachtert is geen pretentieus auteur, geen hoogvlieger maar een gemoedelijk en boeiend verteller, die de traditie van Ernest Claes en Jozef Simons voortzet. Criticasters kunnen hem doodverven als heimat-literator en rond een oogenschijnlijk banaal feit uit den rakkertijd van een boerenjongen weet hij een verhaal te weven. Op een paar verhalen na, 'Berouw' en 'Jef de Dappere', die proefwerk zijn, prijzen wij 'Als druppels dauw', verhalen die tevens vlot en met humor geschreven zijn, voor de jeugd en de katholieke bibliotheken met vreugde aan.

R.B.

Enquete van het geluk.

De mensch praat, praat veel en gaat soms wel aan het kletsen. Zooals alle menschen, zijn de onderteekenaars van dit artikel ook koorddansers, zooals Nietzsche eens den mensch typeerde. Menschen, die aarzelend voet voor voet verplaatsen op de fictieve koord tusschen dier en übermensch gespannen. Ook zij zoeken, tasten naar 'hun' evenwicht, naar 'hun' houding.

Zij zoeken, met of zonder lantaarn, naar wat wij gemeenweg het 'Geluk' noemen.

'Een mensch is altijd onherroepelijk alleen', schreef Vermeylen - zoo ook wanneer hij het geluk, het meest abstracte, moeilijkst te definieeren begrip nastreeft.

Geluk is licht een illusie: 'Men moet zich geen illusie's maken, dan heeft men de minste kans om ongelukkig te worden', schreef Björnson. Mogelijk - maar ook Björnson was een mensch, 'een vat vol tegenstrijdigheden'.

Zoo zaten we dan op het terras, rookend, pratend. Wat late zon speelde op het Lentegroen. Ginds ver floot een merel zijn geestig refrein.

We zaten daar, reeds uren en hadden geen zin voor de ons omgevende avondromantiek. We praatten veel en zegden eigenlijk zeer weinig. ‘Hâtons-nous d'en rire, pour ne pas en pleurer’ zou de Franschman zeggen.

Uitgangs- en eindpunt van ons gesprek: ‘Wat is geluk?’

Ja, wat was geluk eigenlijk? Dat vroegen we ons al uren af. Alles en iedereen moesten er aan gelooven. Ongevraagd werden Pascal, Nietzsche, Shakespeare, Dante en andere illustere geesten in onze discussie betrokken. Ook de godsdienst, de moraal,, de philosophie met metaphysica incluis moesten ons gezelschap voor goed houden.

Resultaat: Goethe's vers...

> ‘Daar sta ik nu, ik, arme dwaas
> Zoo wijs als in 't begin helaas.’

Toen zijn we maar gaan zwijgen, gaan rooken (dat was wellicht het verstandigst). Intusschen was het avond geworden. We hadden weer eens in onszelf gekeken, veel verbeurd, want met de zon was ook de schoonheid achter de kim verdwenen.

Veel reeds werd er over het geluk geschreven, nog meer werd er over gepraat, maar niemand heeft het essentieele, het ‘zijn’, als begrip, tot een onomstootelijke metaphysische definitie weten te concretiseeren.

Aan wie het woord?

Dan zijn we op de gedachte gekomen om het eens aan onze medewerkers, aan onze lezers, aan de critici, aan de belangstellenden, kortom aan iedereen te vragen.

Al deze definities zouden we dan in den heksenketel samenroeren tot een verblindende (!...illusie's zijn toch nog uit den booze niet) waarheid, of althans tot een gesynthetiseerde definitie-studie van het geluk.

De waterdroppel holt immers den steen uit, niet met geweld, maar door dikwijls te vallen.

Wie stuurt ons zijn ideeën, zijn beschouwingen, zijn definitie in? Het wordt wellicht een uitermate interessante studie, of dan toch een amusant tijdverdrijf (een mensch doet immers veel onbelangrijke zaken... en zoo onbelangrijk vinden we onze poging toch eigenlijk ook niet).

Mededeelingen van de redactie.

AAN DE INZENDERS!

Kopij, dat niet voor opname in aanmerking komt en waarbij geen retour-port gevoegd was, zal terug bezorgd worden indien retour-port achterna wordt gezonden.

AAN DE INTEEKENAARS!

Wie zijn abonnement op ‘Arsenaal’ nog niet betaalde wordt verzocht onmiddellijk te storten op postchek nr 475031, van Boeckaert Remi, steenweg op Kortrijk, 40, Petegem-Deinze.

[Nummer 5-6]

Bij de poezie van Marnix van Gavere.

Marnix van Gavere is één van de weinige dichters die zich stil en bescheiden aan de buitenwereld vertoonen. We mogen hem gerust voorstellen als de antipode van enkele jongeren, die zich door wat lovende critiek aan een minderwaardige overproductie schuldig maakten, zoodat hij na Elsschot met Gysen en Minne op een te beperkte poëtische activiteit diende te worden gewezen.

Zijn eerste bundel **Gedichten** verscheen na lang aarzelen in 1930, alhoewel hij reeds kort na den oorlog een bundel kon uitgeven die niet voor zijn expressionistische tijdgenooten moest onderdoen. Enkele **Oude en Nieuwe Gedichten** werden negen jaar na zijn eerste publicatie door 'De Bladen voor de Poëzie' uitgegeven en in 1942 vescheen **Het Eeuwig Rijk**, terwijl enkele verzen aan de nagedachtenis van Rembrandt en Michel Angelo in handschrift bij den dichter berusten. Zijn verzameld werk blijft over een tijdspanne van twaalf jaar betrekkelijk klein. Marnix van Gavere schreef ondertusschen meer gedichten, maar zijn ansgtvalligheid, die ons aan de schuchterheid en de nauwgezetheid van Gilliams herinnert, is een gelukkige oorzaak geweest van een zifting die de poëzie der twee jongste decennia een merkwaardiger beteekenis geeft.

Want de jongste twintig jaar is er in Vlaanderen heel wat geëxperimenteerd op het gebied der poëzie. Een geest van verwarring vertroebelde onze dichtkunst: verscheidene gestalten

en stroomingen namen het tegen elkaar hardnekkig op en een volslagene anarchie werd bijna onvermijdelijk. Maar Marnix van Gavere heeft zich zooveel mogelijk van dit spektakel afzijdig gehouden. Hij liet alles met een zekere onverschilligheid voorbijgaan omdat hij er zich van bewust was, dat geen enkele theorie noch polemiek betere gedichten doet ontstaan. Hij sloot zich in stilte op en arbeidde aan zichzelf.

André Demedts rangschikt hem terecht in zijn standaardwerk over onze tusschenoorlogsche poëzie bij de dichters der **Innerlijkheid**, die zich nimmer in een of ander tijdschrift groepeerden of onderling contact zochten. Sommigen zullen waarschijnlijk in het eerste werk van van Gavere enkele elegieën willen verklaren als verwanten aan deze van Marnix Gysen, maar van Gavere mag in geweten bevestigen dat deze doorgaans vôôr het verschijnen van 'Het Huis' werden geschreven. Anderen meenen slechts een uiterlijke verwantschap - die op de technische zijde van het **Expressionisme** berust - in het werk van beide dichters te ontdekken. Doch noch naar inhoud, noch naar het vormgevend proces bestaat er verband tusschen Gysen en van Gavere. Een vers van Gysen klinkt veeleer strak en koel, bijna redeneerend, en dat van van Gavere is een opwelling, een weergave van een hart dat kraakt van liefde. Zijn vers is geen stoot-vers als dat van Gysen, maar draagt meer het 'vloeiende' van Wies Moens. Niet, dat de innerlijke beleving of het **Humanitarisme** van Moens, dat veel tijdgenooten en nakomelingen beïnvloedde, zoo zeer op van Gavere toepasselijk was, ondanks zijn medewerking aan **Ruimte.** Doch van Gavere kwam eveneens uit de periode van het Aktivisme, dat in litterair opzicht regelrecht zijn grondles vond bij Walt Withman en toegewaaid kwam uit de Fransche en Duitsche humanitaire poëzie, welke aanried te 'zingen' als zijnde een 'ik' in den 'Kosmos'. Een andere invloedrijke figuur uit het **Expressionisme**, de voornaamste en de wegbereider van deze strooming in Vlaanderen, is Paul van Ostayen geweest. Het zal dan ook belangrijk zijn de houding te kennen van van Gavere tegenover deze fel omstreden, getourmenteerde persoonlijkheid. Een nadere omschrijving van dit geval kunnen wij niet geven, daar van Gavere-zelf dit probleem oprecht in een vraaggesprek met R. van de Moortel oplost. Hij verklaart:

'Er zijn menschen wier verschijning in ons leven ons

zoo beroert, dat men, zonder nochtans beïnvloed te worden, als gedwongen wordt hun leven te doorgronden en de drijfveeren te zoeken waardoor hun werk ontstond; voor mij is dit met van Ostayen het geval. In zijn korte studie over Pieter Brueghel kan men nagaan hoe eenzaam hij in dit leven gestaan heeft, maar hoe hij dat wist voor zichzelf en hoe hij dat verklaarde. Misschien zijn dit wel de twee oorzaken waarom ik van Ostayen zoo diep en zoo eerbiedig waardeer.'

Wij meenen het te zijn: een zielsverwantschap die beide dichters tot elkaar trekt. Doch van Gavere schijnt daarbij even graag te verwijlen bij den subtielen geest van Karel van de Woestijne. Hij werkte later eveneens mede aan **De Tijdstroom** en aan **Vormen** terwijl hij volgens Demedts 'opmerkingswaardig in die dagen' naar een ruimere uitdrukkingskracht en naar de klassieke richting evolueerde. Zoo vinden wij in zijn debuut reeds de verschijnselen die wij in **Het Wonderlijk Beleven** groeiend en in **Het Eeuwig Rijk** als volwassen terugvinden.

Bij eerste lezing en voor oppervlakkigen is van Gavere buitenzichtelijk geen zwaar-geslagene ziel, die zich van haar al te priemende smart bevrijden moet. Hij voert ons niet rechtstreeks mee naar een kolk van lijden waarin de passievolle verzen van Kloos en de hartverscheurende kreten van van Langendonck ontstonden, maar de diepte welke in zijn verzen 'spreekt', meer dan bij ander hedendaagsch dichter, kon alleen op smart, eenzaamheid, levensuitdieping en levensondervinding gewonnen worden. Neen, een zwaar-geslagene in den zin van Kloos is hij niet, want Kloos schreef door het onmiddellijke bij hem daarop ageerende, maar van Gavere is van nature uit een beheerschte, en geen 'stille' zooals de critici nopens zijn eerste werk schreven. Een beheerschte, die in eenzaamheid naar de bron van het zijnde en naar de wisselwerking met God zoekt, een water waarvan de oppervlakte, schier rimpelloos, de geheimen verbergen wil van een getroffene die langzaam verpuurt. Wat hij van smart en lijden in de wisselvalligheid van het leven ondervond kwam in zijn verzen, die van dit alles de kristallisatie zijn, met de jaren sterker tot uiting. Hoe dichter hij zichzelf naderde, hoe steviger het leed der menschheid in zijn ziel stolde en hoe verder hij zich verwijderde van degenen die hem niet begrepen. De dagen gingen als het ware zonder beteekenis aan hem voorbij, hij leefde als niet van deze aarde en zijn ziel

schiep zich een eigen wereld in het licht der eeuwigheid. Men kan alleen groot worden in eenzaamheid en dit is het tragische in den mensch, waarvan hij zich sterker bewust werd. Het edele van den mensch, den klassieken, is zijn evenwichtigheid en het aanvaarden van zijn noodlottige gespletenheid, en zijn wil om die elementen te beheerschen. Herinneren wij dan de liefdeverzen van Goethe en Carossa, zonder sentimentaliteit en luidruchtigheid, maar daarom niet van drift en zinnelijkheid gespeend. En Rilke zegt, dat men alleen ouder geworden liefdeverzen vermag te schrijven. Dit verschijnsel komt trouwens duidelijk tot uiting in het werk van van Gavere. De enkele liefdegedichten die hij aanvankelijk schreef zijn minder geslaagd dan de andere uit dezelfde periode zooals deze lyriek slechts in **Het Wonderlijk Beleven** en vooral in **Canto** uit **Het Eeuwig Rijk** tot haar vollen bloei komt. Met beheersching van drift en zinnelijkheid beluistert hij de stem die aanruischt uit een wereld vol zachte geheimen. Het is die voorbehouden stem welke plots in de menschelijke natuur doordringt en deze onontkoombaar aan het trillen brengt tot sprakeloos geluk. Haar, de innerlijke vlam, die de warmte en de edele zinnelijkheid achter de woorden doet ontbranden.

Marnix van Gavere is tevens een droomer, een vertrouwde in de nachtelijke stilte die naar de stomme taal der dingen luistert. Hij voelt het groeien van de uren terwijl de aarde in het niet verzinkt. Zijn ziel vervreemdt van het aardsche gebeuren en zijn verbeelding rijst naar verre gebieden waarin bovenaardsche muziek en omfloerste beelden tot zuivere poëzie versmelten.

In 't begin was een schoone muziek
Over de wereld, in 't begin...
Over de stilte van al wat luisterde
Dreef God zijn muziek de wereld in.
En geen klanken waren het die men hoorde,
Deze muziek over de wereld in 't begin,
Maar een stilte die sneed door de stilte
Van al wat luisterde in de stilte midden in...
En de wolken dreven over de wâatren,
En de wâatren bestroomen de aarde nog;
Geen ster die zich bewoog, geen zon of maan

Die in de duisterhêen haar tocht bevocht...
In 't begin was een schoone muziek
Over de wereld, in 't begin...
Door de stilte van al wat luisterde
Dreef God zijn muziek de wereld in...

Zijn aristocratische mijmeringen verraden een vaag verlangen naar het onbereikbare in een nog onbekende wereld. Hij wil zich van alle stof ontdoen en zich oplossen in de ruimte en de tijdloosheid. Maar het ontwaken brengt de onrust voor het hart en het heimwee dat niet wijkt.

Vervreemding.

I.

Een afgrond moet er zijn
Op 't eind van deze straat
En 'k wil het kind weerhouden
Dat er in hoeplen gaat.

Doch 't geheim van deze verte
Ligt voor 't kind in 't zoeven
Van zijn hoepel en voor mij
In 't roepen van mijn herte.

Het is een vreemde straat,
't Begin is 't eind en 't eind begin
En heel de vreemde droom van 't leven
Huist er in...

II.

Hier zijn geen wâatren die ik ken,
Misschien dat andren er in riepen
En vergingen met hun stem.

Doch hoe vreemd het hier mij schijnt
Ik voel dat aan deez' oevers
Reeds mijn stap weerklonk.

En 't harte zingend zonk
In 't diepste van zijn eigen,
En los in d'eeuwigheid.

ô Schoon gevecht om tijdloosheid te stelen
Aan een door God ons toegemeten tijd
En vreemd te gaan tusschen de velen...

III.

Over de bergen klinken
Stappen in den nacht,
En ademloos wij wachten
Naar 't scheemren van den morgen
Tot stemmen,
Tot stappen verzachten...

En als wij kijken gaan
- Misschien staan
Sporen geheimzinnig in den weg.
Dan heeft een andre fluistering
Reeds de wereld overtrokken...

Niets rest van dit alles
Dan de onrust alleen van ons hart,
En 't visioen dat wij scheppen
In een denken koel en hard...

We kennen in Vlaanderen geen dichters die met meer beheersching en suggestiever kracht hun wereld van droom en fantasie hebben verwoord dan Marnix van Gavere. Hij heeft een atmosfeer geschapen waarin enkele decoratieve gestalten het leven geven aan een imaginaire ‘Fabelwereld’. We moeten er de gevoelige impressies ondergaan zonder een rechtstreeksch verband met het leven te willen zoeken. We kunnen deze gedichten bewonderen om hun vormelijke schoonheid omdat het oog verrast wordt door snel-afwisselende en doorzichtig-voorbijschuivende beelden terwijl het oor als getroffen wordt door de zuivere trilling van kristal.

Fabelwereld.

VI.

De stad barst en schokt
Uit haar steenen.
Omdat de nabije steden
Niets zouden hooren van Gods straf,
Een droom van engelen omsluit de stad:
Zwanen-wit op zwart.

Omdat geen kreet zou verder dringen
Legt God de wereld stil
En doet de wolken staan.
Van dit geheim vergaan
Heeft God alleen,
En ik in droom misschien
Het visioen gezien.

Marnix van Gavere geeft in ‘Sneeuw-Symphonie’ een kenschetsend getuigenis van zijn visie op de aardsche dingen. Hij kan het natuurbeeld met geen nuchtere oogen aanvaarden. Hij wordt als door een duizeling verblind en hij voelt zich als een half bedwelmde tusschen droom en werkelijkheid zweven.

Sneeuw-symphonie.

Ik weet niet meer wanneer het was,
Ik weet niet meer wanneer,
Maar sneeuw lag vast op elk terras...
En 't was een wonder winterweer...

En wandlen ging ik, wàndlen,
Alsof ik iets verloren had,
Alsof een stad verloren was
In 't dwarlen van de sneeuw.

En hoe ik ging en waar ik kwam,
ik groette maar, ik groette maar de sneeuw,
Ik vond geen pad, ik zag geen stad,
Alleen scheen teer en meer van sneeuw...

Wat of het was of hoe en waar wanneer,
Ik weet niet meer wanneer het was,
Ik weet niet meer wanneer,
Maar wandlen deed ik in een schittrend witte winterweer.

Het is een onbetwistbaar feit dat de kunstenaar nooit geheel aan het tijdsgebeuren kan ontsnappen, want hij is voor alles een mensch die het leven dieper dan de gewone sterveling ondergaat. Het leven is dan ook doorgaans het uitgangspunt voor zijn artistieke schepping waarin hij alles intuïtief naar zijn eigen levensopvatting meet en afrekent. Ook van Gavere bleef niet in de hooge regionen van zijn verbeelding hangen. Zijn **Elegieën** ontsprongen uit herinneringen aan lieve bekenden en uit bizondere affecties voor vreemden, die hem tot nieuwe en onbekende horizonnen aantrokken. Hij werd tijdens het voorgaande oorlogsgebeuren tot een volwassene naar het lichaam gevormd, en de ontstellende feiten en ontmoetingen, die tijdens dit uiterst gevoelig groeiproces een nimmer te verdrijven invloed op hem uitoefenden, verklaren alsdan den oorsprong van de vele elegieën. De dood en de eenzaamheid zijn twee elementen, die aanhoudend en onafscheidbaar het hart en den geest van den dichter beroeren, zoodat alle figuren inzichzelf het probleem van dood en eeuwigheid dragen. Het zijn geen objectieve en zuiver realistische figuren. De dichter verschuilt zich achter hun gestalte en zijn hart spreekt zich met deernis en erbarmen over hun lot uit. Het zijn ietwat romantische naturen die in eenzaamheid een verbitterd gevecht met den dood aangaan. Marnix van Gavere heeft zijn heimwee naar de verre ruimte als een eenzame zwerver in verscheidene zielsverwanten uitgezongen. Het is trouwens een veelvuldig gevoel dat het hart van den dichter naar vreemde landen met welluidende namen en naar de eeuwige rust aantrekt: Spanje werd bij uitnemendheid op een ontroerende manier door onze dichters als poëtisch decorum gebruikt. Maar Marnix van Gavere werd daarbij door het heele wereldgebeuren beïnvloed. Hij leefde innig verbonden met de revolutie van Spanje, die tot een burgeroorlog uitgroeide. En met de gebeurtenissen in het verre Oosten was hij tevens begaan. Zoo werd Frederico Garcia Lorca, de communistische dichter die in Spanje door de Witten werd gefusilleerd, een

direct aangrijpende figuur die met sobere en expressieve vormen als een gepolijst beeld oprijst.

Ziehier hoe de dichter zich over dit vers uitlaat: ‘Ik ken wel alle menschen over wie ik in mijn “Elegieën” vertel en het tijdsgebeuren heeft veel van deze gedichten beïnvloed; bv. de elegie van Frederico Garcia Lorca. Ik had veel gedichten in vertaling van hem gelezen; toen ik vernam dat hij vermist werd en naar alle waarschijnlijkheid terechtgesteld was, stelde zich voor mij direct het probleem van eeuwigheid en dood, een probleem dat hij als bliksemschichtig moet doorleefd hebben op dien stond van zijn eeuwig afscheid. Ik zag hem staan tegen een muur, ik hoorde een snel commando, ik voelde hem dralend vallen... maar sterven...? kon die man “sterven”?... Daarom hoorde ik zijn bloed als zingend dringen in den muur waartegen hij viel; ik hoorde kinderen en vrouwen naderen... en zijn stem die hen toesprak van uit zijn “steenen schuilplaats”. En dit werd het volgend gedicht:

> Een man tegen een muur.
> Een bliksemend commando: Vuur!’
> Wat bloed dat splijt,
> Een dralend vallen als een laatst verwijt,
> En Frederico Garcia Lorca,
> Weet van dood en eeuwigheid bescheid...
> Ik zal niet zeggen: ‘Hij is gevallen’,
> Want waar hij viel,
> De muur waar eens hij stond, bleef staan
> En hoorbaar zingend is zijn bloed er in vergaan...
> En kindren komen droomen bij dien muur,
> En vrouwen schoon van vlam en vuur,
> En zij fluistren de wondre woorden na
> Van den dooden Garcia,
> Die weer herleeft en weer zich wekt,
> Wanneer een ruig soldaat
> Voorbij zijn steenen schuilplaats trekt...

Het omkomen van een kleinen Chinees is tevens het motief geworden van het actueel gebeuren waarin ‘la faiblesse et la grandeur de l'homme’ als grondslag van een ontroerende verwoording tot uiting kwam.

Het is niets in de wereld, kleine Chinees,
Wiens naam ik niet eens uitspreken kan,
En wiens aangezicht mij vreemd is en onbekend,
Het is niets in de wereld, uw dood.
Doch vallen voel ik u als viel ik zelf,
En naar 't hart, waar 't frissche staal
Voor 't bloed een uitweg sneed,
Gaan vier, gaan uwe en mijne handen...
Dat Shangai laait en brandt,
En uw vrouw sterft, en uw kind sterft,
En een andre bom hun lichaam kerft,
Het is niets in de wereld, kleine Chinees.
Maar in 't laaien en branden van Shangai,
Brandt en laait het dorp waar ik woon.
En sterft mijn vrouw en sterft mijn kind,
En stuikt mijn huis te pletter...
Maar het is niets in de wereld, kleine Chinees,
Wiens naam ik niet eens uitspreken kan,
En wiens aangezicht mij vreemd is en onbekend,
Het is niets in de wereld, uw dood...

We weten dat deze elegiën om hun anecdotisch en meer begrijpelijk karakter zich breeder onder het volk zullen verspreiden dan de individualistische en intellectualistische gedichten. Alle zijn niet even sonoor als de hier geciteerde en een zekere monotonie is niet achterwege gebleven terwijl alle elegieën niet onverzwakt werden volgehouden. Maar wanneer wij het debuut en de **Elegieën** van van Gavere vergelijken met een niet onverdienstelijk bundel uit de twee jongste decennia, dan weten wij van Gavere een meer dan gewone persoonlijkheid, die van een dieper gegroeide uitspreekbaarheid in **Het Eeuwig Rijk** moet getuigen.

We mogen de studie over het vroegere werk van Marnix van Gavere niet besluiten zonder rekening te houden met **Het Wonderlijk Beleven**, een twaalftal proza-gedichten die reeds vôôr een drietal jaren in ‘Vormen’ gedeeltelijk verschenen. We zijn geneigd te onderstellen dat van Gavere door een atavistische kracht tot deze weinig beoefenden vorm werd aangetrokken, omdat zijn eerste bundel door enkele vrije schetsen van poëtische welluidendheid in diverse tijdschriften werd vooraf-

gegaan. Zijn algemeene karaktertrekken sprongen in deze eerste bijdragen reeds duidelijk naar voren en zijn persoonlijkheid is te constant om nieuwe aspecten te openbaren, zoodat **Het Wonderlijk Beleven** als een ongebonden oefening en een praeludium mag beschouwd worden. Deze bewering laat op zichzelf ietwat voorbedachtheid van den dichter vermoeden, maar de liefdemotieven die door een onafgebroken muzikale strooming omschreven werden, getuigen ongetwijfeld voor den algeheelen zielsaandrang van den dichter. De liefdegedichten, die in den eersten bundel van van Gavere voorkwamen, zijn kwantitatief in de minderheid en nieuwe geluiden op dezelfde gevoelsgronden worden daarom op bizondere belangstelling onthaald.

Het overwegend beoefenen der liefdelyriek is een standhoudend verschijnsel, dat zijn oorsprong vindt in het door de liefde getroffen en overwonnen hart, en de dierlijke aandrift, die de menschelijke natuur regelmatig ontstelt, dwingt den dichter bijna tot het uitsluitend hartstochtelijk en zinnelijk bezingen van de vrouw. De dichters, die door de vrouw genoodzaakt werden tot het scheppen van mystische en bovenzinnelijke liefdelyriek, dienen dan ook als uitzonderlijken te worden beschouwd. Een figuur, die zich elk oogenblik onbestendig wist en zijn verlangen in een bovennatuurlijke levensbeschouwing vervuld voelde, is ongetwijfeld Michel Angelo geweest. Hij heeft de verhouding van het hart tot den geest in het licht der tijdloosheid belichaamd. Het leven brandt cirkelend rond de vrouw, maar hij voelde zich voor het eerst op gevorderden ouderdom aangetrokken tot de dichteres Vittoria Colonna, die hem met heiligen eerbied in vervoering bracht. Zoo ontstonden zijn onvergetelijke, beheerschte liefdesonnetten die naar de uitlating van Rilke slechts op gevorderden ouderdom kunnen geschreven worden. Het was geen uitstralende lichamelijke bekoring die de uitzonderlijke natuur van Michel Angelo in haar luister gevangen hield, het was alleen de platonische overgave van een op de aarde vervreemde ziel, die zich in een geestelijke verwante geborgen en geheel gelukkig wist. Meer dan een vriendin hoefde Vittoria Colonna voor Michel Angelo niet te zijn, want hij vond in haar het spiegelbeeld van de Eeuwige Schoonheid en de Waarheid.

Niet in het hart brandt mijner Liefde leven,
Ik heb U, Vrouwe, met het hart niet lief,
Uit kuische diepte zich Haar vlam verhief,
Waar dood en zonde nooit hun daad bedreven.

Toen God beschonk ons met der ziele gave,
Schonk Liefde, aanschouwing mij, U Schoonheids Licht.
Zoo God aan U deez' ure aan U den dood verricht,
Nôg zult Gij licht zijn, zal het Licht mij laven.

Ik weet de onafscheidbaarheid van vuur en gloed,
Dies moet ik immer de eeuwige Schoonheid eeren,
Loven hetgeen Haars Wezens afglans ving.

Gods Paradijs heb ik in Uw blik begroet,
Der Liefde Vaderland. Daarheen te keeren,
IJl 'k tot de Waarheid der Herinnering.

(Vertaling Jan Eeckhout)

Waartoe deze schijnbaar gewaagde confrontatie? Zeker, we kunnen de gespierde sonnetten van dit veelzijdig genie uit de Renaissance niet volledig met de proza-gedichten van van Gavere in verband stellen, want het karakter van deze prozagedichten is niet zoo wijsgeerig en rationeel en in hun vrijen vorm doen zij tegenstellend aan, terwijl het subtiele zweven tusschen hemel en aarde spreekt voor de fantastische capaciteiten van van Gavere. Maar een innerlijke gemeenzaamheid nopens de eeuwigheidsgedachte doet ons den proza-dichter in het licht van Michel-Angelo plaatsen omdat hij onder zijn tijdgenooten onbetwistbaar het diepst de eeuwige elementen der schepping heeft behandeld. Zoo steunt deze confrontatie op het wezen zijner persoonlijkheid, die alleen door bespiegeling en verpuring van het hart tot dergelijk object vermocht te stijgen.

Marnix van Gavere weet zijn eenzaam rijpend hart door een onverwachte kracht naar bovenaardsche gebieden aangetrokken. Het geheimzinnige openbaart zich in twee harten, die als verlicht en gezuiverd in elkaar vergaan en het verlangen wordt als in droom door den glans der eeuwigheid vervuld.

Nog nimmer zag ik oogen

> ‘Nog nimmer zag ik oogen zoo klaar en van een argeloozer
> Licht verlicht als deze welke glanzen in uw zoo schoon en edel
> aangezicht...
>
> Hoe spreekt een hart zich uit, hoe laat een ziel zich wegen,
> wanneer, verloren en verlegen, twee menschen in één blik
> den trots vergeten van hun verarremd en vereenzaamd Ik...
>
> O plots ontdekte nieuwe glans en levensluister. O vormloos
> wordend woord dat als van luister leeft. O droom vol tijdloos-
> heid waardoor het eene hart aan 't andere kleeft...’

De dichter voelt zich ruischend tot een nieuwe zelfstandigheid overgaan en zijn hart weet geen begrijpen voor al dit wonderbaar geluk. Maar het hart wordt door de herinnering aan de eenzame aarde ontsteld. Hij weet de onbestendigheid van den droom, de onrembare vlucht naar een verloren leven en het rijzend heimwee naar een tijdloos samenzijn.

Waarom toen wij daar stonden

> ‘Waarom toen wij daar stonden midden de bloemen en struiken,
> waarom sloten de dagen zich niet over ons dicht?...
> Wij stonden in 't geheimzinnig woud van een wereld als door
> ons droomen opgenomen en leefden in een vergeten dat als een
> wonderbaar weten is...
> Wie eenmaal als zichzelven in een ander wezen wedervond
> zal nimmer meer vergeten hoe eeuwen duurt één enklen stond...’

Elke ziel leeft eenzaam en verloren in zichzelf, maar twee gemeenzame zielen die vloeiend in elkaar vergaan, worden eindeloos in zichzelf volmaakt. De dichter voelt zich tusschen hemel en aarde heen en weder zweven. Is dit beleven een verschiet en is de droom niet te edel om gestalte te worden? Alle twijfel wordt ten slotte verdreven. Geen angel dreef ooit dieper in een droom van vleesch en bloed.

Hoe zou 'k mijn droom niet wagen?

> ‘Hoe zou 'k mijn droom niet wagen, die gansch mijn leven
> was en is, voor u, die in de verste tijden de schoonste ster
> mij waart en gansch een lange reis mij dit gebleven is?...
>
> Hoe zou 'k niet glanzen in uw oogen, die als een wereld zijn
> van klaart, wanneer, gelijk of waar gerezen, éénzelfde beeld
> mij altoos tegen staart?...
>
> Hoe zou 'k nog durven twijflen, hoe zou mijn hart, mijn ziel
> dit niet verstaan, nu iedren dag die bloeit als rond een kern van
> liefde groeit en d'allerschoonste dingen in vervulling gaan?...’

Hij betrouwt daarbij op zijn afgestorvene moeder, die zich immer over het lot van haar kinderen buigt en hij vraagt als in gebed bescherming voor haar, die zijn wereld en zijn leven overnam.

We hebben meer dan eens den indruk opgedaan, dat het epische element in het werk van van Gavere op een verbazende manier schuil gaat. De motieven ontspringen als waterdruppels uit éénzelfde bron, die geleidelijk tot een beheerscht en diep geheel versmelten. **Het Wonderlijk Beleven** vond zijn oorsprong in een diep verborgen bronader en het werd als een zachte ruisching tot een schitterend vlak gevormd. Deze motieven vloeien als in morgenlicht nauw hoorbaar over de vlakten van de ziel, want de dichter luisterde naar de ongedwongen taal van zijn hart. Hij heeft zich als een sereen woordkunstenaar voorgedaan, meer geconcentreerd dan het impressionistische beeld der **Tachtigers** dat veelal door woordovertolligheid geschaad wordt. Weinigen zullen met evenveel vaardigheid een verbondenheid bereiken tusschen inhoud en vorm als Marnix van Gavere. Een vaardigheid echter, die slechts na herhaalde krachtinspanningen aangekweekt werd. Zijn werk is, aristocratisch naar den inhoud en geciseleerd naar den vorm, zijn adellijken schuilnaam waardig.

Eindelijk verscheen **Het Eeuwig Rijk**, een bundel die wegens de zelfcritiek van den dichter slechts na langen termijn werd gewogen en herwogen. Onze verwachtingen bleven dan ook niet onbeantwoord. We moeten overigens bekennen dat we in een periode van verval en dilettantisme door zoo'n verschijning ver-

rast werden. Marnix van Gavere leverde ons het bewijs van een persoonlijkheid, die zich verscheidene jaren in stilte en eenzaamheid over de essentie van het leven bezon. Zijn talent kwam tot volle rijpheid en zijn karaktertrekken kwamen aldus scherper en harmonischer tot uiting. Zijn heele visie concentreerde zich onwillekeurig op hetzelfde gebied, dat door elke innerlijke belevenis een onuitputbare bron van inspiratie bevat. Talrijke dichters werden in den loop der eeuwen door de doodsgedachte bezield, maar weinigen werden door evenveel sereniteit en bovenzinnelijke bespiegelingen genoodzaakt tot het neerschrijven van deze beroering als Marnix van Gavere.

Deze dichter kan de bloote taal der feiten niet aanvaarden. Het leven van den mensch eindigt voor hem niet zonder meer. De dood stelt hem geen problemen waardoor zijn geest in radeloosheid gemarteld blijft, want hij bezit de kracht van het waarachtig geloof, en ook rationeel, na veel overpeinzing, doorvorsching, bespiegeling, en innerlijk bidden vermocht hij den dood te aanzien als een natuurlijk eindpunt van een ons door God gegeven leven. Hij schouwt als een geestesverwant van Pascal naar het volledige wezen van den mensch. Hij weet het lichaam uit de aarde geboren en tot de aarde vergaan, maar hij weet boven alles de prioriteit van de ziel, die na dit leven haar mysterieuze tocht naar het eeuwige rijk aanvangt. Het aardsche gebeuren gaat in een aaneenschakeling van vreugde en pijn als een voorbereidend leven voorbij, want het eigenlijke leven voltrekt zich op het oogenblik waarop de ziel van haar omhulsel scheidt. Leven is sterven en sterven beteekent een nieuwe geboorte. Dit onontkoombaar proces is enkel voor een bovenzinnelijk-geworden ziel van de grootste beteekenis. De dood voert haar naar een nieuw, het onvergankelijke leven, waar de rust en het opperste geluk slechts in God volledig te aanschouwen en te begrijpen zijn. Geen gebeurtenis ontstelt dieper de ziel van Marnix van Gavere dan het verscheiden van een geliefd wezen, maar een bovennatuurlijke hoop brengt de berusting voor de diep geslagene smart en hij voelt zich vervoerd door den luister waarmee de doode ligt omleefd.

> Gij stierft,
> Als men dit sterven noemen durft, dit uitgaan
> Op een zucht, dit peerlend blijven staan
> Van de allerlaatsten traan,

Gij stierft,
Doch waart zoo vreemd en schoon bij dit vergaan,
Dat gansch den luister van uw leven
Naar 't diepste van ons hart werd heengedreven,
En nimmer sinds een dag ging vloeien in den tijd
Waar niet uw beeld aan kleefde ontglipt aan de eeuwigheid...

De doode werd als in stilte door een droom bezocht en er hangt een vreemde wijding over dit geheimzinnig gebeuren. Haar gelaat werd door geen lijnen van pijn geteekend, maar een ongemeene glans schittert als in een aureool van licht. De dingen schijnen in eenzaamheid te spreken en een heilige koelte weeft een atmosfeer van zuivere mystiek. Geen menschenhand werd hierin betrokken, alleen een hooger wezen kon deze beroering en de schijnbare vergeestelijking van het lichaam brengen.

Gij slaapt zoo schoon nu in den eeuw'gen nacht,
Zoo schoon, en in een luister zoo verheven,
Dat van uw beeld een droombeeld is gebleven
Zoo eindloos lief als onverklaarbaar zacht...

En schoon gij thans een nietig iets moest zijn,
Een ijle huls, gespleten en vergeten,
Herrijst gij grootsch, van glans zoo ongeweten,
Als schiep de dood uw lichaam zonder lijn...

Gij zijt zoo ver van vuur en wolk en wind,
Zoo eeuwiglijk verlost van alle dingen,
Die wild en onverhoeds een hart bespringen,
Wanneer een band aan aarde en mensch het bindt,

Dat ongenaakbaar gij nu zwerft en zweeft,
En met uw dood het leven hebt gevonden,
Waar gansch uw ziel, zoo fel en ongeschonden,
Haar duur op de aarde alleen heeft voor geleefd...

Marnix van Gavere blijft niet alleen in vervoering voor de aetherische schoonheid van de afgestorvene. Hij peilt tevens naar de ziel en de elementen die haar omringen, zoodat de incarnatie door den toestand en de verblijfplaats van de ziel werd gevormd.

De dichter volgt angstvallig en desondanks met beheersching het metaphysisch onwikkelingsproces. Rond dit sterven brandt dan ook niet de koorts der agonie, noch de titanische strijd die zich tusschen God en demon ontspint, want de ziel geeft zich met bovenzinnelijke vreugde aan de eeuwigheid over.

Zij voelde als nam een ander nu haar handen over
Maar wist zij gingen waar zij zelven zocht te gaan;
Zij liep als schiep zij zelf een rijk van droom en toover,
Maar bleef als hulploos in haar eigen schepping staan...

De ziel is uit het lichaam verrezen! De engelen verschijnen in een verblindend licht. De tocht naar het paradijs vangt aan. Het wordt een onafgeboken stroom van hemelsche muziek en we weten de ziel ‘onlijdelijk volmaakt’ het eeuwig rijk ingaan...

Als door een ondoorgrondelijk klaren glans bewogen,
En eindloos sidderend van licht in hunne vaart;
Zoo snel alsof zij niet met eigen vleuglen vlogen
Verrees een rei van englen uit een kring vol klaart...

Zij wisten dat het licht dat zij ontmoeten zouden
Het schoon en sneeuwwit aangezicht zou zijn van hem,
Die zich in 't diepst van ieder mensch weet schuil te houden
Een troost en aanspraak geeft aan 't nietigst hart in klem...

O zie hoe de aarde trekt alleen om dit gebeuren,
Hoe zich om zooveel kleins het heilige beroert,
Hier is geen spijt, geen leed, geen tranen bij het treuren,
Maar als een blijdschap die tot zielsverwantschap voert...

Dit leven kwam tot hen als was het nooit geschonden,
Als was de diepste smart geen vuur van pijn geweest,
Maar als een wachten, aan geen duur of pijn gebonden,
Waarin een ziel voor de eeuwigheid alleen nog vreest...

Zij wisten dat die ziel door de engel aangesproken
Zijn laatst en puursten staat subtiel was ingegaan,
En dat een hemelroos uit aarde en klei ontloken
Als engel Gods en geest van licht was opgestaan...

Het komen en gaan van den mensch geeft onmiddellijke bezinning aan degenen, die de onstuimige jaren voorbij zijn, zoodat dit wentelend gebeuren dient te worden beschouwd als een getuigenis waarin de dichter bij uitnemendheid zijn levensbeschouwing belijdt. Het feit dat dit motief door onze hedendaagsche dichters zelden op een bovenzinnelijken en religieuzen grondslag werd behandeld, is een niet alleenstaand verschijnsel van onzen materialistischen en individualistischen tijdsgeest. **Het Eeuwig Rijk** is alsdan van een aparte beteekenis. Het herinnert ons om zijn verheven stellingname gedeeltelijk aan het werk van Dante en Ruusbroec. We willen dezen bundel, die op zijn manier den tocht naar het Paradijs bezingt, daarom niet als een evenwaardig verschijnsel kwoteeren, zoodat door verregaande overschatting en onbezonnen grootspraak deze critiek als ongemotiveerd in het luchtledige zou verdwijnen. We weten evenwel onzen maatstaf niet verder dan het mag te hanteeren en zoo trachten we het werk van van Gavere te toetsen in het kader van onze hedendaagsche lyriek terwijl we zekere aanknoopingspunten niet onbenut willen laten wanneer deze dichter zijn tijdgenooten op sommige plaatsen ontstijgt en zoo tot het zog der grooten aangetrokken wordt.

Dante's Paradijs is naar de verklaring van Dr H.P. Boeken: '...een voorstelling van het leven na den dood,... inderdaad een symbolische voorstelling van onze ziel en daarin geeft zij ons als diepsten grond te zien onze Ikheid, den God-in-ons.'

Van dit symbolisme en deze Zelfvergoding vinden we bij van Gavere niets terug en diens lyrisme is daarbij niet zoo grandioos en soms hekelend vertolkt, maar in de eeuwigheidsgedachte en de transsubstantiatie meenen we evenwel een niet alledaagsche gelijkenis te ontdekken. Zeker, het mystische werk van Ruusbroec, dat tot de bevoorrechte lectuur van van Gavere behoort, is van zuiver contemplatieven en exemplaristischen aard, maar het goddelijke Licht waarmede de doode uit **Het Eeuwig Rijk** omtogen ten hemel vaart is het verpuurde beeld als van een Ruusbroecsche bespiegeling. We meenen dat enkele van de talrijke voorbeelden volstaan om een zeker geestesverwantschap met Ruusbroec te belichten:

Hoe glanst gij plots van al verheven adelheid,
.....
Uw mond draagt als een glans zoo wonder en zoo klaar
.....
Ik weet U reeds als door een ander licht gewonnen,
.....
O mocht uw ziel, die naar het donker werd gedreven,
O mocht uw ziel in vonkel en in licht vergaan,
Hoe zou 't geheim waarmee ge op aarde waart omgeven
In Gods verheldrend licht als tot zijn oorsprong staan...

Uit **Ruusbroec, de Wonderbare,** door Prof. Dr. L. Reypens S.J. ontleenen we:

> ‘Zie, deze verborgen klaarte, waarin men, naar de leegheid des Geestes, schouwt al wat men kan verlangen, is zoo groot, dat de lievende toeschouwer, in zijn grond, niets anders ziet noch ervaart dan een onbegrijpelijk Licht. En vanwege de alles hier omvattende leegheid ervaart hij zich als het Licht zelf waarmede hij ziet.’

Het moeten erkennen dat we bij dergelijke grooten af en toe geestesverwantschap zonder vooropgezetheid of epigonisme ontdekken, is een gunstig advies voor van Gavere, die zijn persoonlijkheid naar het domein dezer eeuwigen te handhaven en te evolueeren wist. Hij heeft het motief van den dood aangeraakt dat het levensbehoud in zichzelf draagt. Het is langzaam en diep gegroeid, tot het rijp geworden, als een klein sieraad uit kostbare materie werd geslepen, door de hand van een fijngevormde persoonlijkheid, streng tegenover zichzelf.

O laat dit hart, dit hart nu niet vergaan,
Het is te vast, te vol aan U geklonken,
Te diep in 't zog der eeuwigheid verdronken
Om weer alleen in de ijlte bloot te staan...

O laat dit hart, dit hart U toch verstaan,
Het ziet uw lach op ieder kind geblonken,
Maar voelt den tijd als door den dood gedronken,
En waarom 't leven dan, waarom 't ontstaan?...

O laat dit hart, dit hart nu niet vergaan,
Het zou zijn leegte en leed niet kunnen dragen,
Niet voelen meer waarom het is geweest,

En zoo Gij voor het kleinste schepsel vreest,
En kent zijn nood en hoort zijn bitter klagen,
O laat dit hart, dit hart nu niet vergaan...

De gedichten uit **Het Eeuwig Rijk** ontwelden als dit aangrijpend slotgebed bijna alle in den klassieken versvorm. Tucht is voor van Gavere geen irriteerende wet geweest, maar een weldadige aanwending voor zijn persoonlijkheid, die hierdoor tot volledige uitspreekbaarheid kwam. We hadden ten onrechte door de revolutie van het **Expressionisme** onze belangstelling voor het metrum en het rijm verloren, gedeeltelijk omdat vele beoefenaars van den klassieken vorm inmiddels verouderd en als uitgedroogd tot ons kwamen. Bij Marnix van Gavere wordt deze vorm door geen boekenwijsheid en valsch-klinkende rhetoriek in de schaduw gesteld, daar we deze als prominent voorbeeld van glasheldere bespiegelingen in een bijna niet te merken stoffelijken vorm kunnen aanwijzen. We vergeten bijna dat we door een verwoorde schepping in beslag werden genomen, omdat onze hoogere zintuigen onbewust naar een andere wereld werden gevoerd in een wisselend spel van harmonische, lichte tinten en zwaar-aanrollende en hoog-uitstervende orgeltonen. Zulke voornaamheid, zulke weelde zelfs, komt niet dikwijls tot ons. We moeten soms naar de dichters uit de Gouden Eeuw, vooral bij Vondel, kijken gaan bij wien van Gavere de technische kennis verworven heeft. De jongeren, die al te weinig tot onze grooten gaan, worden hiermede de les gelezen. We durven niet gelooven dat deze op een keerpunt naar wederaanpassing onvruchtbaar zou kunnen blijven.

Dec. '41 - Jan. '42.
Remi Boeckaert.

De poezie van Andre Demedts.

André Demedts is een van de dichters der innerlijkheid, waar ik het meest van houd terwille van zijn diepmenschelijk gevoel, treffende beeldspraak en heldere taal. Zijn poëzie ligt voorloopig besloten in: ‘Jasmijnen’ (1929) - ‘Geploegde Aarde’ (1931) - ‘Kleine Keuze’ (1937) - ‘Vaarwel’ (1940). Naar we hoorden zou Demedts ons echter binnenkort

met nieuwe verzen verrassen. In deze bijdrage willen wij een overzicht geven van vermelde bundels. Voor een diepgaande studie over Demedts verwijzen wij naar het zeer belangrijk boek van Albert Westerlinck: ‘Hel Lied van Tantalus’, waarin ons vooral de gelijkenis treft, die Demedts met den mensch Westerlinck schijnt te hebben. Eveneens behept met minderwaardigheidsgevoel en Schwermut moet de introspectie hem wel een kostbare en juiste bron geweest zijn voor het schrijven van deze studie, volgens een methode die echter, zooals hijzelf toegeeft, eenzijdig is. Wat wij echter na lezing van het boek van Westerlinck nog verwachten, is de slotbeschouwing, n.l.: Hoe minderwaardigheidsgevoel en Schwermut, bijna eigen aan elk groot kunstenaar, de kunst kunnen dienen, op welke wijze en in hoe ver.

Na deze korte parenthese nemen wij ‘Jasmijnen’ ter hand. Demedts was 23 jaar toen hij dit boek publiceerde. Hij leefde in een humanitaristische wereld. Zijn onmiddellijke voorgangers waren: Moens, Mussche. Van hen heeft hij het breede rhythme, het cosmische wereldaanvoelen. Hij is uiterst gevoelig, schrijft weemoedige poëzie over 't lijden dat ons nimmer verlaat, de kleinheid van een mensch, over een schoone toekomst op liefde gebaseerd, het heimwee naar God, wiens pelgrim hij was en over het luide, moderne leven in machinehallen, waar zijn gezellen in angst en verdriet ten onder gaan. Doch zooveel wordt verlangd en weinig bereikt. Hij is maar een mensch door het leven overwonnen:

> De smart die ik als kind voelde ontluiken
> is tot een rode bloem wijd opengegaan.
> Ge glimlacht allen naar mij alsof ge me wildet verduiken
> wat ik éénmaal toch zal moeten verstaan.
> Zeg me maar dat ik niet meer zal genezen
> ik vermoed het reeds lang
> Zeg het mij maar, ge moet voor mij niet meer vrezen
> het is niet de heling waarnaar ik verlang.
>
> (blz. 9)

In zijn onmacht hunkert hij naar kameraadschappelijkheid, naar een groote menschenliefde en hoopt dat deze hem de bevrijding en het heerlijke geluk, dat hij levenslang zocht en niet vond, zullen brengen, doch ook zijn makkers lijden aan hetzelfde euvel:

> En nu je tranen op mijn handen
> broeder, ween niet meer:
> je bent niet verlaten en niet eenzaam
> en tussen ons, de kille glanzende machienes nimmermeer.
>
> (blz. 10)

Dan stelt hij de sublieme daad van zijn offer:

> Wees gij gelukkig
> als ik niet kan
> neem mijn schaarse vreugden
> neem wat ik heb
> en laat mij gaan.
> Ik heb zoveel van u verwacht
> maar gij waart armer dan ik misschien,
> in uw ogen schrijnend en zacht
> heb ik uw honger gezien.
>
> (blz. 11)

Eén moet zich geven, opdat er één gelukkig zij. Dit thema vinden we dikwijls terug in dit teedere stemmingsboek. Ook de kameraadschap voldoet ten slotte niet meer. De wereld zal nooit goed zijn, omdat wij menschen niet anders zijn. Hijzelf voelt zich als een verrader tusschen zijn makkers:

> ...misschien zullen zij zwijgend rechtstaan
> maar als een verrader zal ik zitten onder hen allen
> en weten dat ik hun hart heb leed gedaan.
>
> (blz. 23)

Alsof hij ooit zou kunnen verraden! Hij, de trouwste vriend, met het intense, eeuwig verlangen naar al wat goed en mooi is. Hij, de pelgrim naar God:

> De nacht is wit van sterren en maan.
> Er is een open raam en bleek licht over de wand.
> Ik ben zeer vreemd te moede
> en heb honger naar het Vaderland.
>
> (blz. 25)
>
> Vader, ik ben maar iemand die zijn handen als een
> spoorlijn strekt naar uw land
> over alle vlakten en kimmen trekt me mijn heimwee.
>
> (blz. 49)

Tot hij van liefde droomt... Al het andere zinkt in het niet voor dit wonder. Hijzelf zal zijn als een bedelaar voor haar.

Wil me genadig wezen
uw liefde is mij een vreemde pijn.
Ik zal u nooit genoeg beminnen
en altijd als een bedelaar
wel voor u zijn.

(blz. 37)

Het liefst is hem de herinnering:

Nu keren de vogelen weder
en de droomen als voorheen
maar ten laatste blijf ik met u
toch gans alleen.

(blz. 52)

In zijn tweeden bundel, ‘Geploegde Aarde’, drie jaren later gepubliceerd, streeft Demedts er naar meer zichzelf te zijn. Hij overwint meer en meer zijn hart, schrijft meer bezadigd, voldragen en gebonden. Zijn poëzie wint er alles bij. Veropenbaarde hij zich in ‘Jasmijnen’ als een werkelijk talent, in dezen bundel geeft hij ons vaak gave kunst. Het rhythme is bondiger, niet meer zoo breed uitdeinend. Er is meer eenheid en diepte in gedachte. De dichter streeft er naar, wars van alle exotisme, met eigen beelden, vaak aan de natuur ontnomen, zich een heldere, persoonlijke taal te scheppen. In dezen bundel treffen wij ook een nieuw element aan. De liefde tot een vrouw, waarvan hij in zijn eerste werk eventjes gewaagt als van een groot wonder, dat hij niet waardig is, ondergaat hij nu. Heeft hij ook zijn geloof in kameraadschap en gemeenschap verloren, de liefde wordt nu zijn houvast:

Ik ga zwijmelend van raam tot raam,
en hoor het dreunen van de wielen eindeloos.
Ik denk aan u en fluister steeds uw naam,
wat zou mijn leven ijdel zijn en vruchteloos,
als ik niet alles meer in u bezat.

(blz. 10)

Alles draait rond dit middelpunt. De gang der seizoenen, de menschen, de dieren, alles lijkt door die liefde inniger en mooier. De dichter voelt zich niet meer eenzaam en wankelend. Hij is gemeenzaam met haar en sterk:

Mijn lieveling, er is geen leed
dat gij en ik niet kunnen dragen.

(bz. 13)

Vindt hij ook in de geliefde droefheid en verdriet, des te nauwer smeedt dit te zamen gedragen lijden hun harten aaneen:

> En buiten regent eindeloos de duisternis,
> het wenen van uw hart is als mijn eigen wenen;
> en al wat ons gescheiden hield, is nu verdwenen,
> en 't is of niemand meer nog op de wered is.
>
> (blz. 13)

Innig religieus als Demedts is, schrijnt toch, boven de verrukking der liefde uit, zijn honger naar God:

> Omdat Hij elders is, dan waar wij blijven,
> hier in de schone avend die ons niet voldoet,
> wijl naar Hem heen ons harten drijven
> en naar Hem heen stroomt al ons bloed.
>
> (blz. 14)

Het stemt hem ook treurig, dat hij de geliefde zoo weinig aan kan bieden en integendeel van haar alles moet ontvangen:

> In mijne liefde kan ik u niet anders geven,
> dan schrijnender gemis en meer verlatenheid.
>
> (blz. 15)

In het ander leven, het mooie na dit, kan eerst het geluk ongestoord genoten worden. Daar wil hij eeuwig samenzijn met haar, loopt ook op aarde hun leven uiteen in wanhoop en verdriet:

> ...opdat ons hart zou samenblijven na dit leven,
> aan géne zijde van de sterren... voor altijd.
>
> (blz. 16)

Ten slotte voldoet ook de liefde niet meer. De oude, eenzame mensch staat weder op in hem, rukt zich los met zijn onweerstaanbaar, wild verlangen naar onbereikbaar, schoon geluk, niet zoo sentimenteel als voorheen, meer bezadigd, soms zelfs ruw. Hij verfoeit het weenen als een lafheid; medelijden kwetst hem, al werd het wellicht nog zoo goed bedoeld:

> Wees toch niet mild, wees toch niet goed...
> tracht nu met ruwe hand te stelpen,
> de wonde die weer bloedt.
>
> (blz. 21)
>
> Laat ons nu gaan zonder elkaar te smeken,
> om medelij met elks verdriet.
>
> (blz. 22)

Dit is wellicht hoogste liefde: weten dat men de vrouw niet gelukkig maken kan en haar daarom laten heengaan, al roept ook elke stonde het hart om haar:

> Ik heb lang over de sneeuw gelopen,
> en nog mijzelf verteld dat gij er altijd zijt.
>
> (blz. 23)

Vanaf blz. 24 neemt Demedts een andere houding aan tegenover de buitenwereld. Hij gaat agressief te werk, wil iets terugwinnen op het leven. Hij stelt zich boven al het kleine in hem, verzaakt aan veel: droomen en verlangens, die slechts lijden brachten, en wendt zich tot God:

> En daarom niet ben ik een ander mens geworden,
> maar 'k zie de dingen van de wereld nu zooals zij zijn,
> en 'k weet de Heer brengt ook mijn leven nog in orde,
> al krijg ik hier de zon ook niet... o laat mij dan de zonneschijn.
>
> (blz. 24)

Dit is iets nieuws bij Demedts, weliswaar pose, maskerade, doch zijn kunst verdiept hierdoor. Een mensch moet in dit leven kunnen berusten. Kan hij het niet, dan moet hij minstens trachten te berusten. Demedts slaagt niet in zijn radelooze ontvluchtingspoging. Het oude hart wint het nog steeds op het verstand:

> Ik bid tot U, die zijt mijn Vader,
> verlos me van mijn eigen hart;
> breng mijne handen bij uw handen nader,
> maak tegen 't leven mij verhard.
>
> (blz. 33)

Nog zoekt hij het geluk als een gouddelver goud:

> O geef mij goud, geef mij geluk!
>
> (blz. 39)

Doch hij weet voortaan onfeilbaar zeker, dat al de wereldsche vreugden ijdelheden zijn: Tout passe, tout casse, tout lasse; Dieu seul reste!

> Maar door de namen, zie ik iets dat niet wil tanen,
> en op het netvlies van mijn ogen blijft,
> totdat er na het bloed en 't water van de laatste tranen,
> geen ander beeld, dan dat van God meer overblijft.
>
> (blz. 42)

Het volgend gedicht geeft goed den innerlijken strijd in Demedts weer, die tusschen berusten en verlangen, tusschen hart en rede gevoerd werd:

In memoriam.

Nu dat er jaren gingen,
sedert de dood u heeft bevrijd,
dwaal ik niet meer eenzaam door de schemeringen,
mij is 't of gij hier nog immer zijt;

en overal waar mij de dagen drijven,
en waarheen ook mijn hart gedreven is,
voel ik dat wij verenigd blijven,
hoezeer ik nog uw handen mis;

hoezeer ik naar uw liefde blijf verlangen,
en uwe aanwezigheid;
kan vrede toch mijn ziel omvangen,
omdat gij eeuwig zijt.

Er moet geen leed in mij genezen,
ik heb om uwe dood geen pijn:
als ik wat later ook bij u zal wezen,
zal 't of wij nimmer scheidden zijn.

(blz. 45)

Toen volgde ‘Kleine Keuze’ (1937). Deze verzen werden herdrukt in ‘Vaarwel’ (1940), waarin Demedts ons het beste van zijn kunst heeft geschonken. Hiermede neemt hij onder de huidige Nederlandsche dichters een benijdenswaard dige plaats in, en dat als een der beste, wellicht de beste ‘Tijdstroomer’. Zijn poëzie is nog pregnanter, nog vormvaster geworden. Uit de meeste gedichten klinkt een bezadigde, diepmenschelijke stem. De eeuwige strijd tegen het hart heeft hij verloren; dat weet hij:

Ik win en weet dat ik verloren ben
en met mijn kracht verga.

(blz. 5)

Doch zijn gedichten zijn eerlijk, mannelijk en van zuiver gehalte, uit innerlijke noodwendigheid ontsproten. Nog gewel-

diger impressief is het verborgen leed achter het masker van verzaken en grandioos verzinken in den dood:

> Is het niet goed zoo naamloos te verdwijnen,
> is het niet grootsch, zoo ongeacht en klein gelijk het gras
> te kiemen, zaad te dragen en te kwijnen
> en toch te zijn, ...en toch geweest te zijn?
>
> (blz. 6)

Zelfs de liefde, die eens zijn verrukking was, heeft schijnbaar alle waarde voor hem verloren, doch diep onder de woorden voelen wij hoezeer de liefde hem nog helpt en helpen moet in den tredmolen, dien hij trapt:

Liefdelied.

Het is zoo moeilijk om oprecht te wezen bij u, die ik bemin.
De droomen en verlangens die mij dierbaar waren, zij kregen vorm, zij kregen zin,
omdat zij eens uw aangezicht verwierven
en menschen werden, toch één mensch, toch u,
toen droomen en verlangens stierven.

Want alle droomen zijn zoo gauw ontluisterd,
gelijk de rook zoo vlug verijld.
Lang voor de avond van het leven duistert,
is er geen ander dan het dagelicht,
dat om ons hart verwijlt.

En alles wordt gewoon en eng en klein
en oud als oudgebakken brood;
het hart der anderen, ons eigen hart,
is als het sterven moet
slechts waardig voor den dood.

Het was zoo lang alleen en moederziel verlaten,
ik ben zoo gansch alleen spijts alles wat gij zijt;
God glimlacht fijn over ons lieven of ons haten,
wij zoeken om elkander vruchteloos
in ons verankerde eenzaamheid.

Ik weet dan niet waarom ik u bemin,
waarom ik altijd van u houden zal,
wij zeggen elk voor ons: het heeft geen zin,
en bij elkander lijden wij
en zeggen niemendal.

Slechts zwakker wordt ons hart en murwer,
gelijk het land wanneer de dooi intreedt,
en zoo geneigd om braaf te dulden,
die wanhoop om elkaar
die men maar liefde heet.
(blz. 12)

In het gedicht ‘Davos’ heeft de eeuwige herinnering hem weer te pakken en geeft hij zich weder bloot:

Hoe ik levenslang dezelfde knaap zal blijven,
die zich steeds wreken zal op elk gemis;
vergeefsch is al 't gepraat,
vergeefsch wordt al mijn drijven,
zoolang als hij, mijn echtste zelf, in mij beslaat.

(blz. 20)

Het einde echter van al die pogingen is God, die voor hem onbegrijpelijk hoog troont en dien hij soms in zijn onmacht neerhalen wil, en toch moet hij ten slotte bekennen, dat hij niet eens waardig is door Hem bemind te worden:

We zijn het beste van elkanders hart niet waard,
ver van uw liefde, God.

(blz. 22)

Heel mooi zijn ook ‘De Paarden’ en ‘Gelegenheidsvers’, waarin weder het minderwaardigheidsgevoel opduikt:

Ik ben niet thuis, gaf ik toe. Ik leef onder menschen,
ik vermoed dat ik voor hen niet wel genoeg ben;
ik doe wat ik kan, naar 't schijnt zal ik eensdaags wenschen:
sta me toe dat ik niets van de menschen meer ken.

(blz. 63)

Zeker veel menschen maken krom en slecht wat feitelijk recht en goed kon zijn. Sedert de verbanning uit het paradijs is het menschdom ‘en déroute’. Het kost strijd, het vergt

moeite recht door het leven te gaan. Goede menschen heeft Demedts broodnoodig, al beweert hij het ook anders; zijn hevig verzet toont ons veeleer aan, hoezeer hij van de menschen houdt, van vriendschap en liefde vooral. Deze motieven laten hem niet los. Terecht: wie een edel mensch is, eenmaal diep heeft liefgehad, is voor altoos geteekend in het hart, want de liefde is het schoonste en het sterkste in ons allen. Als alles vergaat, nog slechts de dood voor ons bestaat, hangt het hart het hevigst vast aan wie het eens intens beminde. Het gedicht ‘Laatste Gejank’ (blz. 43) is hiervoor typeerend. Het is een wanhopige poging, die... mislukt, als deze van een man, die zich verzuipen wil, doch zoo gebonden is aan een liefde, dat hij ter elfder ure bloempjes plukt en ze de geliefde één voor één in de haren steekt. Zij was zoo goed voor hem:

> Als uit mijn oogen straks uw beeld wordt weggewischt
> door tranen die onstuitbaar naar mijn lippen wellen...

Waarom? Als zij toch een zero was?

> dan weet ik dat er niets meer rest van ons verbond
> dan een herinnering, die met de jaren meer
> en meer vergeefs zal klagen om uw wederkeer.

Waarom? Omdat hij er toch zoo innig van houdt!

> Ik smeek u, lieveling, ga heen...

Waarom? Demedts weet zoo wel als wij, dat zulke woorden een geliefde zeker doen blijven. Daarom!

In de volgende gedichten: ‘Requiem’ en ‘Afrekening’ dat een prachtig rhythme bezit, en ‘Gesprek met Vader’, waarin hij een grootsch resultaat bereikt, beproeft hij steeds een scherpe stoïcynsche houding aan te nemen, doch geeft zich meermaals bloot als een zeer gevoelig mensch, vooral wanneer de eeuwige herinneringen aan zijn zoogezegde mislukkingen hem te machtig worden:

Ik zwerf voor 't laatst doorheen het schoon gebied.
ik zoek de duin, waar in het wassend licht
der maan, mijn ziel zich gansch op u verliet...
Wij lagen aan elkanders aangezicht
alsof de tijd voor eeuwig stil kon staan,
alsof er nooit een dag meer komen zou,
dat elk alleen zijn eigen weg zou gaan
naar het geluk, dat hij vergeefs bereiken wou.

(blz. 51)

Zoo is het: de mensch vindt eenzaam geen geluk. Wij allen moeten het samen zoeken, vinden wij het niet hier, dan zal het ons, berooiden, des te heviger treffen hierna, naargelang wij er jaren van verstoken bleven. En wij gelooven, al kregen wij hier ook de zon niet, dat ons allen op aarde nog veel zonneschijn wacht.

Albert De Longie.

Uit de Russiese Letteren *Posthuum bezoek aan Nikolai Ostrovski.*

Sotsji, zomer 1939. De Zwarte Zee is hemelblauw; ‘zwart’ is alleen de smalle kust, met het donkere zand en de paarse keien. De zon schroeit. Tientallen kilometer langs de kust slingert de witte Stalin-autostrade, de Kaukasus in, naar het hoge Ritsa-meer en de eeuwige sneeuwtoppen. Uit de grond borrelen versterkende zwavelwaterbronnen op, die elk jaar meer dan 100.000 patienten hierheen trekken, in plaats van de 200 van voor de Revolutie. Het hele jaar door staan hier 60 rusthuizen voor alle leden van de Soviëtbevolking open. Ze staan op de helling der bergen, wit als de nieuwerwetse Griekse paleizen. 's Nachts, aangezicht naar de zee, wordt er bioscoop gespeeld in de fluwelen open lucht. In de muziekschouwburg trillert de ‘Mooie Helena’. Geen mogelikheid handwerker van intellectueel te onderkennen, allen zijn in Riviëra-pak, modern-romanties. Er wordt gedanst en ‘sjampànskoië’ gedronken. En al de jongetjes heten je ‘diàdia’, oompje...

Sotsji, herstellings- en vacantieoord, is ook een beevaart-

plaats. Op de helling, in een landschap van tuinen, glanst in de zon een witte villa, die ook de roerigste badgasten met eerbied en liefde bezoeken: ‘Dom Ostrovskovo’, de villa van Ostrovski. Je bereikt hem langs een zandweg, door het hek kom je in een tuin vol bloemen en met boomgaarden, een grote, mooie, moderne villa rijst er uit op. Van op het terras, tussen de cypressen door, zie je de zee zwart-zilver schitteren. Is het van het hevige licht dat de ogen van het Russiese groepje een beetje vochtig worden? Met kinderlike trots zegt één: dat is 't huis dat Nikolai Alexeiëvitsj door de Regering werd geschonken, uit dank voor zijn werk en om zijn laatste lijdensjaren te verzachten; zijn oude moedertje woont er nog, met enkele familieleden; ze hebben er na zijn dood een museum van gemaakt... We staan in de vestibule, alle gezichten staan strak, de stemmen verfluisteren, maar de ogen glanzen nu nog dieper terwijl ze de verschillende kamers in zich opnemen, het witte borstbeeld zwijgend groeten, zich devoot buigen over de vele kleine herinneringen aan de grote dode, arme, ontroerende snippers uit zijn heroiese leven en werk...

Nikolai Ostrovski werd in 1904 in Oekraina geboren en stierf in 1936 te Moscou. Als kind van arme ouders moest hij

reeds op 12-jarige leeftijd gaan werken. 1919 nam hij deel aan de burgeroorlog die zijn gezondheid verwoestte: hij werd volslagen lam en blind. Maar van op zijn lange lijdensbed wil hij voort dienen en dicteert de twee vlammende romans: ‘Het staal werd getemperd’ en ‘Kinderen uit de Storm’, boeken over revolutie en burgeroorlog, maar zo voorbeeldig menselik dat ze een enorme populariteit oogstten en hun helden spreekwoordelik zijn geworden in de Russiese taal. Ze werden in ongeveer alle talen overgezet, ook in het Nederlands, en dienden tot thema voor een bewogen film. Ze behoren reeds tot de classieken der Russiese literatuur.

Na het bezoek aan de verschillende kamers van Ostrovski's villa-museum, gingen we in de ruime, modern-ouderwetse, landelike keuken een groet van piëteit brengen aan Kolia's moeder, Olga Osipovna Ostrovskaia. De oude vrouw ontving ons stil-vriendelik, en de vreemde gast ter ere ging ze een van haar kostbaarheden halen: ze liet op de gramofoon een plaat draaien waarop de bezielde stem van haar arme kind is bewaard: de stem niet alleen van een heroies-romancier, maar, op de eerste plaats, van een iemand die als mens-zèlf een model van wilskracht, overtuiging en edel enthusiasme is geweest. Moeder Ostrovskaia zat op een biezen stoeltje in de hoek te wenen; maar daarna hervatte ze zich en las met sterke, maar gebroken stem, de vreemde gast het gedicht voor dat zij, eenvoudige Oekrainiese boerin, op haar jongen heeft gemaakt:

‘Slaap in vrede, Kolia jongen...
vrienden, elke dag,
komen hier nog weer bezoeken
't plekje waar je lag.

Laat ons zien, zo luidt hun vragen,
waar hij zoveel jaar,
lam, geblind, nôg vocht en schiep zijn
lichtend boekepaar.

Hij die zo z'n land beminde,
hij, de jeugd in 't hart,
die om 't Volk te dienen, levenslang
heeft staal gehard.

Mama, elke ochtend, jongen,
daalt in jouw tuin neer,
haalt er bloemptjes en legt ze
voor je borstbeeld neer.

Saam bewaken we 't Museum,
jou, de stille wand,
voerend die je zoeken tot bij
je onmeetlik land.

Uit Siberië, van de Altai,
allen komen hier,
allen laten je een liefde-
woord op schoon papier.

Slaap, mijn Kolia, rust, mijn jongen,
wij vergeten 't woord
niet dat je zei: nooit omkijken,
maar vooruitgaan, voort!...'

Joh. Daisne.

Uit het Gulden Boek der Nederlandsche Lyriek. *De geboorte der rederijkerskunst. - 15e eeuw.* Anthonis de Roovere (1430-1482)

De 15e eeuw was voor ons land een tijd van Bourgondische overheersching, een tijd van rijkdom, welvaart en druk handelsverkeer, maar ook een tijd van krenterige armoede in de literatuur.

Het Bourgondisch tijdvak bracht de Zuidelijke Nederlanden een periode van binnenlandschen vrede. Er heerschte rust in ons klein Vlaanderen - de inwendige twisten hadden uitgediend.

Met Filips de Goede als hertog gingen de lage landen een rijke toekomst tegemoet. Ze werden het middenpunt van kultuur en ekonomie. Filips de Goede, die voorheen te Dijon woonde bracht in 1430 zijn residentie naar Brussel over. Rond

zijn hof schaarde hij adel en burgerij, met als gevolg een praal en pronkerig vertoon. Het werd een tijd van weelde-roes. De vergaarde rijkdom, resultaat van een gunstige ekonomische bedrijvigheid, werkte den lust tot overladen prachtvertoon in de hand.

De haven van Brugge had uitgediend, Antwerpen werd één der vooraanstaande handelscentra, het werd een haven met internationale beteekenis en reputatie, een neo-Venetië van het Noorden.

Naast dien materieelen heropbloei, reikten ook de beeldende kunsten naar hun voordeeligst optimum.

De schilderkunst vond haar waardige vertegenwoordigers in de Gebroeders van Eyck, R. van der Weyden, Hans Memlinc, Geeraard David, e.a. In de beeldhouwkunst muntten Kloos Sluter en Claus de Werve uit, terwijl de toonkunst eveneens glorievolle jaren kende.

De Gothische bouwkunst, die in de 12^{e} eeuw in Frankrijk ontstond, bereikte in de 15^{e} eeuw een hoogtepunt in Vlaanderen. In dit verband verwijzen we naar de prachtige stadhuizen van Leuven (in dien tijd een der vooraamste handelssteden van het hertogdom Brabant - ook de Leuvensche Universiteit dagteekent uit de 15^{e} eeuw), Brussel (gebouwd in de eerste helft der 15^{e} eeuw), evenals naar de talrijke kathedralen in Gothischen en Laat-Gothischen stijl.

Dit goddelijk gevoel voor verhevenheid, de drang om in de kunst naar den Allerhoogste te reiken zal eerst in de zestiende eeuw verdrongen worden door den onder Renaissanceimpuls ontstanen Barokstijl.

Naast dezen diepen godsdienstzin in de kunst woekerde er echter een liederlijke levenszucht, die weliswaar werd ingetoomd door het gezag van de kerk, maar anderzijds toch doorbrak in de bacchanale feesten van den adel en de burgerij. Het was een eeuw van diepe geestesgespletenheid: terwijl in de kunst alles naar de goddelijke idee, naar mystieke contemplatie (R. van der Weyden, H. Memlinc - gothische architectuur) streefde, heerschte er in het burgerlijk leven een geest van steeds meer vervlakkende ijdelheid en uitsluitend zinnelijke aardschheid. Wel was de doorsnee-mensch godsdienstig, maar diep beleven in zijn innerlijk kon hij niet. Hij wist enkel in uiterlijkheid, door praal en uitwendige siersels, zijn wellicht

'traditioneelen' kerkgang op te smukken. Ook namen sommige geestelijke middens deel aan de tuchtelooze festijnen, aan de braspartijen van het gros der bevolking.

In een dergelijk immoreel gemeenschapsleven teerde de literatuur op een grootsch verleden. De letterkunde kwijnde in een machtelooze verzuchting naar groote kunst. Dit verschijnsel droeg echter geen strikt nationaal karakter. Ook in Duitschland, Frankrijk en Engeland dreigde de literatuur in een bekrompen dilletantisme ten onder te gaan.

In die eeuw van brute, zedenlooze onevenwichtigheid, van boertige, banale gevoelens naast de meest spiritueele verschijnselen als ascese, meditatie en extase, in dien tijd van liederlijke feesten en orgieën, groepeerden zich een paar letterlievende menschen. Zij hadden zich tot doel gesteld een nieuw letterkundig leven als uit den grond te stampen. Het hoeft geen verder betoog, dat een dergelijke poging om een artificieele kunst in het leven te roepen noodzakelijk in diskrediet vallen moest met de echte, waarachtige kunst. Waar deze menschen de kunst op kommando wilden onderwerpen aan hun eischen, baart het geen verwondering dat hun poging op een weinig glorievolle wijze stranden moest.

Alhoewel de resultaten weinig vruchtbaar (in kwalitatieven zin) waren, toch wisten deze lieden hun positie gedurende talrijke decennia te handhaven.

Onder invloed van de Fransche 'Chambres ou Colléges de Rhétorique' bundelden deze letterminnende burgers hun leden eveneens tot één groep, tot een kamer, de zg. 'kamers van der rhetorijcken', waarvan heden in sommige onzer steden nog voorbeelden te vinden zijn. Het doel van deze kamers was verre van nederig. Niet alleen beoogden ze het organiseeren van feesten, spelen, processie's, tooneelvoorstellingen, kortom het monopoliseeren van de kultureele manifestatie's, maar daarenboven was hun voornaamste bekommernis de leden het schrijversambacht aan te leeren. Dit laatste was wellicht hun grootste verwachting: massafabricatie van kunstenaars.

Deze rhétoriciens of rederijkers wilden zich dus het beroep van kunstenaar toeëigenen. Zij zagen het bereiken hiervan voornamelijk in de rhetorica ofte welsprekendheid. Ze hadden geen oog voor de wijze lessen uit de Grieksche Oudheid in het algemeen en van de sophisten, die zich deerlijk verbrand had-

den, in het bijzonder. Voor deze edele ‘constenaers’ was de inspiratie eigenlijk bijzaak. Op alle thema's, zoowel didactische, mystieke, als profane, gingen ze aan het rijmen, en dit in den meest letterlijken zin van het woord.

We zouden nu een oogenblik kunnen stilhouden om deze kunstconceptie - de lezers zullen ons dit ijdel woordgebruik vergeven - te toetsen aan sommige moderne opvattingen. We zouden echter gaan polemiseeren en van onze lijn afwijken. Daarom willen we enkel de feiten voor zichzelf laten spreken. Eenieder kan dan zelf zijn besluit trekken.

Naast de ‘zuivere’ lyriek, waarvan de ‘inspiratie’ grootendeels banaal en volksch was, ging hun aandacht vooral naar het dramatisch genre, het tooneel: kluchten, sotternieën, mirakel- en didactische spelen.

In dit soort muntten ze vooral uit. Zoo bereikten ons o.a. ‘Maria Hoedeken’, een mirakelspel, het beste werk van Cornelis Everaert; ‘Den Spyeghel der Salicheyt van Elckerlyc’, een symbolisch- of moraliteitsspel uit de tweede helft van de 15^{e} eeuw (schrijver: Pieter van Diest); ‘Marieken van Nieumeghen’, eveneens een mirakelspel, en andere.

Deze spelen van zinnen werden eigenlijk op bevel geschreven met het doel opgevoerd te worden op tornooien, de zg. landjuweelen (o.a. te Antwerpen in 1496 en 1561 en te Gent in 1539).

Ook het volkslied voerden de rederijkers in hun banier. Het moet hen als een bijzondere verdienste aangerekend worden, dat zij voor het eerst de sinds eeuwen gezongene volksliederen hebben opgeteekend en gebundeld. Zoo hebben we aan Joannes Brugman, zuster Bertken, e.a. te danken dat onze rijke liederenschat niet in de vergetelheid is verloren geraakt.

Naast hun litterairen invloed, hadden deze kamers ook een groote politieke macht.

Het bestuur van een rederijkerskamer was ongeveer als volgt samengesteld: aan het hoofd stond de Keizer of Prins (gewoonlijk een hooggeplaats persoon: edelman, rijk handelaar, e.d.), daarnaast stonden een Deken of Hoofdman, een Fiskaal of Breukmeester (schatbewaarder-penningmeester), een Vaandrig en een Factor (dit was de dichter - hij onderwees de leden).

Deze kamers ontstonden in het begin van de 15e eeuw: te Ieper ‘Alpha’, te Gent ‘De Fonteyne’, te Antwerpen ‘De Violier’. Elke kamer voerde een eigen spreuk, had een wapenschild, e.d. Elk burger die dan ook tot eenigen rang was opgeklommen beschouwde het als een plicht om zich als lid te laten inlijven bij een kamer. Vandaar den geweldigen invloed: al de gezaghebbende personaliteiten van een stad waren hier vertegenwoordigd.

Doch laat ons nu even terugkeeren tot hun kunstopvattingen. Zooals we reeds zegden zijn de rederijkerskamers van Franschen oorsprong (rond dien tijd werd onze taal stilaan met bastaardwoorden, vooral Fransche, vermengd). De inspiratie van hun lyriek was gewild. Hier zien we nog invloed van de voorgaande eeuw: de rederijkerskunst werd een late uitlooper van de didactiek. Nu en dan worden echter mystieke uitgangspunten gezocht. Op dergelijken inhoud bouwen de dichters nu hun vormen, in overladen woordenkraam en gezocht rijm, in hol gebazel en stereotiepe beeldspraak, i.e.w. in levenlooze opgeschroefdheid. Dit tijdperk is dan ook bij uitstek een gevoelsarme, een bloedlooze ader in onze Nederlandsche belletrie. Het was weliswaar gemeenschapskunst, kunst uit en voor het volk, maar het was eveneens een weinig glorieuze kunst waarmede ze ons volk wilden verheffen. De groote fout ligt in de kern: gevoels- en ideeënarmoe, kleinsteedsche verschrompeling van de hoogste menschelijke waarden. De kunst werd gemonopoliseerd, werd in artificieele banen geleid. De kunst ontstond niet uit levensdrang naar het schoone, maar de gecopieerde geest wilde een behoefte, een verzuchting doen geboren worden. Zoo zien we zelfs dat Matthijs de Castelein (1485-1550) een handboek, ‘Const van Rhetoriken’, ontwierp. Dit moest noodlottig worden, èn voor het volk, èn voor de kunst.

En toch zal in latere eeuwen het gouden tijdperk, de vernieuwing van onze Nederlandsche poëzie uit deze kamers opborrelen, n.l. uit één der meest vermaarde rederijkerskamers, ‘De Eglantier’, gesticht te Amsterdam in 1517 en waarvan Vondel, Bredero en Hooft lid waren. Wat nu de litteraire genres betrof, die zich in de voorkeur van de rhétoriciens mochten verheugen, vernoemen we de ballade (danslied van Italiaanschen oorsprong), het rondeel of triolet (acht versre-

gels met twee rijmen), refreindichten (gedichten waarin één versregel aan het einde van elke strofe wordt herhaald), kreeftgedicht of retrograde (gedichten die eveneens omgekeerd kunnen gelezen worden), e.a.

Hieruit blijkt hoe de rederijkers op effect belust waren. Dichten was voor hen geen gevoelsuiting, geen bevrijding, het was veelal een oefening, een zoeken naar nieuwe vormen: het bleef dan ook grootendeels bij deze experimenten.

Als typisch voorbeeld uit dit tijdperk vernoemen we Anthonis de Roovere (1430-1482), een Brugsch rederijker, uit wiens werk we een fragment laten volgen.

A. de Roovere was de stichter van de H. Geestkamer en tevens Prins van de kamer.

Naast tooneelwerk schreef hij ook refreinen, rondeelen, hekelgedichten. Bij hem is de didactische ondergrond zeer goed aan te voelen. Het meest gekende en waarschijnlijk ook zijn beste werk is ‘Vander Mollen Feeste’ - een symbolisch gedicht.

Tot slot van deze bijdrage wenschen we hier een citaat uit het boek van Dr. J. Van Mierlo, Jun. S.J. te vermelden omdat het o.i. treffend het doel, den inhoud en de opvattingen van de rederijkerspoëzie typeert: ‘De kunst der rederijkers is gemeenschapskunst, die uitgaat van de gemeenschap en zich richt tot de gemeenschap. Een gemeenschap van burgers, die in de kunst een edel tijdverdrijf zien en haar opvatten als een groot middel van stichting. Dat was hoofddoel: hier viert de school van nutscap ende waer hoogtij. Zij meenden daarbij nog dat de vorm alles was: die moest ingewikkeld, moeilijk, rijk versierd zijn.’[1]

Liederen op graaf Floris.
(Fragment.)

Et viel in eenen tiit voerleden
Verstaet miin redene si es claer
In scravehage ter selver stede
Het is gheleden bet dan C iaer.

Die grave sprac in sijn ghevoch
Geert va selven ghy moet trouve
Ic sal u geve guets genuch
Met ysabeele miins harssen vrouwe.

Die scande en valt my nummermeer
My selven te bringen in dat verdriet,
Sprac gheert va velssen tot sinen heere,
Uwer loddinninge en villic niet.

Die grave sprac met felle moede
Anders mochti u reden vel belegge
Gheert van velssen suit op hoeden
Mijn loddinninge suldi seker hebben.

Die een van den andere sciet,
Die redene liete sy daer staen
Gheert va velssen en achtes niet
Hi meende het soude daer anders gaen.

Des grave van bente dochter vas he gegeve
Die troude hy tot eene wive
Des vilde gheert va velsse vroolic leve
Des grave va bente dochter vas he gegeve

Doen die feeste vas ghedaen
Gheert va velsse hadde al verghete,
Die grave van hollant screef he an
Een voert villic met u spreken.

Gheert van velssen sat op siin paert.
Hi sciet van siinre scoenre vrouwen,
Die grave sinde hem metten vaert
Tot bargen en heenegouuen.

Rik Lanckrock.

Eindnoten:

(1) ‘Beknopte Geschiedenis van de Oud- en Middel-Nederlandsche Letterkunde’ door Dr. J. Van Mierlo, Jun. S.J. - N.V. Standaard-Boekhandel - 1933 - bldz. 133.

De witte kelder.

Nu elke nacht braakt schor geraas
gekef van inslaande granaten,
legt 't kelderlampje 't witte waas
van angst op grauwe spookgelaten.

Vervaakte oogen gluren rond;
verleerd is lang reeds doelloos praten;
men rilt bij 't trillen van den grond.
en ruiten rinklen in de straten.

Dit wordt beslist de ultieme nacht,
de groote morgen der bevrijding.
Dit voorgevoel baart versche kracht,
de witte kelder hangt vol wijding...

Knocke, 31-10-44.
Ward Vervarcke.

Poezie.

Voor Remy, Rik en Jan.

Wat hebben ze niet al van jou,
mijn kind, gezegd, beweerd, geschreven:
wat-of je was, niét was, maar zou?
Verschuchterd voel ik je hand beven.

Ze zeiden: 't is een blonde vrouw,
een blauwe maagd of een hetere;
en anderen: nee! 't is een rauw
gevechtsman uit socialer sferen.

Liefdesgesjilp en minnerouw,
parachutisme naar de sterren,
of schoten uit een volksgebouw...
ik zie je open lip zich sperren.

Want er wordt dwaas om jou gevochten,
daar waar jij, kind, nog spelen wil,
het spel van al die naar iets zochten,
maar licht weer, en hoogernstig pril.

Een Kind ben je, Gedicht, doorvlochten
van alle aards- en Hemelsheid,
maar van je klein' of verre tochten
heeft zelden één oprecht gezeid

dat je niet méér noch minder zijt.

IV-'45
Joh. Daisne.

3de Statie.

Eerste val van Jezus.

Het kan geen vallen zijn, wanneer de val doet stijgen:
de drang naar nieuwe daad die nieuwe smarte brengt,
wijl in het bonzend hart de stemme niet wil zwijgen
die leert hoe men Zijn bloed tot offerande plengt.

O val die rijzen voedt tot boven elke hinder,
die menschheid op zijn weg van liefde en lijden plant:
bereidt men hier Zijn dood, het leven wacht Hem ginder
waar dood in Leven stroomt en 't licht der eeuwen brandt.

Ravijnen gapen diep voor wie hun bodems vreezen.
Hij kent van elk ravijn de diepte van den grond.
Wie zich in d'afgrond stort heeft vaak zijn durf bewezen,
doch durven is slechts daad van wie geen liefde vond.

Geen durven draagt Zijn daad, O liefde die geen daden
van durf noch wagen baart in uwen blanken schoot.
Heeft menschheid op Zijn rug de zwaarste vracht geladen;
alleen de zwaarste vracht is liefde's beste brood.

En wie dit brood verteert zal naar geen honing vragen:
O zoetheid van de daad in dezen schoot gegroeid. -
Tot aan den horizont kan Hij het kruishout dragen! -
Wie zôô ter kimme gaat is eigen wil ontgroeid. -

Dan slaat een val geen paal waar hij zijn tocht zal zwenken.
Het eeuwig liefdelied juicht eeuwig in Hem voort!
Waar men Hem lijden brengt, daar zal Hij liefde schenken,
en iedre vloek voor Hem, blijft een vergeven woord;

en elke nieuwe pijn die in Zijn vleesch komt dringen,
en ieder nieuwe stuip of verschgeslagen wond
doet in Zijn rein gemoed een nieuwe hymne zingen,
al knielt Hij, door den val schier zwijmelend ten grond.

Doch, als de hemel roept kan de aarde niet bekoren:
O zwoegendschoone stroom, voor aardsche schoonheid blind,
zingt gij uw kreunend lied, dat slechts de bergen hooren,
tot gij in moeder zee de ware schoonheid vindt.

Was dan dit kreunen klein? - O weemoed om dit Eene,
dat Schoone dat alleen in God te vinden is.
O kreun maar groote stroom, al is uw lied een weenen:
Wie weent om God alleen draagt schoone droefenis.

En Jezus kreunt geknield. Geknield is niet verloren!
Zijn zee beluistert 't lied dat bruist in Zijn gemoed.
O luisterende zee, die gansch het lied wil hooren!
En Jezus heft het kruis, het einde tegemoet.

K. Dekandelaere.

Blijde berusting.

Gij weet, mijn kind, hoe heerlijk, eens gestorven,
nieuw leven uit den dood ontgroeit,
wanneer de ziel het hoogste heeft verworven,
een zuivre roos ten paradijze ontbloeid.

Gij weet, mijn kind, hoe heerlijk, eens gestorven,
dit helder branden van de zuivre vlam
der vrije ziel, die 't veege lijf ontzworven
verrukt haar eeuwig heil bekwam.

Wie zou, al is het leven hard en donker,
niet moedig dragen aan zijn aardsche kruis
en somwijl opzien naar het stergeflonker,
dat ons doet denken aan het vaderhuis?

O weet, mijn kind, 't is heerlijk dan te sterven,
wanneer de ziel Gods aanschijn mag verwerven.

Albert De Longie.

Nachtelijke verleidster.

Hoe graag ging zij naar de verleidelijke stad,
te mooi voor 't kleine dorp, waar boeren voor haar vochten,
maar leeft thans van het geld, waarvoor haar ploerten kochten
en staat onder de abeelen 's avonds op het pad.

Eens naderde één, dien zij sinds lang vergeten had,
een jongling uit haar dorp, dien zij wel lijden mochte.
Zij sprak hem aan. Hij stond, herkende haar en pochte
op zijn geluk, nu hij naast haar, de schoonste, zat.

Zij lachte zoo verleidelijk, heeft hem gekust,
liet dan de blauwe lichten harer oogen spelen
en laaiend vlamde in hem de wilde zinnenlust.

Zij slopen lachend langs de lichtende bordeelen,
maar toen zij 's morgens eindelijk sliep en kwam tot rust,
liep daar een radelooze knaap onder de abeelen.

Albert De Longie.

Afscheid.

voor Jan, de soldaat.

Ik zal je nu voor 't laatste groeten,
in 't klein station vertrekt de trein.
En mocht ik ooit den dood ontmoeten,
je hoeft daarom niet droef te zijn.

Want zie ik meisjes, velden, bloemen,
en springt de jeugd in mij weer op,
ik hang van blad tot bloem te zoemen
en in mijn keel ontzwelt een krop.

In wie ik kus zal ik vinden
een meid als jou, een wilde mond.
En in die droom wil ik ontbinden,
zoo wordt het leed snel afgerond.

En schrei nu niet dat ik ga loopen,
je hebt aan mij niet veel gehad.
Zoo hier, als daar waar ze me slopen,
draait ook van 't leven 't volle rad.

Remi Boeckaert.

Open vraag.

En inderdaad, ook ik zou 't willen weten,
is het een God, een vrouw die ik verlang?
En daar de vraag als zout is ingevreten,
heb ik gedacht: ‘Is dit wel van belang?’

Maar àltijd voelde ik die mart'ling weder,
en zoo ik sprak en peilde met een vriend,
hij gaf mij woorden, woorden wild en teeder,
en al die praat, tot wàt heeft hij gediend?

Ik weet geen raad, ik kan niet verder leven,
en 'k wil voorgoed naar ànder oorden gaan,
maar als de dààd mij aantrekt zal ik beven,
en 'k vraag me af: ‘Heb ik Uw spoor begaan?’

Dies blijf ik leven en dit is het wreede,
- heb ik een kus of soms Uw hart vandoen?
Brengt déze nacht de boodschap van den Vrede,
of moet ik doodgaan, doodgaan, mij verdoen?...

Remi Boeckaert.

Er is nog iets...

Ik vraag me af wat ik nog eisch van 't leven,
is 't soms een vrouw, een boek of is 't een brood?
Zal ik, als arme stumperd, kunnen geven
wat 'k zelf ontbeer, of wacht ik op den dood?

En toch ben 'k mensch, met hunker en verlangen.
Er is nog iets dat om wat weelde schreit.
'k Voel weemoed naar een kus op malsche wangen,
er is nog iets voor 'k mij den strot versnijd.

Er is nog iets, iets dat ik niet kan zeggen,
er hangt nog steeds een jagen in mijn ziel.
Eén gift wou ik nog bij mijn prullen leggen
alvorens ik berustend vôôr U kniel.

Rik Lanckrock.

De clown.

Laat mijn communie met het leven
een grijnslach en een spotten zijn.
Ik ben een clown, U is 't om 't even
wat ik hier diep in 't hart wil zijn.

Laat mij m'n spottend, hoonend zingen,
het is mijn liefste liefdelied...
Laat mij 't gelaat tot grijns verwringen,
ge hoort dan licht mijn schreien niet.

Ik zal voor U potsierlijk springen
en U doen lachen als ik kan...
mijn leed zal ik met lachjes zingen,
voor U ben ik de clown, de Jan.

Ik vraag U enkel na het spelen
niet naar den leuken clown te zien:
gij, arme, zoudt zijn leven deelen,
gij zoudt een traan, geen lachen zien.

Rik Lanckrock.

Zwakheid.

O Heer, ik heb me nooit zo zwak gevoeld
als nu: dit laffe lijf heeft weer gewonnen
en de onrust die in al m'n vezels woelt,
heeft 't evenwicht van m'n gemoed geschonnen.

Die rode storm die dwars door 't lichaam spoelt,
die stroom, ontvlucht aan duizend hete bronnen,
scheurt 't siddrend vlees, dat langzaamaan bekoelt
en pijnlik ligt gebroken, overwonnen.

Maar meer nog kwelt 't besef der nederlaag:
zijn wij onmachtig tegen deze plaag
en moeten we verliezen, keer op keer?

Waarom zijn we zo zwak, zonder verweer,
bij 't zwoele zinnenspel - ô schone zonde -
en is ons hart één grote, vuurge wonde?

Jan de Brugghenaere.

Fait divers.

Zij zaten samen laat in 't klein café
En keken zwijgend naar het biljartspelen
Van een eenzelvige habitué,
Die zijn slaapdronkenheid nauw kon verhelen.

Een zwarte kater schuurde zich tevree
Tegen een tafelpoot, in snorrend strelen;
- Maar beiden voelden zij, in wrokkig wee,
Hoe woorden bleven kroppen in hun kelen...

Zij zag, met een gezicht dat witter scheen
In 't licht, hem heimlik, even hoopvol, aan:
Hij schudde langzaam, koppig-bitter: ‘neen’...

En lang, nadat zij stil was weggegaan,
Dacht hij aan hunne vreugden van voorheen...

Toen is hij, vloekend, in de nacht gegaan...

Jan de Brugghenaere.

Afscheid!

voor K.M.

Toen je voor 't laatst mijn handen nam,
nog m'eenmaal diep in d'ogen keek,
begreep ik dat nu 't einde kwam
en het Geluk voor 't Noodloot week.

Zo'n blik vergeet men niet terstond:
je woord van toen blijft me steeds bij;
heb jij vermoed, zeg, in die stond,
hoe zwaar het leven werd voor mij?

Wat er in mij toen werd geboren:
(was 't de berusting die ik wou?)
zal met mij samen ondergaan.

De smart om 't afscheid ging verloren
opdat jouw beeld mij blijven zou
en steeds in mij zou voortbestaan.

Lo de Lombaerde.

Quieta.

Het is een avond zonder romantiek,
en zindert geen gitaar doorheen mijn droomen,
en ster noch maan schijnen melancholiek...
Slechts vage rust is er in mij gekomen.

Ik weet mijn oud verlangen haast voldaan
en hunker niet naar verre heerlijkheden;
zoo lang reeds was ik al op zoek gegaan
en had vertwijfeld om wat rust gebeden.

Ik hoor het uur kalm door de kamer slaan...
'k Weet oude droomen als getemde paarden
geluidloos achter mij in schemer staan.
'k Voel niet de weemoed die mijn hoofd bezwaarde.

Dit jong gevoel ontspande mijn gezicht,
dat hard en moe was van het vele vragen.
Voortaan wil ik mijn hart, verdroomd en licht,
met witte vingers door de dagen dragen...

Clement Cusse.

Ontwaken.

De morgen hijscht de vlag met licht- en zongeschal
En wekt in klankenval de waas-omsloten berken...
Mijn hart is hier, mijn hart is daar, 't is overal,
't Stijgt juichend naar de zon op zuiver witte vlerken.

Laat komen nu de pijn van wegend, weeë dagen:
Ik heb aan boord een lied, de lente en nieuwe zon,
De oneind'ge verten, die terug in wellust dragen,
Wat aardsch of wulpsche drift me nimmer geven kon...

En nu te stijgen, hoog te stijgen, nooit te wijlen
In de gebondenheid van uur en dag en jaar;
Maar verre weg te gaan, ontelbre duizend mijlen,
waar ik in 't eeuwig licht me blind en moede staar...

René Van Meirhaeghe.

Luchtkasteel.

Kom naast me staan en zie: dit is de woon
waarin ik jou en mij wil samendromen.
Daar ligt de hof met ooftbeladen bomen;
daar is de deur, het hek. Is het niet schoon?

Lacht door dit raam geen hemel van beloften,
Een warme stoof, een tafel blankgedekt?
Weet gij, als deze wei met sneeuw bedekt,
een rode koe op stal met sterke schoften?

Er is nog veel. Het zachte blanke bed.
De almanak waar we de dagen tellen.
En kunt ge goed het oud gewaad herstellen?
Wordt in die vaas geen witte roos gezet?

Kom naast me staan en zie: dit is de woon
waarheen ons deze kalme weg zal leiden.
Daarachter komt ons niemand-niemand scheiden.
Nu gaan we bei. O God, nu wordt het schoon!

Jan Meirhaeghe.

Kind.

Verkoreling Gods, o mijn kind,
Uw oogen geen woorden beklijven.
Maar 't schreien in 't hart dat begint,
Dat ooit hier geen mensch kan beschrijven.

Verkoreling Gods, o mijn kind,
Dat zelveloos ziet naar de Vrouwe
Der vrouwen in vroomheid verind.
o Mocht ik zoo zelveloos schouwen!

Verkoreling Gods, o mijn kind,
Uw eenvoud bestrijkt hier mijn armoe,
Mijn hart nooit vertolkbere tint
Van trillende, trillende zwaarmoe.

Verkoreling Gods, o mijn kind,
o Bid, - want uw borsten ontbloeien -
Dat 't brandend ontbloeien toch vind'
Het Vuur waar geen lelies verschroeien.

A. Rodens.

Bekentenis.

Geen boek zij u een zelfverloochner biecht,
Dan die paar grepen uit mijn klein gebeuren,
Lijk door, van nijd en haat gebarsten, scheuren
In 't wolkendek neertuimelt avondlicht.

Zoo zieklijk bleek die onomlijnde kleuren,
Waarop de ziel in uiterst aadming ligt,
Vôôr 't harde glanzen van Gods vreemd gezicht,
Dat niet één dankbre dankbaarheid laat speuren.

Ik heb geen kunst tot biechten aangewend,
Mij is al lijden lijk een ingeboren
En heesch gebral, dat alle schoonheid schendt;

Ik schreef dit boek niet tot mijn eigen gloren,
Maar heb het tastend, zoekend neergepend,
Daar waar ik HAAR in mijne ziel kon hooren.

Robert-J. de Namur.

Het eeuwige begin.

Ik heb mij reeds zôô vaak vergist,
Zooveel gezocht en niet gevonden
Bij vrouwen die ik heb gemist,
In droomen die ik weet verzwonden.

Dus sta ik weerom aan 't begin
En moet het al opnieuw beleven!
Wat vôôrging had zóó luttel zin,
Het dient niet eens hier neergeschreven.

Ik leerde wel dat men misdoet
Door nutteloos zich zelf te kwellen,
Eens komt toch al wat komen moet...
waarom zich dan nog vragen stellen?

Het leven is een diepe mijn
Die men wil pogen te ontginnen,
't Is noodig steeds paraat te zijn
Om altijd weer te herbeginnen.

Willy Biliet.

Zal ik je behouden.

Lang hangt de grijze mist over de landen.
Nu je niet komt heb ik zoo'n spijt,
Dat ik zoo moeilijk met mijn kleine handen
Je vast kan houden voor altijd.

'k Geloof dat lange strijd me nog zal wachten
Eer ik kan zeggen jij bent mijn,
Want al die zoete woorden in de nachten
Dat kan alleen geen liefde zijn!

O, zeg me, liefste, dat je 't niet zoo meende,
En dat je immer houdt van mij;
Vermoed je dat ik thuis stilletjes weende?
Ach, laat het goed zijn met ons bei!

Je weet dat ik niet ben zooals de velen
Die me helaas zijn voorgegaan...
Waarom je spel met mij te willen spelen?
Nee, jongen, doe me dat niet aan!

Laat ons dat mooie dat er was behouden,
Het scheen toch gaaf en echt te zijn,
Als je oprecht van mij zal leeren houden
Dan pas kan ik gelukkig zijn...

Mariette Van Ranst.

Gelijkheid.

Ik kan je van mijn lot niets zingen
dat ook niet in je leven kwam
de menschen hun herinneringen
doorgloeit éénzelfde groote vlam.

We zijn gebouwd uit elementen
die toch voor elk dezelfde zijn.
Is elk bestaan naast korte lente
geen lange winter met veel pijn?

Wie kan en maagd en deerne scheiden,
zijn ze niet beiden even mensch?
Ligt goed en kwaad niet in ze beiden,
waarom dan tusschen hen die grens?

Gebreken, deugden, geen mensch zonder;
't verschil is slechts een dun vernis,
een masker waar toch altijd onder
de één van ons de ander is.

Paul Berkenman.

Aan mijn vader.

Reeds zijn veel jaren heen dat gij mij hebt verlaten.
't was op een zon'gen dag dat ik U d'oogen sloot.
Er heerschte veel rumoer, gewemel in de straten.
Maar in die kille koude kamer zwierf de dood.

Uw handen lagen stil en blank op 't witte laken,
en hielden in een laatsten druk mijn hand omklemd.
Uw oogen staarden dof en ijl wijl langs uw kaken
twee groote tranen liepen tot op het doodenhemd.

Nog eenmaal zocht uw oog voor 't laatst mijn beeld te vangen
Als wildet gij dat beeld meedragen in uw graf.
Ik voelde zilte tranen loopen langs mijn wangen,
Toen scheiddet gij van mij en brak uw leven af.

Nu zijn veel jaren heen en toch nog, o mijn vader,
zie ik uw beeld steeds immer klaarder voor mijn geest.
Het lijkt mij soms wel toe dat ik U dichter nader,
wijl in mijn hart nog brandt die wond die nooit geneest.

K. van Eckerghem.

West-Vlaanderen.

Laat nu het branden van uw zonnen los:
Mij bindt geen enkel band, geen vrouw, geen kind,
en mijn herinneringen zijn het dichte bosch
voor mij alleen, waarin ik vind

de droomenzoete rust. De dauw is melk
en lichtsolaas, mijn jeugd een spel geweest,
en korte dwaasheid, als het breken van den kelk
of 't streelen van een jonge leest.

Laat nu het branden van uw zonnen los:
Dit volk is gaaf in vleesch en woord,
en 'k leef met hen den zomerrossen gloed.
Verlangen dat mij nooit verlaat.
wat heeft mij, volk, in u bekoord
en dat naar u mijn heimnis gaat.

Désiré De Wever.

Lied van Tantalus.

Ik durf u niet meer vragen,
waarom gij van mij houdt.
En starend in uw oogen,
wordt 't rond mijn hart héél koud.

Mijn hart durft niet meer hopen,
op uwe liefde, kind.
Het heeft wèl veel geleden,
maar zelden ook bemind.

En in uw groot beminnen,
wil mij vergeten kind.
Nu is mijn hart als vroeger,
een speelbal van den wind.

13-2-1944.
Maurice Van Craeyvelt.

Ontvoerd.

O Moedertje,
Je wacht zoo ver, zôô ver alleen,
Doch nooit in ons vereend verleên,
'n Bracht het leven jou aan mij,
O Moedertje, zoo naderbij.

O Moedertje,
Je bidt zoo ver, maar niet alleen,
Want nimmer voor ons dagen scheên,
'n Voerde 't bidden jou tot mij,
O Moedertje, zoo dichte bij.

O Moedertje,
Je hoopt zoo ver, zooals niet een,
Opdat ons bidden met de hoop vereend,
Ons leiden zou én jou én mij,
Weer samen thuis zeer dichte bij...
Mijn Moedertje.

15-8-1940.
G. Panis.

Halverwege 't leven.
Halfte des Lebens.

Met gele peren
En vol met wilde rozen
hangt
Het land in het meer.
En dronken van kussen
Duikelt gij, lieve zwanen
den kop
In 't heilignuchtere water.

Wee mij, waar neem ik, als
't Wintert, bloemen en
Zonneschijn
En schaduw der aarde?
De muren staan
Stom en koud, in
den wind
klapper'n de vlaggen.

Mit gelben Birnen hänget
Und voll mit wilden Rosen
Das Land in den See,
Und trunken von Küssen
Ihr holden Schwäne,
Tunkt ihr das Haupt
Ins heilignüchterne Wasser.

Weh mir, wo nehm' ich, wenn
Es Winter ist, die Blumen, und wo
Den Sonnenschein
Und Schatten der Erde?
Die Mauern stehn
Sprachlos und kalt, im Winde
Klirren die Fahnen.

Vertaling: **G. De Graeve.** 1770-1843 **Friedrich Hölderlin**

‘...'t Vertaalde scheelt zoo veel van 't onvertaalde Dicht, als lijf en schaduwen...’
(C. Huygens).

Maison 'Cesar'.
(Coiffure d'art)

Ik weet niet of veel menschen denken zooals ik. Maar nu ik tot mijn volle levensrijpheid gekomen ben, moet ik vaststellen hoeveel alles in mijn voordeel veranderd is.

Ik ben coiffeur en woon in een zeer bekende straat der stad. Er zijn nog collega's van mij in den omtrek, maar ik geloof wel dat een installatie zooals de mijne een unicum is. Voeg daarbij dat ik een zeer degelijk geschoold personeel bezit. Figaro. Hewel ja, maar Figaro in den breeden zin van 't woord. Hoe ik tot zoo een welstand gekomen ben, dat valt zoo maar in geen handomdraai uit te leggen.

Ik was het eenig kind in ons huisgezin, mijn vader werkte ergens in een fabriek en mijn moeder ging uit naaien. Van den schooltijd herinner ik mij wel wat. Zoo, b.v. in de hoogste klas bij meester Sander zaten we met een twintigtal leerlingen. Ik was regelmatig bij de vijf laatsten in de wedstrijden, hetgeen wel in mijn voordeel pleit als men de plaats nagaat welke ik in de maatschappij heb veroverd. De eerste van mijn klas, een zekere Victor Engels, 'Engelke' noemden wij hem, was een zeer vinnig baaske, de oudste van een ganschen nest jongens. Een briljante leerling. Primus Perpetua. 'Die zal het ver brengen, hij zal hoog klimmen in de maatschappij', zei onze meester. Inderdaad, ver heeft hij het gebracht. Hij is thans ook gehuwd, heeft een kluts kinderen, woont hier nog in de stad, maar werkt ergens als pennelikker in een Assurantiemaatschappij te Brussel. Ver heeft hij het wel gebracht, gezien den respectabelen afstand van hier naar de hoofdstad: 60 kilomoter, en hoog is hij ook geklommen want zijn bureel is ergens op de tiende verdieping van een wolkenkrabber gelegen.

Ik zou dat alles zoo goed niet geweten hebben ware het niet dat hij verleden zomer eens in mijn salon was binnengevallen, om zich te laten scheren en haarsnijden. 'Tiens, dag César' zoo begroette hij mij. 'Zet U, Victor', het was de eerste maal dat ik hem onder mijn geacht kliënteel kon rekenen. Bij het haarsnijden, - ik deed het zelf, dat is een gewoonte van mij om de nieuwe klanten zelf te bedienen - ging ons gesprek over

onze jeugd. ‘Zoo, M. Victor’, vroeg ik hem ‘wat genoegen U hier te zien?’ Ja, César, zoo maar even aanloopen, intusschentijd vloog mijn electrische tondeuze over zijn hoofd en zag ik dat zijn haartooi weinig verzorgd was. De briljantine welke hij bezigde was van een goedkoop soortje uit een of ander grootwarenhuis. ‘Friction?’ Bedeesd knikte hij van ja. ‘Fleur de Lotus, Carmen Sylva, Violette Daisy?’ vroeg ik verder. Hij opteerde voor Carmen Sylva, zonder den prijs te durven vragen. Ik denk dat hij voor Carmen Sylva opteerde gezien zijn zwak voor de letterkunde, hij kon destijds in de school de beste opstellen schrijven. Toen zijn haar gewasschen en gekamd was, werd hij door een van mijn leerjongens geschoren. Dan maakte hij aanstalten om heen te gaan. Hij bezag zich in den spiegel, welke zijn beeld ontelbare malen terugkaatste in de vele spiegels van mijn salons. ‘Hoeveel moet ik U, César?’ vroeg hij beschroomd. Vlug rekende ik alles door het hoofd. ‘Haarsnijden: 10 fr., Carmen Sylva 45 fr., briljantine 8 fr., scheren en alcool 9 fr. = 72 fr., M. Victor.’

Er zijn menschen, die bij hevige gemoedsaandoeningen niet veranderen, maar binnenin alles opvreten, anderen kunnen soms ineens bezwijken. Ik zag hoe M. Victor van lijkbleek hoogrood werd terwijl ik hem hielp zijn overjas aantrekken, (hier moet ik bijvoegen dat die overjas ver gesleten was en het merk droeg van een zeer goedkoop kleedermagazijn) mompelde hij binnensmonds eenige onverstaanbare klanken. Met bevende hand zocht hij zijn portefeuille en haalde er een bankbiljet, het eenige, van honderd frank boven. 72 fr. en 8 is 80 en 20 is 100 frank. Hij reikte de 8 enkele franks aan den leerjongen.

Ik weet, mijn tarieven staan hoog, veel hooger dan bij mijn collega's. Ik maak geen deel van de coiffeurscorporatie, dat is goed voor de kleine baasjes die zonder of met één knechtje werken. Maar de faam van ‘Maison César’ moet ik hoog houden en dat doe ik ook.

Ik zag aan M. Engels' handelwijze dat hij mij een vraag stellen wou. Ik begon dan maar ook met hem zelf te ondervragen. ‘Hoe gaat het te Brussel, M. Engels, in de ministeries? En de ravitailleering?’ Ja, alles was goed. En eindelijk kwam het er uit. ‘Tiens, César, ik heb gezien dat ge een nieuwen mooien wagen hebt.’ ‘Inderdaad, verleden week heb ik mij een luxe-wagen “Cadillac” aangeschaft, zes plaatsen. Niet dat

ik zooveel plaatsen vandoen heb, want ik heb maar één kind, kwestie van de traditie, maar mijn vrouw, houdt er nog drie kleine hondjes op na, en die neemt ze allemaal mede. Ik moet er bijvoegen, dat het geen gewone hondjes zijn, wij koopen niets op de markt tenzij op de zwarte markt, want ieder hondje heeft twee duizend frank gekost.' 'Zoo, ging M. Victor verder: 'zijt U al geassureerd?' Neen, dat moet ik toegeven, dat was ik nog niet. Maar... Nu liet hij mij niet meer los. Hij somde mij sito al de gevaren op, die langs de baan liggen. Bandbreuk tegen 100 kilometer per uur, gevolg: dérapage. Botsing met de tram, overrijden van fietsers, niet werken der remmen, enz... Uit een versleten lederen tasch dook hij een polis op, waarop in groote letters stond: 'Compagnie Internationale des Assurances', siège social: Paris, rue Réaumur, 13. Capital: 160.000.000 francs. Dan verder vier bladzijden kleinen tekst, welke nooit gelezen wordt, waar de voordeelen - want nadeelen zijn er niet aan - op vermeld stonden.

'Ziet, U César,' ging hij verder, 'een wagen zooals de uwe, een der schoonste van de stad (inderdaad, hij heeft mij 250.000 frank gekost) mag niet bollen zonder assurantie. Ik liet me dan ook overhalen en assureerde mij voor en tegen de bandbreuken, dérapages, botsingen, niet werken der remmen, overrijden van fietsers en andere dingen die de banen onveilig maken voor de som van 250.000 frank. Uit zijn jas haalde M. Victor - 'Engelke', dacht ik - een vulpen (geen 'Swan' zooals de mijne, maar een vulgair penhoudertje), schreef met mooie hand mijn naam, adres, merk van den wagen, nummer van den motor, enz., op de polis. Glimlachend overhandigde hij mij zijn schrijfstuk, om mijn handteekening viermaal te plaatsen. Maar ik ken mijn wereld, wees beleefd zijn stylo af, haalde mijn 'Swan' boven (met een gouden pen van 18 karaat) en plaatste (niet zoo schoon als M. Victor) - want ik meen het reeds gezegd te hebben: ik ben geen primus-perpetua - viermaal 'César Deroo' onder op het blad.

Ziezoo, de premie beliep 3.835 fr. per jaar. Vergenoegend-blozend dankte M. Victor. Intusschen bracht ik het gesprek over onze jeugd, zijn mooie opstellen en over onzen onderwijzer die mij niet lijden kon omdat ik in de les in de geschiedenis nooit wist te onthouden of het Julius César was die gezegd had 'De Belgen zijn de dappersten onder de 'Gallen' ofwel Boduognat het

gezegd had van zijn eigen mannen, dit om hun moed in te pompen want het was noodig. Verder wist ik ook niet of het de Leie was die in de Schelde liep of omgekeerd. Dat alles heeft toch geen zin, water is water en stinken doet zoowel de Leie als de Schelde. Maar Victor Engels wist dat alles wel: hij kon ons gansch het geschiedenisboek navertellen, dito aardrijkskunde en zoo meer. Resultaat: hij vischt alle dagen naar een assurantie, draagt een versleten overjas, heeft ik weet niet hoeveel kinderen en eet alle dagen ajuinsaus. Zoo geleerd was ik niet en nu rijd ik met een 'Cadillac'.

'Welk een schoone installatie U hier hebt!' Dat is waar ook. Twee damessalons, verzorgd werk, vier vrouwelijke bedienden voor de dames, een specialiste voor manicure, twee heerensalons met drie bedienden plus ik: de patroon. Trotsch liet ik hem mijn salons zien en leidde hem dan in mijn privaat studio binnen. Boven de schouw hangt een groot geschilderd portret van mijn vrouw, naast de schouw staat een citroenhouten kast met in leder gebonden boeken (niet dat ik een lezer ben, daar heb ik geen tijd voor, dat laat ik aan die droomers zooals Engelke), in den hoek staat een Amerikaansche radio, die ik op lichte jazz-muziek afstemde.

Uit een buffet haalde ik een flesch port en een bakje sigaden 'Karel I'. 'Maak het U gemakkelijk, M. Victor.' Bedeesd ging hij op den boord van een clubzetel zitten. 'Port? Sigaar?' Ziezoo, daar zat Engelke, eerste van onze klas, primusperpetua en ik... abonnent op het ezelsbanske. 'Hewel, M. Victor, herinnert Ge U onzen meester? Gelijk alle onderwijzers was hij mis, heb ik het niet ver gebracht?' 'Inderdaad', beaamde Engelke. 'Zoo een huis, zoo een wagen, zoo een luxe!' 'Ja,' ging ik verder, 'ik betaal 50.000 frank belasting per jaar en geef jaarlijks 150 frank aan het werk der weezenkinderen. Maar ik heb hard gewroet, bizonder gedurende den oorlog. Ik verzorgde mijn klanten op een zeer bizondere wijze, niet alleen hun haartooi, maar ze konden bij mij ook boter en eieren bekomen, spotgoedkoop. Kwestie van uw klanten te helpen, 800 frank voor de boter en 12 frank voor een ei. Kolen kon ik hen ook bezorgen gezien mijn relaties, zeker zwarte marktprijs, maar enfin... kolen zijn nu zwart ook. Zie, M. Victor, zoo besta ik, als ik wat voor mijn medemenschen kan doen laat ik het niet liggen. Maar drink toch!...' Gejaagd goot Engelke de port door de

keel, morste daarbij wat op zijn hemd en verslikte zich. ‘Drommels, César, dat is klas! Dàt heb ik nog niet gedronken.’ Ik schonk terug in. ‘Sigaar?’. ‘Prosit, M. Victor!’ ‘Ja, César’, ging hij verder: (hoe aardig toch de conventies zijn: hij mag César tegen mij zeggen en ik ben verplicht hem M. Victor te noemen) ‘gij hebt het ver gebracht, dat had niemand uit onze klas durven verhopen.’ ‘Zeker,’ wedervoer ik ‘maar ziet u zoo is nu eenmaal het leven. Als ge iets najaagt vliegt het weg. Durf, audace, dat moet men hebben! Ik ben begonnen als leerjongen in het huis “Julien”. Ik zag direct in hoe men de klanten moet behandelen, (hun eigenliefde streelen) nog een glaasje? (Komisch, als ik wat port gedronken heb word ik vertrouwelijk.) Stel u voor, M. Victor, in de winkels verkoopt men boeken, zooals b.v.: “Handleiding voor den zakenman” of “Hoe verovert men klanten?”. Nonsens, dat alles! Menschenkennis doet men op al werkende. Na mijn soldatentijd installeerde ik mij in de voorstad, een jaar nadien stond ik reeds met twee leerjongens. Dan kwam ik op de idee te trouwen. Daarvoor moet men met twee zijn. In mijn buurt woonde een kruidenier, die ook sigaretten verkocht. Hij had een eenige dochter, Victorine. Hij was mijn klant, ik de zijne. Hoeveel keeren toen hij onder het scheermes zat heeft hij mij niet gezegd: “Gij zijt een flinke werker, César, gij zult het ver brengen!” En inderdaad, ik bracht het tot zijn schoonzoon. Een jaar nadien liet hij zijn handel over en kwam bij ons inwonen. Lang heeft het niet geduurd, hij was een groot liefhebber van visschen. Op een morgen ging hij vroeg uit naar de Leie, twee dagen nadien haalde men hem van onder een slijkboot, zijn vischlijn nog in de hand, waaraan nog een groote snoek hing. De visch had hem gevangen. Papa liet aan Victorine 536.000 fr. na; zooals u ziet, M. Victor, brengen kruidenierswaren meer op dan assuranties. Dan heb ik mij hier geïnstalleerd. De schitterendste zaak van de stad. De oorlog ben ik goed doorgekomen, dank aan mijn relaties. Maar drink dan toch, M. Victor. Nog een sigaartje?... Nu ben ik rijk: een schoone installatie, een chic kliënteel, een zomerhuisje aan de Leie, een “Cadillac”. Zoo is het leven. Durven!... Hoe gaat het met U, M. Victor?... Enfin, als ik U van dienst kan zijn...’ M. Victor stond op: ‘Dank U, César, men kan nooit weten.’

Er werd op de deur geklopt. ‘Binnen!’ ‘Patron, meneer de minister.’ ‘Ik kom.’ ‘Ziet u, M. Victor, daar is de minis-

ter, zoo tel ik er drie onder mijn klanten. Zonder te spreken van de senators, volksvertegenwoordigers of andere kleine partijmannen en mannetjes. Zelf doe ik aan geen politiek, dat laat ik aan de idealisten of arrivisten, ik ben maar een 'Figaro', maar allen komen ze onder mijn mes. Ik scheer met en zonder zeep. Rooden, blauwen, gelen of anderen. Dag, excellentie, M. de senateur, meneer de député, die E, hoort u, die maakt altijd effect, men moet zijn klanten kennen. Zoo, dag Victor, kom nog maar eens over. U excuseert me, nietwaar? De minister...

'Bonjour, excellence...'

K. van Eckerghem.

Lente.

Dit land baadt in een overvloed van bloesems, die aan de boomen botten tot rijke knop van nieuwe vrucht. Rose en wit, als het geurend kleed van de jonge bruid, die rein en beloftevol bloeit voor de oogen van haar man en van God.

En de eerste zwaluw duikt in een wentelvlucht door de witte poort van het erf als de meeuwen boven het luie water van de Schelde. Vandaag heb ik de eerste koekoek gehoord. Hij riep heel ver in de Sparrebosschen en de boerenarbeiders op het land rechtten den kromgegroeiden rug en lachten in de hoeken van hun mond.

En daar is Marieke, die voorbijkomt voor het eerst met den vierurenkoffie in een bloemekenskan. Ze stapt naar het Root op, naar de polderakkers van haar vader. Freed ziet haar voorbijkomen en roept:

- 'Heui... Marieke...'
- 'Dag...' roept ze.

Ze praten een pooske over kermis Blakane, die op komst is met de ijsheiligen. Hij staat daar wijdbeens als een reus op de akkers van zijn vader: Basiel Ryckeboer... en als ze weg is denkt hij daaraan en aan dat Marieke van Pieter Meulemans' volk en monkelt.

En Vedastus in het kleine muffe notariskantoor schikt een bosje muguettes in een vaasje van rood porselein en knikt als hij Marieke voorbij ziet huppen.

- ‘De godin trekt voorbij.’ mompelt hij zoo.

- ‘Hm.’ reageert Stoppel.

- ‘Daar schrijdt de lente.’ zegt Vedastus en Stoppel neuriet waarachtig een oud vooisken van uit den schooltijd, een twintig jaren her.

Maar de avond komt als een zegen over het land. Alom ligt de wereld in adventsche rust, vol verwachting op rijpend leven.

En Freed Ryckeboer stapt door het Root naar Pieter Meulemans' doening om te kouten over uitwisseling van jong pootgoed. En Vedastus rijdt over den smallen grintweg naar Pieter Meulemans' doening met de erfenisverklaring die geteekend worden moet.

Maar met Marieke praten zij over de lentekermis en vertellen van Molleke's nieuwe danstent, die van binnen vol spiegels hangt en het meisje lacht dat er kristallen van in haar oogen komen en de jonge mannen bidden de woorden als zoenen van haar smalle lippen.

Na het pootgoed komt het wisselen van diensten. Werkvolk en tuig. En na de erfenisverklaring komt het onderhandelen (waar geen haast bij is) over een verzekering tegen ongevallen met den dorschmolen bij de N.V. De Stroom. En avond aan avond klinkt aan den draaiboom van het hof denzelfden lach van het jolige Marieke en het zoete gebrom van die jongemannenstemmen.

Freed ontbreekt het eerst. Er is een koe bij hen thuis die rekening heeft en daar hoort een jonge boer bij te zijn. En al is het rood doodbloeden van de zon, het gesjirp van de krekels net eender als de vorige avonden, Vedastus wordt er meer door aangegrepen en het is net of het met Marieke net eender is, want langen tijd staan ze beiden bij den draaiboom en turen zwijgend over het avondland.

Dezen avond vraagt hij haar. Het ging makkelijker dan hij vermoed had, maar niet zooals hij het zich had voorgesteld. Het was brutaler en veel korter. Hij heeft haar hand zachtjes genomen en ze laat één oogenblik haar krullebol rusten op zijn smalle schouders, tot hij haar het ja-woord uit den mond kust.

Ryckeboer denkt er anders over. Nen hongerlijder... verdomme, verdomme nog liever nen boerenarbeider met schuppen van pooten... en kijk uit uw oogen kalf, kijk verdomme goed.

Freed vraagt haar. Hij staat met zijn pijp tusschen zijn

groote tanden. Eén rust. Hij bestelt haar haast zooals hij een koe koopt, of een hark of zaaigraan. Ze kijkt uit haar oogen. Ja, zegt ze maar ze beeft en weet niet waarom.

En de zon houdt aan. Altijd zon. Het voorjaar is vroeg en goed. De mannen worden 's avonds moeër en trekken naar de Schelde, met een handdoek en een broek waarvan de beenen afgesneden zijn. Groote bonkige kerels met hoeken van schouders en zwaar behaarde borsten.

Den vrijdagavond van zomerliefkermis staan Freed en Vedastus daar, tegen den winterpoel op. Er hangt een groote zwijgende ernst over hen als bij de meeste mannen hier.

Het ploffend geklots van logge lichamen duwt het water open, breed en wijd, en de kringen van hun armen glijden dood op het gras van den dijk. Dan duikelen zij lang tot hun longen leeggezogen zijn en zij, naar adem snakkend, proestend het hoofd boven water zwieren.

Stroomop, stroomaf. De Schelde over, tot ze moe het lichaam even uitstrekken op den dijk. Dan praten zij. Kort. Als mannen.

Rauw getoet van een late boot die naar de brug vaart. Met één duik zitten ze onder water en de schipper staat lachend hun te bezien.

Het is een langenlastigen eind tot bij den boot. Het water zuigt en de armen worden moeër, maar het is een wedren met hun kracht, een mannelijke drift om het eerst bij den boot te zijn.

En de schipper lacht...

Als hun hand rust op den zijflank van den boot hijgen zij, maar het water zuigt, het zuigt nog meer en in hun spieren voelen zij de moeite na dat gevecht.

En de schipper lacht: ‘Dui-uik onder den boo-oot doo-oor’

Vedastus geeft het op. Hij voelt de loomte in zijn kuiten en zijn armen en plots wordt hij angstig om dat water... en dien boot, en dien lachenden schipper. Hij wendt het hoofd. Waar is Freed? Freed? Het water spoelt in zijn keel... moddersmaak... terug... terug naar den kant. Ginder. Hier. Boot. Water. Schipper. Bootwaterschipperginderkant. De schipper lacht. Freedschipper. Slaan, vechten, water en modder. Vechten met het water. Kant... Kant... Hulp.

Als een razend dier slingert hij zich door het klamme, drukkende water. Zijn hoofd duizelt. Hij spuwt: modder. Hulp.

Als hij eindelijk het gras van den oever grijpt omgrijpen hem twee handen. Of hij meewerkt of niet, hij weet het niet. Hij klimt den oever op... doodmoe.

Langzaam opent hij de oogen. Marieke. Zij lacht gelukkig en wrijft met haar hand het wier uit zijn klamme haren.

‘Marieke.

‘Ja?

‘Waar is Freed?

‘Freed?

Radeloos loopen zij langs den dijk. Er komen menschen bij; Tistje Reynes, Bert van Miel Kados en jongens van den Scheldekant... Marieke is bleek als was en Vedastus huivert koud als hij naast haar loopt.

Aan de brug ligt de boot en een troepke menschen staat daar saamgetrosseld. Als ze dat ziet loopt Marieke over het land huilend naar huis. Arm kind.

Met zijn hoofd tegen den buik van het schip gestoten. Bezwijmd en versmoord. Rond zijn kop is bloed en modder. De schipper staat er stil bij. Eén modder en nat.

Door het Root dragen ze hem naar huis, naar het dorp, naar Basiel Ryckeboers' doening. Vier dragende zwijgende mannen met een berrie in den avond en daarachter: Basiel Ryckeboer, gebroken, met zijn velo aan de hand en Vedastus met een bundelke kleeren. Van Freed.

Overal in het land ziet Vedastus de modder en het bloed van Freed's wezen. De rode lentezon duikt weg achter Modest Loeders' boomgaard: Bloed... en dat meisje met haar melkkan en haar roode blouse: bloed... bloed... bloed, overal.

Op een morgend staat een jonge gendarm vôôr de deur. Een paar vragen. Ja, hij was erbij. Ja. Dat weet ik niet. Of hij gezien heeft dat hij onder den boot dook? Ja... neen, neenee, hij was ineens onder. Ja, het was een vriend van mij. En goeie? Ja zeker een heele goeie nogwel.

Dien avond rijdt hij weer over den smallen grintweg naar Pieter Meulemans' doening. Hij moét Marieke zien. Marieke, die hem uit het water trok. Marieke.

Rondom hem ligt het land met zijn wassende vrucht. Stil en eender als voorheen, en achter de oude pastorij joelt een nachtegaal heel hoog zijn lied. Maar hij hoort het niet.

Ze is alleen in de groote, ruime keuken en ze wordt bleek en beeft als ze hem ziet.

- 'Dag.' zegt hij
- 'Da-ag.'

In de stilte tikt de staanklok en buiten blaat een koe om het avondeten. Dan gaat hij naar haar toe.

- 'Marieke...'
- 'Halt... blijf van mij af...'
- 'Marieke?'
- 'Gij... ge hebt hem vermoord.'
- 'Marie.'
- 'Alsof ik niet weet dat gij gevochten hebt in 't water, dat gij zijn hoofd hebt ingeslagen. Tegen een boot gezwommen. Leugenaar. Waarom waart gij zoo moe als gij op den dijk kwaamt? Ik had u moeten laten verdrinken...'

Zij huilt door de kamer. Wild en verbeten. Maar hij staat stil, gebroken schier. Het hoofd op de borst, als een weerloos kind, tot ze stil neervalt op een stoel. De schemeravond hangt zwaarstil om de hoeve, men hoort alleen het snikken van Marieke, misschien wel tot buiten de poort.

Dan, heel traag richt Vedastus het hoofd op, heft den rechterarm, ontbalt de vuist en richt de twee voorste vingers op ten hemel. Uit zijn oogen brandt een somber vuur en met doffe stem zegt hij.

- 'Bij Freed die mij hoort en bij Ons Heer Jezus Kristus ik zweer dat ik onschuldig ben.'

Heel traag zinkt Marieke van haar stoel voor hem op de knieën.

- 'Vergiffenis... vergiffenis', bidt ze.

Moe en aarzelend legt hij zijn hand op haar hoofd.

Gaston van der Gucht.

Een creatie.
'De beste der werelden' tooneelspel door Raymond Brulez.

Het is steeds een netelige situatie waarin de Vlaamsche tooneelrecensent verkeert bij het bespreken van de creatie van een Vlaamsch tooneelstuk.

Eenerzijds is er de hachelijke positie waarin onze tooneelliteratuur dreigt ten onder te gaan en anderzijds is er het ge-

voel voor oprechtheid, ik zou bijna zeggen eerlijkheid bij de beoordeeling van een kunstwerk, die ons dwingend verplicht om het subjectief korset voor een objectief gewaad, of liever zomerkleedje, in te ruilen. Dit klinkt misschien vaag en onduidelijk. Ik zal echter nader toelichten. Op dit oogenblik beleven we in ons land een dubbele tooneelinflatie, en wel in dien zin, dat het kultureel peil, of laten we het liever de litteraire standing noemen, van ons hedendaagsch tooneelleven in een krenterige kleinzieligheid, in een stompzinnige oppervlakkigheid dreigt te verstarren, als het geen verasschen wordt. Getuige hiervan: de ellendige voorwaarden waarin onze schouwburgartisten hun brood dienen bijeen te scharrelen (een contract voor 3/4 jaar en voor de rest... la vie au grand air), de dikhuidige en doofstomme ‘toeschietelijkheid’ van gemeentebestuur en andere officieele instantie's, de wansmakige en allesbehalve belangstellende houding van het publiek. Dit zijn dan drie factoren voor wat het scheppen van het klimaat en het milieu betreft. Anderzijds zijn we echter toeschouwers van een echt defaitisme in de Vlaamsche tooneelliteratuur. Het schijnt wel of onze hedendaagsche literatoren van een heiligen schrik bezeten zijn voor het beoefenen van het tooneelgenre. Dit heeft ons stilaan tot menschen gemaakt die om elk tooneelvoortbrengsel van Vlaamschen oorsprong in een kinderlijken vreugdedans zouden willen rondhuppelen. Doch daar neemt dan weer de edelgestrenge ‘Kritiek’, met een groote ‘K’ en een lange ‘iek’, geen vrede mee. Niet zoodra hebben we ons gelaat in een naïeven, heerlijken lach geplooid, of daar tikt die ‘hooggeboren’ Vrouwe ons op den schouder met een ‘'t kan al gaan, hé vriend’. Daar staat dan de recensent, blozend van verlegenheid: hij had zijn criteria bijna over het hoofd gezien.

Dit zij dan bedoeld als een inleiding. De lezer gelieve het alzoo te aanvaarden, het is geen verontschuldigend preludium voor een eventueele zoetsappige kritiek (van dat soort hebben we helaas reeds genoeg exemplaren in ons litterair magazijn). In deze gemoedsgesteltenis heb ik mij naar den Gentschen KNS begeven, bang, maar vol hoop dat Brulez' tooneelstuk voor mij een aanstoot tot het wierookvat worden mocht, èn voor Brulez, èn voor het Vlaamsch tooneel in het algemeen en de tooneelliteratuur in het bijzonder. Ik hoopte dat het goed, dat het iets subliems worden zou - ik had toch reeds tweemaal in dit tijdschrift 90% lof mogen toezwaaien bij de creatie van

een nieuw tooneelstuk. Ik ben teruggekeerd en van dezelfde gevoelens doordrenkt - mijn engelbewaarder zij mijn getuige - ben ik achter mijn schrijftafel geschoven, met hoop (alhoewel reeds gelouterd) en met eerlijke bedoelingen (het is en was mijn plicht).

En route dus... Met ‘De Beste der Werelden’ bracht Raymond Brulez ons een nieuw tooneelgenre, weliswaar geput aan de Fransche belletrie, maar dat in ons land té veel verwaarloosd werd: de satire. De poging om aldus een nieuw geluid, onder den vorm van de Fransche fijne spot, in onze literatuur binnen te loodsen is dan op zich zelf reeds een te loven initiatief. Het is echter, spijtig, slechts een poging en geen geslaagd werk. Het stuk van Brulez, dat geïnspireerd werd aan Voltaire's ‘Candide ou l'Optimiste’ (het is ten andere een zeer vrije bewerking van dit stuk) heeft als hoofdthema het aan-de-kaak-stellen, het belachelijk maken van het Nationaal-Socialisme en dit zoowel als ideologie of als staatsvorm.

Wanneer we van een kunstwerk verlangen, dat het de uiting is van een behoefte tot expressie, laat deze behoefte nu een individueel innerlijke of een door den tijd en het tijdsgebeuren geïnspireerde zijn, dan valt het toetsen aan een dergelijken maatstaf alvast in het voordeel van Brulez uit. Het is verre van mijn bedoelingen om hier een discussie over kunstnormen in het midden te brengen - ik kom hier wel eens op terug. Blijven we bij het gegeven.

Na gedurende meer dan vier jaren onder de plak van een Nationaal-Socialistische bezetting geleefd te hebben, na de ellenden van een dictatuur en haar verderfelijken nasleep van dichtbij te hebben aangevoeld, na het vernemen van al de gruwelen die door het zg. Herrenvolk in eigen land werden bedreven, kan alvast geen enkel haar op geen enkel hoofd nog één greintje medelijden, laat staan bewondering of sympathie, met den teleurgang van deze ideologie gevoelen.

Brulez heeft gemeend een tolk te moeten worden om dit Nationaal-Socialisme op een satirische wijze door de goot te halen. Ik, voor mij, vind het sympathiek. M.i. heeft een dergelijk tijdsdocument reeds een opvoedende waarde voor het openen der oogen van ons nageslacht, dat een soortgelijk ‘isme’ niet aan het lijf en de hersens heeft voelen knagen.

Blijft nu nog de ‘manier’ waarop deze inhoud aan het

publiek wordt voorgeschoteld. En hier moet ik den strijdbijl opgraven, het spijt me, maar ik kan niet anders.

Wie een dergelijk thema durft aanpakken heeft reeds, gezien de dankbare stof, een handje voor bij zijn auditorium.

Uit den heksenketel waarin Brulez zijn stuk gegoten heeft kruipen eigenlijk weinig menschen en ideeën zonder er een been of een arm bij gebroken te hebben. Niet alleen het Nationaal-Socialisme komt aan flarden gescheurd uit zijn werk, maar ook een heeleboel andere menschen kregen een slag... van zijn scherpe pen. Om er hier slechts enkele te noemen: de edellieden, de geleerde professoren, de 'liefhebbende' vrouw, de dichters, e.a.

Het eerste bedrijf, dat m.i. het sterkst volgehouden bleef, brengt ons de eigenlijke expositie. En hierin gaat Brulez reeds aan het kerven, links en rechts en vice versa: vanaf den Markies van Wijdeveldt, via een garve van wetenschappelijke betoogen en sentimenteele gevoelens, tot aan het dienstmeisje Sofietje moeten waarempel van de oorveegen meedeelen. Deze caste afgeslacht, besteedt Brulez zijn aandacht aan de Avarische staatsdoctrine en haar vertegenwoordigers (symbool van Nationaal-Socialisme en dito 'isten'). Hardhandig, steeds op effect belust, giet hij ons den walg in voor een alles-raseerend vandalisme.

Het tweede bedrijf brengt den logischen uitbouw van de voorgaande scène. We beleven hier een aanschouwelijk staaltje van dictatoriale propaganda, rechterlijke executie en despotische dwingelandij. Hier zou ik even halt willen houden om te wijzen op het overdreven parodistisch karakter van dit bedrijf. Het lijkt mij dat Brulez hier een misbruik heeft gemaakt van zijn zoo dankbare themata. Op dit eene motief wil de auteur ons in geuren en kleuren uitrafelen wat reeds door tal van voorgaande scènes gesuggereerd werd: dit moet leiden tot een vingerdikke overladenheid, tot een pompeus bombasme, kortom tot een wrangsmakenden humor. Het is hier tooneel, op het banaal-kluchtig randje af: goedkoop en blijk gevend van het gemis aan de nochtans zoo zeer vereischte Fransche esprit, geestig zijn zonder opgeblazen vuurwerk af te schieten. Hierin heeft Brulez zich, tot zijn nadeel, losgemaakt van de fijne finesses.

Het derde bedrijf, brengt ons naast een bedenkelijken loop van omstandigheden, een ver gezochte ontknooping. Het stuk

eindigt met de gebruikelijke happy end en een fraai moraliseerend staartje... ‘au temps où les bêtes parlaient’.

Dit zijn dan een paar afbrekende bemerkingen, die zouden kunnen leiden tot een té misprijzende be-, ja zelfs veroordeeling van Brulez' werk. Daar echter zie ik mij verplicht, eveneens uit eerlijke beweegredenen, wijwater tegen te gooien, en wel omdat dit werk, benevens de zwakke plaatsen, veel verdiensten heeft. Het brengt ons, eerstens, de bevestiging van Brulez' talent, dat m.i. schuilt in zijn knap intellect, zijn speciale vizie, zijn rauwen toon, zijn cynisch ontledingsvermogen en last not least in zijn scherpe pen. Brulez is een persoonlijkheid, dat kan niemand ontkennen: hij durft dingen zeggen waarvoor anderen blozen in het openbaar, maar die ze hem napreutelen in donkere hoekjes en duistere onder-onsjes. Naast dit alles ben ik Brulez echter dankbaar voor het herscheppen van een Tijlfiguur, in het stuk de dichter Amadeus. Deze reïncarnatie heeft in mijn hart veel tekortkomingen van Brulez witgewasschen. Het is die oude, gulle Tijl, vol verzet en schampere spot, vol geestigheid, boordevol zinnelijke emotie's en stampvol rake, spiritueele schimpscheuten, een Breughel-gestalte, mengsel van humor en tragiek - een Vlaamsch vrijheidssymbool.

De heer Michel Van Vlaenderen, directeur van KNS-Gent, had de regie in handen: wat zeggen wil ‘af’ en ‘prompt’ werk.

Stemmige décors, aangepaste kleederdracht en belichting garandeerden de gewenschte stemming. De vertolking zou ik bevredig end durven noemen. Vielen zeer goed mee: Diane De Ghouy, Nini Schmitz, Frans Roggen en Ernest Steenbrugge.

Wilfried Comhaire schijnt me een kracht, waarin alle talenten nog niet opgewekt blijken te zijn: té aarzelend en soms gebruik makend van cliché's. Een bijzonder lofwoordje verdient Jos. Simons in de sympathieke rol van Amadeus.

Ik resumeer met de hoop, dat Brulez ons nog ander, beter werk moge voorschotelen. Hij kan ons nog iets degelijks brengen, en dat is reeds een bemoedigend vooruitzicht.

Rik Lanckrock.

Boekbespreking.

‘Zonnevaart’, door Lode Cantens. Uitg. ‘De Standaardboekhandel’, Antwerpen, 240 blz., gen. 65 fr., geb. 80 fr.

Lode Cantens, die nog een jongere doch daarom geen nieuwere meer is, bracht ons een nieuw boek, ‘Zonnevaart’, roman van den goeden moordenaar. Dit is geen verassing omdat één van Cantens' tooneelstukken aan deze bewogen figuur werd gewijd. Met ‘Zonnevaart’ behandelde hij een thema, dat buiten het genre van onze romankunst ligt, want onze romanciers schrijven meestal over zichzelf en vaak zijn het de gewone verhalen over liefde, dood en soms minderwaardige en boertige gebeurtenissen. Maar in Cantens groeiden figuren, menschen met ziel en zinnen, die ver buiten onze eigene wereld en toch dieper in ons dan wij het vermoeden blijken te leven. Wie zich dieper dan aan de eigen oppervlakkige gevalletjes weet te interesseeren zal zich bezield voelen door groote en dus ook dramatische figuren. Aan dergelijke types is de Bijbelsche historie ongemeen rijk. Eerst en vooral hebben wij Christus-zelf en al zouden wij Hem slechts als mensch en niet als God beschouwen, we zijn er van overtuigd dat niemand, al is hij een Gandhi, Hem slechts eenigszins zou kunnen benaderen. Hoe kunnen wij dan ook blind blijven voor Zijn Grootheid, zelfs voor degenen die met Hem hebben geleefd en die met Hem in verband worden gebracht? Herinneren wij slechts aan ‘Kruisgetuigen’ van Papini, aan ‘Jésus’ van Mauriac en aan ‘De Mensch van Nazareth’ van A. van Schendel.

Het leven van Judas en Maria Magdalena werd druk geromanceerd en gedramatiseerd. Minder werd den goeden moordenaar een hoofdrol toebedeeld. En nochtans, ook hij is bij uitstek een psychologisch geval. Wie wordt er dieper door het leven aangegrepen dan den moordenaar en welke aangrijpende conflicten spelen er zich niet af in den goeden, tot inkeer komenden, moordenaar?

In den roman ‘Zonnevaart’ spelen er vier figuren een belangrijke rol: Rudi van Jacob, (de goede moordenaar). Barabbas (de bendehoofdman en massamoordenaar), Maja van Magdala (Maria van Magdalena) en Jezus-Christus. Barabbas wordt gekarakteriseerd als de antipode van Rudi van Jacob, de eerste als durver en daadmensch en de tweede als twijfelaar, hartstochtelijke en vooral eerlijke zoeker. Door de soldaten van Herodes

werden beiden in den kindermoord te Bethlehem betrokken. Dit blijkt hun verdoemenis, maar voor Rudi van Jacob wordt het een loutering, een zegen. Hij wordt als een speelbal van God. (Zijn wegen zijn wonderbaar en ondoorgrondbaar). Rudi meent te moeten dooden om zich te bevrijden van zijn innerlijke verscheurde heid, hij leert haten maar komt tot de overtuiging: ‘Het recht wilde ik dienen met haat. Begrijpt gij dien omweg, Barabbas? En ziet ge niet dat het recht terstond met liefde moet worden gediend?’ (blz. 222) Maja van Magdala, de vreemde geliefde van Rudi van Jacob, wordt niet als de classieke slet maar als een trotsche landvrouw, die alle verdorvenheid blijkt te moeten toelaten zonder zelf bedorven te zijn, uitgebeeld. Nadat ze Rudi, die haar verlaten heeft, niet meer missen kan en zich vergooit, richt ze zich weer op, maar alleen Christus en niet Rudi van Jacob zal haar leven weten te veranderen.

Met dezen roman gaf Cantens blijk van meer dan gewone psychologische, stylistische en constructieve capaciteiten. Sinds zijn voorgaande romans, die doorgaans bevredigend waren, is hij er op een verbazende manier mede vooruitgekomen. Wij aarzelen zelfs niet Cantens een onzer beste romanciers van nu te heeten. Als wij hem op een fout mogen wijzen, dan is het op sommige dialogen die al te mooi en te correct werden geschreven. (En zuiver taalkundig op ‘de gedachte’ in plaats van ‘het gedacht’, dat herhaalde malen voorkomt.)

R.B.

‘De barre hoogte’, door Emily Brontë. Uitgeverij ‘De Sleutel’, Turnhout. 299 blz.; gebonden: 90 frank.

‘De Barre Hoogte’, is de vertaling van J. Leclée, van het beroemd Engelsch werk ‘Wuthering Heights’ van Emily Brontë.

In de Engelsche literatuur bracht dit werk een revelatie in de toenheerschende romantische strooming. Waar de literatuur vóór de regeering van koningin Victoria Alexandrina, die in 1837 op den troon kwam, reeds door Scott, Moore en Byron op nieuwe banen was geleid, heerschte er bij Brontë's verschijnen reeds een meesterlijke grootheid. Eenerzijds kende de poëzie hoogtepunten met Byron, Shelley, Keats en anderzijds had de voorlooper Carlyle de verruiming en de diepte voorbereid waaruit Dickens, Thackeray, e.a. zouden oprijzen als de herauten van een radicaal vernieuwde kunst.

In dien cultus van heropleving en bloei leefden de gezusters

Brontë (Charlotte, Emily en Anne) eenzaam en in zich-zelf gekeerd.

In de rust van de landelijke pastorij-omgeving (hun vader was geestelijke) groeiden de drie geniale meisjes op. Naast de huishoudelijke bezigheden legden zij zich toe op studie van de literatuur en de talen. Hun eerste scheppend werk, gedichten, gaven zij in 1846 gezamenlijk uit onder pseudoniem. En hier bakenden zich reeds de twee praegnante figuren af van Charlotte en Emily. Hieruit zal hun persoonlijkheid tot volledige ontplooiïng uitgroeien en wel in het proza.

Amper één jaar later, in 1847, verschijnt van de hand van Emily haar eerste en eenigste roman ‘Wuthering Heights’, een boek waarin haar hevig getormenteerd innerlijk in al zijn grootheid wordt uitgestraald. Kort daarop verschijnen ook de werken van haar zuster Charlotte, ‘Jane Eyre’ (1847), ‘Shirley’ (1849), ‘Villette’ (1835), die we hier onbesproken laten.

Een jaar na de publicatie van haar eerste werk wordt reeds aan het veelbelovend leven van Emily een einde gesteld: op amper 30-jarigen leeftijd overleed deze vrouw-schrijfster.

Reeds bij de lezing van haar gedichten worden we aangegrepen door haar phenomenale, hartstochtelijke persoonlijkheid. We staan verstomd hoe in die vrouw zulk een ruw, ongedifferentieerd, trillend levensverlangen kan gerijpt zijn, maar veel onbegrijpelijker is de toon en de conventielooze wijze waarop ze haar rauwe levenskracht en haar innerlijken strijd tegen de helsche, demonische gevoelens heeft bloot gegeven.

Ook in ‘Wuthering Heights’ worden we overrompeld door die sombere, ja soms macabere atmosfeer waarin ze haar personen laat optreden. Emily Brontë drijft het zelfs nog verder waar ze de typologische ontleding zonder meedoogen en cynisch laat uitgroeien tot een pijnlijke uiteenrafeling van bijna dierlijke wezens, menschen die leven onder den druk van hun geslepenheid, van hun verscheurdheid, van hun slaafsche onderwerping aan hun bestiale hartstochten en driften. Zonder reserve schept ze monsters als een Heathcliff, het centraal romanfiguur, die ‘even heimelijk (kunnen) liefhebben als haten’.

De lezing van dit werk brengt geen verpoozing, het schudt uw gansche gemoedsgesteltenis door elkaar: afwisselend voelt ge walg en vereering, opstanding en berusting opdruischen. Ook de lezer wordt in de tormenten van Brontë's barre, maar meesterlijke schepping over en weer geslingerd, beurtelings in liefdevolle overgave en gruwend afgrijzen.

Het boek heeft o.i. een zeer groote verdienste: het laat na lezing sporen van bezinning en beschouwing in de ziel achter.

Het heeft U aangegrepen en neergesmakt, maar in dien val is iets hoogers geboren: kervende ontleding van eigen psyche en karakter, ontdekking van de eigen laagheden en gemeenheden, vorming van een beter mensch.

We hebben leeren nadenken en schrijfster getuigde in dit werk dat zulks het middel is om ‘uw leven niet met oppervlakkigheden (te) verbeuzelen’.

Het is een ‘groot’ werk. Keurig uitgegeven en vlot vertaald.

R.L.

‘Verzen’, door Theo Hautekeete. Uitgave: G. Prop, 24, Frankrijklei, Antwerpen.

Iemand die van zich zelf getuigt:

> ‘Ik ben de zin die hol klinkt, zonder inhoud;
> 'k ben het woord dat ieder kan verstaan.’

is een mensch die aandacht waard is. Onder ons, stervelingen, iemand ontmoeten, die tot iemand anders zegt:

> ‘Voor u is 't tijd om saam te zijn,
> voor mij tijd om alleen.’

leert ons weer ingetogen zijn, en brengt ons weer vóór het grootste der schepping: de mensch, en daartegenover het Allergrootste: zijn Schepper.

In dit zich afzonderen van den mensch ligt voor Th. Hautekeete echter een gevaar: van het grootste zich afzonderen, om aan mindere wezens of dingen aandacht te schenken. Aldus wordt de afzondering een spijtige afdwaling. Aan wie het lamplicht niet voldoende schijnt, hij zoeke geen kaarslicht!

> De waarheid
> en de werkelijkheid
> zijn leelijk.
> Wij vluchten in den schoonen schijn
> van kunst... en in dit zijn,
> zijn wij verheerlijkt.

Jammerlijke vlucht!... Vluchten groote helden voor den dood, als hun offer hun ideaal dient?

Hautekeete's richting is de heerlijkste, de grootste: den mensch. Hij zoeke den mensch tot verheerlijking niet van den Sterveling maar van den Eeuwige. Hautekeete moet zich aan den klassieken versbouw houden. Zijn blanke verzen zijn vaak praat, en:

> *‘Bilde, Künstler! rede nicht,*
> *Nur ein Hauch sei dein Gedicht.*
>
> (Goethe)

K. De Kandelaere.

‘De spiegel’, maandschrift voor Poëzie.

Over enkele dagen verschijnt het eerste nummer van ‘De Spiegel’, maandschrift voor de poëzie, uitgegeven door Marcel Coole, Paul de Ryck en Hubert Van Herreweghen. ‘De Spiegel’, die een beeld wil geven van de huidige poëtische productie in Vlaanderen en Nederland, en ook vertalingen zal publiceeren, geeft maandelijks een bundeltje gedichten van één dichter. Elk bundeltje bevat daarenboven bio-bibliografische gegevens en een portret van den auteur. Er wordt werk aangekondigd van Karel Jonckheere, P.G. Buckincx, André Demedts, Maurits De Doncker, Luc van Brabant, P.H. Dubois, Julia Tulkens, Anton Van Wilderode, Frank Meyland, Johan Daisne, Jan Vercammen, Marcel Coole, Paul de Ryck en Hubert Van Herreweghen.

Abonnenten ontvangen op het einde van den jaargang een verzameling van de beste gedichten die tijdens het afgeloopen jaar in boek en blad verschenen zijn. Als eerste nummer verschijnen ‘Balladen van François Villon’, vertaald door Bert Decorte.

De abonnementsprijs voor acht nummers bedraagt: 50 frank, jaarboek inbegrepen; en voor vier nummers, zonder jaarboek, 25 frank. Afzonderlijke nummers kosten 7,50 frank. Men teekent in bij den uitgever, Moderne Uitgeverij, te Hoogstraten. (Postrekening nr. 4281.24 van A. Haseldonckx.)

‘Katholiek verweer’, Baliestraat, 31, Gent.

Katholiek Verweer, een instantie die openbaar haar verkleefdheid en getrouwheid aan Kerk, Koning, Grondwet en Vaderland bekend maakt, gaf een vijftal brochures uit: ‘Weerstand’, ‘Zuivering’, ‘O.F.-F.I.’, ‘Kolen’ en ‘Gij, Gedetineerden’ (prijs per brochure: 7,50 fr.)

De zeer expressieve titel maakt een toelichten van het wezen en het doel van dit organisme overbodig.

In de vijf bovengenoemde brochures neemt ‘Katholiek Verweer’, bij de bespreking van de verschillende onderwerpen, een streng katholieke en grondwettelijke houding aan. Vandaar, dat het de onrechtvaardigheden die onder impuls van de volkswoede na de bevrijding gebeurd zijn, dient aan de kaak te stellen.

Daarnaast tracht ‘Katholiek Verweer’ uit zedelijk oogpunt die verschillende actueele problemen toe te lichten.

Typisch voor de vijf brochures is het pleidooi voor een zuivering door het Belgisch gerecht en een heropvoeding tot goede staatsburgers van de gansche bevolking.

Doorloopend is ‘Katholiek Verweer’ in aanval met communistische partij en dito levensbeschouwing, zoodat deze vershandelingen eigenlijk een offensief zijn, èn tegen communisme èn tegen O.F.-F.I.

Hieruit volgt, dat het voor een zuiver letterkundig tijdschrift, dat voor de meest verschillende levens- en wereldbeschouwingen open staat, een onmogelijkheid wordt om in een derglijke politieke polemiek een standpunt in te nemen.

R.L.

‘De Koreaansche broeders’, door J. Spillmann S.J. Uit het Duitsch door E. Verstappen. Goede Pers, Averbode. 1945. - 104 blz., ing. 25 frank.

Weder een zeer mooi jeugdboek uit de gekende reeks ‘Verre Landen’, die zoo goed uitgegeven en prachtig geïllustreerd wordt door Renaat Demoen. Ditmaal is het een roerend verhaal uit de missiegeschiedenis van Korea. We volgen met belangstelling de bekeering van Yn en Kuan, de twee Koreaansche broeders, die ten slotte, tijdens de tweede kristenenvervolging, den marteldood sterven. Verscheidene figuren werden goed getypeerd, tevens treffen wij in het boek zooveel interessante gegevens aan over geschiedenis, aardrijkskunde, godsdienst, onderwijs en volksgewoonten, dat het hierom zelfs door volwassenen graag zal gelezen worden. Daarbij is de vertaling degelijk. Vaak zelfs ontroert ons de poëtische schoonheid van het Koreaansche land en wij zien als 't ware de statige mandarijnen in hun paleizen nederhurken, vol plechtstatigheid, en de valsche bonzen, die in 't geniep hun eigen godsdienst schenden om aan de genoegens van een opperrechter te voldoen. Elke jongen moest dit leerrijk en heerlijk boekje lezen.

A.D.L.

‘De vondeling van Hongkong’, door A. Huonder S.J. Goede Pers, Averbode, 1945. - 74 blz.; ingeb.: 25 frank.

Onder dezen titel verzamelde de gekende missioloog A. Huonder drie mooie verhalen, die met liefde geschreven zijn en uitermate boeien. Vooral: ‘Miao, de kleine Bonze’, wist ons te ontroeren. Dit is een innig stemmingsverhaal uit China en handelt over het lijden van drie geroofde kinderen, die tot bonze opgeleid werden en ten slotte door het ingrijpen van een rooversbende bij een pater terecht kwamen en kristen werden. Het derde verhaal leert ons het heerlijke Flores en zijn inwoners, de Alfoeren, kennen. Elk verhaal is zuiver geschreven en goed

vertaald door Cato Van Mechelen, soms echter een tikje verouderd. ‘Gelukkiglijk, hunner en harer’, zijn woorden die liefst niet meer gebruikt worden op heden. Band- en tekstversieringen van Renaat Demoen zijn passend en bovendien zeer kunstig. We zagen nu reeds zooveel moois van hem, dat we werkelijk moeten zeggen, dat hij een van onze beste illustratoren aan het worden is. Voor de jeugd warm aanbevolen!

A.D.L.

‘Geestelijke leiding’, door L.M. Van Eyck, pr. Goede Pers, Averbode, 4e druk, 1945 - 72 blz. ing. 7,50 fr.

Het zevende boekje van de ‘Herautjes’, dat reeds een ruime belangstelling mocht genieten, in een handige uitgave, zal er niet weinig toe bijdragen jongere èn oudere menschen te helpen in hun opgang naar een schooner en beter leven. Zij zijn hiervoor vooral aangewezen op den priester, die een andere Kristus is, en leiding verschaffen zal. Hoe deze leiding best gegeven wordt aan mannen, vrouwen, plichten van de geleide zielen, waarover geestelijke leiding feitelijk gaat, enz., wordt in dit boekje op een eenvoudige en duidelijke wijze gezegd.

A.D.L.

Oproep!

De lezers die bij het begin van het jaar op een *half-jaarlijksch* abonnement inteekenden, worden hierbij beleefd verzocht in te schrijven op den volgenden half-jaargang.

Stort nu reeds 55 frank op postcheck-rekeneng n^{r} 475031 van R. Boeckaert - Petegem (Deinze).

DRINGEND VERZOEK AAN DE INTEEKENAARS!

Wie totnogtoe verzuimde zijn abonnement te betalen, wordt hierbij beleefd doch dringend verzocht *onmiddellijk te storten* op postcheck-rekening n^{r} 475031 van R. Boeckaert - Petegem (Deinze).

Laat ons even praten.[1]

Met dit nummer komt dan de vijfde aflevering van de pers. We hebben reeds vijf maanden achter den rug... we blazen even uit. Nu kunnen we reeds met een voldanen glimlach over den schouder kijken: er ligt een bescheiden verleden. En bij het verschijnen van dit vijfde nummer zouden we dan ook van oog tot oog met onze lezers een paar vragen in het midden willen brengen.

Hoe werd 'Arsenaal' door de kritiek onthaald?

We laten de pers aan het woord:

> 'Een tijdschrift voor de jongeren, dat sympathiek stemt' ('Nieuwsblad', 20-3-45).
> '...het (doet) toch weldadig aan van jongeren zulke ernstige, gedegen stem te hooren' ('Vooruit' 28-2-45).
> 'Arsenaal is de eerste ernstige poging van jongeren om iets degelijks te presteeren' ('Gentsche Bladen' - Februarinummer 1945).
> 'Op poëtisch gebied maakt het eerste nummer een zeer rijken en hoopvollen indruk' ('Het Laatste Nieuws' 27-1-45).
> 'Dat is juist het sympathieke in dit tijdschrift dat er hier gelegenheid geboden wordt aan jonge dichters, roman- en tooneelschrijvers om hun werken betere bekendheid te geven' ('De Schijnwerper', nr. 14 - 1945).
> 'Deze publicatie van onze "jongeren" is geen al te groote teleurstelling' ('Verzet om de Waarheid', 15-2-45).
> Dit zijn dan een paar persstemmen. We houden er aan de lezers opmerkzaam te maken op het feit, dat we bij het publiceeren van deze recensie's niets meer, ook niets minder, hebben betracht dan de stem van buitenstaanders te laten hooren.
> Inderdaad, het zou meer dan pedant geweest zijn om onze eigene 'verdiensten' in de bloemetjes te zetten. (Dit kan, spijtig genoeg, niet altijd gezegd worden in ons land.)

(1) N.B. Door de feestelijkheden van de V-dagen hebben wij ons verplicht gezien de nummers 5 en 6 samen te bundelen.

Wat was de bedoeling van ‘Arsenaal’?

Voor alles heeft ‘Arsenaal’ getracht om een echt arsenaal van nieuwe litteraire geluiden te worden. Benevens de poëzie en het proza, verschenen er essayistische artikels, tooneelrecensie's, historische bijdragen, interviews, boekbesprekingen, meer algemeene kultureele verhandelingen, tijdschriftkronieken, e.d.

Doch naast dit algemeen bestaansrecht van ons tijdschrift, is er ook een primordiale factor waar we even op willen wijzen. ‘Arsenaal’, is en dat zal wel door niemand ontkend noch betwijfeld worden, voor alles het tijdschrift waarin de jonge letterkundigen de gelegenheid geboden wordt hun debuut te maken. En dit is o.i. het belangrijkste, èn voor de literatoren, èn voor het publiek. Niet alleen vindt de jonge dichter in ‘Arsenaal’ een familie van geestesgenooten, maar daarenboven krijgt hij de kans om met een belangstellend oor beluisterd te worden.

Behalve het essayistisch en actueel litterair gebeuren vindt de lezer er de stem van een jong Vlaamsch-dichtend korps.

Aldus kunnen we de bestaansnoodzakelijkheid van ‘Arsenaal’ resumeeren in een kernachtig: ‘het moet leven, en blijven leven’.

Maar deze waarheid als een koe, een waarheid of een koe doen blijven, valt buiten ons potentieel.

Wij, en wij spreken hier in naam van de gansche redactie, zullen steeds op de bres staan: op ons moogt U rekenen. Maar de leefbaarheid van een tijdschrift hangt niet alleen af van zijn goeden wil. Het voornaamste is en blijft het afzetgebied, en hieronder verstaan we zoowel het lezend, als het schrijvend publiek.

Laat ons een conclusie trekken!

‘Arsenaal’ is leefbaar: dat bewijst het bescheiden verleden. ‘Arsenaal’ moet blijven leven! Dat ligt:

a) in de handen van onze ‘schrijvende’ gilde.
b) in de handen van de belangstellenden.

Wij geven ons volle kunnen, schenkt U ons uw vertrouwen en uw steun. Eendrachtig werken we dan samen tot het bereiken van ons aller ideaal: dit land, ons volk en onze kultuur grootscher, schooner maken.

Toekomende maand zullen we aan het einde staan van het eerste half-jaar. Met het verschijnen van het zesde nummer zal het *half-jaarlijksch abonnement* ten einde geloopen zijn.

Daarom richten we nu reeds een dringenden oproep tot onze lezers, die op een half-jaarlijksch abonnement inteekenden, om hun abonnement te laten verlengen.

Stort nu reeds 55 frank op postcheckrekening n^r^ 475031 van R. Boeckaert - Petegem (Deinze).

Dank!

De Organisatieleider,

RIK LANCKROCK.

[Nummer 7]

In-memoriam Kamiel Van Baelen.

Wij waren er bijna zeker van dat Kamiel Van Baelen, die op den vooravond der bevrijding te Turnhout werd aangehouden, ergens in een concentratiekamp in Duitschland zou omkomen. Een literatuur als de onze, die er niet tegen bestand is een groot figuur te verliezen, wordt bijna vanzelfsprekend meer dan een andere beproefd. Einde '44 ontviel ons Zielens als slachtoffer van een V2 en thans ontviel ons Kamiel Van Baelen als slachtoffer van de S.S. Ook Holland diende met Jan Campert zijn tol te betalen. Het was een zware tol voor Noord en Zuid en daarom dienen wij ons moediger in te spannen om ‘onze’ taak goed te beëindigen. Maar zooals we in ons Aprilnummer schreven is Van Baelen nu ook ‘iedereen’ niet. In dit kort ‘In-Memoriam’ is het niet onze bedoeling het werk van Van Baelen een tweede maal te ontleden, al zij het dan ook om diens uitzonderlijke verdiensten nogmaals te accentueeren. We zouden er evenwel nog ‘iets’ willen aan toevoegen, een ‘iets’ waardoor we misschien van opportunisme en partijdigheid zullen beschuldigd worden. Maar wanneer men van iemand houdt begaat men gaarne een onvoorzichtigheid. Onze generatie heeft aan Kamiel Van Baelen ‘onzen’ Vermeylen verloren. Niet ‘een’ maar ‘onzen’ Vermeylen. Van Baelen was reeds zichzelf en met Daisne bracht hij een vernieuwing in onze literatuur, iets uit het diepste van de menschelijke dualiteit, een verstrengeling van hart en geest, en levend verwoord. ‘De mensch is

een stukje stof en een stukje van God', schreef Van Baelen. En nu zijn lichaam tot asch werd verpulverd, nu in hem elke strijd is gestreden, vragen wij dat ook hij de Rust zou vinden, die hij zijn onvergetelijk figuur 'Lou Anders' in 'De oude Symphonie van ons Hart' liet vinden. En dat onze vraag verhoord zal worden, zijn wij zoo goed als zeker, want wie zoo een roman schrijft moet van een eerlijke zoekersdrift en een hart dat kraakt van Schoonheid en Liefde getuigen.

En om dit kort 'In-Memoriam' voorloopig te besluiten dienen wij er op te wijzen, dat ons tijdschrift aan Van Baelen zijn eenig maar dan ook zijn grootste verlies onderging. Wij hebben niet kunnen wachten om van wal te steken tot Van Baelen terugkeerde. Wij hebben alleen nog zijn brieven, waarin hij verklaarde bereid te zijn een leidende rol te vervullen. Vaak hebben wij van hem richtlijnen ontvangen, die getuigen van doorzicht en geestdrift. Deze zijn ons als heilig.

Vriend Van Baelen, wij danken U!

De Redactie.

N.E. Fonteyne.

(Oedelem 14 Dec. 1904 - Veldegem 7 Juni 1938)

Een mensch is gauw beweend, hij is ook gauw vergeten. En met een schrijver is het evenzoo. Bij een afsterven werd er nooit zoo'n gewag gemaakt als bij den dood van Zielens en Vermeylen, en omdat deze figuren in onze letterkunde blijvend zijn zal er ook nog later over deze grooten worden geschreven en gesproken. Maar wie zegt er ons dat er geen tijd komt waarin we ook hen in een roes voor nieuwe namen zullen verwaarlozen, misschien momenteel vergeten? N.E. Fonteyne is pas zeven jaar geleden gestorven. Zeker, hij was geen Vermeylen en wellicht nog geen Zielens. Bij hun verschijnen werden Fonteyne's boeken over het algemeen naar waarde geschat - zelfs Zielens, Roelants, Monteyne, Toussaint van Boelaere, e.a. hebben op meer dan gewone beloften gewezen - zijn dood werd een verlies voor onze letterkunde genoemd en zijn mémoires 'Kinderjaren' werden zelfs 'goed' onthaald, maar deze critiek was niet bij machte om Fonteyne, die te Veldegem en niet te Brussel leefde, tot op heden op het voorplan te houden. Tenslotte zijn wij maar menschen en blijvende erkentelijkheid is

een deugd, die we slechts zelden - misschien nooit - mogen verwachten. Onze zorgen voor vandaag en onze droomen voor morgen slorpen ons op. En toch, het leven is vol paradoxen.

Soms wordt een afgestorven of verwaarloosd schrijver ontdekt of als het ware herontdekt. En dan roept men in koor: ‘Inderdaad, dat was een groot man. Wij hebben het altijd gezegd!’ Maar die man is dood. Neen, die man is nooit zoo levend geworden. Zoo pregnant, sober, ontroerend, een tikje hekelend zelfs bezingt onze Zuid-Afrikaansche dichter A.D. Keet, als weinigen het kunnen of zouden kunnen, deze heerlijke heropstanding.

'n Sanger

'n Sanger is hier opgestaan.
Opgestaan,
En weggegaan.
Hij was 'n sanger sonder faam,
Maar nou het hij 'n grote naam.
Dis snaaks dat sangers dood moet gaan -
Dood moet gaan,
Om op te staan.
(Uit: Gedigte, 1920).

Is N.E. Fonteyne zôô een figuur geweest? En heeft hij zooveel voortgebracht, dat hij zoo onze erkentelijkheid verdient? In 1936 debuteerde hij met ‘Pension Vivès’. Een tweede roman ‘Polder’ en een symbolisch verhaal ‘Hoe de Vlamingen te laat kwamen’ volgden een jaar nadien bij denzelfden uitgever. En een jaar na zijn dood, in 1939, verschenen zijn mémoires ‘Kinderjaren’, die tijdens de bezetting zelfs een tweeden druk beleefden. En we vroegen ons af waarom ‘Pension Vivès’ en ‘Polders’ ook geen druk mochten beleven? (1)

N.E. Fonteyne kwam aan het woord toen deze oorlog zich als een storm in stilte voorbereidde. De vorige oorlog behoorde ongeveer een paar decennia tot het verleden, het dolle geëxperimenteer dat onze letterkunde aangreep, bleek uitgewoed zoodat er een periode van bezinning en evenwicht bleek te kunnen ontbloeien. Nieuwe romanciers daagden bij ons op: André Demedts, René Berghen, Lode van Krinkelen, Albert van Hoogenbemt e.a., die onze romankunst aan de zijde van Walschap en Roelants konden verdiepen. Immers, Walschap leerde ons naar de kern tasten en hij pompte onze jongeren als het ware de

nieuwe zakelijkheid en het dynamisme in, terwijl Roelants zijn classieken stijl en zijn uitgediepte zielsconflicten, hetzij er zich van bewust of er zich van onbewust, als een modelbeeld vermocht op te dringen. Geven we thans het woord aan P.G. Buckinx, die de stroomingen in onze tusschenoorlogsche romankunst als volgt heeft gesynthetiseerd: ‘De Vlaamsche jeugd die aan haar lippen bloed en slijk had geproefd, kon zich dan ook niet langer vereenigen met deze woordverheerlijking die het proza had verliteratuurd. Zij reageerde met het naakte woord op het schitterend woord der voorgangers. Zij reageerde met psychologische diepgang op de fraaie teekening van drinkebroers en boeren... Met de ontaarding van de naturalistische formule die was uitgegroeid tot een maskarade van het Vlaamsche volksleven, werd eindelijk voorgoed afgerekend. Het gemoedelijke geschrijf, rond folkloristisch-bedoelde uitzonderingstypen diende plaats te ruimen voor den “levenden” mensch; voor de conflicten die dit bloed rusteloos jagen doen; voor den honger die deze lichamen uitmergelt... De moderne romanschrijver negeert niet langer deze problemen die het leven - het waarachtige leven - beheerschen. Hij heeft den moed deze problemen bloot te leggen en de intiemste roerselen van het menschelijk hart open te leggen en te belichten... Deze “nieuwe atmosfeer” die ontegensprekelijk het voornaamste kenmerk is van de productie der laatste jaren, schiep zichzelf “een nieuwen stijl”, een korte, sterk-geconcentreerde, uiterst vereenvoudigde schrijfwijze die, aan de nieuwe zakelijkheid nauw verwant, alleen die nieuwe elementen aanwendt die aan het menschelijk avontuur waarde en beteekenis geven... Men heeft gezegd dat onze jongste prozaschrijvers zich voornamelijk hebben geworpen op zielsontaarden en dit, met een sterke overhelling naar den pessimistischen, verderflijken kant, zoodat men zich afvragen kan of deze helden wel degelijk in het “leven” staan, of zij niet de producten zijn van een machteloos pessimisme, van een satanische bezetenheid, die den mensch met één drift zoo sterk verhevigd isoleert, dat elke tegenwaarde zichzelve doodt - een tekort dat, én aan de sterkte, én aan de grootheid van de jongste Vlaamsche romankunst afbreuk doet... Ook de reactie hierop bleef niet uit. Reeds beginnen zich duidelijk twee stroomingen af te teekenen: de neo-realistische en de neo-psychologische. Tot de eerste dezer stroomingen die vooral van Walschap is uitgegaan en die zich kenmerkt door een korten volkschen stijl rekenen wij eveneens

André Demedts, Van Cauwelaert, Zielens, Swerts, Albe, e.a.... Naast deze strooming handhaaft zich het psychologische proza, dat na Toussaint van Boelaere door Maurice Roelants treffend werd vernieuwd en in De Pillecijn, Elsschot, Berghen, Gilliams en Weyts niet te onderschatten aanhangers vond.' (2) De bewering dat Roelants in Elsschot een niet te onderschatten aanhanger vond, kunnen wij niet beamen omdat Elsschot reeds jaren vôôr Roelants, al was het ook onopgemerkt, van zijn meesterschap getuigde. Een discussie hieromtrent zou ons van het onderwerp afleiden, wij wenschen slechts het oeuvre van N.E. Fonteyne in zijn tijd, die ondanks deze oorlog ook nog de onze bleef, en aan de blijvende normen van elke waarachtige kunst te toetsen.

Heeft Fonteyne tot een van deze twee stroomingem de neo-realistische of de neo-psychologische behoord? En is zijn oeuvre aan bepaalde ismen onderhevig? Is het experimenteel of blijft het van elke ruitentikkerij gevrijwaard? Immers, onze critici houden er aan een oeuvre met een bepaald etiket te beplakken. Romantisme, realisme, naturalisme, impressionisme, expressionisme, classicisme, zelfs modeproducten als dadaïsme, futurisme e.a. om slechts de eerste de beste, die in ons opkomen, te vermelden. Laten wij evenwel eerst kennis maken met Fonteyne's boeken zooals ze in chronologische orde zijn verschenen.

Zijn eerste roman 'Pension Vivès' droeg als ondertitel 'Een Brugsche roman'. En gelukkig, het is geen Brugsche roman geworden. De personages konden evengoed typen zijn uit Rennes of Amsterdam. Het algemeen-menschelijke treedt in 'Pension Vivès' op het voorplan en niet de atmosfeer of het Brugsche type. Het is geen roman van kantwerksters en begijnen, Lode Zielens schreef: 'Wellicht herinnert zich nog de lezer met welke waardeering wij schreven over 'Pension Vivès', een heel ander Brugge evokeerend dan dit, ons door Sabbe geopenbaard; een Brugge, vol dramatische spanningen, tegemoetkomend aan den geest van de bladzijden, die wij in 'Vlaanderen door de Eeuwen heen' aan deze stad wijdden'. Indien Fonteyne zich liet misleiden om 'Pension Vivès' een Brugsche roman te heeten of te laten heeten, dan was het ongetwijfeld om de situeering van zijn handeling, om het decoratieve element, dat door beschrijvingen van kerkintérieurs en de lokale reiën in ons werd opgeroepen. Voor den toerist is Brugge een idylle. Men kan er droomen, fantaseeren, men zou er willen wonen.

Maar wie met Brugge vertrouwd is zal er iets van een groote stad, iets van elk verlaten dorp, kortom: er iets van den mensch in ontdekken. De mensch zooals hij is: zinnelijk en mystisch, eeuwig-onbevredigd: Tantalus. Een schrijver is geen fotograaf. Hij is meer, hij is mensch. Hij heeft een ziel. En deze ziel is het welke spreekt, deze welke doordringt in het mysterie van zijn helden, deze welke zijn figuren belichaamt en vergeestelijkt, deze van 's schrijvers intuïtie, deze van zijn diepste, intiemste belevenissen. Iets van die ziel moet in het kunstwerk leven, waar geen ziel huist is immers geen leven, daar heerscht alleen stof, vergankelijkheid. Zooveel hoofden zooveel zinnen, zooveel zielen zooveel gewaarwordingen, zooveel levensgetuigenissen. En zonder de formule van Kloos bij te treden straalt de grootheid van een leven uit door zijn persoonlijkheid. Het komt er dus voor een artist op aan persoonlijk, zichzelf te zijn. Alleen 'zijn' ziel - en voor een schrijver niet deze van Walschap, Roelants of Zielens - moet hem tot spreken, tot mededeelen van zijn emoties en ideeën als een niet te onderdrukken obsessie folteren. Men leeft oppervlakkig of men leeft diepzinnig, men leeft als God in Frankrijk of men martelt zich de hersenen met: 'Wat is het Geluk?' Voor den kunstenaar is er maar één leven: hét Leven. Ziel en zinnen, hart en geest. Hij is een duivel en hij is een God. Uit deze polariteit, deze innerlijke verscheurdheid, wordt zijn kunst, zijn bevrijding, geboren. Uit strijd of overwinning. Het lijden, de strijd loutert hem, elke zweepslag maakt hem tot een dieper mensch, een wijze. De ervaring leert hem aanvoelen, begrijpen. Hij kan putten in zichzelf en in het leven van anderen. Hij is intuïtief, een psycholoog, en is hij het niet dan is hij geen kunstenaar, slechts een vat zonder inhoud, een pronkstuk. Met den kunstenaar brengt men zoo graag de goden in verband, nochtans met één God heeft hij meer dan zijn behoefte, die God slaat hem, tourmenteert hem. En dan troosten wij: 'Dat is de tol.' Ook N.E. Fonteyne heeft zijn tol betaald. 'Alles wordt betaald' zegt Zielens. Fonteyne heeft zwaar betaald, zijn kunstenaarschap was er des te dieper om. Ook dit moeten wij reeds in 'Pension Vivès' vaststellen. Het is een roman van mislukkelingen, een boek van grauwte, lijden en ondergang, een beeld van aangrijpende duisternis, van boete, liefde maar vooral van haat. 'Alles komt terecht' noemde Roelants een van zijn romans, Fonteyne had 'Pension Vivès' kunnen heeten: 'Niets komt terecht'.

Zijn roman speelt zich af in een kosthuis. Vragen wij ons af: ‘Wie belandt er in een kosthuis?’ (Op elke regel zijn er uitzonderingen, maar houden wij ons slechts bij den regel.) Een kosthuis is een toevluchtsoord voor ontwortelden. Degenen, die uit het gezinsleven gestooten of er van berooid zijn, spoelen er als drijfhout aan. Verloren levens, rusteloozen, zoekers, zwervers naar een tehuis: een onvindbare haven. ‘En wie baat er een kosthuis uit?’ Laten wij deze kiesche vraag beantwoorden door de uitbaatster van ‘Pension Vivès’ als toonbeeld te nemen. Eén geval uit de duizende. Madameke Vanhee baat een derde rangs-hotel uit, een hypotheek wordt haar obsessie. Haar humeur, haar handelwijze, alles hangt voor haar van deze hypotheek af. En immer nemen de financieele problemen toe: ‘Hoe zal ze zooveel mogelijk bezuinigen en terzelfdertijd haar kostgangers bevredigen?’ Een ziekelijk heertje, dat bij haar zijn intrek nam omdat hij bij zijn kinderen niet kon aarden, zal ze verzorgen, ze zal zich tenslotte aan dit gedrocht geven. Wat zou ze ‘niet’ doen om toch de hypotheek af te lossen? Door allerlei omstandigheden gaat haar onderneming ten onder. Er blijft haar niets over tenzij haar hopeloosheid.

Laten wij even de bijfiguren bekijken om de hoofdfiguren uitvoeriger te kunnen behandelen. ‘De Bril’, een mysterieus heerschap, een stuk artist, die de eetmalen in het pension bestelt, doch ze op zijn boot, die in de nabijheid ligt gemeerd, gaat verbruiken. Er ontstaat een probleem: ‘Heeft die man een dubbele maag?’ En het raadsel wordt opgelost wanneer een vrouw aan boord wordt ontdekt. - Verlofgangers met veel lawaai, chicke manieren en weinig centen. Een snotaapje wordt op den koop toe door Eveline, een kostganster, bedorven. - Een kwijnende kwezel, Céline, met mystische bevliegingen bij gebrek aan een man. Een idiote, Fara, zuster van Stella, die wij uitvoeriger behandelen, maakt het leven van haar zuster, Stella, en de andere kostgangers voor onmogelijk. Een pathologisch geval. En tenslotte ‘De Melker’, Stella en Eveline, de hoofdfiguren.

‘De Melker’ is een verloopen kunstschilder, een knoeier van formaat geworden. Hij is er zich van bewust, maar nooit vermag hij zich op te richten. Zijn vrouw, een barmeid, waarop hij al zijn zinnen heeft afgestemd, blijkt er de schuld van. Het is een hatelijke vrouw, ze beheerscht hem, zij weet het en maakt er misbruik van. Zij bedriegt hem en martelt hem met opzet. ‘De Melker’ is een zwakkeling,: ‘Die mensch was te slap om

in te gaan tegen de natuurlijke hopeloosheid en mistevredenheid van elken inzet. Zoo'n slappe vod, die door zijn eigen innerlijke geestdrift werd omvergehaald'. Hij drinkt om zijn weemoed te stillen, hij wordt een wrak. Hij leeft alleen nog voor de zinnen en van de zinnen. Hij beseft het: 'We hebben God vergeten,' biecht hij op. 'We leunen niet meer tegen Hem aan.' Tenslotte heeft hij te kiezen: de dood of het berusten in God. Hij knoopt zich op, het was hem minder moeilijk.

Stella, die haar jeugd aan haar zieke moeder en aan haar idiote zuster wijdde, heeft hààr verlangens: deze van elke vrouw. Maar niemand blijkt haar op te merken. Ze hokt op haar kamer als een kamerplant. De eenzaamheid dreigt haar te verdorren, maar de instincten spelen hun rol. Stella verlangt een gezond, natuurlijk leven. Ze verlangt een gezin te stichten, sexueel bevredigd te worden, wie weet: zelfs moeder te worden, zich te kunnen geven. 'Ons heele leven moet een les zijn in 't sterven. Wat is een heel leven van vreugd in 't uur van verscheiden, als we straks zullen overgaan? Het doel van ons leven is sterven.... maar geef me toch eerst een beetje leven? Ik had er nog geen!' Een zondagschilder wordt op Stella verliefd. Misschien komt nog alles terecht. Neen. Eveline, een sadiste, weet Stella haar vrijer te ontnemen, ze heeft haar doel bereikt. 'Ik bemin mijn naaste gelijk mezelven', zegt Eveline. 'Sindsdien staat mijn lichaam voor iedereen beschikbaar, op voorwaarde dat ik daarmee een vrouw kan pijn doen.'

Die Eveline is er nog erger aan toe. Ze paart de drift van een dier met de sluwheid van een mensch. Haar doel is: bederven, vernielen. Om haar scharrelvoet werd ze als kind door rijke lui in een weeshuis gestopt. Een leven van paternosters knabbelen en wierookgeur. In het weeshuis kiemde haar wraak, haar sarcasme. Ze zal zich wreken, haar zinnen zullen zich botvieren. Berouw voelt ze niet meer. Met pas-geboren kinderen maakt ze kort spel. Leedvermaak is haar eenige vreugde geworden. Omdat ze niet is als de anderen zal ze heerschen over de anderen. Ook over haar ouders. Als ze zich plots over haar ontfermen wijst ze haar ouders hooghartig af. De liefde is niet tegen de haat opgewassen.

De nuchtere, aangrijpende inhoud van 'Pension Vivès' maakt elk commentaar overbodig. De karakters zijn zoo scherp geteekend en zoo doorvoeld, dat ze elk van ons als het ware obsedeeren. We kunnen slechts zeggen dat we zelden met zoo'n

wrakken hebben kennis gemaakt. ‘De Melker’ doet ons herinneren aan het hoofdfiguur uit ‘De Last’ van Gustaaf Vermeersch, dezen zwaarmoedigen, naturalistischen generatiegenoot van de ‘Van Nu en Straksers’. Vermeersch, die niet vreemd is aan Zola - den auteur bij uitstek van ‘La bête humaine’ - kunnen wij in onze literatuur het dichtst bij den auteur van ‘Pension Vivès’ plaatsen. Maar beweren dat Fonteyne uit ‘De Last’ zou hebben geput ware een vergissing of een gewilde miskenning. Er is alleen een geestesverwantschap, die door de natuur blijkt te zijn ingegeven. Trouwens, Vermeersch schrijft minder dynamisch en meer opgeschroefd dan Fonteyne. De meesten zullen bij ‘Pension Vivès’ zoo gaarne Walschap te pas brengen. Er zijn aanleidingen van pathologischen aard. Inderdaad. Maar is het pathologische niet eerder een verschijnsel, of liever een ziekte van dezen tijd dan een rechtstreeksche invloed van Walschap? Immers, een auteur leeft in zijn tijd en met zijn tijd. En wie durft het aan hem dit kwalijk te nemen?... En pater Emiel Jansen S.J., die ‘Pension Vivès’ een imitatie van Elsschot's ‘Villa des Roses’ bleek te willen noemen blijkt deze maal niet als een Paus te hebben gesproken. Elsschot is Elsschot en Fonteyne is Fonteyne. De karakters uit ‘Villa des Roses’ en deze uit ‘Pension Vivès’ zijn niet dezelfde. Madameke Vanhee en madame Gendron, de dievegge uit ‘Villa des Roses’, zijn geenszins verwant. Ook de andere figuren zijn noch broers noch zusters, zelfs noch neven noch nichten. Elsschot schrijft correct zakelijk, spottend en kervend; Fonteyne integendeel schrijft nooit 100% zakelijk, soms verbeten weliswaar, maar vaak naturalistisch en meer dan we het wenschen: moralistisch. Pater Emiel Jansen S.J. liet zich blijkbaar misleiden door een verwanten titel, het samenballen van de actie in een kosthuis en vooral door den durf van Fonteyne, durf die Jezuieten niet altijd kunnen dulden.

Hebben wij Fonteyne eenigszins verdedigd, wij dienen evenwel op enkele gebreken te wijzen. Soms spreekt de auteur in plaats van zijn personages. De oorzaak van ‘de Melker’'s knoeiwerk wordt onvoldoende gemotiveerd. Fonteyne blijkt met een oppervlakkige vaststelling tevreden: ‘Dat kwam zoo: Het komité van een tentoonstelling weigerde zijn inzending, en dienzelfden dag kocht een kunsthandel hem een doek af voor drie honderd frank waarvan hij later toevallig hoorde dat het voor drie duizend verder gegaan was. Voortaan vervaardigde hij

wat het best verkocht.' Het conflikt tusschen Eveline en haar ouders, die haar in het ouderlijk huis willen opnemen, is eenigzins theatraal en geforceerd. Aan het afkammen van deze bourgeois beleefde Fonteyne blijkbaar te veel genoegen. Soms zegt men meer door te zwijgen. Als het werk goed is zal de lezer wel tusschen de regels lezen. En het is alleen dit, dat een boek nooit kan doen eindigen.

Remi Boeckaert.

('t vervolgt).

Een interview met Marcel Coole, het zingende hart.

De dichter van het Klaverdrieschap, die het dichtst bij de populariseering van de poëzie - en dus bij het doel van dit tijdschrift - staat, is wel Marcel Coole.

Hij spreekt door het hart voor het hart. Zijn lyriek en zijn balladen zijn algemeen-menschelijk. Geen wonder dus dat het volk door zijn werk ontroerd wordt.

Het oeuvre van Coole (tot 'Vaarwel') wordt door Jan Schepens in zijn 'Marcel Coole - Een Studie'(1) in drie perioden ingedeeld.

- De groei met 'Zoeklichten', 'Hartstocht' en de 'Minnaar van het Licht'.
- Een periode der epiek, met 'Licht en Schaduw', 'De Zonneblinde Ruiters' en 'De Minnaars van Teruel'.
- Ten slotte de lyrische zelfbiechten in 'Moederschap', 'Loutering' en 'Vaarwel'.

Na deze studie verschenen 'Het Hart op de Hand', een bloemlezing; de bundel 'Het Gevecht met het Hart' en 'De Ballade van den eeuwigen Vrede'.

Zijn epische gedichten zijn geschreven in een persoonlijk, soepel soort distichon, in decoratieve 'guirlandenstrofen'. Zij zijn steeds sterk dramatisch. Soms wordt den dichter te weinig psychologische uitdieping zijner helden aangewreven.

Coole is echter vooral een lyrieker (zelfs in zijn epiek).

'Moederschap' is overbekend, daarin bezingt hij de verhouding man-vrouw in het huwelijk, vooral vanuit mannelijk 'driftegoïstisch' standpunt.

In 'Loutering' bracht hij ons soldatengedichten, die door de critici beschouwd worden als de beste in Vlaanderen verschenen.

(1) Moderne Uitgeverij, Hoogstraten, 1942.

De eenen zeggen dat Coole een romanticus is, anderen klasseeren hem bij de realisten, hijzelf noemt zich een romantische realist. Hij is het zingende hart. Schepens zegt dat hij ‘de man is van de zinsmelodie, meer dan woordenarchitect, iemand die voor de muziek uit het rijk van de ziel gemakkelijk metrische woorden-equivalenten vond in het rijk van den geest’.

Er is niemand die twijfelt aan het belang van ‘Klaverdrie’ en aan zijn invloed op de jongste poëten. Daarom achtte de redactie het interessant Marcel Coole, een der stichters, eens een kort interview af te nemen.

Onze eerste vraag was natuurlijk:

- Wat denkt U van de jongste vlaamsche poëzie?

Antwoord: Er zijn een heele boel nieuwe namen en ik ben er hartsgrondig blij om. Ik heb in ‘Arsenaal’ en in de ‘Faun’ reeds verscheidene flinke gedichten gelezen. Ik hoop dat al deze jonge menschen zoo weinig mogelijk zullen luisteren naar de ‘more-brainsers’ en tutti-quanti, en zullen zingen zooals zij gebekt zijn.

- En de vlaamsche critiek?

Antw.: Wij hebben geen echte critici; we hebben meestal dilettanten. Dit komt omdat bij ons de meeste would-be critici ook dichter of prozaschrijver zijn. Zij bewierooken elkaar omdat ze weerwraak vreezen. Anders is hun critiek oppervlakkig, zeepbelachtig, ongegrond, en jaren later moeten zij (als zij het lief hebben) toegeven, dat heel veel van hun geschrijf, maar haastige kletspraat is geweest. Zij maken het zich te gemakkelijk, zij peilen niet, zij hebben geen eerbied voor ‘den arbeid’ van den kunstenaar. Zij doen op een gegeven oogenblik de legende ontstaan, dat een of andere generatie minderwaardig of middelmatig werk presteert; en als ze het dan over een schrijver uit deze generatie hebben, is hun critiek reeds bij voorbaat geformuleerd. Ja, critiek schrijven is in Vlaanderen een drukbeoefende, sport geworden; wie maar eenigszins de pen in de hand kan nemen, zooals vader Conscience zegde, gaat er maar op los. Ik beklaag de aankomende schrijvers. Zij zullen het niet gemakkelijk hebben om een plaatsje te veroveren. Want de roede zal gezwaaid worden door critici die in hun jonge jaren juist talrijk genoeg waren om een partijtje kaart te spelen, geen critiek moesten vreezen, en nu door bazig te doen, iedereen willen laten gelooven, dat zij van meet af aan heele kleppers zijn geweest. En als gij vraagt wat zij toen, en heel dikwijls sedert dien tijd gepresteerd hebben, antwoorden zij u dat zij eens den driejaarlijkschen staatsprijs gewonnen hebben.

There is something rotten in the land of Flanders.

- In ‘Het Hart op de Hand’ lazen we dat U een eerste periode in uw werk als beëindigd beschouwde.

Antw.: Zooals U weet is deze bloemlezing tijdens den oorlog verschenen. Ik zag het leven begrijpelijkerwijze niet rooskleurig in. Ik begon te twijfelen aan de goedheid van den mensch, en ik vroeg mij af of men zijn hart niet het zwijgen moest opleggen. Ik poogde dit dan ook te doen en dook onder in studie en wijsgeerige werken. Ook in mijn kunst wou ik met het hart afrekenen. En ik ging het gevecht aan met het hart. Maar zoowel uit de ‘Ballade van den eeuwigen Vrede’ als in de lyrische bundel ‘Het Gevecht met het hart’ blijkt dat de strijd geeindigd is met de overwinning van het hart. Ik kon geen periode afsluiten.

- Schrijft U moeilijk of gemakkelijk?

Antw.: Gemakkelijk. Natuurlijk ben ik, als ik het zoo uitdrukken mag, reeds een heele tijd vooraf ‘bevrucht’. Het gedicht groeit en rijpt in mij, echter zonder dat ik reeds naar woorden zoek, en als de ontroering er is, wordt het inééns neergeschreven. Voor mijn ‘Ballade van den eeuwigen Vrede’ bijvoorbeeld was ik met het schema reeds meer dan een jaar klaar. Ik kon er echter niet aan beginnen, maar toen maakte ik een sombere periode door, waarbij ik dacht dat mij iets overkomen zou. De sluizen werden plots opengedraaid, en de meer dan tweehonderd strofen van het gedicht heb ik toen in amper één wreek tijds neergeschreven.

- Verbetert U veel aan uw gedichten?

Antw.: Zeer zelden. De eerste geut is mij dunkt de beste. Ik ben een gevoelsmensch en m.i. kan men nooit tweemaal identiek dezelfde ontroering ondergaan, en men kan deze ontroering zeker niet forceeren. Men mag dus ook niet een tweede maal aan een gedicht werken. Als ik een gedicht neerschrijf, dan is het uit innerlijken dwang, niet omdat ik een poëem *wil*, maar omdat ik er een *moet* schrijven! Eens dat het er staat, kom ik niet meer aan; ik wil er niets meer aan veranderen omdat ik anders het gevoel zou hebben, dat ik niet meer *eerlijk* ben. Ik heb een hekel aan vijlers en peuteraars; ik voel onmiddellijk als hun ontroering geveinsd is, ik hoor onmiddellijk de valsche noten; zeer velen zijn ‘ambachtslui’, geen artisten.

- Is schrijven voor U een pijn of een vreugde?

Antw.: Een heerlijke vreugde. Ik ben onzeglijk gelukkig als ik in ‘gezegenden toestand’ verkeer. Ik ben er mij van bewust, dat ik dan voor een tijdje het Andere Leven leef.

- We hebben gelezen dat uw episch gedicht ‘De Minnaars van Teruel’ te Meerendree met succes werd opgevoerd. Ver-

scheidene critici wijzen ten andere op de dramatische elementen in uw werk. Voelt U niets voor tooneelkunst?

Antw.: Ik hou inderdaad veel van tooneelkunst. Ik heb een dramatische natuur. Ik leef als een optimist, maar in den grond van mijn hart ben ik een onverbeterlijken pessimist. Ik zie onmiddellijk het dramatische in een gebeurtenis, een toestand of een oogenblik. Ik ben er van overtuigd dat ik eenmaal tooneel zal schrijven. Nu echter nog niet. Misschien als ik vijftig of zestig jaar oud ben. Proza zal ik nooit schrijven.

- Hebt U nieuw werk persklaar?

Antw.: In de lente van verleden jaar heb ik weer een groot gedicht geschreven, van meer dan honderd strofen. Het heet 'Euridike' en is geïnspireerd door een jeugdliefde. En dit op mijn twee en dertig jaar! Ik ben een romantieker tot in de nieren, die op realistische wijze zingt. Ik kan u bezwaarlijk den inhoud van het gedicht vertellen, want ge weet hoe moeilijk het is een droom te vertellen.

- We hebben vernomen dat U met Paul De Rijck en Hubert Van Herreweghen een nieuw poëzie-tijdschrift hebt gesticht.

Inderdaad. We hebben het de 'Spiegel' gedoopt en men zal er de weerkaatsing in vinden van de beste Noord- en Zuid-Nederlandsche poëzie. We zullen ook af en toe vertalingen opnemen van gedichten uit de vreemde literaturen. Op het einde van elken jaargang van de 'Spiegel' zullen wij ook een jaarboek uitgeven met een overzicht der beste verzen die in de afgeloopen twaalf maanden verschenen zijn. Wij zullen zoo een beetje de traditie voortzetten der Kahiers van de Waterkluis en de Bladen der Poëzie.

In de eerste reeks zal een cyclus gedichten van mij verschijnen onder den titel 'Dichterschap'. Aan 'Arsenaal' geef ik graag de primeur van een van de verzen die in dit bundeltje zullen opgenomen worden:

Wij, dichters.

Wij zijn de eeuwig vreemden en de bangen,
de luide menschentaal verstaan wij niet,
een bloem, een manestraal houdt ons gevangen,
wij leven van een kus en van een lied.

De avond is ons liever dan de morgen,
wij komen, sterven met elk nieuw seizoen,
want in ons hart zit pijpend, diep verborgen,
de dood, gelijk een vogel in het groen.

Wij rennen hinden achterna en vallen,
en springen struikelend van rots op rots,
daar in de bosschen altijd hoornen schallen
en wij het wenken zien van de hand Gods.

Heer Coole, wij danken U van harte voor uw welwillende antwoorden en het mooie gedicht. We hopen dat U nog lang naar het hart luisteren zult... want wij luisteren met U!

Joris Dillen.

Plicht.

Nu heet het Plicht: geliefden achterlaten,
vooruitgaan en niet omzien, stom-gelaten
vermoeinis, leed en honger eenzaam dragen;
glimlachen zonder vreugde, zonder klagen....

Met eigen strijd alleen zijn - slechts soldaten
kunnen soldaten sterken -, moeten haten
wat grijs en zwart is en vol hinderlagen;
dôôrvechten tot de vijand ligt verslagen....

Plicht: geen denken meer; 't lieve mooie is ver!
Granaten in de hemel zijn de ster -
relichten in ons duister hart, dat smart -

Machine zijn, een automaat, en hard
voor andren, voor zichzelf. - Het wordt een hel.
- Eer je vertrekt, maat, zeg àlles vaarwel!

Jan de Brugghenaere.

Kleine vreugden.

De kleine vreugden van deze aarde:
lied, sonatines in mineur,
boek, glimlach, kind, kleur, bloemegeur,
dat alles heeft voor mij méér waarde

dan 't allentijde wijdvermaarde;
liefden, fortuin, geluk - gegeur
van snobs, hoogernstiglik gezeur
dat in potsierlikheid ontaardde....

Ja, kleine vreugden om mij heen:
een tuiltje op 't tafelkleed, een hond
voor 't haardvuur, wat lectuur, muziek....

En eens, misschien, wat romantiek:
een vrouw, een kindje korenblond....
....Ik leef verdroomd, sereen - alleen -

En 'k glimlach stil, mét hart én mond!....

Jan de Brugghenaere.

Introspectie.

Rond mij is alles vreugd en dronken feesten,
't is lichte pret in 't park en dollen dans -
ik echter ben de schim vol droeve geesten,
die dralend drempelt zonder levenskans.

De jeugd barst los en loopt er wild te zingen;
de menschen hupp'len nog als poppen rond -
zelfs d'oude man voelt nog wat vreugd ontspringen,
als één die 't lang verloren kind weervond.

Rond mij hangt 't waas dat mij in stilt' doet gruwen
dat in zijn schaduw eenzaam blijft en dood -
't zijn slechts wat spieren die mij verder stuwen
met loomen tred en pijnigenden stoot.

Ik voel mij als gebouwd uit hartsgebreken,
geschokt, ontworteld aan de aardsche sfeer -
'k ben licht van 't leven te ver afgeweken
en wreekt het leven zich nog keer op keer.

Ofwel ben ik, in droom, te hoog gevlogen,
of ben 'k te diep in 't snijdend erts gedaald -
Dit heeft mij mog'lijks ied're maal bedrogen,
als ik mijn schaduw weer had ingehaald.

Rik Lanckrock.

Rust.

Thans rust uw blik in blauwe verte uit,
o lieve vrouwe met het zachtst gelaat,
die telken morgen, als de zon op staat
met lach en liefde mijnen dag inluidt.

Gij rust: de vooglen zingen eens zoo luid,
de zonne bliksemt op de heete straat.
Gij weet hoe elke bloei tot vrucht vergaat
en welk geluk dit voor een vrouw beduidt.

En plots, een knaap windt om uw hals zijn arm.
Gij voelt zijn wang aan uwe wang zoo warm
en door uw hart slaan stroomen van genot.

Wij beiden, vrouwe, maakten zijn gelaat,
waaruit dit teeder licht vol luister gaat,
op het gebod zelf van den liefdegod.

Albert de Longie.

Heimziek hart.

't Geluk dat wij op aarde zoeken, -
o eeuwig heimwee van ons hart!
vindt men alleen in droomen en in boeken, -
op alle winden klaagt de wereldsmart.

In een klein water tusschen hooge boomen
ligt stil de rilde zilvervisch.
Hij ligt in 't eeuwig schaduwen te droomen
van zon en gouden bloemen aan het lisch.

Zôô sterft een mensch in eenzaamheid....

Het wit geboomte van zijn heimwee
groeit vôôr de ruiten van zijn huis.
De dorre takken breken met den tijd
en torsen zwart
de vruchten van zijn smart.

Men kan alleen maar droomen
van de lieve zon daarbuiten
en bidden éénmaal de oogen
op God's blijde eeuwigheid
te mogen sluiten.

Albert de Longie.

De laaiende bloem.

Ga naar het bergland en zing er je lied,
zing van liefde en van vuurroode rozen.
Iedere meid, die vol schroom naar je ziet,
zal ontrust door je woorden gaan blozen.

Zing van je hartstocht en eeuwige trouw,
van den glans in een paar donkere oogen.
Als je ermee ophoudt heeft iedere vrouw
in haar hart man of minnaar bedrogen.

Zing van je hart, zing hoe vurig je kust,
zing van armen, die hunkerend wenken,
Iedere nacht, bij haar man en zijn lust,
blijft zij steeds aan jouw aangezicht denken.

Clement Cusse.

Nieuwe hoop.

Eens komt de zon'ge dag, dat alle einders klaren
En wordt de smeulend'asch van twijfelpijn gebluscht.
O! mocht ik vrij omheen de laatste klippen varen
En schâloos meren deze boot in d'havenrust....

'k Heb reeds zoo vaak in waan mijn moeders stem gehoord
Maar eens toch klinkt haar woord mijn lang verbeiden tegen,
En 'k dank haast om het leed - 'k heb rijken buit aan boord;
Ik voel mezelve nu van nieuwe deugden wegen....

Mijn armoe torscht het kruis en bukt onder 't gewicht.
De moede stap gaat pijnlijk wanklen in het duister...
Maar hooger nog de hoop en verder 't oog gericht,
Want morgen vliedt het leed, voor moeders luide luister.

Krems a/d Donau, 30 Juni 1940.
René van Meerhaeghe.

Rust

Ik ben alweer bij U. Wens me niet: ‘Goeie nacht’.
Je weet niet hoe ik liefst bij U wou blijven,
en hoe van zon tot ster verlangens drijven
naar 't lieve kind dat me misschien verwacht.

Maar met de sterren komt opnieuw de scheiding,
en 't nieuw verlangen weer bij u te zijn.
Het leven is een droom van vreugde of pijn.
Het hart verlangt geen rust en geen bevrijding.

We voelen ons haast graag aan iets gebonden.
We worden ongerust om elke rust.
De wijde zee doet dromen van de kust.
Elk strand wordt weer te eng na weinig stonden.

Toe laat het zijn dat hier mijn zwerftocht eindt.
Dit rustloos zoeken naar het onbekende.
Het is me of ik u al jaren kende,
of uw gestalte heel mijn droom omlijnt.

Jan Meirhaeghe.

Testament.

Als het u toch geen ‘paternoster’ baat
Waarom dit noodelooze mij beweenen?
Maar plof een blok arduin op mijn gelaat
En stamp de aarde vast rondom mijn schenen.

Maak wit van vreugde deze zwarte rouw
En deel mijn goed, gij zult er wel bij varen.
Ik laat slechts geld, geen kinders, zelfs geen vrouw,
Die gij in mijne plaats nog moet bewaren.

Ik zal als zand verwaaien in den wind.
De tijd heeft mij tot stof en asch gemalen,
Zoo fijn dat God mij niet meer weder vindt
Als Hij mij zoekt in Jozaphatsche dalen.

M. Oudewal.

De gedachte.

Gij zijt mij nieuw, die mij nooit oud kondt wezen,
Gij golvend, barend lichaam van 't Gedacht,
In eind'loos langen zuchtensstond verwacht
En toen plots in een afscheidstraan verrezen.

Gij warme rijmen van mijn koelhard wezen
In 't sluim'rend aadmen van een vreemden nacht,
Die om mijn al te groote bitt'rheid lacht
En zelfs mijn Al-haat treurig hebt geprezen.

O! koele, klare kloppen van mijn brein,
Dat elk woord reint en hakt in blanke brikken
Met rood doorvlamd van 't heerlijk eenzaam snikken,

Omdat ZIJ ging. Ja, toen begon te zijn
Mijn geest, die riep, dààr waar mijn hart moest zwijgen
En 't antwoord kwam in vlammend opwaartsch stijgen.

Robert J. de Namur.

Zij.

Haar eerste liefde werd gedood
En op haar tweede wreekt zich 't leven;
Dus blijft de vrouw alleen in nood,
Ze weet: ‘'k Heb nog zooveel te geven’....

Ze is de speelbal van het lot;
Wat helpt geschrei of handenwringen?
Ze rekent op de hulp van God:
De meester van den loop der dingen.

Een nieuw geluk.... Kan 't nog bestaan,
't Is goed er stille van te droomen....
Zijn droeve dagen heengegaan
De blije lente zal wel komen!

Zoo hunkert zij die 't leven mint
Naar 'n hechte band, een blijvend paren,
Een eigen haard, een man, een kind,
Zij: vrouw van vijf en twintig jaren....

Willy Biliet.

Het is vandaag je verjaardag.

Het is vandaag je jaardag, jongen;
Hoe zou ik 't kunnen vergeten?
Wij hebben saam het lied gezongen
Dat onz' beide zielen weten.

Dat lied zal ik altijd bewaren
Voor mij alleen mag het slechts zijn
Want onze droomen wil ik garen
Tot vreugde in mijn stille pijn.

Van in de hemelen daarboven
Zie jij nu misschien op me neer....
Je moogt me, liefste, wel gelooven,
Vannacht heb ik geschreid, zoozeer!

Het is vandaag je jaardag jongen:
Je oogen zijn voor immer toe,
Jouw lied is lang reeds uitgezongen
Daarom ook klinkt mijn stem zoo moe....

Mariette Van Ranst.

Avendrust.

Als scheemring neerdaalt over lage landen
en 't late licht in doffe glans ter kimme neigt,
vouw ik in stilte koude, kille handen,
vol eerbied voor 't mysterie - nu weer alles zwijgt.

Deze avend voel 'k me los van alle banden,
is 't of mijn altijdhunkrend hart ook niet meer hijgt
naar 's levens vreugd en rijke, zwoele panden,
nu van begeert' de onthechting aan mijn ziel ontstijgt.

Ach, mocht altijd deze avond, met z'n zachte
zegen, zijn vredestemming laten in 't gemoed:
dan werd mijn leven - nu een rustloos wachten -
weer kalm, sereen en vroom, kinderlik blij en goed.
Maar 'k vrees, na rustig stilvergeten nachten,
't oprijzen van de dag, vol rosse levensgloed.

Lo de Lombaerde.

Aardsch lied.

Ontgaat hem niet den zin van 't leven,
die wenscht zijn hart een harden steen?
Ons doel ligt nooit voorbij het streven
en verder kwam er toch nog niet een.

Wie niet voor zwaart' en pijnen zwicht,
zijn lasten neemt en poogt te dragen,
hij vindt toch eens den zin wellicht
der rijke armoe zijner dagen.

Johan De Coninck.

Ik weet....

Ik weet dat er iets komen moet
dat mij ontlast en mij belaadt,
ik voel dat er een leven bloedt,
en uitgebloeid in laatste daad

zijn moede leden strekt ten dood.
En wordt dit laatste uur een lied,
het scheiden van een diepen nood,
het leven in een nieuw verschiet,

ik weet dat er iets komen moet
dat mij ontlast en mij belaadt,
ik voel dat dit, mijn eerste bloed,
den drang niet heeft der laatste daad.

Geo Buyssens.

Aan een bourgeois.

Ik schreeuw het uit, meneer, dat ik gelukkig ben,
zo vogelvrij, verheven boven al je wetten,
dat ik alleen de dolle roes van 't leven ken
en dat er niemand mij die vreugde kan beletten.

Je hatelikste blik, je spot die deert me niet,
want ik ben los van al de banden die je binden.
ik leef, ik zing - en neem je aanstoot aan m'n lied,
dan schreeuw ik het nog luider uit naar alle winden.

Ik neem hetgeen ik mag en 't andere daarbij,
je zult me al - maar - door in dol genieten kennen.
En 'k hoop dat je me nooit zult zien, wanneer ik schrei,
omdat ik mij aan jouw bestaan nog niet kan wennen.

Paul Berkenman.

Rustloos kreunt het hart.

Aan Kamiel van Baelen.

Dat ik hier rustloos ben en mijne beend'ren tel
alsof 't mijn laatste tocht wordt hier beneden.
En dat ik moe ben, diep en zwaar, en dat het vel
over mijn beend'ren spant zoo 'k heb gestreden.

Zoo 'k heb gestreden, God, en dat ik kreunend sneef
en vloekend speur, maar zwijmel in mijn schreden.
Aai, dat ik moe ben, diep en zwaar, en dat ik beef
en hoor het kreunend storten van het Eden....

Aai, dat ik kreun, o God, en dat mijn lichaam spant
gelijk een vat, dat barst, en leeg moet loopen;
en dat ik bloed ben, zenuw, koorts, een helle brand,
een heel klein mensch die nimmer meer mag hopen;

zoo zit ik hier en nu ik al mijn beend'ren tel,
nog nooit den dood zoo dicht bij mij wist komen,
'k ontvlucht mezelf en spring, ik, eewige rebel,
alsof mijn hart opnieuw werd uitgenomen....

1943
Remi Boeckaert.

Landelijke herberg.

(voor Remi).

Zoo zinkt de nacht met trage avondrust,
een klein café midden de groene velden,
een oude boer, die bevend ons bestelde,
en droomend aan den toog staat, onbewust.

De rook dampt uit de pijpen als een lint,
wij kijken ijl door dik-bespatte ruiten,
en op een tak gaat er een merel fluiten
wijl blâren reuz'len in den avondwind.

Wij zijn weer jong en voelen ons een kind,
er gaat een orgel stampend aan het spelen.
Wij voelen lied'ren zwellen in onz' kelen,
een rij van klanken als een labyrint.

Nu niet meer denken, maar wel zeker zijn,
dat al het slechte weg is uit ons leven,
en onz' gedachten met de klanken weven.
Wij drinken bier en lachen, het is wijn.

Nu nog een lied, we voelen ons zoo blij,
laat onze daden paren met onz' droomen.
Het orgel zwijgt, zal er nu niets meer komen?
Wij zijn weer oud en alles stroomt voorbij.

K. van Eckerghem.

Pieter Brueghel.

Aan den heer G. CHABOT.

Wanneer we 't werk van den ouden Brueghel doorloopen, dan valt er ons een curiosum op, dat met al zijn werken onafscheidbaar verbonden is. Het is de ‘tragiek’.

Ten onrechte hebben velen Brueghel als dè vertegenwoordig ger van de Vlaamsche levenskracht betiteld. Wilt ge den Vlaamschen volksaard en het volkswezen getypeerd zien dan verwijst men u naar Brueghel. Zijn naam volstaat op zichzelf. Zij hebben op het laatste deel van den zin van Karel Van Mander uit zijn

Schilderboek: ‘Hij was een zeer stil en geschikt man, niet veel van woorden, maar toch vermakelijk in gezelschap’ geïnsisteerd. Zóó is Brueghel uitgegroeid tot een soort Uilenspiegel en Lamme Goedsack.

Men kan het echter niet ontveinzen dat een Vlaming open en boertig van karakter is. En tóch ligt er over zijn wezen en in zijn handelen een zekere tragiek. 't Is die tragiek die Brueghel met het komische vereenigde. Is er één grooter tragieker dan Brueghel? Uit de 16e eeuw beslist geen. Ons inzicht is niet Hyroniemus Bosch die zijn voorlooper was en naar wiens trant hij zijn werken schiep uit te sluiten. Maar het is voorzeker wel den vorm van Bosch's werk die hem geïnteresseerd heeft. Het is een feit dat Brueghel in zijn paneelen zijn specifieke ego-centrische levensopvatting exposeerde.

Hoewel er een nauwe verwantschap tusschen sommige werken van Bosch en Brueghel ligt, staan we hier toch voor twee onderscheiden grootmeesters. Het geheim van Bosch's werk ligt in 't feit dat hij samen met het leven der menschen en den hemel, ook vooral de hel afbeeldt. Bij hem is deze trits om zoo te zeggen tot een trinitarische eenheid uitgegroeid in al zijn werken.

Brueghel stelt zich echter op leekenstandpunt, beschouwt de massa der menschen en speelt de individuën onderling tegen elkaar uit. Zijn werk is een blijvende aanklacht.

> ‘De bron van de kunstenaarskracht, van het individu dat met een buitengewoon geestrijk vermogen begenadigd is, is in het diepste algemeen verlangen te vinden’ (H. Thode).

Zoo was Brueghels kunstenaarschap de uitgesproken behoefte van het Vlaamsche volk.

* * *

Staat ge voor een werk van Brueghel, dan bevangt u die zelfde klemmende spanning die men heeft wanneer men het tooneel inkijkt nadat het doek opengeschoven is. En het gordijn glijdt open en daar zien we ‘De Parabel der Blinden’ voor ons Een raadselachtig werk en onmiddellijk dringt er zich in de spontaneïteit van onzen geest een obsedeerende gedachte op: ‘Wat heeft Brueghel met dit werk willen zeggen?’

Een rij strompelende blinden... een heuvelend Brabantsch landschap... en de tragische gang naar den afgrond. We brengen het in verband met den tijd waarin Brueghel het schiep. Tijd van de Spaansche dwingelandij, maar vooral een eeuw gekenschetst door haar beroerde en veel omstreden godsdienstige stroomingen. Nieuwe sekten ontstaan, nieuwe geloofsleer wordt gepredikt. En Brueghel zal ook wel gezien hebben hoe op kermissen boeren (sprongen ze zelfs op geen ton?) de nieuwe leer

stonden te prediken. Zij zullen de ware leer verkondigen en openbaren! En in hun fanatieke dweepzucht verloren, zijn ze zelf blind voor de waarheid geworden. De ééne blinde trekt de andere mee en samen gaan ze den dood tegemoet. Is dit Brueghel's vizie geweest? Men zal rond het werk van dezen sceptieker (want dat is hij) wel in 't duister blijven tasten.

In ‘Parabel der Blinden’ zingt Brueghel zijn macabar ‘De Profundis ad te Domine’. Hiermede schiep hij zijn Humana Tragedia.

Van technische zijde beschouwd is dit werk de realiseering van een specifiek zelfstandig kunstenaarschap. Velen hebben in Brueghel's werken den oorsprong der moderne kunst gezien. Inderdaad, hij bracht een vernieuwing. Vooral in de idee van het kunstwerk op te vatten. Kunst moest bij hem de adequate expressie zijn van het volle leven.

Hij trekt hier een normalen horizont. Daardoor breekt hij voor goed af met de primitieven die slechts diepte verkregen door een hoogen einder.

Dit laat zich eenvoudig verklaren, want de handelingen in 't werk der 14^{e} en 15^{e} eeuwsche meesters spelen zich af op verschillende hoogten. Waar zij op het voorplan het gebeuren, dat het hoofdthema vertolkt, exposeeren gaat niettemin de beweging in verbeelding reeds verder op den achtergrond.

Brueghel komt echter terug naar de realiteit. Hij staat veel dichter bij de natuur dan zijn voorgangers. Zij is om zoo te zeggen tot hem gekomen zonder tusschenkomst van derden. Bij hem was daar direct het zien en één zijn. Hij heeft de natuur uitgebeeld zooals ze was. In haar naaktheid in den winter en haar levensoptimisme in den zomer, zooals niemand het voor hem durfde.

En wat de primitieven slechts verkregen met een hoogen horizont, namelijk diepte in handeling en in natuur verkrijgt Brueghel door een normalen einder... de ruimte en de natuurgetrouwheid. Want dat is het toch, wat de ware grootte van het kunstenaarschap bepaalt. De accurate verhouding tusschen natuur en kunstenaar.

Ook Brueghel is getrouw aan den eisch en drang van ieder kunstenaar naar Italië geweest. Hij was in 1533 te Rome. Maar hij heeft niet zooals zooveel anderen een metamorphose ondergaan t.t.z. hij is een zelfstandig kunstenaar in werkwijze en het tot stand brengen van zijn kunst gebleven. Hij heeft uit Italië niet den vorm meegebracht maar wèl de technische middelen. Hem zal voorzeker de eigenaardige werkwijze van Tintoretto opgevallen zijn, die om zoo te zeggen in zijn schilderij een holte

maakte waardoor hij de gewenschte diepte verkreeg. Toch heeft hij hem niet slaafs nagevolgd, want in de 'Parabel der Blinden' laat hij zijn personen op een dalende diagonaal bewegen, waar het bij Tintoretto veelal een opgaande geldt.

Een typisch werk waar hij met het ongemerkt versmelten van deze Tintorettiaansche techniek de volle diepte verkrijgt is wel 'Jagers in de Schaduw'. Een groote boom op het voorplan, wat verder op dezelfde lijn een kleinere en nog wat verder een vogel die in dezelfde richting de diepte van dit landschap invliegt. Perspectief en pastoraal gebeuren versmolten tot één brok harmonie.

Wil dit daarom zeggen dat Brueghel volkomen vrij is gebleken van invloed? Volstrekt neen. In 'Val van Icarus', (maar dit is voorzeker wel het eenige) zien we den Italianiseerenden drang in de gestalte van dien Zuiderschen ploeger. Ook bij het beschouwen van de constructie van den Toren van Babel denken we onwillekeurig aan het Coliseum terug.

Maar nooit heeft hij, hoewel hij bij de hoogste toppen der kunst verwijlde, bij een Michelangelo, Tiziaan, Tintoretto, Grecco e.a. die zijn tijdgenooten waren, zijn 'grond' verloren. Daarvoor was hij zich te zeer bewust van zijn zending en was zijn persoonlijkheid uitgegroeid tot iets phaenomenaals.

Dit om een ruimer inzicht te krijgen van Brueghels werk.

In 'Parabel der Blinden' daalt een diagonaallijn van den linkerbovenhoek naar den rechteronderhoek en verdeelt het schilderij in twee deelen. Op het voorplan een rij strompelende blinden gejaagd naar den dood, op den achtergrond een golvend Brabantsch landschap. En die landelijke compositie is één in constructie en harmonie. Personages en landschap zijn bij Brueghel steeds onafscheidbaar verbonden.

De grootste faktor in Brueghel's tragiek is wel het contrast dat zoo duidelijk in al zijn werken geëxposeerd wordt. Hij zoekt naar contrasten en vindt ze origineel als zijn voorganger Bosch. Want ook 'Parabel der Blinden' is één schrillende tegenstelling. Men zou geneigd zijn te zeggen dat alle werk van Brueghel de vrucht is van een introspectie. In al zijn landschappen, niet in 't minst in datgene waar we het over hebben, valt ons de onverschilligheid der natuur op. De mensch loopt er in verloren; of beter, hij wordt er enkel in geduld. De dood jaagt hem na. En dit schamele individu heeft Brueghel gebruikt om in schril contrast het picturale tot een culminatie van oneindigheid op te voeren. Zoo is dit doek de tragiek van een donker en smeekend geweld geworden.

En overal is dit doodsthema uitgewerkt. Zoowel in de ge-

stalte van de personen zelf, als in de kleurenharmonie. Want wijl het aangezicht van den tweeden getaand en flets is, en we er de duidelijke aflijning van een doodshoofd in zien, dat infernaal den toeschouwer het 'Hodie mihi cras tibi' toeroept valt het ons op dat er in de knieën van de volgende een lichte siddering waar te nemen is, een knikken en beven van angstig voorgevoel. Zij strompelen naar den gracht en vallen in het... niet.

Maar 't is vooral dat heerlijk-macaber kolloriet dat nadruk op dit fatumthema legt. Hier heeft de stof den inhoud een verrassende verdieping gegeven. Een vuil paars, rijk in schakeering, zingt hier een ingehouden triomf.

Nochtans naarmate de diagonaallijn stijgt stellen we een opgang in de kleuren, een opgang naar het leven vast. Bij den vierden blinde durft Brueghel op de jas reeds een kreemgele toets leggen, zijn er incarnaatroode kousen en is de kleur van het volle leven. Maar toch omhult een lichten amaranten mantel hun lichaam en verstevigt het vermoeden dat de dood hen reeds allen in zijn lijkwa wikkelde. De mensch is steeds van den dood vergezeld.

> 'Want waar de mensch op aard zijn leven wandelt, daar wandelt een geraamte met hem mee.' (Alf. Laudy)

Hoe meer een mensch met den dood vertrouwd wordt, hoe schooner hij uit zijn eigen ik groeit.

De psychologische keuze van dit kolloriet, vertolkt ons het alomvattende perspectief-inzicht dat Brueghel in zijn totaal werk had.

Toch valt er ons, Vlamingen, een Bruegheliaansch détail op dat weer een facet van onzen christelijken volksaard belicht. Het dragen van den paternoster door den tweeden en vierden blinde. Zoo heeft Brueghel het volk van zijn tijd gezien, arm aan liefde, groot in geloof. Hij heeft het heimelijk bespied en de kleinste détails zijn hem niet ontsnapt. Daar hebben we ook het herfstlandschap dat ongestoord met kalm-rustige golvingen voortdeint. Het golft mee in hetzelfde ritme als de beweging der blinden. In elken boom bloeit het leven in zijn rijpe weelde. Mystisch ligt het water te glanzen met zijn donkere verraderlijke diepten. En getuigenis afleggend van 't diep geloof in deze Vlaamsche gouwen, schroeft de achtkantige naald van deze dorpskerk in grauwen zandsteen, zich met rustig geweld in de herfstlucht. En of het nu den toren is van St.-Anna Pede, zooals onlangs een criticus beweerde, het heeft toch geen belang. Die mensch heeft het ritme van het geheele werk niet begrepen. De kompositie van het werk wordt er wèl door verstevigd. 't Geloof overwint den dood is m.i. de beteekenis van deze landelijke kerk.

Kleur en leven zijn met elkaar verbonden, vergroeid; zij worden opgelost door den dood. In ‘Parabel der Blinden’ wordt dit apborisme ten volle gerealiseerd.

Dit klein essay heeft niet de bedoeling het raadsel van dit werk te willen onthullen. Uit Brueghel's werk zal men wel nooit wijs worden. 't Kan misschien wel den ‘schilder naar het leven’ beter doen waardeeren.

Hij stond midden zijn volk, maar sprak met zijn schildertaal een taal hooger dan het volk. Daardoor was hij een mensch van edelen bloede en een weldoener.

M. Van Craeyveldt.

Het geluk.

Nu zou ik te velde gaan en rust zoeken. Ik was droefgeestig gestemd en de velden lokten mij nu meer dan ooit.

Ik ken zoo goed de vele, smalle binnenwegen die dwars door de akkers en weiden slingeren, en waar altijddurende eenzaamheid is.

De eenzaamheid lokte mij. Daar zou ik bepaald rust vinden. Daar is geen vervelend lawaai van dokkerende wagens op de harde, grauwe kalsijde, of geen razend gesnor van snelvoorbijrijdende auto's; of geen geroep van luidkeelschreeuwende wijven, of joelende jeugd. O, daar is altijd alles rustig; de atmosfeer is er zacht en troostend...

En ik ging te velde. Eerst langs de drukbereden kalsijde, daarna langs een minder drukke straat, waar een verdrietige verlatenheid hing, en dan kwam ik op een hooggelegen dijk die eerst een stuk akkerland dweerst en op een stillen landelijken grintweg uitkomt.

Wat was het een verdrietige najaarsdag vandaag. - Binnen, op mijn stille kamer, was het alsof ik midden al mijn boeken en andere dingen op een fataal gebeuren wachtte.

Ik had Gezelle's levensgroot beeld bekeken, en opeens dacht ik aan ‘De Rave’:

> ‘Met zwaar- en zwarten zwaai...’

Dan viel mijn blik op een kop van Karel Van de Woestyne, en 't was of ik zijn stem hoorde:

> ‘Ik vraag den Vrede niet; ik vraag alleen de rust O teedre avondglans der lippen en der lampen.’

De bijna stoïsche mond van Henriette Roland Holst, scheen mij stil en traag te fluisteren:

> ‘Ik voel dat sterven naderkomt,
> en voel me nog zôô ver van U, God,
> zoo verstrikt in de dingen der wereld.’

Mijn blikken vielen op de donkere schilderijen, dan op een ets, waarop boomen die door een wilden najaarswind gegeeseld worden; dan op een Kristuskop van Louis Baretta; den grooten mystieken Baretta..... - O dien afgrijselijk-schoonen Kristuskop.

Toen hield ik het daar al met eens niet meer vol. Ik ben opgesprongen, heb vlug mijn jas aangetrokken, sloeg brutaal de deur achter mij dicht, en liep door een bewogen drukte den steenweg op.

Nu voelde ik mij wat vrijer, en de zachte najaarswind waaide streelend door mijn wilde haar. De buitenlucht en de drukte van de straat brachten eenige geestesontspanning. Zuchtend zei ik plots halfluide: ‘God, mijn God...’

Deze drie schamele woorden veroorzaakten in mij een plotselingen tweestrijd: Het was heel zeker mijn stem, die zoo juist deze drie woorden sprak. Het was dus wel ik, die hier, langs dezen eenzamen weg te slenteren liep. Ik stapte hier nu op dezen grintweg, dat wist ik. Ik was droefgeestig, en ging zoo maar op den dool, langs doode en verlaten binnenwegen, zoekende om rust,... om vrede....

Ik bleef staan en tuurde moe over den braakliggenden Polder. Ik voelde hoe eenzaam en gansch alleen ik hier stond. - Waarom kwam ik bij deemstering hier op dezen eenzamen binnenweg?... Om rust?..... Om vrede?... Waarheen leidden mij mijn zeer trage stappen... Ik wist het niet,... ik wist het niet... Ik bekeek mezelf, en voelde mij daar staan: ietwat gebogen, eenzaam en gansch alleen. De wind streelt zacht door mijn haar, en mijn versleten jas waait zachtjes open. Mijn schoenen zijn versleten en vuil met gedroogde modder. Mijn voeten zijn nat en koud, over mijn rug rijden ijskoude rillingen... Arme Bohemer... Dat ben ik... ik... en ik noem zacht en traag mijn naam. Ik bekijk de palmen mijner smalle, witte handen. Dit zijn mijne handen, ...de mijne. Wat zijn ze zacht en wit, mijn handen, en ik betast met mijn witte, lange, koude vingers mijn zeer mager en bleek wezen. - Wat ben ik mager,... mager... Ik hoor en voel mij ademen traag,... regelmatig... Ik ben het, die nu adem... ik. Even sluit ik mijn oogen. Ik sta hier zoo eenzaam en alleen...

gansch alleen... Ik fluister: s t e r v e n ... Meteen is het, of een onzichtbare hand mij zacht op den schouder klopt. Ik zucht diep en tuur weer over een braakliggenden Polder. De malve horizont is mooi... mooi... De witgekalkte hoeven hurken ten gronde. De weiden liggen zwart-groen, en de akkers braak en bruin. Het is zoo stil, zoo heilig stille,... overal. De hemel is schoon: goudomrande wolken hangen bladstille, en dieper naar de kimme toe, is het blauw, donker blauw, bijna paars. Alles is zoo mooi, en de wind waait zoo lijzig over de velden. - Ik voel weer de wind door mijn haar waaien. Een koude rilling doet mij huiveren. Mijn voeten zijn ijskoud, en ik heb honger,... honger... Ik trek den kraag van mijn jas op en: waar naar toe? - Ik weet het niet; ik... weet het... niet...

Toen was het of ik al met eens uit een diepen slaap werd gewekt.

Waarom stond ik hier, midden de velden, op een verlaten grintweg? Wat was de oorzaak van mijn neerslachtigheid?

Waarom verlangde ik daareven te sterven? Ik, die altijd alle vrees en lauwheid heb verafschuwd. - Omdat alles mij zoo nutteloos scheen? Omdat de menschen vaak ellendige en vervelende wezens zijn? En ik dan? Kwam ik hier vrede en rust zoeken? En zou ik deze hier, midden de velden en ver van de menschen vinden?...

Ik herinnerde mij plots de woorden van Christus: ‘Hebt elkander lief, zooals ik U heb liefgehad’. - Het scheen mij, of iets onzichtbaars alle onbehaaglijkheid uit mij weg nam. Alles werd mij weer schoon en licht als vroeger; als gisteren nog.

Nu wist ik al met eens, dat ik in de door mij zelf gespannen strikken was geloopen. Ik was een speelbal geweest op de zee van mijn menschelijke gevoelens.

Spontaan glimlachend, mij zeldzaam gelukkig voelend, bekeek ik het donkergeworden firmament. De heldere sikkelmaan stond vredig aan den hemel, en enkele twinkelende sterren blonken als verre lampen.

Toen kon ik niet anders, dan inwendig jubelen, om den vrede en de rust, die ik hier zoo plots terugvond! - Had ik dit nu te danken aan de velden en braakliggende akkers? Hadden de Vredige sikkelmaan en twinkelende sterren mij dit geluk

gebracht? Was dit alles nu de oorzaak van de blijde atmosfeer, waarin ik hier leefde, en die mij elk gevoel van weemoed ontnam, om gelukkig als weinigen weer sterk en vaardig te staan?

Mijn God! O, Gij, die 'k niet bij name noemen kan; ik weet, dat Gij het zijt, die Uw verwaande en afgedwaalde kind, weer naar de veilige woning hebt geroepen. Ik weet, dat ik het was, die U verlaten had, spijts Uw aanhoudende zorgen en vaderlijke vermaningen. Ik had U verlaten, o mijn God, om de booze wereld te zoeken. Gij zijt het, die mij het groote geluk hebt teruggeschonken; Gij hadt het mij nooit ontnomen, o Meester, maar ik, onwaardige sterveling had geweigerd, het langer in mijn bezit te houden. Ik ben de schuld geweest van mijn afdwalen. Niet Gij! Niet Gij, o mijn God, mijn Alles, mijn eenig en grootste Geluk!

* * *

Zeer kalm en rustig, stapte ik mijn donkere kamer binnen, ontstak de oude, koperen bollantaarn en nam De Heilige Schrift. Het oude boek viel open op mijn knieën en ik las; ‘Een schriftgeleerde vroeg aan Jezus: ‘Wat is heb allereerste gebod?’ Jezus antwoordde hem: ‘Het eerste is: De Heer, onze God, is de éénige Heer; gij zult een Heer, uw God beminnen met heel uw hart, met heel uw ziel, met heel uw verstand en met heel uw kracht’ - Het tweede is dit: ‘Gij zult uw naaste beminnen als u zelf’. Grooter dan deze geboden is er geen. De schriftgeleerde zeide Hem: ‘Juist, Meester, Gij hebt naar waarheid gezegd, dat Hij één is, en dat er geen andere bestaat buiten Hem; en dat Hem te beminnen, met heel het hart en heel het verstand en met heel de kracht en den naaste te beginnen als zich zelf, veel beter is dan alle brand- en slachtoffers.’. - Daar Jezus zag, dat hij verstandig geantwoord had, sprak Hij tot hem: ‘Gij zijt niet ver van het Koninkrijk Gods’. Toen durfde niemand Hem meer ondervragen.

Karel Dekandelaere.

Een betere wereld.
(Kort Verhaal).

Daar aan het front woedt immer de oorlog, verbitterd en meedoogenloos. Maar dézen hier laat dit alles thans onverschillig. Ze gaan huiswaarts, een kort maar heerlijk verlof tegemoet. Naar moeder of vrouw, een gezellige kamer en waarachtig ook, een bed, waaraan elk soldaat telkens 's avonds weer denkt, liggend op enkele planken. Zij, die voor dezen keer den dood nog ontglipten, krijgen het echte leven mild toebedeeld.

Tusschen honderden verlofgangers zit Peter, één stralend gelaat in deze luidruchtige karavaan. De trein kronkelt zich in een verrukkelijk landschap; geen spoor van oorlog meer. Zon en ruimte en rust; enkel het zingen der rails. Was het niet dat ook de Mon er zat, kaartend met den Lange, en Jef die knikkebolt in den hoek, en al de anderen, hij zou het niet gelooven. En hij telt de maanden en de jaren sinds hij laatst nog huiswaarts ging.

Het station en de kaai en dan zijn vrouw, die hij onmiddellijk heeft ontdekt tusschen al die wachtende menschen. Het eeuwig schoon gebaar, met een lach en een traan. Daar stappen ze de zonnige straat op, gearmd, luid pratend, zenuwachtig en uitbundig om het groot geluk dat hen toelacht. De thuiskomst en den eersten avond in huiselijken kring! De familie kwam en de kennissen; een kraakwit tafelkleed, God, hoe lang is 't geleden... En nog een glaasje wijn en nog een vroolijk lied...

Maar 's anderendaags reeds treft het Peter hoe stil het kan zijn in een huiskamer. De gasten zijn weg, Nelly op boodschap. Hoe lang is het geleden sinds hij zoo alleen zat? Enkel de klok die matelijk tikt; in 't begin kon hij er naar luisteren, als naar een levend wezen in deze stille kamer; nu hindert het hem... De radio brengt al evenmin vertroosting. Dan maar een andere sigaret. Iets doen om die verveling weg te krijgen. Verveling! Misschien... maar zeker is 't een zoeken naar evenwicht, strijd om heraanpassing aan een vervreemd milieu. Zonderling dit alles. Heeft Peter dan niet dagen en maanden verlangd hier te zitten? En wat zou de Mon nu doen, en de anderen? Mist hij hier hun aanwezigheid, hun stem en hun lach?

Nelly keert terug. Maar nog weegt vreemde stilte tusschen elk gedwongen woord. Met een vrouw bespreekt men niet wat men de makkers vertelt. Ten slotte is alles hier geheel anders dan vroeger. Geen oogenblik beseft Peter, dat hijzelf, verhard door jaren dienst, een ander mensch is geworden. Ook niet dat het jaren duurt eer hij en al de andere soldaten zich heraan-

passen aan huis en grond... En de nacht wordt één verbeten strijd tegen alom warende eenzaamheid.

De tweede dag: als uitersten troost nog, zijn boeken. Als hij ze één voor één uit het rek neemt, openslaat en afwezig doorbladert, staat Nelly naast hem. Aan Peters gelaat heeft ze spoedig geweten dat hun geluk wankelt. Maar al die pijnlijke uren heeft ze 't leed verbeten. Iets moet ze thans echter doen om het onheil af te weren. Anders ontglijdt haar het beetje geluk - wederzijdsch begrijpen en verdraagzaamheid - hopeloos als zand dat door de vingers glijdt.

- Ik heb veel van je boeken gelezen! Peter, toen je wegwaart... Stilte... maar Peters blik wijlt een oogenblik langer bij het boek van Huxley, dat hij inziet.

- En dat vond ik heerlijk...

Weer die dringende stilte; elk woord draagt of breekt de stemming. Maar Nelly wil ten minste dezen strijd winnen.

- Ik wou graag dat andere boek van Huxley lezen; wil je eens ‘Een betere wereld’ in de stad koopen voor mij?

Er komt waarachtig een zonnestraal liggen op het tafelkleed; en is het de zon die Peters gelaat verheldert?

Zon of wat anders. Maar Peter belooft haar het boek.

Alles schijnt gelijk vroeger; hier is nooit iemand weggeweest.

De avond komt, de schemering nestelt zich in alle hoeken en brengt weer zijn weemoed. De bioskoop? Kom, kom, Peter was er eens binnengeloopen in de stad, toen hij maest wachten voor den trein. Nog voor de pauze stond hij terug op straat. Hij herinnert zich thans het verhaal over de duizenden, die in 18 terug kwamen met gas in de longen. Geen gas dezen keer, maar wij zijn er even erg aan toe. Want eens gaan millioenen mannen huiswaarts, terug aan den arbeid. Maar zal elk van hen met zijn oud kostum ook zichzelf terugvinden? Hij weet thans dat zijn verlof een mislukking is. Hier vindt hij niets meer terug van hetgeen hij heeft verhoopt. Alleen die rust, die hinderlijke stilte. Niets om tegen uit te vallen, om het gemoed te verlichten. Hij zoekte een gelegenheid om zich over dit alles te ergeren. Ze komt, en hij is laf en trotsch. Want hij wijt Nelly, om een kleine onachtzaamheid, de schuld van zijn ontgoocheling. Hij vertrekt zonder afscheid, uiterlijk gewroken, belachelijk verwaand en misnoegd.

En dan weer de trein; een saaie reis met slapende soldaten. Ergens moet gewacht worden. Tijd genoeg voor een borrel. Komaan, maat. En hoe was het 't huis? Bah zoo. Nog één, maat, morgen is 't weeral over. Nog en nog. - Peter declameert:

Kom, verdomd, wat baat thans morgen,
Deze avond is zonder zorgen...

Om vijf uur's morgens, debout. En weer het kazerneleven. Tot ze per kamion naar de frontlijn worden gevoerd. Het landschap zieltoogt, kanonnen dreunen... Het verlof behoort reeds tot een ver verleden. Verlof, gek intermezzo... Wie zegt daar verlof, kom, geen gekheid meer. De afdeeling houdt halt in een stad. Soldaten worden ingekwartierd in leegstaande huizen. Zonderling, een groote stad, waarvan de inwoners gevlucht zijn, stil en leeg. Peter denkt aan een schouwburg zonder menschen, maar hier moet de voorstelling eerst beginnen. Een kijk in de straat; Peter ontdekt tusschen vele winkels een boekenuitstalling. Er flitst door zijn hoofd een onaangename herinnering. En toch zoeken zijn oogen een boek. Toeval of fataliteit! Daar ligt van Huxley ‘Een betere Wereld’ fonkelnieuw en lokkend. Een beweging nu en alles wordt weer goed. Maar neen, nog niet; zijn trots verspert elken weg naar de verzoening; wie weet, morgen komt wellicht een brief...

Kort na den middag komt de vijandelijke aanval, sluw en onverwacht. Peters afdeeling moet eerst wijken, verrast door den uitval. Ze klampen zich hardnekkig aan elk huis vast. Het evenwicht, een korten tijd gebroken, wordt hersteld; ongeloofbaar vlug, keert de kalmte weer. Maar thans behoort de huizenblok met den boekenwinkel tot het niemandsland, liggend in 't bereik der vijandelijke machinegeweren. Daaraan denkt Peter echter niet. Hij beseft enkel dat het boek verloren is, ergert zich om de zwakheid waarmede hij die eenige gelegenheid heeft voorbij laten gaan. Verloren thans, wie weet. Een flits, een waanzinnige gedachte, zooals ze enkel rijzen durven in dergelijke omstandigheden. Hij poogt ze te verjagen, ze komt dreigender terug, verwart zijn zinnen, ontreddert zijn ziel.

Hij weet die uitstalling daar dichtbij en het boek lokkend lijk een magneet. De obsessie slaat over in een marteling. En wie weet of ze niet meer zouden wijken. En dan...

Peter richt zich plotseling op, kruist de straat, sluipt langs de huizen,... De Mon vloekt en maakt een wanhopig gebaar. Hij ziet hoe Peter reeds den boekenwinkel heeft bereikt. Zouden ze hem niet gezien hebben, of zijn ze dan weg?... En wat heeft Peter daar in 's hemelsnaam verloren? Al de mannen kijken verdwaasd, onbegrijpend, beklemd. Seconden verloopen wegend als uren die men voorbij wil. Daar verschijnt Peter opnieuw in de deuropening, bukt zich en dan... (weer vloekt de Mon) een kort mitrailleusegetak. Peter doet nog een stap, wankelt, valt...

Langzaam komt de avond over het front, waar alles zoo alles zoo kalm is. Een avond met roze kim, onwezenlijk licht en schoon. Eerst toen het duister is wagen de brancardiers het Peter te halen. Dood. Maar uit zijn stijfgeklemde vingers haalden ze een boek van Huxley: ‘Een betere Wereld’.

R. van Meerhaeghe.

Een tweegesprek.

- ‘Je zei?’
- ‘Ik zei, dat ik aan trouwen denk! Jawel, aan trouwen,: je hoeft niet zoo verbaasd te kijken! Meen je dat ik mijn gansche leven een verstokt vrijgezel blijf, zooals jij? Mis, man! Ik weet waarom ik geboren ben! Ik ben mensch, dus dienaar der liefde....’
- ‘O Dieu! Donnez-moi un tout petit peu-ke de l'amourke....’
- ‘Neen, een groote liefde! Dé groote liefde!’
- ‘Zoo, dan heb je zeker kennis?’
- ‘Neen, nog niet! Maar dat komt weldra. Ik zoek, begrijp je? Ik zoek mijn vleeschgeworden ideaal! Ik zoek de vrouw, die mij het leven weer, het ‘leven’ zal leeren noemen. In één woord: ik zoek ‘het geluk’
- ‘Veel succes, maar....’
- ‘O! zoo moeilijk is dat niet! Zie je, het komt er vooral op aan je zelf te kennen, precies te weten wat je wil! En in gedachten ben ik al met “haar” in ons knusse tehuis. Ze speelt piano en....’
- ‘Jij draait de bladen om, zeker?’
- ‘Ik ken, helaas! geen muziek.... Maar ik luister; ik luister stil en ingetogen, bijna plechtig. Ze speelt Chopin ‘Ballade in Sol!’ ‘Zalig, zeg! Ik zie hoe haar fijne vingeren de toetsen streelen, de toetsen van de piano, de toetsen van mijn ziel....’
- ‘Heeft ze nog andere eigenschappen?’
- ‘Natuurlijk! Ik heb je nog niet gezegd dat ze mooi is.... Mooi is ook zoo'n alledaagsch woord.... Laat ik liever zeggen heerlijk, verrukkelijk, goddelijk naar lichaam en ziel. Ik zal mij zôô aan haar verwarmen....’
- ‘Heeft ze kolen?’

- ‘Doe nu niet flauw, zeg! Ik stel mij mijn leven met haar voor als in het paradijs! Jammer genoeg moet ik werken, en dat is vervelend! Doch als ik 's avonds thuis kom moe en afgemat...’

- ‘Van 't slapen, zeker?’

- ‘Er is niet zoo vermoeiend en afmattend als mijn intellektueelen arbeid. Nu dan, 's avonds begint mijn rijk! Want ze kan niet alleen perfekt koken, weet mij te vertroetelen als geen ander, maar is daarbij van alles op de hoogte. Er is niets dat ze niet kent: literatuur, muziek, schilderkunst, en dan, in haar liefdesbetuigingen, in al haar doen en laten is ze honderd ten honderd, ‘vrouw’....

- ‘Waar woont dat schepsel? Op de maan’

- ‘Vast en zeker op aarde! Er zijn wel zulke vrouwen, meer dan je denkt. Mijn uitverkorene te ontdekken, te beminnen, te trouwen: ziedaar mijn taak voor de eerstvolgende weken!’

- ‘Hoe oud ben je eigenlijk?’

- ‘Acht en twintig!’

- ‘Zoo, ik schatte, je achttien!’

- ‘Prettig, zie ik er dan nog zoo jeugdig uit?’

- ‘Dat heb ik nu precies niet bedoeld. Doch je praat net als een jongen van achttien!’

- ‘Je zegt het om je te redden! Jij kan dat niet begrijpen, jij, die geen vrouw zien of ruiken kunt....’

- ‘Pardon, over een maand ga ik trouwen!’

- ‘Watblief? En wie is de gelukkige?’

- ‘Anneke van den schoenmaker!’

- ‘O, die!’

- ‘Ja, die! Het is maar Anneke! Ik weet wel; ze kan geen piano spelen, leest zelden boeken en is nog nooit naar een schilderijententoonstelling geweest! Ik kan haar niet bepaald mooi noemen en alles wat ze doet of zegt is héél gewoon’.

- ‘Welnu, dan?’

- Denk je, dat ik het zoo erg vind! Integendeel: ik hou niet van intellectueele vrouwen! Ik ben altijd bang een vers van Karel Van de Woestijne in mijn soep, een stukje opera van Mozart tusschen mijn aardappelen of een penseelstreek van Rubens in mijn saus te vinden. Over vleesch wil ik maar niet spreken, dat is nog altijd minder actueel.’

- ‘Mensch, wat ben je prozaïsch!’

- Neen, praktisch! Want als ik Anneke zal huwen, dan is het, omdat we elkaar liefhebben.... Hoe kan je liefde prozaïsch noemen?'

- 'Je smaak is niet als de mijne! Je peil zakt, mijn waarde! Bij jou, word ik reeds een invloed van de vrouw gewaar. Je zal je moeten haasten.

- 'Om mijn tram te halen, inderdaad! Want ik ga nu maar gauw naar Anneke toe!'.

- 'Tot later dan. Ik moet nog dineeren....'

- 'Ik weet een fijn restaurant, zeg, hier vlak om het hoekje. Niet te duur, en wat een origineele menu's ze daar hebben! Karel Van de Woestijne-soep, Mozart-aardappelen en Rubenssaus! Allemaal zonder zegels, dus niet gerantsoeneerd! Smakelijk! Dààg!

Willy Biliet.

Boekbespreking.

‘Van scheepsrampen en schipbreukelingen’, *door M. Schiltz. Geautoriseerde vertaling uit 't Fransch door J. Van Thillo. Uitgeversmaatschappij N.V. Standaard Boekhandel. (65 fr.)*

Keurige uitgave van een reeks verhalen, die den lezer een beteren kijk op het harde, onverschrokken zeemansleven geven. Verhalen, wars van alle romantiek, die door hun onopgesmukten eenvoud het ware karakter van onze zeelieden typeeren, zooals wij het te weinig kennen: moedig, plichtbewust, heldhaftig bereid tot hulpbetoon en redding met gevaar voor eigen leven, zonder alles aan de groote klok te hangen. Alsof dat voor hen iets vanzelfsprekend is. Verhalen, die met de zakelijke soberheid van het scheepsjournaal, een heele, ongekende wereld van tragiek, van heldhaftigheid aan het daglicht brengen.

C. Cusse.

‘De lof der zotheid’, *door Desiderius Erasmus. Vertaald door Dr. J.B. Kan. Uitg. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen. 1945. Ingen. 30,- fr.*

Door de zorgen van ‘De Nederlandsche Boekhandel’ werd ons opnieuw een vertaling van D. Erasmus' ‘Moriae Encomium’, De Lof der Zotheid, bezorgd. Een dergelijk initiatief om degelijk klassiek werk, in een goedkoope uitgave, tot het groote lezerspubliek te brengen, verdient dan ook een ruime waardeering en belangstelling.

Het werk werd in een vlot Nederlandsch vertaald door J.B. Kan (jammer nochtans dat een paar ontsierende zet- en taalfouten in het werkje zijn binnengeslopen).

Het boek werd van korte, maar flinke ophelderingen voorzien door Dr. A.H. Kan.

In dit paradoxaal betoog wil Erasmus (1466-1536) wereld en menschen, in naam der Zotheid, aan de kaak stellen. Door de vereering op te roepen voor de slungelachtige garve ondeugden der menschen slaagt hij erin ze in hun volledige naaktheid en afschuwelijkheid belachelijk te maken.

Het zou wel een niet onaardige poging zijn om eens onze huidige wereld met haar hedendaagsche farizeesche scribenten en soortgenooten aan dit werk te toetsen.

Het is spijtig dat een zoo hoogstaand litterair werk niet keuriger (maar dan tegen denzelfden prijs) kon uitgegeven worden.

R.L.

‘De vertroosting der wijsbegeerte’, ***door A.M.S. Boethius. Uit het latijn vertaald en ingeleid door J.W. Schotman. Uitg. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen. 1945. Ingen. 30,- fr.***

Door dezelfde uitgeverij werd eveneens de diepe, beschouwende philosophie van Boëthius tot het Nederlandsch-lezend publiek gebracht. Reeds in 1485 werd de ‘Consolatione philosophiae’ voor het eerst in het Nederlandsch vertaald, zoodat de Nederl. Boekh. hiermede de bevestiging bracht van een eeuwenlange traditie.

Het werk van Boëthius, dat we in deze recensie, door plaatsgebrek, niet kunnen ontleden, was in de Middeleeuwen van een primordiale beteekenis. Niet alleen bracht het de wijsbegeerte der Oudheid, voornamelijk de leer van Plato, Aristoteles, Ptolomaeus, e.a., tot de christen philosophen, maar tevens was het, naast het werk van Augustinus, Meester Eckehart, van Ruusbroec, e.d., van een fundamenteele waarde voor de geboorte van de scholastieke wijsbegeerte. Deze beschouwingen, ironisch vertroostingen genoemd, zullen zeker vele lezers aangename, maar dikwijls pijnlijke uren van introspectie en zelfontleding bezorgen. We hopen, dat het voor velen een vertroosting worden mag.

Het is nochtans te betreuren, dat niet meer aandacht aan de uitgave van deze klassieke literatuur werd besteed. Niet alleen werden een paar bladzijden verkeerdelijk ingenaaid, maar hier en daar heeft het zetduiveltje een verdacht loopje genomen met de goede orde, en zulks in strijd met de niet te tornen logica van den substantieelen inhoud.

R.L.

‘Het gelag bij Trimalchio’, ***door Petronius. Uit het Latijn vertaald door Paul van de Woestijne. Uitg. ‘Klassieke Galerij’, ‘De Nederlandsche Boekhandel’, Antwerpen. 88 blz. 15,- Fr.***

Wij zijn er blij om dat ook iets van Petronius in het Nederlandsch werd vertaald. Trouwens, als jongeren hoeven wij ons niet te steunen op onze onmiddellijke voorgangers, want als wij iets (en zeker nog veel!) te leeren hebben is het vooral bij de classieken. En thans bracht ons Paul van de Woestijne een sappige vertolking van ‘Het gelag bij Trimalchio’. Alleen reeds als tijdsdocument is deze satire het lezen waard, maar bovendien is haar substantie zoo algemeen en diep dat ‘Het gelag bij Trimalchio’ actueel is gebleven. Trimalchio is de personificatie van de verwaandheid en de daarmee-gepaardgaande domheid, de zinnelijkheid en de eveneens daarmee-gepaardgaande verkwisting.

Petronius beschreef een gelag, of liever een Bacchus-feest, als een objectief toeschouwer. Niets meer dan feiten. Hij wist zich te onthouden van elke opgedrongen afkeuring om deze door de feiten-zelf te doen spreken. Bij deze lectuur worden wij herinnerd aan de rake en droog-humoristische typeeringswijze van Gogol. Een brok moraal zonder vernis en zonder appendice. Deze uitgave werd jammerlijk ontsierd door talrijke spelfouten, nml.: *deze die* (blz. 10), *andere* (personen!) blz. 15, *dienen* hemel (onderwerp!) blz. 25, *den* wijn (blz. 29), enz. Van een figuur als Paul van de Woestijne hadden wij dit in géén geval verwacht!

R.B.

'Onze begijntjes' (Hun naam, hun leven), ***door L.J.M. Philippen, pr. Uitg. 'De Seizoenenreeks', n^r^ 54. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen. 120 blz. 15,- Fr.***

De auteur geeft in het eerste deel een studie over het ontstaan van de benaming 'begijn'. Deze studie is zeer uitgebreid en wijst op een diepe navorsching. Nochtans valt de auteur af en toe in herhaling, zoodat het eerste deel soms langdradig aandoet. Het tweede deel, dat het leven van de begijnen behandelt, is beter geslaagd en geeft een grondig overzicht van het leven van de begijnen door de eeuwen heen. Voor den gewonen lezer zal het ensemble wel wat te zwaar zijn: dit werkje kan dan ook niet beschouwd worden als vulgarisatielectuur. De liefhebber en vorscher in de geschiedenis en de folklore zal zich evenwel voldaan voelen door deze degelijke en goed geschreven lectuur. Voor dezen dan ook zeer aanbevolen.

K.v.E.

'Het roofnest', ***door W.F. Malunsky (32 blz.). Uitg. J. Jourand, Voorspoedstraat, 40. Sint-Jans-Molenbeek.***

Behandeling van de economische kwesties die aan de basis liggen van de ellende die wij in dezen tijd doormaakten. De auteur geeft een overzicht van de exportartikelen der Europeesche landen op zoek naar een afzetgebied, den concurrentiestrijd die ontstond tusschen de volkeren door het optrekken der tolmuren. Schrijver ontwerpt een systeem van transactie tusschen verscheidene landen, systeem dat goed overwogen werd en de aandacht verdient.

K.v.E.

‘Onze kleintjes beneden de 6 jaar’, ***door Leo Roels. Uitgave: Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen. 1944. 100 blz. Geb.: 15,- fr.***

N^{r} 51 van ‘De Seizoenen’ publiceert enkele zeer interessante beschouwingen en wenken voor onze ouders. In een vlotte taal wordt achtereenvolgens gehandeld over erfelijkheid, lichamelijke-, verstandelijke- en zedelijke ontwikkeling: borstvoeding, gehoorzaamheid, liegen, belooning en straf, wiegen, duimzuigen, kuischheid, bedwateren, linkschhandigheid, eten, taalgroei, speelgoed, godsdienstige opleiding en tot slot de veel omstreden waarheid, dat er geen mooier geschenk voor een kind bestaat dan een broertje of een zusje. Dhr. Roels heeft er goed aan gedaan dit boekje ten bate van onze Vlaamsche ouders te schrijven. Mocht het veel gelezen worden.

A.D.L.

‘Een roode en een witte roos’, ***door A. Huonder, S.J. Uitgave: ‘Goede Pers’, Averbode. 1945. 100 blz. Ingen.: 25,- fr.***

Twee mooie missieverhalen in een goede vertaling van Cato Van Mechelen. Uiterst geschikt voor de jeugd. Aanbevolen.

A.D.L.

‘De twee scheepsjongens’, ***door J. Spillmann, S.J. Uitgave: ‘Goede Pers’, Averbode. 1945. 110 blz. Ingen.: 25,- fr.***

N^{r} 24 in de reeks ‘Uit verre Landen’ is weder een degelijk jeugdboek, flink uitgegeven en voorzien van een kunstige omslagteekening en vele tekstillustraties van Demoen Renaat, wiens werk wij reeds dikwijls in deze rubriek mochten prijzen. Ditmaal heeft pater Spillmann het over de verbanning van 155 geestelijken naar Cayenne, tijdens de beruchte Fransche revolutie. De fantastische en avontuurlijke Spillmann kende er iets van om zijn verhalen uiterst boeiend op te bouwen, terwijl hij, evenals J. Verne, steeds een zekere leerstof verwerkt, die niet alleen jonge snaken nieuwsgierig zullen verslinden, want juist hierdoor worden zijn boeken ook voor oudere lieden lezenswaard. Dat hij de oeroude motieven van diep geloof, waren heldenmoed, franke rechtschapenheid en kristelijke naastenliefde aanslaat, doch telkens op een nieuwe frissche wijze, doet ons groot genoegen. In zijn boeken geen spoor van mooidoenerij, geen opscheppen met

geleerdheid, integendeel steeds aangepast aan de mentaliteit van het onbedorven kind, terwijl er op heden zooveel voor de jeugd verschijnt, offerend aan den tijdgeest. Hoe vaak wordt het kind niet voorgesteld als een eeuwige kwapoets, in feite een caricatuur van een kind en tevens een anti-psychologisch opzet, en dan die geleerde pedanterie alsof zij schrijven voor groote menschen in zakformaat, voor miniatuuruniversitairen. Met Spillmann houdt Averbode het bij het oude, het beproefde, dat met succes den tijd doorstond. De ‘Uit verre Landen-boeken’ zijn roerend, boeiend en vermooien hart en geest van de jeugd.

A.D.L.

Vertalingen van Johan Daisne.

De novelle ‘Goyim’, waarmede Johan Daisne als prozaschrijver debuteerde en die later in ‘Zes Domino's voor Vrouwen’ werd op genomen, werd door den auteur-zelf in het Engelsch, het Fansch en het Russisch vertaald. De Engelsche versie werd uitgegeven door Meddens te Brussel (25 Fr.) en de Fransche en Russische versie, die in eenzelfde hoek naast elkaar werd geplaatst, werd uitgegeven door Dr. Herman Thiery. Groot-Brittaniëlaan, 4A, te Gent. (132 blz. 50 Fr). Benevens de buitengewone litteraire verdiensten is deze uitgave als curiosum een mooi initiatief.

Communique.

De Vlaamsche Poëziedagen gaan door te Merendree op Zondag 12 en Maandag 13 Augustus 1945.

Er zijn gekende sprekers aangeworven en in de avondvertooning wordt opgevoerd: ‘Passietafereelen’ van B. DE CRAENE en ‘Memlinc’, een drama van A. HERCKENRATH.

De dichters, die wenschen dat uit hun werk door kunstdeclamators iets zou voorgedragen worden, gelieven gedichten in te zenden aan B. DE CRAENE te Merendree, vôôr 15 Juli as.

Wie slaapgelegenheid wenscht, moet inschrijven.

Volledig programma zal later aan de deelnemers worden gestuurd.

[Nummer 8]

Hulde aan Kamiel Van Baelen.

Toen we in het Aprilnummer een lans braken tot de erkenning van Van Baelen's persoonlijkheid, bleek dit artikel als het ware het sein tot het openen van een spervuur rond het centraal figuur van den begaafden auteur uit Turnhout. Niet zoodra had R. Herreman zich een ietwat sceptische uitlating laten ontvallen of A. Duflou sprong zonder aarzelen in de bres om onze uitspraak met andere argumenten te staven. Het werd een over-en-weer-geschrijf, Duflou contra Herreman en vice versa.

Het geschil werd bijgelegd met een toetreding van Herreman tot de overtuiging der jongere generatie. ‘Van Baelen echter was op weg om de eerste onder de besten te worden’ schreef hij in één van zijn ‘Boekuiltjes’. Daarmee werd alles gezegd.

Van Baelen heeft deze uitspraak niet mogen hooren, het lot heeft het anders gewild.

In het bovengenoemd artikel schreven we nog, dat geheel ‘De Oude Symfonie van ons Hart’ als geobsedeerd schijnt door de overmeestering van het Fatum. Het Fatum heeft nu zijn climax bereikt in het verscheiden van die veelbelovende kracht, ‘onzen’ Vermeylen schreven we in het voorgaand nummer.

Physisch werd hij ons ontrukt, doch zijn geest zal blijven voortleven in ons, in ons tijdschrift, ja in de Vlaamsche letterkunde. Uit Turnhout vernamen we nog volgende bijzonderheden.

Begin 1944 werd Kamiel Van Baelen, samen met zijn broer, door de Duitschers aangehouden. In Juli werden de gebroeders naar een concentratiekamp in Duitschland gevoerd. Op 23 Maart 1945 overleed zijn broer, terwijl hijzelf op 16 April te Dachau aan uitputting stierf.

We vernamen verder nog, dat Kamiel in deze concentratiekampen druk heeft gewerkt aan de voltooiïng van het tweede deel van zijn derden roman, ‘De Gebroken Melodie’. Het eerste deel van dit werk ligt persklaar en zal eerlang verschijnen.

Wij danken Van Baelen om het grootsche dat hij ons schonk.

Wij danken ook Reimond Herreman om zijn spontane, posthume hulde, om zijn erkenning van één der meest beteekenisvolle jonge letterkundigen.

Laat ons deze herdenking sluiten met de woorden van den H. Augustinus, die Van Baelen in den mond van zijn stervenden Lou Anders heeft gelegd: ‘Inquietum cor nostrum, donec requiescat in Te’.

Namens de redactie:
Rik Lanckrock.

Monsieur Andre.

De dood is niet de onmerkbare, gluiperige indringer waarvoor wij hem uitmaken. Hij laat zich voelen. Honden huilen hij zijn komst en kaarsen trillen. De ruimte in de kamer krijgt een spanning waardoor de ramen openwaaien en de lakens opzuchten. Zelfs de mensch, dat complex van afgestompte zinnen, weet het wanneer de dood ergens is binnengetreden. In een gevoel van eenzaamheid, dat drukt lijk een angst; plots aan zijn voeten een afgrond, een verweer, een poging om iets onzichtbaar te overwinnen. Dan de ontspanning, het genot van het nog levende biologische, dat warm is en veilig.

Het kamerken is even wit, even troosteloos in zijn hoekige engte. Monsieur André zit neergezegen in den ouden eiken stoel.

Een houding van alle dagen. De grijze kop op de borst, schouders lijk sprokkelige stompen neerhangend over de tengerheid van hun lichaamsstam. En omheen al die schamelheid een beetje grijs licht uit een onooglijk venstertje. Een bed in een donker hoekje, een tafel in een klaar, een pispot er tusschen in en overal een beetje glinsterend stof. 't Is al.

Neen, vandaag is er iets meer! Het onbepaalbare is in deze ongezelligheid binnengedrongen. Dàt wat in het vleesch rondkruipt lijk duizende ijskoude vlietjes en aan het bewustzijn de kond van het oneindige overbrengt.

Monsieur André is dood. Hij die een begrip, een waarde bijna is geworden in het gesticht, die veertig jaar lang deze kleine kamer heeft gevuld met zijn teneergeslagen schrompeligheid, die geestelijk jaren geleden is overleden, zonder er zich van bewust te zijn is vandaag lichamelijk ‘ad patres’. Zooiets brengt een verlies bij, een leegte die aan de kamer een andere tint geeft en aan de meubels een anderen vorm. In die kamer zullen licht en stilte en ruimte nooit meer dezelfde zijn. Zij vergezellen Monsieur André op zijn lange baan. Hij heeft ze gemaakt, hij heeft ze den vorm gegeven van zijn onooglijkheid, van zijn onderworpenheid aan machten, die hij niet meer erkende. De dood is hem genadig geweest. Hij heeft hem laten sterven, zooals hij hem de laatste veertig jaar heeft laten leven, onbewust en zonder angst. In ruil voor al de miserie in zijn mislukte leven? God geve het.

Monsieur André is dood. Maar de dood heeft hem niets ontnomen van zijn persoonlijkheid. De zwarte klaphoed, staat een beetje ros boven de rijmblanke sluikharen. Het sikje hangt treurig onder den scherpen kin en boven de twee vale bekkens zijner wangen, staren, gescheiden door een beenderige spitsneus, de oogen, immer wantrouwend, zelfs tegenover deze aller-eerlijkheid: den Dood.

Broeder Norbertus zal hem moeten kraken willen zij hem in een doodkist krijgen. Dat zal niet zooveel inspanning eischen. Een beetje lawaaierig wellicht onder de zware ossenpooten van den leekebroer. Spijtig dat zij hem zijn colbertje zullen ontnemen en zijn hoed. Zal hij zonder dat nog Monsieur André zijn ginder boven, of alleen maar ‘de volgende asjeblieft’?

Maar klokken zullen niet luiden. Misschien eentje wel. Een schel, neurastheniek stemmetje boven de neerdwarreling van rijp herfstloover. Een enkele klank die langs de natte, koude hofpaden zal loopen, huiverend en onrustig tot het enkelen zal hebben kond gedaan, dat weer een die arm van geest is geweest tot het rijk der hemelen behoort. Het is niet goed klokken te

luiden in een gesticht voor geesteskranken. Velen zouden denken, dat die klokken luiden in hun ijlen kop en hem te pletter loopen tegen de weemoedigheid der witgekalkte muren.

Goed dan, monsieur André is dood, broeder Norbertus zal hem kraken en er zullen geen klokken luiden. Sic transit... de rest kent gij. Gij, lezer, zult misschien zeggen: ‘Kom, kom, 't is 'ne mensch gelijk 'nen anderen. Eerst hij, dan ik’. Een epigraph dat op alle zerken der aarde een voornaam figuur zou slaan. Zelfs bij prinsen en koningen en dictators. Vooral bij dezen. Doch een epigraph waarvoor wij liever de oogen sluiten, omdat wij onze importentie toch zoo graag koesteren als een wijntje van een beter jaar, dat onze buur en onze baas en onze collega niet genoeg kunnen waardeeren. De gustibus et... Ook dat kent gij. 't Is het excuus voor al onze stommiteiten.

Monsieur André is dood, morsdood. Daarachter zou moeten staan: requiescat in pace. Met groote letters en twee uitroepteekens. Dan een lange puntlijn, gij weet, die punten uit onze meetkunde: vergetelheid, onbegrip. Zooals gewoonlijk hebt gij gelijk. Dus het is verkeerd. Ik moet over monsieur André spreken. MOET ook met vier groote letters en onderlijnd met carmenroode inkt. Niet omdat hij gek was (ik maak niet de genealogie op van het menschdom), maar omdat hij op een hem eigen, durvende en aangepaste manier gek was. Omdat dàt hij hem is tot uiting gekomen wat in ons allen loert en dreigt, wat altijd aanwezig kan zijn als een noodlot: de straf voor onze geestelijke superioriteit op den gewonen ‘pithecus’. Omdat hij is gevallen van de koord van het normale bewustzijn, waarop wij allen min of meer potsierlijk, soms gebrekkig dansen. Onze losgebroken verbeelding die niet meer door de rede of de kritiek kan worden gebreideld, die aangroeit tot wervelende machten in een steunloze ruimte, die over onze ziel in branding laait als een verterend vuur: DE WAANZIN.

Ik zou het verhaal kunnen beginnen met: ‘Hij...

Maar dit leven is er een in de diepte der persoonlijkheid, waar het Ik hypertriofieert en sublimeert, als een éénige kracht, centrum van alle poging tot begrijpen. Daarom is het een slecht begin en een pretentieus. Wat weten, beseffen of doorgronden wij in ‘hem’? Daltonisine is niet alleen een gebrek aan ons oog, maar ook aan onzen geest. Wij zien het roode niet werkelijk rood en het groene niet werkelijk groen. Wij maken er schakeeringen van, relatieve waarden, die niets meet uit te staan hebben met het Ware (groote W). Hoogstens zijn het karikaturen, schema's, allegories, ja waanbeelden, maar geen waarheden.

Met een beetje moed, veel nederigheid en een enorme hoeveelheid aan zelfverachting kunnen wij dichter bij de waarheid komen. Gnothi seauton. Ons egootje neerteekenen, -pennen of -transen zonder te véél schijnheiligheid of mimiek. Niet dat wij onszelf dan zullen bekennen als onszelf, maar hij die in de branding der zielen heeft gestaan en neerblikt op onze sjofele uitstalling (laat ze dan zelfverheffend of zelfverachtend zijn), hij toch zal kunnen oordeelen: menschelijk of zielig. De maximumwaarden voor onze goddelijke afkomst.

De man, die me het dagboek van monsieur André liet lezen, is een psychiater. Hij is het niet omdat de universiteit en de conservatieve wetenschap van vele verkeerde theorieën hem zoo hebben gemaakt. Zij hebben hem wel het Dr. gegeven voor zijn naam. Hij zelf ontkent de belangrijkheid niet van dit Dr. Het is het vergrootglas waardoor de menschen hem bekijken en hij heeft soms wel eens de schamele pretentie zijn das in orde te brengen. Maar neen, het criterium voor zijn zielkundige waarde is, dat hij heeft opgehouden te veroordeelen. Noch het goede noch het slechte. Beide zijn een noodzakelijk harmonisch kwaad voor het individu, zooals de oorlog een noodzakelijk disharmonisch kwaad is voor de massa. Hij weet, dat het goede slecht kan zijn en het slechte goed. Geen paradox, versta het wel, maar menschelijkheid. De resultanten van elkaar opheffende krachten. Daaruit ontstaat de vrije wil. Of beter, dat is de vrije wil. Ja zeker, de christelijke (niet de goddelijke) en waardoor wij dus als ploerten en misdadigers worden beschouwd in plaats van als ongelukkigen. Plooi, vermink, vernietig een der vele componenten die met ons uit de ‘act’ naar de ‘potentie’ als een levensvracht zijn meegekomen, 't zij over het gelaat van God, of langs de ironie van het toeval, en daar hebt gij een mensch, die huivert of wankelt of moordt. Gij zult hem een sater noemen of een zot of een misdadiger. Hij, de psychiater, zal naar die zieke ziel kijken en in zijn hart zal een huivering zijn om al het angstwekkende der ontwrichte krachten die aan ons zwakke Ikje rukken en stooten. Denk maar eens na over wat hij zich tot spreuk heeft gemaakt:

> All apparent discords and ugliness
> are but accentuations of the eternal rhythm:
> the necessary beat of an undertone;
> God's counterpoint.

Waarom moet Ik monsieur André in het spotlicht stellen hunner nieuwsgierigheid? Is het niet de Meester die sprak van den steen en de zonde. Wat blijft er van een leer over nadat zij is gegaan door de onbedreven handen van apostels? Wat dan

zal er overblijven van die één meter vijf en zestig hooge opstapeling van schamelheid in den brand van het cynisme. Gij weet, dat ik geen medelijden ken. Ik duld het niet. Het is voor mij een beleediging en een erkenning van onmacht. Daarbij ik haat. Gij weet, dat ik haat. Waarom dan zou ik uw monsieur André niet haten. De klank van zijn naam alleen doet mij walgen. Een potsierlijk hoopje cellen, een beetje chemo-biologie zonder dien sprankel, die de afstanden heeft overbrugd tusschen sterren en planeten, tusschen het hoogere en het lagere. Wat is mij uw mensch waard zonder geest. Geeft mij de juiste idee en ik klief uw reusachtig heelal in twee. Dàt is de kracht van het leven; de glorie van onze menschelijkheid. Heeft uw monsieur André de blastula van een kikvorsch-embryo onderzocht, of het spectrum van verre zon, of de waarde van een phoneem in het sanscriet? O! heerlijkheid der kennis waarvan ik de lyrische waarde wil vertolken, en wat geeft gij mij, een zot?

- Neen, een mensch.
- Bah!

Juist daarom, mijn waarde. Ik ben een vlakte geworden zonder heuveling. De tijd heeft mij geëroseerd. Spoelingsgesteente ben ik nog zonder de groteske complexen ook de grillige paradoxen, die den hoogwaan der nobelen kwetsen. Mijn geest is bezadiging, mijn hart rust. Mijn woorden zijn geen zweep, mijn lachen geen vuur. Maar gij hebt warmen haat in u tegen hen, die te leeg zijn om te haten en zich bevredigen met een hoopje schijnheilige minachting. Juist daarom zult gij monsieur André in al zijn gruwelijkheid kunnen lief hebben. Het is een kaakslag op de vetheid van hun kwabberend gelaat, een dolkstoot in de gezondheid hunner pretentie.

- En ik zal schrijven, dat een zot een mensch is menschelijker dan de menschen. Holla! vadertje! En wie dan zal onderscheid maken tusschen hem en mij?
- Zij die zichzelf zullen herkennen in den spiegel van een menschelijk noodlot.
- Wie dan?
- Zij, die voelen en denken.
- En wie zijn dat?
- Zij, die kunnen lachen over zichzelf.
- Eh! stop, vadertje! Waar moet ik die zoeken.
- In hen die weenen over anderen.

Mijn waarde heer psychiater, hier ben ik weer. Het gaat niet. Ik heb monsieur André in een kleedje van potlood gestoken, zijn puntbaartje met een paar welgekozen attributen ge-

friseerd en zijn geest in een harnas van bijtende hallucinaties doen wervelen. Maar dan...

- Wat dan?
- Dan hen ik bang geworden.
- Waarvoor?
- Wie is monsieur André? Excuseer die tegenvraag, maar gij zijt het licht en ik de duisternis verlangend naar wat morgengrauwte. Ik weet niets, ik vind niets. Alleen heb ik een onverklaarbaar gevoel, dat het grijze sikje van monsieur André me bang maakt. En zijn oogen. Hebt u zijn oogen gezien. Hoe zal ik ze bepalen?

> ...Een ruim verlatenheid,
> twee vensters zonder lichtglans en daarachter
> een mag're ziel, die uitstaart en met nijd
> de vetheid ziet van een verzadigd pachter.

Waarom wantrouwt monsieur André mij? Breng ik niet rond zijn eerwaarde hoofd het aureool der onsterfelijkheid? Breng ik hem niet tot toonbeeld in een blaaskakige wereld, die haar krakende normaliteit snoevend boven den afgrond der krankzinnigheid houdt? Tot voorbeeld verhef ik zijn kraakbeenlijfje; tot symbool zijn sjofel brein met zijn weelderige fantaisieën. Ik heb zijn oogen rond gepotlood, langwerpig en mongoolsch, grijs, zwart en bruin; ik heb er verstand in gesproeid of sluwheid, haat of verachting, maar steeds is er wantrouwen. Niet in de halfduisternis achter een muurtje, maar in het volle licht van zijn wezen. En zijn verdomde nederigheid dan. ‘Gij weet het beter dan ik’. Wat weet ik beter dan hij? Waarom gluurt hij zoo, wanneer hij me toespreekt? Wat doet hij met die vracht schijnheiligheid en haat op zijn hoogwelvenden rug. Waarom wordt hij er niet onder verpletterd? Waar is zijn liefde? Het miniem deeltje dat nog in den Farizeër is. Ik doe het niet, hoort ge, meneer de psychiater. Ik verdom het!

- Is het omdat monsieur André zoo zwart is van binnen of zoo onooglijk van buiten?
- Bah! Vele menschen zijn beide.
- Of... hebt gij monsieur André soms gezien?
- Ik! Waardan?
- In den spiegel, mijn waarde.

Ik heb toen aan mijn jongen vriend, den letterkundige, beloofd een voorwoord te schrijven. Heel juist is die zin niet. Want wat ik meen te zeggen is op het levenstooneel niet de proloog maar de epiloog. Misschien zelfs het epigraph. Het bestaan bevat trouwens maar één enkel voorwoord. Het is geschreven in een taal die ons vreemd is. Zeg Nous, entelechie of élan

vital, gij filosoof; noem het God, gij gelukzalige; of toeval, gij verworpene. Eenmaal de polariteit van de kiemcel gericht, eenmaal de chemodifferentiatie overschreden en daar zijt gij, mensch. Laat ze dan maar water over uw kruin kletsen of olie op uw voorhoofd strijken; laat ze u Christus of Emmerson voorschotelen; gij zult naar de kerk gaan of naar de gevangenis, naar de kultuur of naar een kliniek voor venerische ziekten, naargelang gij een microscopisch stukje materie hebt, dat gezond is of ziek. Fataliteit? Neen, de straf voor onze veelzijdigheid. Hoe veelvuldiger de krachten zijn des te minutieuser moet het aangrijpingspunt zijn geplaatst.

- Halt, vadertje psychiater! Hoort gij ze niet duivelen al die donkere heiligen in hun parade-kerken? Ik ben het niet, die protesteer, ik, monsieur André. Maar zullen zij haar verontschuldigen, die haar mollige lichaam strekt, niet ten behoeve van het orthodoxe ‘gaat en vermenigvuldigt u’, maar omdat een speciale hormone een beetje te prikkelend werkt? Zullen zij hem vergeven, die zijn buurman het hoofd inslaat, omdat een liberale maatschappij zijn manischen vader niet heeft verhinderd kinderen te hebben? Zullen zij mij vergeven, die... maar kom, dat voor later. Wilt gij hen het fatum der erfelijkheid wijsmaken, omdat zij zouden veroorlooven, dat...

- Veroorloven neen, begrijpen ja. Maar ik ga verder. Ik ben geen prediker van het goede of het wijze. Ik voel mezelf reeds te hoog gelift op de pyramide mijner roemlooze jaren; te dicht bij Hem.

- Dus, na dit eene woord proloog is het leven en tragedie, die...

- Geen tragedie, een comedie.

- Daar spreekt de cynicus in u, mijn waarde.

- Neen, de comediant.

- Dus de mensch die comedie speelt omdat hij zich schaamt over zijn tragedie.

- Basta!

- Gij vreest de waarheid?

- Ja. Om handelsredenen. Zij verkoopt niet, zooals velen mijner collega's en hun bazen, de uitgevers beweren. Trouwens zij is niet zoo litterair als een schoone leugen. Wie wil een boek lezen waarin hijzelf als paljas staat. Wij exalteeren wel de smart van een ander als een aesthetisch verschijnsel, maar alleen abnormalen (B. Werther) exalteeren hun eigen leed.

- Juist, maar de waarheid is niet altijd een tragedie.

- Doch gij zegt: het ware leven, de tragedie...

- Denk aan Plato en zijn schaduwen. Soms is het leven een sluipende schaduw tusschen droom en werkelijkheid.

- Dus het leven is niet altijd de waarheid?

- Neen. De waarheid is absoluut; het leven relatief. Daarom is het leven een tragedie voor hem die het beleeft en een comedie voor hem die het beschouwt.

- Een comische tragedie dan.

- Zooals gij wilt. Ook een tragische comedie. Maar laat me nu. Ik moet uw voorwoord beëindigen.

- Maak het niet te waar.

- Meneer, ik ben een wetenschapsman.

- O! dan ben ik niet bang.

- Gij beleedigt mij!

- Gij kent mij.

Over het leven wil ik niet spreken. Ik ben een man met medelijden in het hart. En het is niet goed te spreken over het leven met medelijden in het hart. 't Wordt er niet leelijker door, maar vervormd en onwezenlijk. Ook zwak. Het leven mag niet zwak zijn. Het moet steken in een harnas van fierheid en weerstand, van bitterheid en cynisme, van roekeloosheid en macht. Anders is het leven niet het leven, maar de dood.

Ik ben nooit anders geweest, dan een man met medelijden in het hart. En met de jaren is niet alleen het grijze haar gekomen, maar ook een volmaakter opblik naar God en zijn geboden. Of liever, neen, God wil ik niet verbinden aan geboden: dit begrip is te hard voor Hem. Zijn raadgevingen en Zijn begrijpen. Ik heb tot Hem gesproken: O, Gij die zijt, Gij die in alles zijt en het alles zijnde hebt gemaakt, Heer tot U richt ik mij in den laat-avond mijner gepeinzen. En mijn hart is lijk de hand van een bedelaar en mijn geest lijk de smart van een verdwaalde. En mijn ziel was Saul en zij is geworden Paul. En mijn daad was trotsch en zij is geworden nederigheid. En mijn kracht was misdadig en zij is geworden boeteling. Laat de nachten niet terugdeinzen voor de grauwten in mij. Ik heb het licht steeds bemind, al heb ik het licht soms bedrogen. De geliefde verlaat men soms, maar zij verlaat ons niet. Zij is in ons wat wij zijn in haar: de reinigende; en wat wij zijn in haar zullen wij zijn in U. Want het kleine, dat wij U schenken, Heer, groeit het niet onmetelijk in Uw liefde? Daarom, o Gij de neerbuigende, die voeten hebt gewasschen, die U hebben vertreden, bid ik U:

> Koel mijn slapen met Uw bloedlooze handen,
> Uw slanke vingers, die gedachten beglij'en,
> Uw blanke en ranke gebaren, die randen
> Om mijn eigen onmetelijk denken zijn.

God heeft mij de kracht gegeven te weenen over de menschen. Want de traan is geen lafheid. Zij is een opperste zelfvernietiging, een offer, dat den offeraar onbesproken laat; een gift, die den schenker niet vernoemt. Zie dan, hoever de traan verwijderd is van de lafheid in den mensch.

Mij hebben die moeizaam verworven tranen een verheffing van de ziel gebracht, een subtiel geluk, dat mijn gansche wezenheid heeft doordrenkt met vergevingsgezindheid. Daarom ben ik een man geworden, die niet oordeelt over het leven. Het vlamt door den tijdskabel lijk een wisselstroom van hooge spanning. Enkelen, die de vochtigheid uit zich kunnen schreien en droog kunnen zijn lijk de prevelende lippen van den priester, weerstaan. Velen echter hebben geen tranen. Zij zijn niet geïsoleerd van de gruwelijke potentie der aardsche krachten. Zij vergaan. Maar deze vernietiging is er geen van een hoogere Orde. Zij is een biologische waarde. Daarom keur ik de metaphysica af, die de geblinddoekte rechtvaardigheid om den tuin leidt, door te verzekeren, dat zij een gewicht is. God ligt niet in de schaal, noch links, noch rechts. Alleen dat hoopje lompen en vodden van den bedelaar dezer aarde. Wat kan dat, waarmede men weegt, dan anders zijn dan: verontschuldiging.

Hoe zou ik dan spreken over het tooneel van het leven? Zal ik mezelf neerhalen tot de taterende wijven in de beklemmende achterbuurten? Of tot de zelfvoldane achtbaren, die de menschelijke ziel hebben beschreven in bijbeltermen? Of tot hen die opblikken naar de plaats van hun overste, in plaats van naar het altaar? Zij zijn mij een gruwel, al deze glanzenden, die zelfs de klaarheid van God verblinden door hun troebel licht.

Over het leven zal mijn jonge vriend, de letterkundige, u spreken. Hij zal u niet doen weenen. Hij zal monsieur André een zweer op zijn izabelen bakkes kletsen en een intelligente vracht potsierlijkheid op zijn krakend egootje. Is dat niet de ware toon voor alle tragische kunst? Hun Nietzsche en uw Walschap hebben respectievelijk uit den Ueber- en Untermensch een karikatuur gemaakt van sjofelheid, die aanleiding geeft tot een luidlachende smart. Tragische kunst: Nonsens! (Nietzsche). Maar zoo ben ik niet. In mij is de donkere voet van God getreden, de zachte, subtiele tred, die de trappen neerdaalt van mijn sluiptrekkende ziel.

Wat ik te zeggen heb vormt de epiloog van het leven. Daar waar bedoelde wegen uiteindelijk samenkomen. De slotsom van onze vele dwarse besluiten. Huiver nu niet omdat de som kleiner is dan nul. Zoo zijn alle menschen: minder dan niets. De helden en de zaligen, de generalen en de kerkoversten, of zij elkaar om-

vatten gelijk geliefden of elkaar verachten gelijk de verkochten. Niets zijn zij in het aangezicht van God. Misschien de ijle atmosfeer om den rimpel zijner bedroefde mondhoeken. De machten en de waarden van hun leven zijn hen ontnomen. Hun bloemen en lauwerkransen zijn verwelkt. Het eenige van hun waanvolle bezit, dat zij meenomen bij de intrede in Zijn groote geheimnis, is een naakte, bibberende ziel. Er zullen er zijn die halleluha zingen, en anderen die bidden en smeeken. Maar op de weegschaal van God, blinde rechtvaardigheid, ligt het onmetelijk gewicht: Vergiffenis.

- Gij houdt een preek.

- Ik ben een oud man geworden. In mij is de zee een woestijn en mijn stem roept in de eenzaamheid. Ik ben uitgewoed en de branding is tot streelende stilte geworden. Ik ben een boom waaraan geen takken kraken en geen bladeren rillen. Zacht dwarrel ik neer in het dorre zand. Gouden bladeren van late rijpheid, die langzaam uitwiegen en verrotten. En boven mij is de onmetelijkheid zwaar. Wat blijft mij nog tot uiting dan het trage bonzen van mijn hart?

- Dat is geen reden om mijn lezers te vervelen.

- Verveelt het hen te luisteren naar de zachte woorden van het hart?

- Mijn lezers zijn menschen van Beschaving (groote B). Zij zoeken de waarheid in den geest. Het gevoel is hun een geëxalteerde ‘idioot van het geluk’, die aan hallucinose lijdt. Het aanvaardt den bedrieglijken vrede van het geluk. Kennis is de negatie van de tevredenheid, het offer der aardsche koningen. Kennis is het einddoel van alle grootheid. Wij zoeken het absolute.

- Dwazen! De wijze verheugt zich in de enge onzekerheid van het relatieve.

- Cogito, ergo sum. De wetenschap is het geraamte van onze wezenheid. Wat is de aesthetica van een gedicht of een symphonie, die niet tallooze malen kan worden uiteengenomen, ontleed, begaapt, besproken en bekeurd in de grammatische lyriek der wetenschap. Wie zal het beeldhouwwerk bekijken, dat niet door beruchte kunstcritici tot kunstwerk is gemaakt? Wie is kunstenaar zonder de luidruchtige toejuichingen van een elite kunstminnenden? Want het hart van een kunstenaar is kinderlijkheid en de kunst van de wereld is geest. Daarom wordt de kunst slechts aesthetisch wanneer zij door de handen der wetenschap is toegejuicht.

- En de reine geliefde van den kunstenaar wordt de hoer van het menschdom. Meent gij, dat de brem denkt, wanneer zij

de heide in brand bloeit? Zijn er soms gedachten in de ivoren grijpvingers der orchideeën? Wat is het bewustzijn in het ruischen van het riet, dat zich over den grijzen vloed buigt? Wat rilt er aan wetenschap in de gouden vlam der korenaren? Alleen de ziekelijke, abnormale vorm van het leven denkt. Alles wat zuiver is in het geschapene leeft onbewust. Hebt gij het leven niet een drekpoel genoemd?

- Zijn zij dan dwazen, die het aangezicht der wereld hebben vervormd? Die aan het heelal andere vormen en aan de essenties andere waarden hebben gegeven? Hebben zij ons niet de kennis gebracht eener oneindige eindigheid, van een veeldimensionale wereld, van den levendigen aanloop van den geest, van de vele lagen der ziel, van de metaphysica van een meer waren God? Alles hebben zij door de durvende kracht van hun geest, tot klaarheid gebracht, de Umwelt, de natuur, de ziel, God, de eeuwigheid, het oneindige.

- Iets hebben zij vergeten.

- Wat dan?

- Och, misschien een kleine bizonderheid. De mensch.

En al die machtigen van geest zijn samengekomen en door de kracht van hun denken gesteund op het euclidiaansche theorema hebben zij ‘hem’ meester gemaakt over de oersterke machten der wereld. Zij hebben hem een basis gegeven van conventie en een doelstrekking, die niets anders is dan een differentieele progressie dezer conventie.

En hij, wien was gegeven een zwakke brein om vluchtend weerstand te bieden aan de natuur heeft gehoor gegeven aan het gevlei over zijne vermeende macht.

En hij heeft de veilige haven verlaten en hij is uitgevaren.

En hij heeft veel geleerd van de ster in haar schrijn de ruimte en van de zee in haar schrijn den dood.

En hij is machtig geworden en kundig.

En hij heeft het aangedurfd het roer om te slaan en zijn koers te kiezen.

En hij is overmoedig geworden.

En hij heeft de stormen verkozen boven de kalmte.

En hij heeft gevischt naar God en hij heeft Hem gevonden en verheven.

En hij is gevlucht voor God en hij heeft Hem verloren en verlaagd.

En hij heeft zichzelf genoemd: ‘Eureka!’

Maar niets anders is hij geworden dan wat hij was. Een veer van zuiver staal was hij.

En de lichte vracht is zwaar geworden.

En het zuivere staal is ontaard.

Want hemzelf heeft hij niet uit de stormen der zee opgevischt. Hem dien zij noemen: ‘Eureka’.

Gij wordt seniel, vadertje psychiater. Gij noemt uzelf een man van de exacte wetenschap en gij veracht den geest.

- Ik veracht hem niet. Ik beperk hem.

- De geest is onbeperktheid. Alleen de begrensdheid der entiteit geeft hem omlijning. Grijpt hij niet naar eeuwigheid en oneindigheid? En bindt hij deze onbegrensden niet in zijn glorierijken slaaf: het getal?

- Niet anders doet hij dan zich schematisch verbeelden. En in die verbeelding ligt het zich-verbeelden.

- De absolute waarheid is een schema van absolute lijnen. Niet de vorm telt, maar de essentie.

- Is de lijn niet een aaneenschakeling van punten? En wat is het punt? Neem bijvoorbeeld monsieur André.

- Stop! Hier hebt u hem.

- Waar?

- In potlood op dit beduimeld papier.

- Gij hebt hem geteekend?

- Hij heeft zichzelf geteekend. Ik heb hem alleen maar wat bijgewerkt. Zooals hij zichzelf heeft gepend kon u hem hoogstens in een liefdadigheidhazaar kwijt raken. Komen daar niet de menschen, die de bewondering (alias nijd) aankoopen van de achtbaren? Zij bekommeren zich niet om de waar. Zij slaan het boek niet open noch kijken zij naar de deugdelijkheid van het meubelstuk. Zij zijn daar om... enfin, ziet u hen?

- Wie ziet niet dien sterk geparfumeerden vorm van liefdadigheid?

- Zoo zijn zij. Maar zoo zijn niet mijn lezers.

- Hoe zijn die dan?

O! wel, eh... achtbaar.

- Dan hebt gij monsieur André voornamer gemaakt?

- Ik heb u toch gezegd, dat mijn lezers achtbaar zijn.

- Nou, en?

- Is de achtbaarheid niet jaloersch op de voornaamheid, vadertje? Zal ik dan mijn lezers doen opzitten? Ach kom, laat ze in hun malschen zetel van zelfgenoegzaamheid, den eerbaren vinger strekkend naar dat schoelie, dien gluiperd...

Zooals Pilatus den eerbaren vinger richtte op Jezus en zei: Ecce Homo.

- Wat beteekent dat?

- ‘Ziehier de misdadiger’. En al de Joden juichten.

- Niet zoo bitter, mijn waarde. Joden zijn ook menschen.

En gruwel zijn zij mij, al die verslinders van boeken, die vreters van woorden.

Want worden zij niet luidruchtige praters en predikers?

En waarover praten en prediken zij?

Niet over dengene die het hen heeft geschonken, maar over het geschenk. Verzwijgen doen zij den uitgeputten schenker. Dood zwijgen zij hem en verbitterd.

En de rijke transen die zij hem ontstelen hangen zij over hunne onmetelijke armoede. Of tot vel looien zij de symphonie van zijn wezenheid. En over de groote leege trom van hun gedachte spannen zij het gestolen vel. En zij slaan lijk razenden opdat de eenvoudigen zouden opblikken naar het valsche podium. Maar al diefstal is het en dwaasheid.

Zie hoe hun domme geliefde opstaren in vervoering naar het gestolene bezit. En zij denken dat hij de bezitter is en zij verkoopen zich aan zijne armoede. Maar vallen zij niet in een koude leegheid, die ontbindt?

Kijk hoe die kindergeesten den babbelenden letterdief bewonderen. En zij klappen in hun blanke handen en zij maken hem een ‘meester’. Maar is de maatschappij, die zich achter zijn leugen verbergt, niet een drekpoel?

Hoor hoe zij elkaar verwijten, die zwijmelende geleerden. Zij zijn dieven en dwazen, want het goede hebben zij niet gestolen, omdat het niet lawaaierig is. Maar bemodderen doen ze elkaar met wat zij reine waarheid noemen.

Ja, dieven en dwazen zijn het, die bewonderen of verwerpen, wat de eenzame heeft geleden.

En in de tranen, die de durvende heeft geweend, weerspiegelen zij de luidruchtigheid van hun snoevende Ik.

O, die filisters en huichelende wijzen. Al de gestolene rijkdommen stellen zij tegenover zijn schoone armoede.

Kwistig strooien zij het ontvreemde over de luisterenden.

Waaruit Judas onveranderd zal naar voren treden.

En voor wat geld zal die pen hem verraden. Want in alle rijke verblindheid tiert hij welig, de verrader.

En al die duistere eenzamen die denken over het stille licht zullen zij berooven en vernietigen.

En zij zullen de wijzen worden en de vereerden.

Want rijkdom aan gedachten hebben zij, de dieven.

Maar een groot niets blijven zij.

Want denken doen zij niet.

- Gij beleedigt mijn lezers.

- Is de waarheid een beleediging, mijn jonge vriend?

- De beleedigende waarheid wel. Ziet gij ze dan niet rechtzitten en protesteeren al die vereerde klanten van mijn baas? Wie zijt gij, die u aanmatigt de eerbare zoekers naar de waarheid te beschamen?

- Wie kan ik anders zijn, dan mezelf?

- Wat, hebt gij geen naam? Kent gij dan niet de belangrijkheid van een naam? Weet gij dan niet wat het beteekent Einstein te heeten of Morgan of Stravinsky of Carrel?

- What is a name? That what we call a man by any other name would be a fool.

- Geen naam hebt u dus boven het bordeel van uw geest. Geen lichtreklame, die hysterisch maakt. Geen thuis waarin de laffen van geest hun zwakheid schuilen? Geen inlokker is uw naam voor hen die boeleeren met de waarden van het leven? Valsche profeet, pseudogeleerde, Zarathustra, gek! Zoo noem ik u. Schreeuw maar voort op de hoeken van alle leege straten. Een zucht zijt gij in het verdoovende lawaai der belauwerde koppelaars. Luister, er is iets zieligs in u, dat mij raakt. Daarom wil ik u een raad geven. De raad van een man die wil slagen in het leven. ‘Huilt mede met de wolven’.

- Den smaak van modder heeft uw raad en den geur van drek.

- 't Zij dan zoo, dwaas. Verrek!

- Hoor nu eens, meneer?...

- Zwijg!

- Maar luister...

- Houd uw mond! Ik ben bezig.

- Maar...

- Verdomd!

- Het is belangrijk, meneer.

- Niets is belangrijker, dat dat, waaraan ik doende ben. Ik maak geld.

- Maar gij schrijft toch en...

- Natuurlijk, ik schrijf een boek.

- En gij zegt, dat gij geld maakt.

- Dat is toch hetzelfde, idioot.

- Nou, gij zult het wel beter weten, dan ik, meneer.

- Doe niet zoo vervloekt nederig. Dacht u, dat ik het doe voor mijn toekomstige zaligheid? En loop nu naar den duivel.

- Waarover schrijft gij dan?

- Over een gek.

- Eigenaardig.

- Hoezoo, eigenaardig?

- Omdat ik ook gek ben.

- Dat zijn wij allen. Op een normale manier. Maar monsieur André...
  - Wie?
  - Monsieur André.
  - Dat ben ik.
  - Wie zijt gij?
  - Monsieur André.

Uit 'Zielen in de Branding'.
Robert J. de Namur.

N.E. Fonteyne.
(vervolg)

'Polder', de tweede roman van Fonteyne, verplaatst ons naar een tegenovergesteld milieu als dit van 'Pension Vivès'. In 'Pension Vivès' hing de lucht van een ziekelijk kamerleven, de beklemming van aamechtige en gekortwiekte wrakken. Met 'Polder' belanden wij in de volle natuur: wij ademen zuurstof in en voelen ons opgenomen in de oneindigheid van het landschap. - Weide, water, boomen, wolkenzware luchten. - Hier blijkt men anders te leven, - men groeit immers naar het milieu - maar in de kern blijft alles onveranderd: wij blijven mensch. In 'Pension Vivès' leefden de figuren eenigszins geraffineerd, - de beschaving had invloed op hen uitgeoefend - terwijl wij in 'Polder' de menschelijke natuur direct in haar bolster, in haar primitiviteit aantreffen. Er wordt gedanst in kermistenten, er wordt gevochten en er wordt zelfs verkracht. Eigenlijk leeft men er meer als beest dan als mensch. Fonteyne is een auteur zonder handschoenen aan en zonder een kwezelcriterium. Niet het leven zooals wij het wenschen, beschrijft hij, maar het leven in zijn volheid, zijn werkelijkheid: een gevecht met het dier, zege of ondergang. Wij moeten er ook rekening mee houden dat 'Polder' zich tijdens den vorigen oorlog en enkele jaren nadien afspeelt. En deze roman blijkt uit een herinnering aan Fonteyne's kinderjaren te zijn ontstaan. In het hoofdstuk waarin hij het gepeupel met Elza, de hoofdfiguur, laat afrekenen omdat ze een kind heeft bij een Duitschen déserteur, getuigt hij: '(Ik heb niet geroepen, Elza! Ik was enkel met de bende meegeloopen, een jongen die gaat waar de bende gaat, maar voor uw huis, dat in den maannacht donker ineenhurkte onder de twee molens, ben ik erg verwonderd geweest om het huilen van al die men-

schen, en toen uw bleeke figuur plots voor ons in het lage deurgat sprong, en uw woedende stem kreet in den nacht, ben ik heengeloopen en heb den heelen weg geschreid van schaamte en medelijden.)' Al die jaren heeft deze herinnering in Fonteyne geleefd - hetzij er zich van bewust of er zich van onbewust - en het romanceeren van deze gebeurtenis pleit voor zijn overgevoeligheid. Hij heeft het niet weemoedig gedaan, maar mannelijk en objectief. Van het wezen van zijn figuren was hij volledig doordrongen. En zoo het eigen hart te doen zwijgen om slechts dit van zijn helden te laten spreken is een bewijs van zijn kunnen als romancier, al vermocht hij den schoolmeester niet altijd in zich het zwijgen op te leggen.

'Polder' is de roman van een Volckaert, een boer uit het Noord-Vrije, en van zijn vrouw, Elza, een zandboerin. Kobus Volckaert is een eigenzinnigaard, een heerscher. In zijn jeugd was hij de aantrekkingskracht en de schrik van de jonge dochters. Er ging iets van hem uit waaraan géén meisje kon weerstaan. Zoo wist hij Elza op haar lief, Dolf, te veroveren. Elza's trotsche natuur wordt door Kobus overwonnen. Hij kneedt haar naar 'zijn' wil. Als een Houtekiet in zakformaat doet hij in Elza de vleeschelijke geneugten ontwaken en branden. De oorlog breekt uit en Kobus moet naar het front. Elza tracht haar opgeroepen driften door slavenarbeid te stillen. Zelfs weerstaat ze aan Dolf, haar vroegeren vrijer, die haar tijdens het drukke seizoen komt helpen. Maar wachten op iemand, die jaren uitblijft, is onuitstaanbaar. Zichzelf niet meer meester geeft Elza zich aan een Duitschen deserteur. Er wordt een knaap geboren. Het kind van een vreemde, haar vrees en haar troost. Dokus keert van het front terug. Hij geeselt Elza niet, maar hij martelt haar met zijn stugheid, zijn oogenschijnlijke onverschilligheid. Voortaan behandelt hij haar als een meubel en voor de rest als een dier. Uit deze betrekkingen ontstaat miskraam na miskraam. Eindelijk verkwijnt Elza bij gebrek aan liefde, aan menschelijkheid.

Conscience zou geschreven hebben: 'Wat een vrouw lijden kan.' Fonteyne heeft het mannelijk gedaan, stug en verbeten. En met niet minder ontroering. Het sarcasme van Kobus, een erfstuk van de Volckaert's, is hard als graniet. Hij kent slechts haat, égoïsme. Hij is een oermensch. 'Daar lag iets verijsd in dat volk, iets stroefs en stugs, dat zelfs hun levenslust aanstootte, hun felle drift lag gebald en samengedrongen, en was te geweldig om zinnig te zijn.' Kobus had zijn vrouw zooals

hij ze heeft gewild, maar ‘zij’ zal boeten. ‘Eén nacht van koppeling slaat de spalt in ons leven.’ (blz. 92) Eén zonde wordt met bloed betaald. En deze boete is de lijdensweg van Elza. ‘Elza, let op uw hooge kop!’, zegt pater Gaudimus. Misschien werd Elza boven haar krachten beproefd. Aan het gepeupel, dat te laf was om in zichzelf te kijken, bood ze weerstand; maar Kobus krijgt haar klein: ‘En toen op een avond moest ze opstaan en handelen! Hij wilde het met de oogen zien wat er daar al gebeurd was! een akelig tooneelspel, waaraan ze zich met gebroken rug onderwierp; want misschien werd hij op den duur toch anders! Menige avond kwam hij er op terug, en vele malen nog, hoewel met immer zwakke hoop, en hoe lam het haar ook maakte, en hoe zeer het haar afkeerig was, voerde ze die triestige voorstelling, waarin geen bijzondere bizonderheden mochten overgeslagen worden, uit.’ (blz. 131-132) Zoo wordt Elza, de Polder-koningin, door Kobus vermoord.

‘Polder’ is de roman van een Noordenling. Fonteyne is geen zanger van rozen en van maneschijn. Hij is een man. ‘Ik moet er niet van weten, van die zuidsche vrouwenzielen’, dichtte Rodenbach. Naar een verfijnde vormgeving streeft Fonteyne niet, hij schrijft stug, realistisch, brutaal. Zijn visie is episch en soms Streuveliaansch. ‘Polder’ bezit vooral psychologische hoedanigheden. In haar functie van boerin, vrouw en moeder werd Elza zoo ontroerend en kloek opgeroepen, dat vele bladzijden aan haar gewijd tot het stevigste behooren van ons Nederlandsch proza. Elk boek van Fonteyne is een waarschuwing, een aanklacht-zelfs. En telkens werd het op een brok moraal, die tot de essentie der kunst behoort, uitgebouwd. ‘Ware het volk niet zoo verdomd nuchter, dan zouden ze hier aan het noodlot hebben gedacht; maar ze weten uit hun leven hoe elke mensch de maker is van zijn eigen lot, dat niet anders is dan uitgedeinde driften die men bij den aanvang verzuimde te beteugelen.’ (blz. 162)

Het is evenwel jammer dat Fonteyne te weinig deze moraal uit de feiten-zelf liet spreken. In de worsteling om zijn ideeën vorm te geven is de auteur - of liever de schoolmeester Fonteyne - in plaats van de personages aan het woord gekomen. Ook Toussaint van Boelaere heeft er hem een verwijt van gemaakt: ‘...weet zij, (Elza) in dat laag bij de grondsche milieu grootgebracht, nochtans haar toestand op verbazend quasi wetenschappelijken-psychologischen grondslag te verklaren, alsof

zij vertrouwd was met de meest moderne vraagstukken der experimenteele sexualiteit. Zij weet het ons inderdaad dietsch te maken, ditmaal in niet eens onbeholpen taal, dat de oorspronkelijke schuld van haar misstap bij haar eigen man berust, - om de redenen hiervoren opgegeven, en die getuigen van "wetenschappelijke" kennis van zaken.'(5)

Dit belet evenwel niet dat 'Polder' een sterke roman is, aangrijpend in zijn hardheid. Fonteyne heeft er mede bewezen karakters te kunnen uitdiepen. En dat is kunst: de mensch en het Leven!

Met 'Hoe de Vlamingen te laat kwamen' schreef Fonteyne een verhaal, dat heelemaal buiten het kader en de idee van 'Pension Vivès' en 'Polder' ligt omsloten. Zijn romans zijn een brok werkelijkheid, waarin het sexueele een hoofdrol speelt, en 'Hoe de Vlamingen te laat kwamen' kunnen wij best typeeren als een allegorie voor de jeugd. Als vermoeid van het ruwe, donkere leven in te kijken heeft Fonteyne zijn fantasie laten functionneeren, 'zijn' hart laten spreken in deze helden van ideologischen inslag. Dit verhaal draagt hij op aan zijn kinderen, 'die kinderen zijn van het volk dat twaalf eeuwen geleden den "Heliand" dichtte, en vier eeuwen later vôôr ging in de Kruistochten, opdat ze er in leeren hoe hun volk was toen men het nog een heerenvolk noemde.' Het is een kerstverhaal dat afwijkt van het conventioneele, een verdichtsel met moralistisch en ideologisch substraat.

Vlaamsche zeeschuimers hebben 'de' ster gezien, voor hen 'een zeker teeken van een uitzonderlijke geboorte.' Verknocht aan avonturen bouwen deze piraten drie snekken om den nieuwen Koning op te zoeken en Hem hun geschenken aan te bieden: koren en laken. Het wordt een avontuurlijke tocht met hindernissen en strijd. Reeds in de eerste dagen dient er gevochten om het onrecht uit te roeien. Gevangenen worden verlost, hongerigen worden gespijzigd, zieken worden genezen, naakten worden gekleed. Ze zullen met ledige handen bij den Koning aankomen. En de oude koning denkt: 'Wat baat zoo'n Oppervorst wat graan of wat gewaden!' Ik zal hem zeggen: 'Zie achter ons Heer, dat hebben we gedaan!' Zeestormen vernielen hun snekken, de tocht gaat verder te paard. De ster is verdwenen. Ze komen te laat. 'Dus was alles nutteloos?' We zonden best wel elken winter zoo wat mannen uit om orde te brengen. Daar is veel te doen in de wereld voor wie de gerech-

tigheid een zwaardhouw waard acht!' Op hun terugtocht ontmoeten ze de H. Familie, die ze als onbekenden door de woestijn geleiden. Als belooning komt de nieuwe Koning zelf naar Vlaanderen waar hij hen toespreekt: 'Goud is voor de Heerschers!; wierook is voor God! Myrrhe voor de Mensch! Maar mannen zijn eens Konings! Dat was mij het mooiste geschenk dat mannen mij zoo een heele winter van hun leven gaven!' (blz. 40)

In deze allegorie heeft Fonteyne het karakter van de Vlamingen geïdealiseerd. Geloof en blind vertrouwen, arbeid en soberheid (koren en laken), vechters om de rechtvaardigheid, lenigers van den nood, passieven voor de 'eigen' zaak. Wie het onrecht wil uitroeien vaart tegen stroom en komt te laat. Maar dan komt de Koning zelf. In dit verhaal leeft de geest van 'Gudrun'. Het is een aanwakkering voor degenen die gelooven in de heropstanding van onze natie, in onze grootheid als Vlamingen. Om haar schoon-menschelijkheid moeten wij van 'Hoe de Vlamingen te laat kwamen' houden. En om zijn kunstgehalte niet minder. Eén passus zij voldoende om de stylistische kwaliteiten zonder commentaar te beklemtoonen: 'En als ze in de nacht op eenzame hondenwacht, die vreemde kusten die plots oprijzen uit een grondelooze zee, voorbijvaarden, en ze zagen de verlichte stedekens in de bergen hangen, of midden een donkere boschmassa glommen witte villas in de helle maneschijn, dan rees zwaarmoedig het beeld van het verre vaderland, en zijn lage, onduidelijke kust. Dan zagen ze zijn polders en zijn moerassen, en de moten die eenzaam staan midden in dit zeeland waar de tijd er tweemaal daags omheen komt spoelen, zoodat hun hoeven gelijken op varende schepen die bij ebbe gestrand liggen midden in de schorren. Dan zagen ze voor de oogen van hun geest, heel dit goede land dat nedergehurkt over de mondingen van al de stroomen die op gene zijde van de bergen dalen, en dat moeizaam gebaard wordt uit water en wind, en storm en slib en vloed en giertij.' (blz. 20)

Dit verhaal kon Zielens niet bevredigen: 'Het kan ons niet boeien; wij meenen deze bladzijden iets te geforceerd, iets te opzettelijks...'[(6)] Wellicht was het hem te nationalistisch. Wij, die het uitsluitend litterair willen beoordeelen, vinden het soms minder spannend omdat het wellicht 'te mooi' en 'te atmosferisch' werd geschreven.

Fonteyne's posthume 'Kinderjaren' behoort tot de rechtstreeksche belijdenisliteratuur. Dit boek is geen roman en ook

geen essay. Het is een getuigenis, een afrekening met een voorbije jeugd, maar boeiend als een roman en gemotiveerd als een psychologisch essay. ‘Over zijn kinderjaren kan men zich heenbuigen met een glimlach of met diepen ernst. Men kan ook beide doen. Men kan goedig glimlachen bij de herinnering aan kindervreugde en kinderleed, men kan er ook het hoofd bij schudden’, aldus Ernest Claes in ‘Jeugd’. Dat Fonteyne bij het schrijven van ‘Kinderjaren’ eerder grimlachte in plaats van glimlachte is best aan te nemen, zoo zwaar op de hand en vooral zoo verbeten blijkt hij zich in de herinnering aan zijn getourmenteerde jeugd te hebben verdiept. ‘Het gevaar dat de schrijver zich over zijn jeugd verteederen gaat,’[(7)] was voor een auteur als Fonteyne zoo goed als uitgesloten, hij-zelf verklaarde: ‘Ik begrijp niets van de extatische verteederingen over het kind!’ Cynisme bleek hem liever dan romantisme. Zijn portret op jeugdigen leeftijd heeft hij met de hardheid van een ontgoocheld en verbitterd man als het ware gegraveerd.

Heeft hij het beeld van zijn jeugd vervalscht, want jeugd onderstelt teederheid, gevaarlijke kwetsbaarheid, of was hij op jeugdigen leeftijd minder week dan de andere kinderen?, vermits hij verklaarde: ‘Sedert die kinderjaren ben ik niets veranderd, ik ben alleen wat verder uit mijn schelp gekropen’. Er dient onderscheid te worden gemaakt tusschen werkelijkheid en belichting. In zijn achteraf geschreven voorwoord meent hij ons beet te nemen: ‘Wie meent mij hierin te vinden valt bedrogen uit. Hij heeft alleen mijn conterfeitsel. Schrijf er liever onder portret van den auteur op jeugdigen leeftijd’. Inderdaad, een jeugdportret, zeer gevoelig en nauwkeurig gekiekt, maar even nauwkeurig door den onbarmhartig geworden Fonteyne belicht. En dat hij minder week of gevoelig dan andere kinderen zou zijn geweest is een omgekeerde waarheid. ‘Alles wat nu mijn geweten bezwaart, vind ik van ouds in mij aanwezig! Ik had immer mijn onverschilligheid, mijn leedvermaak, mijn nijd, mijn zinnelijkheid, en zoover mijn bewustzijn reikt vind ik mij krampachtig over mezelf zitten.’ Fonteyne heeft zich echter tegen het leven gehard. Hij hield niet van allerhande teedere kleuren, hij verkoos een expressief en invretend zwart op wit. Trekken, die hoekig zijn, springen naar voor zooals zijn karakter nooit bleek afgerond omdat hij zich tot een hoogmoedig en koppig zelfkanter had gevormd. Fonteyne was trouwens aan een minderwaardigheidscomplex onderhevig en elke verschoppeling

zal zich inspannen om tenslotte de vreugde van een weerwraak te beleven. Hij zal er aan houden zichzelf te zijn en te blijven. En dit ten koste van zijn overgevoelig hart. Ontsproot Fonteyne's minderwaardigheidscomplex in physische of psychische gronden en hebben milieu en omstandigheden er hun invloed op uitgeoefend?

'Ziekten zijn mij veraf gebleven.' En van lichamelijke gebreken gaf hij in zijn radicale biecht nergens blijk. 'De straten hebben mij opgevoed' schreef hij. Men vindt er vroege heerschappij of een voorbarige minderwaardigheid. 'Kultuur en beschaving waren te lande zoo primitief dat hij een kind van de natuur is gebleven. Hij was onderhevig aan een naamloos verdriet, een gevoel van onzeggelijk alleen-zijn. 'Het was iets physisch, een onrust in de klieren die niet ordentelijk afscheidden, een leed dat soms redeloos was, een zelfstandige zwaarmoedigheid die me de indruk verwekte een onrustig wezen in het hart te dragen; wellicht een storing in de hartspieren tijdens de groeiperioden' (blz. 45) 'Niet immer waren het de moeizaam teruggehouden schreikrampen; soms werd het niets meer dan een vaag begeeren en een onvoldaanheid, die me nooit ongelukkiger maakte dan na de voltrekking van een lang gekoesterde hoop. Zoo is er tenslotte niets door mijn leven gegaan dat geen smart of geen teleurstelling naliet. **Is dit niet een soort bodemloosheid der ziel, die veelvratig alles opslokt om ongenadig te blijven hongeren?**' (blz. 49).

Dit proces durven wij beschouwen als een algemeenmenschelijke evolutie en in het bizonder van Fonteyne's overgevoelige ziel, die reeds het wezen van zijn kunstenaarschap openbaarde. Al nam hij 'Mijn vriend is een dichter en legt de schuld voor die ziekte op God's genade' als motief voor het hoofdstuk, dat hij aan zijn schrijversdroom wijdde, hij meende evenwel in een vorm van radicale oprechtheid de vergelding van zijn minderwaardigheidsgevoel te moeten bekennen: 'Hij wete dat er slechts een geheim achter steekt: ambitie, rustelooze eerzucht, opstuwende drang naar onderscheiding.' Wij kunnen het niet ontkennen dat bij het schrijven geen zekere eerzucht gemoeid is, doch het is niet deze eerzucht welke tot schrijven aanspoort, want er zijn nog andere takken dan de literatuur om zich te onderscheiden, zoodat de schrijver door innerlijker drijfveeren, deze van zijn schrijversnatuur, tot het uiten van zijn emoties als het ware wordt genoodzaakt. En omdat Fonteyne zoo'n rasecht

artist was bleek hij een minderwaardige. De school met haar conventies en haar ziellоosheid maakte hem tot een minderwaardige en koppig zelfkanter. ‘Tegen de school heb ik me opgevoed! Alleen niet tegen deze van thuis; die trof diep omdat ze onopzettelijk was en paste op het tempo van ons bloed.’ (blz. 43) Zeer agressief was hij dan ook tegen de oude, zoutlooze school. ‘Ze meende dat alle geesten ledig genoeg waren om met dikke halen en dunne verbindingen sierlijke letters te kunnen maken. Ik kon het nooit te weeg brengen en heette dus een loeder.’ (blz. 42) Fonteyne, die met zekere paedagogische stellingen van Jean Jacques Rousseau en met revolutionaire ideeën van Multatuli sympathiseerde, leerde op school de vrees voor bespotting en in de ontwikkeling van zijn houding tegenover het leven is deze vrees van belang geweest. Sommige handelingen leerde hij nalaten uit angst en de angst beschouwde hij als oorzaak zijner devote jaren. Zijn jeugd was van een intens religieus leven doordrongen: ‘Wie tusschen zijn zevende en zijn veertiende geen intens religieus leven kende zal nooit erg veel waard zijn.’. Fonteyne meende zelfs geroepen te zijn door het priesterschap, maar het was slechts een drijfveer van zijn jeugdige eerzucht, die uit de vergeldingsbehoefte van zijn minderwaardigheidsgevoel ontsproot, een drijfveer van esthetischen en ethischen aard: een kind laat zich gauw verblinden door den luister van kerkelijke ceremoniën en door het gezag van de bedienaars van de kerk.

Fonteyne heeft zich nooit kunnen ontrukken aan de beklemming van zijn omgeving. ‘De mensch is een product van zijn bloed en zijn gezin’. Hij hield zich vast in de aarde waarin hij was ontsproten en geworteld.’ Vreemde landen laten me koud maar dit gebied hunker ik te kennen, over alle scheidingen en grenzen, zooals men hunkert naar het lichaam van de welbeminde en niet rust vooraleer geen plaats er aan ons nog verborgen is.’ (blz. 23) Als West-Vlaming vertoonde hij de eigenschappen van zijn ras. Zijn particularisme werd het uitgangspunt van zijn nationalisme. ‘Van een vaderlandsliefde die niet rond den kerktoren haar eerste wortels schoot betwijfel ik hartgrondig de hechtheid’. In zijn romans als in ‘Kinderjaren’ heeft hij het polderlandschap en Brugge bijna tot in de détails beschreven. ‘Alleen bewondering en liefde voor zijn streek kon er de oorzaak van zijn.’

De stof van ‘Kinderjaren’ hebben wij op verre na niet

volledig aangeroerd. Wij moeten ons beperken bij de kern: er zou nog veel te zeggen zijn over de hoofdstukken die Fonteyne wijdde aan zijn jeugdlectuur, zijn jeugdliefde, zijn dood- en eeuwigheidsgedachten, e.a., we zouden ook de reeds behandelde stof kunnen uitbreiden, maar wij dienen er ons voor te hoeden te veel te willen zeggen opdat de lezer verrassingen en persoonlijke inzichten zou kunnen verwerven. Wij kunnen ons evenwel niet weerhouden nadruk te leggen op het sociale element en den vorigen oorlog, die op Fonteyne als mensch en als auteur belangrijk hebben ingewerkt. Zeer raak revolteert Fonteyne 'was Vlaanderen in feite niet naast Rusland en Spanje het best door zijn lage loonen en zijn absoluut verdomperd klootjesvolk aangeduid voor sociale proefnemingen?' Ook voor de figuren uit 'Pension Vivès' en 'Polder' is de oorlog demoraliseerend geweest. In 'Kinderjaren' revolteert Fonteyne: 'Wij waren oorlogsknapen. Ons leven staat in de schaduw van den oorlog. Heeft ons hart wel ooit behoorlijk kunnen uitgroeien? En als kinderen met een zware keelstem doen we mannelijk met wat cynisme.'

Ook Fonteyne was een kind van zijn bloed, zijn milieu en zijn tijd. Hij was een opstandige, zijn oeuvre is manifesteerend, 'Kinderjaren' in het bizonder is eenigszins een verre afstammeling van 'Max Havelaar'. Eenigszins omdat Fonteyne 'onze' toestanden aanklaagde en omdat hij nooit afbrak zonder een plan voor wederopbouw te schetsen. 'Men groeit enkel aan traditie groot'. Fonteyne is de auteur van een beproefd geslacht, een geslacht dat zocht naar orde, evenwicht en bezinning, de hartstochtelijke kamper voor waarheid en recht. 'Geen jeugd is ontgoochelder de wereld ingetreden dan wij, met onze vervallen droomen'. Uit nood ontstaat altijd verzet. En dit verzet ging bij Fonteyne gepaard met bitterheid, onbarmhartigheid als keerzijde van zijn overgevoeligheid, zijn liefde. Men zou het oeuvre van Fonteyne als cynisch kunnen betitelen, maar dit ware slechts uit oogverblinding; cynisme onderstelt immers een meer passieve dan een actieve houding tegenover het leven, een besef van machteloosheid dat slechts tot spot als laatste en zwak verweer aanleiding geeft. Fonteyne was echter een verwoed vechter, een nooit tot rust komende natuur, een man die sterven zou of overwinnen.

'Kinderjaren' is tevens een publieke en onverdoezelde biecht. Fonteyne moest zich verlossen, met zichzelf als het ware

in het reine komen, het werd ook zijn allerlaatste en generale biecht. Wat Jozef Muls in zijn beschouwingen over Marcel Proust, den auteur van 'A la recherche du temps perdu', vaststelde, geldt ook voor Fonteyne, nml.: 'Elk mensch draagt gedurig zijn verleden met zich mee. Wat wij gevoeld, gedacht, gewild hebben in onze eerste kinderjaren, hangt nu gebogen over ons doen van heden, dat er zich bij aansluit. Ons leven zit ook vast aan alle plaatsen waar het zich heeft bewogen, aan alle menschen met wie het in contact is gekomen. (blz. 84-85). Al wat bij anderen voor altijd verzinkt in de onbewustheid, werd door Marcel Proust naar boven gehaald en in het licht gesteld.' (blz. 85°)[8] 'Kinderjaren' is een psychologisch geval, een tijdsdocument en het is ook meer. Het is zoo algemeen-menschelijk, zoo naar de kern van alles peilend, zoo kloek en gepassioneerd geschreven, dat het in onze literatuur een hoogtepunt inneemt, dat niet gauw zal overschaduwd worden.

Is het oeuvre van Fonteyne aan ismen onderhevig? Romantisch en voor nieuwe ismen baanbrekend is het in geen geval, meestal verraadt Fonteyne's oeuvre realistische, naturalistische en impressionistische verschijnselen. Impressionistisch zijn de breede doch nooit haarfijngeborstelde tafereelen, realistisch is Fonteyne in het nuchtere en rake typeeren van zijn personages, maar waar hij als met voorliefde de sexueele problemen weet uit te diepen, die somtijds zwoele tafereelen oproepen, moeten wij hem naturalistisch heeten. 'In zooverre kunst, volgens het vrijwel opgegeven standpunt, enkel het uitbeelden is der natuur, gezien "à travers un tempérament" zouden wij Fonteyne de laatste der Vlaamsche naturalisten kunnen noemen, **indien** (cfr. van steller) dit boek niet tevens te bestempelen was als het uitgeschreeuwde noodverweer van een zwaar-gehavende ziel en dientengevolge een prestatie, waaraan ieder bedachtzaamaestetisch opzet vreemd is.' Aldus Paul Hardy[9]. Een isme dat het karakteristiekst de synthese van Fonteyne's oeuvre zou bestempelen is het **vitalisme. Levensvolheid** en **levensdrift** gutsen als het ware elk oogenblik uit Fonteyne's heftig jagend bloed. Ook Zielens stelde dit vast: 'Vitaliteit, het is wel het woord dat de figuur van den betreurden Fonteyne typeert.'[10]

En eindelijk, heeft Fonteyne een van deze stroomingen: de neo-realistische of de neo-psychologische, die onze tusschen-

oorlogsche romankunst vertoonde, behoord? De nieuwe zakelijkheid met haar gebalden, nerveuzen stijl vond in hem geen aanhanger en omdat hij zwaar schreef en evocatief en omdat hij nooit rustte vooraleer de oorzaak en den zin der dingen te hebben doorgrond, behoort hij eerder tot de neo-psychologische strooming. En toch bleef hij zichzelf: 'Fonteyne'.

Wij, jongeren, moeten Fonteyne waardeeren en zelfs van hem houden omdat hij steeds eerlijk en zichzelf is geweest, omdat hij ons **leven** naliet en geen doode literatuur. Zoo blijft Fonteyne van ons en met ons. En laat ons spijts zijn vroegen dood niet treuren, maar hem dankbaar en opbeurend herdenken.

Remi Boeckaert.[(1)(2)(3)(4)]

Eindnoten:

(5) 'Onze Tijd' 1 Nov. 1937.
(6) 'De Volksgazet'.
(7) 'De Romancier en zijn Jeugd', door August Van Cauwelaert, Uitg. 'De Standaardboekhandel', 1944.
(8) 'Deze Tijd' door Jozef Muls. Uitg. 'De Standaardboekhandel', 1933.
(9) 'Boekengids' Febr. 1940.
(10) 'De Volksgazet'.
(1) Het volledig werk van N.E. Fonteyne werd uitgegeven door 'De Sikkel', Antwerpen.
(2) 'Onze Tijd' 1 Nov. 1937.
(3) 'De Volksgazet'.
(4) 'Streven' Dec. 1938 blz. 189 'We dachten toen terug aan wijlen N.E. Fonteyne die in 'Pension Vivès', 'Villa des Roses' naschreef en..... verkeerd liep.

Nutteloos verzaken.

Aan Marcel Coole, den zoeker naar den eeuwigen Vrede!

Ik loop te lezen langs een rij van boomen
en voel me weer vervuld van doem en spijt.
Omdat ik wist hier niet tot rust te komen
heb ik je koel en hard: 'Ik zoek' gezeid.

Nu ik het boek maar dichtflap en ga denken
en veinzen durf dat ik niet werd bezeerd,
wil ik mezelf nog één begooch'ling schenken:
'Met jou werd alles niet uit mij geweerd!'

Maar zie 'k geliefden uit de verte komen
en voel ik geur van bloemen en van kruid,
ik ben in staat opeens luidop te droomen,
en die te wijs is lacht mij spottend uit.

Zoo trek ik verder en ik weet me zoeken,
misschien ligt ergens wel de wàre rust.
Maar nu ik God niet vind aan alle hoeken
heb ik je weer in droomen wild gekust...

Remi Boeckaert.

De pelgrim.

Hij was de moede pelgrim naar het land van zijn verlangen.
De rusteloosheid was, als 't stof der wegen op zijn kleed,
in iedre groeve van zijn honger-aangezicht gehangen,
en beet, de gele kleur erin, als van verzurend zweet.

De hooge wolkenhemels, noch de rijpende landouwen,
het land der bergen, noch de gele duinen aan de zee,
vermochten ooit zijn zwervens-moede leden te weerhouen.
Bij dage wrong hem onrust, en bij nacht bekroop hem 't wee.

Maar nergens vond hij 't land, dat hij in droomen had zien bloeien,
en niemand die het vragen van zijn blikken antwoord gaf.
De vlammen in zijn oogen gingen star en somber gloeien,
vreemd-zwijgend wendden allen 't hoofd van zijn verschijning af.

Tot op een dag, het heimwee door een paar diep-donkere oogen
uit hem gedronken werd. Doorheen hun stralen glom een kim
van het vermoede land. Dan is zijn hoofd tot hààr gebogen,
en brak zijn hard gelaat ineen tot vredig-matten glim.

Clement Cusse.

Inquietum cor nostrum...

'k Heb droef naar meen'gen rug gestaard
en vrienden bits 't gelaat zien keeren -
maar nooit heeft één van hen verklaard
en 'k bleef steeds meer en meer ontberen.

Vergeefs zocht ik 't begrijpend oor:
ik wou m'n droev' ellende fluist'ren -
maar ook die preveltoon verloor
zijn diepen zin bij 't avondduist'ren.

En nam een slet me bij den arm
om mij in 't donker uit te kleeden,
dan klonk het spijtig: ‘God erbarm!
zijn zakken zijn reeds uitgesneden.’

Nu rest mij nog de kille straat,
waar ik mijn voeten stuk moet zwerven.
De mist, de sneeuw zijn mijn gewaad,
het lijkkleed voor mijn eenzaam sterven.

Rik Lanckrock.

Herinneringen.

Ik weet, dat Daisne van een ‘naaktheid’ spreekt,
een peilen, leven in de enge kringen -
een teren, wachten tot het ‘teeken’ spreekt;
een daadloos leven op herinneringen.

Nu weet ik dat ‘het’ zeker komt en vast
zich dronken went'len zal in nieuwe ringen.
Daarin vergaat heel zeker al mijn last
en wordt het heden slechts herinneringen.

En brengt 't verleden physisch mij den dood,
ik adem voort, een lucht van fictie-dingen.
Ontneem mij alle schotels, zelfs mijn brood,
dan eet ik slechts de liev' herinneringen.

Rik Lanckrock.

Geen plannen meer...

Geen plannen meer: mijn leven is te onzeker
zoals de dagen die na morgen komen;
realiteit verbiedt nog langer dromen:
alleen de daad telt, niet de woordenspreker.

Ik heb op niemand recht - ô beeldenbreker
die in zichzelf de goden doodt - de stromen
van de oorlog hebben me aan de wal ontnomen:
vooruit maar, als een zinneloze wreker!

De massastrijd van mensen tegen mensen,
- die dwaze moorden die naar moorden vragen -
verslindt ons wezen dat wezelf verwensen.

Wij hopen niet meer, zoeken maar te rusten
al vechten we nu zoveel zwarte dagen:
slechts in de dood kunnen we nog berusten!

Jan de Brugghenaere.

Lied.

Ik zing mijn lied niet uit in forse akkoorden
voor assemblées in Kurhaus of Theater;
geen symphonie, zelfs geen trompetgeschater
accompagneert mijn zang: naïeve woorden

op simple wijs, geneuried aan de boorden
van een beschaduwd, boombezoomd stil water,
dat de kadans aangeeft in 't klotsgeklater
van rustig voor zich vloeien naar het noorden...

Ik zing niet voor de wereld en de mensen:
mijn kunst is kleinkunst, miniatuurgewrocht,
verborgen schat door geen pedant gezocht.

En 'k zing en zing... Ik heb geen andre wens
dan vrij'lik voor te zingen, voor mezelf,
en eens, wie weet, voor een najade... een elf!

Jan de Brugghenaere.

De verloren dochter.

Thans is de schemering haar dubbellief.
Reeds stak men al de lampen in de straten aan.
Zij heeft haar licht opzichtig kleedje aangedaan,
met lachende oogen lokt zij haar gerief.

Een trage man schuift aarzlend langs den muur.
Een teere glimlach bloeit gewild om haren mond
en wijl hij staat, heeft zij hem reeds geheel doorgrond.
Haar oogen zijn als een bedwelmend vuur.

Maar als zij 's morgens in haar spiegel schouwt
en ziet, ontdaan van smink, haar eigen ik,
voelt ze in haar beenen 't stijgen van een wilden schrik.

Werd ze in een enkel jaar wellicht een oude vrouw?
Heeft zij als de andre menschen nog een ziel?
Ach! snikkend, biddend valt zij voor een kruis geknield.

En in het bliksmen van één oogenblik
sluit zij haar deur én gaat én ziet niet om,
maar zegt met warme stem: ‘Mijn Moederlief ik kom’.

Albert de Longie.

Het nieuwe samenzijn.

Thans rust gij weder, Vrouwe, in mijn armen,
Gij, die mijn leven bondt aan mate en getal,
en zijt Gij weg, ik zoek, ik zoek U overal,
al kwetst me vaak Uw zacht en zoet erbarmen.

'k Ben maar een mensch, een nietig kleine en arme,
die als een vogel immer uit zijn aardsche dal
zich heft met strakken zwingenslag en zingen zal
't gebroken lied van Liefde en erbarmen.

Tot hij naar de aarde valt. Zoo ik in Uwe armen,
wijl zonder U mijn leven leeg en doelloos is...

Slechts aan Uw hart en dat van 't kind kan ik me warmen,
Gelukkig zijn gelijk een argelooze visch,
die speelt en huppelt in den zilvren zonneschijn
op eene heldere en eenzame fontein.

Albert de Longie.

Kollebloemen.

Voor Germ. Van Daele.

Waarom zijt gij toch niet de warme droppen bloed
van Jezus? O waarom U bij uw name noemen,
terwijl gij in mijn hart het vuur weer laaien doet
dat zacht te smeulen lag, o roode kollebloemen?

O vermiljoenen gloed, die op de akkers laait,
gij zijt de scherpe ploeg die door zijn hart komt rijden,
en in zijn blijden geest weer nieuwe zaden zaait -
O geest, juich om den oogst, o hart, zing om het lijden!

Snijd, scherpe, roode ploeg, nu voren diep en dwars
doorheen dit harte. - Hij, die drinkt de kelk van lijden!
tot op den bodem, kan de ruimte inzien, wars
van angste om de pijn van niet geboren tijden.

Zoo drinkend leerdet G'ons, O Jezus, zoon van God,
wat schenken is. - Uw bloed als parels om uw oogen
zijn teekenen geweest van 't eenig schoone lot:
slechts wie uit liefde schenkt, heeft nooit zich zelf bedrogen.

O warm, heilig bloed! - Waarom zijt gij het niet,
o kollebloemen? - God ziet onze roode handen...
In ieder menschenhart leeft Kaïn weer, en ziet:
de aarde wordt een zee van bloed, en zonder stranden.

K. Dekandelaere.

Andantino in modo di canzona...

Aan Peter Iljits Tschaikowsky.

Nu ook mijn liefde kwijnt,
sterft ook m'n hart.
De wonde heeft scherp geschrijnd,
't scheiden viel hard.

‘Gij hebt uw recht verbeurd’
klopt steeds m'n hart.
Het is vergeefs getreurd,
nooit luwt die smart.

Vervloekt de wilde lust,
die brandt in 't bloed.
Ach... eens heb 'k u gekust
in overmoed...

Er rest me lechts één boei,
Gods groot Geduld.
Maar als ik er mee stoei,
is ook die maat gevuld.

Van Craeyvelt M.

Je bent niet slecht.

Je bent niet slecht: ik weet het wel
Mijn God, als ik het niet zou weten!
Wat wij beleefden was geen spel
Zal één van beiden 't ooit vergeten?

Je bent niet slecht: je hebt misdaan
Doch wie kan leven zonder falen?
En heb je ééns een fout begaan
Je moest ze duur genoeg betalen.

Je bent niet slecht: je kreeg te veel
Je moest het kwistig uit gaan strooien
Al wat je gaf, je gaf 't gehéél:
Wie durft dan nog met stenen gooien?

Je bent niet slecht: je hebt berouw,
Waarom de wonde openstoten?
Je was slechts jong verliefd en vrouw...
't Ligt in die woorden al besloten!

W. Biliet.

O onrust.

O onrust van mijn wankle ziel!
Ach had ik maar een rein geweten...
't Was of ik in de modder viel,
Kon ik dit alles maar vergeten.

Maar zie je, dat is juist de straf
Die ik van God heb meegekregen.
Nu zal ik worden sterk of laf,
't Zal wezen boete, dan pas zegen.

Doch 'k zal herrijzen uit dien poel
Waarin ik eenmaal ben gezonken.
Ik wil weer leven voor een doel:
Wat God toch mij ook heeft geschonken!

Mariette Van Ranst.

Maria Magdalena.

Waarom nog langer na te denken,
Waarom dan nog die doffe pijn?
Mijn liefde kan ik ieder schenken,
Niet langer moet ik eenzaam zijn.

In straatgewoel wil ik vergeten
Wat wreed het lot me eens ontnam,
En niemand die het ooit zal weten,
Hoe 't op dees' duist're wegen kwam.

Mijn tranen wil 'k in lachen remmen,
Mijn smart en radelooze pijn,
Met levenslust te overstemmen
Zal nu mijn eenig streven zijn.

Mijn leven na een rust'loos jachten,
Eén zoeken naar bevrediging.
Beklemd, bekommerd eenzaam wachten
Op liefde die verloren ging.

En dool ik eenzaam langs de straten,
Al beed'lend om een vriendenhart,
Doch menigmaal blijf ik verlaten...
In plaats van liefde vind ik smart.

Dat elke kus en elke streeling
In mijn geheugen staan gebrand
Waar 'k zocht de rust en zoete heling...
En daarvoor heb ik 't lijf verpand.

En in mijn som'bre, kille nachten
Glijdt elke levensdag voorbij...
Mijn dagen vol verlangen wachten,
Mijn nachten vaak een droef geschrei.

Steeds eenzaam sta ik nog in 't leven,
Want reine min en blijde vreugd,
Zocht ik langs enge kronkelwegen,
En niet in 't helle licht der jeugd.

Lo de Lombaerde.

Het vergane rijk.

Ze zeggen spottend dat het sterven zal.
Zô: met een beetje heimwee en wat tranen.
Spijts 't lichte onbezonnen wanen
van 't schone rijk zonder verval.

En plots gaan we toch eens begrijpen
hoe traag maar vast wordt ondermijnd
de burcht die oninneembaar schijnt;
Zie hoe de ettering reeds zit te rijpen.

Nu komt het toch nog dat we schreien
heel vaak en onbewust om al wat ging.
Er ligt zo'n wee op elke dag; op ieder ding
Het menselik hart is traag aan medelijen.

We zeggen klein ‘adieu’ en onze blikken
gaan traag beschaamd toe naar de grond.
Maar hoe een rilling trekt om onze mond
weet slechts ons hart, dat zit te snikken.

Jan Meirhaeghe.

De weg terug.

Wist ik het niet, mijn kind, heb ik het niet geweten
Dat elke dag zooveel mysteries openbaart?
Gij kunt mijn gaan en komen steeds maar niet vergeten
Omdat g'om mij zooveel geluk van toen ervaart.

En hoor mijn hart dat in mijn stem zoo bang komt trillen
Als ik u vraag waarom gij weent - waarom ik schrei.
Er is in ons gegroeid dit noodgedwongen willen:
Terug gaan deze weg die keert van u tot mij.

Er blijft niet veel van wat ik vroeger wilde geven.
Ik heb zoo lief dit schoon verbod: ‘Bemin niet meer’
Maar toch voel ik als een genade in mijn leven,
Die broze breuk in mij alsof ik weder keer.

Ik wist het, kind, en toch heb ik het niet geweten
Dat gij nog altijd in den schemer wachtend waart.
Ik zal vannacht den weg van u naar mij hermeten
Om morgen reeds te komen als mijn heimwee klaart.

M. Oudewal.

Het wonder.

De wijde nacht was vreemde boet'
Van loome en wegende eenszaamheid...
Een merel heeft de zon begroet,
Ik heb in pijn den dag verbeid...

Traag bloeit in schemer 't dubbel wonder:
Het rijpen van een nieuwen dag;
Weer elken tocht t' aanvaarden zonder
Den wrok, dien telkens de avond zag...

Er druipt door blad weer zonnevuur,
De morgen lacht om 't frisch geluid.
Het hart is dol op avontuur,
Vaart trots met witte zeilen uit...

R. van Meerhaeghe.

Geheimenis.

Hun ruwe spot heeft me bevreesd,
daarom heb ik hun maar belogen,
daarom is het m'n doel geweest:
gelukkig zijn in ieders ogen.

Ze maakten me aldus bereid
om overal toneel te spelen,
wanneer in mij iets lacht of schreit
dan mompel ik: 't kan me niet schelen.

Ik stel me aan als Don Juan
en laat m'n avonturen horen,
zo is er geen die weten kan
wat ik in 't leven heb verloren.

Paul Berkenman.

Kern en schoonheid bij Andre Demedts.

(Naar aanleiding van een tweede uitgave van den novellenbundel: ‘Mannen van de Straat’).

Techniek en constructie: het is de leer van een litteraire school die het ontzaglijk werk van wijlen Hendrik Conscience en diens beste tijdgenooten voor weeke zielen bestemde; die het oeuvre van onze plastische schrijvers wel pittoresk vond, maar deze artisten tot onmethodische vertellers en regionalisten kleineerde; die de feuilletons van buitenlandsche, tweedehandsauteurs boven het verdienstelijk proza van onze volksschrijvers verhief en het litterair onvermogen van den prozaïst André Demedts aan de kaak stelde. Wie minder sierlijk schreef of niet dadelijk het effect beoogde had zijn historische zending gemist en kon alvast beginnen met zich aan de hoofsche eischen van de techniek- en constructieschool aan te passen.

Intusschen blijft Conscience een volkskunstenaar bij uitnemendheid, een artist die elk land ons benijden mag; blijven Buysse en consoorten onze ras-romanciers; begroeten we onze regionalisten nog steeds als de mannen van den dag en is het duidelijk dat André Demedts, ofschoon hij nog niet tot een parelvisscher in de Vlaamsche vertelkunst promoveerde, vanaf zijn oudste werk kern en schoonheid beoogde.

De tweede uitgave van **Mannen van de Straat** (uitg. De Kinkhoren, Brugge, 1944, 224 blz., ingen. 40,- Fr.) zal wel niet onvermengd onthaald worden. We weten vooraf dat de ragfijne woordkunst-critici het ontleedmes niet zullen sparen en wellicht over de beteekenis van dit werk, die in hoofdzaak geen litteraire is, zullen heenstappen.

Kern en schoonheid hebben bij Demedts steeds gedomineerd en de banvloeken vanwege de vorm- en finessecritiek vermochten den kunstenaar niet te vermurwen. Wellicht kan men zich afvragen waarom Demedts, als zooveel anderen, zich zoo weinig om het schoone woord en de freudiaansche manie bekommerde. Het moderne lokaas, nl. de uitbeelding van primaire typen, heeft hem nooit kunnen bekoren, hoewel de hoofdtenoren in zijn prozawerk nu precies niet doen denken aan zorg-

vuldig nagebootste volksprentjes, die, van het leven, alleen maar de romantiek gemeen hebben.

We geven gaarne toe dat de novellen, verzameld onder den suggestieven titel **Mannen van de Straat**, waarvan de zeven eerste verhalen tien jaar geleden verschenen, inderdaad niet den indruk laten door een weemoedsvol individu geschreven te zijn. Het levensinstinct, door den schrijver in dit werk gehuldigd, heeft geen bepaalde tendenz, ofschoon de realistiek zijn novellen een bijzonder reliëf schenkt. Voor velen was de eerste uitgave van zijn novellenbundel, ten jare 1933, geen revelatie en eerder antipodisch aan zijn dichtwerk waarin een vitaler natuur aan het woord was, een jong artist die naar een verfijning van het gemoedsleven streefde en waarin een jeugdig dichter zôô sterk de wrangheid van dit aardsche bestaan uitsprak dat de alles behalve gracielijke stijl vn zijn eerste proza weiniger zou bekoren. Een solied houvast had men aan den schrijver André Demedts toen zeker niet. Doch in zijn later werk, zooals overigens reeds in **Mannen van de Straat**, (in dezen bundel echter nog te veel verwoord en te weinig bewezen,) is het wel opvallend dat ieder van de hoofdpersonages een tragieke trek eigen is, een tragiek evenwel zonder een franje uiterlijke fantasie, een tragiek ten slotte die sterk met het diepe wezen van den auteur verwant is. In hun strakken vorm zijn de novellen boeiend, omdat ze een schril licht werpen op de stakkerds die hun miserie niet wenschen uit te stallen en - Goddank! - in hun dialogen geen literatuur uitkramen. Hartstochtelijk noch koel is dit proza, alleen hindert soms een ernst die wel eens te zakelijk aandoet. Maar een kern en een schoonheid bevatten de verhalen ongetwijfeld omdat die straattypen in zoo'n mate met het léven verbonden zijn, dat de moeizame worsteling om het kleine geluk hen tot daden aanzet door het harde bestaan ingegeven. Elke handeling is een klein drama waarin Demedts onbevangen zijn held den tocht der loutering, het erfdeel van dit leven, doet aanvaarden. Ziekelijke of kleinzielige individuen zijn de personnages allerminst, ze ondergaan den doem van het harde bestaan, een doem dien ze niet kunnen noch wenschen te ontloopen en waarop steeds de verzoening volgt met het ruige leven, dit als eenige en onontkoombare reactie.

We zullen wel niet de eenigen zijn die verklaren dat **Mannen van de Straat** het, litterair, niet kan halen op de romans van

denzelfden schrijver, die overigens van lateren datum zijn. Belangrijk blijft deze bundel in elk geval omdat we er, eenerzijds, het oorspronkelijk temperament, het eerlijk radicalisme van den mensch André Demedts en, anderzijds, het streven van den kunstenaar naar kern en schoonheid in terugvinden.

Louis Sourie.

Beethoven.

Beethoven is bij uitnemendheid de epische zanger der strijdbare grootheid. Hij is een titanisch mensch. ‘Omnis comparatio claudicat’! Toch is daar spontaan de gedachte opgekomen Rodenbach, door wiens geest eveneens een chaos van gedachten woelde eenigszins te vergelijken met hem. Want ook hij had dezelfde heroïsche levenshouding als Ludwig van Beethoven.

> Uw afgronddiepe zangen
> verklanken alles wat, in Adam's juk,
> de gansche wereld bidt in paarse litanieën,
> al wat in Eva's schoot aan lijden is verwekt,
> en 't staamlend zoekershart, hoe koel, zal biddend schreien,
> met u omhoog gevoerd en door Uw vlerk gedekt.
>
> (Van de Velde Anton).

En tijdens het beluisteren der 5e symphonie, waar Beethoven den onuitwischbaren stempel van zijn machtige levenshouding, van zijn genie dat alle passies beheerschte en bundelde tot gestolde levensaanvaarding op drukte, hebben wij aan Rodenbach gedacht. De viriele dichter, die in elk vers klaar omlijnd zijn persoonlijk tendenz legde. Zoo ook in zijn meest tragisch gedicht ‘Macte Animo’ waar hij, hoewel innig roert in het vers:

> ‘Mijn zonnig land, mijn verten, mijn jong leven...’

toch niet aan zijn eigen smart ten onder gaat maar al zijn strijdbare grootheid samenbalt in dat kernachtige vers: ‘Nicht raisonniren Kamerad, weer u scherp en eind als een soldaat.’

Oer-phaenomenaal in zijn oorsprong, is de groote kunstenaar eigenmachtig in zijn ontwikkeling. (Urb. Van De Voorde). Wat het genie van een Goethe eens van zichzelf in Faust getuigde: ‘Der Menschheit ganzer Jammer faszte mich an’ zou men met evenveel recht op Beethoven toepassen wanneer men zegde: ‘Der Menschheit ganzer Jammer faszte ihn an’. Dit

aphorisme incarneerde Beethoven wellicht het volkomenst in zijn vijfde symphonie. Symphonie van zijn groote liefde, symphonie van de smart van zijn hart. Want in zijn eigen smart zag Beethoven de smart van alle menschen. Wellicht daarom spreekt zijn kunst zoo dringend tot het hart en is ze zoo algemeen menschelijk.

In de eerste beweging brengt hij zijn episch temperament tot uiting. Het is muziek die giert en openbruist als een orkaan, waarin de fataliteit, zoo karakteristiek weergegeven door de horens, de bovenhand heeft.

'So klopft das Schicksal an die Pforte'. - Beethoven weet het en voelt het nog meer. Want ja, er kunnen oogenblikken zijn voor den kunstenaar waarin hij zijn idealen gefnuikt ziet. Een groot genie bindt echter den strijd aan met het noodlot. Beethoven werpt zich hartstochtelijk in den strijd. Het fatum beukt in op zijn gemoed. De volledige orchestrale begeleiding bevestigt dit. Pas echter zijn de laatste tonen van deze dreigende losbarsting weggezinderd, of daar bloeit reeds een heelend thema open. Want Beethoven is een goed mensch. Men voelt aanstonds dat het in de vijfde symphonie om dit fatum en deze melodie der goedheid gaat. Zij zal tenslotte het noodlot zegevierend afweren. Steeds herhaalt het thema zich tot het uitvloeit in een summum van levenskracht. Beethoven beschouwt het noodlot onder alle facetten en er zijn oogenblikken in deze muziek dat het ons schijnt of Beethoven grijpt het als een tegenstander vast, wien hij dooreenschudt en om verantwoording vraagt. Maar ook zijn er passages van een onheilspellende vragende stilte waarboven dreigend een zwaard van Damocles hangt. Met levenskrachtigen dreun besluit hij deze eerste beweging.

In de tweede beweging exposeert Beethoven ons zijn hartegrootheid. Want daar bloeit een thema open, gedragen door de liefde en door het betrouwen. Een zuivere melodie, die op 't einde aanzwelt tot een krachtigen resoluten heldenzang, verklankt met den luister van bazuinstooten van een Grieksche Olympiade van weleer. Nu overweegt de componist zijn gevoelens in innige akkoorden, waarin men nog zwak het noodlotsthema in de verte hoort. En plots wordt een pieuze melodie, zalvend als een koraalzang geboren. De schrille toon van het fluitje hangt boven deze mysterieuze passage. 'Help U self, so

helpe U God' wordt hier ten volle getransponeerd. 't Is alsof Beethoven zelf niet weet waar hij zich bevindt, want daar breekt een Beethoveniaansch besluit los dat alle gevoelens bundelt en vertolkt.

Het beginthema wordt in mineur hernomen. Eigenaardig is dit effect. De zon begint te schijnen en we zien den componist die geweend heeft. Toch meenen we in dezen mineurtoon reeds de eerste voorteekens te hooren van een samengebalde wilskracht. Lyrisch stort hij zijn hart uit en 't is een galop naar zijn goede voornemens. In een schrijnend akkoord, dat schijnt te zeggen: 'Geef mij ook Uw hart' trekt hij alle menschen mee en vereenzelvigt ze met zijn eigen leed. Zoo is hij de trouwe vriend die in tijden van depressief gevoel en leed vertrouwelijk op den schouder komt kloppen en u vraagt het gemoed eens uit te storten.

> Want aardewaarts zijn leed en leven doelloos dolen,
> en waar ons pogen faalt om God gelijk te zijn,
> draagt gij aan ons gelijk, naar bovenaardsche idolen,
> de doornen onzer kroon, het stigma onzer pijn.
>
> (Van de Velde Anton.)

De groote gestalte van dit genie overschaduwt de eigen smart en hij brengt u volgens zijn optimistische levensspreuk 'Durch Leiden Freude'.

Steeds verder ontwikkelt Beethoven dit thema der menschelijke tragiek. Het wordt een fatale marsch waarin al de eenzame hunker van een ziel die zich gansch wil geven in liefde, uitgesproken ligt. Beethovens hart wou alleen nog groeien in beminnen. Zoo klinkt de wrange introductie van het Scherzo. Och 't is zoo pijnlijk voor een misdeelde wanneer hij uitgelachen wordt. Beethovens doofheid was een nog tragischer geval. Men lacht met een doove. Wat staat er den ongelukkige te doen dan ook mee te lachen. Ludwig van Beethoven schertst mee in lustige tonen. Het schijnt ons hier dat hij vooraleer deze muziek te schrijven onder 't volk is geweest, zoo door en door folkloristisch is ze. Langzaam wordt het smartelijke dat grillig als een schaduwspel van Corregio op zijn gemoed bleef drukken verdrongen en uit dit Scherzo komt wazig en weifelend een vreugdemotief te voorschijn. Het groeit uit tot een triomfantelijke marsch in hooge tonen, met in sordino het motief 'Durch Leiden Freude'. Beethoven heeft weinig physische vreugde ge-

kend, daarom vertoeft hij graag in de geschapen surreële vreugde.

Hij komt terug tot zichzelf, zijn vertwijfeling is er nog maar niet meer zoo wrang als vroeger. Hij heeft de oplossing gevonden. Dit merken we aan zijn muziek die onstuimig en geweldig als een alles verwoestenden banjir al het nietige wegspeelt. Het wordt een Walkürenrit naar de vreugde waar alleen de grootsche heroische visie met nieuwen glans begint te stralen.

We hebben Beethoven eenigszins meenen te vergelijken met een Tantalusmensch, die steeds naar de vruchten van 't leven grijpt en steeds ontgoocheld terugzinkt. Deels met recht want Beethovens werk is veelal ‘un cri de détresse’. - Hij vraagt zich af: ‘Warum musz es so sein?’ - Hij haakt naar een harmonisch geluk, strijdt en kreunt. Zijn werk is de ruime ademtocht van een grootsche gekwetste ziel. De componist vecht met zijn eigen hart; bij hem is een zekere tragische verscheurdheid waar te nemen die we zouden kunnen betitelen met het specifieke woord Schwermut. Soms kan hij zijn verscheurdheid niet overwinnen en verzinkt hij jammerlijk in den Tantalusvijver. Zijn muziek is alsdan depressief. Ook ten onrechte trekken we dan de parallel tusschen Ludwig en Tantalus. Meestal, en dit is voornamelijk het geval in zijn vijfde symphonie, triomfeert de geest op het rusteloos hart en wordt zijn muziek oerkrachtig en bruusk als een schepping van Michelangelo.

Ieder genie roept in zijn werk nieuwe afgronden te voorschijn, zijn kunstwerk poogt de oneindige liefde te bezingen. Wat is het scheppen anders dan het tot stand brengen van de harmonie tusschen idee en liefde, rede en gevoel, hart en geest?

Zoo ligt dan in ieder klassiek werk een geheime uitnoodiging tot rust besloten, een uitnoodiging tot stil geluk. In Beethovens werk ligt er iets eeuwigs. Hij heeft er nooit aan gedacht te componeeren voor de glorie en voor de menschen, maar wat er zich in zijn ziel afspeelde, dat moest vertolkt volgens zijn getuigenis. Wie Beethovens muziek begrijpt, hij is een goed mensch.

Ook in 't werk van Rodenbach hebben we die eeuwigheidszucht. Hij wordt nooit sentimenteel. In zijn verzen ligt een stolz en verweerbaarheid die van breeden vizionairen geest getuigt. Sneyssens en Ter Waarheid zijn daarvan het treffendste

voorbeeld. Maar in ‘Klokke Roeland’ laat de Vlaamsche wonderknape een Roeland luiden wiens hoopvol tampen over Vlaanderen dreunt. Zij verzen zijn ruim en deinend dat het ons schijnt of hier een Beethoven in sonore akkoorden het gelui in zijn muziek laat uitgalmen.

Rodenbach zag zijn droom in de derde strophe bewaarheid worden.

In beider werk ligt er iets eeuwigs. Alsdusdanig is het onsterfelijk, want volgens het woord van Potgieter: ‘Onsterfelijk is op aarde het schoone’.

M. Van Craeyvelt.

Erratum.

Op bldz. 296, regel 7 van het voorgaand nummer, gelieve de lezer te lezen i.p.v. ‘Jagers in de Schaduw’, ‘Jagers in de Sneeuw’.

Boekbespreking.

‘Bestendigheden’, *door Gaston Colle. Uit het Fransch vertaald door Henri Van Crombruggen. Uitgeverij ‘Editions Universitaires’, Brussel. 332 bldz. Gen.: 75,- fr.*

H. Van Crombruggen brengt ons een zeer flinke Nederlandsche vertaling van een reeks lezingen van Gaston Colle, professor aan de universiteit te Gent. Deze lezingen zijn ontleend aan een tweetal werken van Colle, ‘Les Eternels’ en ‘Les Sourires de Béatrice’. In dit subliem werk handelt schrijver, gemoedelijk en onderhoudend zooals steeds, over een massa problemen van den geest. Geen slaaf van zijn onderwerp, vervalt hij aanhoudend in de meest interessante uitweidingen. De auteur erkent dit ten andere zelf: ‘Als ik ooit een boek schrijf zullen er, dat beloof ik U, slechts uitweidingen in voorkomen’ (bldz. 316).

‘Boeken zijn het leven niet, zij zijn maar spiegels van het leven’ (bldz. 217) zegt Colle. Zoo is zijn eigen boek een spiegel waarin de brandende problemen en de beklemmende twistpunten van hart en geest tot een verblindende helderheid zijn geprojecteerd. Met een bekoorlijke vluchtigheid en een soepele peilingskracht dringt hij in de meest verheven abstracties door, om zich een oogenblik later glimlachend om een klein materieel genoegen te verheugen.

Dit boek is als een heuvelachtig landschap: arwisselend toppen van duizelingwekkende hoogte met hier en daar een dal waar de geest zich in een bevrijdend nietsdoen kan neervlijen.

Waar de auteur scherp doordringt in de moeilijkste criteria van kunst en philosophie (cfr. essentie van kunst en schoonheid, het wezen van God, Plato en de philosophie, e.a.) blijft zijn betoog, niettegenstaande de aprioristische overtuigingsvizie, toch geheel vrij van misplaatste pedanterie.

De lezer krijgt den indruk dat hij zelf de eeuwige waarheden ontsluiert en oplost. We aarzelen dan ook niet om dit eenig werk als een ‘vade mecum’ te bestempelen, een handboek

voor de menschen die zich in verwondering over hun wezen, leven en omgeving bezinnen.

Het is dan ook met groot genoegen, dat we in een van de latere nummers van dit tijdschrijft uitvoerig zullen terugkomen op een paar punten die we in deze recensie slechts terloops konden aanstippen.

R.L.

'Licht in den nacht', ***door K.L. Claus, S.J. 'Goede Pers', Averbode. 1945. 335 blz. Ingen.: 60,- fr.***

Bijna aarzelend vangen wij de bespreking aan van dit machtig boek, dat als ondertitel draagt: Volksfilm over praktisch Geloof. En wel, omdat in een litterair tijdschrift de plaatsruimte hiervoor noodzakelijk te klein is, terwijl anderzijds onze dichters en schrijvers veelal zoekers zijn naar waarheid en licht en dit boek hen kolossaal helpen kan op hun moeizamen tocht naar de toppen van licht, naar een blijde, schoone toekomst, die wij allen toch met hoopvolle oogen en een warmkloppend hart bereiken willen. Het gaat niet op hier de vele uiteenloopende onderwerpen toe te lichten; dat zou blz. vragen. Enkel dit: wij lezen in dit boek over geloof, krisis van 't geloof, voorwendsels en opwerpingen, dood van kerkvervolgers, bijgeloof, halve kristenen, dadengeloof, oorlog aan den vrede, der vaderen fierheid, de moeder van ons geloof, de geest van geloof, het geloovige Ierland, enz. U ziet, een rijke verscheidenheid! De talrijke ingelaschte anekdoten houden het boek frisch en boeiend. Dit is een lezing, die ons vertrouwen schenkt en een groote rust. In een woord, om eens met een gemeenplaats te spreken: Het boek is een weldaad voor ons volk, een rijke bron voor zielenherders en opvoeders, een licht voor manmoedige zoekers, die het nog goed meenen met zichzelf. Daarom: neemt en leest!

A.D.L.

'Levensvreugde', ***door K.L. Claus, S.J. 'Goede Pers', Averbode. 1945. 70 blz. Ingen.: 18,- fr.***

Een vulgarisatie over het kristelijk optimisme. Het leert ons de ware vreugde kennen en het zuivere geluk en geeft aldus een

antwoord op de enquête over het geluk, in ons blad destijds verschenen. In het 5e hoofdstuk lezen wij enkele mooie gedichten van Beets en de Genestet. Het boekje is goed uitgegeven en praalt met een heerlijke omslagteekening van de hand van Renaat Demoen.

A.D.L.

'De tas van den witten bonze', ***door P.A. Huonder, S.J. 'Goede Pers', Averbode. 1945. 104 blz. Ingen.: 25,- fr.***

Een spannend en roerend verhaal voor onze jeugd, waarin zij terzelfdertijd het oude en het nieuwe Japan leert kennen. Volwassenen zullen in dit missieboekje een rijke documentatie vinden over inlandsche gewoonten en -godsdienst. Spijtig genoeg steekt het werkje ietwat af wegens zijn verouderde taal. Daarentegen staat het, van paedagogisch standpunt uit bekeken, heel wat hooger dan de meeste hedendaagsche jeugdlectuur. De schetsen evenals de kleurdrukteekening op het omslag zijn prachtig. Hiermede bevestigt Demoen schitterend zijn talent. Aanbevolen voor prijsuitdeelingen en jeugdboekerijen!

A.D.L.

Kroniek der tijdschriften.

'Waarom?', ***tijdschrift voor R.M.O., Aalst. Prijs: 5,- fr.***

Dit blad gaat uit van de studenten van het Atheneum te Aalst. Het eerste nummer (Juni) brengt ons een paar nietonaardige praatjes, in miniatuur-zakformaat, over Elsschot, Van Hemeldonck, Roelants, Erasmus, e.a.

Doorheen het gansche tijdschrift buitelt een plezante studentikoze geest.

Wat krabbels links, wat krabbels rechts. Een artikeltje over Erasmus naast een beschouwing over stenografie: ja... 'Waarom?'... niet. Of de goede smaak hiermee gediend zal blijven, dat laten we aan de fijnproevers over.

Verder sport-, film-, muziek-kronieken, een paar gedichten.

In het tweede nummer (Juli) wordt gehandeld over Van Ostayen, Molière, Jazz en een paar kleine voor 'elck wat wils'.

We begrijpen het verlangen der studenten om ook eens wat te vertellen, maar laten ze dan, in hun eigen voordeel, met iets degelijks uitpakken.

We begrijpen eveneens dat ze geen litteraire pretenties voeden (het ware wat al te pedant), maar artikels zonder diepgang op papier flansen schijnt ons toch wat kwistig, vooral in deze tijden van papierschaarschte.

We vatten niet in het minst de behoefte en het waarom waaraan 'Waarom?' beantwoorden moest.

R.L.

'Nieuw gewas', ***Algemeen tijdschrift voor Literatuur, Kunst en Wetenschap.***

Nummer 1 (April) - De redactie streeft naar algemeen kultureele expansie.

In dit nummer vraagt L. Sourie de aandacht voor de zuivere poëzie van Firmin Van Hecke.

Met het artikel van Dr. Paul de Ryck (Beschouwingen bij de vele litteraire tijdschriften na de Bevrijding) kunnen we ons echter niet volledig eens verklaren. Waar hij zegt, dat de jongeren 'te braaf' en 'te tradionalistisch' zijn, vragen we ons af of de jongeren na al de ontgoochelingen van de extremistische

'ismen' soms niet best doen met hun poëzie van bezinning, zonder 'vuurwerk' en geforceerde pretentie.

'Nieuw Gewas' brengt eveneens een paar interessante bijdragen over muziek, plastische kunst, volkskunde, e.d.

Het doet ons genoegen dat dit tijdschrift ook wil streven naar een dieperen inhoud, naar gedachte in de literatuur en breken wil met al het vorm-gedoe.

Verder bevredigende gedichten.

Nummer 2 (Juni-Juli) - Frans Van Daele brengt ons een overzichtelijk beeld van de jongste dichtersgeneratie, terwijl Trudo Hoewaer een pleidooi publiceert voor de heropvoeding van het modern Vlaamsch tooneel.

We citeeren een goed gedicht van Remi De Cnodder, John Hermans en een typisch vrouwelijk vers van Angele Mertens.

'Nieuw Gewas' is een tijdschrift dat aandacht verdient.

R.L.

'Kleine suite in mineur voor geertje', ***door Paul de Ryck. Uitgave 'De Spiegel'. Nummer 2.***

De Ryck bereikt met zijn poëzie geen duizelingwekkende hoogte, doch stijgen doet hij wel. Gevoelsdichter als hij is bracht hij ons in dit klein bundeltje de bevestiging van zijn specifieke poëzie. Hoewel we niet heel en al het standpunt van de Ryck over literatuur en poëzie kunnen deelen, moeten we toch erkennen, dat zijn innige verzen, op familie-themata, eerlijke en oprechte zegging zijn die ons in de spontaneïteit van de gevoelsuitspraak het geweldig leed van den dichter hebben doen aanvoelen.

Dit bundeltje, opgedragen aan een overleden zoontje, vinden we het best geslaagd poëtisch oeuvre van de Ryck.

R.L.

[Nummer 9]

De schoonheid en haar criteria.
Bij Gaston Colle's werk ‘Bestendigheden’.[1]

Toen ik in de gelegenheid werd gesteld het boek van Gaston Colle, ‘Bestendigheden’, in de Nederlandsche vertaling van Henri Van Crombruggen, in een voorgaand nummer van dit tijdschrift te recenseeren moest ik mij reeds met al mijn wil beheerschen om deze recensie niet buiten haar bestek te laten uitgroeien. Ik besloot echter mijn boekbespreking met een belofte, èn aan de lezers èn aan mezelf, om zoo spoedig mogelijk op dit subliem werk terug te keeren.

Nu ik echter voor de verwezenlijking van mijn belofte gesteld word, ben ik weer verplicht mijn geestdrift te temperen, niet zoozeer om plaatsgebrek, doch wel om de oneindige verscheidenheid van de innerlijke substantie van dit boek. ‘Overvloed brengt in verlegenheid’ zegt men. Inderdaad, het lijkt me een onmogelijkheid om in hetzelfde essay de complexe persoonlijkheid van den auteur aan de lezers voor te stellen, laat staan uitdiepen en commenteeren.

Als we even de inhoudstafel openslaan staan we reeds verbaasd over de rijke schakeering van den inhoud: proeve tot begripsbepaling van ‘Bestendigheden’, de kategorieën van schoonheid, het Godsprobleem, de ontwikkelde mensch en de filosofie, Platoon, Hamlet. Ziedaar de spijskaart voor een prima

gastmaal. Mij scheen echter een algeheele assimilatie van een dergelijken stofchaos onverteerbaar. Derhalve was ik zoo vrij een selectie te gaan maken. Maar ook deze schifting bracht verwarring naargelang het standpunt dat ik trachtte in te nemen. Ik heb dan maar kordaat besloten om enkel - en om dit woord 'enkel' moet ik reeds wanhopig glimlachen - de schoonheidstheorie en de opvatting over literatuur van Colle in deze bijdrage op te slorpen.

Het geheele vraagstuk van de Schoonheidsleer, 'Wat is schoonheid?', schijnt Colle met een verbazende luchthartigheid aan te pakken. Niet dat hij de diepte en de moeilijkheid van zijn object niet doorgrondt, maar omdat zijn ziel als het ware van de diepste esthetische en ethische problemen van den mensch is doordrenkt. Zoo behoedt de uitspraak van zijn eigenste 'ik' hem reeds voor eventueele banaliteiten en gemeenplaatsen en zoo verkrijgt zijn betoog steeds, zelfs wanneer hij schertst en bewust rond zijn object fladdert, een cachet van eerlijkheid en ernst, twee vereischte bestanddeelen voor degelijk essayistisch werk.

Colle, methodisch denker malgré lui, stelt dan ook het op te lossen dilemma in een merkwaardig licht van helderheid. Hij zet zijn praemissen uiteen zonder ze reeds met een didactisch slotaccoord te vermengen. Hij stelt het vraagstuk zooals het zich aan ieder denkend mensch opdringt, naakt en onverbloemd.

'Wat is schoonheid?' vraagt hij zich af, doch hij antwoordt niet. Hij overweegt enkel de mogelijkheden die den mensch doen besluiten met schoonheid te doen te hebben. Schoonheid leidt tot ontroering van het gemoed - schoonheidsontroering. Het is mogelijk, zegt hij, dat ze 'veelvuldig is, oneindig verscheiden van natuur, tot iets eenigs onherleidbaar' en via schijnbare paradoxale uitlatingen komt hij tot de vaststelling, die echter nog geen conclusie omsluit, dat 'schoonheid' niet te definieeren is. Nochtans veronderstelt hij een 'eenheid van het schoone', die we aanvoelen bij het beluisteren van muziek, poëzie, welsprekendheid en bij het aanschouwen van beeldhouw-, schilderkunst en de natuur. Dit aanvoelen en -schouwen bedoelt hij in de ruimste beteekenis van het woord: met de zinnen, het hart en den geest.

En hier reeds vreest hij de onmogelijkheid om dit grootsche begrip in een eng-groteske definitie vast te leggen. En toch,

zegt hij, hebben we steeds te doen met een ‘gelijke ontroering, een verwondering’. ‘Zou het gevoel van de schoonheid soms het gevoel van de eeuwigheid der dingen zijn’, de auteur gist en tracht de vraag bevestigend te antwoorden. Zoo kunnen wij met ‘ons eigen eenzaam hart... in de ontroering van een oogenblik aan het onmetelijk verleden deelachtig worden’. En is de groote schoonheidsontroering niet ‘plots de eeuwige vertrouwdheid der dingen’ aanvoelen? Dan zou de poëzie het voorrecht hebben om ‘onmiddellijk het eeuwige uit te drukken’.

Hieruit blijkt hoe aarzelend Colle is om zich aan een starre, levensvreemde begripsmodulatie te binden. Doch één conclusie meent hij toch te mogen aanvaarden en wel dat het woord schoonheid begrippen dekt, die naar de ‘pollachoos legomena’ van Aristoteles, veelvuldige beteekenissen zou hebben die onderling zonder verband zouden zijn. Het is deze zekerheid die hem aanzet verschillende kategorieën van schoonheid te aanvaarden. Over deze differentiatie's handel ik straks uitvoeriger.

Tothiertoe besprak ik enkel de schoonheid als een zelfstandige entiteit, doch we dienen het probleem volledіger te beschouwen in de verhouding schoonheid - kunst. Indien we aanvaarden, dat de kunst de schoonheid tot voorwerp van uitdrukking heeft, zijn we verplicht even de standpunten van de groote philosophen aan elkaar te toetsen en af te wegen.

Plato zag in de kunst het concretiseeren, de vormgeving van abstracte begrippen, de zg. ideeën of eeuwige waarheden. Friedrich Nietzsche poogde echter in zijn werk ‘Der Wille zur Macht’ te bewijzen, dat de kunst geboren werd uit louter instinctieve aandriften. Het schoonheidsoordeel zou alsdan een instinctoordeel worden, waarbij het verstand als een rem-reactie zou overwegen en concludeeren. Zoo ontbindt z.i. een roes, dionysische levensroes genoemd, artistieke potentie's.

Bergson trachtte het vraagstuk een meer psychologisch relief te geven. We zouden hier misschien ook de psycho-analytische methode van Freud kunnen vermelden, die ons het bewuste en onbewuste in de artistieke schepping zou aanduiden, doch dat alles zou ons te ver afleiden. Hieruit blijkt, dat de interpretatie verschilt naargelang het philosophisch standpunt dat de criticus inneemt: contempleerend, idealistisch, sensualistisch, mystisch, intuïtief, e.d. Ik acht me echter gerechtigd het kunstwerk als zoodanig te splitsen in twee deelen, die op zichzelf onbestaanbaar, toch gescheiden dienen te worden om het volledig in-elkaar-grijpen ervan te vatten. Ik bedoel hier ‘in-

houd' en 'vorm'. Laat me toe hier dadelijk mijn standpunt te preciseeren. Ik beschouw steeds het vorm-aspect als infunctie-staande van de substantie, afzonderlijk gezien van geenerlei waarde, doch van een esthetische beteekenis bij het vervloeien met de inhouds- of substantieele fractie. En uit deze verstrengeling wordt het harmonisch kunstwerk geboren als een kristallisatie van de antipoden (ik denk hierbij aan Beethoven, Bach, Michelangelo, Brueghel, Dante en Shakespeare). In wezen op de uitdrukking (vorm) van het diepste innerlijk (inhoud) van den mensch afgestemd, heeft de kunst nog een anderen grooten uitlooper, het evoceeren van gevoelens en gedachten, die pleiten voor het primordiaal belang van de klassieke eenheid van het vorm-inhoud-verband. En hetgeen opgewekt wordt is leven, gevoel en gedachte, smart en vreugde, hartstocht en beheersching. Colle zegt ongeveer hetzelfde: 'Maar wat geen kunst ter wereld zou kunnen uitdrukken, dat kan zij opwekken'.

En of we nu vol evangelische motieven of vol pantheïstische wispelturigheden zijn opgepropt, éénsgezind aanvaarden we toch het lichaam en de ziel, welke nomenclatuur men voor beide ook heeft nagevorscht. Leven is dus versmelting - men denkt en voelt - dit ontsluiert m.i. geheel de dualiteit van ons levensmysterie, ontsluieren zeg ik, niet oplossen.

Zoo zijn thesis en antithesis in bonte afwisseling stamper en meeldraad en zulks leidt tot bevruchting, geen verdorring of gedegenereerde parthenogenesis, noch steriele decadentie, maar tot 'het' leven, het volle leven, passie en mystiek, hartstocht en onthouding. Het voorgaande moge misschien een uitweiding blijken, toch belicht het m.i. de subtiele symbiose van inhoud en vorm.

En dit leven zien we geprojecteerd in en door de kunst. Dit doet Colle in alles, zelfs in de onbezielde dingen, een ziel leggen. 'In wezen is de schoonheidsaanschouwing dus een aanleiding om den blik naar binnen te wenden - met andere woorden, zij is een louter innerlijk aanschouwen' schrijft de auteur en hij besluit '...het rijk van de schoonheid ligt niet buiten maar binnen ons'. Deze subjectieve beschouwing leidt ons tot de schoonheidsconceptie van Dr. Julius Persijn in zijn 'Aesthetische Verantwoordingen'[(2)]. Volgens Persijn zou 'schoonheid' naargelang de objectieve of subjectieve stellingname respectievelijk 'doorvoelbare waarheid' (veritas persentienda) en 'doorvoelde waarheid' (veritas persentita) zijn.

Colle echter komt guitig om het hoekje gluren: literatuur, zegt hij, dat is ‘een beetje waarheid en veel fictie’. ‘Spijts de handboeken, is waarheid niet hetzelfde als schoonheid. Doorgaans moet men de werkelijkheid nogal een stevig handje toesteken om er schoonheid van te maken’. En zou daarmede een waarheid, die we sinds jaren hadden aanvaard, aan het wankelen zijn gebracht; zou het mogelijk zijn, dat Persijn zou gefaald hebben? Volstrekt onmogelijk is zulks niet, maar toch... De oplossing ligt misschien besloten in een verkeerde interpretatie der begrippen. Zou Persijn met zijn ‘waarheid’ geen tweeledige realiteit hebben bedoeld: een materieele -, die op empirische wijze kan gecontroleerd worden en een spiritueele -, die zuiver des geestes zijn zou. En blijft de afstand tusschen spiritueele waarheid en fictie dan nog zoo groot? In hetzelfde boek ontwikkelt Persijn de graden der kunst:

1. kunst waar de waarheid de bovenhand heeft: verstandkunst - het realisme van Ibsen, Voltaire, Bilderdijk.
2. kunst waar de zintuigelementen meer dan hun aandeel hebben: het ultra-realisme van de 19e eeuw - het naturalisme van Zola.
3. de kunst waar de verbeelding de baas is: romantisme van Byron en Hoffmann.
4. de kunst waar het gemoed in overprikkeling is: het impressionisme van Kloos en Van de Woestijne.

Doch in al de gradatie's hebben we met kunst en inhaerent met schoonheid te doen. Het is dan ook interessant vast te stellen, dat niet alleen Colle tot kategorieën van schoonheid is gekomen, al zijn de criteria van Persijn op een anderen leest geschoeid.

De ‘More-Brains’-promotor van de Vlaamsche letterkunde, August Vermeylen, schijnt ons in de uitspraak van zijn jarenlange bezinning rond de esthetische problemen nog dichter bij Colle te staan dan Persijn.

Waar Colle getuigt: ‘...de kunst biedt ons geen andere, geen grootere schoonheid dan de natuur, doch biedt ze gewoonlijk in gunstiger voorwaarden voor de beschouwing’, schijnt ons het citaat van Vermeylen slechts een noodzakelijke aanvulling hiervan: ‘...dat kunst nooit, zelfs waar ze de natuur

raadpleegt, een weerschijn van de natuur is, maar zelfstandige schepping van een andere wereld, gehoorzamend aan eigen wetten van vormgeving, nàást de natuur, en met gelijke rechten'.[3]

'Alle litteratuur is tenslotte een spel dat vooral door de verrassing aantrekkelijk is' zegt Colle en Vermeylen antwoordt 'want overal in het leven is ook het ongerijmde'.[4]

Doch daar hoor ik Maurice Roelants mij berispend toefluisteren: 'Schoonheid ontsnapt aan het wetmatig definieerbare, wat zouden haar normen te ijken zijn'[5]. Accoord: 'Elke kunstenaar is een aan zichzelf te meten norm'[6]. Dat is begrijpelijk omdat de kunstenaar een mensch is en in zich het algemeen-menschelijke draagt, dat in zijn uiting onvoorwaardelijk moet aanvaard worden, mits voorbehoud... en bij dit voorbehoud zou ik in mijn baard willen lachen. Ik zou willen dat de lezers hetzelfde konden zeggen als Colle bij zijn beschouwing van Plato: '...de l'autre côté du treillis, je le vois très bien sourire, avec une malice infinie, en caressant doucement sa barbe blanche...'; zulks zou mij voor een eventueelen 'Val van Icarus' behoeden - 'wie diep valt te hoog is geklommen' zou m'n vriend Boeckaert schrijven en ook hij zou zeker glimlachen en connaissance de cause.

Vluchtig, speelsch haalt echter Colle zijn draad nauwer en nauwer toe. Dartel stoeit hij verder door het zoo heuvelachtig terrein. En het is deze dartelheid, dit luchthartig afdwalen van het betoog om nonchalant een paar persoonlijke indrukken van een zeer speciale beteekenis op te disschen, het aangenaam vertellen van reisbelevenissen, jeugdherinneringen en compromiteerende situaties, die ons het boek doen vergelijken hebben met het meesterwerk van Axel Munthe, 'De Geschiedenis van San Michele'. A. Munthe peilt m.i. echter niet zoo diep als Colle... en toch zou ik de bekoring die van de beide werken uitgaat bijna dezelfde durven noemen. De schrijvers hebben immers ook zooveel gemeenschappelijke verzuchtingen: voorliefde voor het land van Dante, hun vereering voor een zonnig Zuidersch landschap, de Middellandsche zee, hun afschuw voor den dood.

De doodsgedachte 'dat is uitstekend voor de zaligheid, maar doodelijk voor de vreugd hierbeneden' zegt Colle smalend. Ja - 'De Dood! Goeie hemel, dat is de grootste onzin die ik

nog ooit heb gehoord' laat Axel Munthe zijn kabouter antwoorden.

Colle blijft zich al-maar-door vraagstukken stellen, waarvan hij de oplossing met zijn specifieke, persoonlijke logica tracht te achterhalen. Hij babbelt door, veel zin met hier en daar een tikje onzin. Zoo wil hij mordicus in alle dingen, bezield of onbezield, maar onbezield het liefst, een menschelijk gelaat weervinden.

Zou Colle dan met paradoxen goochelen? Mogelijk! Maar ook hier antwoordt hij met een fijnen lach: 'Men richt dat verwijt gewoonlijk tot al degenen die een juisteren, fijneren geest dan de meeste menschen bezitten'. En uit vrees voor een onbeschaafden bruut te worden uitgescholden, rest ons slechts het voorgeschotelde te aanvaarden. '...de mensch is toch een edel dier' hooren we hem nog grinnikend fluisteren.

'Kunstwerken zijn namelijk geen dingen maar beelden, en dat beteekent: afzonderlijke aspecten van de dingen, die er van losgekomen zijn en apart worden aangeboden, bijna abstracties'.

En het zijn deze abstracties die ons de schoonheidsontroering doen ondergaan. Hieruit rijst echter de vraag of kunst soms hooger staat dan het leven zelf. Kunst concentreert zich immers op die zaken die bij oppervlakkige beschouwing verborgen blijven.

'Tenslotte hebben kunstwerken nog dit bijzonders, dat ze met opzet gemaakt zijn om ons schoonheidsgenot te schenken'. Hij laat dus doorschemeren dat elk kunstwerk ons reeds een schoonheidsontroering suggereert. Daar men dus a priori zou uitgaan van het standpunt dat een kunstgewrocht schoon is, zou zulks leiden tot een vooroordeel bij het bewonderen van kunststukken. Colle laat ons echter geen tijd tot nadenken: 'Ik heb altijd gedacht dat de schoonheidsaanschouwing een greintje hypnose bevat'. En daar staat ge dan weer met een open mond... vol sprakeloosheid.

Zoo komen we geleidelijk tot de kategorieën van schoonheid. Een eerste soort ziet hij in bepaalde zinnelijke waarnemingen, zooals het genot bij het zien van de kleuren en het kleurenspel van kathedraalramen.

De tweede soort noemt hij de 'geestelijke intuïtie'. Daardoor verstaat hij het aanschouwen van het raadselachtige van

het innerlijke der dingen. Zoo bv. ‘de schoonheid die het menschelijk gelaat door de uitdrukkingen van gedachte en gevoel verkrijgt’. Bij beschouwing hiervan gaan we intuïtief de ziel aanschouwen. Deze schoonheidstoets wordt algemeen gebruikt bij het bewonderen van een geschilderd portret: staan we voor een doek, dat de ziel van het subject uitdrukt of hebben we met zuivere kopieerkunst (photographie) te doen? Dit herinnert ons eveneens aan de criteria van Bergson.

Het is in deze kategorie, dat hij het herkennen van menschelijke trekken in onbezielde dingen situeert - ‘doorschemeren van gedachte en gevoel in de stof, meer bepaaldelijk in het menschelijk gelaat’.

Een andere schoonheidsontroering vindt hij in de herinnering aan onze kinderjaren.

Een vierde soort noemt hij de ‘gewoonte’. Zulks klinkt echter als een listige paradox, daar hij in het vorig hoofdstuk liet doorschemeren, dat door het vertrouwd geraken (door gewoonte dus) met zekere gebeurtenissen, we ons, in tegenstelling met de kinderen die naïef onder de bekoring kunnen komen van een schooheidsontroering, voor fijne gewaarwordingen zouden gesloten hebben.

Maar ook hier groeit zijn bewijsvoering weer tot overtuiging uit. We aanvaarden zijn uitspraak omdat hij de gewoonte voorstelt als ‘een lange rij van herinneringen, een dunne draad waaraan zij zich één voor één als parels komen rijgen, ofwel een trage kristalliseering van herinneringen die dagelijks grooter en rijker wordt’.

Laat me nog even halt maken bij zijn opvatting over de muziek. Muziek noemt hij de ‘kunstmatige nabootsing der verschillende moduleeringen van de menschelijke stem’. Maar het is voornamelijk de styleering van die nabootsing, die ons de gemengde gevoelens die de stem uitdrukt, suggereert.

Styleering en suggestie zouden echter samenvallen in een ‘zinspeling’ - want ‘echte kunst is nooit kopie of eigenlijke nabootsing; zij is van begin tot einde zinspeling’ zegt hij verder.

Zoo is volgens hem de ‘symbolistische poëzie, waarvan de zinspeling of het oproepen de eenige werkwijze is, de poëzie bij uitstek of, zooals men ze genoemd heeft, de zuivere poëzie’.

Doch naast philosooph-estheticus is Colle veelal een moralist. Lees nooit halfslachtige en tweede-rangskunstenaars, zegt hij, het ontbreekt U aan tijd om bij hun geknoei te verwijlen. Lees de ‘groote toovenaars, met fosfoor aan de vingeren’, zooals Dante, Shakespeare, Plato. Lees het Evangelie. Lees en herlees, schreeuwt hij in alle toonaarden. ‘Het voortdurend intiem gesprek met geniale schrijvers is voorzeker van aard, uw geest en hart veel meer te verheffen dan het gesprek met middelmatigen’.

Verwerp het halfslachtige klinkt zijn raad, het komt er op aan ‘to be or not to be’.

Vasthaken aan het middelmatige, zich afwenden van de goede humaniteiten leidt z.i. tot bekrompen levens- en wereldvizie.

‘Eenieder weet dat de Renaissance door de ontdekking van de groote schrijvers van Griekenland en Rome werd teweeggebracht’.

Zoo wil hij een vernieuwde Renaissance doen geboren worden, waar alles in het teeken staan zou van een metaphysische levensvizie, maar waar de kleine genoegens die het leven ons bieden kan niet op het achterplan zouden gedrongen worden.

Het boek is een aangrijpend pleidooi voor een nieuwen mensch, die zich over het leven zou bezinnen, die zou nadenken zonder daarom volmaakt alles op te lossen - ‘hij zou daardoor alleen reeds zijn onvergelijkelijken adel te kennen geven’.

Rik Lanckrock.

Eindnoten:

(1) ‘Bestendigheden’ door Gaston Colle - uit het Fransch vertaald door Henri Van Crombruggen. - Editions Universitaires - Brussel.
(2) ‘Aesthetische Verantwoordingen’ - door Dr. Jul. Persyn - 5e druk. - Uitgeverij N.V. Standaard Boekhandel - 1944.
(3) ‘Beschouwingen’ - door Aug. Vermeylen - Uitgev. A. Manteau. Brussel, bldz. 209.
(4) Idem. bldz. 186.
(5) ‘Schrijvers, wat is er van den Mensch?’ - door Maurice Roelants - Uitgeverij A. Manteau, 1943, bldz. 14.
(6) Idem. bldz. 16.

Het ‘geval’ Daisne.
Johan Daisne als Schrijver van episch Proza.

Evenals een Maurice Roelants, een Maurice Gilliams of een Gerard Walschap zelfs, kwam Johan Daisne, de zoo omstreden auteur van ‘De Trap van Steen en Wolken’, langs de poëzie om tot het proza en evenzeer, ja, misschien sterker nog dan bij de eerste twee en geheel in tegenstelling met dit van de laatste, is het proza van den jongen Gentenaar de volstrekt logisch voortgezette ontwikkeling van zijn dichterschap.

Reeds nadat in 1935 bij ‘De Cahiers van de Waterkluis’ zijn ‘Verzen’ het licht hadden gezien gaf hij, zooals Marnix Gijsen het onmiddellijk vaststelde, ‘blijk van heel wat meer cultuur, van heel wat meer geestelijke faciliteit dan de doorsneefiguranten van Varior.’ Zijn volgende bundels, evenals de in verschillende tijdschriften en sedert 1937 in het tweemaandelijksche ‘Klaverdrie’ verspreide gedichten verstevigden dezen indruk, doch hoofdzakelijk bleef het bij een overtuigende nieuwe bevestiging van wat de critiek reeds na zijn eerste publicatie vaststelde: de jeugdige poëet, die het principe der ‘dichtoefeningen’ huldigde, beschikte over een soepele zeggingskracht, een voortdurend opborrelend en genereus improvisatorisch vermogen om zelfs de geringste ontroering tot een vers te verklanken, een oorspronkelijke fantasie, steeds verrassend door haar onverwachte kronkelingen - en buitelingen soms! -, een uiterst subtiel en ontwikkeld natuurgevoel, de gave ten slotte, van met genuanceerde impressionnistische toetsen in enkele regels zéér fijnzinnige stemmingsbeelden op te wekken. Maar hij vestigde vooral de aandacht op zich, dank zij het feit, dat hij één van de weinigen onder de ernstig op te vatten vertegenwoordigers der jongste generatie bleek, die in het leven naar een ethischen en wijsgeerigen grondslag peilde en dieper zocht, waar tientallen zijner leeftijdsgenooten, zonder behoefte tot bezinning of innerlijke bewustwording, onberoerd voorbijgingen. Toch werd Daisne nooit als dé groote belofte van zijn generatie beschouwd: zulks viel veeleer den dionysischen Bert Decorte uit ‘Germinal’ en naderhand aan den innerlijk gespleten Herwig Hensen te beurt. Hiertoe kunnen diverse redenen aangestipt worden. De voornaamste lijkt ons Daisne's stelselmatige

overproductie, of, zoo men wil, het gemis aan zelfcritiek, aan eclectischen zin, die den kunstenaar de rijpe van de onvoldragen vrucht leert scheiden. Hoewel de aanhef van één der eerste gedichten uit ‘Afreacties en Fundeeringen’ luidt:

> ‘Beschouw mijn verzen, lezer, niet apart,
> Beoordeel niet mijn hart terstond naar één:
> 't Zijn snapshots van een uitgerafeld hart,
> Beschouw, zooals gedrukt, z'aaneen, opeen,’

verdrijft deze verklaring geenszins den indruk, dat het schrappen van verschillende weinig of heelemaal niets zeggende verzen, - o.i. circa 75% van de geheele productie-, de kwaliteit van zijn dichtwerk ten goede zou komen. Wat ons bovendien in de poëzie van Daisne vaak stoort is zijn verregaande toegevendheid tegenover onbelangrijke, haast uitsluitend modieuze randfacetten van het hedendaagsche leven. Want ook wat het constructiemateriaal betreft waarmee hij zijn verzen opbouwt, schakelt hij elk keuzeproces uit: litteraire citaten, - overigens zeer ad rem te pas gebracht -, Fransche, Duitsche, Engelsche of zelfs Russische zinsneden, reminiscenties aan modedeuntjes, de handelsmerken van Engelsche of Amerikaansche sigaretten, zoowel als de namen van filmglories of zelfs wiskundige formules, alles wordt door hem als inspiratief bevonden. Laten we echter oprecht zijn: zelfs dàt is in den beginne niet van een zekere bekoringskracht verstoken, er schuilt van tijd tot tijd iets kwajongensachtigs sympathieks in, nu en dan een tikje naïef zelfs en doorgaans volstrekt onrijp. Doch wanneer voor den vijf en twintigsten keer Marlène Dietrich om het hoekje komt kijken en in het overigens zéér aristocratische ‘Cauchemareske’ uit ‘Verzen’ even de voorname zuiverheid der dichterlijke stemming breekt, ergert zulks zelfs den meest gunstig gestemden lezer. En hij vraagt zich onwillekeurig af, hoe over twintig à dertig jaar een andere generatie die, - ten haren bate of detrimente? -, van de blonde Marlène gespeend bleef, op deze soms zôô anecdotische poëzie zal reageeren.

Afgezien van deze bezwaren, welke men onmogelijk geheel negeeren kan, is Daisne een héél apart, persoonlijk verschijnsel in de jongere Vlaamsche poëzie, een auteur vol ergerlijke uiterlijkheden, maar met evenveel bezonnen innigheid, wien men, in tegenstelling met nochtans merkwaardige talenten als een Bert Decorte of een Herwig Hensen en niettegenstaande zijn

groote bewondering voor de Russische romantici moeilijk één of ander epigonisme in de schoenen kan schuiven, een geboren poëet, wiens wezen als novellist en als romancier onafscheidelijk aan zijn dichterschap verbonden blijkt, aan de emotief filosofische levensoriënteering van den intelligenten, doch uitermate ontroerbaren waarnemer, die reeds in ‘Verzen’ geuit, weinig later definitief door het eenigszins mystiek getinte poëma ‘Kernamout’ bevestigd werd.

Het debuut van Johan Daisne als prozaïst met de novelle ‘Gojim’, opgenomen in het tijdschrift ‘Werk’, wekte misschien niet de belangstelling op, die het eigenlijk verdiende. Ongetwijfeld ware het interessant zorgvuldig na te gaan, welke uiteenloopende factoren van de voornaamste en alles verklarende reden, schuilend in de volledige desoriëntatie, die het bevreemdend verhaal zoowel bij den gewonen lezer als bij den meer achterdochtigen criticus moet veroorzaakt hebben. Zelden deed inderdaad een Vlaamsch prozawerk in dergelijke mate afbreuk aan de criteria, door traditie en volstrekt gemis aan verbeelding in onze huidige letteren geschapen, en door het lezend publiek langzamerhand als de eenig geldende beschouwd.

Ons vereenigend met de door Maurice Roelants vooropgezette conceptie, dat ieder scheppend kunstenaar in de eerste plaats aan zijn **eigen** normen dient getoetst, is het thans - a posteriori! - heel wat gemakkelijker ‘Gojim’ te beoordeelen, dan zulks op het oogenblik van zijn verschijnen het geval leek. Ieder verhaal van Daisne sluit steeds in zekere mate bij het vorige aan en werpt aldus vaak een verrassende klaarte op gebeurtenissen en omstandigheden, die daarvoor in meer of mindere mate door duisternis omhuld bleven; dezelfde personages duiken weer op, herhaaldelijk wordt er naar vroegere toestanden teruggegrepen, de schrijver bouwt filosofische, ethische of litteraire theorieën op, die zich in een volgend oeuvre tot leidmotief ontwikkelen, zoodanig dat we hier opnieuw voor het verschijnsel staan, waarop Johan Daisne in zijn poëzie reeds zinspeelde: geen enkel van zijn werken mag afzonderlijk, doch moet steeds als een deel van het geheel beschouwd, want

> ‘Ons harten, lezers, zijn een bont geheim.
> 'k Heb ééns ontleed, voeg alles saam nu weer
> En zie de groeiend' Algemeene Lijn...’

Alle geconcentreerd rondom de excentrieke, soms eenigszins

geaffecteerde, doch tegelijkertijd sympathieke en onuitputtelijke mogelijkheden biedende figuur van een Vlaamschen, doch weinig Vlaamsch aandoenden geneesheer en universiteitsprofessor, den fantast Dr. G.M., vormen deze verhalen een samenhangend en bont geheel, dat architectonisch tusschen de eeuwenoude kadervertelling en den 'roman-fleuve' der hedendaagsche Fransche school het midden houdt.

Johan Daisne behoort tot een generatie, die de Freudiaansche theorieën niet langer als een nieuw licht boven den chaos, doch als een definitieve verworvenheid beschouwt. Toch blijkt hij een té dynamische en té voortvarend natuur om zich tot dit nog slechts ten deele ontgonnen terrein te beperken en hij wierp zich dan ook met geestdrift in de meest gewaagde opvattingen der parapsychologie, geassocieerd met een soms tot de uiterste konsekwenties doorgedreven psycho-analytische uitdieping van het onderwerp. De novelle 'Gojim' is hiervan het hybridische, doch ontegenzeglijk interessante resultaat, 'een echt abracadabrastuk, zichtbaar niet uit eigen kracht verzonnen, maar lijdelijk gedroomd', zooals de schrijver het zelf openhartig in 'De Trap van Steen en Wolken' getuigt.

Het fascineerende **Gojim** is het Hebreeuwsche woord, dat 'niet-Jood' beduidt en in verband staat met Dr. G.M.'s niet alledaagsche avontuur, dat hem langs telepathischen weg in ideëel contact brengt met een geheime politieke organisatie uit Centraal-Europa, die de verzoenende toenadering tusschen het Arische en het Semitische ras en aldus een volledigen ommekeer in de gang van de wereld beoogt. Tevens komt G.M. op geheimzinnige wijze op het spoor van het feit dat hij, niettegenstaande zijn blijkbaar Arische afstamming geen Gojim is. In 'De Trap van Steen en Wolken' verklaart Daisne namelijk zelf, hoe hij vertelt over 'een Amerikaansche luitenant, Montaigu Matihow, zoon van een Indiaansche moeder (en een Joodschen vader) en die tijdens de vorige oorlog in Europa zou zijn gestorven na een blonde Teutoonsche vrouw te hebben bemind die eens aan hem in een ziekenhuis was verschenen als een liefdesmadonna van barmhartigheid. Vele jaren later ontmoet die vreemd jong gebleven vrouw een andere man, een geneesheer (Dr. G.M.!) van dezelfde leeftijd als Montaigu bij zijn dood, en een precies eendere verhouding ontstaat tusschen hen. Langs parapsychologische weg toont Daisne aan dat beide

mannen dezelfde zijn: toen Montaigu stierf is zijn astrale lichaam overgegaan in een kleine jongen, die op datzelfde oogenblik in een heerlijk herfstpark met zijn maagjes ‘indiaantje’ speelde en vol trillende trots en ontroerende geestdrift uitriep:

- Ik wil altijd de Indiaan met het groote hart zijn!’ (Cf. Tweede deel, bl. 313).

Er de aandacht op vestigen, dat het in de kunst ten slotte meer belang heeft **hoe** een stof behandeld wordt, dan **welke** stof de artist tot onderwerp kiest, staat nagenoeg gelijk met het intrappen van een openstaande deur. Daisne's sprong in de wereld van het fantastische beschouwen we dan ook niet als de grondvoorwaarde, als de kwaliteit sine qua non tot het voortbrengen van een origineel litterair oeuvre, doch we waardeeren echter zeer sterk zijn gedurfde poging inspiraties te putten uit geheel andere bronnen, dan deze waaraan in Vlaanderen de meeste romanciers hun lezers plegen te laven, we dienen het naar waarde te schatten, dat hij over een ongewoon levendige verbeelding beschikt, die hij vrij, weze het dan ook met een zekere nonchalance laat opborrelen, klaarblijkelijk onverschillig voor het feit, dat zijn publicaties bij de critiek in de meeste gevallen het effect van den steen in de kikkersloot ten gevolge hebben: hij gevoelt zich sterk, hij weet, dat de ‘fantasie geen verraad’ is, ‘ze is nôg jezelf, je verlengde zelf, je geaspireerd leven,’ zooals hij het persoonlijk uitdrukt.

‘Gojim’ moet Daisne van zijn voorliefde en zijn onbetwistbaren aanleg tot het proza overtuigd hebben, want kort na elkander zagen drie uiteenloopende, doch niettemin innig verwante verhalen van zijn hand het licht: ‘Aurora’, een ontroerend schoone liefdegeschiedenis, ‘Maud Monaghan’, een op het psychologische plan verheven spionnageverhaal. ‘Renée’ ten slotte, het tragische conflict, ontstaan uit de dualiteit tusschen de lichamelijke en de geestelijke liefde van man tot vrouw.

Raymond Herreman schreef in zijn ‘Zeg mij hoe gij leest...’, dat ‘Aurora’ in zijn binnenste ‘een mengsel van genegenheid en ergernis’ deed oprijzen en zooals we het overigens verder persoonlijk zullen vaststellen, is deze uitspraak op het geheel oeuvre van den hier behandelden schrijver toepasselijk. Onzerzijds beschouwen wij het haast louter psychologische ‘Aurora’ nochtans als zijn zuiverste tot nog toe verschenen werk. Boven-

dien is het zijn eenigste verhaal, dat tot een confrontatie van den auteur met andere schrijvers zijner generatie aanleiding kan geven. Verschillenden onder de Vlaamsche jongeren voelden zich inderdaad als hij aangetrokken tot de uitbeelding van den adolescent en den jeugdigen mensch in zijn bewustwording van leven en liefde, gedurende de ontdekking zijner eigen persoonlijkheid, in zijn moeizamen strijd ter verovering van een eigen kijk op het bestaan. Namen als deze van een René Berghen, een Albert van Hoogenbemt, een Maurice Gilliams en enkele anderen nog kunnen in dit verband vooropgezet worden. Zeldzaam zijn nochtans de schrijvers, wier analytisch procédé een zôô persoonlijken stempel draagt, die een zôô bevreemdende harmonie tusschen stof en uitdrukkingsvorm bereikten en wier werk in een dergelijke mate de aan de jeugd eigen romantische en idealistisch geaarde poëzie oproept. De amoureuze herinneringen aan de kinder- en studentenjaren van G.M. zijn het, die Daisne hier in afwisselende volgorde suggereert, hoewel niet steeds aan de chronologie der feiten beantwoordend, toch onafscheidelijk vereenigd door het plastische retrospectieve cement. Vele meisjes heeft G.M. als knaap, later als adolescent met de wispelturigheid van Don Juan en de vereering van Don Quichote liefgehad. Hun naam, - Marcheta, Vavane, Ina, Claire -, de freele lijn hunner gestalte, de snede van hun profiel, de klank van hun stem, de uitdrukking hunner oogen, het parfum, dat ze als een onzichtbaar aureool om zich droegen, dit alles staat onuitwischbaar in zijn geest, onverbleekbaar door den glans van de stralende herinnering aan de ‘Groote Eenige’, Freule Aurora van Erlevoort de ideale ‘kameraad-minnares’, die hij als student aan de universiteit beminde met al de zuivere overgave, met al de mildheid, waartoe een jong en genereus gemoed als het zijne in staat was.

Daisne koos niet alleen een uit den aard der zaak delicaat onderwerp, maar de intrige zelf eischte een zeer geschakeerde psychologische verwerking. Als in zoovele andere jeugdromans geldt het hier immers niet in de eerste plaats de analyse der sterk uitgesproken impulsen en tegenstrijdige conflicten, karakteristiek voor de adolescentie van elk individu, dan wel de ontleding van een zich langs de lijnen eener langzame zielkundige evolutie ontwikkelende en niet in vervulling, gaande jonge liefde. Hoewel het duidelijk blijkt, dat G.M. en Aurora mekaar van

den aanvang af innig liefhebben, zullen hun zielen elkaar nooit volledig ontmoeten; voor beiden wordt het een wanhopige strijd, die hen innerlijk zonder klaarblijkelijke reden langzamerhand meer en meer vervreemdt. Zonder in dit verband van eenige beïnvloeding te gewagen, is het interessant aan te stippen, dat we bij de lezing van dezen roman, - of laten we het liever een vrij uitgebreide novelle noemen -, onwillekeurig even dachten aan 'La porte étroite' van Gide, waarin twee jonge menschen, elkaar insgelijks als het ware door het lot voorbestemd, evenmin het onmisbare harmonische contact kunnen vinden.

Johan Daisne nam als reserveluitenant deel aan de mobilisatie van het Belgische leger en den daaropvolgenden achttiendaagschen veldtocht van Mei 1940. Eenerzijds danken we hieraan een verzenbundel, 'Het Einde van een Zomer', - realistische en symbolische titel! -, anderzijds het verhaal 'Maud Monaghan', een spionnagegeschiedenis, waarin door de Belgische legeroverheden op Dr. G.M.'s kwaliteiten als psychiater beroep wordt gedaan om een complot, de verduistering van belangrijke strategische documenten beoogend, te ontsluieren en tevens de als officier vermomde spionne Maud Monaghan te ontmaskeren.

Hoewel er aan dit verhaal heel wat vrij goedkoope filmreminiscenties kleven en naar ons weten bovendien een dergelijk onderwerp in Vlaanderen nooit als **artistiek litteraire** stof werd aangeroerd, moeten we hieraan toevoegen, dat het avontuurlijke gegeven behandeld werd op een wijze, die over het algemeen afbreuk doet aan de identiteit, welke het detectieveverhaal in zijn geheel à priori met den stuivertjesroman vereenzelvigt, ofschoon deze op enkele plaatsen wel eens heel even om het hoekje komt kijken.

Na dezen thriller zette Daisne de reeks van Dr. G.M. voort met 'Renée' dat, hoewel o.i. constructief niet tot zijn gaafste werk behoorend, - zoo we eigenlijk wel over 'gaaf' werk mogen gewagen! -, typeerend is voor zijn kunst, door de brug die het werpt tusschen de werkelijkheid, - hier zelfs een aan de feiten gebonden en dus controleerbare realiteit -, en de loutere verbeelding.

Wij wezen reeds op de geestdriftige bewondering, die de schrijver ten overstaan van enkele groote Russische dichters

koestert. Reeds in ‘Aurora’ werd de toenadering tusschen G.M. en freule van Erlevoort gedeeltelijk in de hand gewerkt door de gezamenlijke lectuur en het bijwonen eener voorstelling van ‘Eugeen Onjegin’. In 1937 was Daisne de animator eener geslaagde Alexander Poesjkinherdenking in de aula der Universiteit te Gent, waarbij hij zelf als spreker optrad, terwijl hij twee jaar later bij een soortgelijke viering den Ukraïnischen volkszanger Taras Grigorjevietsj Sjeftsjenko in het focuspunt der belangstelling plaatste. Later zou Ljermontof aan de beurt gekomen zijn, indien de omstandigheden het, helaas, niet anders gewild hadden. De Poesjkin- en Sjeftsjenkohulde vormen het reëele uitgangspunt tot het verhaal ‘Renée’, waarin Johan Daisne zelf in zekeren zin als bezielend personage optreedt, - later daarover meer! -, en het fantastische element vertegenwoordigd wordt door het avontuur van G.M.'s vriend, Dr. Hartmann, met de verrukkelijke madame Renée Valmont, alias Rut Skästra, een Zweedsche dubbelgangster van het symbolische liefdesideaal Aurora, waarmee hij op de door Daisne te Kopenhagen georganiseerde Poesjkinviering kennis maakte en die met behulp van een sterk verdoovingsmiddel den dood fungeert, doch door haar geliefde uit deze lethargie gewekt, met hem vlucht en - als het ware een tweede maal geboren - met hem een nieuw leven te gemoet ziet. Beider droom gaat echter niet in vervulling en zij stellen ten slotte vast, dat een definitieve scheiding onvermijdelijk werd.

Waar het in ‘Aurora’ de mislukking van een geestelijk beminnen gold, betreft het hier de bittere ontgoocheling, door een meer aardsche liefde opgeleverd, zulks vooral te wijten aan het ontberen van het fysiologische en hiermede verbonden psychologische synchronisme, dat de beide partijen harmonisch vereenigen moest, mislukking, voortspruitend uit een té cerebrale levensoriëntatie van den mannelijken partner. In ‘Aurora’ dook dit thema reeds in de doctorsthesis van G.M. op en heette daar ‘de onverzoenbaarheid der esthetische en ethische waarden, zooals die bvb. naar voren treedt in het conflikt van de biologische (ethische) en de platonische (esthethische) liefde tusschen man en vrouw.’

Op het einde van 1943 voegde de schrijver de verhalen ‘Gojim’, - dat hij thans ‘Raïssa’ betitelde -, ‘Aurora’ en ‘Renée’, verder aangevuld door de novellen ‘Agnes’ en

‘Veva’, samen tot een bundel, dien hij ‘Zes Domino's voor Vrouwen’ noemde. Ofschoon het zes uiteenloopende vertellingen geldt, merkt men thans duidelijker nog, dat het hier zes verschillende gedaanten van éénzelfde vrouwenfiguur betreft: de gedroomde ‘Groote Eenige’, wier mysterieuze, ja, haast mystieke alomtegenwoordigheid het leven van G.M. vervult in zijn groei naar het diepere evenwicht en zijn betooverende reis door waan en wezen.

Zoo we ons door ‘Agnes’ sterk bekoord voelen, is zulks minder te wijten aan den zakelijken inhoud van deze korte vertelling, - grondthema: de geheimzinnige kracht van het zeldzame parfum ‘Shalimar’ -, waarin naar mijn weten voor de eerste maal een reukgewaarwording het leidmotief van een novelle uitmaakt, doch vooral aan de suggestieve kracht waarmee de auteur op een wezenlijk ontroerende wijze de gewenschte atmosfeer heeft weten te scheppen: de stemming van de Allerheiligendagen in de arme-menschenwijken aan den boord van de groote stad of op den doodenakker in de nabijheid van een door de overlevenden geheel vergeten graf. Op zichzelf beschouwd behooren deze brokstukken tot het zuiverste, dat ooit uit de pen van Daisne vloeide en ééns te meer bevestigen zij onzen indruk, dat de schepper der G.M.-gestalte niet alleen een diep en dichterlijk voelende stylist van niet alledaagsch formaat is, doch bovendien over de gewenschte stof beschikt tot het voortbrengen van blijvende werken, die misschien ééns een mijlpaal in de Zuidnederlandsche letteren zullen vertegenwoordigen, - zoo hij althans spoedig inziet, dat de zelfbeheersching een van de voornaamste eigenschappen is, die den waren romancier en evenzeer den echten novellist kenmerken.

Ons wordt het persoonlijk bijna onmogelijk hem in het overromantische ‘Veva’ nog instemmend te volgen, ofschoon hij het naar zijn eigen gevoel als het ‘topverhaal’ uit den bundel beschouwt, ‘een vreemd verhaal, geheel zilver, overrild van schaduw, en met zachtrose bloemen en leliewitte voering’, zooals het gewaad van Veva vander Tuyn, de heldin uit de fantastische pantomine, waarvoor G.M. den runennaam ‘Frawaradar’ uitgedacht heeft. Maar spijts onze bezwaren moeten we weer onbewimpeld toegeven, - er schuilt steeds iets ontwapenends in al wat Daisne schrijft of slechts inderhaast uit zijn mouw schudt -, dat het een ongemeen knap stuk verbeel-

dingswerk vertegenwoordigt. Slaagt hij er niet in **ons** in de diepere tragiek der behandelde gebeurtenissen te doen gelooven, anderzijds zijn wij de eersten om de aandacht te vestigen op zijn wonderlijke en inderdaad deels geslaagde poging tot de suggestie van de ‘andere’ dimensie in de kunst van het artistieke trio vander Tuyn, ‘andere’ dimensie, die o.i. het voorwerp van Daisne's heele leven en streven vormt en waarvoor we hem, spijts de schijnbaar meest drieste excentriciteiten ruim crediet moeten verleenen, niet het crediet, dat men den middelmatig begaafden debutant, doch hèm schenkt die, zij het dan ook op een geheel onverwachte en doorgaans desoriënteerende wijze, naar nieuwe, diepere en eeuwige waarheden speurt.

Waar Daisne tot en met ‘Veva’ zich tot het verhaal van ten hoogste een honderdtal bladzijden beperkt had dat, zooals hij het in de narede van zijn roman zelf bevestigt ‘zulk een gulden middenweg vormt tusschen het vaak geknotte wezen van de novelle, en de ook meer dan eens buitensporige bespraaktheid van den (hedendaagschen) roman’, kwam hij in ‘De Trap van Steen en Wolken’ aan het woord als de schrijver van een lijvig en grootscheeps opgevat werk met Vestdijkiaansche allures, - het boek is overigens aan den op het oogenblik van zijn verschijnen in een concentratiekamp opgesloten Simon Vestdijk opgedragen -, dat in zekeren zin als de synthese en den logischen uitbouw kan beschouwd worden van al wat de schrijver tot nog toe uitgegeven en ook voor zichzelf overwogen en gedroomd had.

(Vervolgt).

Hubert Lampo.

Nieuwjaarsbrief.

Voor Ren.

Vanmorgen heb ik dit pakket ontvangen,
Waarin mijn brieven en mijn foto's lagen,
En 'k voelde opeens, vôôrdat mijn oogen zagen,
't Afsterven van mijn groot en schoon verlangen.

En toch - al vloeien tranen langs mijn wangen -
Zal ik niet toornen, ook niet luidop klagen;
Maar vol devotie, voortaan in mij dragen
De extase van ons allerlaatst omprangen...

Van 't oude en 't nieuwe jaar is onze scheiding
Symbool geworden en die vreemde wijding
Heiligt het leed der droeve desillusie...

'k Zal steeds dit pakje - uw laatste nieuwjaarsgave -
Bewaren: daarin immers ligt begraven
Het einde van een jaar... van een illusie...

Jan de Brugghenaere.

Er is maar een geluk.

Er is maar één geluk en 'k vind het niet,
alsof dit toch zoo zeldzaam is op aarde.
En zie ik and'ren met een lach, een lied,
er is geen dag voor mij die openklaarde.

Had ik een huis, een vrouw, een gramofoon,
slechts kleine dingen om er bij te droomen,
ik vond hier alles kalm en zeer gewoon
en regen liet ik door de ramen stroomen.

Nu mij zoo goed als alles werd ontzegd
en ik de liefde niet meer kan betalen,
heb ik mij als gewond op zij gelegd
opdat er Iemand mij zou komen halen.

Remi Boeckaert.

Louter toeval.

Ik ben, ik eet en doe veel dingen meer,
ik mag zelfs zeggen dat ik soms kan denken.
Ik leef dus als normalen mensch en leer
zoo nu en dan door twijfels heen te zwenken.

Maar voor wat avondlicht sta 'k droomend stom,
ik ben, als wezen, reeds zeer lang geschapen
uit zaad dat zwevend hing in sterrendrom -
ik lag, och arme, voor elkeen te rapen.

Dus was het slechts een doodgewone daad
die lijf en ziel tot stof heeft saamgeknepen -
't was licht wel toeval, wank'le kans of smaad
die blind'lings in het Niet hebben gegrepen.

Ten waar', dat God mijn lichaam had gewild
en Zijne Schepping reeds mijn ‘zijn’ omsloten -
't is deze hoop die mijn verlangen stilt
mijn heele lijf voor twijfels te ontblooten.

Rik Lanckrock.

Waar zijt gij, God...?

Waar zijt Gij, God, die 'k altoos voel
en immer zoek, in geest ontken.
Waar zijt Gij, Gij die mij het doel,
het eenigst brandpunt zijt. Ik ben,

maar moet vergaan in 't tijdelooze -
Maar Gij die zijt en blijven zult
in eeuwigheid, dimentielooze
in Uw oneindigheid gehuld -

Ik ben, maar weet dat gaan mijn lot
zal zijn - Slechts tot Uw Alheid komen...
Het is zoo hard, zoo hard, 't gebod
van zijn en gaan en nooit meer komen.

Waar zijt Gij, God, die 'k altoos zoek
en immer voel... en dwaas ontken -
Waar zijt Gij, God, het eeuwig boek
waarvan ik slechts het voorwoord ken.

Rik Lanckrock.

Mijn kind.

Gij hebt mij weer gegeven
't Geluk, dat ik verloor.
Thans volg ik 't helder spoor
van uw sublieme leven.

Gij zijt mijn kind; gij zijt mijn bloed,
't geluk van gansch mijn leven,
waarvoor ik eeuwig danken moet,
hebt gij aan mij gegeven.

Dit argelooze kind,
als bloesem blank,
waarin ikzelf word weer bemind,
sloeg thans geluid en klank.

Albert de Longie.

Dood.

'k Heb zoo vaak uw tred gehoord.
Gij treedt binnen, gij trekt buiten ongestoord.
Niemand weet er, niemand kent,
waar de Heer u zendt,
o gij stille dood!

Doet mij thans uw greep ook pijn,
zal ook 't kindje een lieve, kleine engel zijn,
eeuwig schrijnt en klaagt in ons
't martlend klokgebons
na dien plotsen dood!

Kent zij thans geen ander lied,
dan dit droevig dreunend dooden-, doodenlied,
dat ons hart aan stukken rijt....
.....
Kind, nu ge eeuwig zijt,
ach, zie onzen nood!

Gabriël de Longie.

Laat alles zwijgen nu...

Laat alles zwijgen nu:
onz' handen vonden zacht elkaar.
Ligt niet in dit vertrouwd gebaar
wat ziel van mij en u?

Steek nu het licht niet aan
Onze oogen zoeken niet het beeld
van ons gelaat, door smart gehuld
en van zijn leed ontdaan.

We houden van elkaar,
Spijt alles wat ons overkwam.
Ik weet uw liefde gave vlam,
mijn neigen rein gebaar.

We zien elkaar niet aan.
Ik voel uw mond weer met een glim,
een lach. Gij weet mijn hoofd weer rim-
pelloos van vrede staan.

Mijn hand houdt die van u...
We hooren slechts ons beider naam
door 't kloppen onzer harten slaan.
Laat alles zwijgen nu...

Clement Cusse.

Dichter.

Hij krabt nadenkend aan zijn neus.
Gaat weer eens op zijn potlood bijten...
Waarom zijn avend zô verslijten?
Hij voelt zich prikkelbaar, nerveus...

Hij had daar net zoo'n puik idee!
Waar blijft de zoete inspiratie?
Ze streelde hem na meditatie
Bij 't meideke in 't knus café...

Hij krijgt slechts woorden op papier,
Maar kan geen zinnen samen lijmen,
Verhakkeld ritme, valse rijmen!
Verdronk de muze dan in 't bier?

Vergeefse kwelling van het brein!
De inspiratie is gevloden,
Daar zit hij nu: ‘Het Kind der Goden’
O! droevig lot van dichter zijn...

Willy Biliet

Je taak.

Je moet het witte zeil zijn van m'n boot
opdat hij varen zou door 't leven,
want, kleine vrouw, 't is immers aan je schoot
dat eens me alles dient gegeven.

Maar zelfs de verste vaart vergaat zo gauw,
de vrijheid zelf maakt ons tot slaven,
dan moet je me verbinden door je trouw
en anker zijn in goede haven...

Het is je taak godin te zijn en vrouw.

Paul Berkenman.

Mijn hart.

Mijn hart is veel te trotsch te toonen
Hoe het er binnen wel uitziet,
Of er ook wenschen, zorgen wonen,
Een stil geluk of goor verdriet.

Mijn hart is groot, kan veel beminnen,
Is vol van moed en toch ook teer,
Want heel spontaan zal het iets minnen,
Het geeft zich soms en doet zich zeer.

Mijn hart is rijk aan smart en zonden,
Aan innerlijke kracht en gloed,
Het zingt soms blij en ongebonden,
Maar kent zichzelve nog niet goed...

Mariette Van Ranst.

Eenvoudige bekentenis.

Gij zijt voor mij als lucht en zon.
Ik weet niet dat ik u bemin,
maar zonder u droogt elke bron
en heeft mijn leven zelf geen zin.

Gij zijt nabij wanneer ik kom
en ook nog als ik u verlaat.
Het is alsof uw levensblom
diep in mijn eigen leven staat.

Gij zijt een stukje van mijn ziel,
en zij is zelf een stuk van u.
Een wijngaardrankje, zwart en schriel,
al 't vroeg're: rijpe tros het nu.

Lia Roelofs.

Ik heb geen hart van diamant...

Ik heb geen hart van diamant
en ben niet harder dan metalen,
soms word ik smartlijk murw gemalen
door 't leed, dat op mijn leven spant.

Toch wordt van ons altijd gevraagd,
met eender glans in oog, te stralen,
zijn ziel in wilden brand te stalen
en nooit te voelen wat men draagt.

Onwrikbaar zijn, immuun en star!
een spotlach op verbeten lippen,
geen klacht mag bitter ons ontglippen,
maar ieder blijft: de eeuwge nar.

En, blinken doen aan elken kant
de vlakken van 't geslepen leven,
doch ik, ik kan zooveel niet geven...
Ik heb geen hart van diamant.

Uit: ‘De Blanke Symphonie’.
Renaat De Jonghe.

Het gemis.

Dit is het land, waar wij elkaar ontmoeten.
Ik sta en wacht en weet mij wel op tijd.
In elken boom wil ik de vogels groeten;
dan wordt het laat, misschien heb ik wel spijt.

Dan zegt men maar: gij waart reeds lang vertrokken
naar stille verten, waar de koekoek riep.
Mij rest uw naam, uw beeld, een klosje lokken,
een zoete droom waarin ik mij versliep.

Dit is weer al, ik wil er niet om treuren.
't Is kermisdag. Ik hoor, men speelt nog swing.
Mijn laatsten nacht wil ik om niets verbeuren,
ik heb nog geld en ken een aardig' ding.

In elken zoen wil ik wat armoe smaken
en elk gelaat, dat mij niet teeder is,
wil ik toch lang in deze handen kraken,
omdat ik voel hoe ik hier alles mis.

Tony van Putte.

De parachutist.

Eens heb ik in 't leven hier op aard geloofd,
Als in een jonge maagd, die drift belooft,
Maar zich in schaduwige doeken hult
En geen ontsluieren van 't lokkend vraagstuk duldt.

De menschen van 't kantoortje hebben met hun moppen
Die blanke schemering gedood. 'k Heb het gevoeld
Toen ik een nacht met gladde hoeren heb geboeid.
Ik haat hun blauwe lach en hunne gele koppen.

Ik wil niet dat, omheen mijn mond de drift zou kwijlen...
Eens streefde ik naar 't leven als naar zon,
Ik heb gevoeld hoe 't schrijnend schroeien kon.
Straks stort ik weer in 't schemerige, rustig-ijle.

Joris Dillen.

Veel dagen heb ik u...

Veel dagen heb ik u, in zelfzucht gansch vergeten;
de liefde trots geweigerd waarvan uw harte leeft.
En nooit heb 'k u zoo diep van mij alleen geweten,
dan na deze eenzaamheid die slechts vertwijfling weeft.

Gij hebt gelaten, stil een dubbel leed gedragen,
- een drukkend-donkre smart die 'k niet begrijpen kon. -
Wie heeft u dag voor dag de pijne helpen schragen?
- die elken stond weer eindde en steeds opnieuw begon. -

M'n hart verlangt niets meer, nu alles is geleden,
en gij uw liefde schenkt die 't zwaar verwijt verzacht.
Verzoend en blij heb 'k weer het kleine pad betreden,

waar rood en warm pioenen vlammend openbloeien,
en waar aan eind uw hart mij hunkerend verwacht.
Nu wil m'n ziel alleen nog in beminnen groeien.

Maurice Van Craeyvelt.

Indrukken over de dagen voor de poezie.

De dagen voor de poëzie zijn zoo mooi geweest, dat we ze niet zonder weemoed memoreeren. Eenvoudig-weg: ze zijn té mooi geweest! Er zou geen einde aan mogen komen of - om de bewering van een dichter te gebruiken - we zouden

er moeten sterven! Reeds van den Maandagmorgen voelden we ons bevreesd dat ze te gauw zouden eindigen. Op aarde is het geluk kort, en bij pastoor de Craene is het altijd té kort. De dichters zijn niet gemaakt om op aarde te leven, misschien om op de maan te luieriken. Maar we meenen, dat we nergens beter zouden zijn dan op 'Gerolfswal'. En daar zijn ontelbare redens voor.

Over Merendree hangt er een landelijke rust, oase voor dichters die elken dag tegen de werkelijkheid moeten vechten. De tuin van de pastorij is een brok heerlijke natuur: allerlei knoestige boomen, grillig struikgewas en kronkelende paadjes. Op het middenplein stonden er voor de gelegenheid honderden stoelen, die tijdens de opvoering van 'Apostelen in de Passie' van Basiel de Craene en 'Memling' van Adolf Herckenrath overbezet waren. (Zooveel te beter voor de jonge lui van Merendree, nietwaar mr. de paster?) Op Zondag te 11 u., toen de dagen voor de poëzie door E.H. De Craene voor geopend verklaard werden, was de belangstelling zelfs grooter dan verwacht. Onder de deelnemers bemerkten we: Adolf Herckenrath (die thans géén drie overjassen aanhad, want het was een hondsdag en warm genoeg om te bakken), Achiel Mussche (in sportblouse, eigenaardig voor een humanitaristisch dichter!), Richard Minne (die zich sigaretten 'Fleur de Lochting' rolde), Paul de Rijck (die het dorp afketste om een dagblad te vinden. Beroepsmisvorming?), Marnix van Gavere, met de zuster van Karel Jonckheere (die heelemaal ànders was dan gewoonlijk, ttz. kwajongens-plezierig), Johan Daisne (die bijna niets deed dan fotografeeren), Marcel Coole (die zijn vrouw verwaarloosde voor de opnamen voor de 'B.N.R.O.'), Jan Vercammen (onmiddellijk door de Merendreenaars herkend. Waarom?), Frans De Wilde (de zwijgzame die des te meer succes behaalde met zijn 'Leelijke Vrouwen'), E.H. Michiels uit Limburg, met een tros aan zijn hoed (die we voor een kanunnik hielden), E.P. vanden Daele (de animator van 'Nieuwe Stemmen'), een groep 'Arsenalisten' waaronder onze guitige coureur Willy Biliet, onze Benjamins Paul Berkenman (in regenjas zoodat het den Maandag regende), Mauriske (met zijn meisje en aspirant-familie), Lo Delombaerde (de ster van Rio), Albert de Longie (die tusschen honderd vrouwen tôch zijn Rosa trouw blijft) en een heele boel andere jongeren, waar-

onder de nachtridders van ‘Nieuw Gewas’, Richard Turf (de man van het opkomende ‘Orvallo’, een ezel met zijn ooren in de lucht - Orvallo, bedoel ik), Karel Rapier, wiens bed ik innam omdat hij te laat had gefuifd en op wiens naam ik heel den nacht aan 't rijmen was. Vandaar mijn slapeloosheid. En niet de schuld aan Richard Turf, die naast mij luidop lag te droomen!

André Duflou, Herreman's kwelgeest, sprak natuurlijk over Kamiel Top en Kamiel van Baelen. Sommigen meenden in zijn spreekbeurt een steek te voelen. Maar die kennen Duflou nog niet! Jan Vercammen droeg een ellenlang gedicht voor (mooi maar de beste strophen waren die over zijn oude lieven) en om de dagen te besluiten sprak de Jan over ‘De Schoone Zonde’ (erg pikante en zeer persoonlijke beschouwingen over kunst en moraal), Johan Daisne behandelde de evolutie van de Russische poëzie en las ontroerend fragmenten voor, E.P. De Mey sprak eenvoudig en boeiend over Paul Alzin, een Fransch-Belgisch schrijver, E.P. Boon trad als redenaar op voor het massatooneel en Luc van de Putte handelde over het sociale probleem van den acteur. E.H. Michiels sprak over de hedendaagsche Limburgsche dichters en pastoor de Craene leidde elk gedicht of elke voordracht met een sappigen en humoristischen ‘preek’ in. Hulde aan de declamators: Frans Roggen en Diane de Ghouy, de hartstochtelijken en diep-menschelijken, Rudolf de Buck, de man voor de Bijbelsche tafereelen, Mevr. Dijckhoff-Ceunen en juff. Bonquet, de teederen. De opvoering ‘Apostelen in de Passie’ van de Craene en ‘Memling’ van Herckenrath waren de ‘clou’ van de dagen. Kortom, aan allen die tot het welslagen ervan het hunne bijdroegen, een krachtig:

‘Proficiat!’

Tot slot onzen hartelijksten dank aan pastoor de Craene, wiens ‘Regenboog’ nog in onze ooren klinkt, want die was goed voorgedragen of beter nog ‘goed geschreven’. Alles was prima georganiseerd. De ordedienst werd uitgevoerd (niet door den sjampetter, maar door de liefste meisjes van Merendree (mag ik O.L. Vrouwke vermelden, mr. de paster?), zoodat we daarom reeds ‘'t naaste jaar’ terugkeeren. O.K.!

R.B.

Ludo.

Voor mijn vrouw.

De tweevoudige knal van een raketbom en het gerammel van deuren en ramen overstemmen voor een oogenblik de gewone geluiden van het bureel. Schaapman en Dennissen richten het hoofd even op en kijken elkaar veelbeteekenend aan. ‘Die ligt er weeral!’ Het is Fonske, de loopjongen, die bij wijze van geruststelling halfluid het voorval met deze woorden formuleert. Maar de anderen werken zwijgzaam voort. Tenslotte geraakt men alles gewoon...

Is het een voorgevoel?... Mijn hart klopt onrustig, visioenen van dood en vernieling spoken door mijn geest, ik kan een groeiende bezorgdheid voor de mijnen niet onderdrukken. De zekerheid van een onheil stort als een koude douche over mij neer als ik Elsa, mijn schoonzus, gansch overstuur het bureel zie komen binnendraven; haar te gemoet vliegend roep ik haar toe:

- Elsa, wat is er gebeurd?

- Ernest!...

Een ononderbroken snikken belet haar iets meer te zeggen; haar bij de handen grijpend, die wringend een zakdoek omklemmen, dring ik aan:

- Elsa, spreek, is er iets met Maria of de kinderen gebeurd?

Ze schudt van neen. Ik bedenk dat mogelijk één van de haren iets is overkomen en vraag haar naar Frans, naar kleine Hilda, naar moeder. Maar Elsa schudt immer van neen, zonder mij daarom een verklaring voor haar verdriet te geven. Begrijpt ze dan niet, dat ze me radeloos maakt? Een neiging om haar een schudding te geven welt in mij op.

- In Godsnaam Elsa, als er iets is, spreek, ik voel mij op het ergste voorbereid.

Zich met moeite bedwingend tracht ze mij te troosten:

- Ernest, houd u goed, het is misschien niets, laat ons tenminste hopen.

Ik eisch duidelijke taal nu en vraag haar vooral mij niet om den tuin te leiden.

- Elsa, voor de laatste maal wat is er gebeurd?

Hortend en stootend krijg ik dan het relaas.

Om kwart over tien is er een raket op honderd meter van ons huis gevallen, vlak bij een complex-gebouw, verschrikkelijk. Ludo, onze jongen, zestien jaar oud, had vijf minuten vroeger het huis verlaten om een boodschap voor zijn moeder te doen. Om half twaalf was hij nog niet weer gekeerd...

- Dan is hij dood ook!

- Ernest, zeg dat niet, zoolang we niets bepaald weten.

- Elsa, wie onze Ludo kent, kan daaraan niet twijfelen. Om zijn moeder gerust te komen stellen, zou niemand hem kunnen weerhouden.

- Dat weet ik, Ernest, dat weet ik, maar laat ons het engste niet gelooven... Ludo kan ook gewond zijn...

- Ludo is dood, ik voel het...

Met die overtuiging verlaat ik het bureel en loop door de straten der middenstad. Van Elsa's gezelschap ben ik mij niet meer bewust, zoomin als van het verkeer of van de nieuwe ontploffingen, die als donderslagen boven de stad openkraken en in de verte wegrollen. Ludo is dood. Verder denken kan ik niet. Praten of weenen evenmin. Er is alleen een jacht in mij, die niets of niemand ontziet. Tot driemaal toe loop ik iemand tegen het lijf aan zonder hem mijn verontschuldigingen aan te bieden. Aan een tram nemen denk ik niet. Ik loop, loop...

Er heerscht een ongewone drukte in onze straat. Nieuwsgierigen komen en gaan en hebben zich samengedrongen vôôr de afsluiting die ongewenschten op afstand moet houden. Twee derden van het complex-gebouw, één van die huurkazernen, zijn tot puinhoop herschapen, terwijl het nog overeind staande gedeelte van zijn buitenmuren is ontdaan, zoodat de gapende intérieurs aan theaterscènes doen denken.

Hoe die aanblik mij ook aangrijpt, ik draaf voort zonder op den roep van een politieagent te letten, die bij een doorgang in de versperring staat. Boven de vernielde deur van een geteisterd huis zie ik het insigne van het Roode Kruis wapperen. Een paar verpleegsters en een militaire staan op den drempel te kouten, alsof er niets was gebeurd. Het is de laatste, die mij in gebroken Nederlandsch te woord staat en verklaart, dat de op de straat gevonden slachtoffers in de school werden onderge-

bracht. Daar gekomen moet ik vernemen, dat ze reeds van vôôr den middag naar verschillende gasthuizen van de stad vervoerd werden.

En de dooden? waag ik nog te vragen.

- Naar het doodenhuis, luidt het zakelijk antwoord.

Een namenlijst der slachtoffers bezit men niet. Daarvoor moet ik mij tot het politiebureel wenden. Van het politiebureel gaat het naar een post der passieve luchtverdediging en van daar weer naar het Roode- en ook Gele- en Zwarte Kruis, instellingen waarvan ik wat de twee laatste betreft het bestaan nooit vermoed heb. Het is om gek te worden.

Ik ben uitgeput als ik 's avonds bij negenen voor de derde maal thuis kom, immer zonder de minste aanduiding, die ons op het spoor van Ludo brengen kan. Ik heb geloopen van Herodes naar Pilatus, getelefoneerd naar alle mogelijke gasthuizen en klinieken, ook naar het doodenhuis... Maar niets, immer niets, dan die martelende onzekerheid...

En de nacht die nakend is... Het water druipt van mijn hoed als ik in de gang sta en Maria hoor roepen:

- Ludo! Ludo, mijn jongen, kom!...

De moed ontbreekt mij om naar binnen te gaan en die smeekende blik in ruil voor mijn hulpeloosheid op te vangen. God alleen weet wat ik Hem beloofd heb indien ik haar onze jongen thuis mocht brengen. Maar al mijn beloften ten spijt, sta ik hier weer en zonder hem! Het zal de eerste maal zijn, dat zijn moederke hem niet toe zal dekken...

Zijt ge dan niet in het Stappaertsgasthuis geweest? vraagt Elsa, nadat ik verslag van mijn eindelooze tocht heb uitgebracht, iedereen weet toch, dat er gewonden werden naartoe gevoerd!

Dergelijke opmerking is voldoende om mij terug de straat op te jagen. Om te telefoneeren loop ik bij mijn kapper binnen en ben verrast er op dit ver gevorderde uur nog zooveel klanten aan te treffen. Maar het is waar dat het Zaterdagavond is en er nog menschen zijn, bekommerd om hun uiterlijk.

De tijd om even het nummer op te zoeken en voor de zooveelste maal stel ik de vraag, die mij terwille van de aanwezigen nog moeilijker dan daarstraks over de lippen komt. Tot driemaal toe moet ik Ludo's naam spellen, even wachten, tot eindelijk nogmaals het ontkennend antwoord komt.

Het was uitermate stil gedurende die paar minuten, zoo

opvallend stil, dat ik iemand onder de aanwezigen heb hooren fluisteren. Wanneer ik aanstalten maak om te vertrekken, staat plots een jongen vôôr me, slungelachtig maar met een diepe ernst over zijn bleek gelaat. Het is met onzekere stem, dat hij mij toespreekt:

- Het spijt me, meneer, dat ik het u zeggen moet, maar ik was bij de menschen, die uw zoon hebben opgeraapt... hij was dood...

Ofschoon ik van het eerste oogenblik af wist, treft deze verklaring mij zoo, dat het mij moeite kost mijn gedachten weer te concentreeren en den jongen naar verdere bijzonderheden te vragen. En het zonderlingste van het geval is, nu ik bepaald weet, ik er niet meer aan gelooven kan.

Dat er nochtans geen vergissing mogelijk is, blijkt uit de mededeeling van den knaap, die onzen jongen trouwens heeft gekend: een politieofficier heeft Ludo's identiteitskaart uit zijn zak gehaald en zijn naam en adres luidop gelezen.

Ik kan niet nalaten bij het naar huis gaan, even langs de plaats te loopen, waar Ludo getroffen werd. Het is duister en het regenti, maar bij het licht van schijnwerpers zijn de opruimingswerken nog volop aan gang. Akelig klinkt het krijschend manoeuvreeren van een hefboom grijpend in de puinen. Op een vijftiental meter van den kuil door de bom geslagen, blijf ik staan. Hier vôôr dat huis heeft hij gelegen. Met mijn zaklamp belicht ik het voetpad: niets dan bezetsel, modder en glas...

Hoelang sta ik hier? Een kwartier? Een uur? Een dag? Misschien wel honderd dagen of jaren? Het heeft alles geen belang, tijd bestaat niet meer, tusschen mij en Ludo ligt de eeuwigheid...

En wat belang heeft het nog, dat geen mensch van al die filantropische instellingen mij inlichten kon, - of dat een politieofficier van Ludo's eenzelvigheid nota nam op nog geen honderd meter van ons huis, maar het niet noodig oordeelde dat wij van het gebeurde op de hoogte werden gesteld, - of dat de man van het doodenhuis niet eens wist, dat Ludo daar werd binnen gebracht? Ik vraag het mij nogmaals af, wat belang heeft dat alles nog? Ludo is dood... DOOD... Hier op deze plaats heeft hij gelegen, op zijn rug, de armen opengespreid, zooals een soldaat die is gevallen... Ik herinner mij zijn voorbarige angst om soldaat te worden en zijn afschuw voor bloed.

Verleden week nog had hij zich licht gekwetst en dreigde onpasselijk te worden, zijn moeder moest hem ter hulp komen. Zijn moeder! Aan haar durf ik nauwelijks denken, aan haar die ik deze tijding brengen moet. Dood!... Het onherroepelijke hiervan dringt moeilijk tot me door. Er zijn oogenblikken, dat ik redeneer alsof hij over korte tijd weer thuis zal komen, en ik zie hem, zooals ik hem heden morgen verlaten heb, lachend om een grap... Dood!... Wat zei die jongen ook weer?... De schedel afgerukt en het linkerbeen verbrijzeld... Ik licht in de goot en moet aan hersens denken... Hersens had hij en vlugge! Het waren er knappe in de school die hem konden kloppen! Nu eerst weet ik hoe fier ik op hem was. Over vier maanden zou hij zestien zijn geworden. Zestien!... En nu!... Ik voel opstandigheid groeien en noem het een moord. Oorlog!? Wat heeft dat alles met oorlog nog te maken? Verbittering kropt zich op in mijn keel, ik roep om wraak en laster God...

Wanneer ik thuis kom voel ik mij gebroken. Gelukkig is moeder daar. Insgelijks van Ludo's einde op de hoogte, heeft ze Maria de tijding reeds overgebracht. God zij dank! Moeder heeft gezocht tot ze vond, ze heeft reeds onze jongen zelfs mogen zien, niettegenstaande het late uur. Zooiets klaarspelen kan alleen moeder. In stee van Maria te moeten troosten kan ik me vrij overgeven aan mijn verdriet. Ik ween, en lucht mijn haat en verbittering door grove woorden, welke door moeder geestdriftig beaamd worden. Kortom ik gedraag mij als een zwakkeling...

Juist zooals bij den dood van vader, verwonder ik er mij over, dat de wereld niet stil blijft staan. En meer dan die andere maal nog, weet ik de openbare meening aan mijn zij: de wijze waarop Ludo ons ontrukt werd, zijn ouderdom en de voorbeeldige eenheid van ons gezin, dat alles pleit in mijn voordeel. Met de uitspraak van de buitenwereld voed ik mijn verdriet en word als een kleine jongen, die voor zijn braafheid te uitdrukkelijk geprezen wordt. Ik verstout mij den hemel terwille van zijn onrechtvaardigheid uit te dagen en kom er toe te gelooven, dat nog niemand zoo zwaar als ik getroffen werd. Die overtuiging leidt me meer en meer op een dwaalspoor: met Ludo's heengaan houdt alles voor mij op, het leven zegt me niets meer, zelfs om mijn haat langer nog te koesteren voel ik mij te zwak, wat zou ik aan Maria of Ivo kunnen denken? En juist zooals die andere maal, welt slechts één verlangen bij mij op: samen met den

overledene de eeuwigheid te mogen ingaan. Ik ga zelfs nog verder deze maal en vat het plan op om er gezamelijk met Maria en Ivo een einde aan te maken...

Zoo ver sta ik als de nacht nog voor de helft niet gevorderd is. De wind blaast akelig door de stukken ruiten en als het somber ploeteren van mijn geest, gaat het zoeken in de puinen voort, hier in de kamer als een onderaardsch gerommel hoorbaar.

Maria weent onophoudend in haar peluw, maar spreekt geen woord. Ik vind haar groot in haar verdriet, waarvan ze mij de indruk brengt het alleen te willen dragen. En als een verwijt voor mijn lafheid voel ik haar stilzwijgen aan, waarop mijn voortvarendheid vroeger reeds op critische oogenblikken zoo dikwijls stuitte. Ik moet bekennen: hoe weinig ken ik de vrouw waarnaast ik meer dan zestien jaren leef.

Zooals een morgennevel de dageraad omfloerst, is Maria's wezen, ook op oogenblikken van vreugde, immer met een waas van weemoed omhangen. Maria is ingetogen gelukkig, maar ook ingetogen bedroefd. Het is alsof ze weemoed en vreugde aaneen wist te paren.

Deze gedachten volgend voel ik mij verplicht in de huidige stonden van beproeving haar een woord van opbeuring te brengen; haar hand drukkend in de mijne fluister ik haar toe:

- Maria...

Antwoorden doet ze niet, maar met een wederdruk van hare hand, laat ze me weten, dat ze niet ongevoelig voor mijn attentie is. Als ik haar in mijn arm neem, begint ze opnieuw en overvloedig te snikken...

- Maria, liefste, doe dat niet, ik smeek er u om...

Het is na verloop van een paar minuten slechts, dat zij in staat is mij te antwoorden:

- Laat me, Ernest, als ik u bidden mag, als ge eens wist wat een pijn het mij doet als ik mij tracht te bedwingen...

- Ik weet het, Maria, ik weet het, het is alsof ikzelf stikken moet...

Ook ik barst in snikken uit en het is Maria nu, die mij sussend tracht te troosten.

- Ernest... Ernest...

Ik heb het gevoel alsof ik terug klein ben geworden en mijn moeder mij sust; en juist als toen voel ik hoe een neiging

mij bekruipt om alles te bekennen wat uren reeds door mijn brein spookt; Weifelend komt het er eindelijk uit:

- Maria... ik geloof, dat ik nooit den moed meer zal vinden... Ik wilde dat ik dood was... dood! En dan in één adem door: 'Liefste, laat ons met onzen Ludo meegaan, heden nacht nog, kom zeg ja, Maria, liefste, toe zeg ja...'

Als door een insect gestoken, wringt ze zich uit mijn omarming los en ofschoon ik haar niet zien kan, weet ik, dat haar groote zwarte kijkers zich nog wijder opensperren.

Ernest, vergeet ge onzen Ivo dan?

- We zullen hem meenemen, Maria.

Nooit! Ivo heeft recht op leven. Het is een zware beproeving die ons wordt opgelegd, maar wij zullen trachten ze te boven te komen, ter wille van Ivo...

Dat antwoord boezemt mij ontzag in en ik kan niet nalaten haar verontschuldigend toe te fluisteren:

- Vergeef me mijn dwaasheid, Maria, het is de schuld van mijn verdriet, Goddank dat ik een moedige vrouw heb...

- Een moedige vrouw, zegt ze sarcastisch, Ernest, als ge eens wist hoe hopeloos ik mij voel.

Opnieuw barst ze in snikken uit en opnieuw moet ik haar troosten. Dat om beurten de zwaksten of sterksten zijn, doet mij aan al die huwelijksjaren denken en aan onze eerste schoonmaak in het bijzonder.

Ik herinner me, hoe ik vechtend met de weerspannigheid der dingen, ontmoedigd op de ladder stond, toen we genoodzaakt door mijn inkomen, hadden besloten onze kamer zelf te behangen. Het was Maria, die me verplichtte naar beneden te komen waarna zijzelf mijn plaats innam. En zie, het vlotte, het vlotte, tot ze insgelijks ontzenuwd bijna te weenen stond. Nu was het mijn beurt om haar ter hulp te komen. Wij zijn elkaar nog dikwijls ter hulp gekomen alvorens onze kamer gansch behangen was. Het was twee uur in den nacht toen wij ons ter rust begaven en 's anderdaags ontdekten we, dat een stukje muur bezijden de schouw vergeten was. Maar dat was niets, we hadden geleerd elkaar bij te staan...

Die herinneringen oprakelend wordt ook Maria naar het verleden teruggetrokken, maar naar een verleden, waarvan Ludo het middelpunt is. Ludo wordt weer geboren, slaakt zijn eerste kreten, krijgt tandjes, leert loopen. Als een broekventje van vijf wandelt hij tusschen ons beiden en zet ons paf met zijn rake

zetten. Het is wat genoemd wordt, een mooi kind, donker van tint en met een paar zwarte karbonkeloogen, die u vragend aanstaren; de gelijkenis met zijn moeder is treffend, en toch, o ijdelheid, herken ik er trekken van mezelf in. Als hij naar school gaat begint voor mij eerst de ware vreugde. Ludo leert als vanzelf en is bij de examens door niemand te kloppen. Uren kan ik zoek brengen, enkel met tegen hem te vertellen. Ik ben fier als ik met hem uit wandelen ga en mijn kennissen hun lof over hem uitspreken. Het is een kind waarmee men uitpakken kan en dat voor alles oor en oog heeft zonder zich in een gesprek op te dringen. Achteraf verrast het mij door zijn opmerkingen.

En zoo groeit Ludo op tot hij negen is en een broertje krijgt. Ik heb er voor gezorgd, dat hij weet van waar dat broertje komt en waarom hij zijn moeder, meer dan wie ook, lief moet hebben. En of hij dat begrijpt! Hij is hoffelijk voor haar als een nieuwbakken echtgenoot. Met mij wisselt hij blikken van verstandhouding als zijn moeder slechts zucht. Wat het broertje betreft, het wordt zijn God, en het kind zelf wil van niemand liever dan van Ludo gediend worden. Als Ivo opgroeit is het Ludo die hem zal leeren tellen en woordjes spellen. Ik moet het bekennen, ik heb me nooit met Ivo bezig gehouden, zooals ik dat met Ludo deed. Mijn oudste had een groot deel van die taak voor zijn rekening genomen. En hij deed het goed, ik kon op hem rekenen. Het zal in de toekomst een harde noot voor me zijn, als ik mij met Ivo onledig zal moeten houden. Het is alsof ik met één slag tien jaar terug achteruit ben gegaan, terwijl het er meer naar lijkt dat ik tien jaar ben verouderd.

Het is Maria die me uit die droeve overweging weet weg te halen met een hoop levendige herinneringen van onzen jongen.

Ja, ik zie hem, ginds loopt hij op het strand, luid gierend de grepen van zijn achtervolger ontduikend. Zie, hoe lenig hij is en hoe gebronsd zijn huid. Ik hoor zijn stem, zijn helder lachende stem, gedragen op den wind. Zie, hoe hij zich loopend in zee werpt... zwemt, de hoog aanrollende golven te gemoet. Want zwemmen kan hij! En loopen! En springen! En voetbal spelen!...

Er is een leven van belang in ons huis: er wordt vergaderd. Twintig jonge belhamels steken hun koppen bijeen, en jokken, en roepen, en gieren. Hooren en zien vergaat er bij.

Maar er is leven, jong, onbezonnen leven, dat als van onzen Ludo schijnt uit te stralen. ‘Ludo!’ klinkt het van alle kanten. Ludo zelf schreeuwt over en boven alles uit!...

Zoo moet het zijn: Ludo moét leven, immer in onze herinnering léven...

En zeggen, dat het me overkomen is te gelooven - dwaas die ik was - dat een meer ernstige tijd reeds voor hem aangebroken was; met een waarschuwend sermoen wist ik hem uit zijn onbezonnenheid weg te halen.

Hij keek ernstig en het was alsof er heimwee lag in zijn afgedwaalde kijkers. Het was na één van die sermoenen, dat hij zijn moeder bekende:

- Ik wilde dat ik nooit groot moest worden...

Vreesde hij het harde, werkelijke leven?

Geen vrees, mijn jongen, heel ons leven lang zult gij zestien blijven en wij zullen met u, zij het in onze herinnering dan, de onbezonnenheid van uwe zestien jaar beleven...

- Hoort ge hem lachen, Ernest?

- Ik hoor hem, liefste, ik hoor hem...

Juli 1945.

Alex Baelde.

Boekbespreking.

‘Helene Defraye’, *door Hubert Lampo. Uitg. Manteau, Brussel. Ing. 60 Fr. Geb. 80 Fr.*

Er werd de jongste maanden zoo'n gewag gemaakt over Lampo, dat we zijn roman met een niet alledaagsche nieuwsgierigheid verbeidden. Zouden we voor de zooveelste maal te doen hebben met iemand die door een bepaald kliekje werd ‘opgeblazen’ of zouden we ons wantrouwen moeten omzetten in vertrouwen? En laten we maar dadelijk bekennen dat we ons sceptiscisme voor goed dienen te wijzigen in sympathie. Lampo is ondanks zijn jeugdigen leeftijd reeds een voldragen auteur, een markante verschijning in onze Zuidnederlandsche literatuur. Niet dat we ‘Hélène Defraye’ als een roman zonder tekortkomingen beschouwen, maar het feit, dat Lampo een psycho-analytisch roman aandurfde en ons tot meditatie en innerlijke verrijking aanspoorde is voor ons, jongeren, meer dan gewoon verheugend.

Moesten we Lampo's roman toetsen aan de gebeurtenissen, die er in voorkomen, dan zouden we ons alles behalve geestdriftig moeten uitspreken, want het verhaal-zelf is tamelijk mager en hier en daar een tikje opzettelijk; maar de substantie ervan is zoo algemeen-menschelijk, zoo levensecht en -diep dat we Lampo eenvoudig-weg moeten geluk wenschen. Hélène Defraye, de dochter van een nijveraar uit den Antwerpschen polder, is assistente bij een chirurg, prof. Morée. Tusschen den prof, en de assistente ontstaat er een aardige verhouding, een sympathie en een vereering, die iets met liefde gemeen heeft; maar bij toeval ontmoet de assistente prof. Morée's zoon, in wien ze den vader liefkrijgt en den zoon, Herman, in den vader. Er ontstaat een innerlijke verscheurdheid, die Hélène alleen in zichzelf kan oplossen. ‘Eens moet men in elke gespletenheid kiezen, wil men er niet door vernietigd worden’ (blz. 128). ‘Ik ben vrouw, zegt ze tot zichzelf, ik ben vrij over het eigen lot te beschikken. Niet Joris Morée heb ik lief. Ik bewonder hem, hij betoovert me, zooals hij wellicht anderen betoovert. Zijn zoon is het, dien ik bemin, alleen zijn zoon’ (blz. 129). In een schrijven aan

zijn zoon bekent de prof.: ‘Ik besefte, dat ik haar beminde - dat bleef voorloopig een passief bewustzijn’ (blz. 173). Na een jarenlange breuk met zijn vrouw en ‘na de ontgoochelende ervaring met Vera, - een andere vrouw, die ik eveneens meende lief gehad te hebben -, beschouwde ik het als een nederlaag’ (blz. 173). Door de brieven, die Hélène van haar afgestorven moeder ontdekt, wordt haar de liefdesgeschiedenis onthuld van haar moeder en van haar moeder's vriendin, die prof. Morée huwde en waaruit hun zoon, Herman, werd geboren. De vrouw van prof. Morée sterft na zich met haar man verzoend te hebben. De oorlog breekt uit: Herman dient Hélène te verlaten en prof. Morée wordt gedood bij een luchtaanval. Vooraleer te sterven weet hij zijn zoon aan Hélène toe te vertrouwen en rustig den dood te aanvaarden. ‘Geloof me, dat is het schoonste van onze menschelijke roeping: anderen gelukkig te maken.’ (blz. 224).

Hubert Lampo is een auteur met een benijdenswaardige intelligentie. Zijn belezenheid komt hem wellicht daarbij meer ten goede dan ten kwade. En waar hij philosophische en biologische dialogen aandurft, weet hij nooit als een pedant maar als een gevoelig ingewijde als het ware zijn ideeën te proclameeren. Evenzoo zijn de blz. die hij aan het beluisteren van de muziek wijdt. Daarvoor moet hij over scherpe zintuigen beschikken en een niet minder gevoelig hart, dat door de wisselwerking met zijn geest van elke sentimentaliteit wordt gered. Lampo's roman is een roman van introspectie. Niemand van zijne helden komt tot rust vooraleer een innerlijken strijd te hebben gestreden en gelouterd te worden. Bij een oogenblikkelijke kennismaking doen zijn figuren zich als tamelijk brave Hendriken voor, maar na een dieper contact voelen we met geen passielooze maar met beheerschte en energieke menschen om te gaan. Allen zijn zoekers naar evenwicht en prominenten van schoon- en diepmenschelijkheid.

Hoe luttel ook de aanknoopingspunten zijn, toch kunnen we ons in ‘Hélène Defraye’ niet losrukken uit de atmosfeer van ‘Maria Danneels’. We hebben ons tegen dezen reflex verzet, maar altijd weer werden we herinnerd aan het polderlandschap en aan de intieme vrouwelijke roerselen, die door Roelants in ‘Maria Danneels’ werden beschreven. Ook Albert Van Hoogenbemt komt opduiken met het aanwenden van zijn brieven in

‘De Stille Man’. (Bij Van Hoogenbemt vindt de zoon de brieven van zijn vader en bij Lampo vindt de dochter de brieven van haar moeder). En wanneer we prof. Morée zien opereeren worden blz. van Cronin in ons opgeroepen. Lampo's stijl is zwaar en vaak schildert Lampo impressionistische tableaux. Soms is hij een weinig te stijf-burgerlijk en te aristocratisch. Slechts zelden kan men Lampo op een onjuistheid betrappen, ‘...sedert zijn *intelligente* handen het lancet in het vleesch dreven’ (blz. 67). Het slot van zijn roman is echter geforceerd door den doodelijk gekwetsten prof. Morée even correct en helder als vroeger, als voor een happy-end, te laten moraliseeren. Dit zijn evenwel bijzaken, die niet kunnen beletten dat Lampo met ‘Hélène Defraye’ onze Zuidnederlandsche romankunst heeft verrijkt.

R.B.

‘Met vacantie aan zee’, ***door Paul de Rijck. Novelle, 84 blz., ingen. 30 Fr. Uitgegeven door ‘De Morderne Uitgeverij’, Hoogstraten. 1945.***

Soms hebben wij ons afgevraagd waarom Paul de Rijck zijn ‘Conflicten’, die hij in 1937 onder pseudoniem Bart Vrijbos in ‘D.W. en B.’ liet verschijnen, sedertdien niet in boekvorm liet uitgeven? Deze novelle had op onze jeugd zoo'n indruk gemaakt omdat ze spontaan en eerlijk en vooral omdat ze modern en hartversterkend was geschreven. Nu wij, na acht jaar, ‘Conflicten’ onder den titel ‘Met Vacantie aan Zee’ hebben herlezen is deze voor een groot deel autobiographische novelle een van de weinige ‘jeugdfavories’, die ons niet hebben ontgoocheld. Deze novelle is ontroerend om haar eenvoud en bescheidenheid, om haar sobere, directe en vooral levende taal. Ze brengt ons niets buitensporigs, maar bevat een kijk op het gewone leven van de bourgeoisie op villegiatuur, een kijk die zóó scherp is dat hij personen ontmaskerd en karakters in hun klein-burgerlijkheid en bespottelijkheid typeert. ‘Met Vacantie aan Zee’ is een psychologische novelle. Nergens blijkt er een poging gedaan te zijn op psychologische effecten; de psychologie spreekt echter uit de kern en de naaktheid van de feiten-zelf. Hoe een student verliefd wordt op een studentin, hoe hun liefde echt is en gezond midden opzettelijkheid en bedrog, hoe ze hun jeugd beleven: (sentimenteel en oprecht) zoodat ze elkaar huwen en gelukkig zijn: oogenschijnlijk weinig belangrijks, maar

in den grond algemeen-menschelijk en dieper behandeld dan sommige pathetische en abnormale motieven. ‘Met Vacantie aan Zee’ is een stuk uit het echte leven en dààrom reeds heeft deze novelle alles voor op de geblaseerde en gemaniëreerde Literatuur. Om haar gezond en optimistisch karakter bevelen wij haar ook om ethische reden aan volksbibliotheken aan.

R.B.

‘Het villatje op de heide’, ***door Johan van de Velde. Uitg. ‘Goudenregen’, Antwerpen. 14 blz. 6 Fr.***

Wij moeten er om verheugd zijn dat de mannen van ‘Bibliogids’ het aandurfden novellen van jonge auteurs in een volksuitgave te verspreiden. Niet alleen worden de jongeren er door bekend, maar het feit dat ons volk, dat zich door kioskenlectuur laat verleiden, misschien voor degelijke lectuur kan gewonnen worden, stemt ons vooral sympathiek.

De reeks wordt geopend met een novelle van Johan van de Velde. Een kwezel, een vijftigjarige brouwer die huwt met een drie-en-twintigjarige die na een bevalling sterft, een zoon uit dit huwelijk geboren die door tante-kwezel wordt opgevoed en seminarist wordt. De seminarist verlaat echter het seminarie en huwt met een nicht van moeder's zijde. Humoristisch en hekelend opgevat, doch nergens aanstoot gevend, een satire die ons de gevolgen van een verkeerde opvoeding aantoont. Een dorpsch kort-verhaal zonder pretentie.

R.B.

‘Balladen van villon’, ***door Bert Decorte. ‘De Spiegel’, n^{r} 1. ‘Moderne Uitg.’, Hoogstraten.***

Sedert Decorte's Germinal (1937) is van dezen veelbelovenden dichter niets meer verschenen, dat zijn vooruitgang langs den Parnassus kenmerken kan. De dichter-zelf kan dit niet spijtig vinden, daar hij beweert, toch maar een zondagsdichter te zijn; iemand die schrijft voor zijn plezier. Enfin, Decorte is verzot op de critiek nopens zijn werk - dit volgens de inleiding van zijn bundeltje -. Welnu, het is een geslaagde vertaling.

K. Dekandelaere.

‘De semaphoor’, ***door Pierre H. Dubois. ‘De Spiegel’, nr 3.***

Eeuwen zijn voorbij, andere komen. Wat niet van den mensch is, blijft. Alleen de mensch wil steeds wat anders. Dit ‘anders’ moet een oplossing zijn van datgene, wat hier op deze wereld steeds onopgelost zal blijven.

P.H. Dubois zoekt om oplossingen te brengen, en hij spreekt inderdaad soms onrustige woorden.

Met ‘De Semaphoor’ heeft ‘De Spiegel’ ons een bundeltje bezonken poëzie gebracht.

K. Dekandelaere.

‘Van Maas tot Schelde’, ***door P.C. Boeren. Gedichten van Limburgsche en Noord-Brabantsche dichters uit de laatste twintig jaren. ‘De Moderne Uitgeverij’, Hoogstraten. 65,- Fr.***

Anton van Duinkerken, Matthias Kemp, zijn beslist twee dichters van beteekenis, die in dezen bundel opgenomen zijn; wat niet zeggen wil, dat de anderen zoo maar zonder onderscheid beneden de middelmaat blijven. We vinden het alleen jammer dat de samensteller er aan gehouden heeft verzen op te nemen, die niet alleen allen litterairen smaak missen, maar ook verkeerde principes opnieuw mededeelen: Paul van de Waeter: ‘De nieuwe tijd treedt uit de poort van 't Oosten’, (sic!)

Ons besluit: Het is steeds moeilijk geweest gedichten met hartebloed geschreven te ontdekken. Samenstellers van bloemlezingen zijn aldus niet altijd de schuldigen voor wat ons soms meer pijn dan vreugde brengt.

K. Dekandelaere.

‘Tondalus' visioen’, ***Naar het Gentsche handschrift niet inleiding, aanteekeningen en bibliographie, door Dr. M.T.W. Bellemans. ‘Klassieke Galerij’, nr 17. 18,- Fr. Uitg. ‘De Nederl. Boekh.’*****, Antw.**

Het is een zeldzaam genot een werk in de oude Nederlandsche taal te kunnen lezen. ‘Tondalus' Visioen’ heeft ons genot gebracht, met het nog zeldzame geluk, een auteur aan te treffen, die ons werkelijk veel te zeggen heeft. Het ware verkeerd hier

stukken uit het heerlijke werk te citeeren om er den zeldzamen geest van naar voor te brengen. O zeker: alle en vaak de schoonste inbeeldingen kunnen misschien wel appelverkoopers zijn die... citroenen aanbieden, maar - o heerlijk bedrog! - dan zijn het citroenen, die om smaak en genot alle schoonste appelen voor de geeuwende zoetemondjes laten! De visioenen zijn zeker altijd visioenen, maar deze van Tondalus zijn nu eens van zoo een zeldzame waarde en grootheid, dat wij telkens onder het lezen aan de grootsten der aarde hebben gedacht en zelfs aan den H. Johannes en het Appocalypsis.

K. Dekandelaere.

'De gevangene der Korsaren', ***door J. Spillmann, S.J. Uitgave: 'Goede Pers', Averbode. 1945. - 95 blz. Ingen.: 25,- Fr.***

Het 21e boek van de jeugdreeks: 'Uit verre Landen' werd uit het Duitsch in degelijk Nederlandsch overgezet door M.A. Walschap-Theunissen. De 'Goede Pers' zorgde voor een aantrekkelijke uitgave. De heerlijke teekeningen zijn van Renaat Demoen. Het verhaal zelf is ontroerend en boeiend. Het gaat over de rooverstochten van de Tunesische zeeschuimers en hun slavenhandel in kristenen. We volgen in dit boek den lijdensweg van een dapperen jongen, die schitterend weerstaat aan de voorstellen van de Muzelmannen om zijn geloof af te zweren, spijts marteling en honger, tot hij eindelijk door een paar stoutmoedige vrienden geschaakt wordt, waarna hij terug zijn ouders vervoegt. Zeer geschikt voor de jeugd.

A.D.L.

[Nummer 10]

‘Regrets’

Stilaan vaalde de nacht om hem weg, rosse schichten streepten voor zijn gesloten ogen, maar de achtergrond werd lichter, klaarder, terwijl in zijn hoofd de pijn doffer klopte. Tevens, met 't gevoel dat hij tot bezinning kwam, besefte hij dat hij languit op de grond lag uitgestrekt, 't gezicht naar beneden, de armen vooruit, de benen open en half gebogen, zoals hij was neergevallen toen hij de schok tegen zijn gordel voelde... En meteen drong het tot hem door dat hij gekwetst was, dat hij gekwetst móést zijn... Even bleef hij stil liggen, verlamd; dan verzette hij zich tegen die gedachte. Traag, de ogen steeds gesloten, bewoog hij de rechter- dan de linkerarm. Neen, daar haperde niets. Vervolgens de voeten... Maar toen hij de benen wou verroeren, vlamde een vurige scheut pijn door zijn buik. Weer lag hij stil... zo, de buik... hij gruwde. Aarzelend, nog hopend, tastte zijn linkerhand door de grashalmen, die wuifden, naar beneden en zijn blik volgde die hand, langs schouder en borstzak. De patroonhouder echter ontnam hem verder uitzicht; slechts zijn uitstekende knie zag hij. Duim na duim schoof zijn hand naar de pijn, raakte de gordel aan, draalde een wijl en zakte... Eindelik voelden zijn vingers de broek... Ja, klamkleverig plakte de stof, enigszins stijf - lag hij dan zo lang buiten kennis, dat het bloed al geronnen bleek? Ja, hoe-lang lag hij daar nu al? Hoe laat was het nu? Maar hij bekommerde

zich al niet meer om het antwoord; wat had hij nog aan de kennis van tijd: straks zou hij noch uurwerk, noch kalender meer nodig hebben, in het rijk van ewigheid.

Meteen merkte hij hoe 't rondom hem zo rustig was: geen ontploffingen, zelfs geen geweerschot. Was de oorlog dan gedaan? Idioot, waarom? Ja, voor hem misschien... Hij hief het hoofd op, maar lag onmiddellik weer neer, hij duizelde, scheen in een diepte te vallen. Was hij zo zwak al? Hij opende de ogen en, zonder te verroeren, schouwde hij om hem heen. Heel dichtbij - misschien één meter ver - lag zijn helm met de camouflage, die hij - o ironie - zo zorgvuldig had voorbereid. Dan, langs 't glooiende grasterreintje, over een zandkratertje - daar was de granaat ontploft, waarvan een scherf hem had getroffen - dwaalde zijn blik naar een onbeweeglike gedaante, verderop: nog een dode. Hij schrikte: nóg een dode, had hij gedacht. Maar hijzélf was nog niet dood, zou niet doodgaan... Dan, na de opstand, kwam opnieuw de kalmte. Toch, hij zou wél sterven, hij had de dood al in 't bloed, dat voelde hij...

Nog wijlde zijn blik bij de uitgestrekte gestalte en bleef, heel in de verte, hangen, boven 't bosje dat donker tegen de blauwe lucht streepte - dat bosje, waaruit die helse granaten waren geschoten en de dood hem had geraakt... Alles zo kalm... als hij. Was het bosje dan gezuiverd of was de tegenaanval mislukt?... Het schemerde - neen, het werd niet donker, hij kreeg alleen weer een flauwte... Over enkele minuutjes zou hij beter zijn, zou opstaan en naar zijn post weerkeren. Nu wat slapen... Het duisterde snel, vol gele strepen die verdwenen en opvlamden, als moderne lichtreclames... IJl klopte zijn hoofd, dan voelde hij niets meer...

En weer werd het voor hem dag. De pijn doorrilde hem, had zij hem wakkergemaakt? Toen hij de ogen, hoewel moeilik, opende, dacht hij aanvankelik dat hij in een zee of meer lag te drijven. Hij zag niets dan lucht en baren, en hijzelf scheen te dobberen, door een voorzichtige golf gewiegd. Dan meende hij dat de nevel opkwam en alles dekte, maar tenslotte vreesde hij dat hijzelf naar 't sterven ging en zijn blik vertroebelde... Eéns zag hij nog het grashellingetje, tot aan die eenzame dode, dan hulde de mist alles weer dicht... En hijzelf voelde zich zweven, als gestuwd door zachte, regelmatige schokjes... Hij dacht niet meer, als hij poogde zijn ideeën te concentreren, hamerde het

zeer zijn geest stuk. Liever wat slapen nog en dromen... Hij voelde zich langzaam wegzakken, in 't water ondergaan... Doesn't matter... Laat me maar zinken ...

Traag schokte de bus, de gele autobus van Brugge naar Oostende de baan op, nam de bocht en accelereerde... Jo stond op het achterplatform en staarde naar buiten; tegen zijn rug drumden de mensen. Maar hij staarde naar buiten, en genoot. De zon straalde op de stofwitte weg, die zich achter de wagen scheen te ontrollen; het ander einde liep tusschen groene bermen verloren... De motor ronkte gezapig en genoeglik wiegde het rijtuig. Maar Jo keek naar de velden... De melkige morgennevel steeg rokend omhoog en gras, struiken, hagen losten in de grondwolken op... Alleen de bomen spookten rechtop en de rode huisdaken vlekten hel. Links wiekte de molen, drijvend op een mistbank... Nu reed hij naar Oostende weer, weg van huis, van Ellen, van wie hij nu wist dat zij hem liefhad - hoewel zij zich niet had uitgesproken. Te laat: hij keerde niet weerom... En altijd maar schokte de wagen voort, onmerkbaar vérend... en de motor snorde, snorde...

Hij opende een derde maal de ogen... Er lag sneeuw, een heel dun laagje maar, doorschijnend, want 't gras bespeurde hij duidelik. Doch de granaatkuil zàg hij niet meer, noch de dode verderop... Alleen die sneeuw en héél, heel ver in de hoogte, boven de horizont, die hij slechts kon vermoeden, de lucht, ijl en blauw. En nochtans, het móést dàg zijn, de zon móést schijnen: deze morgen, bij de aanval, wàs het lenteweer. Ja, dat werd voor het einde... Juist nu, als Ellen hem liefhad. Móést hij wel sterven, beeldde hij zich dat niet in? Misschien was hij slechts licht gekwetst en kon hij nog genezen... Hij zamelde al zijn krachten, balde al zijn spieren samen, en, trots de pijn die zich verzette, rolde hij langzaam om, op de rechterzijde... Uitgeput, zijn ogen toe, bleef hij rusten... Neen, het ging niet, het baatte niet: de dood had hem al te pakken, dat wist hij zo nu wel. Nauw kon hij de vingers nog plooien, stijf werden ze. En hij kreeg het koud, rilde...

Wat zou er nu, met en na de dood, komen? Was er een hemel zoals Ellen zei en hij geloofde, of bestond er helemaal niets, naar Willy's theorie? Hij zou het gauw genoeg weten!

En nochtans, (hij verbaasde zich er zelf over), hij nam dat sterven aan, als iets heel natuurliks, alsof het zo hoorde en moest

gebeuren. Slechts één spijt kwelde hem: te sterven zonder Ellen nog gezien of gesproken te hebben... Maar zijn gedachten dwaalden weer af... Hij had dorst, vreselik grote dorst. Feitelik al van het eerste tot-bezinning-komen af; maar nu droogde zijn keel letterlik uit... Water... Was het echter nodig water te drinken nog, nù nog? Zo dicht bij het einde? Hij kon allicht die dorst best verdragen, zo heel lang zou het niet meer duren...

Weer trof hem die stilte rondom hem... of aan elke dood geen zwijgen van de dingen voorafging... Hoe stil... En toch, dàt had hem de stilte doen gevoelen: een eentonig getik, traag maar regelmatig, als een regendrop van de goot op de keien... Hij luisterde aandachtig, localiseerde 't geluid... 't Scheen heel nabij, naast hem... Hij keek langs zijn lichaam en plots zag hij het. Over een uitgerafelde scheur in zijn broek, stijf van gestold bloed, druppelde gestadig rood kleverig vocht: de wonde was door zijn opzijdraaien geopend en bloedde weer. De dropjes leekten op een stuk steen, dat roder kleurde... Vandaar dus dat geluid... Gefascineerd staarde Jo naar 't leven dat uit hem vloeide... Langzamer tikte het nu... met steeds grotere tussenpozen... Hij hoorde het al niet meer... glimlachte wrang... Jo Burgraeve, drie en twintig, zou sterven... Hij kende echter geen vertwijfeling of wanhoop of opstandigheid: hij had het zó wel geweten: nooit zou hij Ellen weerzien... noch zijn moeder. Plots voelde hij zich schuldig: nog had hij aan zijn Moe niet gedacht. Lieve, arme Mams. Nu bleef ze alleen achter, en zou zoveel verdriet hebben... na de dood van Papie, enige maanden geleden, nu haar enige zoon verliezen ook en alleen staan, heel alleen... En hij zou zijn Vader in de hemel weervinden... - Dat hij Ellen maar kon zeggen bij Mamie te gaan en haar te troosten en bij haar te blijven... Hij begon te bidden, een Weesgegroetje, en nog eentje... Vol aandacht en aandrang prevelde en sprak hij de woorden uit, met lippen én hart, innig, voor 't laatst...

Nu lag hij weer rustig... zo rustig en kalm... Ellen... hij lachte stil, innerlik... Zij beminde hem, eindelik wist hij het. Straks zou hij met verlof gaan, misschien als hij van 't hospitaal kwam en enige dagen ziekteherstel zou krijgen; hij zou haar zien en lang met haar praten, keuvelen, over hun liefde en hun toekomst...

Zo werd het goed nu... hij voelde schier geen pijn meer, geen dorst, integendeel, licht en krachtig leek hij, maar slape-

rig... Ellen... Hij zou alvast van haar dromen... en luisteren naar haar muziek... Hoor maar: gedempt zong een melodie in hem, warmde zijn hart, heelde zijn zeer... klanken, droppelend als het bloed uit zijn wonde... ‘Regrets’, het lievelingsstuk dat zij had gecomponeerd toen hij haar voor het eerst had ontmoet... Ja, ‘Regrets’, spijt had hij gevoeld, toen zij hem op zijn bekentenis niet antwoordde... Maar nu, nu was alles mooi. Zij beminde hem... En die muziek van haar deed hem zo goed... doorgeurde zijn droom... en wiegde hem weg... naar haar toe...

* * *

Toen de laatste klanken uit de piano, door de kamer en het open venster naar buiten waren getuimeld, hield Ellen even op, en, de handen in de schoot, lichtjes voorover gebogen, staarde ze in de spiegel vóór haar, naar het weerkaatste bloesemende kerselaartje. Zo bleef ze zitten, een lange wijl, tot ze plots rechtschrok: heel die tijd had ze aan niets gedacht, eenvoudig aan niets. Was haar geest dan zoek? Ze kon gewoon niet meer denken, concentreren, die voorbije dagen. Had het weggaan van Jo haar zo geschokt, zo leeg gelaten?...

Als hij terugkwam, zou ze 't hem zeggen, dat ze hem liefhad, dat hij haar, sinds hun eerste ontmoeten, sympathiek en lief was geweest en zij zich tot hem had aangetrokken gevoeld. En zij had ook zijn liefde vermoed... Maar toen hij haar gevraagd had, was ze bang geworden - misschien bang voor een zo groot geluk - en had voor de toekomst gevreesd. Ze wist dat ze hem, en ook zichzelf, pijn en verdriet aandeed, doch ze had gezwegen...

Tijdens zijn jongste bezoek echter was het haar, als in een openbaring, duidelik geworden dat ze hem niet mocht, niet kon afwijzen. Hun liefde was te groot, te edel en rein. Maar ze had gewacht, getalmd en Jo was weer vertrokken, zonder zij hem haar schone geheim had toevertrouwd.

Ze boog over de toetsen en dromend ontvielen aan de snaren akkoorden: de eerste melodie, die Jo ‘Regrets’ had betiteld...

Ja, waarom en hoe had ze die nocturne geschreven? Nu wist zij het: die eerste avend, toen ze, mét haar zuster en Pierre, mét Jo van de kino kwam, die nachtwandeling langs de verduisterde straten waarover Jo dat sonnet had gedicht, die stemming had haar geïnspireerd en na haar thuiskomst had ze op de piano gefantaseerd. Zo was die melodie geboren. Toen Jo het stuk de volgende week hoorde, had hij het spontaan ‘Regrets’

gedoopt. Ja, in die nocturne huiverde de spijt, weende de weemoed om het onuitgesprokene... Als een Fatum klonken die enkele akkoorden, na de aanvangsmotieven vol hoop en teerheid...

Plots - even had het getocht - scheen het haar of er iemand in de kamer aanwezig was, dat er iemand ongemerkt was binnengekomen en achter haar stond... Ze durfde niet om- of op te zien... speelde verder, tot 't einde... Dan, hij 't uitsterven van de laatste maat, bleef ze, het hoofd op de borst, naar het glimmend ivoor van de toetsen staren... Ze vermande zich, en keek vóór zich, in de spiegel... Boven haar bleek gelaat glimlachte Jo haar toe... Hij legde zijn handen op haar schouders, voorzichtig, in stille wijding en bleef haar aankijken... Ze rilde eventjes bij de aanraking. Nooit had ze hem zó gezien, zo vol tederheid en genegen liefde... De stilte duurde voort, begon te drukken...

- 'Ben je...' - even slikte ze - 'Ben je gekomen, Jo?' vroeg ze, zelf verwonderd dat haar stem trilde en de woorden haast onhoorbaar van haar lippen vielen.

Hij antwoordde niet, knikte slechts en glimlachte...

- 'Blijf... blijf je lang?...'. Ze durfde bijna niet te spreken, maar voelde aan dat zij, ondanks zichzelf, daartoe werd gedwongen.

Hij schudde traag van links naar rechts het hoofd...

Ze wist niet meer wàt zeggen. Hoe vreemd scheen hij haar toe, zijn gezicht ontkleurd, doorschijnend wit, blootshoofd, het haar - dat nooit goed gekamd lag - in wilde kladden en wat zij van zijn khaki bloeze en van zijn patroonhouders zag, bemodderd en vuil...

- 'Van waar kom je zo meteens?'. Haar schijnbaar luchtige toon verborg angst en klonk haar onwerkelik toe... Zijn hoofd wenkte hij schuins achter zich, als wou hij beduiden: van verre...

- 'Maar spréék toch, Jo, zég toch iets!...' riep ze plots vertwijfeld. Ze keek nog altijd in de spiegel, haar ogen star in de zijne geplant. Ze kon haar blik niet afwenden, ze kon eenvoudig niet. En hij tuurde peinzend, maar vast in de hare... Ze verlangde wild hem te omarmen, te zoenen op zijn mond, op zijn ogen, zijn haar, ze durfde zich evenwel niet ontdraaien, zelfs niet bewegen...

Dan zas ze zijn lippen verroeren, maar hoorde niets...

- ‘Wat zeg je, Jo, ik versta je niet, hoor!’

Weer bewogen zijn lippen - hoe bleek leken ze, en ze voelde meer dan ze verstond: ‘Ik heb je lief, Ellen!’

Ze huiverde... nu was het oogenblik daar, nu mocht zij de kans niet laten ontglippen het hem te vertellen. Een poosje aarzelde ze nog... Weer opende hij de mond: ‘Ik heb je lief, meisje!’

Zacht had hij het gezegd, maar hoe vurig, hoe verbeten. Ze glimlachte stil: ‘Ook ik heb je lief, Jo, sedert de eerste dag al. Je moet me vergeven, jongen, dat ik je zolang heb laten wachten en lijden... Wil je me vergeven, Jo?’

Ze zweeg, beklemd... Hoe vreemd, scheen haar dit alles, nooit had ze zo'n weerzien vermoed. En toch, zó vreemd ook niet, ze had het als voorvoeld, er op gewacht... Maar nu het er was...

Jo neeg traag voorover. In de spiegel zag zij zijn hoog voorhoofd buigen, dan bruinde zijn haar en vlekte het wit van zijn hals en meteen, toen ze de ogen opsloeg, zijn aangezicht boven haar... Ze hief het hoofd op: ze wist dat hij haar zou kussen nu, voor de eerste maal. Groter blikten zijn ogen in de hare, hartstochtelik doorpriemde zijn blik haar, drong tot haar ziel en hart en ze voelde zich machteloos, in offergave bereid en tevens gelukkig, als nooit tevoren, zo zonderling gelukkig... Alles was nog niet verloren...

Vochtig schemerden zijn tanden tussen zijn halfopen lippen - hoe bleek waren ze - en toen zijn mond haar lippen raakte en zoende, trilde ze. Opeens werd ze heel koud, dan keerde stilaan de warmte weer... Ze vergat alles, zag alleen de groene pupillen van Jo's ogen, met rode stippeltjes besterd - straalde er geen wanhoop in zijn liefde? - dan sloot ze de ogen en wist zich met Jo één, volmaakt en onverbreekbaar één...

Langzaam week zijn mond terug, maar Ellen verroerde niet.

In haar oor, heel dichtbij, fluisterde Jo, ernstig en teer: ‘Wat er ook geheure, El, ik ben bij je; al zie je me niet, toch ben ik om je aanwezig; mijn liefde zal jou altijd omringen en beschermen en hoewel onzichtbaar, ik sta achter je... Geloof je dat, liefste?...’

Ze knikte maar, keek niet op... Zó lag ze goed, haar hoofd

achterover, tegen zijn arm aangeleund... Ze wist hem bij haar en dat hij altijd om en in haar bestendig zou zijn...

- 'Wat er ook gebeure... blijf bij mijn Moe, El, wil je?...'

Ze staarde hem aan nu; vaag bevreesd... Wat er ook gebeure...

Hij bekeek haar, zwijgend, vragend... 'Wil je?'... Weer knikte ze...

- 'Ja, schat...'. Dan drukte hij haar traag, maar gestadig, zachtdwingend voorover en wees naar de piano: 'Speel me nog eens "Regrets" voor, lieve...'. Er beefde een smeking in zijn stem.

En opnieuw speelde ze... Vanzelf, bijna automatics beroerden haar vingers de toetsen en de melodie vormde de schakel tussen haar en hem, bond hun beide zielen aaneen...

Af en toe blikte ze in de spiegel naar hem op... tranen vertroebelden haar ogen. Onmiddellik zag ze hem nog, alleen vaagjes zijn gelaat, maar zijn ogen en zijn mond vlekten door het waas...

Zo duurden enige heerlike, godsgelukkigge minuten... tot de klanken stierven... Nooit had ze gedacht of gehoopt dat liefde zo intens, zo innigvredig en toch zo warm haar zou bezitten...

Langzaam hief ze 't hoofd van de toetsen op, alsof ze uit een extasie-droom ontwaakte... Ze voelde zich zo raar, duizelde...

Maar de spiegel gaf haar eigen beeld weer, en slechts hààr eigen beeld... Jo zag ze niet, wel het bloeiende lentekerselaartje...

Ze had het opeens heel koud weer en met beklemde keel draaide ze op haar kruk om... ze was alléén... De deur stond tegenaan, het gordijn van 't raampje sloeg in de wind, de Westminster beierde drie uur... Maar ze zag 't gordijntje niet, voelde de tocht niet en hoorde zelfs niet de drie gongslagen...

Ze staarde naar de vloer, waar, van de deur tot bij haar en van haar tot de deur, een dubbele rij bloeddruppeltjes het wit salontapijt rood besterde...

(Slot-fragment uit een onuitgegeven roman).

Jan de Brugghenaere.

Het ‘geval’ Daisne
(Vervolg)

Hoe het werk ook van een innerlijken groei en van een oogenschijnlijk gemakkelijk bevochten overwinning op de constructieve eischen en de woordmaterie getuigt, blijft het honderd procent Daisne, met al de kwaliteiten en gebreken, inherant aan zijn talent, met al de ‘défauts de ses qualités’...

In een o.i. geheel overbodige narede die, voor hem, die den auteur niet van nabij kent, erg pedant aandoet, legt hij er den nadruk op, dat onder alle transponeeringswijzen, die de werkelijkheidsgegevens tot kunst omvormen, de romantische hem het liefst is, gezien ze ‘zich op de onnaspeurbare grens van realiteit en droom beweegt.’ Hoewel voor velen het woord romantiek een louter kunsthistorisch begrip uitdrukt, lijkt het ons onomstootbaar dat de romantiek, zijnde het verschijnsel waarbij de intuïtie de rede overheerscht, van alle tijden is, inniger verbonden aan de psychische persoonlijkheid van den schepper, dan aan een begrensd geschiedkundig tijdperk, hoewel natuurlijk dient aangestreept, dat op het einde van de XVIIIe en in de eerste helft der XIXe eeuw deze strekking in haar veralgemeening de rijkste en ruimste, ofschoon niet steeds de diepste ontplooiing vond. Zij lijkt ons echter in allereerste plaats een kwestie van verbeeldingsintensiteit en -modaliteit. In dien zin is het interessant er op te wijzen, dat Johan Daisne er klaarblijkelijk bewust naar streeft dit element in onze letteren te ‘herwaarden’. Aldus slaagt hij er met zijn oeuvre onweerlegbaar in te beantwoorden aan den eisch, dien Charles Morgan zijn Lord Sparkenbroke aan het kunstwerk deed stellen:... ‘sa vertu consiste à rendre l'homme capable d'imagination par lui-même. La rivière (verstard door het gemis aan fantasie) se dégèle, après quoi elle suit son cours, divin ou démoniaque,’ aldus slaagt hij er gedeeltelijk in ‘l'autre paysage’ te ontdekken, waarheen ook bij voorbeeld een Alain-Fournier gedurende heel zijn leven hunkerde. Mag men tegenover het proza en de poëzie van Johan Daisne inderdaad ettelijke bezwaren formuleeren en menige zwakheid aanstrepen, waarvoor ook wij niet blind willen blijven, toch kennen we hem als artist de volledige

vrijheid toe bij den opbouw van een roman welbewust van de rationeele cartesiaansche methode af te zien om zich den groei van zijn schepping langs heel andere lijnen te laten voltrekken dan deze van het traditionneele sillogisme uit de klassieke logica, temeer daar hij aldus diepere waarheden hoopt te ontsluieren die anders, gebonden aan de alledaagsche opvatting van het verhalende proza, volgens hem teloor gaan.

Met typisch romantische werken als deze van een Poe of een Hoffmann verschilt 'De Trap van Steen en Wolken' volstrekt in dien zin, dat het verhaal, in plaats van hoofdzakelijk uit verbeeldingscomplexen opgebouwd te zijn, uit interfereerende, doch anderzijds op verschillende plaatsen onafscheidbaar ineengestrengelde gesubjectiveerde realiteits- en fantasiecomponenten bestaat, terwijl het werk bovendien beroep doet op de nieuwste en stoutste theorieën der psychologie en de minst contrôleerbare hypothesen der parapsychologie. Wat in den beginne soms onmiskenbaar romantisch schijnt, blijkt later dan weer met volgens al de wetten der logica toegepaste wetenschappelijke gegevens opgebouwd, terwijl anderzijds schijnbaar volgens een strenge rationeele visie geconstrueerde gedeelten, geheel of volledig op de meest grillige verbeelding berusten: de persoonlijkheid van Daisne is en blijft nu éénmhal vol van onverwachte wispelturigheden en onverklaarbare tegenstrijdigheden.

Het komt ons als een onbegonnen taak voor, 'De Trap van Steen en Wolken' samen te willen vatten, zonder het werk een al te groot onrecht aan te doen. Een résumé, dat het verloop der gebeurtenissen op den voet volgt, zou ons overigens niet baten bij een eenigszins minutieuze analyse van dit ingewikkelde boek. Beperken wij er ons dus toe, vast te stellen, dat schematisch gezien deze roman eenerzijds de aardsche geschiedenis is van de liefde tusschen den laboratoriumassistent en literator, Dr. Evert ter Wilgh en Jeanne, een jonge Duitsche vrouw, liefde welke slechts gedeeltelijk in vervulling gaat, maar wier onmetelijkheid, zelfs niet door den dood beperkt, zich voortzet buiten de grenzen van het leven, terwijl ze tegelijkertijd in een fantastischen avonturenroman, waaraan Evert werkt, op het absolute plan wordt geprojecteerd, belichaamd door het ideale liefdespaar Ra en Gun Segdwick die, alle bruggen achter zich verbrandend, ergens in de arctische wouden van Alaska

voor zichzelf het bestaan weer van den aanvang af aanvatten. Het intrige beweegt zich bijgevolg niet alleen in de twee vertrouwde afmetingen van tijd en ruimte, maar wordt bovendien verruimd door een derde dimensie, deze van de **symbolische abstractie**, die als het ware het beeld van de wereld een stratigrafische gelaagdheid verleent met het aardsche plan der stoffelijke en hemelsche plan der ideëele waarden. Niettegenstaande het zéér actueele gewaad waarmee door Daisne deze ongewone en schijnbaar nieuwe visie op den macrocosmos omhangen wordt, beantwoordt zij tot op een zekere hoogte aan Plato's ingenieuze wereldconceptie, waarin boven de veranderlijke **en** evolueerende **schijnwerkelijkheid**, opgeleverd door onze zintuiglijke perceptie, - het verhaal van Evert en Jeanne -, **de absolute realiteit** der onveranderlijke en onomstootbaar **ware ideëen**, - de van alle begrenzing ontvoogde liefde van Ra en Gun -, gesteld wordt. In feite zouden we zelfs van een drievoudige gelaagdheid kunnen gewagen: het verhaal van Evert is er een ‘van menschen’, zegt Daisne in zijn narede, ‘dat der Segdwicks het verhaal van de heroën, van de halve **paradeigmata** die de menschen zich droomen; de verbindingsstreep tusschen beide is het eenig ware paradeigma Ra, als de **droom van de droomen** dier menschen en halfgoden.’ Beschouwd uit het platonische standpunt, dat alle kennis (in de meest ruime beteekenis des woords) niets anders dan herinnering is, wordt de idylle van den jongen dokter en de hem schier onbekende vrouw een intuïtief hunkeren naar volledige bewustheid van het **ware zijn** hunner liefde in de onmetelijke ruimte. Zonder dat zulks tot zijn helder weten doordringt, heeft Evert ter Wilgh haar reeds ontdekt vôôr de komst van Jeanne in zijn lijdelijk gedroomde fata-morgana der Segdwicks, het heroïsche Wagneriaansche paar, één in voelen, denken, handelen en fysisch uitzicht zelfs, door de harmonie hunner liefde haast broer en zuster geworden, als een reïncarnatie van Siegmund en Sieglinde uit ‘De Walküre’, die in de Noordamerikaansche wildernis het fascineerende avontuur uit ‘Atlantide’ van Pierre Benoit herbeleven. In deze heroën heeft Daisne het volmaakte synchronisme weerspiegeld, dat in ‘Renée’ en ‘Aurora’ op het werkelijkheidsplan tusschen man en vrouw, noch op psychologisch, noch op fysiologisch terrein mogelijk scheen, wat nogmaals onderstreept, hoe de schrijver door sommige steeds wederkeerende themata vervolgd wordt.

Rekening houdend met deze gegevens en met het wereldbeeld van Plato voor oogen, verliest ‘De Trap van Steen en Wolken’ heel wat van zijn oogenschijnlijke verwardheid, zijn onbegrijpelijk abracadabrakarakter, den willekeur van beide verhalen op een doorgaans moeilijk te ontwarren wijze door mekaar te strengelen. Men dient er zich niet meer in te verwonderen, dat de personages uit het eene verhaal met schijnbare nonchalance in het andere overstappen, dat de ideëele figuren Gun en Ra zoowel herinneringen hebben aan de realia Jeanne en Evert, als deze op hun beurt aan hun paradeigmata, om ten slotte vast te stellen, dat het behendig dooreen weven van den gedroomden en den reëelen roman niet alleen een gril is van den naar het magische hunkerenden fantast Johan Daisne, maar het resultaat van een stevig gegrondveste, zij het het dan ook niet alledaagsche constructie, waarin nogmaals de soms onverklaarbare dualiteit, zôô kenschetsend voor zijn talent, naar voren treedt: een onbetwistbare romanticus doet beroep op de platonische conceptie der ‘idee’ **buiten** de stof, terwijl in feite de romantische strekking gekenschetst wordt door een uitgesproken speuren naar den zin in de wezens en dingen; een zoeker naar onveranderlijke waarden, als paradeigmate boven de schijnwereld onzer menschelijke ervaringen gelegen, herinnert ons anderzijds aan een Pirandello, die ‘Elk zijn Waarheid’ geeft en dit principe in ‘Zeven Personages op zoek naar een Auteur’ tot het uiterste en het paradoxale doordrijft.

Het ineenstrengelen van twee of meer geschiedenissen, zooals uit in ‘De Trap van Steen en Wolken’ binnen het kader van één enkelen roman gebeurt is vanzelfsprekend geen origineele vondst van Daisne. In tientallen romans is zulks het geval, doch hoewel in al deze werken het ondergeschikte motief een integreerend deel van het geheel uitmaakt, vaak het causale verband versterkt, ja, zelfs volledig onmisbaar is in het kader van het desbetreffende kunstwerk, mogen we in de meeste getallen nog slechts van een meer of minder uitgesproken, tot vergelijkingen tusschen waan en werkelijkheid aanleiding gevend parallelisme gewagen, dat niet steeds de eenheid van handeling, die ons in den roman van evenveel belang schijnt als in het klassieke treurspel, ten goede komt. In het boek van Daisne daarentegen kunnen de twee schijnbaar afzonderlijke intriges veeleer vereenzelvigd worden met één kronkellijn, die zichzelf op verschillende plaatsen kruist. De identiteiten tusschen

Jeanne en Ra, tusschen Evert en Gun, uit het platonische wereldbeeld voortvloeiend, zijn niet de eenige, welke men in 'De Trap van Steen en Wolken' kan aanstippen. Waar de auteur met behulp van klassieke filosofische opvattingen werkelijkheid en waan verbindt, doet hij verder, zoowel op het reëele als op het ideëele plan en zelfs tusschen beide onderling, beroep op de stoutste hypothesen der parapsychologie, - hij schijnt aandachtig gegrasduind te hebben in de werken, welke dienaangaande vôôr het uitbreken van den oorlog in Noord-Nederland gepubliceerd werden -, teneinde het parallelisme, dat onder de verschillende personages bestaat, verder uit te drukken en te suggereeren. Zooals we het reeds vaststelden, projecteert de heroïsche, absolute gestalte van Gun zich in de werkelijke aardsche gedaante van Dr. Evert ter Wilgh, terwijl diens psyche op het tooneel der werkelijkheid nogmaals gesplitst wordt in de dualiteit, die de karakters zijner broeders Kees en Lothar beheerscht en bovendien het wezen van zijn verloren droom zoekenden Wence Craighton omvat. Evert **gelijkt** niet alleen op Gun, Lothar, Kees of Wence, doch evenals in 'Whutering Heights' Katherine Earnshaw den dieperen zin van haar verhouding tot haar geliefde uitdrukt in het haast hallucineerende 'I am Heatcliff!', kan men in verband met den hoogeschoolassistent beamen: hij **is** Gun, hij **is** Lothar, hij **is** Kees, hij **is** Craighton. Allen zijn slechts in coëxistentie levende verschijningsvormen van één en hetzelfde personage, van den naar het supramenschelijke 'Jenseits' aspireerenden wetenschapsmensch en kunstenaar Evert ter Wilgh. Zulks weze insgelijks aangestipt wat Ra, Jeanne, Lovelace, - de Indiaansche Antinea - en het Indische meisje Ni-Sjri betreft, terwijl de schrijver in zijn narede zelf de aandacht op de trans-reëele verbondenheid van vader ter Wilgh met den ouden Indiaan Curumilla en van Everts Mams met het Indiaansche Moedertje vestigt... Ondanks de meest gewaagde buitelingen in ruimte of tijd en de inschakeling van een tweede verhaal in éénzelfden roman, blijft de eenheid van actie dus volledig bewaard en wordt zelfs op een alles behalve alledaagsche wijze versterkt door de ontrolling op een tweevoudig plan. De hier door Johan Daisne vooropgezette bestaansconceptie, - platonisme en parapsychologie -, schept een religieus en magisch getinte levensvisie, die hem toelaat alle menschelijke criteria schijnbaar willekeurig door mekaar te halen, doch anderzijds moet men toegeven, dat de

auteur haar op sommige plaatsen met een zeer gelukkigen flair wist uit te baten, tot het bereiken van een werkelijke dieptepeiling in het menschelijke hart.

We denken hier o.m. aan den milden groei der liefde van Jeanne voor Evert, een liefde, welke de grenzen van dood en leven, van ‘to be’ en ‘not to be’ overbrugt, die de vrouw leert ‘gelukkig te zijn over den dood heen’, nadat de minnaar het leven liet, - het verhaal speelt in bezettingstijd -, bij het inslaan van een vliegtuigbom op het oogenblik dat hij, sinds enkelen tijd door een borstkwaal aangetast, naar het sanatorium wordt getransporteerd en die haar de sublieme woorden in den mond legt: ‘Evert is gestorven, het voorwerp van mijn liefde, maar niet haar onderwerp!’. Zôô groot is de kracht van die liefde, zoo groot de overgave aan den wil niet de **weduwe** van den aflijvige te zijn, doch diens **bruid** te blijven, dat Everts onverwachten terugkeer tot het aardsche leven door den lezer zelfs niet als geheel onwaarschijnlijk wordt beschouwd.

Zonder het voortdurend met Daisne's ontvluchtingen der door de rationeele waarneming opgeleverde realiteit ééns te zijn, moeten we toegeven, dat hij de eerste onder de Vlaamsche prozaïsten is, die op zulk een onomwonden en in dit geval optimistische wijze de problemen van kunst, liefde en dood dorst aan te roeren, de wonderlijke drie-eenheid, welke een Charles Morgan als grondthema tot het scheppen van zijn tragischen ‘Sparkenbroke’ inspireerde.

Daisne zelf noemt ‘De Trap van Steen en Wolken’ een ‘fantastisch-realistischen’ roman. Reeds vestigden we de aandacht op het voor het grootste deel filosofisch gefundeerde **fantastische** element in het werk. Het woord **realistisch** zou echter allicht aanleiding tot verwarring kunnen geven. Het dient in dit geval in zijn wijsgeerige beteekenis opgevat te worden en heeft betrekking op de afwisseling van het **rationeele** met het **ideëele** niveau, want een realist in de letterlijke en litteraire beteekenis des woords is de schepper der G.M. - figuur allerminst. In tegenstelling met zoovelen onder onze auteurs, die alle invoelende verbeelding blijken te ontberen, gaat hij niet op stap met een precies noteerend Kodak-toestelletje om zijn ‘kopieerlust des dagelijkschen levens’ bot te vieren. Ook wanneer hij de wereld van het fantastische verlaat om in de werkelijkheid zijn inspiratie te vinden, - en daar vooral meenen we! -, is hij artist, innig bewust van den eisch, die de kunst den dichter

stelt zelfs dan een gesubjectiveerde en gestyleerde realiteit te scheppen. Ergert men zich bij de avontuurlijke tribulatië van de paradeigmata Ra en Gun Segdwick soms aan de nogal kinderlijke Wild-West- en Hollywoodromantiek, - Daisne steekt het niet onder stoelen of banken, dat de stomme 'heroïsche' film op de ontwikkeling van zijn kunstenaarschap een niet te onderschatten invloed uitoefende -, in de geschiedenis der aardsche realia Evert en Jeanne, met hun grootheid en hun zwakheid, wordt men onweerstaanbaar aangegrepen door een oprecht menschelijken toon, schrijnend en jubelend tezelfdertijd, vol humor en tragiek, vol jeugdigen overmoed, die nochtans doorgaans tot bezinning evolueert, dit alles beglansd door een zachte en vooral weemoedige poëzie, welke alleen het intuïtief vermogen van den geboren dichter bij machte is achter het koele uiterlijk der allerdaagsche dingen te speuren. Naast zijn cerebrale geaardheid treffen we in Daisne nu éénmaal een lyricus aan, - vreemde dualiteit van rede en gevoel! - die voor zichzelf het recht opeischt de realiteit waar te nemen naar eigen wet en inzicht. Zijn kunstenaarsintuïtie, die hem **leidt, waar de** waarneming van de uiterlijke stoffelijke wereld soms in gebreke blijft, gaf hem vaak buitengewoon fijnzinnige dingen in de pen, directer naar de zuiverste kern tastend, dan de filosofische redeneeringen het doorgaans in zijn oeuvre doen. De bladzijden bij voorbeeld, gewijd aan de beschrijving van het leven op 'De Wilgen', het landgoed van Everts ouders, een 'Memlincachtig oord', gelegen in de nabijheid eener traag kronkelende rivier, waarin we dadelijk de Leie herkennen, te midden van een melancholisch landschap, vol ranke canada's, populieren en in het groen verborgen landhuizen, zijn van een aristocratische voornaamheid en een nevelig zachte bekoring, waarvoor de Vlaamsche letteren weinig equivalenten bieden. In dit midden, waar het familieprincipe nog zijn oude traditionneele beteekenis behouden heeft en een sfeer van ware aristocratie, berusting, vrede en arbeidsliefde heerschen, is het, dat Jeanne, zonder zich bekend te maken, na Everts dood liefderijk met haar jongetje Pietertje opgenomen wordt als gezelschapsdame en haar liefde opnieuw beleeft in de piëteit voor ieder wezen en elk ding, dat haar hier omgeeft, in de genegenheid tot zijn ouders en zijn broers, in de stomme, doch voor haar zôô beteekenisvolle taal der dingen waarvan zij placht te houden: zijn boeken, een schilderij, den tuin, zijn manuscripten, de eenzame dreven en de

wilgen langs de rivier. Hier getuigt de auteur ééns te meer van een evenwichtig, doch in wezen romantisch natuurgevoel, dat reeds sprak uit zijn eerste verzen en door hem op een ongemeen vaardige wijze aangewend wordt tot verderen uitbouw van de psychologie der dramatis-personae in het atmosferisch kader hunner omgeving: 'En de dag kwam - een grijze dag van wind en wolken in de boomgaarden en van regen aan de ramen achter de zware mystères...'

Het oeuvre van Johan Daisne vormt een zôô bont geheel, een zôô complexe architectuur, dat men bij een analyse ervan allicht essentieele letterkundige factoren als stijl en compositie over het hoofd zou zien.

De ongemeene behendigheid en buitengewone productiviteit waarvan zijn poëzie getuigenis aflegde, is eveneens karakteristiek voor zijn vloeiend en beschaafd proza. Vermoedt Raymond Herreman overigens niet, dat hij voortdurend en tegelijkertijd loopt te schrijven en te leven? Hoewel o.i. de onafgebroken voortbrengst in aanzienlijke mate de kristallisatie van de inspiratie tot het onaanvechtbare kunstwerk in den weg staat, - **onaanvechtbaar** is de kunst van Daisne stellig niet! - en ongetwijfeld ook aan de stylistische en constructieve eigenschappen van zijn proza schaadt, zijn er weinig auteurs, die over een meer en onmiddellijker herkenbaren persoonlijken stijl beschikken. Ongemeen vlot en door een zekere losheid, te wijten aan de zeer impulsieve en steeds voorthollende natuur van den schrijver, soms erg vervlakkend in de zuiver verhalende gedeelten, is hij het sterkst in de fragmenten, die met het epitheton 'lyrisch' kunnen bestempeld, dit woord in zijn ruimste beteekenis gebruikt. Hier wordt de stijl van den gevoelsmensch Daisne een wisseling van fijne nuances, van atmosferische details, wortelend in alle gebieden der sensitieve waarneming en die door hun invloed op de wisselende stemmingen der personages, door hun interpretatieve beschrijvingskracht het hunne bijdragen tot de eenheid van vorm en inhoud. Vermeldenswaardig zijn o.m. de met het beste van Couperus wedijverende fragmenten, waarin er sprake is van Everts herinneringen aan zijn prilste kinderjaren, toen hij als kleinen bengel aan de hand van Mams met haar ging winkelen, passages, die ons in zekeren zin zelfs deelen uit 'Point Counter Point' van Huxley en Prousts 'A la recherche du temps perdu' terug in het geheugen roepen, paraliele gelijkenis, waaraan de verwantschap van beide laatstge-

noemde auteurs wellicht niet vreemd is. In het huidige Vlaamsche proza beschikken slechts weinigen over een dergelijk subtiel palet bij het opwekken van den atmosferischen achtergrond, die bij Daisne in alle gebieden der retrospectieve en sensitieve waarneming wortelt. Waar de meeste onzer auteurs visueelen zijn, - we blijken niet voor niets een volk van schilders! -, betoont de schepper van 'De Trap van Steen en Wolken' een uitgesproken gevoeligheid voor de olfactieve percepties, - we denken aan de novelle 'Agnes' -, die o.i. met den diepsten gevoelsinhoud beladen zijn. 'Ik ben uiterst gevoelig voor reukindrukken,' bekende G.M. in 'Gojim' reeds en in al het latere werk van Daisne trad deze eigenaardigheid op den voorgrond.

Uit al het voorafgaande blijkt, dat het proza van den jongen Gentenaar gekenmerkt wordt door de vreemde harmonie, de haast magische stemming, voortspruitend uit de vermenging van het gevoelselement met uitgesproken cerebrale neigingen. Waar de Vlaming in de letterkunde doorgaans op zijn soms aan het tragische grenzende emotieve geaardheid teert, de roep van Vermeylen om meer hersenen in negen van de tien gevallen onbeantwoord bleef en D.H. Lawrence's uitspraak, waarin hij bevestigt, dat een roman om volledig te blijken ook een gedachtenavontuur bevatten moet, in het geheel niet doordrong, heeft Daisne naast de fantasie een ruime plaats aan de in de kunst doorgaans zuiverende verstandscomponente ingeruimd, rekening houdend met het feit nochtans, dat de ideëen-roman slechts dan aanvaardbaar is, wanneer het 'gedachten-avontuur' op een te verantwoorden wijze gecorreleerd blijft met het psychische gebeuren.

Wie het begrip **ideeënroman** voorop hoort zetten en zich eenigermate van de huidige Europeesche letterkundige stroomingen op de hoogte mag achten, zal hieraan wellicht onwillekeurig den in dit opstel reeds aangehaalden naam van Aldous Huxley verbinden. Inderdaad valt er een zekere verwantschap tusschen Daisne en den Engelschman waar te nemen. Typisch in dien zin zijn bij voorbeeld het fragment, handelend over het vraagstuk van de sexualiteit, vôôr of na het huwelijk en het bevruchtingsprobleem in 'Renée', het procédé van in alle verhalen een artistiek of wetenschappelijk uitermate ontwikkeld en intelligent personage als held te kiezen of de gewoonte zich voortdurend tot zijsprongen op het terrein det biologie, der geneeskunde en andere takken der wetenschap te laten verleiden. In tegenstelling

met den auteur van ‘Uncle Spencer’’ beweegt het associatief proces bij Daisne zich nochtans enger binnen de grenzen van het intrige, de idee blijft ondergeschikt aan het personage en niet het personage aan de idee.

Wenschen we nochtans de vergelijking door te drijven tot op het gebied van de psychische uitbeelding van de dramatis personae, zoo valt er onmiddellijk een essentieel verschil tusschen beiden op, dit vooral wat de rol van de vrouw als inspiratief object en haar artistieke herschepping betreft. Beschouwt de Engelschman haar doorgaans met een schier cynisch gekleurd scepticisme, zich slechts uiterst zelden een zekere mildheid veroorlovend wanneer de rede het volgens hem doorgaans ver te zoeken evenwicht in de vrouwelijke ziel herstelt, voor den emotieven, lichtelijk sentimenteelen Daisne daarentegen is zij de teere madonna van al zijn idealiseerende kunstenaarsdroomen. In de jongere Vlaamsche letteren is hij de schepper, - en veruit de eenigste -, der intelligente en gevoelige, aristocratische vrouw, eenigszins verwant met de heldinnen van Couperus, belichaamd door Aurora van Erlevoort, - waan of werkelijkheid? -, die na het verhaal der onvergefelijke jeugdliefde uit de naar haar genoemde novelle, het paradeigma van zijn verdere oeuvre werd, achtereenvolgens gereïncarneerd door Raïssa von Lösch, Agnes van Wijk, Veva vander Tuyn, Renée, Maud Monaghan, Jeanne, Lovelace of Ra Segdwick en aan wier haast abstract geworden beeld de mannelijke personages een onderbewuste herinnering bewaren, haar zoekend als Orpheus zijn Euridike, haar herscheppend tot de teerste illusie uit hun droomen als Pygmalion zijn Galatheia. Boven alle ervaringen en belevenissen, boven iedere vreugde en iedere smart staat haar onvergetelijk, onuitwischbaar beeld, mild in stonden van geluk, troostend in uren van leed... Ieder boek van Johan Daisne is een optimistische, warm klinkende hymne aan de vrouw, aan de gevoelig en intuïtief geaarde intelligente en ontvoogde ‘kameraadminnares’, in wier wezen rede en gevoel elkaar harmonisch compenseeren, met het overwicht van het affectieve op het rationeele element wanneer het de voldoening geldt van het liefdesverlangen, van het streven naar het aardsch geluk.

Het lijkt ons moeilijk te zeggen of het bewust of onbewust is, dat Johan Daisne een konsekwent doorgedreven afwijking van het alledaagsche nastreeft. De eerlijkheid waarmee hij nochtans zijn meest ongewone procédé's aanwendt, verstrekt ons

de zekerheid, dat zijn oorspronkelijkheid geen gewilde verworvenheid is, doch een onafscheidelijk deel zijner in verbeeldingsgestalten opgaande persoonlijkheid. Of zou deze zich volledig hebben vereenzelvigd met een gewild geaffecteerde levenshouding? We meenen, - en hopen -, deze vraag ontkennend te mogen beantwoorden en te beamen, dat de schrijver van ‘Aurora’ steeds innig in zijn eigen ontvluchtingen naar het land van den onstoffelijken droom gelooft.

Niet alleen op inspiratorisch, doch ook op constructief gebied uit zich voortdurend de strekking tot het ontraditionneele in zijn oeuvre. De aan de werkelijkheid gebonden opeenvolging van de gebeurtenissen uit het gewone realistische verhaal is hem geheel vreemd en schier overal heeft het retrospectieve procédé de bovenhand: vooraleer het tot den lezer komt, wordt het gebeuren door G.M. opnieuw in de herinnering doorleefd, wat o.m. de oorzaak is van de in den beginne zoo vaak onthutsende vermenging van verbeelding en werkelijkheid op het tweevoudige plan van droom en daad. Immers, niet de gebeurtenissen op zichzelf blijken in de eerste plaats zoo onwaarschijnlijk, fantastisch zijn ze slechts door de wijze waarop ze vertolkt worden en tot zijn hypergevoelige, steeds verder dan het uiterlijk der dingen peilende gemoed en zijn levendige verbeelding spreken. In ‘De Trap van Steen en Wolken’ moet in dit verband buiten het reeds vroeger besproken twee en zelfs drievoudige plan, waarop het gegeven zich ontwikkelt, van het architectonische standpunt uit tevens gewezen worden op een gedeeltelijk over het hoofd zien van de chronologische opeenvolging der gebeurtenissen, waar het in dit geval niet steeds een conglomeraat van herinneringen geldt, - wij denken aan het prachtige intermezzo tusschen het reëele personage Evert en het paradeigma Ra voor het open haardvuur -, een eenigszins aan Bergson herinnerde opvatting van het tijdsbegrip, dat we vroeger reeds veel systematischer in Huxley's ‘Eyeless in Gaza’ gehuldigd zagen.

Daisne is niet alleen de schrijver zijner onbetwistbaar interessante werken, doch één van zijn litteraire **kunstgrepen**, - want meer is het in den grond niet -, stelt hem in de gelegenheid als **acteur** in den derden persoon, - doorgaans is het Dr. G.M., die de geschiedenis in den ikvorm vertelt -, aan het gebeuren deel te nemen. Moeilijk is het, te achterhalen

wat hem aanzette tot het gebruik van een zulkdanig procédé, dat we voorheen slechts éénmaal ontmoetten, nl. dààr waar Jules Romains in ‘Les hommes de bonne volonté’ zichzelf tijdens een vergadering der medewerkers van het tijdschrift ‘Vers et Prose’ even op een gelijkaardige, doch beter te beantwoorden manier ten tooneele voert. Bezwaarlijk kunnen we aanvaarden dat een intelligent kunstenaar als Daisne zulks enkel doen zou uit snobisme of om gehoor te verleenen aan zijn neigingen tot het excentrieke, die inderdaad wel eens de bovenhand op al het overige blijken te veroveren. Veeleer meenen we het als een niet alledaagschen vorm van een paradoxale persoonlijkheidscamouflage te mogen interpreteeren. Aldus beschouwd zou zijn werk hoofdzakelijk autobiografisch zijn, ingewikkeld festoenen op een stramijn van reëele of gedroomde, doch innig persoonlijke herinneringen, welke de schrijver afreageert op den fantast Dr. G.M., die in feite niets anders dan het ‘tweede ik’ van den schrijver belichaamt, - een variante dus op het ‘Dr. Jekyll and Mr. Hyde’ - complex. De in het personage van Dr. G.M. gereflecteerde herinneringen zijn den schrijver nochtens té lief, opdat hij er geheel afstand van zou doen en zich geheel van zijn persoonlijkheid zou desintegreeren. Daarom promoveert hij zichzelf tot toeschouwer op den achtergrond of zelfs tot medebelever van G.M.'s avonturen, van zijn eigen liefste droomen wellicht. We staan hier voor een vreemd, - gedeeltelijk pathologisch? - geval van persoonsontdubbeling, dat in aanzienlijke mate het bevreemdende, desoriënteerende karakter en de soms fascineerende draagkracht van het hier besproken oeuvre verhoogt, de tegengestelde opvatting vertegenwoordigend van al wie het met Flaubert ééns is, waar deze eischt, dat de kunstenaar in zijn werk slechts aanwezig zijn mag als God in het heelal, ‘présent partout et visible nulle part.’

Gaaf en onaantastbaar is het werk van den heidenschen mystieker Johan Daisne voorloopig niet; van onbevooroordeeld critisch standpunt uit zou het geenszins te rechtvaardigen zijn, indien we blind bleven voor zijn zwakkere zijden, hoewel we het sterk betreuren, dat sommige krantenkritiek gedurende de bezetting, - plompe echo van de ‘idealen’ der Overrijnsche ‘heimatkunst’ -, met opzettelijke kortzichtigheid en een voor haar geheel vanzelfsprekend gemis aan objectiviteit alleen dat aspect in deze kunst belicht heeft. En wanneer de dames en heeren liefhebbers critici, die gedurende de afgeloopen maanden

en jaren met zulke dwaze verwatenheid in de ‘Vlaamsche’ kranten de pen voerden zich er enkel op toelegden Daisne als een onbekookten grappenmakker, een hopeloos ‘swing’-verschijnsel uit te beelden, dan kunnen we hiertegen slechts hevig protest aanteekenen.

Toen we ter inleiding enkele woorden aan zijn poëzie wijdden, wezen we er op, hoe we in het wereldbeeld van den schrijver gestoord werden door atomiseerende kleinigheden, wier profileering een zekere analytische waarde **kan** hebben, maar ons ten slotte van weinig belang lijkt bij het streven naar een synthetische visie der levensproblemen. Hij is de dupe van modieuze details, schijnwaarden die wel is waar elk gevat waarnemer in de moderne samenleving opvallen, doch van te weinig belang zijn, om niet onmiddellijk door een differentieerend keuzeproces geëlimineerd te worden, wanneer de perceptie een duidelijker notie van de kern der verschijnselen ten bate eener gaesthetiseerde weergave der werkelijkheid beoogt. Daisne zal een alleszins verheugenden stap voorwaarts doen in de richting van de zuiver artistieke prestatie, die dan toch in eerste en laatste instantie door ieder oprecht kunstenaar beoogd wordt, wanneer hij van zijn panopticum, - Marlene Dietrich, Greta Garbo, Zarah Leander, Tino Rossi en wie al niet meer? -, van de film- en schlagerreminiscenties, van zijn uitdragerswinkel (een ware ‘boutique fantasque’ vol koffie- en theemachines, ingewikkelde foto-electrische registreerapparaten, filmtoestellen, luxueuze badkamers en water-closets met verchroomde attributen, sigarettenpeukjes, wiskeyflesschen of coctailmixters), die onweerstaanbaar een té groot deel van zijn belangstelling in beslag nemen, afstand weet te doen volledig doordrongen van het onweerlegbare axioma, dat **de kunst geen ersatz, doch een geconcentreerd extract van het leven dient te zijn, een realiteit, sterker dan de werkelijkheid zelf**. Beter dan wie ook, moet hij vatbaar zijn voor het argument, dat het woord **intelligentie** in essentie de beteekenis heeft van het vermogen een keuze te doen in de door het leven verstrekte gegevens. ‘Faire oeuvre d'art’, zegt Georges Duhamel in zijn ‘Discours au Nuages’, ‘c'est à l'exemple de la vie, choisir entre tous les objets du monde et, ce premier choix fait, choisir entre toutes les façons d'ordonner les matériaux rassemblés.’

Is hij ééns zôô ver, dan moeten we Daisne niet meer uitsluitend beschouwen als een buitengewoon, maar nog slechts ten

deele ontbolsterd talent, als een ongemeen knap, doch zich soms in onvergeeflijke oppervlakkigheden vermeiend stylist, als een analyst, wien het soms aan synthetisch vermogen mangelt, als een kunstenaar met diepere impulsen, naast veel horizontaal ‘Geplauder’, doch ongetwijfeld wordt hij dan één van onze knapste romanciers, verlangend naar het ‘Jenseits’, doch met het ‘Diesseits’ verzoend, wiens kunst de irriseerende regenboog is, de brug, die de inspiratieve landen van droom en werkelijkheid verbindt...

Het ‘geval’ Daisne deed in het smalle wereldje der Vlaamsche litteraire critiek gedurende de bezettingsdagen zôôveel stof opwaaien en verstrekte zôô menigen krantenschrijvelaar en -schrijvelaarster een aanleiding tot zulke gemeene aanvallen, dat het den argeloozen lezer, die gedurende de afgeloopen jaren wel eens een dagblad of tijdschrift ter hand nam om zich van den toestand op het front der Zuidnederlandsche letteren te vergewissen, werkelijk moeite had zich eenigszins evenwichtige waardebepaling van Daisne's oeuvre te vormen... Mag ons oordeel misschien tot menig meeningsverschil aanleiding geven, zoo hopen we, dat de hieruit voortvloeiende discussies van een anderen aard zullen zijn, dan de met de letterkundige critiek niets gemeens hebbende aanvallen, waarvan niet zoo zeer het werk, doch in de eerste plaats de persoonlijkheid van den auteur der ‘Zes Domino's voor Vrouwen’ en diens humanitair-epicuristische bestaansconceptie zoo vaak het voorwerp vormden.

Het oeuvre van Johan Daisne wordt voorloopig gekenmerkt door een gemis aan innerlijk evenwicht en het gevoel voor harmonie, dat den kunstenaar het overtollige van het noodzakelijke doet scheiden, - in dit geval de oppervlakkige mondaniteiten van de werkelijk eeuwig menschelijke waarden. Waar het zijn leuke kwajongensachtige karakter verliest, wordt het volgens sommigen aan het pathologische grenzende egocentrisme van den schrijver vaak pedant, een oogenblik bepaald onverdraaglijk en ook wel eens een tikje lachwekkend; niet zelden laat bovendien de auteur zich dikwijls door zijn onstelpbare, - en inderdaad zéér virtuose welbespraaktheid bij de neus leiden. Hij mist de groote eigenschap van fantasten als Poe en Hoffmann, dat nl. zelfs hun extreemste verbeeldingen in het kader van het verhaal nog steeds als aanvaardbaar voorkomen en ontbeert bovendien het vermogen tot volstrekte concentratie van zijn nochtans zéér lucide verstand, dat in een atomiseerende vi-

sie der wereld de aandacht noodeloos versnippert. De voornaamste oorzaak van deze uitgesproken zwakheden lijkt o.i. het gemis aan zelfcritiek en -beheersching, dat den nochtans scherpzinnigen, misschien al te scherpzinnigen romancier kenmerkt.

Vraagt men ons echter naar de kwaliteiten van den cosmopolitischen en van levensdrift bruisenden Gentenaar, dan wijzen we zonder de geringste aarzeling op het bezit van den **genialen genster**, 'l'étincelle divine', welke spijts alle mogelijke tekortkomingen zijn kaleidoscopische proza met een waarlijk menschelijke bezieling, een diepe gevoelswarmte vervult en het torenhoog verheft boven de van goeden wil getuigende, maar schier alle even zoutelooze 'devotelijke' en minder 'devotelijke boekskens', die de vertegenwoordigers van de jongste generatie ons tot nog toe sedert een paar jaar als getuigenis van een schier ongelooflijke ovulaire werkzaamheid te slikken gaven! Alleen de toekomst kan natuurlijk aantoonen in hoeverre Daisne zijn kunstenaarsschap bij-degenade-Gods, zijn onvergelijkbaar oertalent waardig zal blijken en zooals men het mij reeds herhaaldelijk voor de voeten wierp, omvat weliswaar de geniale genster niet **alles**. Doch wie zal het ontkennen, dat hij de mogelijkheid, ja, sterker, de grondvoorwaarde tot de schepping van het ware **meesterwerk** inhoudt? En hierin heeft Daisne àlles op zôôvele anderen voor, dat maakt hem naast den nog veel jeugdigeren doch veel evenwichtigeren Piet Van Aken, - tevens zijn antipode! -, tot één van de weinige jongeren in Vlaanderen die, zoowel naar den inhoud als naar den vorm, waarlijk iets nieuws te vertellen hebben.

Hubert LAMPO.

Mijn evenbeeld?

Gij zijt mijn kleine kind met mijne weemoedsoogen
en donkre lokken om het bleek, doch mooi gelaat.
Weer zijt gij droomend uit uw broze huls getogen
en toeft, waar God u met uw engel spelen laat.

Wel vaak sta ik over mijn spiegelbeeld gebogen
en staar aandachtig in het heldere gelaat,
dat in de koele bron onder mijn weemoedsoogen
zoo trouw en innig in het glanzend water staat.

Dan zie ik uw té groote, wijde kinderoogen,
in mijn gelaat bemerk ik uwen smallen mond
en al wat sedert dagen, jaren is vervlogen,
weet ik opnieuw onfeilbaar zéker dezen stond.

'k Herken mezelf in u en u in mijne trekken,
o kind, dat ik in liefde en weemoed mocht verwekken.

Albert de Longie.

Korte roman.

Ik trachtte almaardoor mij wijs te maken,
dat ik genoeg had aan een vreemden hond;
maar toen ik jou zag kon ik niet verzaken
en wist me niet meer bitter noch gewond.

En spijts ik gaarne met de liefde spotte,
ik vond in jou, die ik hier koortsig zocht,
een vrouw die in mijn armen openbotte
en die ik met mijn hart had vrijgekocht.

Maar op een dag gaf je een boek te lezen:
‘Een kort en droef verhaal’ heb je gezegd.
Ik heb je liefde luid en wild geprezen,
je eerst gekust en 't boek op zij gelegd.

Maar later, toen ik 't pakje openscheurde,
werd ik ontsteld en wit gelijk een glas.
Ik vond mijn leven, dat ik eens verbeurde,
in 't boek dat door mezelf geschreven was.

Remi Boeckaert.

'k Zal leven!

Ik vond mijn weg niet in dit leven,
'k verlangde alles van 't bestaan!
Wat kon de beste vrouw me geven?
Ik kreeg de zon en wou de maan...

Die hunkering naar vreemde landen
Bleek drang der onvoldane ziel.
'k Zou breken d'allersterkste banden,
Ik reed per auto zonder wiel...

'k Word ouder. Nog is niet geweken
De duivel die zich steeds verzet,
En toch is mij tans klaar gebleken:
Berusting geldt als hoogste wet!

't Helpt niets, dat nutteloze strijden...
Aanvaarden wat de hemel biedt,
Mij van demonen zèlf bevrijden,
Dan zal ik leven, anders niet!

Willy Biliet.

Wanneer.

Wanneer je kus bedrog slechts is
dan zal m'n leven leugen zijn,
dan dekt er weer een blij vernis
zo heel veel heimwee en veel pijn.

Wanneer ik van geluk vertel
dat ik aan honderd monden vond,
dan werd de wereld me een hel
door ene die me wandlen zond.

Wanneer ik spot met liefdestrouw
dan ben ik weer een eenzaam mens,
en 't hunkren naar een hoger vrouw
wordt weer verwarde toekomstwens.

Paul Berkenman.

Over de vlakte...

Over de vlakte van mijn stille daden
Schrijd ik als God: de heerscher van mezelf,
Mijn eigen aard', mijn eigen trotsch gewelf,
Alleen en machtig langs mijn eigen paden.

Geen wijsheid die mijn jonge drift moet raden;
Ik bouw 't heelal met wat ik uit me delf
Aan woord en toon, tot sterk epos en zelf
Ben ik de God van mijne stille daden.

Een monument waarvoor de geesten buigen
En d'harten blij om al zijn schoonheid juichen,
Dat is Mijn daad, die stil verborgen ligt

In mijn gedroom van 't onvergank'lijk dicht
En eens geschreven, zullen ZIJ beseffen,
Dat IK, een God, mij eenzaam moest verheffen.

Robert J. de Namur.

Ik kan nog blozen.

Ik kan nog blozen als een kind
Net of ik niets heb ondervonden,
Net of ik nimmer heb bemind
En 't leven me niet heeft geschonden.

Want krijg ik maar een vriendlijk woord
Of naakt me hartlijk lachen tegen,
't Is juist of dan de zonne gloort
En nederdaalt een bloemenregen!

Ja, 'k kan nog blozen als een kind
Als 't kleine meisje soms verlegen:
Al wat me aan het leven bindt
Is kleine vreugde op mijn wegen...

Dat ik kan blozen als een kind,
Het komt doordat mij 't leven leerde
Dat ik het altijd heb bemind,
En jong van hart bleef wat m'ook deerde!

Mariette Van Ranst

Hoe kan ik...

Hoe kan ik 't wonder van je hart begrijpen?...
- Steeds was 'k alleen, en zonder droom -
een vrucht, die nimmer kwam tot rijpen -
En dat bewust zijn, maakt me loom -

Hoe kan ik jouw verlangen raden
Mijn hart dat geen begeeren bergt
is als een Kerk - koud, en verlaten -
Ik weet dat ook dit eenmaal sterft.

Mijn handen tasten in het ijle...
Is het een afweer of een wenk?
Geluk komt dan soms ook een wijle
(als iemand me wat teerheid schenkt).
Zoo leef ik stil, bijna verlaten.
Geen sterveling die 't leed kan raden.

Lo De Lombaerde.

Metamorphose.

Zeg nooit dat wij te veel naar sterren staren
terwijl ons leven hier in 't slijk gedijt.
Zeg nooit dat onze droomen immer breken;
wij sloten d'oogen niet voor deze werklijkheid.

Want gij ook stond misschien te luistren 's avonds
bij 'n kalme zee en hoordet in 't gesuis
der zachte branding 't wonderbare zingen
der schelpen, glimmend eens, verspreid tot gruis.

Johan De Coninck.

Gulden huis.

Het huis, mijn vaderhuis, waar ik mijn eerste
weiflend leven met mijn handen mat,
mijn gulden huis, nog met den lagen drempel,
ligt breed rondom in tuin gevat.

Geluk, ik heb het naar de diepte van dees
tuin gemeten, blijde als een kind
dat door het water waadt en vreemde
schelpen zoekt. Ik hoorde in de wind

het wijde onbekende aan het hart van
moeder, rillende in de schaduwing
van dansende geblaarte in de gouden
zon, waaraan het groot verlangen hing.

Désiré G. De Wever.

Een mensch die spreekt...

Een mensch, een mensch die spreekt!
Och, weet ge 't niet, helaas!
Waarom hij immer smeekt
Naar sprake, en zegt g'hem ‘dwaas!’
Die steeds vertelt wat mij
Niet aanbelangt, loop aan!
Een mensch die smeekt om bij
Een ander bin' te gaan;
Om één te zijn, gansch één!
Een mensch die spreekt, die spreekt,
Die spreekt tot iedereen!...
Die steeds weer eenzaam smeekt,
Alsof hij nooit iets zei!...
Die eenzaam tranenleekt
Naar Gods seizoen van Mei...

A. Rodens.

Lied in mineur.

Voor Richard.

Ik ga het hoofd recht op door deze korte dagen,
al ettert ook de wonde van m'n wilden lust.
Het hart verbiedt me streng iemand solaas te vragen,
ik zwerf met twijfels rond en nergens vind ik rust.

M'n lichaam en m'n geest zijn blijvend wreed gespleten,
en zullen in den dood verzoend de rust in gaan.
Wat blijft er van m'n rein en jeugdig-goed geweten?
- dat moeder minde en vormde in m'n pril bestaan. -

Ik ben een huichelaar, één enkle uit de velen,
en toon u iedere dag vermeend een blij gelaat.
M'n hart is ziek als 't dalend herfstblad van abeelen,
en niemand kent de schrik die in m'n oogen staat.

Ik wil versteend en droef op niemands liefde hopen,
en leef een korte waan van onverschilligheid.
Ik denk aan Petrus, die gekweld bevreesd ging loopen,
‘Ik ben een zondig mensch’, heb 'k toen tot God gezeid.

Van Craeyvelt Maurice.

Zingend hart.

Zoo zijn wij saam gebonden in den nacht,
- een verre torenklok versmelt de eerste uren -,
één hart dat waakt en zoo zijn veil verwacht
van eeuw'ge stilte niet gestoord door buren.

De adem van een vrouw, nu groeit de vrucht,
want ons is vreugd en kommer langzaam afgevallen.
De aarde zwijgt om zulk 'n eenzaamheid beducht,
en sterren rijpen boven stad en wallen.

Ontdubbeld in dit wezen wordt het licht,
- o vrouw nu bindt het uur in nauwer kringen,
dit wakend bloed met wondre droomen achter uw gezicht -.
Wat was smelt weg, de stilte draagt mijn zingen.

Remi De Cnodder.

Dialoog.

‘En ik zeg je, dat de metaphysische bezinning, dat de philosophische moduleering van den geest het voornaamste bezit van den mensch zijn.’

‘Sukkel!’

‘Wie hooger staat dan...’

‘Genoeg vriend!... Multatuli mocht zich dien luxe veroorloven: hij sliep met een vrouw en schreef in een café. Jij denkt in plaats van slapen - jij bezint in plaats van drinken - daadlooze droomer.’

‘Gij spot met mijn levensideaal, alsof de metaphysische vlucht van m'n gedachten niet een overwinning is op mijn vegetatief en instinctief reflexencomplex.’

‘...En... alsof ons biologisch bestaan slechts voor de honden was.’

‘Maar een hond is een beest en wij zijn menschen.’

‘En Socrates, wat deed hij niet, de ironist - en philosooph was hij op den koop toe - liet hij soms 't plezier voor de kanarievogels? En Boethius, hij leefde een leven die we hem heden nog steeds benijden kunnen en slechts vóór hij stierf schreef hij zijn onsterfelijke wijsgeerige overdenkingen.’

‘Maar het waren vertroostingen... Consolationes Philosophiae.’

‘Een mooie troost voor grijs- en impotentwordende tandeloozen. - “Een tandelooze mond heeft niet meer het recht tot iedere waarheid” zei Nietzsche en hij was aan zijn eerste pekelzonde niet gestorven.’

‘Dwaas, alsof Nietzsche groot was door zijn physisch bestaan.’

‘Ik wil niet spotten, doch uit zijn physische overdaad is een psychische hoogspanning gegroeid.’

‘En heeft Pascal zich niet geheel aan de bezinning gewijd?’

‘Maar ook hij schreef, dat spotten met de wijsbegeerte waarlijk wijsgeerig is.’

‘Dus zoudt gij het dagelijksch leven hooger stellen dan het leven des geestes?’

‘Omdat het leven des geestes zijn groei aan dit banaal leven te danken heeft, ja.’

‘Maar ge zijt een vulgair hedonist.’

‘Ja, ik leef.’

‘Heeft Plato niet gezegd, dat de philosophie de ideeën, als eeuwige waarheden van het leven ontsluiert?’

‘En heeft Plato ook de schaduw niet echter verklaard dan den mensch. Grappig klinkt het wel en vliegevangerachtig is het zeker, want velen zijn er likkend aan blijven kleven.’

‘Maar mensch, hoe is het mogelijk dat gij de grooten, onze meesters... ik zou bijna zeggen onze aardsche goden, als Plato, Aristoteles, Kant, Descartes, en zoovele andere illustere, fijne geesten ondergeschikt zoudt achten aan den gewonen, losbandigen sterveling?’

‘Wat spreekt ge mooi, gij boek- en letterdief, ge moest beslist een dichter geworden zijn, dan kondt ge letters vreten en woorden braken. Maar ja, inderdaad, groot zijn uw geesten wel, want zij gaven een etiket aan onze handelingen.’

‘Maar zij hebben het leven uitgediept!’

‘Dus is het leven toch grooter dan zij?’

‘Neen... ja, of liever zij gaven het zin.’

‘Zij legden erin of haalden eruit wat een ander heeft beleefd, wat een schrijver nooit heeft gedacht, wat een wijsgeer nooit heeft bedoeld.’

‘Zij hebben het in het eeuwigheidsboek der aarde gegrift.’

‘...En zijn in de woorden verzopen en daadloos gebleven...’

‘Zij hebben den eeuwigen mensch relief gegeven.’

‘Alsof de mensch zonder dat geen mensch zou geweest zijn.’

‘Zij gaven hem moraal.’

‘En keerden zich van het leven af of slopen als vieze geilaards in een hoek om hun eigen ethica te doen blozen.’

‘Gij wilt excentriek doen.’

‘Alle wijsbegeerte is trouwens diepzinnig, zelfs die van een dwaashoofd, schreef Colle en gelijk heeft hij, duizendvoudig.’

‘Gij doet aan reminiscentie.’

‘Bij mij valt het op... bij U is het niet meer te merken.’

‘Gij beleedigt mij!’

‘Zijn groote geesten als gij te beleedigen? Denk aan Multatuli.’

‘Sophist!’

‘Voilà, weer een etiket: 50,75 fr. voor een paar kousen.’

‘Met dergelijke snullen praat ik niet meer.’

‘Maar toch is die snul een mensch, het weefsel van uw wijsbegeerte.’

‘Gij gekscheert.’

‘Adieu!... Blijf bij uw boeken, gij. Ik ga de wrangheid van dit gesprek in een café verzuipen.’

Rik Lanckrock.

Een zwerver keert terug.

Alhoewel ik pas in de dertig hen, heb ik al heel wat gezien en meegemaakt. Zoowat alle zeeën van eenig belang heb ik doorkruist en noem maar een haven die ik niet heb aangedaan. Zeker is mijn zwerverstemperament er niet vreemd aan. Bewijzen: twee keer vaar ik wel voor dezelfde lijn; nooit laat ik me echter een derde maal aanmonsteren. Aan wal houd ik het geenszins langer dan eenige weken uit. Het is mij werkelijk een zegen als ik weer aan boord ben...

Hoe ik er toe gekomen ben, mijn dorp te verlaten? Het vroege afsterven van mijn ouders is misschien de aanleiding geweest, echter niet de oorzaak. Als knaap reeds was ik dol op avontuur en sensatie. Voor gewone kinderspelen haalde ik de schouders op. Ik was enkel in mijn element aan den vijver buiten 't dorp of in 't bosch; naargelang het milieu, waande ik mij zeeen rooverskapitein. Alhoewel de boeken mij minder interesseerden, verslond ik letterlijk de werken van K. May, J. Verne, e.a. Mijn puberteitscrisis maakte mijn leeraars werkelijk ongerust. Geen cow-Joy- of politiefilm dien ik niet zag. Ik droomde ervan alle landen ter wereld te bezoeken. In het licht van een zuiver idealisme, ontdekte ik in mezelf wonderlijke hoedanigheden. Ik was ervan overtuigd geroepen te zijn later een edele taak te volbrengen. Voor stompzinnige burgeois en achterlijke buitenlieden voelde ik misprijzen; mijn dorpstoren bekeek ik met minachting en spot.

Iets weerhield me echter om er zoo gauw mogelijk van door te gaan: mijn vriendschap voor Edward. Ik trachtte hem te overhalen met mij te vertrekken. Tevergeefs. Mijn vriend was uiterst zakelijk aangelegd en had een voor zijn jaren zeer nuchteren kijk op de wereld. Tot soortgelijke experimenten (zoo noemde hij het) voelde hij zich weinig aangetrokken. Het speet me geweldig hem niet te kunnen overreden. Want standvastig en echt was onze vriendschap: geen ijdel woord. Reeds op de schoolbanken hadden we elkaar leeren kennen. Alhoewel onze karakters op vele punten verschilden, konden we wonderwel met elkaar omspringen: ik meen dat we, juist om de verschillende zienswijze, ons tot elkaar aangetrokken voelden; dit liet ons toe onze meeningen te toetsen en duidelijk te maken. Aan iemand die gewoonlijk maar knikt, heb ik altijd een hekel gehad.

Toen Edward me echter te kennen gaf dat hij me volkomen begreep en er niets tegen had, zoo ik zonder hem vertrok, stond mijn besluit onwederroepelijk vast. ‘Zooiets bedreigt in niets

onze vriendschap', zegde hij, 'integendeel, dan zien we elkaar later niet des te grooter vreugd weer.'

Ik vergeet nooit ons afscheid. Roerend was het en innig. Edward stond op de kaai: ik leunde door het neergeschoven raam van den treincoupé. Hij drukte me telkens weer de hand en gaf me zijn laatste wenken.

- Veel geluk en tot wederziens.

Als een vage echo herhaalde ik de laatste woorden.

Zoo is mijn zwerftocht dan begonnen. Het verging me noch beter, noch slechter dan alle andere zwervers ter wereld.

Ik kwam in contact met lieden van elken stand en uit de meest onverhoopte middens. Natuurlijk werd mijn idealisme bij menige gelegenheid afgekoeld, maar ik was er de man niet naar om voor een nietigheid het bijltje neer te leggen.

Tenslotte wilde ik de wereld zien en de moeilijkheden zijn er om overwonnen te worden. Alles goed overwogen, was tenminste één mijner oogmerken bereikt. Zoo gingen de jaren voorbij. De vele zeereizen rijgden zich tot een bont snoer van schoone en droevige herinneringen Aan wal, aan boord... Telkens veranderde ik, uit drang naar nieuwigheid, omdat mijn onstuimige natuur nergens kon aarden. Maar zonder ik er mezelf bewust van werd, kwam stilaan de kentering. Mijn treklust werd gejaagder, mijn verblijf aan wal steeds korter... Ik wilde steeds maar vooruit loopen. Waar ik aanvankelijk nog voldoening vond in het vreemde van elk nieuw milieu, liet dit me spoedig onverschillig. Het werd als de gejaagde rit van een opgezweept dier. Een onrust achtervolgde mij, een onbestemd verlangen, dat naderhand oversloeg in een spleen. Ergens in een havenkroeg werd ik er mij van bewust wat het heteekende. Een antiek orgel speelde een exotisch lied. De rook van mijn sigaret teekende dwaze figuren. Ik dacht weer aan mijn dorp en aan Edward; zooiets gebeurde meer; vooral de herinnering aan mijn vriend was me dierbaar. Maar dien avond kwam iets als verlangen en spijt. Ik dacht aanvankelijk dat de muziek er voor iets tusschen was. Ik poogde met brandewijn mijn heimwee te smoren. Alles tevergeefs...

Het verlangen liet me niet meer los. Het voldongen feit maakte me razend. Zooiets was volkomen in strijd met mijn vroegere levenstheorie en beteekende het fiasco van mijn schoonste jeugdprincipes. De meest tegenstrijdige gevoelens ontredderden mijn geest. Tot ik mezelf een geslagen man voelde, belachelijk en naïef.

Dit is de reden waarom ik thans terug ben. Eerlijkheidshalve moet ik bekennen dat ik buitengewoon ontroerd ben nu zooveel

herinneringen weer werkelijkheid worden. Mij treft het vooral, dat spijts de jaren, het uiterlijk van ons dorp zoo weinig is veranderd. Dit is nog immer dezelfde landweg, dien ik zoo menigmaal opging. Nog wuiven slanke populieren langs de baan; nog vlekken roode, scheefgezakte daken den milden, bruinen grond. En daar rijst de toren, dien ik eens misprees, en richt een minzamen groet tot den verloren zoon die terug is.

Grooter is echter mijn ontroering als ik bedenk, dat ik over enkele oogenblikken Edward zal terugzien. Uit inlichtingen die ik inwon, blijkt dat mijn vriend carrière heeft gemaakt; thans één der aanzienlijkste heeren uit de streek is geworden en daarbij een rijk huwelijk heeft aangegaan. Om zooveel succes kan ik me enkel verheugen. Afgunst ken ik niet. Integendeel. Hoogst tevreden ben ik, omdat het geluk één van ons beiden heeft toegelachen... Toevallig denk ik eraan dat het de eerste maal is sedert vele jaren, dat ik een zeker doel heb... Naar een ouden vriend ga ik; een gezellige avond en vele schoone dagen in 't-verschiet... Maar is zooiets geen schooien? Kom, onder beste vrienden!

Een nette villa: Edward's droom verwezenlijkt. Op mijn zenuwachtig gebel opent eon meisje de smaakvolle versierde deur. Ik zeg mijn naam en vraag om Edward te zien. Argwaan lees ik op haar gezicht. Eigenlijk zie ik er ook weinig aantrekkelijk uit. De kleur van mijn sjofel plunje is moeilijk te gissen en mijn zware, gespijkerde schoenen passen zeker niet bij den glimmenden vloer. Zenuwachtig draai ik mijn pet tusschen de vingers... Als Edward nu maar gauw verscheen... Gek is het voor een kerel van mijn soort zoo gejaagd te zijn. Maar het is ook zoo lang geleden sinds ik hem zag...

Weer gaat een deur open. Een zeer elegant gekleede dame verschijnt, gevolgd door Edward. Hij is het. Mijn gezicht kleurt op: alle schuchterheid is als bij tooverslag verdwenen.

- Edward, ouwe jongen, ik ben het.

Gul en lachend steek ik de hand uit. Edward blijft echter onbeweeglijk staan. Ik voel zijn blik beter nog de hare over mijn erbarmelijk uiterlijk. Een koele, afwezige blik waarin ik bedrieg me niet mets als wrevel en spot ligt. Zoo, waarmee kan ik u helpen? Dit is zijn stem niet; dit is Edward niet meer. Vele mijner idealen heb ik reeds prijs gegeven; maar als op dit oogenblik is nooit mijn hoop verzwonden ...Ik moet me geweldig inspannen om kalm te blijven; zoo groot is mijn ontgoocheling. Stilte. Maar luider spreekt ze dan de felste stem... Hier staan drie menschen tegenover elkaar. Twee mannen en een vrouw... Eens waren de eersten beste vrienden. Toen is die vrouw in het leven van één van beiden gekomen... En met die vrouw, de rijk-

dom... Heel natuurlijk is het dat hij zijn vriend vergat; ja, heel natuurlijk is het. Zoo is het leven.

Tot de dame zegt:

- Edouard, je crois que nos invités attendent.

Ik begrijp.

- Ja, ik zal maar gaan, ergens wordt ook op mij gewacht. Het volgende oogenblik sta ik buiten.

Ergens dat is: overal in de wereld, zonder doel, heden te land, en morgen weer ter zee...

R. Van Meerhaeghe.

Kroniek van het Nederlandsche Proza.

In een tijd als de onze, waarin er om ‘more brains’ wordt geschreeuwd, verscheen een zesde druk van Streuvels' ‘Langs de Wegen’[(1)]. Met slechten wil kan men Streuvels doodzwijgen of afslachten, want nooit behandelt hij professors, die zich met allerlei geestesproblemen folteren. In bepaalde kringen wordt er beweerd dat Streuvels maar een boerenauteur is. Men vergat echter zijn ‘Levensbloesem’ en zijn ‘Teleurgang van den Waterhoek’ te lezen. Laten wij nochtans heide werken buiten bespreking en houden wij ons slechts hij dit eene boek, ‘Langs de Wegen’, omdat Streuvels er verscheidene van dien aard heeft geschreven.

Herreman werd onverwachts de vraag gesteld: ‘Wat verstaat u door “more brains”? Hij heeft enkele dagen bedenktijd gevraagd. Dit kan hem niet kwalijk worden genomen omdat men dikwijls iets aanvoelt dat men niet onmiddellijk formuleeren kan. Al is Herreman's definitie ons niet zonder belang, wij wachten er nochtans niet op om onze stelling, waarvoor wij Streuvels als uitgangspunt nemen, uiteen te zetten. “More brains” is eenvoudigweg “meer hersens”. En wij gelooven dat wij hij Streuvels meer dan genoeg hersens aantreffen. Sommige critici meenen nochtans dat er bij “more brains” veel geleerdheid noodig is, een professorale behandeling van een psychologisch geval, de ontleding van een of ander getormenteerd, nooit tot rust komend, individu. Op deze manier kan inderdaad een groot kunstwerk worden uitgebeeld, citeeren wij hij ons: Paul Lebeau, Daisne, Van Baelen en zelfs H. Lampo. Maar spreken de hersens alleen maar door het toepassen van een dergelijke methode? Wat moeten wij van Walschap zeggen, van Elsschot en zelfs van Demedts?... Laten wij ons niet beetnemen door een slagwoord! Identified eeren wij “more brains” met “meer psychologie”. Hebben Knut

Hamsun, Gogol, Tolstoï en Dostojewski zich om een slagwoord bekommerd?... Hun psychologie of hun "more brains" spreekt uit hun figuren zelf, uit de naakte ontleding van de feiten, niet uit een bepaald, professoraal procédé.

Wij moeten evenwel bekennen dat de boerenroman verouderd is, maar zal hij over vijftig jaar niet nieuw zijn? Zullen wij niet genoeg hebben aan er zich van bewuste getormenteerden, zullen wij de metro's, de vliegtuigen en de atoomkrachten niet verwenschen, zullen wij onze literatuur, of liever het leven, niet in een rustig landschap willen omkaderd zien? Ja, de boerenroman is een tijdsdocument en een product uit zijn milieu, maar de stadsroman is het niet minder. Is het werk van de Russen niet in Rusland te situeeren, dat van de Engelschen niet in Engeland, enz.? En draagt alle groote literatuur benevens zijn eeuwig menschelijken- ook niet den stempel van zijn tijd?... Tusschen den hoeren- en den stadsroman is er slechts één verschil: het milieu. Onveranderd blijft de mensch. Laat het een boer zijn of een geleerde, beiden zijn bezeten door hartstochten en mystiek, beiden hunkeren naar hetzelfde: de bevrediging, die alleen in het Volmaakte, in God is te vinden. Al is de boer er zich minder of heelemaal niet van bewust, hij ondergaat niettemin dezelfde obsessies - zij het dan ook onder een anderen vorm - als den geleerde, want ook hij is evenals den geleerde een stuk beest en een stuk God. Ook hij heeft een ziel.

Alleen de mensch is van belang in de literatuur, de rest: het kader is bijzaak. Maar voor een boer is het landschap geen landschap als een idylle, voor hem is het de aarde, waarin hij vergroeid is, ze is hem een stuk van het leven zelf. Wanneer Streuvels over het landschap uitweidt voelt hij aan waarom, want voor den boer is de aarde zooveel als bv. de philosophie voor den geleerde. Dat Streuvels niet altijd een romancier is zullen wij niet tegenspreken, het mangelt hem meestal aan een schokkend verhaal hij is evenwel in staat een mensch in het leven te roepen, hem te ontleden tot in de fijnste roerselen van zijn mensch-zijn.

'Langs de Wegen' is de biographie van een boever, Jan, een eenzelvigaard, die vergroeid is met zijn paarden en zijn labeur van elken dag. Plots wordt hij door den dood van zijn vader uit zijn verband gerukt. In het ouderlijk 'doeninkje', dat hij erfde, zal hij zijn intrek nemen, er werken en zich trachten aan te passen. Hij zal trouwen om niet alleen te moeten blijven, kinderen krijgen; zijn vrouw zal sterven, zijn kinderen zullen groot worden en ten slotte zal hij gaan van waar hij kwam. Hij zal opnieuw met de paarden leven omdat hij niet anders kan.

Als verhaal bijster weinig, maar als karakteruitbeelding buitengewoon. Ook Jan heeft zijn conflicten; het scheiden van zijn paarden en de menschen waarmede hij vergroeid was, zal hij trouwen om zich niet meer eenzaam te voelen, zou hij niet beter zijn eigen meester blijven, zal hij trouwen uit noodwendigheid? Ten slotte weet hij na den dood van zijn vrouw, in zijn taak van paardenknecht, zijn voldoening te vinden. ‘Langs de Wegen’ is een brok uit het leven op het platte land, het teekent menschen en toestanden in hun ware ziel en gedaante. Streuvels heeft een twintigtal blz. noodig om den boever en zijn paarden te typeeren, er is echter geen enkele blz. te veel omdat alle door hun leven echte- en diepe uitbeelding ons evenzeer weten te boeien. Van Jan's innerlijken strijd, zijn twijfel, citeeren wij een treffenden passus: ‘Als ik nu stil in mijn huis blijf, meende hij, en er niet van voortdoe, dan is 't ongezeid en ongedaan - en Vina Vande Wiele werd hem een onnuttig ding, vreemder dan welk wijf ook ter wereld; hij achtte zich den vent niet om te trouwen, gelijk met wie. Hij zaagde zichzelf de kwade voorspelling in 't hoofd en zegde halfluide, willooze gedachten die ronddraaiden lijk de regen die aanhoudend, zoo ver hij zien kon, over 't doodkale land de nattigheid neerdreef. Dat bracht de grillige einscheid in Jans gemoed en de spijt om 't geen gebeurd was, en hij meumelde inwendig: Beter ware 't dat Vina nu maar bij beuren heerd bleef en ik bij den mijne, elk op zijn eentje. Een vreemd wezen, wangunstig zoo heele dagen onder de oogen te hebben, daaraf voorvoelde hij nu den weerzin; en den dag door die tale te moeten aanhooren en gedwongen antwoorden? Neen.’

Neen, Streuvels gebruikt geen professorale methode om een figuur uit te diepen, hij schrijft alleen maar zooals ‘hij’ voelt en denkt; niettemin is hij een meester en geeft hij de ‘more brains-schreeuwers’ een kostbare les... Is het nog noodig een open deur te willen instampen?...

* * *

Jammer genoeg kunnen wij F.R. Boschvogel - zoo'n studentikoos pseudonium! - niet om dezelfde reden als Streuvels verdedigen. Met zijn vier Houtlandsche novellen, die hij ‘Zandstuivers’ titelde, en eveneens door het leven op het platteland werden geïnspireerd, geeft hij blijk van weinig psychologie en slappe constructie. Boschvogel moet met ‘Zandstuivers’ op een ander terrein worden beoordeeld, want met deze novellen is hij een eenvoudig verteller zonder hoogvliegerij. Hij is de zooveelste, die over ‘de liefde met hindernissen’ voor minder geschoolden

ontroerend en boeiend, weet te vertellen[2]. Een moderne Conscience. Zijn novellen blijven niet nazinderen, ze bieden alleen een vluchtig genot, een ontspanning. Ze zijn lectuur, wij mogen ze zelfs literatuur noemen, uit en voor het volk. Boschvogel schrijft een kloeken stijl, slaat af en toe een dialectische noot aan en verweeft humor in zijn tragiek.

Met 'Willem van Loo'[3] komt Boschvogel op een hooger plan te staan. Hij is een van onze weinige auteurs, die het aandurfden een historischen roman te schrijven en hem als geslaagd mochten heeten. Er wordt in 'Willem van Loo' heel wat strijd geleverd naar binnen en naar buiten. Duellen, die toch ten gunste van den held uitvallen en den verhaaltjeslezer in vervoering brengen, interesseeren ons minder; de karakterteekening en de tijdssitueering zijn ons van meer waarde. Er steekt tendenz in 'Willem van Loo'; zonder daarom brave Hendrikliteratuur te zijn. De held heeft benevens deugden ook gebreken, hartstochten en kwade neigingen, die door pater Eggebert, een heerlijk figuur, warden ingetoomd. In 'Willem van Loo' jaagt er een strijd voor rechtvaardigheid, orde en democratie. Het is een stoere, kloek geschreven en veelzijdig roman. Een roman van liefde en haat, waarmede Boschvogel blijk gaf ook ernstiger dan ontspannend werk te kunnen produceeren. Hebben wij hem hierboven als een moderne Consience beschouwd, thans wordt onze meening versterkt omdat hij naast het idyllische en klein-tragische ook het historische met een allure van Conscience aandurfde. Wij zeggen dit niet uit minachting, want wij achten zijn 'Willem van Loo' als geschikt om voor het tooneel bewerkt te worden, er steekt meer dan genoeg dramatiek in.

In de rij van onze volksschrijvers neemt F.R. Boschvogel een vooraanstaande plaats in. Zijn werk is dan ook voor onze volksbibliotheken zeer geschikt.

Remi Boeckaert.

Eindnoten:

(1) 'Langs de Wegen', Styn Streuvels. Uitg. Lannoo, Tielt, gekarton. 266 blz. 38,- Fr. (6de dr.).
(2) 'Zandstuivers', F.R. Bochvogel. Uitg. Lannoo, Tielt, geb. 242 blz. 65,- Fr.
(3) 'Willem van Loo', F.R. Bochvogel. Uitg. Lannoo, Tielt, 3de druk, 208 blz. 65,- Fr.

Boekennieuws

De uitgeverij DE SLEUTEL, Plantin en Moretuslei, 20, Antwerpen, kondigt het verschijnen van enkele nieuwe, interessante boeken aan.

DE SLAG OM ANTWERPEN, overzicht van de gebeurtenissen vanaf de bevrijding der stad tot aan de capitulatie. Verlucht niet 86 foto's over de geteisterde Scheldestad. Dit werk verschijnt in het Nederlandsch, het Fransch en het Engelsch. 116 blz., mooi papier, 90,- Fr. Luxe-uitgave 125,- Fr.

SLEUTEL-ALMANAK VOOR ANTWERPEN. Het jaarboek heeft een inhoud, die met goeden smaak en inzicht is samengesteld. Origineel en zeer leuk geïllustreerd. Prijs: 27,- Fr.

HET NABIJE LEVEN door *Joost van den Berckhoudt*, van wien we ‘De Rat’ in ons tijdschrift gunstig hebben besproken, en van denzelfden auteur, DE MADONNA VAN BRUGGE, de legende van een steenen madonna uit Brugge. De eerste roman, in halflinnen hand, 90,- Fr. en de tweede, luxe uitgave, 225 Fr., in halfleder, 275,- Fr.

HET ZEVENREIZENBOEK door *Johan Daisne*. Verzamelde gedichten van 1937 tot 1944. Circa 500 gedichten. Iets unieks in onze literatuur, het verschijnen van zoon omvangrijk verzenbundel. Op prachtig houtvrij papier en gebonden, 275,- Fr., in halfleder gebonden, 350,- Fr.

Van RUDI WILLENBORG door *Tine van Berken* verschijnt een herdruk, evenals van LOEKI HOOGWAARD door *Marianne Jurgens*. Het tweede deel van Loeki, getiteld LOEKI ONDER DE MENSCHEN komt binnenkort eveneens.

Voor de sportmannen een boek over het belangrijke vraagstuk HOE MOET IK TRAINEN? Voor wielrenners, voetballers, boksers en... sportieve dichters!

Boekbespreking

‘Religieus gevoel en aesthetisch ervaren’, *door Dr. L. vander Kerken S.J. - 141 bldz. Gen.: 75,- Fr. Geb.: 100,- Fr. ‘Philosophische Bibliotheek’. Uitg.: N.V. Standaard-Boekhandel, Antwerpen.*

Met dit werk brengt de ‘Philosophische Bibliotheek’ ons den verderen uitbouw van haar activiteitsplan: verspreiding van philosophische standaardwerken.

In dit stevig betoog tracht Dr. L. Vander Kerken S.J. de verhouding tusschen religie en aesthetica, moraal en kunst, godsdienst en kunst uit te diepen. Diep-gefundeerd brengt dit werk ons geen verhandelachtig-afwegen of uitspelen van begrippen. Integendeel. Schrijver tracht zijn bewijsvoering het vereischt relief te geven door een streng-philosophische oplossing na te streven.

Hij gaat uit van het standpunt (dat hij bewijst), dat aesthetische belevenis en religieus gevoel als noodzakelijke momenten van het menschelijk bewustzijn dienen beschouwd te worden. Reeds in zijn inleiding steunt hij zich op metaphysische bewijsgronden ten einde de verantwoording der praemissen van zijn betoog zonder dubbelzinnigheid te omlijnen.

Uiteraard richt schrijver zich tot een philosophisch-geschoolde lezersschaar, zoodat we het lichtjes betreuren, dat dit werk geen uitgebreid afzetgebied kan bereiken.

We dienen er nochtans op te wijzen, dat vele hoofdstukken door minder geschoolde lezers volkomen zullen genoten, en vooral begrepen worden. Een hoogstaande studie over aesthetische verdieping en religieuze contemplatie kan zonder de stereotiepe aanbevelingen verspreid worden, ze bereikt uit zichzelf het geïnteresseerd auditorium.

R.L.

Vijf dichtbundels van jongeren.

‘SCIENTIA’, maandblad voor kunst, wetenschap en geestesleven. Mechelen, geeft een reeks dichtbundels van jongeren uit. Wie de laatste productie van die jongeren in den nieuwen tijd gevolgd heeft, moet getroffen geweest zijn door het feit dat er twee ‘scholen’ zijn: ééne die eerder rationalistisch is, die innerlijke vraagstukken ontleedt met het verstand, die beïnvloed wordt door het tijdsgebeuren en aldus de zuivere kenmerken van dezen tijd vertoont. Die school zouden wij kunnen noemen: de Gentsche school. Het lichaam is Johain Daisne. Daarrond draaien Remi Boeckaert en Rik Lanckrock (beheerders van het schrift ‘Arsenaal’, Gent), Willy Biliet, Paul Berckenman, Basiel De Craene, etc. De andere school is meer lyrisch; ze behandelt de eeuwige gemoedsroerselen met het hart; zij trekt de lijn der zoekers naar het geluk verder, die met R. Herreman en M. Roelants dreigde dood te loopen. Deze is de Antwerpsche school. Daartoe behooren Paul Van Keymeulen, Marc Herwig, Pliet Van Lishout, Hubert Lampo, Marc Moonen.

Deze twee scholen zijn in de reeks dichtbundels, door ‘Scientia’ uitgegeven, vertegenwoordigd en wel als volgt:

1.	Johan DAISNE: Tale quale.
2.	Marc MOONEN: Verrijzenis.
3-4.	Paul VAN KEYMEULEN: Legende.
5.	R. BOECKAERT en R. LANCKROCK: Verzen.

Door hun vorige publicaties in boekvorm of in tijdschriften hebben deze jongeren bewezen dat zij het vertrouwen verdienen. Deze dichtbundels bevatten hun laatste verzen, zoodat zij van belang zijn om hun ontwikkeling te volgen. Dit voor den inhoud.

Wat nu de uitgave zelf betreft: de enkele dichtbundels beslaan 32 blz., de dubbele 56, formaat ongeveer 15 × 20 cm.; omslag-, titelblad en tekst zijn in TWEE-KLEURENDRUK met een oplage van 300 exemplaren.

Gezien de prachtige verzorging van uiterlijk en inhoud zijn we er van overtuigd dat U belang stelt in ons initiatief. De prijs is zeer laag gehouden: 25 Fr. per enkelen bundel, 40 Fr. voor den dubbelen en 100 Fr. voor de reeks. Doe VANDAAG NOG Uw bestelling voor een of meer afzonderlijke bundels of om de gansche reeks bij: Redactie van ‘Scientia’, dichtbundels, Keldermansvest 57, Mechelen, en stort het verschuldigde bedrag op P.C.R. 4843.17 van R. Moonen, zelfde adres.

De eerste bundel zal van de pers komen begin November: de andere volgen om de drie weken.

De Redactie van ‘Scientia’.

[Nummer 11]

Frans De Wilde en wij.

Er werd ons, ‘Arsenalisten’, soms euvel genomen geen revolutionnaire periode te helpen inluiden. We zijn er nooit op uit geweest tam-tam te maken en ons door grootspraak op het voorplan te brengen, alleen ons werk zelf is voor ons van belang. Wij moeten van geen experimenten houden óm de experimenten, wij moeten geen mode trachten te lanceeren willen wij niet eerlang demodeeren. Al hebben wij het steeds occasioneel geschreven, thans leggen wij er den nadruk op dat wij geen sierlijke, gehandschoende literatuur beoogen. Van dat slag heeft de Vormen-generatie ons genoeg geschonken. Wij leven in geen paradijzen, die meestal een toevlucht zijn voor degenen die elke inspiratie ontberen en zich daardoor aan hermetisme bezondigen, wij leven niet in een schijnwereld als goden maar op aarde als menschen. Zooals Van Baelen schreef: ‘als een stukje stof en een stukje van God’, in den cirkel van dier tot menselt. Het leven is breed en diep genoeg om geïnspireerd te worden en alleen uit het leven, het echte en het volle, ontspruit waarachtige kunst, kunst ‘uit en voor het leven’ zooals door Johan Daisne geformuleerd. Alles wat in en van den mensch is behoort tot ons domein en ons domein is niet dat van ‘hinden en winden’. Wij merken geen fusee's op noch opalen luchten, wij schreeuwen evenmin: ‘Broeder, ik heb je lief!’, wij wenschen een kloeke, sobere, mannelijke; jawel, een zakelijke poëzie. L'art pour l'art of het woord om het woord is als een schuimgebak zonder vitaminen, - laat

het ons profaan zeggen - wij wenschen geen pasteigebakjes maar kerngezond brood. Iets dat voedt en ons in staat stelt ons als mensch te ontwikkelen. Alleen dan is een gedicht goed wanneer het ons zoo treft dat wij er den mensch in ontdekken, zijn innerlijke verscheurdheid of zijn zerpen spot omdat het leven niet is zooals wij het droomden; diep-menschelijkheid! Wij wenschen rauwe verzen zonder specerijen, priemende, strakke en toch speelsche, en geen verliteratuurde poëzie. Met een minimum aan inspiratie betrachten wij geen ellenlange verzen te 'maken' zoodanig dat ze met impressionistische cliché's en met een langoureus melodietje moeten worden gered (indien er nog iets te redden was!) Van meet af wenschen wij spontaneïteit en oprechtheid!

Omdat Frans De Wilde's poëzie vaak aan onze opvatting over de poëzie beantwoordt (en daar deze dichter al te lang de plaats, die hem toekomt, werd ontzegd!) wenschen wij zijn beste verzen om hun diep-menschelijkheid en sobere verwoording uit te diepen en ze als toonbeelden te vermelden. Behoudens de Forum-dichters en sommige jongere Noordnederlanders, konden wij evenzeer de verzen van Elsschot en zelfs deze van Minne, die even ongekunsteld en sober van vorm zijn, ter illustratie nemen, maar Elsschot heeft als dichter (uitgenomen bij de manedichters!) reeds gezag dank zij de combativiteit van de mannen van 'Forum' en Minne dank zij de 'Fonteiniers'. Of Frans De Wilde in 'Forum' publiceerde weten wij niet. Nochtans vertoont zijn poëzie sommige trekken, die met die van het Forum-ensemble verwant zijn. 'De naam "poëzie" is er d i k w i j l s (door ons beklemtoond) te wijds voor, want meestentijds gold als norm een bijtend of sarcasties realisme, een scherp psychologisme, waaraan alle lyriek of ontroering vreemd was. Belangrijke uitzonderingen hierop waren misschien alleen Greshoff en vooral Elsschot, wiens poëzie op dat moment gepubliceerd, maar wonderlik genoeg in feite al meer dan twintig jaar oud was.'[(1)] Ook met de jongere Noordnederlandsche generatie, waaronder Hoornik, Ger. den Brabander, van Hattum, Mok, Achterberg, Hoekstra, Van der Steen, H.C. Kool, Clara Eggink en de jongsten A. Marja, B. Aafjes, R. van Lier, Lehmann, e.a., die een zijtak van 'Forum' vormen, vertoont het rationeele, vaak cynische element en de sobere expressie van Frans De Wilde een zekere gelijkenis al spreekt bij hem het b l o e d luider dan bij de Noordnederlanders. 'Werd het gewone leven, in bepaalde problematiek en tegenstelling, meer stof der poëzie, tegelijkertijd, of al eerder, is

ook de taal der poëzie dichter bij het gewone leven, bij de omgangstaal komen te staan. Eenvoudiger is het den dichter er daardoor niet op geworden; het “gewone” leven, de “gewone” taal geven niet mee, zij zijn niet van zichzelf al een beetje mooi zooals het grootsche onderwerp, het romantische motief en de verheven of gedragen taal. Zulke poëzie is “gehandicapt” door haar schijnbare gewoonheid, men is gewend aan, gesteld op een zekere ook uiterlijke verhevenheid en daarom is gemeenzaam geschreven poëzie bij de meeste menschen die van mooie gedichten houden, niet geliefd. En inderdaad blijft dat soort gedichten (men moet een Slauerhoff, een Nijhoff zijn om ongestraft “p o é s i e p a r l a n t e” te kunnen schrijven) al te dikwijls doodgewoon, inplaats van op “gewone wijze” bijzonder te worden’. Aldus Anthonie Donker.(2) De grens tusschen het ‘doodgewone’ en ‘op gewone wijze’ is oogenschijnlijk miniem maar in essentie enorm. Om zich niet aan het doodgewone te bezondigen is er inzicht noodig, zelfcritiek, maar vooral intuïtie. En deze heeft Frans De Wilde genoeg.

Wij verkiezen de eerste bundels van Frans De Wilde buiten bespreking te laten omdat De Wilde in die jaren nog niet de volledige uitspreekbaarheid van zijn persoonlijkheid had verworven.(3) Pas in ‘De Vluchtende Schoone’, een dichtbundel die verzen bevat welke in de tijdspanne 1926-1930 werden geschreven, treffen wij enkele verzen aan als ‘De Schoolmeester’ en ‘Spreek niet van God’ waarvan wij houden, al moeten wij bekennen dat deze bundel, welke nochtans aan belevenissen en ideeën rijk is, doorgaans nog niet eenvoudig en raak genoeg werd verwoord. Als belangrijker werk wenschen wij zijn latere bundels(4) te raadplegen om van daaruit zijn persoonlijkheid te karakteriseeren en enkele echte, lévende verzen als toonbeelden van poëzie aan te wijzen.

De dichter is niet gemaakt om op aarde te leven, maar indien hij leefde waar het materieele uitgeschakeld is zou hij geen behoefte meer hebben om te dichten, want dichten is o.i. een zoeken naar geluk, een streven naar het Volmaakte. Wij moeten den geest geven wat hem toekomt, maar ook het vleesch stelt zijn eischen, die moeten ingewilligd worden. Aan het maatschappelijk leven kan de dichter zich niet heelemaal onttrekken, men leeft niet van den geest alleen, hij moet vechten voor zijn materieel bestaan, maar daarin ondergaat hij telkens de nederlaag. Hij is te zeer een droomer en te weinig combatief om den evenmensch er onder te houden en ten slotte heeft het materieele hem

te weinig waarde. Hij is de dupe van een egoïstische, op zichzelf aangewezene maatschappij, en indien hij trachtte den mensch te veranderen valt hij makkelijk in een ontgoochelden, verbitterden of in een weemoedig-gelaten gemoedstoestand.

> Ach, wien heeft nooit een mooie leus bedrogen?
> Mij nog zoo na en toch zoo ver van mij?
>
> (Voorbij)

De jeugd droomt zich het leven zooals het zou moeten zijn, maar de werkelijkheid wint het ten slotte op de verbeelding. Ook de dichter is gedoemd om burgerman te blijven. Eigenlijk is hij ook maar een mensch en wenscht hij te leven als ieder mensch. Hij verlangt niet zoo bijster veel: een vrouw, een kind, een huis, boeken, e.a. kleine vreugden van het leven.

Toevlucht

> Terzij der baan bouwden wij ons een kluis:
> Het is er licht en stil. Er neurt een freel geluk;
> Soms rilt nog even in 't groot windgeruisch
> Het rankend groen, maar stoot ons hart niet stuk.
> (Dichter en Burgerman)
> ‘In het zweet van uw aanschijn zult gij het brood eten,
> Totdat ge terugkeert tot de grond, waaruit ge genomen zijt.
> Want ge zijt stof,
> En tot stof keert ge terug!’
>
> (Genesis 3:18 - 4:4)

Droom en werkelijkheid zijn de polen die voor een realist niet te vereenigen zijn. Uit een wrijving van beide ontstaat een pijnlijke reactie. Soms neemt De Wilde deze reactie ironisch en met galgenhumor op omdat hem geen anderen uitweg overblijft. In zijn gedichten ‘De Schoolmeester’ (‘De Vluchtende Schoone’) en ‘De Droom van den Schoolmeester’ (‘Dichter en Burgerman’) - door hem spottend een mislukt heldendicht genoemd -, en in ‘Ironie’ schimpt hij over zijn rol van burgerman.

Ironie II.

Eens droomde ik heldentenor te zijn
Geliefd door de vrouwen, lievend den wijn;
Nu leer ik geduldig, al mijn dagen,
Schoolknapen zich sober en deftig gedragen.
(Dichter en Burgerman)

Frans De Wilde is uiterst gevoelig zoodat hij gevaar liep een sentimenteel dichter te worden, maar gelukkig werd hij het niet omdat hij als een man het leven aandurfde. De Wilde bestreed zijn overgevoeligheid, het werd een hartstochtelijk gevecht tegen de romantiek, en al stond hij in zijn strijd alleen - zonder God en zonder menschelijken steun - toch kwam hij tot de conclusie ‘ik kan niet anders dan van 't leven houen’. (Ijdel Verzet) Dank aan zijn beheersching wist hij zijn poëzie te verdiepen en er een sterk-menschelijken grondtoon in te verweven. Soms vroeg hij om versteening:

Dialogue Intérieur.

- Ge hebt het weer eens verkorven.
- Ach, vrede wordt moeizaam verworven.
- Waarom steeds weer van 't eigen pad gaan dwalen?
- Zoet is de zekerheid slechts na het falen.

- **Wanneer wordt gij eens ‘een sterke man’?**
- **Als mij niets menschelijks meer roeren kan.**

- Dwaas, dan is 't uw een hopeloos geval.
- Ik vrees, helaas, dat het zóó wezen zal.

Het leven heeft hem zoo getroffen dat hij een wijze is geworden, een moralist, die de moraal in de substantie van zijn poëzie en niet in een appendice als een zedenpreker liet spreken, ‘Een man moet klappen kunnen krijgen’ dichtte Willy Biliet. Frans De Wilde kreeg er genoeg om een levensecht en - diep dichter te worden, zijn verzen zijn bij uitstek psychologisch en zoo doordrongen van ontgoocheling, verbittering en van een ten slotte berustende levensaanvaarding, dat ze slechts door diepe naturen om hun algemeen-menschelijkheid volledig aan te voelen en te begrijpen zijn.

Omdat De Wilde zoo een rijke ervaring had opgedaan werd het hem mogelijk in het leven van anderen te peilen. Alleen de

smart maakt ons diepzinnig en brengt ons van hart tot hart, van mensch tot mensch in gansch onze naaktheid. Zoo schreef De Wilde aangrijpende gedichten als ‘Een Burgerman’, ‘Het Lied der leelijke Vrouwen’, ‘De Verwachting’, ‘De Dood van Socrates’ e.a. waarvan de synthese dezelfde is als die van een korten psychologischen roman.

Een Burgerman

Zijn haar wordt grijs. Hij kijkt meer naar de vrouwen
Het zien van een mooi meisje maakt hem koud,
(Nu zal wel ieder zeggen: ‘Hij wordt oud)
De slanke lijn tracht hij vergeefs te houen.

Hij heeft een vrouw, drie kindren en een hond,
Des Zondags gaan ze samen naar den buiten,
Hij loopt niet meer zoo zorgeloos te fluiten,
't Is of hij wacht op iets dat hij niet vond.

De wereld was te klein eens voor zijn daden:
Hij werd artist, apostel, revolutionnair,
Na jaren lag het doel nog even ver,
Hij borg zijn droomen weg als brieven in een lade.

Nu is 't te laat: de strijd in hem viel stil,
Als eerzaam burgerman gaat hij door 't leven,
Onder zijn vlakke rust een schrijnend beven:
Het oud verlangen dat niet sterven wil.

Deze gedichten, we kunnen ze anecdotische noemen, zijn in de kern tragediën. Zelfde tragedie schrijnt in de wrange en oer-menschelijke gestalten van Elsschot. (Zie ‘Het Huwelijk’ en het Boorman-Laarmantype). Spontaan uit het leven en zonder tirelantijnen!

Frans De Wilde werd als mensch diep beproefd: acht jaar geleden stierf zijn vrouw en verleden winter werd zijn zoon het slachtoffer van een V2. Aan zijn zoon verloor hij zijn ‘laatst en liefst bezit.’ Eenzamer dan ooit zou hij in het leven staan. Hij noemt zich ‘een eenzaam man, die soms, in 't donker, weent’ en van zijn hart getuigt hij ‘zelfs een hart van marmer kan nog breken’. Een Stoïcijnsch verzaken is hem niet heelemaal mogelijk. Alleen, van de menschen en de dingen vervreemd, tracht hij

met zijn gelieden te leven. Hij vindt in zijn teruggetrokkenheid de diepste bronader van zijn poëzie; zijn eenzaamheid werkte op hem als dichter heilzaam in. Herinneren wij ons slechts Rilke en Hölderlin.

> Das Angenehme dieser Welt hab'ich genossen.
> Der Jugend Freuden sind wie lang, wie lang verflossen.
> April und Mai und Junius sind ferne.
> Ich bin nichts mehr. Ich lebe nicht mehr gerne.
> (Hölderlin).

De Wilde gelooft niet in een weerzien van zijn geliefden hiernamaals. Hij moet den dood aanvaarden zonder meer en daardoor is zijn leed schrijnender dan voor een Christen. Berusten in God is hem onmogelijk, er blijft hem slechts een poging tot een Stoïcijnsch verbijten van zijn smart. ‘Droef Dagboek’ en ‘De Verloren Zoon’, bundels die hij aan de nagedachtenis van zijn vrouw en zijn zoon wijdde) bevatten dusdanig smartelijk verbeten kreten van een gefolterd hart, dat elk geluk verloor. Deze poëzie is ontstaan uit een droesem van herinneringen: een vrouw die het brood snijdt, die goed was voor haar gezin, een zoon die eens als kind speelde, liefhad en bemind werd, e.a. herinneringen. Zelden gebruikt De Wilde het woord eenzaamheid, maar de eenzaamheid ademt uit ieder van zijn gedichten. En dit bewijst de waarachtigheid van zijn poëzie, de noodzakelijkheid om zich uit te spreken op een manier waarop het woord van zijn sierlijkheid wordt ontdaan en aldus recht tot het hart spreekt. Een sobere zeggingskracht, die een wereld van eenzaamheid suggereert.

Alleen.

> Uw plaats aan tafel bleef nog onbezet:
> Alleen en slaaploos lig ik op ons bed
> En luister naar de nachtgeruchten buiten
> En in het doode huis: de regen aan de ruiten,
> Het kraken van een kast, de torenklok die slaat,
> Een stap die aarzelt en weer verder gaat...
> In die verdiepte stilte en eenzaamheid,
> Herdenk ik u met wrange teederheid,
> En weet onloochenbaar, o balsem op mijn pijn:
> Ook over dood en graf nog, zijt ge mijn.
> (In Memoriam)

‘In “Droef Dagboek” en “Het Eenzaam Hart” komen een paar gedichten voor een doode voor, die in hun wanhopige smartvolle verblindheid bijna zuivere zielsmuziek geworden zijn. Hier heeft De Wilde schier alle litteraire franje opgeofferd om iets dat echte en waarachtige wezenheid is, bloot te leggen. Anderen hebben het prangender en schooner gedaan, maar de erkenning, dat zijn werk ontroerend en gaaf is, mag dezen dichter niet onthouden blijven’[(5)] Aldus André Demedts in ‘Vlaamsche Poëzie 1918-1941’. Met ‘De Verloren Zoon’ heeft De Wilde zijn ‘Droef Dagboek’ voortgezet. Wij treffen er niet minder ontroerende verzen in aan dan in ‘Droef Dagboek’, integendeel. Nog is De Wilde's smart heviger geworden en is zijn kunst er ook mede gegroeid. Zijn liefste bezit moest hij begraven en voortaan verwijlt hij in een atmosfeer van kilte en duisternis. ‘De Verloren Zoon’ bevat filmische opnamen uit het leven van zijn zoon. Opnamen uit momenten van vreugde en droefheid. Maar vooral van droefheid.

Die moet nu 't leed en 't lief verleden dragen,
Alleen, en tot het eind, en zonder klagen.
(Moeder en Zoon)

Tot de schrijnendste en diep-menschelijkste poëzie uit onze hedendaagsche Nederlandsche dichtkunst behooren De Wilde's gedichten: ‘Het Weerzien’, ‘Winter’, ‘De Vader’ en ‘Moeder en Zoon’ om slechts deze uit zijn laatsten bundel te vernoemen.

Het Weerzien.

O bitterst' aller bittre levensstonden,
Toen 'k in de koele, witte gasthuiscel
U in uzelf versloten heb gevonden,
Zoo stil, mijn zoon, zoo zwijgend en zoo ver,
Dat bei mijn handen niet meer reiken konden
Tot waar gij laagt, als een gevallen ster.

En toch, hoe zacht en schoon glom uw gelaat
In 't scheemrig donker, jong als van een knaap,
Die na het woelig spelen in de straat,
Vond de volkomen rust: dien eedlen slaap,
Dat zoo ik 't had gekund met d'hand te strekken,
Ik u wellicht niet meer had durven wekken.

Als in een droom heb 'k bij uw bed gezeten,
Leven en dood en eeuwigheid gemeten
In een wanhopig-teeder spraakloos turen,
En met den wensch dat dit altijd mocht duren.

Wij zijn er van overtuigd dat De Wilde's poëzie niet door iedereen, die de pretentie heeft dichter te zijn zal gewaardeerd worden; want het geslacht der ‘hindendichters’ is nog niet uitgestorven en sommige jongeren zijn meer op een verblindend vuurwerk en op zoetruischende melodietjes belust dan een op een sobere, een in haar naaktheid trillende uitbeelding. Nochtans, het wordt meer dan tijd dat wij ons van een moderne rethoriek trachten te vrijwaren, want niets is ontroerender dan de eenvoud en de oprechte uitstraling van onze menschelijke ziel! Zoo wij in zake literatuur-beschouwing één dogma erkennen, dan is dit het volgende: Kunst moet uit het leven groeien. De poëzie mag niet ontaarden tot een spel met lieflijke vormen, tot een bekoorlijke sport of een aangenaam tijdverdrijf, dat zich van elken zielsinhoud heeft ontdaan.[6] Wie durft het aan het tegen Westerlinck op te nemen? En wat is de mensch anders dan v l e e s c h , b l o e d en G e e s t?

Oogst 1945. - Remi Boeckaert.

Eindnoten:

(1) Klaverdrie, Mei 1944. P. Dubois over van Hattum.
(2) ‘Hannibal over den Helicon’. Uitg. van Loghum Slaterus. Arnhem, 1940.
(3) Intrede, 1919. - De Weg door het Woud, 1921. - Het Huis op de Vlakte, 1926. - De vluchtende Schoone, 1930.
(4) Dichter en Burgerman, 1935. Uitg. Die Poorte, Oude-God. Droef Dagboek, 1937. Uitgave ‘Vlaamsch en Vrank’. Oranjestraat, 42, Antwerpen. - Het eenzaam Hart, 1939, De bladen voor de Poëzie, Mechelen. - In Memoriam, 1941, id. - De Slotsom, 1944. Die Poorte, Oude God. - De verloren zoon, 1945. Uitgave ‘Vlaamsch en Vrank’, Oranjestraat, 42, Antwerpen.
(5) Uitg. Pro Arte, Diest. 1941.
(6) Luister naar die stem, Uitg. De Kinkhoorn, Brugge.

Doodendans

Vanavond gaan wij dansen met de vrouwen.
Er zal meer pret dan in 't Nirwana zijn!
En mocht het vroeg of later ons berouwen,
er was geen uitkomst meer voor onze pijn.

Laat ons nu dansen en de vrouwen grijpen.
‘Ach liefje, je danst lichter dan een fee!’
Ik wil haar lieflijk in de wangen knijpen,
maar in het donker huilen wij: ‘Changer!’

En keer op keer in d'armen van godinnen
draaien wij woest en kussen wij ons dood!
Het is de laatste kans voor wij bezinnen,
want van het bloed staan onze oogen rood!

Of zijn het sletten maar, luie slavinnen?
Gewed dat ik er één vannacht vermoord!
Ik zal toch nooit den hemel kunnen winnen
omdat mij niemand héél heeft toebehoord!...

Remi Boeckaert.

De lieve doode

Zoo zéker als de wondre lente weer zal komen,
zult gij mij komen vinden in de schemering.
Gij jaagt van mij den kring der donkere demonen
en opent vôôr mijn oogen liefst' herinnering.

Gij zingt het eeuwig lied der liefde, lieveling,
wijl 't leven niets meer is dan schoon vergulde droomen,
die elkeen overstroomen met bewondering,
tot men ontwaakt, met ijdel handen kan ontkomen.

Slechts één ding blijft: de wonderbaar' herinnering
van wonder mooie droomen is den mensch gegeven
en blijft bestendig in het diepst der ziele beven.

Zoo blijft ons allen uit dit gulden leugenleven,
als wij met smart ontwaken, slechts één enkel ding:
de liefde van een lieve doode, hoog verheven.

Albert de Longie.

Drenkeling

aan B.V.A.

'k Ben suf en moe van woorden en gedachten,
van schoonheid beu en van muziek voldaan -
en als mijn oogen om dit wonder lachten,
heeft geen de kern der bitterheid verstaan.

Zij dachten 't vooze, bodemlooze woelen
een leven in de sferen - bovenaardsch -
maar geen begreep 't demonisch, woest krioelen
in 't hart, dat steeds maar zonk, benedenwaarts.

Dat andre driften mij tot worm verteerden -
mijn geest in 't vleesch tot rauwe wond gebrand -
en in die dagen 't schoon tot 't bittre keerde,
wie stak me toe de warme vriendenhand?

Wie heeft met me het pijnlijkst leed gedragen;
wie stond naast me in deze wenteling -
Er was geen durf, geen 't al-begrijpend schragen -
ik doolde: levensmoede drenkeling.

Rik Lanckrock.

De brief

Hij vindt een brief en zon danst in zijn oogen,
het blijft wel koud en 't sneeuwt onhoorbaar voort;
maar dit geschrift, die groote letterbogen:
O ver tehuis, thans uw vertroostend woord.

De nacht was guur, die martelende nachten
schildwacht te staan diep in het spokend bosch;
en 't eenig nieuws dat hem geruchten brachten
was kraaientaal, toen brak het onweer los.

Hij rust op 't harde bed, een lichtgewonde
die niets begrijpt van wat om hem geschiedt;
vanmorgen zag hij klaar de kogelronde
en daarbij bleef het, maar hij lachte niet.

En nu die brief, de schemering, de stonden
voor hij ontvouwd boven het laken ligt;
hij leest aldoor, en zucht, en leest, de wonde
brandt en steekt wijl koorts kleurt zijn gezicht.

Hij poogt maar vluchtig aan het slot te komen
en vader schreef daar iets van ‘moeder dood’;
toen viel de brief, en uit de zwarte boomen
daar in den tuin, steeg nog de geur van schroot.

Wilfried Kurk.

Bilan

Ach ja, wij hebben ook het schoone spel gespeeld
van ‘zoetelief, ik min u toen zoo toer’,
met inzet van ons hart en zooveel dingen meer.
En het geheel bood soms een triestig beeld.

Maar wij geloofden, kind, wij dachten: 't zal wel gaan,
het leven vergt geduld en veel verdraagzaamheid.
Dies zwegen wij en menig wrang verwijt
vond zijn bestemming in een glimlach of een traan.

Zoo gingen jaren heen. Wij werden oud en koel.
Gij vondt vertroosting in een weesgegroet,
ik in een vloek en van den jongen overmoed
bewaarden wij alleen dit onvoldaan gevoel:

Ach ja, wij hebben ook het schoone spel gespeeld
en het verlies grootmoedig met elkaar gedeeld.

Roger Van de Velde.

Het wonder

Nooit is een dag zo mooi geweest:
Ten allen kante lentegeuren,
Voor oog en hart een hemels feest:
Vandaag zal 't wonder vast gebeuren!

De morgen: louter zaligheid!
Ik zie 'n verlaten kindje wenen
En denk aan eigen eenzaamheid.
Komaan, de morgen is pas henen!

De middag: volle kleurenpracht!
Ik hoor een man zijn vrouw vervloeken!
Ik luister niet, ik hoop, ik wacht -
Straks komt het wonder mij bezoeken!

De avond: heerlik goudfestijn!
Soldaten nemen jonge sletten.
Triomf van duivel, geld en wijn,
Dit kan het wonder niet beletten!

De nacht: geen slaap in 't eenzaam bed...
De bliksem flitst, daar rolt de donder.
Ik mis de kracht tot vroom gebed:
Ik ben bedrogen door het wonder...

Willy Biliet.

Lied zonder zin

Ik ben een wrak, dat elken dag
nog dieper zinkt in goor.
En onverschillig lacht om al
wat reeds m'n hart verloor.

Ik kreun onder den zwaren last
van steeds verlangend vleesch;
- dat keer op keer m'n wil verwint -
waar 'k nimmer van genees.

Ik haat mezelf en vraag alleen
te leven zonder doel.
Ik zie toch nooit een uitkomst meer,
en ploeter... in den poel.

M. Van Craeyvelt.

Ik ben geboren voor het licht

Ik ben een vrouw geboren voor het licht
En voor het volle rijke leven!
Ik kan zoo moeilijk zonder een gezicht,
Waarrond mijn wenschen droomen weven...

Als 's morgens zon tot in mijn kamer dringt,
Zie 'k je gelaat daarin zoo zuiver,
De vreugde van den nieuwen dag, die zingt,
Trilt in mijn harte na en 'k huiver...

En 'k denk aan jou en dan is ieder uur
Vol teere glans, vol stil gefluister;
En 's avonds met mijn boeken vôôr het vuur
Hoor ik je stap terwijl ik luister...

Ik ben een vrouw geboren voor het licht
En ken ik lange, donkre dagen,
Ik hou mijn blik de toekomst in gericht
En wil mijn zorgen lachend dragen!

Mariette Van Ranst.

Uw jong geluk

Aan Josette.

Uw jong geluk is als een waterloop
waarover 't riet buigt en de iris bloeit.
Er hangt een waas van frischheid en van hoop,
en telkens nieuw komt vreugd voorbijgevloeid.

De hemel siddert in dit broos kristal
tusschen de bonte bloemen van het dal.

Lia Roelofs.

De droomen

De droomen zijn steeds schooner dan de werkelijkheid,
al blijven zij ook schoon in schijn.
Door hen wordt gij bijtijds bevrijd
uit dezen poel van suiker en azijn.

De droom heeft 't voordeel nooit te liegen,
zoek wat men elders in dit leven vindt.
Hij zal u nimmer om zichzelf bedriegen
en is u trouwer nog dan vrouw en vriend.

Hij beeldt het leven u naar wil en wensch
en koestert heimelijk uw verlangen.
Hij voert uw liefde op wondere wegen en geen mensch
zingt door uw nachten schooner zangen.

Hij blijft geheim, een raar bezit,
daar niemand raadt van wat gij droomt.
Hij is de milde medecijn die ieder lid
van uw ziek lichaam zacht doorstroomt.

En toch, als ooit de droom ten einde nijgt,
dan zoekt g'onrustig langs de grens van schijn en wezen.
Want wijl het lieve kind u groet... en zwijgt,
kunt g'in haar oogen zelfs niet eens de waarheid lezen.

Maurits Bilcke.

Herinner u, o ziel

Naar Eduard Mörike.

Een den groeit ergens,
wie weet waar, in 't woud;
een rozenstruik, wie zegt
in welken tuin?
Ze zijn gekozen reeds,
herinner U, o Ziel,
om op uw graf te wortlen
en te wassen.

Twee zwarte rosjes grazen
in de wei.
Ze keeren naar den stal
met monter sprongen.
Ze zullen stapvoets gaan
met uwe lijkkoets;
misschien, misschien nog voor
aan hunne hoeven
het ijzer loskomt,
dat ik bliksmen zie.

Joris Dillen.

Gesprek na de roes

- Toe blijf nou nog even,
'k vertrouw je dan wat...
- Je praatte zoveel reeds
waar 'k toch niets aan had.

- Ik moet je nog zeggen
wie 'k eigelik ben.
- Je deedt als de meesten
die 'k fuivende ken.

- Er is nog een heimwee,
't verzwegen verdriet.
- Dat was voor de dromers,
jij kende het niet.

- Bestaat er geen liefde,
die bindt door haar trouw?
- Je zei me: 't geluk ligt
bij iedere vrouw.

- Er was naast je kussen
iets meer dat ik vroeg.
- Ik schonk je m'n bloeien,
was dat niet genoeg?

Paul Berkenman.

Wie sprak...?

Wie sprak er ooit zichzelven uit dan Gij, o Vader?
Uw Woord is Zoon, die heel Uzelven is; 't is U.
O, Wien Gij in Uw liefde droomt en noemt, treedt nader,
Aanhoort U, is persoon met U in 't eeuwig ‘nu’.
o ‘Ik’ en ‘Gij’, waartusschen d' adem en de Geest
Der Liefde wisselwiegt, 't is alles ‘Ik’ bij U.
De hoogste liefdewensch is werklijkheid geweest
En is het eeuwig, eeuwig-eender daar bij U.

A. Rodens.

Gebed voor het sterven.

Ik smeek U God... Wil niet meer harder slaan.
Na nog één dag zal ik het leven vloeken.
Maar breng tot rust dit rusteloze zoeken
naar dingen die maar in een droom bestaan.

Ik droeg mijn hoop aan alle nieuwe dagen.
Dacht mijn geluk aan elke blauwe kim.
Ik heb geleerd: ‘Geluk is als een schim
waarnaar we, zonder zin, de schreden wagen.

Nu vraag ik niets meer aan dit trage leven.
Maar laat me sterven met een kalme lach,
met mijn gelaat recht naar de open dag;
een stukje zon over het haar geweven.

En laat haar bij me zijn... het twijflend kind,
nog eer de dood elk uitzicht heeft verwezen.
Misschien zal zij op mijn gelaat nog lezen
dat ik haar boven alles heb bemind.

Jan Meirhaeghe.

Verwording van een Vampier.

(Nederlandsche vertolking van het gedicht van Ch. Baudelaire: ‘Les Métamorphoses du Vampire’).

Het fleemde fluist'rend uit haar natten mond
en slaafs als een slang zich kronkelend rond
en vlammend van lust met haar vlijme borst
't begeeren van haar niet te lesschen dorst;
‘Ik, met mijn zuigende lippen, ik weet
hoe men alles in liefd' en roes vergeet.
Ik doof de smart met den geur van mijn vleesch;
'k verruk de ouden met lachen, met vrees.
Ik ben, voor wie me naakt en glanzend ziet,
de zon, de planeet die zwermt in het Niet.
Ik ben, mijn vriend, de wijsheid van 't genot,
als ik de mannen suizen doe, een God.
En wijl een mond mijn tepel zuigt en bijt
ben ik nog vrij, ontheven aan den tijd.
En in deez' bed, waarin de zonde viel
vergeeft zelfs God de doem'nis mijner ziel.’

Nadat zij uit mijn been het merg gezogen had
en ik mij smachtend keerde en haar lieflijk bad
om nog een kus, zag ik haar vreeselijk gezicht:
het was een and're vrouw, een vieze etter-spicht.
Ik sloot de oogen voor dit koud, afgrijs'lijk lijf,
maar spoedig keek ik weer naar 't monsterachtig wijf.
Terwijl ik dacht dat Venus aan mijn zijde sliep
en in haar droom om driften, beest'ge lusten riep,
bewogen schril de restjes van haar vies skelet,
lijk 't krassen van een weerhaan op een spil gezet,
lijk 't ak'lig schrepen van 't verroeste richelbord
wanneer een kille wind zich in den afgrond stort.

M. Rijckaert.

De wijsgeer.

Zijn gansche streven is een vrucht'loos zoeken,
hij vorscht naar waarheid in oude, grijze boeken,
hij drinkt de wetenschap met volle teugen
en smaakt aan ieder woord de dwaling en de leugen.

Der menschelijke ziel het groot geheim onthullen
is de taak die hij zichzelf opdraagt te vervullen.
Hij waant zich hoog verheven boven de stervelingen
en wendt zich spottend af van alle aardsche dingen.

Hij zit soms gansche nachten zijn zinnen af te sloven
met de geschriften van oude filosofen,
hij piekert en hij dubt, hij denkt zich krom en stijf,
de rumathiek doorkruipt zijn pezig lijf.

En wil hij niet in al zijn wijsheid stikken
dan moet hij vroeg of laat de heele boel vertikken
en zeggen: stop, ik maak een nieuw begin,
al die abstracties hebben toch geen zin.

Dan zal hij naar het leven grijpen met zijn sterke handen
en al zijn bullen in 't geheim verbranden,
en nooit meer in vermolmde, oude boeken,
maar in het leven zèlf, de waarheid en de schoonheid zoeken.

Johan Van de Velde.

Lied in de cel.

In memoriam de gefusilleerde vaderlanders.

Binnen den ring, binnen de muren,
maar het hart, het hart dat weifelt niet.
Seconden en uren die eind'loos duren,
o geest in zijn grond'loos verdriet.

Binnen den ring, binnen de muren,
stilte die sloopt aan dit rusteloos lijf,
brand in het bloed van verschroeiende vuren,
en mijn dood als het laatste bedrijf.

Binnen den ring, binnen de muren,
mijn liefde voor vrijheid en land,
en mijn drang mijn daden te sturen,
naar al waaraan ik mijn droomen verpand.

Binnen den ring, binnen de muren,
thans zing ik voor 't laatst nog dit lied,
voor de geliefden, voor deze buren,
en allen die blijven in 't aardsche gebied.

Binnen den ring, binnen de muren,
mijn hart leeft mee met den nood.
O volk, geen juk blijft er duren,
al bruikt men zoo kwistig het schroot.

Remi De Cnodder.

Maar dommer en droef.

Mij hebben de menschen hun spraken geleerd.
Ik raakte met al hunne vreugden bekend,
Maar dommer en droef ben ik weder gekeerd,
Zoo vreemd is mij alles te moede... ontwend.

Zij lieten mij zoovele goden aanbidden,
Dat ik nu den God van mijn jeugd niet meer vind.
Ik treed in zijn tempel... Is Hij in dit midden?
Ik luister... maar niemand en zegt er ‘Mijn kind’.

De menschen... ze toonden mij Juno en Baal,
Wij hebben de staarten der sterren gemeten.
Dit heeft zijn belang in mijn sober verhaal,
Want God trekt de lijn van den loop der planeten.

Mij hadden de menschen hun talen geleerd,
Zij maakten mij wijs dat ik vreugden bezat.
Maar dommer en droef ben ik wedergekeerd.
Omdat ik de liefde van Paulus niet had...

M. Oudewal.

O rijkdom van de vrouw

Wat zijt gij rijk, aanbeden vrouw, zoo zwaar van 't dragen,
vol weelde weegt uw schoot onder de dure vracht,
o rijkdom loom te zijn, de nachten en de dagen,
en is de pijn ook fel, een glimlach is uw klacht.

En rijker zult gij zijn wanneer gij trotsch zult baren
wanneer gij roepen zult van wilde, rauwe pijn,
maar zegenend het leed, dat u mocht openbaren
hoé rijk gij zijt, die van ons kind moogt moeder zijn.

Waarom moet u alleen het lijden toebehooren?
Ik voel me nutloos leeg en hulpeloos alleen.
Natuur deed mij te kort, ik ben berooid als geen.

Mag ik niet lijden dan? Is mij dan niets beschoren?
O rijkdom van de vrouw! Mijn klachten vloeien heen:
ik ben de vader wel, maar zij draagt al de sporen.

Erik van Ruysbeek.

Nadien.

BRUNO CICOGNANI werd op 10 Sept. 1879 te Florence geboren en werd een van de beste Italiaansche vertellers. Hij is de auteur van talrijke novellen en twee bewonderenswaardige romans: 'Velia' en 'Villa Beatrijs'.

- Welk een leven! kloegen de buurvrouwen, zoodra men Elisabeth sprak. Welk een leven! In hun uitroep en hun gebaren lag niet alleen medelijden, doch ook bewondering als voor een of andere heldendaad. Die graatmagere vrouw met haar weemoedig gelaat, holle oogen, die voortdurende droge kuch, altijd net en eenvoudig gekleed, vriendelijk jegens iedereen, met een glimlach op de lippen!

- Ge moet u verzorgen, vrouw Elisabeth.

- Maar ik verzorg mij, ik verzorg mij goed!

't Was niet waar. De lui wisten, dat het niet waar was. Maar zij waren er onwetend van, dat zij van morgen tot avond geen oogenblik vrij had om eens neer te zitten. Slechts voor eenige uren in de week kreeg zij een dienstmeid. (Nog een last te meer om alles op zijn plaats te zetten, wat die vrouw in hoeken en kanten liet liggen!)

Alles door het egoïsme en de vrekkigheid van haar man. Een bruut, zegden de lui, en die arme vrouw een slachtoffer, een heilige! Nooit eenig vermaak, nooit een verstrooiïng. Geen enkele vriendin, nooit bezoek. Nauwelijks kwam zij buiten om haar boodschappen te doen: zij was op uur gesteld, raadde men. 's Zondags ging zij naar de mis, doch naar de eerste. En haar huis blonk als een spiegel, juist of zij over een gansch personeel gespecialiseerde dienstmeiden beschikte.

Men kon niet zeggen, dat haar man niet over de middelen beschikte om haar taak te verlichten. Hij dreef handel in schavelingen en metaalslakken. 't Is een handel als in vodden: het lijkt de moeite niet waard en te misprijzen, maar men wint veel. Zij hadden kunnen leven als rijke lui. Doch hij was een koud, gevoelloos mensch. Dat bemerkte men dadelijk, als men hem maar even zag. Een roodharige reus, sterk genoeg om een os te wurgen. En zij, een heil klein en tenger ding. Men had den in-

druk dat hij, wanneer hij wat hard blies, haar kon doen wegdwarrelen als een blad. Wat wel het meest indruk maakte op de lui, was dat zij afstamde van een rijke, aanzienlijke familie. Als jonkvrouw was zij er aan gewoon geraakt altijd en overal gediend te worden. Het toeval had haar geleverd aan dit individu, eenige zoon van een koopman in schavelingen, een aangename jongen ten andere gedurende de kennismaking. ‘Laat ons goed overeenkomen’, had hij haar gevraagd. ‘Ik houd van goede huisvrouwen. Mijn moeder was er eene; 't is noodig dat gij het ook wordt’. Zijn moeder was een echte werkster geweest. Maar 't was een sterke, bijna ongeletterde vrouw; Elisabeth een fijnzielig en tenger wezen. Gedurende de eerste jaren had hij haar, zonder onderbreking, een heele rij kinderen geschonken. Zwangerschap, bevalling, pijnlijk en afmattend zoogen. Vervolgens kwam er een reeks misvallen. Een operatie, die een eind stelde aan het moederschap, drong zich alsdan op. Van de zeven kinderen had zij slechts één meisje, dat nu zestien werd, kunnen grootbrengen.

Zelfs voor de opvoeding en het onderwijs van dit meisje moest de moeder alleen instaan. Nu was Anna een wakkere meid, die haar moeder beschouwde als een vrijwillige slavin van het dagelijksch overwerk, en haar vader als een verfoeilijken tijran. In 't begin, toen zij het voortdurend offer van haar moeder leerde begrijpen, wilde zij protesteeren, haar vader zijn monsterachtige gewetenloosheid voor oogen houden, doch haar moeder had verklaard: ‘Denk beter na, liefste. Ik doe maar, wat ik moet doen, hetgeen elke vrouw een heilige plicht moet zijn. Uw vader is een uitstekend mensen en hij bemint mij uiterharte. Gij zoudt hem nutteloos leed veroorzaken. Ik ben het, die sterker en gezonder zou moeten zijn. De andere vrouwen doen oneindig meer werk dan ik. Gij zult het eenmaal zelf ondervinden, wanneer gij een gezin hebt.’ Dan had Anna gezwegen. Wanneer haar vader thuiskwam, zag zij hoe moeder hem met een teederen glimlach begroette, en hij, zonder één verlangen, tenzij alles in orde te zien, zich te laten dienen, en hierbij honderden behoeften liet blijken, tot de arme vrouw, die aanhoudend hoestbuien in haar zakdoek dempte, ten einde raad was. Dan ging Anna zich opsluiten in haar kamer en kletste de deur na zich woedend dicht. ‘Zoo iets moet hem werkelijk plezier doen’, dacht zij. ‘Nu, des te slechter voor moeder!’

* * *

Klaas had nooit vermoed, dat het leven van Elisabeth een voortdurende marteling, noch dat haar bestaan vol vermoeienis en verveling was. Welke vermoeienissen kunnen de huishoudelijke bezigheden verwekken? Welk lijden, welke zorgen kan een vrouw niet dragen hij het ter wereld brengen en opkweeken van haar kinders? Hiervoor toch werd zij geschapen. Elisabeth had nooit geklaagd, had nooit laten hooren dat het werk haar krachten te boven ging. Maar haar vermoeid gezicht dan? Haar eeuwig kuchen? Dat maakte deel uit van haar gansche verschijning, eigen aan haar alleen. Daarbij wat het kuchen betreft, daaraan was haar man gewoon. Het was een teeken dat zijn vrouw zich in het huis bevond. Hij beminde zijn vrouw. Hij was een man, die van geen andere liefde weten moet, dan deze van zijn vrouw. En dat stil gekuch maakte als 't ware deel uit van zijn liefde, evenzoo het gebroken, doodvermoeide uitzicht van zijn vrouw, haar blauwomrande oogen, haar slependen gang. Nooit dacht hij er aan, dat dit alles kon voortkomen van een aanhoudend en diep lijden. 's Avonds, wanneer zij haar taak had beëindigd, ontkleedde zich Elisabeth, terwijl zij luidop haar gebeden opzegde. De handelingen waarmede zij haar kleederen losknoopte en aflegde, beteekenden een laatste verzaking aan zichzelve. Van tijd tot tijd verstomde het gebed op haar lippen, haar hoofd zakte op haar borst. Van uit zijn bed volgde Klaas elke beweging met teederheid, doch haar slaperigheid beschouwde hij als een natuurlijk en gezond gevolg van den dagelijkschen arbeid. Wanneer Elisabeth zich eindelijk uitgeput neerlegde op hun bed, bijna bezwijkend van welbehagen nu zij rustte, trok hij haar in zijn enorme armen, streelde zijn tenger, bijna levenloos vrouwtje het bleek en koud bezweet gelaat. Hij liefkoosde haar zooals eertijds: ‘Mijn kleine Liesbeth, mijn liefste Betty’... Zij bezat de kracht niet haar oogleden volledig te openen - zij voelde ze loodzwaar! - maar opende ze nochtans en lachte hem toe. Voor hem beteekende dit het hoogste geluk: een geluk, dat niet van deze wereld geleek.

In zijn naïeveteit verafschuwde hij alle genoegens buiten deze, welke hij vond in het leven dat hij zichzelf en zijn vrouw opdrong. Niet uit gierigheid, niet uit dwaasheid, doch dit was een involgen van zijn temperament. Gedurende zijn eerste huwelijksmaanden ging hij 's avonds nog al eens billard spelen of bezocht een schouwburg. Daarna hield hij er volledig mee op. Hij bleef thuis en schreef rekeningen. Hij kon niet meer be-

grijpen welk plezier men hebben kon bij het zien van een tonneelstuk, het bezoeken van een drankhuis of het ontvangen van menschen. Hoe zou hij zich dan kunnen voorstellen hebben, dat dit voor zijn vrouw een noodwendigheid was, een verstrooiïng in den waren zin van het woord? Zij drukte nooit een verlangen uit, liet nooit zorgen blijken. Zij liet haar man in zijn overtuiging en vond hierin haar geluk. Zij wist goed dat Klaas haar verafgoodde; dat er slechts één vrouw op de wereld voor hem was: de zijne. Niemand mocht aan zijn Elisabeth raken. En zij, vond een groote voldoening in deze blinde, eigenzinnige liefde. In 't begin had ze hem niet bemind. Zij kon dien grooten naïeven reus niet liefhebben. Zij stonden te ver van elkander af én van lichaam én van geest. Stilaan ankerde zich in haar hart een soort van teederheid voor dezen instinctieven, eenvoudigen man, die ondanks zijn corpus een kind gebleven was. Zij toonde zich inschikkelijk voor zijn absoluut egoïsme: het egoïsme van het instinct, dit van de dwazen en de kinders. Zij had haar lot blijmoedig aanvaard. Iedereen zijn kruis. Het hare was mooi in vergelijking met veel andere. De eenige voorzorg die zij had genomen, was geweest te zorgen dat haar man niet merkte noch vermoedde, dat het leven dat zij leidde een leven was dat haar het leven kostte. Wat haar recht hield ondanks vermoeidheid, afkeer voor sommig werk, momenten van volledige uitputting en felle pijn (als messteken voelde zij die zoo vaak in rug en borsten), was een meerderwaardigheidsgevoel ten opzichte van haar man, een geestelijk overwicht. Nooit mocht hij vermoeden wat zij voor hem deed. Het was haar troost: dat hij niets zag, niets begreep. Dit aanhoudend, geheime offer was haar loon. Had hij het geweten, het offer werd waardeloos; zij zou er geen vreugde meer in gevonden hebben. Daarom verborg zij zich voor allen en spande zich in om dit kruis, dat haar vreugde was, doch slechts als het geheim mocht blijven, te verbergen. Daardoor glansde om haar bleeke lippen steeds een verrukkelijke glimlach. Dat was het!

* * *

Tijdens een winter, na zeven dagen longontsteking, keerde Elisabeth terug naar haar Schepper. Tot het laatste oogenblik had haar man geen vermoeden nopens den ernst van de ziekte. Het was maar toen geen middel meer helpen kon dat Klaas begreep, hoe vlug zijn vrouw hem zou verlaten, hoe hij haar binnen enkele oogenblikken zou verliezen. Hij verviel tot diepe

wanhoop, duwde zijn vuisten tegen zijn slapen alsof hij zich den schedel wou verbrijzelen, liep met het hoofd tegen den muur en huilde als een gek. Anna bezag hem met misprijzen en gromde: ‘Natuurlijk, nu het te laat is!’ Dan kwam zij woedend en krachtig opzetten: ‘Schei uit! Gij kwelt u nutteloos en doet mama, die u hoort, pijn... Begrijpt gij niet dat zij u kan hooren?’ Klaas bedaarde, trad op zijn teenen in de kamer, knielde naast het bed, zocht de hand van zijn vrouw en bedekte de fijne hand met kussen. En zij streelde zijn hoofd met de andere hand, liet zachtjes een haarlok tusschen haar vingers glijden.

Haar dood verstomde Klaas. Hij bleef weken lang ontoerekenbaar. Vervolgens zag hij er uit als een, die na lange verdwaling den weg herkent, als een die ontwaakt na dagen langen slaap. Gansch verdwaasd en verloren! Zijn dochter beschouwde die opeenvolgende gemoedsaandoeningen met koud oog en hart. Maar haar onverschilligheid was slechts den dekmantel van een niet te beschrijven haat- en wraakgevoel. Den dag toen zij haar vader het portret van haar moeder tusschen twee bloemvaasjes zag plaatsen en hij vóór haar beeltenis een lampje liet branden, moest zij naar haar kamer vluchten, er zich in opsluiten en uren lang vóór 't open venster blijven, vóór zij haar kalmte terugvond. Elken dag stonden er versche bloemen in de twee kleine vazen. En de nachtlamp hield niet op te branden. Deze eeredienst leek eenigen vrede aan den weduwnaar te schenken. Langzamerhand hernam Klaas zijn gewoonten. De tijd heelde zijn hart. Hij leefde weer krachtig, volgens zijn natuur en instinct. Zijn egoïsme, dat insluimerde na den dood van zijn vrouw, werd opnieuw wakker. Hij behoefde een slachtoffer. Zijn vrouw was dood, doch hij had nog zijn dochter.

* * *

Maar toen Klaas op een dag aan zijn dochter zegde: ‘Nu zult gij het huis besturen en doen wat uw moeder deed’, stootte hij op een onverwachten hinderpaal. Zijn dochter vestigde haar stoute blikken vlak in zijn oogen en antwoordde met een door woede onkennelijk vertrokken gelaat: ‘Laat ons goed overeenkomen. (het stokpaardje van haar vader!) Beeld u niet in dat gij van mij zult bekomen, hetgeen gij met mama hebt gedaan. Zij, zij was een heilige! Maar ik heb niet het minste verlangen er eene te worden. Prent u dat goed in den kop!’

Bij deze woorden viel Klaas als uit de wolken. Hij bezag zijn dochter spraakloos en knipperde dwaas met de oogen.

‘Wat zegt gij daar?’ siste hij, wanneer hij de spraak had teruggevonden.

Anna beet haar lippen ten bloede, want deze woorden waren haar in razernij ontsnapt.

‘Herhaal wat gij komt te zeggen’, drong hij dreigend aan.

‘O, 't is niet eens de moeite waard zulk een gezicht te trekken. Gij maakt mij niet bang! Ik meen dat ik mij duidelijk genoeg uitdrukte. Gij wilt dat ik het herhaal? Wel, ik herhaal het. Ik ben niet bereid om hier den zondenbok te zijn en de slavin!’

‘Zondenbok, slavin? Wat wilt gij zeggen? Spuw uw venijn maar uit!’

‘Gij hebt mama gemarteld! Ja, gij hebt haar doodgemarteld!’

‘Ik!’ (Hij staarde zijn dochter aan, zooals men iemand bekijken zou die plots zinneloos wordt.)

‘Of was ik het wellicht, die haar dwong het leven te leiden dat zij leidde? Nooit geen minuut rust! Geen seconde! Zij klaagde nooit, doch er was niet veel opmerkzaamheid noodig om dat te zien. Iedereen wist het! Nu dat zij nauwelijks dood is, zijt gij maar goed om haar te beweenen, om kleine vaasjes met bloemen en een lampje vóór haar beeld te plaatsen. Gij hadt haar beter vereerd gedurende haar leven. Indien gij slechts een ongelukkig doosje pastilles had gekocht... Maar neen, het leek wel of gij haar nooit hadt hooren hoesten. Of deed het u soms plezier haar zoo eeuwig te hooren kuchen?’

Alles wat Anna sinds zoolang verkropte, spuwde zij thans uit. Zij voelde zich als gedwongen het te doen. Nog vooraleer zij tot de jaren van verstand gekomen was, had zij het aanhoudend lijden van haar moeder bijgewoond. 't Was bijna altijd zij die in de drogerij een of ander kalmeerend middel kocht. Maar steeds deed men haar beloven: niets te zeggen aan haar vader. Nu nam zij haar weerwraak op deze harde stilzwijgendheid, die jaren lang had geduurd.

Klaas leunde met den rug tegen zijn tafel, die hij met beide handen vastklemde en hij zag met starre blikken, bevenden mond dit vreeselijk verleden, zooals Anna het hem thans openbaarde. Het overspoelde hem als een stroom. Hij verstikte. Nooit had hij aan deze werkelijkheid gedacht. Hij had Elisabeth nooit anders gekend dan tenger en met blauwe balken onder de oogen. Hij zou haar zich nooit anders kunnen inbeelden hebben. Dat was juist zijn Elisabeth; dat en haar eeuwig gekuch. Indien hij

op een dag haar licht hoesten niet zou gehoord hebben, zou hij in al de plaatsen van het huis naar zijn vrouw gezocht hebben: ‘Waar zit gij, Elisabeth!’ En nu dit moeten hooren!... Ach, neen, hij had zijn vrouw werkelijk bemind; en zij ook beminde hem... wanneer zij te bed kwam en zich in zijn armen nestelde... ‘Dju de dju! 't Is niet waar! Gij liegt! Gij beeldt u wat in!’

Hij sprong naar zijn dochter greep haar bij de polsen. Zij kronkelde haar lichaam van de pijn.

‘Pas op, ik zal roepen! Ik zal hulp roepen!’

‘Beken dat gij liegt, dat het niet waar is, dat gij u wat inbeeldt.’

Hij neep harder. Zij begon te roepen. Hij loste zijn greep.

‘Gij kunt mij slaan, gij kunt mij slaan!’ huilde zij, weenend van woede. ‘Maar pas op, dan verlaat ik het huis en zeg het aan iedereen...’

‘Maar wat heb ik u misdaan? wat heb ik u misdaan? dat gij zoo wreed zijt tegenover mij’.

En de man stortte neer op den vloer en weende onthutst.

Anna verwachtte zich hier niet aan. Toen zij den reus zag liggen op den grond, weenend als een kind, zag zij hem met andere oogen. Door haar hoofd flitste een gedachte. Was dit werkelijk haar vader?...

‘Anna, wat hebt gij gedaan? Indien gij de waarheid hebt gesproken, waarom hebt gij mij dat niet gezegd? Ik kan er nu niets meer aan veranderen. Gij kunt niet begrijpen, Anna, welke pijn gij mij hebt gedaan. Ik verdiende dit niet. Ik zweer u, dat ik dit niet verdiende’.

Zijn stem was zoo hartverscheurend, dat het nu Anna was die de werkelijkheid anders zag dan daareven. En er ontstond in haar een nieuw gevoel voor haar vader: een genegenheid vol medelijden? En er was geen oplossing. Had zij een gansch leven nutteloos vergiftigd? En onrechtmatig. Haar vader had haar moeder bemind. En haar moeder hem. Zij dacht nu ook aan haar op een andere wijze. Iets had moeder het bestaan mogelijk gemaakt. Een licht, een troost: de liefde. Anna beschouwde thans de liefde onder een vorm, dien zij zich nooit had ingebeeld, maar die haar verraste en diep ontroerde: een sterke, innerlijke kracht, mysterieuzer dan zij gemeend had. Tezelfdertijd onthulde zich voor haar het geheim van de zielen en van het leven.

Zij naderde haar vader, legde hem de handen op het hoofd,

liet langzaam een haarlok tusschen haar twee vingers glijden: Zoo deed ook Liesbeth...

‘Ik was slecht. Neen, ik mocht zoo niet spreken. Ik handelde verkeerd. Ik beeldde mij wat in. 't Was niet uw fout, indien mama zulk leven leidde’.

‘Nu zegt gij dat, omdat gij mij in zulk een staat ziet. Maar zoolang als ik leef, zal ik ontroostbaar zijn’.

‘En indien ik u dit zeg, omdat ik nu zie dat het waarlijk zoo is. 't Is uw fout niet. 't Is onze fout niet, wanneer wij elkander misverstaan. Ik ook begrijp u slechts, nadat ik u pijn heb gedaan’.

‘Gelooft gij dat zij mij vergiffenis schonk? Ik kan niet meer leven!’

Anna glimlachte: haar glimlach herinnerde haar vader aan dien van Elisabeth.

‘Mama? Of zij u vergiffenis schonk? Ik weet niet of ik u wel zou vergeven hebben!’

Dat zegde zij, maar onderwijl voelde zij in zich een goedheid groeien, die zij niet meende te bezitten. Wellicht zou ook zij vergeven hebben. Zoo niet aan haar vader, dan toch aan een of andere ellendeling van een echtgenoot. Als zij hieraan dacht voelde zij inwendig vreugde. Haar gelaat ontspande op wonderbare wijze.

‘Gij ook, Anna, weet gij het, ook gij zijt goed’.

Hij weende nog. Maar 't waren lichte tranen, die hem van een zwaren last bevrijdden.

‘Neen, papa, het is beter mij te mistrouwen...’

Maar zij ook voelde het stijgen van het geluk. Zij had haar moeder begrepen, zij kwam haar vader te begrijpen, zij was bezig zichzelf te begrijpen. Zonder er over na te denken, voelde zij dat zij dit te danken had aan het aanhoudend offer van haar moeder. Er klonk iets vrouwelijks in de stem, waarmede zij aan vader zegde, terwijl zij hem bijna moederlijk de wang streelde: ‘Dit alles was noodig, opdat alles zou zijn als nu’.

Klaas bezag zijn dochter, overwonnen door den diepen zin van deze woorden. Een onbegrijpelijke zin voor hem! maar waarin hij de waarheid van het leven raadde.

Vertaald uit het Italiaansch door A. de Longie.

Daisne, gezien door een Russischen bril.

Daisne is bij ons de eerste ‘Russische’ verschijning.
Dit openbaart zich in persoon en werk in duidelijke lijning.
Leest de Russen en verneemt iets over hun bestaan
en vergelijkt; zooals met mij zal het ook u vergaan.
Op Poesjkin heeft Thiery zich bijna blind gekeken.
Ook hij schijnt onbezorgd en heeft dezelfde streken,
dezelfde wijze om spelend met zijn verzen om te springen
en als een wonderkind in alle gamma's over alles steeds te zingen.
Ze hebben dezelfde behoefte om nu en dan iets in 't Fransch te schrijven,
waarvan een en ander curiosum allicht zal overblijven.
Ook onze Vlaamsche Poesjkin zette vrij laat aan 't beoefenen van proza.
Zal hij zich ook specialiseeren in Schoppenvrouwen en Kapiteinsdochters? Chilosa?
Wat zijn transrealisme betreft en zijn procédé om de romantiek te doseeren,
heeft Daisne zich wel wat door Poesjkins voorbeeld laten inspireeren.
Die romantische inslag kon nooit volledig uit Daisne's werk verdwijnen
en heeft zijn goed - het behoedde hem voor den magischen invloed van V.d. Woestijne.
Maar natuurlijk is er geen sprake van Thiery-den-Evenknie;
want de Toekomst moet uitwijzen het hoeveelste deel hij bezit van Poesjkinsgenie.
Bij den scherpen, bijtenden stijl van Poesjkins epigram
lijkt Daisne's beschouwend vers vrij tam.
Uit schrik dat het met hem als met zijn Held zou kunnen vergaan,
blijft hij maar bij zijn Moeder en laat de meisjes staan;
of liever, 't zwak geslacht verheerlijkt hij in tal van litteraire vrijerijen,
en bouwt het Ideale Vrouwenbeeld in droom en mijmerijen.
Maar hoe nu Droom en Werkelijkheid aaneengebonden?
Neen, deze formule heeft onze leerling-toovenaar nog niet gevonden.(*)

Wat Ljermontof betreft, ook hier die jonge en verbazende virtuositeit,
maar anders een figuur vol drama en van veel donkeren strijd.
Hij kende het geluk niet, lang zijn Moeder te mogen houden;
en gaf in zijn werk blijken van groote sensibiliteit, eigen aan de vrouwen.
Bij onzen Daisne is er iets week-meisjesachtig in zijn natuur:
het maakt zijn vers soms zoo porselein-broos van factuur.
En als Ljermontof kent hij 't soepel aanpassingsvermogen,
om zelfs als soldaat en officier op zijn grooten schrijflust voort te bogen;
want ook de auteur van ‘Een Held van dezen Tijd’ schreef in wilden overvloed,
zoodat het niemand verwonderen moet,
dat Daisne in zijn ‘Nieuwere Dichtersgeneratie’ zijn veelschrijverij beschermt
en met de namen van Poesjkin en Ljermontof schermt.

(*) *Hij vond ze, een jaar later.*

En Gogol? O, met dien heeft Daisne niets gemeen;
de jonge vrouw, de bakvisch spelen in Gogols werk geen groote rol, o neen.
Toch was hij, evenals Daisne nù, eens leeraar in een meisjesschool
en later zelfs professor te Petrograd; maar hij verloor de controol
over zijn wetenschap en sloeg maar een poover figuur,
zoodat hij vlug heeft gezocht naar een andere sinecuur.
Heel zeker dat Daisne zich in dit geval beter uit den slag zou trekken
en met zijn gramofoon de dorre kennis tot een vroolijk feest zou wekken.
Maar meer benieuwd nog ben ik om eens vroeg of laat te ervaren,
of hij een boek ons schenken zal om ‘De doode Zielen’ te evenaren.

Van Ivan Toergenjefs proza houdt Daisne waarschijnlijk zeer veel:
precies en gracielijk, transrealistisch en romantisch-heel,
en toch voldoende sterk van structuur,
met die groote bekoorlijkheid van de lentenatuur.
O Ivan Toergenjef, die zijn hart niet kon verpanden,
omdat hij veel te veel hield van de vriendschapsbanden.
Hij was de vriend en minnaar, eeuwig op bezoek;
hij kon bij de Viardots niet los van zijn rol van doorluchtigen koekoek.
Iets van zijn vreemde psyche vind ik bij Daisne weer,
een paar facetten, maar ook niet meer;
want Toergenjef schoot met zijn moeder niet goed op: zij was niet van haar tijd;
om haar te ontvluchten, trok Ivan naar Parijs, zoo had hij zich bevrijd.

Buiten het feit, dat hij officier werd (maar 't kan zijn koude kleeren niet raken),
weet ik niet, wat Dostojefski met Daisne zou hebben te maken.

Tsjechof, neen, dien laat Daisne voor liefhebbers als Richard Minne.
Hij heeft al werk genoeg, om nu ook nog met hem te beginnen.

En Gorki is te ruw, te wild en te hirsuut,
hij houdt niet van dien bruut.

Vergeten we graaf Leo Tolstoj niet; ook die werd officier.
Maar met hem zie ik weinig verwantschap hier,
tenzij dat hij eveneens met jeugdherinneringen begon
en de volwassene nooit het kind in hem overwon.
En verder: dat hij, naar Tolstojs niet na te volgen voorbeeld, op moet passsen,
om in zijn later jaren niet al te zeer metaphysica en literatuur met elkaar te versassen;
want ik weet dat meer dan één Thiery voor Tolstoj veel waardeering heeft
en den zonderling van Jasnaja Poljana dan ook heel wat vergeeft.
Wat ‘Sonia Karinowa’ wordt, weet ik niet. Toch meer familie van Natalia Poesjkima
dan een pendant van ‘Anna Karenina’.

Saltikof (Sjedrin) is te onzent minder bekend,
en toch, wat een buitengewoon knappe vent.
zôô knap dat hij op 21 jaar secretaris bij 't Oorlogsministerie was!
(Onze Daisne bracht het toch ook reeds tot adjunct-directeur bij de Bouwspaarkas).
Op deze veelschrijvende en behendige, pittige ministerierat
hadden critiek en overheden niet altijd vat.
Toch heeft hij voor zijn streken administratief geboet.
Ik wed, dat Daisne het voorzichtiger doet.

En Melnikof was eveneens zoo'n knappe bol,
die na jaren van lol aan 't bittere leven betaalde zijn tol.

En bij de dichters van de jongste generaties
springen in 't oog enkele affiliaties.
Ik zal hier slechts noemen Konstantijn Balmont,
die er veel en virtuoos op los dicht als Daisne en Pol de Mont.
En Sergej Jessenin, die als een nieuwe Poesjkin veel bereiken moest,
deelt wel wat sentiment met Daisne; maar hij was te woest.
En Majakofski, ook een paradox van fijnheid en geweld,
houdt onzen Daisne als de Russische Van Ostayen soms bekneld.

Om te besluiten: Al die briljante Russische auteurs en studenten,
die vroolijke sabelslikkers en Westersch-vreemde elementen,
zij vormen één vertrouwde groep van verwanten en vrinden.
Wie verder zoekt, zal er nog wel vinden.(*)

Oktober 1943. - Jan Schepens.

(*) *o.a. Boenin, Sjmeljof, Klebnikof e.a.*

Kroniek van het Proza.
Twee tijdsdocumenten.

Dat Johan Fabricius, een van onze populairste Noordnederlandsche schrijvers die aan ‘Radio Oranje’ medewerkte, een verzetsroman of een -reportage zou schrijven beantwoordde aan onze verwachtingen. Wie hem van uit Londen beluisterde kon vermoeden dat deze Noordnederlander, die te Indië werd geboren, zijn haat tegenover den bezetter in een of ander kunstwerk zou uitspreken. Omdat Fabricius zoo fanatiek bleef in zijn strijd voor ‘Waarheid, Vrijheid en Recht’ voelden wij aan dat van hem een sterk uitgesproken tendentieus boek niet met ‘maakwerk’ zou mogen vereenzelvigd worden. Steeds zijn wij er van overtuigd geweest dat een (kunst)werk in dienst van een bepaalde ideologie evengoed als een ander, dat uit individueeler emoties ontstaat, tot het domein van de kunst kan behooren. Of zoo een (kunst)werk waarachtig mag heeten hangt tevens af van de innerlijke belevenis van den auteur. Indien sommige Vlaamsche dichters met het maken van nieuwe-orde-verzen hun talent verkwanselden, was het slechts te wijten aan het feit dat hun verzen(?) uit andere dan oprechte, onstoffelijke natuurnoodzakelijkheden ontstonden. Wanneer wij oprecht willen zijn, door ons uitsluitend op litterair standpunt te stellen, moeten wij erkennen dat sommige Duitsche en Russische auteurs er in slaagden hun politieke overtuiging in een spontaan kunstwerk te belichamen.

Johan Fabricius schreef ‘Nacht over Java’[1] tijdens de bezetting te Londen. Of hij het verhaal in feite beleefde laat hij onbesproken. Waren wij niet van vroeger met zijn vakkennis, zijn intuïtie, zijn reiservaringen, zijn menschen- en volkerenkennis vertrouwd, wij zouden niet durven twijfelen aan zijn daadwerkelijke deelname aan den strijd. (Een groepje inlanders en Hollanders binden op Java den ongelijken strijd aan tegen den bezetter en ten slotte dienen zij het eiland met een prauw te verlaten.) Indien Fabricius aan den strijd deelnam of niet, deze bedenkingen zijn alleen van aard om de waarachtigheid van zijn verhaal aan te toonen. En dit is zijn groote verdienste: ons te doen meedroomen, meeleven, meestrijden.

‘Nacht over Java’ behoort niet tot de groote literatuur, niet

tot deze welke innerlijke conflicten uitrafelt en ons doet filosofeeren, het is een boeiend verhaal van een gewapenden strijd, een tijdsdocument dat ons met vreemde landschappen en toestanden vertrouwt. Alleen reeds in dit opzicht is het interessant. De meesten van ons kennen slechts Java door 'Max Havelaar'. In 'Nacht over Java' blijken de sociale toestanden er sindsdien heel veranderd. De blz. die Fabricius aan een Japanschen schildwacht en aan een Japanschen majoor wijdde en de typeering van de hartstochtelijke Javanen, Dasoeki en Ngadinah, zijn de ontroerendste en diepmenschelijkste passages uit een tijdsdocument, dat ook nog later het lezen zal waard zijn. 'Nacht over Java' is documentair, boeiend, hartstochtelijk, heldhaftig, dramatisch, ideologisch en schilderachtig genoeg om tot een buitengewone verfilming uit te groeien. Soms is de verwoording niet altijd nauwkeuring: '*Op de zon en sterren loopend*, waren ze 'n dag tevoren bij een eenzaam kustgedeelte aangekomen waar de vijand zich tot dusverre nog niet vertoond bleek te hebben.' (blz. 7)

Met 'Het Nabije Leven'[(2)] brengt Joost van den Berckhoudt ons in contact met een ander facet uit de bezetting. Hij suggereert ons een appartementsgebouw bewoond door een zestal gezinnen die door het fatum van den oorlog werden beïnvloed. Al wijst de auteur er 'nadrukkelijk op, dat alle personen, plaatsen van handeling en gebeurtenissen berusten op fantasie' en al noemt hij een drietal Vlaamsche steden, die in het land van de handeling moeten liggen, de taal en de reacties van de personages zijn typisch Hollandsch. Suggereerde Fabricius een avontuurlijken strijd op Java, van den Berckhoudt roept ons (om een Daisniaansch woord te gebruiken) een 'binnenhuis-avontuur' te binnen. Een drama dat zich eender waar en op elken dag van de bezetting kon afspelen. Eigenlijk niet veel zaaks: de normale handelwijze van een groepje zeer van elkaar verschillende lui en een tikje avontuur. Een dochter van een dr. in de geneeskunde die een lid van het geheim leger verstopt, er op verliefd wordt, enz., een met de Duitschers koketteerende dame, een gevalletje van twee ex-danseuses, een Noordsch echtpaar dat een kindje verwacht, klappeien, enz. Hoe dat avontuur afloopen zal is reeds van bij het begin gekend. Niet dat wij het boeiende in een verhaal als hoofdzaak eischen, maar indien de gevalletjes slechts op het einde werden ontsluierd zou 'Het Nabije Leven' er véél bij gewonnen hebben. Als avonturenroman is dit boek dan ook een mislukking. Men kan opwerpen dat het den auteur niet om een

avontuurtjesontknooping te doen was, want dit blijkt duidelijk genoeg uit zijn opzet, maar omdat het verhaal zelf er door geschraagd wordt beging hij een grove technische fout. De verdienste van den auteur ligt in het scherp typeeren van menschen en toestanden. Het is zijn bedoeling geweest een beeld te schetsen van een geteisterde oorlogsgeneratie waaruit de jeugd, de generatie van morgen, die veel zachtmoedigheid zal noodig hebben, zal groeien. Maar van den Berckhoudt heeft zijn thesis op een te opdringerigen toon en in een te geforceerd 'happy end' uitgewerkt. Soms moraliseert de auteur al te kras: een zijner personages neemt een pas geboren kind in zijn armen en besluit: 'Jij bent geboren in een nacht van vuur en bloed, kind. Op den rand der vertwijfeling, dicht bij een onmetelijken afgrond. Maar je hebt meegekregen de liefde van je moeder, de hoop van ons allen en mijn triomf over een enkelvoudigen dood' (blz. 166). (In de presentie van de lui uit het appartementsgebouw!)

'Het Nabije Leven' blijkt niet spontaan gegroeid. Dat een Noordnederlander 'oorlog' vrouwelijk en 'bloem' mannelijk noemt kan ons niet meer verwonderen. Joost van den Berckhoudt, die nochtans een knappen zakelijken stijl schrijft en met 'De Rat' heel wat minder aan de oppervlakte bleef dobberen, is ons een revanche verschuldigd.

R.B.

Eindnoten:

(1) 'Nacht over Java' door Johan Fabricius. Uitg. Manteau, 148 blz. gen. 100 Fr. geb. 125 Fr.
(2) 'Het nabije Leven' door Joost van den Berckhoudt. Uitg. De Sleutel, 168 blz. geb. 90 Fr.

Boekbespreking.

‘Drie-hoog-voor’, *gedichten uit de Kleine Kamer, door Johan Daisne. - Uitg. Manteau, Brussel, 1945. - 64 blz., 60 fr.*

Waaruit zou de poëzie anders kunnen ontstaan dan uit het leven? Want, helaas, wij zijn maar menschen die op de aarde moeten leven en strijden. Zelfs de simpelste dingen van elken dag beïnvloeden ons. Dat Johan Daisne aan elk voorwerp uit zijn kamer een gedicht wijdde verwondert ons niet want Daisne kan ons niet meer verwonderen; maar is Daisne eigenlijk niet gewoner en eenvoudiger dan wij het van den mensch gewoon zijn? De mensch leert zoo gauw huichelen en grootspraak verkoopen, zijn onwaarachtigheid wordt hem op den duur een tweede natuur, maar Daisne is in essentie zijn kind-zijn en daarmede zijn primaire en spontane reacties op het leven nooit ontgroeid. Misschien is hij gelukkig omdat hij nog droomen kan en kinderlijk aan zijn suggesties gelooven. Nog kunnen de eenvoudigste dingen tot hem spreken en nog kan de werkelijkheid hem een uitgangspunt worden voor zijn verbeelding. Maar daarnaast bezit hij de eigenschappen van een man: een psychologischen en filosofischen kijk op de facetten van het leven. Vandaar zijn magisch-realisme.

Elk voorwerp uit zijn kamer (het venster, de kast, de stoel, de tafel, het bed, de zoldering e.a.) heeft Daisne bekeken als kind en als man, als met een zintuig voor de verbeelding en een zintuig voor de beschouwing, het innerlijke. Zijn verzen zijn dan ook een kruising van fantasie, sentiment en moraal. In den grond zijn het ontroerende medidaties bij de eenvoudigste stoffelijke dingen, die door Daisne - als mensch en als dichter - tot levende wezens werden omgetooverd.

Daisne hecht er belang aan dat zijn poëzie lééft naar inhoud en naar vorm. Hij schrijft een ‘poésie parlante’.

Sinds het verschijnen van zijn ‘Hermine-uit-de-Storm’ is Daisne er niet op vooruit- noch achteruit gegaan. Een vergelijking is echter moeilijk en misschien gewaagd omdat heide bundels van uiteenloopenden aard zijn, wie meer van de liefde houdt zal

'Hermine' verkiezen en de stillere, de meer huiselijke zal 'Drie-Hoog-Voor' prefereeren, maar ten slotte treffen wij er altijd Daisne in aan, een buitengewoon talent en ongemeen artist.

Leggen wij deze mooi-uitgegeven verzen op onze schrijftafel, dicht bij de hand, opdat wij bij het lezen ervan bij de dingen, die ons omringen, kunnen wegdroomen en mediteeren.

R.B.

'Zoo zijn wij...', *door Magda Somers. - Uitgeverij N.V. Standaard-Boekhandel. - 154 bldz. - Geb.: 58,- Fr.*

In dit boek brengt Magda Somers ons belijdenissen van gevangenen. Het geheel draait rond ééne kern: mogen we oordeelen - onderverzwegen be- of veroordeelen - over de misdaad van anderen.

In haar relaas, want meer is het boek eigenlijk niet, laat schrijfster de psychologie uit de feiten zelf spreken. Ze onthoudt zich van commentaar en tracht in de aanleiding tot de misdaad een verontschuldiging te vinden. Ze bewijst hoe uit kleine, alledaagsche feiten en uit bestiale hartstochten de katastrofale gevolgen (moord en misdaad) ontstaan.

Deze ethische tendenz is geenszins expliciet vermeld, behalve dan, zeer vaag, in de inleiding en de narede.

Niettegenstaande schrijfster zeer gecompliceerde gevallen van pathologischen en psycho-analytischen aard behandelt mist het werk nochtans de noodige bezieling om als roman betiteld te worden.

Crimineele aandriften werden in de literatuur reeds op heel wat praegnantere en minder tendentieuze wijze tot kunst verwoord.

We denken hierbij aan 'De Gebroeders Karamazow' van Dostojewski, aan 'Hamlet' van Shakespeare, aan 'The Picture of Dorian Gray' van Oscar Wilde, e.a.

Het dient nochtans toegegeven dat het werk levensecht is en getuigt van een grondige, hechte levenservaring.

In dit verband verwijzen we graag naar het relaas waarin het ellendige van een vies leven op eenvoudige wijze wordt aan de kaak gesteld.

Dit verslag, dat met goed gevolg als novelle kan gepubli-

ceerd worden, brengt ons een staaltje uit het leven van de Fransche onderwereld. Het verhaalt ons het leven van een Fransch hoerenlooper, gentleman-inbreker, ronselaar en cocaïnesmokkelaar.

Fijn om het dynamisme, treft het vooral om de nuchtere vaststelling der feiten, zonder litteraire tierelantijnen.

De weinig preutsche toon, de realistische en zakelijke vaststelling van schrijnende levensmiserie en rauwe hartstochtreflexen mogen voor een Vlaamsche schrijfster beslist als een zeldzame, doch verheugende vaststelling beschouwd worden.

R.L.

‘Lyriek van Henriette Roland Holst van der Schalk’. *Klassieke Galerij n^r^ 22. Bezorgd, ingeleid en van aanteekeningen voorzien, door Dr. Rob. Antonissen. - Prijs: 20 fr.*

Laat nu alle dichters onzer generatie, naast vele ouderen maar verzen schrijven en publiceeren! Laat ze elkaar maar bewieroken en ophemelen! Laat ze elkaar interviewen en tot dichter en denker uitroepen! Laat ze! Laat ze! Wie plotseling in het schitterende electrische licht staat, denkt niet meer aan stinkende, pinkende, rookende kaarsen!

Hier voor ons, ligt het werk van een waarachtig dichter en denker: H. Roland Holst-Van der Schalk. Met dit boek zijn we plotseling alle geklets, gestamel en rijmelarij vergeten:

> Aan dit geslacht van dichters is de taak
> hun ziel met die Klaarheid te overgieten
> waaruit de gedachten als stralen schieten
> in de scheem'ring der geesten, die ik laak.
>
> om ze te bevruchten als grond die braak
> ligt met de zekerheid van één genieten
> dat menschen telkens vonden en verlieten
> en weer te vinden zoeken als een baak:

de oorzaken te kennen en de gronden,
de verschillen tusschen het valsche en ware
en de wetten, waarnaar hun daden gaan.
Dan zal er in hun hart voor het gevonden
geluk: de waarheid van hun denken, klare,
onveranderlijke liefde ontstaan. (blz. 30)

Ziedaar, alles is gezegd wat voor een mensch en meer nog voor een dichter van groot belang is.

En als we zeggen een dichter, dan denken wij ook aan velen die, spijts lovende critieken van collega's; spijts Dr. titels; spijts een... stapel reeds gepubliceerde... werken, al even onbenullig zijn als studenten uit poëzieklas.

Met de lyriek van H.R. Holst-V.d. Schalk, zijn wij - o zeldzaamheid! - een heerlijk boek rijker geworden.

Och, we zouden zoo veel goeds over deze verzen willen mede deelen. Maar liever dan een paar blz. overzicht, schrijven wij: Koopt dit boek en leest deze verzen, en indien mogelijk, legt in de handen van onze dichters het open boek, op, de blz. waar de dichteres zegt:

Alle groei is het smartlijk gebeuren
van wat later blijkt tot blijheid te worden
want lagere verlate' om hoogere orden
gaat altijd gepaard met pijn van losscheuren.
Dan bedroeft zich de ziel, beangst geworden
omdat zij niet weet, dat dit lied is beuren,
en vreest vereenzaamd te moeten betreuren
verloren echtheden die rond haar dorden.

Totdat, gekomen waar zij vrijer ziet,
zij erkent hoezeer haar kracht is toegenomen
en de onnoodigheid van haar verdriet;
want alles wat tot steun dient van haar aard
is menigvuldiger in haar gekomen;
en wat terugbleef, was geen hartzeer waard. (blz. 30)

K. Dekandelaere.

‘Beatrijs’, ***Middelnederlandsche sproke met aanteekeningen en bibliographie. Uitgegeven door Dr. Rob. Roemans. - Klassieke Galerij nr. 21. - Prijs: 20 fr.***

Toevallig hadden we ‘Beatrijs’ in de bewerking van Boutens herlezen, toen wij bovengemeld werk ontvingen. Juist den tijd dus, om de eigenlijke sproke te herlezen en te genieten.

De literaire waardebepaling van dit meesterwerk hier aantoonen, vinden wij overbodig. Alleen dit: het boek verschijnt ten zeer gepasten tijde. Mocht het veel, zeer veel lezers vinden; niet om de zeldzaam rijke poëzie; niet om het schijnbaar romantische gebeuren; niet om het genot van de ‘scone taele’, maar slechts om deze waarheid, welke de menschen weer moeten leeren: dat Maria, de Moeder van den Heer nog altijd de middelares blijft tusschen God en de menschen; dat Zij nog altijd blijft: de ‘toevlucht der Zondaren’ die steeds aan al hare kinderen steun en bijstand verleent:

> ‘Wie aan U soect ghenade,
> Hi vintse, al comt hi spade’
> (825-826).

‘Beatrijs’ kan, met den goeden wil van de lezers weer de oeroude, maar eeuwige wegen aantoonen, en afleiden van het donkere ravijn, dat door een ontzaglijk aantal, haast allen onbewuste afdwalenden van onzen tijd met rassche schreden wordt genaderd.

Met ‘Beatrijs’ is een mirakel gebeurd. Voor weldenkenden zijn geen mirakels noodig om te gelooven. Maar de gaven van Vreeze, Sterkte en Godsvrucht zijn ten allen tijde en voor alle onderwezen Volkeren noodzakelijk! ‘Beatrijs’ kan een hulp zijn voor velen, die opnieuw naar ware grootmenschelijkheid willen streven.

Wij wenschen de ‘Klassieke Galerij’ oprecht geluk met deze uitgave.

K. Dekandelaere.

‘Het Thebaansche legioen’, ***door André Franchoo. - Uitgave Schoonbaert, St.-Adries, 1945. - 42 blz.***

In de inleiding zegt E. Pastoor Vereecke terecht, dat onze tijd nood heeft aan geloofsfierheid, sterke belijdenis en zelfverloochening. In dit boekje lezen wij over den strijd en den gewilligen marteldood van duizenden kristen legioensoldaten, die deze deugden in hoogste mate bezaten. Het verhaal werd blijkbaar zonder literaire pretentie geschreven, maar het boeit en de de inhoud schenkt ons hier en daar een huiverende emotie. Over deze stof ware o.i. eveneens een prachtig jeugdboek te schrijven.

A.D.L.

[Nummer 12]

Hemelnacht

Vreedge nacht, die zaagt geboren
's Heeren zoon in tijdlijkheid;
Die mocht hooren d'englenkoren
Loven Zijne Godlijkheid.
Die mocht spannen sterrenglorie
Over 't kind op stroo geleid,
En de eeuwige victorie
Suizen van Zijn menschlijkheid;
Stille nacht, die neer mocht zijgen
In uw kleed van blauwigheid,
En, aanbiddend, u mocht nijgen
Over 's Levens heimlijkheid,
Vrome, eenge nacht der tijden,
Wiens begeeste donkerheid
Al de dagen u benijden,
Kerstnacht, door God zelf gewijd,
Hul ons in uw heiligheid!...

A.H. Karel Sanderozen.

‘De wandelende Jood’ Het Meesterwerk van August Vermeylen.

In zijn ‘Inleiding tot de Geschiedenis van Van Nu en Straks’ stelt Louis Sourie terecht vast, dat het ‘opvallend “is” dat noch aan Vermeylen, noch aan de Bom of aan Van Langendonck een uitgebreide verhandeling werd gewijd.’[(1)] Inderdaad, niettegenstaande August Vermeylen een centraal figuur van het artistiek leven was, of laat ik maar liever zeggen ‘is’, toch mag de biographie die rond zijn persoon en zijn persoonlijkheid verweven werd, eerder karig genoemd worden. Wel is er bijna geen enkel litterair essayïstisch werk, dat niet terloops bij Vermeylen's oeuvre heeft stilgehouden, maar meer of laten we zeggen dieper en breeder peilden deze beschouwingen eigenlijk niet. Nochtans zijn er een paar schrijvers die vroeger reeds getracht hebben om naar de kern van Vermeylen's kunst te tasten, o.a. Dr. Julius Persijn, Marnix Gijsen, Maurice Roelants, Dr. Lissens, Ach. Mussche, maar meer dan een fragmentair aspect werd dan ook niet belicht. Ook bij zijn overlijden hebben een paar literatoren naar de pen gegrepen om onverholen hun grenzelooze bewondering voor dezen grooten Vlaming gestalte te geven. In dit verband verwijzen we graag naar de ontroerende artikels van Herman Teirlinck, R. Herreman, Dr. K. Elebaers bij de gevestigde letterkundigen en E. Parez en Dr. Jan L. Broeckx bij de jongere essayïsten. Doch op al deze bijdragen rustte te veel de stempel van het gelegenheidsgeschrijf. Het ontbrak hen te veel aan innerlijke noodzakelijkheid, aan een dwingende behoefte tot expressie van een teugellooze vereering, zoodat deze verhandelingen niet alleen de vereischte diepte, doch ook de synthetische uitbeelding van het ‘volledig-zijn’ van Vermeylen ontbreken. Alles bleef teveel bij een sporadisch toe- en belichten van slechts één facet van zijn kunstenaarschap.

Het is mogelijk dat dit grootendeels toe te schrijven is aan

de grootheid van Vermeylen's geest zelf, zoodat wij bij een oppervlakkig nadenken deze leemte zouden toeschrijven als het gevolg van een onbekwaamheid van de huidige schrijversgilde. We weten echter té goed, en we zien ons verplicht hier den nadruk op te leggen, dat er hier te lande wel essayïsten zijn die het niet alleen zouden aandurven, maar ook aankunnen, om ons een alomvattend beeld van Vermeylen, in al zijn exponenten, op te hangen. Dadelijk echter moeten we wijzen op de complexiteit van een dergelijke synthese, die ons Vermeylen zou voorstellen als criticus, wetenschapsmensch, scheppend kunstenaar, essayïst, flamingant, promotor van de Van Nu en Straksbeweging, en last not least als mensch.

Wanneer we als titel van deze bijdrage ‘De Wandelende Jood, het meesterwerk van August Vermeylen’ verkozen, lag het niet alleen in onze bedoeling een analyse en een situeering van dit werk in de literatuur te bezorgen, maar ook om de aandacht te vragen voor het geheele oeuvre van Vermeylen. We durven dan ook hopen, dat deze bescheiden verhandeling over zijn meesterwerk de ‘grands seigneurs’ zou aanzetten om aan ons Vlaamsch-lezend publiek één onzer grootste menschen in zijn ‘volledige’ grootheid af te schilderen.

Bij het verschijnen van Vermeylen in de Vlaamsche literatuur zouden we eigenlijk van een keerpunt mogen gewagen, en niet alleen naar den vorm waarin hij zijn werk kneedde, maar vooral naar den inhoud. Het klassiek geworden ‘More Brains’ van Meredith, dat door Vermeylen in alle toonaarden werd gepropageerd, als we het zoo profaan mogen uitdrukken, is in dit verband van een alles-verklarende beteekenis. Met het verschijnen in 1893 van het eerste nummer van ‘Van Nu en Straks’, onder leiding van Emmanuel de Bom, Cyriel Buysse, Prosper Van Langendonck en August Vermeylen, werd eigenlijk een periode van vernieuwing, van verruiming ingeluid. Geheel het streven der Van Nu en Straksers was er op gericht weer diepere waarden in de literatuur ingang te doen vinden, weer hoogere geestelijke problemen in de kunst, die totnogtoe laag terre-à-terre en hol rhetorisch had geklonken, te vermengen.

‘Het is de onvergetelijke verdienste der Van Nu en Straksers, op het oogenblik dat hier te lande La Jeune Belgique een frisschen wind over het veld der Fransche literatuur deed waaien; dat in Holland de Tachtigers reeds hun eersten roes hadden uitgevierd; in Frankrijk, Engeland, Duitschland, sym-

bolisten, preraphaëlieten en modernen overal hun stem lieten hooren, ook de Vlaamsche letterkunde op hetzelfde peil als dat van deze naburige landen te hebben gebracht; zoo niet wat den omvang en het gehalte, dan toch wat de diepte en de eerlijkheid der ontroering in haar hartstochtelijken schoonheidsdrang betreft'[(2)].

Het is treffend hoe die vernieuwing, die haar kultuurbodem aan Vermeylen te danken had, zich al dadelijk manifesteerde in de meest diverse lagen van de kunstuiting. Zelfs sociologisch vond ze een weerklank in het tot stand komen van een nieuwe werkliedenpartij, die de belangen van een reeds lang onderdrukte bevolking ter harte nam, in het uitvaardigen van taalwetten, die het Vlaamsche volk het bestaansrecht als volk, als natie moesten bijbrengen. Artistiek uitte het zich zoowel in de muziek als in de plastische kunst. Nieuwe thema's werden aangesneden, klassiekere inhoud werd verklankt, originaliteit, durf en jong enthousiasme waren de kenmerken van dit renovatie-(we schreven bijna renaissance) proces. Al dadelijk richtte zich de reactie tegen het afgezaagd en opgeschroefd, levensvreemd romantisme en tegen het vertolken van de zuiver zinnelijke ontroeringen, zooals deze in Nederland door Kloos en in Vlaanderen door Pol de Mont werden vooropgesteld. Geheel het streven kenmerkte zich door het tasten naar een grooter, dieper beleven en een weidsche veelomvattende expressie. Echt en waar en groot zijn werden tegenover een wervel- en bodemlooze literatuur gesteld.

'Vermeylen die zijn voorbeelden en zijn leer ten deele uit de kennis der vreemde literaturen had geput en die ook philosophisch geschoold was, wilde het metaphysische bereiken langs een eeredienst voor het Leven en langs een edele openhartigheid tegenover zich zelf.'[(3)].

Wel kan men in het eerste werk van Vermeylen nog impressionistischen inslag zoeken, vooral in zijn poëzie, maar toch teekende zijn persoonlijkheid zich zoo afgelijnd af, dat we hoogstens van een geringen invloed zouden kunnen gewagen. Dit scheppen van stemmingen en het kleurrijk natuurbeschrijven vinden we zelfs in 'De Wandelende Jood' terug, maar toch wordt dit atmosferisch tinten door den eigenlijken inhoud, door het diepere gebeuren, zôô op den achtergrond gehouden dat het er slechts in slaagt een typische locale kleur aan de handeling te verleenen.

Er wordt weleens beweerd, o.i. met recht, dat alle theorie en philosophische vooropstelling dan niet oppositair, dan toch levensvreemd is aan de scheppende kunst. In zijn 'Beschouwingen'[4] gaat Vermeylen zelfs gedeeltelijk accoord: 'Het is zeker een grove ketterij, dat de kunst nog iets anders zou moeten dienen dan zich zelf. Maar even verkeerd, die overdrijving van sommige zeloten van "l'art pour l'art", dat ze nooit een idee zou mogen dienen' (blz. 264). En dit wordt dan het uitgangspunt voor het verkondigen van zijn specifiek persoonlijke zienswijze over de kunst. Vermeylen was echter voorzichtig - hij noemde zijn stellingen, noch theorie noch standpunt, maar eenvoudig 'beschouwingen'.

'Groote kunst zonder ethiek is onbestaanbaar' schreef hij op bldz. 265. Men mag nu die ethische gedachte zoo eng of zoo breed opvatten als men wil, toch impliceert ze bezinning, introspectief onderzoek. En uit die innerlijke aanschouwing groeit nu wat men kunst zou kunnen noemen, een kunst die ons 'deelachtig maakt aan nieuwen levensinhoud' (blz. 158), een kunst die 'zelfs waar ze de natuur raadpleegt, (nooit) een weerschijn van de natuur is, maar zelfstandige schepping van een andere wereld, gehoorzamend aan eigen wetten van vormgeving, nàást de natuur, en met gelijke rechten' (blz. 208). En het is die kunst, die ons den geweldigen innerlijken rijkdom van Vermeylen openbaart. Zijn oeuvre is geen uitvloeisel van een in krenterige armoede verschrompelende kleinzieligheid, maar de uiting van de grootheid van zijn hart en zijn geest, van zijn onrustig zoeken naar standvastigheid en bestendige waarheid. Het is die kunst die ons den mensch Vermeylen verraadt: vechtend tegen zijn laag-zinnelijke gevoelens, tegen de hooge vlucht van zijn overrijpen geest, vechtend voor de orde, de harmonie van zijn uiterste 'ik'-heden - het 'ik' van het hart en het passievolle leven en het 'ik' van het vorschend en ontledend verstand. Het is deze, nochtans algemeen-menschelijke, vertwijfeling, dit zoeken en tasten naar het Eénige, naar den levenszin en het -doel, dat verwerkt in zijn adellijken rijkdom, het aanschijn geeft aan een metaphysische schoonheidsbelijdenis of -openbaring. Men heeft om principieele redenen Vermeylen's geest en kunst een beperktheid moeten aanwrijven. Inderdaad, Vermeylen was vrijdenker en is daardoor als een antipode van den christelijken geest te beschouwen. Maar toch zijn er o.i. weinig menschen die zoo met de bovenzinnelijke idee geworsteld

hebben als Vermeylen. Dr. K. Elebaers erkent dit ten andere, toen hij schreef: ‘Hij bezat wél den zin van het mysterie, niet den zin van het bovennatuurlijke, en dàt heeft hem gekortwiekt’[(5)]. ‘...dat heeft hem gekortwiekt’, we begrijpen deze uitlating als een consequente vaststelling van een geloovig mensch. Het ware de uiting van een kleingeestige houding moesten we ons om een dergelijke conclusie warm maken. We moeten integendeel erkennen, en Vermeylen zou o.i. niet anders gereageerd hebben, dat deze vaststelling van Dr. K. Elebaers, uit zijn christelijk standpunt, gerechtvaardigd en adequaat is. Dr. K. Elebaers is ten andere zelf te diep in Vermeylen's werk doorgedrongen en heeft te veel eerbied voor zijn kunstenaarschap om zijn besluit als een gemeenplaats te beschouwen. In hetzelfde artikel schetst hij den juisten dualiteitstoestand waarin Vermeylen zijn werk heeft geschapen: ‘...dualisme der menschelijke verschijning tusschen tijdelijk en eeuwig, eindig en oneindig, veelvuldig en één, relatief en absoluut, individu en gemeenschap’ - ‘zijn hart (blijkt) er onvoldaan’ en hij schrijft dit toe aan zijn zoeken ‘buiten den Eenig Noodzakelijke’ - zijn kunst blijft ‘haperen aan de onvolmaaktheid van 't menschelijk wezen, aan de tweespalt van onze groeikracht naar onder en naar boven’. Inderdaad ‘ze brengt de synthese niet’, er wordt geen verblindende, geen uiteindelijke solutie gebracht. Het blijft een expositie, een belijdenis van een eigen worsteling voor een misschien té veel door de rede beheerschte wereldbeschouwing. Maar toch getuigt het ‘objectief’ voorstellen van dien ‘subjectieven’ ziels- en verstandsstrijd voor de onbevooroordeelde waarheidsliefde van zijn geest. Wie zôô sterk stond als Vermeylen kan niet geslagen worden, was niet tot den val gedoemd, en we kunnen ons slechts bij André Gide aansluiten: ‘Ik ontken dat het ontbreken van die zekerheid den mensch tot wanhoop zou brengen’.

Zoo kunnen we dan overstappen naar het werk zelf, ‘De Wandelende Jood’. Dit werk werd reeds door vele essayïsten getypeerd als een ‘philosophischen roman’ (Marnix Gijsen), als ‘een wijsgeerig gedicht in proza’ (Achilles Mussche), als een ‘symbolisch verhaal’, e.a.... Dit alles definieert een oeuvre, maar is toch eigenlijk van weinig beteekenis. Hoofdzaak is, dat het een groot, een machtig werk, ja misschien wel hét meesterwerk is van het Nederlandsch proza.

Om het echter in zijn volledig aspect te begrijpen en de

bruisende gisting van het ideëel gehalte aan te voelen, is het noodig het terug in zijn tijdsgebeuren, in het tijdperk van zijn conceptie te transfigureeren. Niet, dat ‘De Wandelende Jood’ zijn waarde ontleent aan zijn groeiproces of slechts verdienste zou hebben als een precieus tijdsdocument, maar omdat bij analyse van het toenmalig gebeuren, de ‘volledige’ substantie van dit werk zou kunnen doorgrond worden. En juist omdat de uitstralingen van de kern zoo divers en zoo alles-bestrijkend zijn, wordt het opnemen ervan zoo moeilijk.

‘In het eenige verhalende werk (in 1943 verscheen nog “Twee Vrienden”) dat hij uitgaf, den philosophischen roman “De Wandelende Jood”, kruisen de wijsgeerige bekommernissen met de schoonheidsvisioenen die Vermeylen bij onze oude schilderschool heeft aanschouwd. Op het motief van Ahasverus, dien hij in een Vlaamsch Jeruzalem situeert, zonder dat het maar één oogenblik bordpapier lijkt, ontwikkelt Vermeylen het geestelijk avontuur van den modernen mensch die, rusteloos, metaphysische zekerheid en innerlijke bevrediging zoekt’[(6)].

Voegen we hier maar dadelijk aan toe, dat met ‘den modernen mensch’, Vermeylen eigenlijk zich zelf heeft geschetst, zoodat het boek als een stuk autobiographie dient beschouwd te worden, maar dat toch steeds den ‘algemeenen mensch’ in en buiten den tijd heeft geprojecteerd.

De conceptie van het werk ontstond op het einde der vorige eeuw; het werd uitgewerkt tusschen 1904 en 1905 en uitgegeven in 1906 (Vermeylen was toen 34 jaar).

In ‘De Poëtische Inspiratie’ drijft Urbain Van de Voorde de klassieke verdeeling van een kunstwerk in ‘vorm’ en ‘inhoud’ verder, door aan het gehaltsgedeelte een tweede rubriek, n.l. ‘het onderwerp’ toe te voegen. Door inhoud verstaat U. Van de Voorde de substantie van een kunstwerk, terwijl het onderwerp de draad zou zijn waarmee de stoffelijke, of liever geestelijke ingrediënten zouden uitgesponnen worden.

Wanneer we deze vergelijking op het werk van Vermeylen toepassen mogen we zeggen, dat de strijd van den twijfelzieken, door een chaos van wereldbeschouwingen overrompelden mensch op zoek naar het Eéne, naar de Waarheid, geluk incluis, den feitelijken inhoud van het werk uitmaken. Anderzijds is het door de overlevering en literatuur gangbare Ahasverusverhaal het ‘onderwerp’ waarmee Vermeylen den inhoud aan het publiek bood.

Naar den vorm getuigde Vermeylen hierin van een meesterschap van stylistische voorstellingswijze en plastische uitbeeldingskracht. De taal waarin hij dit verhaal heeft uitgerafeld, de keuze van zijn poëtische en raak-typeerende adjectieven hebben hem terecht den eeretitel van 'Meester van de formuleering', zooals Maurice Roelants hem eens noemde, doen verdienen. Bij dit vorm-facet van zijn werk kunnen we echter niet blijven stilstaan. De grootheid ervan ligt in den inhoud, in de substantie.

Het werk ontstond in een tijd, waarin de grondvesten van geloof en wetenschap op hun vestingen sidderden. Het was een tijd waarin de mensch, en meer bepaald de arbeider, overgelaten was aan de capricieuze wispelturigheid van den kapitalistischen alleenheerscher, een tijd van monsterachtige onteering van de hoogste waarden van den mensch. Op een hooger plan vloeiden sociologie, philosophie en wetenschap, in strijd om heerschappij en verdrukking, door elkaar. Dit kluwen van wanorde en onstandvastigheid had echter weerom zijn terugslag op den mensch, die physisch en materieel gepijnigd, radeloos naar de Eenheid en de Waarheid trachtte te grijpen en ook daar met de brandende olie van den twijfel overgoten werd. Niets had waarde, alles was aan den doem van het relativisme zijn tol verschuldigd.

Op economisch en sociologisch gebied heerschte het mees volslagen defaitisme in een alles-toelatend en gedegeneerd liberalisme. In 1776 had Adam Smith zijn theorie verkondigd - 'The Wealth of Nations' - het was uitgegroeid, na meer dan honderd jaar tot een volslagen ordeloos en tuchteloos libertinisme. Ook de philosophie bracht sinds eeuwen gevestigde waarheden aan het wankelen. Voortbouwend op de leer van Kant, die nadruk had gelegd op rede en wetenschap, werden alle harts-aanvoelen, alle intuïtie en bovenzinnelijke ideologie als verderfelijk verworpen. In aansluiting hierop ontstond het positivisme, dat alle metaphysische bezinning overboord gooide en enkel de uitslagen van de exacte wetenschappen aanvaardde. Een dergelijke eenzijdige materialistische beschouwing verviel ten slotte in een waar scientisme, dat alle gevoelsaangelegenheden tot redekundige formules poogde te ontleden. De realia schreed echter verder in de voren van de mechanistische gedragslijn. Ontdekkingen volgden elkar in bliksemsnel tempo op. Steeds meer werd de vitalistische levensbeschouwing op het achterplan verdreven. Zoo werd onder impuls van Darwin en

Lamarck het evolutionisme geboren, dat zelfs de geheele natuurlijke ontwikkeling van den mensch tot een zeer materieel en intracellulair proces ging herleiden: de mensch is het product van een toeval - teleologie en alle finalisme zijn louter drogredenen.

Een dergelijk geloofsdispuut moest dan ook zijn beslechting vinden in een volslagen atheïsme of op zijn minst in een agnosticisme. Anderzijds ontwikkelde zich bij de gevoelsmenschen, die toch aan den positivistischen druk van de geestesstroomingen niet konden ontsnappen, een verzoenend pantheisme. Bij de sterke dogmatisch-geloovigen ontstond integendeel een radicale antipodaire stellingname: neo-mystiekers trokken zich in kleinen kring terug, terwijl hier en daar zuiver idealistische, vitalistische en intuïtieve kreten als noodseinen uit den stofmythos oprezen.

Ook in de sociologie was de liberalistische onverschilligheid, via den nood en de meelijwekkende armoede van het proletariaat, tot een historisch materialisme geëvolueerd. Dit socialisme (Lous Blanc, Karl Marx), dat geïnspireerd was aan de naturalistische wereldbeschouwing van Jean-Jacques Rousseau was dan ook gebouwd op streng-positivistische grondslagen.

De tijdgeest, om enkel in de overwinning van de zuiver materieele ellenden, in de beheersching van de materie door het menschelijk vernuft, de redding van de menschheid te verwachten mondde uit in een sterk extremistische ideologie: het anarchisme, dat uiteengezet werd door Joseph Proudhon in zijn boek, 'Idée générale de la Révolution'. In het verbreken van alle staatkundig gezag zagen deze jongeren de redding. Ook Vermeylen was in den beginne een aanhanger van deze richting. Later echter is hij van zijn te hevige ruitentikkerij tot een meer bezadigd ideaal teruggekeerd: het socialisme.

Het is in deze bewogen 19e eeuw dat twee representatieve werken ontstonden: in 1806 de 'Oerfaust' van Johann Wolfgang von Goethe en in 1883-1891 'Aldus sprak Zarathoestra' van Friedrich Nietzsche. Ook in deze twee meesterwerken uit de wereldliteratuur zien we den mensch tegenover het mysterie gesteld. Moe van alle aardsche pluizen, suf, verdwaasd en doel-

loos hooren we Faust de zinledigheid van al zijn vruchteloos zoeken belijden:

> ‘Hab nun auch die Philosophey,
> Medizin und Juristerey
> Und leider auch die Theologie
> Durchaus studiert mit heisser Müh.
> Da steh ich nun, ich armer Tohr
> und bin so klug als wie zuvor.
> Heisse Docktor und Professor gar,
> Und ziehe schon an die zehn Jahr
> Herauf, herab und queer und krum
> Meine Schüler an der Nas herum.
> Und seh dass wir nichts wissen können
> Dass will mir schier das Herz verbrennen.
> ... ...

Dat is het tijdsbeeld van den mensch: door cosmisch wereldaanvoelen en twijfel geobsedeerd, de twijfel dat niets zekerheid is in 't leven, dat niets een houvast biedt, dat alles relatief en niets absoluut is, dat alles aardsch en vergankelijk is. Wat restte hem nog dan zich overgeven aan de demonische hartstochten van het vleesch... ‘après moi le déluge’...

Ook Zarathoestra weet, dat hoe meer ‘de mensch opwaarts wil in de hoogte en in het licht, des te sterker streven zijn wortels naar de aarde, naar beneden, het donker, de diepte - het kwaad in’. Nietzsche berust echter niet. Hij weet, en dat is zijn ethischen grondslag, dat ‘de mensch iets is, dat overtroffen moet worden’. Hij wil de individuen opvoeden tot Ubermenschen boven tijd en materie staande wezens.

Ook in ‘De Wandelende Jood’ tast Vermeylen naar de ontbolstering van deze problemen. Ook hij doorloopt de gruwelen van de satanische en schroeiende twijfels om te reiken tot ‘zijn’ synthese: een mensch onder de menschen, gelouterd en gestaald door en voor een ideaal.

In zijn ‘Aesthetische Verantwoordingen’ getuigt Dr. J. Persijn dan ook, wanneer hij Vermeylen, Alberdingk Thijm, Verwey, Schaepman e.a., bespreekt: ‘Aan den toon van ieder hunner zinnen hoort men van hoe diep die komen; beseft men wat er door die hoofden is gedacht en door die harten is gevoeld, eer die monden hebben gesproken’[(7)].

In het eerste deel van het werk, ‘Ahasverus en de Na-

zarener', schildert Vermeylen ons de ellende van zijn medemenschen, die in de modder en de slaafsche volgzaamheid verkwijnen. We voelen het rusteloos verzet in hem groeien. 'Hij was de onverschillige en toch lijdende getuige van het nuttelooze bestaan dat op en af gaat, sterft en verrijst om weer te sterven'. 'Men moet de dichters niet naar de letter lezen' schreef Marnix Gijsen in zijn 'Peripatetisch Onderricht' (Deel II - bldz. 127). Ook hier mag men Vermeylen niet naar de letter gelooven, want heet en gloeiend brandt in hem de haat tegen den chaos van het verbeestend onteeren, van Farizeesche schijnheiligheid en heftig gaat zijn hoop aan het flikkeren wanneer hij meent dat eens boven het getier en geschreeuw der verdrukten de klokken zullen luiden en het gehuil de verlossing... of de doemenis brengt. En toch die twijfel dat '...niets waar of onwaar mag heeten', die tweespalt en zijn walg voor de onverschilligheid van de massa, die uit innerlijke lafheid, uit gemaken genotzucht naar den afgrond wordt gevoerd, doet hem besluiten dat hij '...ineens (had) willen vergaan in een alles verbrijzelende daad...'; '...hij zou met wilde vreugd naar beneden donderen, of zich misschien aan de sterren vastklampen...'.

Alles blijft echter zonder licht en hij is 'alleen met zijn duisteren gloed brandend in hem'.

Ahasverus verlaat de menschen, ook in hen heeft hij geen geloof en betrouwen meer, ook zij bijten in zijn hart als een giftig zuur, ook zij hebben in hem het nutteloos vuur van hoop op de ontsluiering van het mysterie ontstoken, ook zij hebben hem den walg ingegoten... zijn doelloos dolen en zoeken. In het tweede deel, 'Ahasverus op weg naar de hel', wordt het gruwelijke van dit materialistisch positivisme verder aan de kaak gesteld, '...hij wilde niet meer denken' ...ver weg zijn van dit zinledig bestaan, van de onnoozele, gehoereerde samenleving. Hij wil weg van de belachelijke kleinzieligheid van de menschen die zich zelf vereeren en ''t overige voor gekheid' beschimpen. Steeds dieper zinkt hij in die geïmproviseerde hel, een poel van dierlijken wellust, vleeschelijke geneugten, stompzinnige stoffelijkheid, laag-bij-de-grondsche levenswijze. Hij kan slechts haten en vernielen.

De mensch is slechts een 'log dier' waar men naar spuwt en dat zich niet eens verroert.

Hij gaat en weet dat de mensch in verdooving, in slemppartijen dit brandend innerlijk vuur niet lesschen kan; '...'t bloed der geboorten vermengde zich met het bloed van den dood'. Zoo komen we tot zijn gepassioneerd avontuur met de zeemeermin, dat ons in zijn lugubere ontknooping doet denken aan het rauw gedicht van Charles Baudelaire, 'Les Métamorphoses du Vampire'. Onvoldaan wordt hij na de zinnelijke bevrediging achtergelaten als een steeds hongerend beest - 'omne animal post coïtum triste' (deze gedachte heeft Vermeylen verder uitgewerkt in zijn roman 'Twee Vrienden').

Het derde deel brengt ons 'Ahasverus op weg naar den Hemel'. Uitgeput ligt hij ter aard, gebroken. Zoo vindt hem een heremiet, die hem zal verzorgen en in de rust naar God zal leeren schouwen.

In deze mystische atmosfeer, waarin de verduldige kluizenaar leeft en bidt weet hij 'dat hij niet meer haten kon, dat zijn hoogmoed gebroken was, en hij voelde dat als de zoete, pijn van een wonde...'.

In die pastorale rust '...op een kale hoogte, van waar men, over de kruinen kijkend, al de bosschen zich uitstrekken zag als groote golvingen, die eindelijk ineenliepen en steeds blauwer werden tot aan de purpere verte, waar de zon in dood ging' laait toch weer zijn jachtig branden op. Voor den heremiet is alles droom, alleen God is de groote alomvattende waarheid, waaraan iedere droom reeds zijn relatief bestaansrecht ontleent. Ahasverus twijfelt weer, hij voelt dat 'hetgeen daar in hem brandde, eeuwig brandde, helaas geen droom was'. Hij zoekt het Eéne... 'Maar... als het niet bestond?...' Die twijfelkoorts, die gedachtenwarreling die 'als blinde vogels die naar het licht stegen, om dan, bebliksemd door eigen wanhoop, draaiend op verbrande vleugels weer in de duisternis neer te tuimelen'.

En toch niettegenstaande zijn wanhoop weet hij dat bij den heremiet 'een zekerheid was, die hij niet begreep, maar toch onderging'. Het is dit begrijpen, dat Vermeylen toeliet om door te dringen tot de kleinste bijzonderheden van het mysticisme. Zoo heeft hij Dante en Ruusbroec aangevoeld en begrepen. En dit begrijpen laat hem toe van Ruusbroec te getuigen: 'Hij verschijnt me als de meest synthetische van alle christelijke mystieken, degene die meer dan welk andere de zuivere aanschouwing met de practische inzichten heeft vereenigd, de verstandelijke bespiegeling met de vlam van de godde-

lijke liefde. En hij is althans de eerste in dit land, die ons in zijn werk de belichaming van een doorleefd ideaal levensgeheel heeft geschonken'[(8)].

Laat ons echter bij Ahasverus blijven. Na een bijna mystische vlucht ontmoet hij echt-waarachtig levende menschen en er komt een begeerte op in hem naar... een hamelbout. Ook hij is toch slechts een mensch. En van hieruit blikt hij terug naar de aarde. 'Maar van beneden, waar de ziekte was en de stank, de strijd van hoop en wanhoop, het zoeken zonder eind, de menschensmart en de menschenliefde, sloeg een gehuil op lijk het rumoer van een hoogtij'; '...en met gestrekte armen stortte hij naar beneden, naar het leed en de onzekere schemering, vermaledijd, verscheurd, maar geheel open van liefde'. Ook hij gelooft weer... in de menschen.

Het vierde en laatste deel, 'Ahasverus onder de menschen', schreef Vermeylen als een typisch bonkigen Noorderling. Het is als het losbarsten van een Grieg-suite: temperamentvol, met openscheurenden, woesten, onbedwingbaren levenswil, hoekig en forsch als dooraderd van de oerinstincten. Hij ziet deze aarde weer met een 'wereldadem (die) er doorvoer, met een reuk van mos en rotte blaren en lauwdoorzopen aarde, een reuk van ontbinding en dood en van komende lente'.

Hij wordt een mensch vol opstandigheid en toch teeder, die voor een kind, dat aan de moederborst het leven zuigt zijn verzet voelt breken en hem een traan ontfutselt voor 't eeuwig wonder: Leven.

Ahasverus berust nu en gaat aan den arbeid. Zijn leven heeft hij aan de jaarlijksche wenteling van het natuurgebeuren aangepast. Wel brandt in hem nog steeds een verzet, maar nu in het kader van een algemeen-menschelijk decorum. 'En hij dacht daarbij aan het pijltje tarwe, dat zoo geduldig groeit, als ware 't de wijsheid zelve'.

Hij werkt en verheerlijkt dit woeste zwoegen. Het is echter geen stijve, opgeschroefde, levens- en gevoelsvreemde verheerlijking, maar de sobere, sonore erkenning van een innerlijke noodzakelijkheid van den mensch - '...hij kende weer de vreugd van de warme lichaamsdaad...'.

Nog tiert hij voor een schooner bestaan. Met Boschiaansche, Bruegheliaansche vizie schildert hij een hoop stakkerds die de armen uit hun modderigen afgrond steken en kermen en

hij schreeuwt: ‘Jongens...! We moeten weten wat we doen! En dan allemaal gelijk, als één man!...’

Dat is Vermeylen, de strijdersnatuur, vol geloof omdat hij streed voor een rechtvaardige zaak, doelbewust, zeker, zonder omhaal en franjesachtige gemeenplaatsen... zonder omzien... recht door zee.

Zonder vooroordeelen, hij, de Vlaming die streed om Europeeër, om wereldburger te worden, om uit te groeien boven de kleinzielige ‘ik’-heid tot het subliemer gevoel van samenhoorigheid in den eindelijken zege. Ahasverus gaat het leven in - naast zich de vrouw, als symbool van zijn volledig mensch-zijn; in het hart de hoop op een schooner, menschelijker wereld.

‘...zoo gaan ze nog, en wat eens de laatste hoogte en het eind van den weg zal zijn, kan gelukkig niemand vertellen’.

April-Mei 1945.

Rik Lanckrock.

Eindnoten:

(1) ‘Inleiding tot de Geschiedenis van Van Nu en Straks’ - Louis Sourie - Uitg. Jos. Vermaut, Kortrijk - 1942 - bldz. 12.
(2) ‘Een Overzicht van de Vlaamsche Letterkunde na Van Nu en Straks’ - Paul Kenis - Uitg. ‘De Wilde Roos’ - Brussel - 1930 - bldz. 5, 6.
(3) ‘De Literatuur in Zuid-Nederland sedert 1830’ - Marnix Gijsen - Tweede druk - Uitg. N.V. De Standaard-Boekhandel - 1942 - bldz. 46.
(4) ‘Beschouwingen’ - Aug. Vermeylen - Uitg. A. Manteau - Brussel - z.J.
(5) ‘Verzet om de Waarheid’ Nummer 6 - 1-4-45.
(6) ‘De Literatuur in Zuid Nederland sedert 1830’ - Marnix Gijsen - bldz. 49.
(7) ‘Aesthetische Verantwoordingen’ - Dr. Jul. Persijn - Uitg. N.V. Standaard-Boekhandel. - 5e Druk - 1944 - bldz. 35.
(8) ‘Beschouwingen’ - Aug. Vermeylen - bldz. 138.

De laatste eer[1]

Na het overlijden van Vermeylen, Zielens en Van Baelen, waarvan Van Baelen het diepst te betreuren valt omdat wij van hem meer hadden te verwachten dan van de eersten, die blijkbaar reeds hun beste werk hadden geschreven, bereikte ons het bericht dat ook August Van Cauwelaert, Victor J. Brunclair en Kamiel Top waren verscheiden, de eerste na een langdurige ziekte niet heelemaal onverwacht en de laatsten evenals Kamiel Van Baelen als slachtoffer van de nationaal-socialistische concentratiekampen. Het ware niet te verrechtvaardigen onzen eer-

sten jaargang te besluiten zonder tevens een kort memento te wijden aan deze drie figuren, die representatief zijn voor hun respectievelijke generatie, die de schommelingen van onze literatuur - en van onze poëzie in het bizonder - hebben weergegeven.

* * *

Van Cauwelaert, geboren in 1885, debuteerde nà de ‘Van Nu en Straksers’ en vôôr de ‘Expressionisten’, zoodat hij als overgangsfiguur eenerzijds te laat en anderzijds te vroeg werd geboren om direct in het brandpunt te staan. Immers, daar hij grootendeels bij de ‘Negentigers’ aansloot en daar hij slechts na den oorlog tot volle rijpheid kwam, schreef hij als overschaduwd door de ‘Van Nu en Staksers’ en als vereenzaamd overschreeuwd door de ‘Expressionisten’. Van Cauwelaert's groei is van langzamen duur geweest. Zooals hij zelf verklaarde heeft de oorlog hem gelouterd, ‘de bekoring van het woord om het woord was weggevallen’.[(2)] Enkele van zijn oorlogsverzen vertoonden reeds een kloekeren en trillenden vorm, er was reeds meer leven dan literatuur. Stilaan kreeg hij minder oog voor het uiterlijke, zoodat hij zijn impressionistische periode zoo goed als afsloot; met een minimum van woorden beoogde hij een maximum van schoonheid, hij peilde dieper in zichzelf, mediteerde over de raadselen van het leven, zocht naar de kern ervan en botste voortdurend op God. Met ‘Verzen van het Leven en de Overvaart’ schreef hij zijn meest doorvoelde en snelst doordachte verzen, die doordrongen zijn van de christelijke levensbeschouwing. Van Cauwelaert's houding tegenover het leven was berustend-religieus, nooit gaf hij blijk van zinnelijke hoogspanning, geloofstwijfel en demonische kwellingen. Zoo is zijn werk eerder mat omdat het hem meestal mangelt aan strijd en tegenpolen. Hij miste de dualiteit van een Van de Woestijne om een groot dichter te worden. Zijn werk is als zijn leven: eenvoudig en voornaam, weemoedig zonder sentimentaliteit (‘er is een weemoed schooner dan de schoonste vreugd’) evenwichtig-egaal en meer concreet uitgedrukt: een beeld van katholieke burgerdeugd. Dat hij evenwel niet kleinzielig was als sommige van zijn geloofsgenooten, of liever partijgenooten, zullen de niet katholieke medewerkers aan ‘D.W. en B.’ gaarne bevestigen. Met zijn louteringsromans ‘Het Licht achter den Heuvel’ en ‘Harry’ en met zijn novellenbundel ‘Vertellen

in Toga', verwerkte autobiographische verhalen die in volksuitgave 'En de Rechter vertelt...' werden getiteld, verrichtte hij degelijk werk zonder meer. Zijn boekje 'De Romancier en zijn Jeugd', het laatste dat van hem verscheen, is echter een jammerlijke oppervlakkige poging, maar zijn essays over Van de Woestijne en 'Het Individualisme bij de Van Nu en Straksers' redden zijn prestige van essayist.

* * *

Met Victor J. Brunclair, geboren in 1899, ging een van de representatiefste figuren uit het Expressionisme heen. Met wie men verkeert wordt men vereerd, zijn op- of ondergang hangt er van af. Evenzoo in de literatuur. Wanneer wij over Brunclair schrijven zijn wij dan ook verplicht de verdiensten en de flaters van het Expressionisme aan te toonen. Het ware een leugen te beweren dat elke revolutie niets dan kwaad veroorzaakt, soms is ze er hoogstnoodig om ons aan den sleur van het ziellooze te onttrekken en als het ware versch bloed in te pompen. Als hun voorgangers konden de dichters van het Expressionisme zich niet vermeien in het aanschouwen en lieflijk weergeven van de natuur, er hadden zich immers te schokkende feiten voorgedaan, zoodat ze in plaats van naar buiten uitsluitend in het zieleleven zouden schouwen. Een golfslag van broederschap klotste in het werk van Moens, Mussche en andere romantische jongeren. Marnix Gijsen hield zich meer aan het anecdotische vers na het verschijnen van zijn opgeschroefde 'Litanie van Sint Franciscus van Assisi' en Van Ostayen, die door een leven van ontgoocheling en eenzaamheid een verbitterd nihilist werd, propageerde in zijn eerste periode voor een ethischen grondslag in de poëzie. Niemand heeft als Van Ostayen zoo hartstochtelijk gezocht en buitensporigheden begaan, hij is de verwekker van het klankexpressionisme en het uitgangspunt voor allerlei experimenten in onze poëzie geweest, hij dwaalde zelfs zoo ver af dat hij poëzie met muziek zou vereenzelvigen: 'Haar eenige taak bestond in het opwekken van schoonheidsontroering, door het brengen van zuivere rythme en welluidenden klank. Wat de dans, louter gebaar en beweging, en de muziek, niets dan harmonie van tonen vermocht, kon ook de zuivere poëzie bereiken.'[3] In U. Van de Voorde, die manhaftig tegen het Expressionisme te velde trok, vonden de aanhangers van de classieke waarden een ongemeen verdediger. Hij antwoordde o.a. 'Neen, poëzie is geen muziek, al liggen aan beide kunsten

maat en rythme ten gronde; maar de muziek beschikt over een oneindig meer afgewisselde toonladder dan de poëzie, die van haar kant weer over een oneindig aantal nuances beschikt, die niet meer **in den klank**, maar in de beteekenis der woorden liggen. Zulks is toch een onomstootbaar feit, waartegen alle theorieën die de poëzie gelijkaardig willen maken aan de muziek zich te pletter loopen. Wel is in de poëzie een zekere muzikaliteit van het vers, een zekere melodische verheffing waarbij het woord iets van zijn stoffelijke zwaarte verliest, zoo niet noodzakelijk dan toch steeds welkom.'(4) Vele navolgers van Van Ostayen, wier verzen meestal in de tijdschriften van toen verspreid liggen, hebben den meester-nihilist eenzijdig geïnterpreteerd daar zij alleen een storm ontketenden tegen de verouderde beeldspraak zonder de essentie van Van Ostayen in zijn gemoedsschakeering aan te voelen.

Met Gaston Burssens is Victor J. Brunclair een van de weinigen geweest, die Van Ostayen als het ware volledig hebben begrepen. In 'Vlaamsche Arbeid' was Brunclair een vinnig verdediger van zijn theorieën, maar meestal was hij meer dan een verdediger, n.l. een nijdige, ironische en onbeschaamdscheldende aanvaller. Hij pamfletteerde voor een primitieve kunst, die elke nauwkeurige weergave van haar object negeert; in de schilderkunst zeer raak het 'deformeeren' genoemd. De meeste van Brunclair's verzen zijn voor ons ongenietbaar om hun excentriciteit, hij heeft te veel geofferd aan den tijd ten nadeele van zijn nochtans onbetwistbare gaven, zijn minder geforceerde en blijkbaar evenwichtiger gegroeide verzen verrassen evenwel door een psychologischen fond (b.v. 'De Knecht') of door een expressieve symboliek (b.v. 'Landweg').

Brunclair schreef eveneens een roman 'De Monnik in het Westen' en in 1937 verscheen zijn essay 'Het Heilig Handvest', waarin hij o.a. heftig reageert tegen U. Van de Voorde's 'Het Pact van Faustus'. Het werk van Brunclair zal eerder vermeld blijven om zijn documentaire dan om zijn esthetische waarde. Een strooming als het Expressionisme, waarin hij een belangrijke rol speelde, is immers voor den historicus steeds van belang.

* * *

Door het afsterven van Kamiel Top, geboren in 1923, onderging onze generatie en onze literatuur van morgen een gevoelig verlies. In 1941 debuteerde hij met 'Het Open Venster'

en in 1943 verscheen zijn tweeden en laatsten bundel, ‘Van Zee en Visschers’. Hij was een zeer gevoelig dichter, die beweerde te schrijven ‘om een troostelooze stemming tot weemoed te milderen’.[(5)] Met zijn tweeden bundel had hij ons reeds persoonlijker werk geschonken. Zijn levensinzicht was dieper geworden en hij was er reeds toe gekomen een voortreffelijk psychologisch gedicht te schrijven. Meer en meer wendde hij zich van een opgesmukte taal af, die onze voorgangers hem als het ware hadden opgedrongen. In zijn verzen gaf hij blijk van een knap novellist of romancier te zullen worden. Een gedicht dat wij van hem aan het Julinummer van ‘Klaverdrie’ 1943 ontleenen is hiervan een sprekend getuigenis. In zulke verzen steekt de synthese voor een korten roman.

Pupe

De ‘Drie’ kwam zonder Pupe binnenlopen,
en op de kaai heeft elk wat stilgestaan.
Hij wou voor deze storm nu eens niet vluchten,
hij heeft zijn eigen goesting weer gedaan.

Zijn leven lang heeft hij niet willen buigen.
Meer dan één dag kon hij aan land niet zijn;
en nooit wou hij het roer aan andren laten,
noch ooit die plaats aanvaarden in de mijn.

Al wat zijn vrouw en kinderen ook zaagden,
het baatte niets, zij schoten ook niet op.
Ze hebben Pupe nimmer klein gekregen,
daarvoor had hij een veel te harde kop.
Ik kan zijn noodlot niet beklagen,
hij had een hart, dat ik mezelf toewens;
en vôôr de Troon zal fier Sint Pieter zeggen:
‘Mijn God, ik stel u voor: de vrijste mens.’

In dit heerlijk karakterstukje heeft Top zich heelemaal uitgesproken als hij was. Ook hij heeft zijn zin voor vrijheid met zijn leven moeten betalen. Hij was in staat om in onze poëzie van nu en morgen een belangrijke taak te vervullen. Zijn laatste

gedichten leveren het bewijs dat hij in onzen strijd voor een eenvoudige, zakelijke en psychologische poëzie naast ons zou hebben gestaan. Hij was een eerlijk en ontroerend dichter. Wij zullen hem gedenken!

Remi Boeckaert.

Eindnoten:

(1) De titel is ontleend aan een werk van den Noordnederlandschen psychologischen schrijver Frans Bordewijk.
(2) 'N. Vl.' 25 Dec. 1943.
(3) 'De Vl. Poëzie tusschen 1918 en 1941' door André Demedts. Uitg. Pro Arte, Diest. (bl. 31).
(4) 'Modern, al te modern' door Urb. Van de Voorde. Uitg. S.A. Mees, Santpoort, 1931. (bl. 8-9).
(5) 'De Nieuwe Dichtersgeneratie in Vl.' door Dr. Johan Daisne. Uitg. van Huffelen-Delagarde, Antwerpen, 1940. (bl. 98).

Een 'ik'- gesprek.

- 'Als ik zoo lig te woelen in mijn bed, zonder den slaap te vatten, trekt de film van mijn leven langzaam aan mijn geestesoog voorbij' sprak mijn eerste ik.
- 't Zal wat zijn' spotte mijn tweede ik.
- 'O, veel zaaks is het misschien wel niet, dat wil zeggen: elke gebeurtenis op zichzelf beschouwd natuurlijk. Maar wanneer ik zoo de synthese maak van mijn eigenschappen, talenten...'
- 'Gebreken'.
- 'Ja gebreken ook als je wil. Ik zei dus: mijn eigenschappen, mijn talenten, en vooral mijn mogelijkheden. Want het komt er niet zoozeer op aan te weten wat ik bereikte, van meer belang lijkt mij, wat ik zou kunnen bereikt hebben.'
- 'Hm.'
- 'Zie nu maar eens mijn physieke gaven, om daarmee te beginnen'.
- 'Zal het lang duren?'
- 'Neen, even maar. Ik weet wel, ik krijg al wat grijze haren en mijn voorhoofd wordt bedenkelijk groot. Ook zag ik reeds een paar ouderdomsrimpels in mijn gelaat, doch die hebben wel hun charme...'.
- 'Vind je? Je moest eens nauwkeuriger in den spiegel kijken, man'...

- ‘Ten slotte geven spiegels je niet altijd het juiste beeld’.
- ‘O je verkiest misschien den spiegel der illusie’.
- ‘God wat ben je ironisch. Nu goed dan, laten we het aldus aannemen. Alles is toch maar zooals je het je voorstelt. Ik heb het dus nog steeds over mijn physiek...’.
- ‘Hoe interessant’.
- ‘Een poosje geduld... dus: ondanks mijn gewisse physieke eigenschappen want ik had het voorloopig enkel over mijn gelaat...’.
- ‘Spaar mij de rest’.
- ‘Je moet mij niet altijd onderschatten. Ondanks al deze gaven dus, mocht ik er nog niet in slagen een goede vrouw te vinden, ik bedoel natuurlijk: ‘de vrouw’.
- ‘Dat mag je nog lang zoeken’.
- ‘Dank je...’.
- ‘Je begrijpt me niet’.
- ‘Toch wel. Je bedoelt dat je als je zooiets zoekt, niet enkel je physieke gaven moet aanwenden:.....’.
- ‘Ik dacht niet dat je zoo snugger was’.
- ‘Wat 'n eer. Ik wendde dan ook mijn andere gaven aan...’.
- ‘Zoo, heb je er nog andere?’
- ‘Mensch, praat geen onzin. Daar heb je bijvoorbeeld mijn groote welsprekendheid...’.
- ‘Veelsprekendheid bedoel je’.
- ‘Ik stel vast, dat je doof wordt. Ik merkte dit reeds meer op den laatsten tijd. Ik kan door de kracht van mijn overtuigend woord, door het gepast gebruik van mijn innemende stemintonaties en de daarbij hoorende tremolos heel wat bereiken’.
- ‘Je hebt nog heelemaal niets bereikt.’
- ‘Ik zei: ik kan. Dus mijn mogelijkheden zijn groot. Zoo groot dat ik er soms het einde niet van zie.’
- ‘Wat zeg je?’
- ‘Ik lei den nadruk op het woordje: soms. Je wordt bepaald doof weet je? Of wil je niet luisteren, misschien?’
- ‘Ik zou liever slapen’.
- ‘Straks, want als jij slaapt ben ik verplicht mee te slapen. En ik heb er thans geen lust toe’.
- ‘Je voelt je zeker bijzonder geïnspireerd?’
- ‘Precies. Ik wil me nog eens in mezelven verdiepen’.

- ‘Gevaarlijk!’

- ‘Niet als jij er bent. Je zal mij wel waarschuwen als ik te ver ga’.

- ‘Je stelt nog mijn aanwezigheid op prijs zie ik’.

‘Je hebt deze gave, dat je meestal luisteren wil. Want weet je, de menschen willen of kunnen tegenwoordig niet meer luisteren. Ze zijn altijd zoo vlakaf, zoo haastig, meest op jacht naar roem, fortuin en geld.

- ‘Jij niet?’

- ‘O neen... dat wil zeggen: ik zou wel willen rijk worden, maar ik zal er toch niets voor doen. Een lot koopen misschien’.

- ‘Uit luiheid...’.

- ‘Neen, neen, ik ben onbaatzuchtig. Ik zou alles weg geven, tot mijn laatste hemd toe...’.

- ‘En waarom gaf je gisteren niets aan die oude vrouw, die je om een aalmoes bedelde...’.

- ‘Het was te koud om mijn handen uit mijn zakken te trekken, en ik moest mij haasten...’.

- ‘Les excuses sont faites pour s'en servir’.

- ‘Begin je in 't Fransch? Nu daarmee overbluf je me niet. Ik leerde steeds zeer gemakkelijk talen. En had ik tijd gehad om ze grondiger te leeren, ik sprak er nu reeds veel...’.

- ‘Je bedoelt, als je niet zoo lui geweest was om ze niet te willen leeren’.

- ‘Je bent bepaald geestig. Maar weet je ik heb een grootsch plan in mijn geest. Het rijpte in den loop der dagen en thans is het klaar ter uitvoering. Nu, ben je niet benieuwd?’

- ‘In 't geheel niet’.

- ‘Toch wel. Mannen zijn zoo nieuwsgierig als vrouwen. Alleen komen ze er niet zoo gemakkelijk voor uit. Nu dan: ik zal mij van de wereld afzonderen’.

- ‘Treedt je in 't klooster?’

- ‘Neen, dat niet. Maar ik wil voortaan voor mijzelf leven. Of hoogstens voor een paar menschen. Eenige goede vrienden die mij vertrouwen en begrijpen’.

- ‘Vooropgezet, dat je jezelf begrijpt’.

- ‘Zeg eens hou je mij voor den aap? Daar, te midden van mijn getrouwen zal ik tot mijn volle rijpheid komen en er vinden: eerbied, genegenheid, liefde’.

- ‘Groote woorden’.

- ‘Ik zei: liefde - liefde vooral. Want ik weet, het is beter de liefde van enkelen te winnen dan met duizenden op zoek te gaan naar een beetje liefde’.
- ‘Eerste verstandig woord’.
- ‘Zoo je draait bij. Wij zullen het toch nog eens worden dezen avond. Want eigenlijk vond ik het vreeselijk met jou in ruzie te leven; jij, die voor mij meer bent dan vader, moeder, echtgenoote, broeder of zuster’.
- ‘Wel, nu we het toch zoo goed eens zijn, mag ik je een voorstel doen?’
- ‘Laat hooren’.
- ‘Als we nu al de mooie voornemens bijeenraapten, ze in een bijzonder kastje wegsloten en tot morgen lieten broeden. Want het zijn nog maar eieren weet je, en het moeten nog kippen worden’.
- ‘Goed. Maar wat doen wij dan intusschen?’ ‘Ha! daar moet ik weer om gapen’.
- ‘Wel. Daar heb je het! Laat ons slapen: het moet ook gebeuren!’
- ‘Slaapwel! Tot morgen!
- ‘Tot morgen, slaapwel!... Ah!’

Toen zwegen beide ‘ikken’.

Willy Biliet.

St.-Andre-de-Sangonis (Herault).

Een stil, oud buitenstadje bij de stroom,
verloren tussen groene berghellingen,
mij dierbaar als een verre, schone droom,
nog levensecht in mijn herinneringen:

de straten glommen wit als stoffig chroom
en bij de wasplaats hoorde ik vrouwen zingen,
maar 's avonds in de schaûw van laan en boom,
zag ik de meisjes naar de jongens dringen.

En alles leefde en ademde zo blij,
in 't zuiderland van wijndruif en olijven,
dat ik verlangde er voor altijd te blijven...

- Die zonnedagen zijn helaas voorbij,
reeds lang moet ik dit paradijs ontberen,
maar 'k weet dat ik er ééns terug zal keren!

Jan de Brugghenaere.

Nieuwe hoop.

En tôch... al was 't verdoemd dit leven duizendmaal
wij blijven hunkrend naar een grein geluk;
viel zelfs de droom millioenen keeren stuk,
steeds herbegint de droom! Het is als staal

zôô sterk dit hart, dat nimmer breken kan
en wie fataal geloofde in 't lot, vindt wél zoo'n pijn,
dat hij wilskrachtig wakker wordt gelijk een man,
die willoos leed in kwaden droom vol laffen schijn.

Hij opent de oogen, lacht om angst, die is geweest
en gaat opnieuw zijn gang, bewust en sterk van hart.
Zoo blijve ons leven thans in dezen nieuwen geest,

Verleden wars, gericht op Toekomst, ver van smart,
want elke smart is slecht en ondermijnt.
Welaan dus, storm is heen. Gij, zonne, schijnt!

Albert de Longie.

De bedelaar.

Een lendenkoord houdt zijn ellende saamgesnoerd,
een armoefrak beschut zijn scherpe knoken;
de honger, die hem langs de straten voert,
weet zich in hem op ieder mensch gewroken.

Met moe gebaar reikt hij zijn bedelhand
en in haar holte schreit de donkere nood,
die in zijn lijf als vlammentongen brandt;
zijn oogen smeeken om wat meelijbrood.

Het leven is aan hem voorbijgegleden,
alleen zijn schaduw heeft op hem gerust.
De zwarte wanhoop was zoo gauw geleden,
alleen de bitterheid werd nooit gesust.

Rich. Turf Jr.

Wen ik...

(naar Heine)

Wen ik uw blikken beedlen weet
vergeet ik iedre pijn;
en aan uw weeken mond kan ik
zoo gansch gelukkig zijn.

't Gelaat aan uwe borst gedrukt
ontsluit de hemel zich;
maar wen gij zucht; ‘Ik heb u lief...’
ik plots te weenen lig...

Ferd. Andriaenssens.

De avondwandelaar.

Verlaten langs de baan der altijd trage dagen,
waarop zijn scherpe schim slechts maag're schaduw is,
stapt hij door 't zilte mos der laatbestraalde paden,
waarop zijn tragen stap een vaag geritsel is.

Soms blijft hij even staan en meet den verren einder
met 't peilen van zijn oud en half gesloten oog,
of hij blikt nog eens om en schat den andren einder,
die 't ander einde draagt van den oneind'gen boog.

Vraagt hij zich ook af of aan dit eind het eind is,
het einde waar vannacht de bosschen zullen slapen
en waar de lucht reeds als een donkere koepel is?

Hij stapt door 't zilte mos der laatbestraalde paden,
waarop zijn tragen stap een vaag geritsel is,
verlaten langs de baan der altijd trage dagen.

Karel Rapier.

Cynisch liedje.

Voor Jan Renson.

Geen meter lang, geen vinger dik
doch sterk en stevig is mijn touw.
De tijd is om. Ik weeg noch wik:
een lus er in; de dood komt gauw.

Mijn leven was eentonigheid...
Nu ik ga beng'len aan dien paal
gun ik me wel een aardigheid
en sterf daarom eens verticaal.

Eén wensch vôôr ik mijn oogen sluit -
schrijf zoo dat ieder 't lezen kan:
‘Hij stak zijn tong nog eenmaal uit
in 't uur des doods en heette Jan.’

Dries Janssen.

Omnibus pro nobis.

Hoe kwamen w'in die loods aan 't einde van de wereld,
gestranden van het leven, samen bij elkaar,
En had Hij, ons gevijven, bij Zijn tafel aangezeten,
Uit eigen handen, met het englenbrood gespijsd?
Zijn beeld nog lichtte na in spiegelende oogen
En heel ons wezen zweefde nog van zaligheid!...
‘Hoe zacht de hemel keek uit Zijne kalme blikken
Als diepe meren droomend in het berglazuur!’
- ‘Ivorig scheen 't olijf van Zijn gesneden vingers
Hoe fijn Zijn polsen waren, zoo er geen in Bali zijn!’
- ‘Hoe kroezig was Zijn haar, als varens in ons wouden,
En zwarter zijn gelaat, dan 't glanzig ebbenhout!’
- ‘De adel van geboort, drong uit Zijn wenkbrauwbogen:
Tecumseh sprak uit hen en Hiawatha meê!’
- ‘De wijsheid antwoordd'uit het hooge, schuine voorhoofd
En, in Zijn ruste zat de wetend' Eeuwigheid.’
Wij hadden het gehoord, ons vijven en verbaasden,
En keken d'een den ander, stil en vragend aan,
Maar, toen wij staarden op het ruwe, zware Kruishout
En op 't gestolde bloed, toen hadden wij verstaan.

Karel Sanderozen.

Vreugde.

De doode Winter heeft me Lent' in 't hart gebracht,
en zeker zal de Lente me den Zomer schenken.
Zie, elke ster ontfermt zich over mij vannacht,
en 'k voel de vreugde, die mijn eigen leed wil krenken.

Een sprookjesfee heeft thans voorgoed mijn hart geschaakt,
en al wat doelloos was en ver is nu verzwonden.
Wat zijt gij, Liefde, goed als men voor 't eerst u smaakt.
Mag ik wel, God, genieten van die schoone zonde?

Ik wil me koest'ren in die pracht van zonneschijn.
Waarom ook zou mijn jonge ziel niet mogen groeien!
Het past toch wel dat jeugd en liefde samen zijn!
Zie, hoe de lentebloemen heerlijk openbloeien.

Jos. Janssen.

Allerzielen.

Vandaag zullen weer alle mensen
naar hun doden gaan.
Vandaag zullen weer alle graven
vol krysanten staan.

Vandaag zal weer een dag
van weemoed zijn,
van dieper denken
en van dieper pijn.

Zo zal de avond komen
en zullen allen huiswaarts gaan.
Op het graf van hunne doden
Zal het vol krysanten staan...

Marc Braet.

Een huis waar de deur...

Een huis waar de deur van openstaat
Wee hem die daar binnengaat.

Er ligt een stilte als van de dood
Er zijn geen ogen, geen drank en geen brood.

De meubels zijn langgestorven goed
en stom zijn de sporen van vroegere voet.

De donkere gang is een wanhoopsdaad
En ieder slot is een oud verraad.

Maar een huis waar de deur van opengaat
Heil hem die daar binnengaat.

Wega Vandelier.

Moederweelde.

Aan mijn zuster.

Je moeder gaf je 't leven uit haar bloed,
Dat zij in zich vol liefde had ontvangen;
Toen heeft ze haar hart met stille vreugd omhangen,
Als over zee een kransje rooden zonnegloed.

Ze droeg je met de blijdschap van de dagen,
Die wentelen geluk uit 't Oosten met de zon;
Ze hield van je als dat haar moederhart maar kon,
En wist haar liefde je in 't hart te dragen.

Een moede schreeuw, in 't windgehuil verloren,
Een hoopje rozig vleesch, op donzig-witte sprei,
Een moederzucht: extatisch, en jouw zacht geschrei...
Toen was er weer een menschje meer geboren.

Henri Poppe.

Twee lichte sonaten.

Voor Remi (de Cn.)

Altijd een zang en altijd een leven,
Altijd een ziel in hemelen zwevend;
Altijd een lied en altijd een hoop,
Levend het leven boven den dood!

God, zoo natuurlijk, heerlijk en goed,
Altijd afstekend boven 't gebroed;
Altijd een leven scheppend en vreezend
Schepper en wezen, wereld-ontheven...

Altijd symbool van heerlijker streven,
Over den dood naar heerlijker streken;
Altijd een lied, in vreugd of verdriet...
Altijd een ziel en anders niet...

Lichte sonata of zware cantiek,
Wat schonk van Beethoven niet?

* * *

Mozart de speelsche danst 't menuet,
Heeft er zijn pruik wat frivoler gezet;
Nemend en gevend, tippelend en strevend,
Wonderlijk spel van een wonderlijk leven...

Mozart het kind en d'ervarene meester,
Tooverend al spelend: pronk en prieel!
Ernstiger akkoorden galmen en beven:
Donkerder woud waar de wind in speelt.

Altijd een dans en een nuchter begeeren,
Korte beweging, danspas gemeten;
Trippelend den tijd: het heden en 't eeuwige;
Immer bekoren, innerlijk streelend...

Mozart de speelsche danst 't menuet,
In vorstelijk open of wuft salet.

(London, 1944)
Arthur-Kamiel Rottiers.

Vers voor later.

Een lentedag, een vlinder of een bloem,
niets van dit is bestendig ooit gebleven.
Wat heden bloeit zal morgen reeds vergaan,
zoo staat er in het wijze boek geschreven.

Het maakt ons groot dit enkel vast te weten:
- Hoe weinig ook dat alles ons slechts geeft -
doorheen den kommer van de zwarte dagen
een stonde vreugd te hebben toch beleefd.

Johan De Coninck.

Bruid en bruidegom.

Ze hebben hun denken gegoten
Tot één gedacht,
Ze hebben hun smarten gesmolten
Tot ééne smart,
Hun zijn en hun have en hun volte
Te saâm gebracht:
Want z'hadden hun harten ontsloten
Tot éénig hart,
De rijkst en hun weligste kamer
Van bruidschap en woon,
Hun leven en liefde liep binnen
Zoo schuchter en schoon.

A. Rodens.

Regenlied.

‘'t Is triestig dat het regent in den herfst...’
K. Van de Woestijne.

De stad is oud en droef van regen...
Het regent maatlijk op de stad.
Hier eind'gen hooploos alle wegen;
Mijn laatste droom is stukgespat...

De straat ligt loom en glimt in 't duister;
Het duister drenst in elke straat...
En ik, bedrukt, die willoos luister
Hoe 't rhythmisch op mijn ziele slaat...

De tijd weegt lui in 't eindlaas tikken
En 'k mijmer zonder liefde of haat...
Op klamme ruit, stooten mijn blikken...
'k Zing zachtjes mee op d'oude maat...

René van Meerhaeghe.

2. Johan Daisne's milieu.

Nu ben ik de ernstige uiteenzettingen wel wat beu
en zal ik thans beginnen met de studie van Daisne's milieu.
Voor elken dichter is dit onderwerp van groot belang
en vooral in casu Daisne ben ik er heelemaal niet bang
voor. Ik heb zelfs uit zijn vaders boeken vernomen,
hoe men te werk moet gaan om tot een resultaat te komen.
Daisne heb ik nu ook door zijn milieu begrepen.
Elk vak, literatuur zoo goed als zoölogie, veronderstelt dezelfde knepen;
en elkeen heeft die spoedig beet,
als hij maar het volgende weet:
4a, Brittanjelaan is captivant en volledig zooals geen
en wel geknipt voor zoo een veel categorisch fenomeen.
De Britsche laan is zeer voornaam, vol nieuwe en mooie woningen,
de burgers voelen er zich heerlijk fijn en vrijer nog dan koningen.
Coupure en Martelaarslaan zijn eveneens domein der burgerij:
maar in de buurt hebben de paria's der maatschappij
negen beluiken: Soenen, Bureau en Boterdaele,
Cité Eggermont, om maar te zwijgen van hun andere kwalen.
Legt dit niet uit, waarom de dichter zijn burgerlijk idealisme
getracht heeft te verzoenen met zijn theoretisch socialisme?
Dat hij meer in beslag wordt genomen door eigen hart- en zielsproblemen
dan door socialen strijd, wie kan 't hem kwalijk nemen?

En wat de massa zoekt in films en feuilletons,
den droom van schooner leven en de weelde van barons,
dat wil de dichter ook; en zijn besten periscoop
plaatst hij in 't duister van de bioscoop.
Het moderne leven snelt aan zijn huis voorbij
met fletsen, trams, auto's en ander zwaar gerij;
doch ook het rijk van rust en goeden geur
ligt vôôr zijn deur:
even de straat overgestoken,
wandelt hij in de hovekens der Byloke.
Gelegen tusschen Leie en Coupure
is 't ouderhuis centrum van avonturen.
Vooraan ziet men in hun volle majesteit
de imponeerende reeks klinieken van de profs der universitéit.
Een beeld van orde en harmonie:
't Lijkt àl getrokken naar de regels der geometrie.
't Zijn rechte, schuine en slank gebogen lijnen
van trolley, rail, trottoir en plein. Zij komen en verdwijnen.
Ge zijt verwonderd, dat hij steeds met zooveel liefde over eigen haard verhaalt?
Weet ge dan niet, dat zijn huis bijna aan 't Weesjongensgesticht paalt,
zoodat hij er altijd aan herinnerd wordt, wat onze ‘kulders’ ontberen
en hij daardoor met dubbelen aandrang zijn ouders weet te eeren.
Waarom hij zoo graag schrijft? De reden.....? 'k Zoek
niet lang: vijf stappen van zijn huis hebt ge de school van 't Boek!
En zelfs de reserveluitenant voelt zich hier in zijn element:
achter zijn woning ligt immers de schietbaan der Stad Gent.
Ik meen dat gij dit alles nu goed hebt verstaan:
Dit is 't geheim van 4a, Groot-Britanjelaan.

Oktober 1943.
Jan Schepens.

Na- en voorwoord.

Met dit nummer werd onze eerste jaargang afgesloten. Wij zouden den arm kunnen opsteken als een ‘coureur’, die de eindmeet na een lastigen wedstrijd bereikt, want wij hebben het spijts allerhande moeilijkheden kunnen bolwerken onze eerste ronde voortreffelijk uit te rijden. Liever willen wij minder opzien verwekken en ons voorbereiden op een tweede ronde. Of wij de tweede ronde zullen uitrijden hangt af van den financieelen steun onzer abonnenten.

Daar wij niet meer aan ons allereerste proefstuk zijn bestaat de mogelijkheid dat wij er op zullen verbeteren. Doch, wij kunnen slechts geven wat wij hebben, ons degelijkste, **hoe** ons werk zal ingelijst worden hangt nogmaals af van onze abonnenten.

Het ligt buiten onze bedoeling veel propaganda te maken. Eigen lof zou ons werk er niet op vooruit helpen en men zou onze geloften soms voor verkiezingsgeloften kunnen houden. Wij vragen slechts vertrouwen in ons te stellen of te blijven stellen. Steeds blijven wij onze inzichten behouden: een bestendige tentoonstelling van het degelijkste werk onzer jongeren.

Ten slotte onzen hartelijksten dank aan allen die het hunne bijdroegen om 'Arsenaal' in leven te houden. Inmiddels een prettig nieuwe jaar!

* * *

Vanaf volgend nummer zullen geregeld of afwisselend rubrieken worden opgenomen.

Rubriek Nederl. Poëzie, Karel Dekandelaere.
Rubriek Buitenland. Poëzie, Jan de Brugghenaere.
Rubriek Nederl. Proza, Remi Boeckaert.
Rubriek Buitenl. Proza, Rik Lanckrock.
Rubriek Tooneel, Willy Biliet.
Rubriek Plastische Kunst, Jan Walravens.
Rubriek Muziek, Ant. Braemscheute.
Rubriek Philosophie en Cultuur, Rik Lanckrock.
Rubriek Sociologie en Geschiedenis, R.J. de Namur.
Rubriek Jeugdlectuur, Albert De Longie.

Het redactiekorps blijft behouden: Boeckaert, Lanckrock, De Longie, de Brugghenaere.

Redactiesecretaris:	Hoofdredacteur:
R. Boeckaert,	**R. Lanckrock,**
Steenweg op Kortrijk, 40,	Groeningestraat, 122a,
Petegem (Deinze).	Gent.
P.C.R. 475031.	

Vermeylen-fonds.

Op Zondag 25 November 1945 had in de Gothische zaal van het stadhuis te Brussel de stichtingsvergadering plaats van het Vermeylen-fonds.

Onder de aanwezigen bemerkten we de familieleden van wijlen Aug. Vermeylen, de hh. Rongvaux, Minister van Verkeerswezen, Prof. Blancquaert, rector bij de Gentsche universiteit, Kuypers, waarnemend secretaris-generaal bij het Ministerie van Onderwijs, alsmede vooraanstaande letterkundigen (Herman Teirlinck, Toussaint Van Boelaere, Maurice Roelants,

Reimond Herreman, Marcel Coole, e.a.) en politieke autoriteiten.

Lieten zich verontschuldigen: de hh. Van Acker A., eerste-minister, Spaak, Buisseret, Vos, ministers, K. Huysmans, Prof. De Backer, Dr. J. Broeckx, A. Herckenrath, Dr. Van de Veegaete, e.a.

Dhr. Achilles Mussche, voorzitter van het voorloopig bestuur, dankte de vergadering en wees op de belangrijkheid van het Vermeylen-figuur.

Hij schetste achtereenvolgens een beeld van het werkzame en vruchtbare leven van Aug. Vermeylen. ‘Zonder dezen leider van de besten zou Vlaanderen niet staan waar het staat en zouden wij niet zijn wie wij zijn’ zegde hij in zijn ontroerende hulde.

Vervolgens wees dhr. Mussche op de grootheid van Vermeylen's figuur, als kunstenaar, socioloog, kunstcriticus, politieker, e.a. In dit verband noemde hij Vermeylen de geestelijke vader van een heele litteraire generatie. In rake bewoordingen beschreef hij Vermeylen's strijd voor de kultureele en sociale ontvoogding van het Vlaamsche volk. ‘Hij leerde ons openstaan voor de wereld en ontvankelijk te worden voor het leven.’ ‘Hij was een middelaar tusschen zijn Ik en de wereld; tusschen Vlaamsche traditie en Europeesch Humanisme; tusschen Intuïtie en Geest. Hij was alles in gave harmonie.’

Tot slot sprak dhr. Mussche over de geestelijke nalatenschap van Vermeylen. Deze dierbare nalatenschap ziet hij in de taak die wij te vervullen hebben en den drang om die taak te kunnen volbrengen.

Deze taak zal het Vermeylen-fonds voortzetten langs de vele lijnen van Vermeylen's persoonlijkheid zelf.

Voor alles wil het Vermeylen-fonds een kultureel genootschap zijn, dat boven of buiten alle politieke strekkingen staat.

De Vermeyliaansche traditie zal hoog gehouden worden. Geen verdeeldheid mag er heerschen, de leden dienen elkaar te ontmoeten in dienst van de kultuur.

Vervolgens las dhr. De Swaef de statuten voor die bij eenparigheid werden aangenomen.

Als leden van het hoofdcomité werden benoemd:

Eere-Voorzitter: Prof. Dr. Alfred Hegenscheidt;

Voorzitter: Achilles Mussche;

Secretaris-Penningmeester: Gooris en Alofs;

Leden: O. De Swaef, K. Jonckheere, W. Schouteden, Prof. Blancquaert, Prof. Closset, Prof. De Smaele, Toussaint Van Boelaere, J. Boon, J. Kuypers, Prof. De Backer, Dr. Dufour, Dr. J. Broeckx, G. Schmook, Maurice Roelants, Reimond Herreman, H. Teirlinck;
Commissarissen: De Vin en Rich. De Clercq.

Dhr. Mussche dankte de vergadering voor het vertrouwen en noodigde de aanwezigen uit tot het concert in het Belgisch Nationaal Instituut voor Radio-omroep.

Onder enorme belangstelling ging 's namiddags het concert door dat werd opgedragen aan de nagedachtenis van den betreurden Vlaamschen schrijver.

Het concert werd uitgevoerd door het Groot Symphonieorkest van den Belgischen Nationalen Radio-Omroep onder leiding van Rodolphe Soiron, directeur van het conservatorium te Leuven, met medewerking van Yvonne Levering, Achiel Van Beveren en het strijkkwartet De Groote.

Het inleidend woord werd gehouden door dhr. A. Mussche. Hij dankte het stadsbestuur van Brussel en de directie van B.N.R.O. voor hun medewerking en handelde vervolgens over de persoonlijkheid van Vermeylen en de taak van het Vermeylen-fonds.

Tijdens de poos sprak Prof. Dr. Alfred Hegenscheidt, als oudste vriend van Vermeylen. In deze voordracht wees spreker vooral op de groote liefde van Vermeylen, èn voor zijn volk, èn voor de kunst.

De redactie wenscht hierbij het ‘Vermeylen-fonds’ een welgemeend goed heil toe.

Ook onze generatie zal in Vermeylen's geest ‘dit land schooner maken’.

Rik Lanckrock.

(Cliché ‘De Schijnwerper’)
ACHILLES MUSSCHE
Voorzitter van het ‘Vermeylen-fonds’.

Boekbespreking.

‘Verhalen’, *door Karel van de Woestijne. - N.V. Standaard-Boekhandel. - 1944. - 91 bldz. - Gew. uitg.: 120 fr.; luxe uitg.: 360 fr. (ingen.); 480 fr. (gebond.).*

Aan de hand van dezen bundel stelt zich de vraag of dit laatste werk ons een dieper inzicht verschaft in het geniaal kunstenaarschap van Van de Woestijne.

Anderzijds rijst een nevengedachte op: Zou Van de Woestijne, moest hij nog in leven zijn, tot het uitgeven van deze novellen besloten hebben?

Op beide vragen meenen we, tot onze zeer groote spijt, ‘Neen’ te moeten antwoorden. Deze verzameling brengt ons wel een uitbreiding, een vervollediging van Van de Woestijne's oeuvre doch dit is en blijft van zuiver kwantitatieven aard. Kwalitatief werd ons zeer wening gebracht.

We dienen nochtans toe te geven, dat het initiatief van Standaard-Boekhandel uit litterair-historisch standpunt te loven valt, doch litterair-critisch kan deze vaststelling niet bijgetreden worden. Dit 8-tal novellen openbaart ons in groote lijnen eerder een middelmatig novellist, geenszins den Meester die Van de Woestijne was.

Het is echter begrijpelijk, dat in een paar goed-geslaagde novellen de geest en het meesterschap van den grooten auteur tot hun recht komen. Dit is o.m. het geval in ‘Het Late Bezoek’, waar hij onverbiddelijk de gemoedsroerselen uitrafelt en de laatste hartvezel blootlegt - hij voelt zichzelf besmeurd met al het verderfelijke, met al het lage der menschheid - dit smartelijk gevoel, dat uit het grootste deel zijner gedichten spreekt vindt men in dit proza terug.

Ook in ‘De Brief’ treedt zijn knap ontledingsvermogen van de complexe psychische toestanden op den voorgrond. Zijn figuren worden door hartstochten verteerd en blijven berusten in hun eentonig burgerlijk leventje. Die bourgeoisziel kende Van de Woestijne door en door en het is juist hetgeen brandt in het innerlijke dezer ziel, het laag-bestiale, dat hem aantrekt als het obsedeerend thema van zijn novellen.

‘De Ontmoeting’ om de aangrijpende diepmenschelijkheid,

‘De Inbreker’ om de origineele voorstelling van het dubbel leven van den bourgeois en ‘De Vrijheid’ om de fijne uitbeelding van een onder een minderwaardigheidsgevoel geslagen zonder ling, kunnen eenvoudigweg ‘geslaagd’ genoemd worden.

De andere novellen zijn van een gewoon gehalte in het licht van Van de Woestijne's buitengewoon proza- en poëzietalent.

R.L.

‘De slag om Antwerpen’, ***Uitg. ‘De Sleutel’, Antwerpen. - 66 blz. + 86 foto's.***

Het feit dat Antwerpen door de V-bommen erg werd geteisterd kan het onderwerp worden voor een ontroerende roman. Trouwens, er wordt over minder schokkende gebeurtenissen geschreven. Natuurlijk zou de mensch op het voorplan moeten gebracht worden. Voor een romancier, die een historische roman wenscht te schrijven, is ‘De Slag om Antwerpen’ van documentaire beteekenis. Maar degenen, die zich kunnen tevreden stellen met de zakelijke taal van wetenswaardige gebeurtenissen, die met prachtige foto's werden geïllustreerd, zullen zich ‘De Slag om Antwerpen’ aanschaffen. Vooral de Antwerpenaren zullen dit document van hun geteisterde stad in albumvorm willen bezitten.

R.B.

‘Prutske’, ***door Styn Streuvels, vierde druk, uitg. Lannoo, Tielt en ‘De Standaard-Boekhandel’. 228 blz., 55 Fr.***

Waarom zou men over zijn kind niet mogen schrijven? Niet alles moet door schokkende gebeurtenissen geïnspireerd zijn om te worden verwoord. De waarde van het werk hangt vooral af van den doordringenden kijk van den schrijver op de dingen uit het leven. Jonckheere schreef wel over ‘Tita’, zijn berucht geworden klodhond! Ernest vertelde over zijn zoontje, ‘Kiki’, maar zijn vertelseltje was slechts praat ‘voor’ in plaats van ‘tegen’ den vaak en Elsschot maakte van een dramatisch gegeven een satire, een meesterstukje, ‘Tsip’.

Met ‘Prutske’ wordt nogmaals bewezen dat Streuvels een psycholoog is. Er komen nochtans geen geweldige conflicten op het tooneel, alleen maar de kleine vreugden en verdrietjes

eigen aan het kind, dat zich voedt met fantasie en zich vermaakt met poppen en dieren. Streuvels typeerde het zieleleven van zijn kind, dat hij in zijn geestelijke evolutie volgde. Een merkwaardige bijdrage over de psychologie van het kind door een letterkundige gezien.

R.B.

'Twee XVIe eeuwsche dialogen', ***naar den oorspronkelijken tekst - uitgegeven, ingeleid en verklaard door F.V. Toussaint Van Boelaere. - Klassieke Galerij N° 20, 1945.***

Prof. Paul Frederick die het eerst op de waarde van het palmflet 'Eenen poeetschen dialogus genaempt Calvinus' heeft gewezen drukte meteen zijn spijt uit dat de Nederlandsche palmflettenschat onaangeroeid bleef. Deze uilgedrukte spijt trof echter het oor van Toussaint Van Boelaere die het op zich nam het palmflet waarvan sprake en dat hij terecht een unicum noemt wat nader toe te lichten. Zijn hypothese omtrent de personaliteit van den zich zelf Coppen Gielis noemenden auteur is zeer merkwaardig en licht ons de moraal van de XVI° eeuw wat nader toe. Wij treden deze zienswijze na de lezing van dezen kruimigen en insinueerenden dialoog op de beroeringen van de fel omstreden gebeurtenissen dezer eeuw, volkomen bij. De verklarende nota's stellen ons ruimschoots in staat deze twee dialogen ten volle te genieten.

Een werkje dat sympathiek stemt om zijn smaakvolle uitgave en niet het minst om zijn voortreffelijken inhoud.

M.V.C.

Erratum.

Op bldz. 1, 15^{e} regel van N^{r} 11, gelieve men te lezen 'in den cirkel van dier tot GOD' in plaats van 'mensch'.